

Пасічник Н.О.
Ботузова Ю.В.
Ріжняк Р.Я.

ЕКСПЕРТНА ДІЯЛЬНІСТЬ В ЗАКЛАДАХ ОСВІТИ

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
Центральноукраїнський державний університет
імені Володимира Винниченка

Пасічник Н.О.
Ботузова Ю.В.
Ріжняк Р.Я.

ЕКСПЕРТНА ДІЯЛЬНІСТЬ
В ЗАКЛАДАХ ОСВІТИ

м. Кропивницький – 2024 рік

УДК 37.013(075.8)

Пасічник Н.О., Ботузова Ю.В., Ріжняк Р.Я. Експертна діяльність в закладах освіти. Навчальний посібник для здобувачів вищої освіти другого (магістерського) рівня освіти галузі знань 01 Освіта / Педагогіка. – Кропивницький: ЦДУ імені В. Винниченка, 2024. – 514 с.

Рецензенти:

Гнезділова Кіра Миколаївна, професор кафедри дошкільної та спеціальної освіти Черкаського національного університету імені Богдана Хмельницького, доктор педагогічних наук, професор

Кузьменко Ольга Степанівна, учений секретар секретаріату Вченої ради Донецького державного університету внутрішніх справ, провідний науковий співробітник відділу інформаційно-дидактичного моделювання Національного центру «Мала академія наук України», доктор педагогічних наук, професор

Чередніченко Наталія Юріївна, директор Комунального закладу «Ліцей «Науковий» Кропивницької міської ради», голова комісії з питань охорони здоров'я, освіти, соціальної політики, культури та спорту Кропивницької міської ради, доктор педагогічних наук, доцент

Незалежна та компетентна експертиза освітнього процесу – необхідний елемент для становлення цивілізованих відносин між суб'єктами діяльності, замовниками, виробниками та споживачами цих послуг. Розглядаючи освіту як складну динамічну систему, що проєктується та організована у відповідності до суспільних запитів громадськості на відтворення певних якостей та умінь, актуальним стає завдання визначення відповідності одержаних результатів тим, які заплановані від початку. Саме реалізація такого завдання є змістом підготовки фахівців за освітньою програмою «Організація освітнього процесу: управління та експертиза».

Навчальний посібник, у якому розкриваються особливості організації експертної діяльності в закладах освіти, буде корисним для здобувачів вищої освіти другого (магістерського) рівня освіти галузі знань 01 Освіта / Педагогіка, а також для студентів, вчителів та викладачів, які цікавляться організацією експертної діяльності в освітній галузі.

Розглянуто на засіданні кафедри
математики та цифрових технологій,
протокол № 11 від 25 квітня 2024 року

Рекомендовано вченою радою
Центральноукраїнського державного університету
імені Володимира Винниченка
(протокол № 12 від «30» травня 2024 р.)

© Н.О. Пасічник, Ю.В. Ботузова, Р.Я. Ріжняк

ЗМІСТ

РОЗДІЛ ВСТУПНИЙ: СУТНІСТЬ ЕКСПЕРТНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В ОСВІТІ	5
РОЗДІЛ 1. ЕКСПЕРТИЗА ОРГАНІЗАЦІЇ ОСВІТНЬОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В ЗАКЛАДАХ ОСВІТИ УКРАЇНИ	17
1.1. Експертиза створення безбар'єрного простору в закладах освіти.....	17
1.2. Експертиза організації обліку учнів і вихованців у закладах освіти	39
1.3. Експертиза особливостей формування спроможної мережі закладів освіти.....	54
РОЗДІЛ 2. ЕКСПЕРТНІ ДОСЛІДЖЕННЯ ЯКОСТІ ОСВІТИ	80
2.1. Експертиза якості освіти. Вимірювання освітніх втрат	80
2.2. Експертиза якісних результатів організації дистанційного освітнього процесу закладу освіти.....	106
2.3. Експертне оцінювання академічної доброчесності в закладах освіти.....	134
РОЗДІЛ 3. ЕКСПЕРТНЕ ОЦІНЮВАННЯ ЯКОСТІ ПУБЛІЧНОЇ ІНФОРМАЦІЇ ЗАКЛАДУ ОСВІТИ	159
РОЗДІЛ 4. ПРОВЕДЕННЯ ІНСТИТУЦІЙНОГО АУДИТУ. ДОКУМЕНТАЦІЯ ЕКСПЕРТНОЇ ГРУПИ	181
РОЗДІЛ 5. ЕКСПЕРТНЕ САМООЦІНЮВАННЯ УПРАВЛІНСЬКИХ ТА ОСВІТНІХ ПРОЦЕСІВ У ЗАКЛАДАХ ОСВІТИ УКРАЇНИ	196
5.1. Організація самооцінювання управлінських та освітніх процесів у закладах освіти.....	196
5.2. Самооцінювання управлінських і освітніх процесів у закладах загальної середньої освіти з використанням інформаційно-аналітичних систем	216
РОЗДІЛ 6. ВНУТРІШНЄ ТА ЗОВНІШНЄ ОЦІНЮВАННЯ УПРАВЛІНСЬКИХ ТА ОСВІТНІХ ПРОЦЕСІВ ЄВРОПЕЙСЬКИХ ШКІЛ	247
6.1. Зовнішнє оцінювання у європейських школах	247
6.2. Внутрішнє оцінювання європейських шкіл	265
РОЗДІЛ 7. ЕКСПЕРТНА ДІЯЛЬНІСТЬ ДЛЯ ОРГАНІЗАЦІЇ СЕРТИФІКАЦІЇ ВЧИТЕЛІВ.....	283
7.1. Передумови впровадження сертифікації вчителів в Україні.....	283
7.2. Перебіг процедури сертифікації вчителів в Україні.....	290
7.3. Підготовка експертів для сертифікації вчителів.....	303
РОЗДІЛ 8. ДІЯЛЬНІСТЬ ОСВІТНІХ ЕКСПЕРТІВ. ЕМПІРИЧНІ ТА СТАТИСТИЧНІ МЕТОДИ ЕКСПЕРТНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В ЗАКЛАДАХ ОСВІТИ	309
РОЗДІЛ ЗАКЛЮЧНИЙ: ЯК СТАТИ ОСВІТНІМ ЕКСПЕРТОМ	350
ЛІТЕРАТУРА ТА КОРИСНІ ПОСИЛАННЯ	358

ДОДАТКИ 371

**ДОДАТОК 1. ФОРМИ ДОКУМЕНТІВ, ЯКІ ВИКОРИСТОВУЮТЬСЯ ЕКСПЕРТАМИ
ПРИ ПРОВЕДЕННІ ІНСТИТУЦІЙНОГО АУДИТУ 371**

1. Опитувальний аркуш керівника 371
2. Перелік питань для інтерв'ю з керівником закладу освіти
(завідувачем філією опорного закладу освіти) 389
3. Перелік запитань для інтерв'ю із заступником керівника закладу освіти
(заступником завідувача філії опорного закладу освіти) 397
4. Перелік запитань для інтерв'ю з практичним психологом/соціальним
педагогом 406
5. Перелік запитань для інтерв'ю з представником учнівського
самоврядування 409
6. Анкета для педагогічних працівників 412
7. Анкета для батьків 419
8. Анкета для учня/учениці 423
9. Узагальнена таблиця критеріїв, індикаторів та інструментарію для
оцінювання освітніх і управлінських процесів закладу загальної середньої
освіти та внутрішньої системи забезпечення якості освіти 433
10. Форма вивчення педагогічної діяльності під час проведення
інституційного аудиту в закладах загальної середньої освіти 465
11. Форма вивчення документації під час проведення інституційного аудиту
у закладах загальної середньої освіти 485
12. Форма спостереження за освітнім середовищем під час проведення
інституційного аудиту в закладах загальної середньої освіти 494
13. Аналітична довідка члена експертної групи під час проведення
інституційного аудиту закладу загальної середньої освіти 503
14. Звіт про проведення інституційного аудиту закладу загальної середньої
освіти 504

**ДОДАТОК 2. ІНФОРМАЦІЯ З ПИТАНЬ ПРОВЕДЕННЯ ВНУТРІШНЬОГО
ОЦІНЮВАННЯ ЗА ОКРЕМИМИ ЄВРОПЕЙСЬКИМИ КРАЇНАМИ 506**

РОЗДІЛ ВСТУПНИЙ: СУТНІСТЬ ЕКСПЕРТНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В ОСВІТІ

Експертиза – слово, що має латинське походження, у дослівному перекладі позначає якесь дослідження, дозвіл за допомогою обізнаних людей (вчених) певного питання, вимагає від експерта спеціалізованих знань. У свою чергу експертом є компетентна особа, яка запрошується у важких або спірних ситуаціях для проведення коректної експертизи. Експертиза як вид професійної діяльності застосовується дуже давно й широко. Загальною ознакою будь-якої експертизи є виявлення фактів підтвердження відповідності об'єкта встановленим вимогам.

Багато років експертна діяльність в освіті переважно розглядалася як елемент професійної діяльності того чи іншого фахівця. Експертні функції зазвичай включаються до професійних обов'язків багатьох педагогічних і керівних працівників. Проте останніми роками експертна діяльність у сфері освіти стала набувати вигляду самостійної професійної діяльності. Вона стала дуже актуальною та затребуваною у діловій практиці.

Незалежна та компетентна експертиза управлінської діяльності освітнього процесу – необхідний елемент для становлення цивілізованих відносин між суб'єктами діяльності, замовниками, виробниками та споживачами цих послуг. Розглядаючи загальну середню освіту як складну динамічну систему, що проектується та організована у відповідності до суспільних запитів громадськості на відтворення певних якостей та умінь, актуальним стає завдання визначення відповідності одержаних результатів тим, які заплановані від початку. Крім того, в ситуації плинності постійних змін у професійній педагогічній діяльності ставляться завдання не лише коригування, а й принципової зміни цільових орієнтирів, що задають кінцеві освітні результати, які досягаються на різних рівнях системи освіти.

Саме тому експертизі надається все більшого значення в освіті як одному з головних інструментів реалізації змін. *Суть освітньої експертизи*

можна визначити як прояснення питання, що не має очевидної відповіді, з опорою на думку фахівців (експертів) з даного питання. Експертиза та її методологія мають принципове обмеження – творчий характер конструювання сценаріїв діяльності з виробництва прогнозів, що включає у собі як точну оцінку впливу тих чи інших чинників та їх взаємодію, а також розуміння того, які чинники вимагають обліку й вивчення.

Суть експертизи у сфері освіти полягає у зіставленні реальної ситуації з певним суспільно-історичним зразком. Її основне призначення – можливість виявлення потенціалу освітньої системи, а головна мета – допомогти системі, яка вивчається, усвідомити своє місце в сучасних умовах і зрозуміти, куди їй рухатися далі [37].

Експертна діяльність, де об'єктом вивчення є освітній процес, може бути орієнтована на три цілі:

- а) вивчення рівня відповідності матеріалів, що розглядаються, деяким нормативним моделям, існуючим вимогам або традиціям;
- б) вивчення діяльності з управління освітніми процесами, збільшення її професійної майстерності;
- в) вивчення стану розвитку освітнього процесу, його основних характеристик.

Експертна діяльність в освіті визначається як реалізація особливої діяльності, в якій одночасно присутні дослідно-аналітична та проектувальна частини. *Цілями освітньої експертизи є:*

- а) необхідність у проясненні сутності ситуації (аналіз ситуації) у межах цілей та завдань, вироблених педагогічним колективом;
- б) формулювання проблеми;
- в) визначення умов управлінської діяльності, засобів і способів їх вирішення;
- г) виявлення шляхів реалізації освітніх ідей та необхідних для цього засобів – інтелектуальних та матеріальних ресурсів;
- д) визначення можливих наслідків реалізації ідей (які проблеми виникають у ході й після їхньої реалізації) [27].

Виділяється кілька загальних *функцій експертної діяльності*:

- а) організація змістовних умов для рефлексивного ставлення до управлінської діяльності;
- б) процедура вибудовування спільної діяльності на основі співорганізації різних типів професійно-предметних знань;
- в) механізм соціально-управлінської підтримки педагогічних ініціатив.

Стосовно освітньої галузі дослідники виділяють такі *функції*:

- а) аналітична функція – аналіз ситуації в освітній установі щодо її соціального оточення на регіональному або місцевому рівні;

б) проектувальна функція – надання допомоги всім учасникам педагогічного колективу на етапі розробки та імплементації задуму інноваційного проєкту та способів його реалізації;

в) розвивальна функція – виявлення перспективних потенційних можливостей, наявних чи можливих проблем, невикористаних або нерационально наявних ресурсів;

г) оцінна функція – визначення наявності необхідних результатів інноваційної діяльності, їх важливість та значущість як у контексті реалізованих і проведених змін у закладі освіти, так і в рамках програм розвитку освіти загалом (результати оцінки використовуються для прийняття виважених управлінських рішень щодо ситуації навколо реалізації проєктів, їхньої підтримки та фінансування);

д) консультативна функція – здійснення консультативної допомоги вчителям та керівникам закладів освіти;

е) рефлексивна функція – організація осмислення колективом закладу освіти особливостей протікання освітнього процесу, проблем та його результатів у ході внутрішньої та зовнішньої експертизи;

е) функція моніторингу – це постійне вивчення управлінського процесу, визначення відповідності поточного стану справ реалізації плану [135].

Експертиза забезпечує включення в аналіз освітньої практики значної кількості освітніх та позаосвітніх позицій, внаслідок чого формується багатовимірне розуміння того, що відбувається, причому набагато складніше й глибше, ніж розуміння професійних педагогів. Експертиза розширює межі професійної свідомості, освітній процес сприймається як частина суспільної сфери у певному соціокультурному середовищі.

Науково-методологічну базу експертизи у сфері освіти становлять [131]:

а) розробка ефективних індикаторів якості освіти для закладів загальної середньої освіти, дошкільних та позашкільних закладів, що включають соціальні стандарти якості освіти, змістовні стандарти результатів освіти, стандарти здоров'я та якості освітнього середовища; економічні стандарти (нормативи), матеріально-фінансові (ресурси) стандарти забезпечення освіти;

б) розробка нових типів змісту освіти;

в) побудова нових ефективних систем виховання та нових підходів роботи зі світоглядом дітей, їх батьків та педагогів;

г) економіка розвитку освіти.

Відповідно до нових наукових знань і загальнометодологічних підходів експертиза в освіті спирається на ряд *методологічних підходів*, а саме герменевтичний, діяльнісний, аксіологічний [65]:

герменевтичний підхід, пов'язаний з розумінням автора, ціннісно-смысловими орієнтаціями та визначенням способів їх вирішення. З позиції герменевтичного підходу головні настанови експерта – поважати позицію і точку зору сторони, діяльність якої вивчається;

діяльнісний підхід виявляється у вимогах конкретності всіх процесів експертизи: прогнозування, цілепокладання, управління, оцінювання, контролю та інших. Відповідно до цього підходу експертна діяльність в освітній галузі, яка за своїми характеристиками відноситься до аналітичного та дослідницького типу діяльності, має такі компоненти: збір та аналіз інформації, визначення проблем дослідження та їх ранжування, формулювання гіпотези та мети дослідження, планування, визначення інструменту та критеріїв дослідження, контроль та оцінку, коригування;

аксіологічний підхід є системою ціннісних орієнтацій установок, переконань тощо. Його зміст розкривається через поділ, прийняття та трансляцію експертами цінностей розвитку, істини, професіоналізму.

Поряд із вищеназваними розрізняють [66]: середовищний підхід, пов'язаний з розумінням умов розвитку особистості та визначенням можливостей цих впливів на її формування за заданим чи новим зразком; логічний підхід, що зумовлює вимоги обґрунтованості, а також загальнометодологічні підходи – системність, цілісність, комплексність, фундаментальність та ін.

Все різноманіття підходів до розуміння змісту педагогічної експертизи та розробки критеріїв і характеру оцінювання результату можна поєднати у *два типи: результативний і процесуальний*. Результативний тип – експертиза за результатом, що передбачає аналіз ступеня відповідності результатів поставленої мети. Процесуальний тип характеризується необхідністю виявлення повторюваності позитивних відхилень об'єкта, що розвивається, від норми й надання пріоритету цим відхиленням як фактору або ефекту розвитку. В обох підходах об'єктом експертної діяльності можуть виступати освітній процес, елементи навчально-методичного забезпечення, концепції та програми розвитку закладу освіти, управлінська діяльність. Предметом експертної діяльності є відповідність об'єкта, який вивчається, сукупності вимог до нього, що визначається експертною картою його розвитку [58].

Проведення експертизи потребує вирішення насамперед проблеми форми експертизи інноваційних освітніх проектів (йдеться про проекти як нормативні моделі майбутніх перетворень, що є об'єктами управлінської діяльності). У практиці використовується *дві форми (моделі) – нормативно-діялісна та герменевтична*. На тлі розвитку проектної парадигми в освіті експертиза розробок у сфері освіти вирішує два основні завдання. Перше завдання – оцінка ступеня відповідності аналізованих проектів деяким

нормативним моделям (чи існуючим традиціям), що в сукупності відповідають загальним, спеціальним і конкретним критеріям організації управлінської діяльності закладів освіти. Друге завдання передбачає розуміння та підтримку на менеджерському рівні авторського задуму, вихідної проєктної ідеї; виявлення її світоглядного контексту, цільових орієнтацій проєкту та його ціннісно-смыслових підстав. Обидві названі цілі експертизи проєктів не виключають і навіть не взаємодоповнюють, а взаємно пронизують одна одну [133].

Для винесення експертного висновку про той чи інший об'єкт експертизи, як відомо, необхідна індикаторна база, що дозволяє здійснити оцінювання. Індикатори експертизи освітніх проєктів, як правило, визначаються його структурними частинами. Оскільки проєкт має ідею, стратегію та технологію реалізації, то об'єктами експертизи управлінської діяльності закладом освіти мають бути такі змістові компоненти: інноваційний потенціал (або інноваційний зміст), ресурсне забезпечення; способи та форми реалізації проєктного змісту; параметри, що забезпечують межі розгортання; прогноз результатів проєкту тощо. Як індикатори та показники експертизи визначаються такі: а) структурна та змістова достатність; б) конкретність; в) реальність [132].

В іншому підході визначення індикаторної бази пропонуються типологічні критерії нормативно-діяльнісної експертизи управлінської діяльності закладом освіти розвести за трьома основними позиціями [30; 133; 136].

1. *Загальні критерії* дозволяють оцінити значущість (суспільну та професійно-діяльнісну) передбачуваного проєкту з погляду основних тенденцій, цілей та напрямів розвитку та реформування освіти на різних рівнях його організації. Склад індикаторів при цьому такий: а) актуальність представлено проєкту: необхідність та своєчасність реалізації проєктної ідеї для вдосконалення та розвитку відповідного фрагмента освітньої системи; б) новизна (оригінальність) проєктної ідеї: реалізація принципово нового підходу, вдосконалення наявної освітньої ситуації, модернізація та осучаснення масово-педагогічної практики, пропозиція використання альтернативних підходів і т.д.; в) масштабність проєкту: локальний, місцевий, регіональний, міжрегіональний, загальнодержавний; г) системність проєкту: фрагментарний, закономірний чи системний характер (сценарій окремих занять, факультативів, гуртків чи освітня програма, набір педагогічних дій, методів чи освітніх технологій, методичне, матеріальне чи науково-організаційне забезпечення тощо); д) ефективність проєкту: покращення, оптимізація, суттєве збагачення, ґрунтовне перетворення існуючої освітньої ситуації; е) трансльованість

проектної ідеї: екстраординарність та особливі умови реалізації ідеї чи можливість її розповсюдження або тиражування [133].

2. *Спеціальні індикатори* дозволяють оцінити професіоналізм та компетентність автора проектної ідеї та змістовність проекту з погляду його повноти, відповідності нормативним та понятійним вимогам. Склад індикаторів визначається так: а) повнота структури проекту: результати аналізу освітньої ситуації, розробка розгорнутої концепції проекту (проектна ідея, опис проблем, постановка цілей, формування завдань), реалізація змістовної та організаційної моделі освітньої системи або її фрагмента, складання плану реалізації проекту з ресурсним забезпеченням, складання кошторису реалізації; б) оцінка ступеня опрацьованості структурних елементів проекту: повнота, поглибленість, конкретність, визначення та усвідомлення можливих ризиків та проблем при реалізації програми проекту, можливих векторів реалізації завдань в умовах зміни освітньої ситуації тощо; в) узгодженість структурних частин проекту: відповідність аналізу ситуації опису проблем, концепції – основним напрямам діяльності, цілей та завдань проекту – існуючим та необхідним ресурсам (технологічним, організаційним, професійним, фінансовим тощо) [30; 133].

3. *Конкретні практичні індикатори* дозволяють оцінювати ступінь обґрунтованості проекту з погляду можливостей його втілення та життєздатності. Склад індикаторів при цьому такий: а) реалістичність проекту: відповідність ідеї, цілей, об'єктів та предметів розробки, завдань проекту реальному стану освітньої ситуації, рівень забезпеченості проекту різноманітними ресурсами (кадри, фінанси, матеріально-технічна база, час), бачення джерел додаткових ресурсів; б) особливості реалізації проекту: наявність, спланованість, залученість і узгодженість дій інших суб'єктів освітньої процесу з діями автора проекту у процесі його реалізації (характер організаційно-діяльнісного ресурсу); в) інструментальність (керованість) проекту: наявність науково-організаційного забезпечення, способів та досить чітко структурованого плану дій щодо реалізації проекту, сформованість освітніх ресурсів [30; 133; 136].

Слід наголосити, що дані типологічні групи індикаторів можуть бути доповнені та конкретизовані. Так, наприклад, до вищезгаданих конкретних індикаторів можна додати й інші: а) цілеспрямованість (гуманістичний характер конкретних та технологічних цілей); б) системність (охоплення основних напрямів життєдіяльності системи та їх взаємозалежності); наявність усіх компонентів системи; в) контрольованість (діагностованість) кінцевої та проміжної цілей; г) коригованість (можливість вносити зміни у формулювання завдань та в хід діяльності); д) концептуальність (внутрішня логіка і несуперечність) [135].

Одним із центральних понять, що зв'язані із управлінським проектом, є поняття мети та завдань проекту. Опис мети управлінського проекту визначає сутність проекту. Тому одним із найважливіших предметів експертизи проекту є його цільові установки. Цілі повинні відповідати таким вимогам:

а) цілі мають бути реалістичними, тобто проект не повинен перетворитися на формальність;

б) цілі мають бути ранжовані, тобто, поділені на дрібніші складові, узгоджені між собою залежно від етапу роботи (вони можуть бути представлені як завдання);

в) цілі мають бути діагностовані, тобто повинні мати вимірювачі (індикатори та методики виміру) [55].

Експертиза результатів управлінської діяльності закладів освіти потребує оцінки двох характеристик: *предметних* (оцінка конкретних продуктів проектування, наприклад технологія, методика навчання, нова модель підготовки фахівців, безбар'єрний доступ тощо); *діяльнісних* (оцінка реального ходу розробки проекту та її втілення у конкретних результатах, обставинах). Цілком очевидно, що кожна з характеристик повинна мати свою процедуру експертизи та свою індикаторну базу, яку необхідно розробляти. Актуальність проблеми розробки бази індикаторів обумовлюється ще й тим, що у разі розробки інноваційних проектів завжди виникають об'єкти, для яких немає засобів оцінювання [37].

Найбільш складні процедури експертизи та неочевидні її індикатори пов'язані з практичною реалізацією управлінської діяльності освітніх проектів, і насамперед інноваційних. Виходячи з того, що практична реалізація пов'язана з цілеспрямованим формуванням різних ресурсів (інтелектуально-вольових, морально-позиційних, професійних, організаційних, управлінських та ін.), очевидно, що індикаторами оцінки результатів може бути ступінь сформованості даних ресурсів [58].

Як правило, для кожного проекту управлінської діяльності може бути сплановано та реалізовано безліч взаємопов'язаних цілей, що відображають структуру самого проекту та його учасників. Для визначення рівня досягнення цілей проекту автори ініціативи повинні вибрати відповідні індикатори, на основі яких можна оцінювати альтернативні рішення щодо досягнення цілей проекту.

Важливим аспектом експертизи має бути з'ясування прийнятності освітнього проекту з погляду несуперечності правам людини та законодавству; виявлення цінності освітнього проекту, його переваг; виявлення обмежень управління освітнім проектом, проблем та труднощів, що виникають при його реалізації, а також шляхів їх вирішення та

посилення загальної цінності всього проекту; визначення перспектив проекту [30; 95; 96].

Слід наголосити, що експертиза управлінських освітніх проектів має низку особливостей, у т.ч. в аспекті визначення індикаторної бази. Експертиза управлінської діяльності освітніх проектів обумовлена розумінням сутності, характеристик інноваційності освіти. У зв'язку з цим необхідне встановлення інноваційного потенціалу чи інноваційного змісту проекту [70].

Отже, крім параметрів загалом всього управлінського проекту, його цільового, змістовного, технологічного та результативного компонентів, необхідне визначення підстав для розуміння та оцінки його інноваційності. На основі аналізу існуючої практики літературних джерел можна сказати, що такими можливими *підставами для оцінки інноваційного змісту освітніх проектів з управлінської діяльності* можуть бути [66]:

а) посилення зв'язку з місцевою спільнотою як під час розробки проекту, так і в процесі його реалізації, проектування та реалізація нових моделей соціального партнерства, корпоративної педагогіки, мережевої взаємодії, безбар'єрності;

б) створення нових організаційних форм взаємодії (учні, батьки, педагоги) всередині закладу і з зовнішніми структурами;

в) поява нових освітніх форм, їхньої інтеграції;

г) застосування в освітніх проектах таких педагогічних засобів (змісту методів, форм роботи, технологій), які впливають на зміни в управлінській діяльності, в соціумі, а також на розвиток учасників освітнього процесу;

д) підвищення рівня системності та ефективності проектів за рахунок виходу у зовнішнє середовище;

е) прояв технічної інноваційності проектів через залучення учнів до моделювання процесу взаємодії з дорослими;

є) проектування та реалізація нових моделей, механізмів управління освітніми процесами, оцінки результативності та ефективності освітньої діяльності тощо.

На думку ряду експертів, для прояву інноваційного змісту управлінського освітнього проекту необхідна організація відкритої громадської експертизи та проведення його розробниками першого кола або попередньої експертизи серед практиків, чий погляд найближчий до авторів і допомагає виявленню сильних, слабких, нових сторін у проекті. Вихід другого кола експертизи означає роботу з прояву теоретичних підстав, включення тематичних експертів, фахівців у цій галузі [66].

Побудова відкритої експертизи інноваційних управлінських освітніх проектів розглядається як форма роботи, що забезпечує рефлексію досвіду та суб'єктів розробки проектів, яка може стати умовою становлення

інноваційного змісту управлінських освітніх проєктів у контексті освітніх інновацій.

Практикуються три основні методи експертизи інноваційних управлінських освітніх проєктів:

а) описовий метод, суть якого полягає в тому, що розглядається потенційний вплив результатів проєктів на ситуацію в освітній практиці, отримані результати узагальнюються, формуються прогнози та враховуються побічні процеси;

б) метод порівняння положень «до» та «після» дозволяє брати до уваги не лише кількісні, а й якісні показники різних проєктів;

в) порівняльна експертиза полягає в порівнянні положення закладів освіти, які отримують державне фінансування і не отримують його [133; 134].

При проведенні експертизи інноваційних управлінських освітніх проєктів необхідно враховувати, що зміст, форми, методи та процедура експертизи ґрунтуються на таких *принципах*:

а) відкритість та публічність експертних дій та рішень;

б) суспільно-державний та професійний характер експертизи;

в) спрямованість експертних дій, думок та суджень на подальше просування та розвиток інноваційних практик та експерименту;

г) ініціатива авторів у подачі заявки, визначенні кола питань і проблем, що подаються для експертизи [133].

Процедури експертизи управлінських освітніх проєктів визначаються типом експертизи та загальною формою експертної роботи. Процедура проведення експертизи може бути такою:

а) реєстрація заявки на експертну діяльність;

б) вибір та узгодження експертної групи;

в) узгодження термінів проведення експертизи;

г) проведення експертизи та підготовка експертного висновку.

Традиційно основними компонентами власне експертної діяльності є такі етапи: інформаційно-аналітичний, рефлексивний, прогностичний, комунікативний. Необхідно підкреслити, кожен наступний етап спирається на результати виконання попереднього. Виняток становить комунікативний етап, який «супроводжує» решту етапів протягом усієї діяльності експерта [97].

Багаторічна практика моніторингу управлінської діяльності закладів освіти, експертиза підручників, навчальних планів, експериментальних майданчиків та інноваційних проєктів (програм) розвитку з усією очевидністю переконує у необхідності оновлення професійних управлінських знань, набуття компетенцій у питаннях експертизи, аудиту (самоаудиту), оцінки (самооцінки), аудиту (самоатестації), а також у

розвитку методичної культури, оволодінні технологією та процедурами прогнозування, проектування та реалізації нових документів, що забезпечують розвиток навчальної організації тощо [30; 55; 70].

Експертна діяльність в освіті сьогодні характеризується різноманіттям: державна експертиза, громадська експертиза (професійна та непрофесійна). А разом з тим, експертні підходи, процедури та оцінки, які наповнюють емпіричний досвід, не відповідають вимогам сучасної освітньої ситуації. Зазвичай, експертиза, у якій беруть участь звичайні співробітники закладу освіти, здійснюється з позиції особистого досвіду, тобто носить характер непрофесійної.

На відміну від звичних в недалекому минулому для освітньої практики систем «інспекторської» оцінки, експертиза з боку керівника установи освіти (адміністрації) покликана виконувати інший тип завдань: всебічний аналіз та дослідження елементів освітньої системи, розробка рекомендацій щодо їх подальшого розвитку. Ці функції є новими й нетрадиційними для управлінської ланки системи освіти, що визначає складнощі у контексті її реалізації [132; 133].

З одного боку, це складнощі організаційно-управлінського характеру, які виникають при введенні в освітній простір «зовнішніх» експертів: як здійснити проблемно-орієнтований аналіз, як сформулювати експертне замовлення, як залучити експерта, яким кваліфікаційним вимогам вони повинні відповідати, які документи та матеріали подати для експертизи, як організувати експертизу та багато інших.

З іншого боку, проявляються проблеми змістовного та науково-методичного характеру, що стосуються безпосередньо методик проведення експертно-аналітичних робіт. Ця проблема виникає при виділенні нової для освітніх закладів професійної позиції – експерт, аналітик, консультант усередині освітнього простору [66].

Якщо керівник бере на себе цей функціонал, він повинен мати здатність поєднувати дві позиції, протилежні один одному: стати експертом, який за своїм функціональним обов'язком перебуває у зовнішній позиції по відношенню до об'єктів, експертизу яких він проводить, і одночасно залишитися керуючим адміністратором, включеним у дослідницьку систему та особисто зацікавленим у її результативності.

Разом з тим, з одного боку, щоб використовувати експертизу як інструмент перетворень, її потрібно зробити таким інструментом і ставитись до неї як до такого інструменту. Без цього не можна відповісти на запитання: «Як відрізнити фахівця у своїй галузі від експерта?» «Що має розуміти та вміти робити, щоб бути експертом?». Кожен із нас «фахівець» з найрізноманітніших питань (якщо не в професійній сфері, то в життєвій) і

регулярно висловлює свої судження. Хіба вчитель не діє як експерт, коли постійно оцінює учнів?

З іншого боку – це питання організації таких моделей підготовки управлінських кадрів, які б забезпечували формування у суб'єктів «експертних» компетенцій, необхідних для самооцінки (аудиту, експертизи) та державної оцінки, експертизи якості процесів та результатів освітньої діяльності установ різного рівня [70].

З цією метою необхідно створити систему підготовки професійних експертів – консультантів у галузі організації та системи управління якістю освіти. Вона покликана допомогти керівнику закладу освіти в організації робочих процесів, необхідних для запуску та підтримки системи управління якістю освіти в освітній установі.

Таким чином, експертиза управлінської діяльності закладу освіти дозволяє визначити потенціал інноваційних змін, що відбуваються в освітньому процесі, можливість їх розвитку та перспективність окремих змін, забезпечити підтримку та стимулювання важливих інноваційних змін. Виходячи із зазначених завдань експертизи управлінської діяльності в закладі освіти, її успішність визначатиметься такими умовами [133; 136]:

- а) зацікавленість та підтримка адміністрації освітньої установи;
- б) наявність необхідного діагностичного інструментарію для вимірювання показників, засобів передачі та обробки інформації про інноваційні зміни в управлінській діяльності;
- в) наявність необхідних форм звітності щодо фіксації освітніх результатів та їх оцінки;
- г) розподіл відповідальності за роботу з експертизою управлінських рішень щодо інноваційних змін в закладі освіти, а також оцінка правильних та ефективних управлінських рішень (це стосується інформаційної та функціональної складових експертизи управлінської діяльності);
- д) визначення цільових груп педагогічного моніторингу інноваційних змін управлінської діяльності, у тому числі педагогів-новаторів, спеціалістів-аналітиків та адміністрації освітньої установи, яка приймає рішення на основі одержуваної інформації;
- е) навчання педагогів та адміністрації закладу освіти перед запровадженням експертизи інноваційних змін управлінської діяльності.

Запитання для самоперевірки до Розділу вступного.

1. У чому сутність освітньої експертизи? У чому її обмеження?
2. На які цілі може бути орієнтована експертна діяльність, де об'єктом вивчення є освітній процес?

3. *Дайте визначення експертної діяльності в освітній галузі та сформулюйте її цілі.*
4. *Назвіть загальні функції експертної діяльності в освітній галузі.*
5. *З чого складається науково-методологічна база експертизи у сфері освіти?*
6. *Назвіть методологічні підходи, на які спирається експертна діяльність в освітній галузі.*
7. *Охарактеризуйте два типи підходів до розуміння змісту педагогічної експертизи та розробки критеріїв і характеру оцінювання результату.*
8. *Назвіть та охарактеризуйте зміст двох моделей експертизи інноваційних освітніх проєктів.*
9. *Що таке індикаторна база експертизи?*
10. *Назвіть відомі Вам підходи до визначення індикаторів та показників експертизи.*
11. *Розкрийте сутність типологічних критеріїв нормативно-діяльнісної експертизи управлінської діяльності закладом освіти.*
12. *Оцінки яких характеристик потребує експертиза результатів управлінської діяльності закладів освіти?*
13. *Які Ви можете назвати показники (підстави) для оцінки інноваційного змісту освітніх проєктів з управлінської діяльності?*
14. *Назвіть основні методи експертизи інноваційних управлінських освітніх проєктів.*
15. *На яких принципах ґрунтуються зміст, форми, методи та процедура експертизи освітніх проєктів?*
16. *Назвіть основні етапи проведення експертизи управлінських освітніх проєктів.*
17. *Назвіть основні види експертної діяльності в освіті.*
18. *Які складнощі існують при організації експертизи з боку керівника установи освіти (адміністрації)?*
19. *Якими умовами визначається успішність експертизи управлінської діяльності в закладі освіти?*

РОЗДІЛ 1.

ЕКСПЕРТИЗА ОРГАНІЗАЦІЇ ОСВІТНЬОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В ЗАКЛАДАХ ОСВІТИ УКРАЇНИ

1.1. Експертиза створення безбар'єрного простору в закладах освіти

Верховна Рада України ратифікувала основні міжнародні документи у сфері забезпечення прав дітей та прав людей з інвалідністю у відповідності до світових стандартів освіти, соціального захисту та охорони здоров'я. Крім того, український уряд своїми рішеннями імплементував виконання та реалізацію статті 24 Конвенції ООН про права людей з інвалідністю, яка визначає обов'язок держави щодо реалізації інклюзивної моделі освіти та створення безбар'єрного освітнього простору.

Впровадження *інклюзивної моделі в систему української освіти* передбачає отримання освіти учнями та ученицями з особливими освітніми потребами в умовах, коли вони навчаються в звичайному закладі загальної середньої освіти, середовище якого знаходиться за місцем проживання учнів. Це є здоровою альтернативою вчорашній інтернатній системі, за якою учні утримувалися та навчалися окремо від інших дітей, або системі, що передбачала організацію домашнього або індивідуального навчання. Впровадження інклюзивної моделі передбачає реалізацію права учнів та учениць з особливими освітніми потребами на отримання якісної освіти і вимагає реалізації безбар'єрного доступу до закладів освіти та організації безпечного інклюзивного освітнього середовища.

Моніторинг організації освітнього процесу в закладах загальної середньої освіти України та проведення експертизи забезпечення безбар'єрності освіти дає можливість провести оцінку сучасного доступу до освітніх послуг для учнів та учениць з особливими освітніми потребами, в тому числі в умовах воєнної загрози. Крім того, таке дослідження допоможе

виявити проблеми та тенденції щодо забезпечення безбар'єрності щодо отримання освіти в українських школах для всіх дітей.

На сьогоднішній день одним з важливих пріоритетів в галузі освіти нашої держави є створення універсального безбар'єрного середовища, безбар'єрної освіти, яка дає можливість реально забезпечити повноцінне «включення» учнів та учениць з особливими освітніми потребами до освітнього процесу в закладі освіти. *Безбар'єрне середовище* – це комплекс практичних та політичних заходів для забезпечення доступності та створення рівних можливостей для осіб з особливостями психофізичного розвитку у всіх сферах життя сучасного суспільства. Безбар'єрним освітнім середовищем є доступне середовище для учнів з особливими освітніми потребами, що забезпечує спільний процес навчання у закладах освіти, а також рівний доступ до освітніх ресурсів. *Безбар'єрна освіта* – основа розвитку інклюзивної практики в освітніх організаціях, основна ідея якої полягає у виключенні будь-якої дискримінації учнів та створення спеціальних умов для учнів, які мають особливі освітні потреби. Свою постановою «Про схвалення Національної стратегії із створення безбар'єрного простору в Україні на період до 2030 року» [122] Кабінет Міністрів України досить чітко окреслив інклюзивну освіту як «забезпечення рівного доступу до освіти для всіх учнів з урахуванням різноманітності особливих освітніх потреб та індивідуальних можливостей».

Інклюзивна освіта – це спільне навчання та виховання всіх дітей відповідного віку, включаючи організацію спільних навчальних занять, позакласної роботи, дозвілля, різних видів додаткової освіти осіб з особливими освітніми потребами в складі шкільних (гурткових, дошкільних, позашкільних) колективів. Інклюзивна освіта кардинально відрізняється від освіти з навчанням у класах (групах) компенсуючого навчання та спеціальних (корекційних) класах (групах), що в недалекому минулому створювалися в освітніх установах [49].

З метою уточнення понятійного апарату інклюзивної освіти доцільно зрозуміти, що дане поняття спирається на теорію, філософію, концептуальні основи, закономірності та принципи загальної педагогіки. Крім загальних законів, загальноприйнятих та загальновідомих дидактичних принципів, інклюзивна освіта підпорядковується специфічним принципам [60]:

1. Цінність кожної людини залежить від її особистих здібностей і досягнень.
2. Для кожної людини властиво відчувати і думати!
3. Кожна людина має право на власне спілкування та на те, щоб бути почутою.

4. Справжня якісна освіта може реалізовуватися лише у контексті реальних стосунків: всі люди потребують спілкування, всі люди потребують підтримки і дружби ровесників і наставників.

5. Для всіх, хто охоплений освітнім процесом, досягнення прогресу швидше може бути в їх реальних уміннях та здатностях.

6. Різноманітність, рівність та інклюзивність посилює усі сторони життя людини.

Впровадження інклюзивної освіти на рівні закладу освіти передбачає, поряд з іншими комплексними процесами, ставлення до дитини як до суб'єкта навчання. Цей підхід вимагає знання особливостей розвитку дитини. А в свою чергу правильне й всебічне розуміння розвитку дитини дозволяє в повному обсязі оцінити її освітні успіхи на різних вікових етапах та в різних галузях розвитку. Роль інклюзивної освіти підвищується і в даний час. Метою освітніх організацій сьогодення є створення «безбар'єрного» освітнього середовища, модернізація та гуманізація впорядкованої системи дій, планування, реалізація та виконання яких призводить до гарантованого досягнення освітніх цілей.

Важливо встановити, що може бути конкретною причиною виникнення *бар'єрів у навчанні* в закладі освіти того чи іншого учня з особливими освітніми потребами [99; 101].

1. Одним із бар'єрів є фізична недоступність освітнього середовища. Створення універсального безбар'єрного середовища в освітній організації регламентується спеціальними нормативами [94; 105]. У нормативних документах щодо створення безбар'єрного доступу до освіти описуються нові вимоги до освітніх організацій, які здійснюють навчання дітей з особливими освітніми потребами: розширення дверних отворів, встановлення пандусів, заміна підлогових покриттів, встановлення поручнів усередині будівлі, нанесення яскравої розмітки, обладнання санітарно-гігієнічних кімнат тощо. Дані архітектурні зміни спрямовані на забезпечення вільного пересування дітей у будинках та приміщеннях.

Для подолання бар'єрів навколишнього середовища також є необхідним оснащення навчальних місць для різних категорій учнів з особливими освітніми потребами та забезпечення їх індивідуальними засобами адаптації. Для учнів з порушенням слуху найбільш важливим є складність в отриманні інформації, що робить необхідним допомогу сурдоперекладу. Для учнів із порушенням зору найбільш значущим стає усунення інформаційних і фізичних бар'єрів по дорозі руху, надання інформації у доступному вигляді (укрупнений шрифт, шрифт Брайля, контрастні знаки), допомога тифлопедагога. Перетворення довкілля школи тягне за собою фінансові витрати, що також є бар'єром [105].

2. Деякі категорії учнів з особливими освітніми потребами зазнають складнощів у освоєнні основної освітньої програми школи. Для усунення даного бар'єру необхідним є створення програмних комплексів, що дозволяють проводити реабілітаційні та навчальні заходи. Відповідно до специфіки своєї освітньої діяльності загальноосвітня організація може розробити один або кілька варіантів адаптованої освітньої програми з урахуванням особливих освітніх потреб учнів з особливими освітніми потребами. Кількість адаптованих програм в освітній організації залежить від різноманітності контингенту учнів з особливими освітніми потребами, наявності пролонгації термінів навчання учнів, які визначаються психолого-медико-педагогічною комісією. Для дітей з інвалідністю необхідно розробляти індивідуальну програму розвитку [94; 105].

3. У загальноосвітніх, дошкільних та позашкільних закладах крім формування доступу до будівлі слід забезпечити доступність освітнього процесу шляхом адаптації сучасних освітніх технологій під потреби дітей з особливими освітніми потребами та використання в освітньому процесі спеціальних корекційних технологій та методів навчання [105].

4. Соціальні бар'єри – це перешкоди, що виникають у результаті взаємовідносин учнів та соціальних контекстів. Прикладами таких бар'єрів можуть бути як соціальні контакти дітей з особливими освітніми потребами з однолітками, так і існуючі професійні установки вчителів, негнучка система оцінювання досягнень учнів тощо. Щоб усунути соціальні бар'єри, необхідно поступово та цілеспрямовано змінювати культуру, політику та практику роботи закладів освіти [94; 105].

При реалізації інклюзивного підходу бар'єри та труднощі у навчанні, з якими стикаються учні з особливими освітніми потребами у загальноосвітніх школах, з'являються через існуючу організацію та практику навчального процесу, а також через застарілі неефективні методи навчання. При інклюзивному підході доцільно не адаптувати учнів з різноманітними труднощами у навчанні до наявних вимог стандартної школи, а реформувати освітній процес у закладах освіти та шукати альтернативні педагогічні підходи до навчання таким чином, щоб з'явилася можливість максимально враховувати особливі освітні потреби всіх тих учнів та учениць, у яких вони виникають. Дотримуючись загальних особливостей, правил і способів організації освітнього процесу на уроці, вчитель інклюзивного класу зобов'язаний пам'ятати та враховувати при плануванні педагогічної діяльності тонкощі включення в роботу учнів та учениць з різноманітними особливостями пізнавальної діяльності, поведінки, комунікації [99].

Інклюзивна освіта – це специфічний процес навчання та виховання, при якому діти, незалежно від їх фізичних, анатомічних, психічних,

інтелектуальних та інших особливостей, включені в загальну систему освіти та навчаються за місцем проживання разом зі своїми однолітками в одних і тих же дошкільних освітніх закладах, позашкільних або загальноосвітніх закладах, які враховують їх особливі освітні потреби та надають необхідну спеціальну підтримку. Спільне (інклюзивне) навчання визнане всім світовим співтовариством як найгуманніше та найефективніше. Розвиток інклюзивної освіти стає одним із пріоритетних завдань у освітній політиці Української держави [101].

Актуальність запровадження інклюзивної освіти зумовлена професійними потребами педагогів, які працюють із дітьми з особливими освітніми потребами. При цьому основними завданнями педагогічного колективу визначаються такі [99; 108; 128]:

- створення єдиного зручного та психологічно комфортного освітнього середовища для учнів та учениць, які мають різні стартові можливості;
- забезпечення регулярного та ретельного вивчення ефективності процесів корекції, адаптації та соціалізації учнів та учениць з особливими освітніми потребами на етапі дошкільної освіти;
- організація системи вчасного й ефективного психолого-педагогічного супроводу (через сформовані команди психолого-педагогічного супроводу) процесу інклюзивної освіти шляхом взаємодії діагностико-консультативного, корекційно-розвивального, лікувально-профілактичного, освітнього, соціально-трудового напрямів діяльності;
- подолання негативних особливостей емоційно-особистісної сфери через включення учнів та учениць в успішну діяльність;
- поступове підвищення мотивації учнів та учениць на основі їхньої особистої зацікавленості та через усвідомлене ставлення до позитивної діяльності;
- охорона та зміцнення емоційного стану, фізичного та нервово-психічного здоров'я учнів та учениць;
- зміна суспільної свідомості стосовно учнів та учениць з особливими освітніми потребами.

Як показує практика низки загальноосвітніх установ, для учнів та учениць з особливими освітніми потребами мають бути створені такі основні умови [118; 121; 128]:

- наявність стандартизованого нормативно-правовими документами фінансового та юридичного забезпечення навчального процесу;
- проведення спеціальної підготовки для роботи з учнями та ученицями з особливими освітніми потребами педагогів та спеціалістів; при цьому рівні можливості в отриманні медичної, корекційної та психологічної підтримки повинні бути створені для всіх вихованців без винятку, що зазвичай вітається як батьками особливих, так і звичайних дітей;

- наявність матеріально-технічного оснащення для створення безбар'єрного середовища (пандуси, підйомники, розмітки, спеціально обладнані туалети, кабінети лікувальної фізкультури та психомоторної корекції, місця відпочинку, кімнати для логопедичних та корекційних занять з дефектологами та психологами, медичний кабінет, спортивний зал та ін.);

- розробка адаптованих освітніх програм, складання фахівцями, педагогами та батьками індивідуальних планів занять;

- виготовлення необхідного роздаткового та дидактичного матеріалу для занять з дітьми.

Науково-методичне забезпечення інклюзивного процесу здійснюється закладами вищої освіти, центрами перепідготовки, інклюзивними ресурсними центрами та силами адміністрації освітнього закладу.

Ідея інклюзивної освіти висуває особливі вимоги й до професійно-особистісної підготовки фахівців, які мають базову корекційну освіту, та до вихователів із базовим рівнем знань професійної кваліфікації. Під базовим компонентом розуміється професійна педагогічна підготовка (предметні, психолого-педагогічні та методичні знання, вміння та навички), а під спеціальним компонентом – такі психолого-педагогічні знання [97; 128; 130; 132]:

- уявлення та розуміння того, в чому сутність інклюзивної освіти, в чому її відмінність від традиційних форм здобуття освіти й виховання;

- знання психолого-фізіологічних закономірностей та особливостей вікового та особистісного розвитку дітей в умовах інклюзивного освітнього середовища;

- знання методів емоційного, психологічного та дидактичного проектування освітньо-виховного процесу;

- вміння реалізувати різні способи педагогічної взаємодії між усіма суб'єктами освітнього середовища (з вихованцями окремо та у групі, з батьками, колегами-вихователями, фахівцями – інструктором з фізичної підготовки, музичним керівником, керівництвом та ін.).

Для зміни стереотипів та формування професійної позиції педагога закладу освіти в інклюзивному просторі велику роль відіграють тренінги, семінари, міждисциплінарні консультації, робота педагогічних майстерень, стажування, майстер-класи. Проведення відкритих заходів педагогами інклюзивних освітніх закладів дозволяє продемонструвати професійне зростання, сформувати подальшу мету власної та командної діяльності.

Для керівників закладів освіти необхідно контролювати такі важливі питання [74; 132]:

- принципи формування груп молодшої школи;
- розподіл навантаження педагогів та спеціалістів;

- організацію додаткового простору навчання та розвитку;
- постійне підвищення професіоналізму педагогів та фахівців закладу освіти;
- обмін досвідом, проведення міждисциплінарних консиліумів та надання консультаційної допомоги сім'ям вихованців.

Додатковий простір навчання та розвитку (при необхідності спеціально обладнаний) включає: кімнати релаксації, тренувальні центри, кімнати персональних занять і т. д.

Кожен педагог закладу освіти планує свою діяльність самостійно [118; 121; 130; 131]:

- обирає цікавий, доступний, особистісно та практико-орієнтований зміст;
- використовує різні посібники, технічні засоби для досягнення поставлених цілей та завдань;
- організовує різноманітну діяльність дітей, у тому числі проєктно-мистецьку, пов'язану з різними видами мистецтва, екскурсії, дидактичні ігри тощо.

У тих випадках, коли діти не засвоюють мінімально необхідний рівень знань, педагог за погодження з керівництвом закладу має право самостійно визначити індивідуальну програму навчання. Дотримання цього гуманного принципу, що визначає структуру та зміст навчання та виховання, є для дітей всебічною педагогічною та психологічною підтримкою. Одночасно фахівцями вирішується зміст діагностичної та корекційної роботи з учнями та ученицями з особливими освітніми потребами. Заповнюються діагностична карта та карта комплексної корекції.

Однак одні з найскладніших змін для розвитку інклюзивної освіти – це зміни у професійному мисленні та свідомості людей, економічні та фінансові засади функціонування системи. Але сьогодення дійсність така: з кожним роком до закладів освіти приходить дедалі більше дітей з особливими освітніми потребами: розумово відсталі діти, діти-аутисти (зі збереженим або порушеним інтелектом), діти з серйозними порушеннями мови, діти-інваліди. Причому, в зв'язку з розв'язанням росією агресивної війни проти нашої держави ситуація навряд чи буде покращуватися [108; 118; 122].

На початковому етапі з кожною дитиною проводиться комплексна діагностика: психологічне, логопедичне, педагогічне обстеження. Педагог-психолог вивчає соціальну ситуацію розвитку.

Медико-психолого-педагогічний консиліум створює індивідуальну програму розвитку, в якій детально прописано супровід дитини різними фахівцями, що дозволяє дитині соціально адаптуватися, а педагогам коригувати порушення, розвивати психічні функції та процеси. Члени

групи психолого-педагогічної підтримки складають для кожного вихованця з особливими освітніми потребами індивідуальний план розвитку, що забезпечує освоєння освітньої програми на основі індивідуалізації її змісту з урахуванням особливостей та потреб конкретної дитини.

Регулярно здійснюється консультативна робота з батьками: роз'яснювальні бесіди, рекомендації фахівців із спілкування з дитиною. Звичайно, взаємодія з батьками здійснюється у двосторонньому порядку. Члени групи психолого-педагогічної підтримки та вчителі враховують будь-яку інформацію від батьків про особливості поведінки, спілкування дитини з оточуючими. Особлива увага приділяється думці батьків при складанні індивідуальної програми розвитку – після завершення її складання вони знайомляться з документом, отримують необхідні консультації та роз'яснення і приймають рішення щодо її реалізації у закладі освіти. Будь-які зміни у програмі узгоджуються з батьками, оскільки існує необхідність формування в учасників інклюзивної освіти розуміння її суті, розуміння того, що робити та як робити. Найважливішим завданням на цьому етапі є вибудовування партнерських взаємин із батьками [49].

Для корекції індивідуальної програми двічі на рік (щонайменше) проводиться моніторинг психічного розвитку вихованців. За результатами моніторингу індивідуальна програма розвитку може бути скоригована (наприклад, якщо зміст матеріалу слабо засвоюється дитиною, відсутня динаміка розвитку того чи іншого психічного процесу) [49].

Звичайно, для роботи з дітьми з особливими освітніми потребами необхідні матеріально-технічні умови, придбання обладнання для різних категорій дітей (аутистів, розумово відсталих, людей з вадами зору): регульовані столи, масажери, сухий басейн, різноманітний сенсорний матеріал, куточок логопеда, диван для релаксації, відповідні комп'ютерні програми тощо. Для фахівців і педагогів, що працюють у інклюзивній освіті, необхідна професійна підготовка. Вони потребують спеціалізованої допомоги з боку фахівців у галузі корекційної педагогіки, спеціальної та педагогічної психології [49].

Для вирішення цього завдання адміністрація установи максимально включає фахівців та педагогів у діяльність інклюзивно-ресурсних центрів, а також круглих столів, семінарів різних рівнів (районні, міські, крайові) з обговоренням тієї чи іншої проблеми інклюзивної освіти. Така підготовка може доповнюватися вивченням спеціальної психолого-педагогічної та методичної літератури, використанням інтернет-ресурсів, обміном досвідом на територіальних, громадських, фахових об'єднаннях.

Існує й ряд труднощів у створенні інклюзивного освітнього простору. Перш за все має бути налагоджена взаємодія колективів дошкільних закладів освіти з педагогами закладів загальної середньої освіти. Адже

якщо дитина з особливими освітніми потребами не відвідує дошкільних заклад, то виникає ризик у неправильному визначенні освітнього маршруту дитини. Педагоги, не знаючи про особливості дитини, висувають до неї ті ж вимоги щодо оволодіння освітніми стандартами, що й до інших дітей. Виникають суперечності між вимогами та можливостями дитини. Внаслідок цих протиріч спостерігається зниження мотивації до навчання, труднощі у навчанні, поява психологічних проблем у дитини [60; 74; 101].

На жаль, у дитячих поліклініках найчастіше не проводять повну та об'єктивну діагностику психічного розвитку дитини, у кращому разі записи в медичній карті дитини відповідають рівню її фізичного розвитку. Часто самі батьки приховують від адміністрації дошкільних закладів наявність інвалідності чи проблем зі здоров'ям дитини, побоюючись втратити місце у закладі чи громадських проявів до особливої дитини.

Адміністрація закладів освіти, які задіяні в організації інклюзивного навчання, має бути готова до запровадження деяких змін в установі, а саме [60; 74]:

- запровадження особливого штатного розпису, у якому було б закладено ставки педагогів, їхніх помічників, групи психолого-педагогічної підтримки, додаткового медичного працівника, техніка з обслуговування спеціального обладнання;
- передбачення додаткового фінансування, що дозволить залучати до роботи найбільш кваліфіковані педагогічні кадри та стимулювати їхнє додаткове навчання та розширення посадових обов'язків;
- організація системи підготовки, перепідготовки та підвищення кваліфікації кадрів для роботи з дітьми з особливими освітніми потребами;
- взаємозв'язки із дошкільними закладами та закладами загальної середньої освіти зі спеціальною (корекційною) освітою.

Досвід інклюзивної діяльності українських шкіл показує, що діти з особливими освітніми потребами за відповідної допомоги та підтримки можуть брати активну участь не лише в освітньому процесі, а й у святкових заходах, у конкурсах та концертах. Результатом роботи є соціальна адаптація дітей у дошкільних закладах та школі: встановлений контакт між дітьми з особливими освітніми потребами та іншими вихованцями, а також з педагогами. Атмосфера взаємин має позитивний емоційний настрій. Діти зі звичайним розвитком ставляться до дітей з особливими освітніми потребами як до рівних собі – не виявляють негативних реакцій, надають посильну допомогу.

Вихованці з особливими освітніми потребами вчаться виконувати загальноприйняті правила та норми поведінки у групі та за її межами: вітатися, прощатися, дотримуватись правил поведінки. Також до цього слід додати формування навичок самообслуговування: самостійно одягатися і

роздгатися, самостійно приймати їжу тощо. У всіх дітей з особливими освітніми потребами за умови якісної організація інклюзивного навчання ймовірно буде помічатися динаміка розвитку словникового запасу. Хоча й буде спостерігатися значний розрив між активним та пасивним словником (залежно від рівня інтелекту та мовної моторики) [74, 108].

Практика показує, що розвиток інклюзивної освіти – процес складний, багатогранний, що стосується наукових, методологічних та адміністративних ресурсів. Педагоги та адміністрація закладів освіти, які прийняли ідею інклюзії, особливо гостро потребують допомоги щодо організації освітнього процесу, відпрацювання механізму взаємодії між усіма його учасниками, де центральною фігурою є дитина.

Вчителі та вихователі мають бути готові прийняти дитину з особливими освітніми потребами, знаючи, що в особі своїх помічників, фахівців цього закладу або інклюзивно-ресурсних центрів, а також батьків цих дітей вони матимуть велику підтримку. Адміністрація закладу освіти та педагогічний склад при цьому несуть відповідальність за організацію сприятливого середовища для розвитку кожної дитини.

В результаті організації інклюзивного освітнього простору діти з особливими освітніми потребами отримують можливість – а це найголовніше – соціально адаптуватись у суспільстві. Для них створюється комфортна психологічна атмосфера та умови для здобуття освіти відповідно до їх індивідуальних можливостей. У дітей з особливими освітніми потребами є можливість активної та постійної участі у всіх заходах та подіях [107].

Педагоги в результаті діяльності опановують основи роботи з дітьми з особливими освітніми потребами, розвиваються та вдосконалюються як фахівці. Загалом включення закладів дошкільної, загальної та позашкільної освіти до системи інклюзивної освіти розширює програму розвитку цих установ, підвищує їхню конкурентоспроможність та авторитетність.

Освітнє середовище інклюзивного закладу освіти надає величезний вплив на всіх учасників освітнього процесу: формує толерантне ставлення до людей, що чимось відрізняються від більшості, вчить співпереживати і допомагати тому, хто цього потребує, виявляє свої найкращі людські якості у повсякденній та практичній діяльності.

Освітнє середовище – це сукупність факторів, що формуються структурою організації життєдіяльності закладу освіти: матеріальні ресурси, організація освітнього процесу, харчування, медична допомога, психологічний клімат.

Одним із факторів освітнього середовища в умовах інклюзивної освіти є санітарно-гігієнічні умови проведення освітнього процесу, передбачені

нормативними документами [94; 105]. Ці документи містять вимоги до класної дошки, освітленості, рівня шуму, режимів провітрювання, параметрів робочого місця і т.д. Меблі в навчальному кабінеті повинні відповідати віку та зросту учнів. Колір класної дошки не повинен стомлювати зір, крім того дошка повинна бути зручною для розміщення наочності. Якщо у класі є дитина з ослабленим зором, особливе місце слід приділити наочності (величина літер, чіткість написання). Колір зображень і літер має бути контрастним щодо фону. Якщо наочність не відповідає даним вимогам, необхідно запропонувати дитині відповідний роздатковий матеріал. Особливу увагу слід приділити рівню освітленості приміщення. Для учнів з ослабленим зором норми освітленості вищі, ніж для дитини без особливостей у розвитку, тому для таких дітей слід передбачити додаткове джерело світла. Розміщення учнів у навчальній аудиторії виконується з урахуванням їх особливостей та рекомендацій медичної комісії [107; 118; 130].

Наприклад, діти, які страждають на світлобоязнь, повинні сидіти якомога далі від природних джерел світла. Для підтримки працездатності необхідно дотримуватися режиму провітрювання і чистоти робочих місць. Рівень шуму не повинен перевищувати 70 децибел – це гранично допустимий тиск звуку. На уроках підвищеної небезпеки (фізики, хімії, технологій) слід стежити за дотриманням правил техніки безпеки.

Для окремих учнів з особливими можливостями здоров'я може бути передбачений гнучкий розклад відповідно до адаптованої програми та індивідуального навчального плану, який дозволяє зменшити кількість уроків на день, скоротити робочий тиждень до п'яти днів. Це може бути обумовлено протипоказаннями на певні форми роботи. Навчання учнів з особливими освітніми потребами може проводитися паралельно з лікуванням на базі поліклініки, заняттями лікувальної фізичної культури та корекційними заняттями з психологом, дефектологом або логопедом. При організації урочної діяльності та самостійної домашньої роботи необхідно дозувати навантаження, пов'язані з використанням порушеного каналу отримання або передачі інформації. Наприклад, для дітей з ослабленим зором неприпустимі завдання, пов'язані з читанням великих текстів, як альтернатива може бути використана електронна аудіо-книга [107; 118; 130].

У ході уроку учні найчастіше займають сидяче положення в умовах статичної напруги, що обумовлено загальноприйнятими методиками навчання. Періодична зміна поз учнів займає важливе місце у профілактиці короткозорості.

Для того щоб попередити погіршення зору та виникнення проблем з опорно-руховим апаратом, необхідно стежити за тим, щоб учні не сиділи

зігнувшись більше 15 хвилин. Для учнів, які страждають на дитячий церебральний параліч, може бути передбачено місце, за яким можна працювати стоячи. Таким чином, дитина може змінювати свою робочу позу кілька разів протягом одного уроку.

Для зміни робочої пози рекомендується використання динамічних пауз, тривалість яких може коливатися від 2 до 5 хвилин, залежно від рівня втоми учнів. У комплекс вправ слід включити різні елементи дихальної та пальчикової гімнастики, вправи для очей. На уроці доцільно використовувати методики, що дозволяють при виконанні вправ не відходити від навчальної мети, наприклад, на уроці математики одночасно проводити усний рахунок і розслаблення очей, використовуючи рухово-слуховий аналізатор. Для цього вчитель просить дітей розслабитися, заплющити очі й уявити, що на кінчику носа знаходиться олівець, далі вчитель диктує учням приклади усного рахунку, а учні пишуть відповіді в повітрі. Застосування візуально-рухового аналізатора: вчитель показує картки із завданнями усного рахунку і просить учнів лягнути в долоні або сісти таку кількість разів, що відповідає прикладу на картці. Вибір виду руханки залежить від особливостей навантаження на уроці та від категорії дітей в інклюзивному класі. Хвилини фізичної активності підвищують загальний тонус, моторику, розвивають увагу і пам'ять, створюють позитивний емоційний настрій [130].

Ритм уроку не повинен бути монотонним, його необхідно змінювати при зміні діяльності, яка обумовлена ступенем концентрації уваги учнів, яка залежить від їх віку, а також від тих чи інших відхилень у розвитку. Мимовільна концентрація уваги на уроці забезпечується новизною, яскравістю, інтересом матеріалу. Однак одноманітність діяльності викликають у дітей нудьгу та знижує продуктивність уроку. У середньому учні можуть зосередитися на одному виді діяльності протягом 10 хвилин, після чого відбувається втрата уваги та інтересу. В учнів із затримкою психічного розвитку цей показник ще нижче.

Цей фактор слід враховувати, використовуючи не менше 4 видів діяльності за урок. Наприклад, на уроці математики можна застосовувати такі види діяльності: виконання тесту, розв'язування прикладів, рівнянь, завдань у зошиті та біля дошки, усний рахунок, виконання креслення, читання, слухання, фронтальне опитування, промовляння правил і теорем хором, опитування за ланцюжком і т. д. У той же час занадто часта зміна діяльності так само не продуктивна. Загалом, не рекомендується на уроці використовувати більше 6 видів діяльності [49; 130].

Темп уроку повинен задаватися і підтримуватися вчителем і відповідати можливостям класу. Не можна задавати надто швидкий темп. У випадку занадто швидкого темпу проведення уроку діти з особливими

освітніми потребами не встигають за учителем, відстають, не засвоюють матеріал. Для таких дітей учитель повинен продумувати умови пред'явлення навчального матеріалу, обсяг та спосіб його виконання. Водночас надто повільний темп розхолоджує сильніших учнів. Легкий матеріал може даватися швидко, при важкому – уповільнюється швидкість мови вчителя, багаторазово повторюються складні моменти, різними питаннями перевіряється рівень засвоєння матеріалу. На початку уроку темп повинен бути сповільненим, у середині уроку зростати, до кінця уроку знову знижуватись. Плануючи урок, вчитель має передбачити моменти граничної уваги, моменти зацікавленості та розслаблюючі паузи.

Для підвищення мотивації до навчання важливо створити на уроці ситуацію успіху для учнів, для цього важливо відзначати всі позитивні зрушення у розвитку дитини, а при аналізі помилок виявити педагогічний такт і уникати безапеляційних висловлювань.

Завдання збереження здоров'я дітей передбачає вибір засобів і форм навчання, які не шкодять фізичному, психічному та духовному здоров'ю дітей, а сприяють його збереженню. Використання активних методів сприяє активізації ініціативи та творчого самовираження учнів.

Питання створення безбар'єрного освітнього середовища нормативно врегульовано в Україні «Національною стратегією із створення безбар'єрного простору в Україні на період до 2030 року» [122] та «Планом заходів на 2023–2024 роки з реалізації Національної стратегії із створення безбар'єрного простору в Україні на період до 2030 року» [101], що затверджені відповідними розпорядженнями Кабінету Міністрів України. Метою стратегії визначено «створення безперешкодного середовища для всіх груп населення, забезпечення рівних можливостей кожній людині реалізовувати свої права, отримувати послуги на рівні з іншими шляхом інтегрування фізичної, інформаційної, цифрової, соціальної та громадянської, економічної та освітньої безбар'єрності до всіх сфер державної політики» [122]. Стратегія передбачає два рівні реалізації – рівень доступності суб'єкта соціального процесу до фізичної, інформаційної та цифрової інфраструктури та участі у суспільно-політичних процесах та можливості самореалізації та рівень щодо створення умов безбар'єрності в окремих сферах життєдіяльності. Серед інших напрямків окремо визначається необхідність досягнення освітньої безбар'єрності, візія якої передбачає реалізацію рівних можливостей та вільного доступу до освіти, зокрема неперервної освіти протягом життя, а також здобуття альтернативної професії, підвищення кваліфікації та опанування додаткових компетентностей.

«План заходів...» [118] передбачає реалізацію більше 360 заходів, які мають бути реалізовані протягом 2023–2024 рр., в тому числі, проведення

великих інформаційних кампаній, розробка та прийняття нових законів, які будуть визначати різні аспекти життя країни на роки вперед. Документ налічує близько 160 показників, які допоможуть зрозуміти, як реалізується «План заходів...», а також 133 завдання, виконання яких зробить життя українців простішим та більш комфортним. В документі перераховані 20 стратегічних цілей, які наша держава ставить перед собою, та визначені 4 пріоритетні напрямки роботи: безбар'єрний простір, безбар'єрні товари, безбар'єрні послуги, безбар'єрна інформація. До виконання «Плану заходів...» залучені 15 Міністерств України [74].

Практика організації управлінської діяльності в закладі загальної середньої освіти у контексті створення безбар'єрного освітнього простору передбачає реалізацію упорядкованої системи індивідуальних, колективних та публічних заходів, за результатами виконання яких важливу роль відіграє забезпечення зворотного зв'язку. Такий зв'язок може бути реалізований як безпосередніми діями освітніх управлінців (опитування, тестування, самоаналіз, анкетування, вибіркоче обстеження, бліц-аналіз), так і стратегічними процедурами організаторів освітнього процесу та моніторингових інституцій.

Здійснення аналізу управлінської діяльності місцевих органів виконавчої влади, органів місцевого самоврядування, їх структурних підрозділів з питань освіти в частині створення умов для безбар'єрного доступу та якісного навчання осіб з особливими освітніми потребами проводиться в чотири етапи.

На першому етапі проводиться моніторинг ефективності системи управління у сфері дошкільної та повної загальної середньої освіти щодо створення рівних умов для навчання осіб з особливими освітніми потребами. При цьому основним предметом моніторингу є стан виконання місцевим органом управління освітою визначених законодавством повноважень, для досконалого вивчення якого аналізуються такі питання [130]:

- організаційно-правові підстави діяльності місцевого органу управління освітою щодо створення умов для навчання осіб з особливими освітніми потребами;
- стан реалізації державної політики у сфері освіти та виконання визначених законодавством повноважень;
- стан виконання планів роботи, рішень колегій та контроль за їх виконанням;
- стан організації розгляду звернень громадян у частині створення умов для безбар'єрного доступу та якісного навчання осіб з особливими освітніми потребами;

- забезпечення прозорості та відкритості діяльності місцевого органу управління освітою.

Для вивчення вказаних питань група моніторингового дослідження проводить змістовний аналіз такої документації [130]:

- про розподіл обов'язків між головою та його заступниками, між начальником місцевого органу управління освітою та його заступниками;
- про делегування повноважень з питань освіти;
- положення про місцевий орган управління освітою, його структурні підрозділи та документи про їх затвердження;
- штатний розпис місцевого органу управління освітою, посадові інструкції посадових осіб місцевого самоврядування/державних службовців;
- регіональні програми розвитку освіти, програми соціально-економічного розвитку, плани розвитку освіти громади та матеріали про їх виконання (звіти, інформаційно-аналітичні матеріали);
- плани роботи місцевого органу управління освітою та звіти про їх виконання, плани засідань колегії, протоколи та рішення засідань колегії місцевого органу управління освітою;
- матеріали розгляду звернень громадян у частині створення умов для безбар'єрного доступу та якісного навчання осіб з особливими освітніми потребами;
- про забезпечення прозорості та інформаційної відкритості діяльності місцевого органу управління освітою.

На другому етапі аналізу управлінської діяльності місцевих органів виконавчої влади, органів місцевого самоврядування, їх структурних підрозділів з питань освіти вивчається стан розвитку мережі закладів дошкільної та загальної середньої освіти відповідно до потреб осіб з особливими освітніми потребами. Безпосереднім предметом такого моніторингу є стан формування місцевої мережі закладів освіти відповідно до потреб осіб з особливими освітніми потребами. Для реалізації цього етапу моніторингу експертною групою вивчаються такі питання [130]:

- стан мережі закладів освіти відповідно до потреб осіб з особливими освітніми потребами (за три останні роки);
- стан організації роботи з підвезення до місця навчання і у зворотному напрямку (до місця проживання) осіб з особливими освітніми потребами спеціально обладнаним транспортом (кількість та відсоток від потреби за три останні роки);
- кількість закладів освіти, класів (груп), в яких навчаються особи з особливими освітніми потребами та кількість осіб з особливими освітніми потребами у них;
- матеріально-технічне, методичне забезпечення розвитку різних форм здобуття освіти для осіб з особливими освітніми потребами;

- створення та функціонування груп подовженого дня;
- створення та утримання пансіонів;
- діяльність спеціальних шкіл та/або спеціальних класів, навчально-реабілітаційних центрів, у тому числі під час дії правового режиму воєнного стану.

Для з'ясування наведених питань моніторингова група вивчає таку документацію, що представляється службовцями місцевих органів виконавчої влади [74]:

- про формування, утримання та розвиток мережі закладів освіти відповідно до потреб осіб з особливими освітніми потребами;
- про організацію підвезення до місця навчання і у зворотному напрямку (до місця проживання) осіб з особливими освітніми потребами;
- матеріали щодо створення додаткових місць у закладах дошкільної освіти;
- про діяльність спеціальних шкіл та/або спеціальних класів, навчально-реабілітаційних центрів, у тому числі під час дії правового режиму воєнного стану;
- про створення та функціонування груп подовженого дня;
- форми звітності з питань діяльності закладів освіти та відповідні зведені таблиці.

Крім цього, на даному етапі моніторингу передбачено вивчення стану ще одного предмету аналізу – стан реорганізації, перепрофілювання (зміна типу), ліквідації закладів дошкільної, загальної середньої освіти та установ освіти. Питаннями, що аналізуються в цій частині моніторингового дослідження, є такими [74]:

- забезпечення права осіб з особливими освітніми потребами на продовження навчання у разі реорганізації чи ліквідації закладу освіти;
- відповідність установчих документів інклюзивно-ресурсного центру вимогам чинного законодавства;
- стан забезпечення виконання інклюзивно-ресурсним центром завдань, відповідно до вимог чинного законодавства.

З метою з'ясування відповідей на зазначені питання моніторингова група проводить аналіз такої документації:

- затверджені плани заходів, розпорядчі документи щодо забезпечення прав здобувачів освіти на продовження навчання у разі реорганізації чи ліквідації закладу освіти;
- документи, що висвітлюють діяльність логопедичних пунктів;
- установчі документи інклюзивно-ресурсного центру, документи про їх затвердження;
- пропозиції, внесені засновнику, щодо удосконалення діяльності інклюзивно-ресурсного центру;

- звіт про діяльність інклюзивно-ресурсного центру.

На третьому етапі моніторингу діяльності місцевих органів виконавчої влади, органів місцевого самоврядування, їх структурних підрозділів з питань освіти в частині створення умов для безбар'єрного доступу та якісного навчання вивчаються особливості створення умов для забезпечення прав і можливостей осіб з особливими освітніми потребами для здобуття ними дошкільної та повної загальної середньої освіти. Безпосереднім предметом аналізу на цьому етапі є створення рівних можливостей та вільного доступу до освіти осіб з особливими освітніми потребами та інклюзивного освітнього середовища. Вивчення вказаного предмету аналізу передбачає з'ясування таких питань:

- стан підключення закладів освіти до мережі Інтернет;
- діяльність щодо забезпечення у закладах освіти та пансіонах доступності території закладів, будівель, споруд та приміщень для здобувачів освіти, забезпечення розумного пристосування та універсального дизайну;
- стан матеріально-технічної бази, забезпечення необхідними допоміжними засобами для навчання, облаштування ресурсних кімнат та медіатек у закладах освіти, де навчаються особи з особливими освітніми потребами;
- забезпечення приміщенням, обладнанням та витратними матеріалами, необхідними для проведення (надання) психолого-педагогічних і корекційно-розвивальних занять (послуг) особам із особливими освітніми потребами, в тому числі змінному контингенту в навчально-реабілітаційних центрах;
- наявність обладнання у реабілітаційних відділеннях навчально-реабілітаційних центрів;
- переліки платних освітніх та інших послуг, що надаються у закладах освіти, їх структурних підрозділах та/або філіях;
- наявність у спеціальних школах класів з поглибленою професійною орієнтацією.

З метою досягнення необхідної глибини вивчення вказаних питань цього етапу моніторингова група робить змістовний аналіз такої документації:

- рішення колегій, плани заходів щодо створення умов для здобуття освіти особами з особливими освітніми потребами та документи про їх виконання;
- утримання та розвиток матеріально-технічної бази закладів освіти, логопедичних пунктів, додержання вимог санітарного законодавства;

- про створення в пансіонах безпечних, комфортних умов проживання і навчання, з урахуванням статі, віку та індивідуальних особливостей учнів та учениць, їх особливих освітніх потреб;

- акти, приписи, розпорядження органів державного нагляду (контролю) щодо усунення порушень санітарних норм, вимог правил пожежної безпеки та охорони праці в закладах освіти;

- документи щодо розподілу коштів субвенції з державного бюджету місцевим бюджетам та розподілу коштів місцевого бюджету на забезпечення якісної, сучасної та доступної освіти;

- матеріали щодо платних освітніх та інших послуг, що надаються у закладах освіти, їх структурних підрозділах та/або філіях.

На завершальному етапі моніторингу з питань освіти в частині створення умов для безбар'єрного доступу та якісного навчання осіб з особливими освітніми потребами вивчається кадрове забезпечення закладів дошкільної та загальної середньої освіти, де навчаються особи з особливими освітніми потребами, інклюзивно-ресурсних центрів. Очевидним предметом вивчення є стан кадрового забезпечення закладів освіти, інклюзивно-ресурсних центрів. При цьому моніторингова група вивчає такі питання:

- відповідність професійної кваліфікації займаним посадам у керівників закладів освіти, де навчаються особи з особливими освітніми потребами;

- відповідність штатних розписів закладів освіти, типовим штатним нормативам, які затверджені наказами Міністерства освіти і науки України.

З метою вивчення перелічених питань моніторингова група проводить змістовний аналіз такої документації:

- особові справи керівників закладів освіти;

- штатні розписи працівників закладів освіти, їх структурних підрозділів і/або філій та інклюзивно-ресурсних центрів;

- форми звітності щодо чисельності та складу педагогічних працівників, зведені таблиці.

Отже, практика організації аналізу управлінської діяльності з питань освіти в частині створення умов для безбар'єрного доступу та якісного навчання осіб з особливими освітніми потребами передбачає упорядкований перелік обов'язкових заходів з моніторингу структурних компонентів діяльності не лише управлінських ланок закладів загальної середньої освіти, а й враховує результати аналізу діяльності місцевих органів виконавчої влади, органів місцевого самоврядування та їх структурних підрозділів з питань освіти. Формування безбар'єрності в закладах загальної середньої освіти на сьогоднішній день є особливо актуальним завданням. Його розв'язання передбачає організацію та

активне запровадження комплексної, системної та цілеспрямованої діяльності органів державної влади України та територіальних органів місцевого самоврядування, закладів освіти, організацій громадського суспільства та різного роду благодійних організацій. Очевидно, що лише взаємна, інтегрована й системна співпраця органів місцевого самоврядування, закладів загальної середньої освіти та безпосередньо учасників освітнього процесу дозволить досягти в частині освіти цілей Національної стратегії із створення безбар'єрного простору в Україні.

Враховуючи попередні викладки, актуальним та важливим постає питання про проведення експертизи управлінської діяльності щодо створення безбар'єрного простору закладу загальної середньої освіти. Згідно зі статтею 7 Закону України «Про загальну середню освіту» не може бути обмежень у доступі до здобуття повної загальної середньої освіти. А відповідно до статті 26 цього закону заклади загальної середньої освіти на підставі письмових звернень батьків дітей з особливими освітніми потребами утворюють інклюзивні та/або спеціальні класи у порядку, визначеному законодавством. Відповідно, організація інклюзивного навчання здійснюється у порядку, визначеному Кабінетом міністрів України.

В умовах воєнного стану організація освітнього процесу у закладах загальної середньої освіти зазнала змін. З метою забезпечення надання якісних освітніх послуг для дітей з особливими освітніми потребами актуальним є розробка і реалізація моніторингу з питань організації інклюзивного навчання для осіб з особливими освітніми потребами. Актуальність розробки такого моніторингу також підтверджується висновками одного з ключових документів у розвитку інклюзивної освіти в Україні – Національної стратегії із створення безбар'єрного простору в Україні на період до 2030 року [122]. Ці висновки свідчать про недостатню задоволеність потреб учасників освітнього процесу з особливими освітніми потребами. Це пов'язано з такими причинами:

- недостатній рівень підготовки педагогічних працівників та психологічних служб закладів загальної середньої освіти для роботи з особами з особливими освітніми потребами;
- неактуальні методики й застарілі підходи до роботи не відповідають сучасній проблематиці;
- необґрунтована упередженість у ставленні до безбар'єрності, інклюзії та недостатньо необхідний рівень поширення культури прийняття осіб з особливими освітніми потребами серед учасників освітнього процесу;
- організація освітнього процесу в закладах освіти не завжди враховує особливості роботи з особами з особливими освітніми потребами;

- низький рівень інформаційної доступності для осіб з особливими освітніми потребами навчальних та інформаційних матеріалів;
- неналежне матеріально-технічне забезпечення закладів освіти необхідними асистентськими технологіями для надання особам з особливими освітніми потребами якісних та доступних освітніх послуг.

Таким чином, мета експертизи (моніторингу) управлінської діяльності щодо створення безбар'єрного простору закладу загальної середньої освіти полягатиме в тому, щоб виявити та відстежити тенденції щодо організації інклюзивного навчання для дітей з особливими освітніми потребами у закладах загальної середньої освіти та визначити чинники, що сприяють створенню оптимальних умов для забезпечення прав дітей на доступ до якісної освіти з урахуванням їх потреб.

Відповідно до мети завдання моніторингового дослідження визначаються так:

- вивчити стан облаштування приміщень та території закладу освіти з урахування принципів універсального дизайну та/або розумного пристосування;
- вивчити наявність та доступність ресурсів для навчання дітей з особливими освітніми потребами;
- визначити забезпеченість індивідуалізації навчання дітей з особливими освітніми потребами;
- розробити рекомендації за результатами моніторингового дослідження.

У якості об'єктів моніторингового дослідження визначаються доступність освітнього середовища, ресурсне забезпечення для організації інклюзивного навчання, індивідуалізація навчання, соціальна адаптація дітей з особливими освітніми потребами серед однолітків. Суб'єктом проведення дослідження виступає Державна служба якості освіти України або її регіональні управління [78; 94, 117; 121]. Учасниками дослідження є:

- а) учні з особливими освітніми потребами;
- б) педагогічні працівники, які забезпечують інклюзивне навчання для дітей з особливими освітніми потребами;
- в) батьки або інші законні представники учнів з особливими освітніми потребами.

Для проведення моніторингу застосовується 5 груп індикаторів. До першої групи входять індикатори, що ілюструють рівень дотримання законодавства щодо забезпечення архітектурної доступності у закладах загальної середньої освіти:

- а) стан забезпечення безперешкодного доступу до будівель, приміщень закладу освіти;

б) рівень адаптації приміщень (туалети, їдальня, коридори, навчальні кабінети тощо) до використання всіма учасниками освітнього процесу.

Друга група індикаторів відображає стан ресурсного забезпечення закладів загальної середньої освіти для організації якісного інклюзивного навчання:

а) рівень кадрового забезпечення;

б) показники забезпечення відповідним обладнанням, матеріалами для виконання індивідуальних програм розвитку учнів з особливими освітніми потребами;

в) стан співпраці з інклюзивно-ресурсними центрами щодо здійснення системного кваліфікованого супроводу учнів з особливими освітніми потребами, їх батьків та педагогів;

г) рівень створення належних умов для організації інклюзивного навчання адміністрацією закладу.

Третя група індикаторів фіксує рівень забезпечення корекційної спрямованості освітнього процесу:

а) стан застосування індивідуального підходу у роботі з дітьми з особливими освітніми потребами (формування команд психолого-педагогічного супроводу, складання та реалізація індивідуальних програм розвитку, індивідуальних навчальних планів);

б) стан проведення (надання) психолого-педагогічних та корекційно-розвивальних занять (послуг).

Четверта група індикаторів відтворює рівень соціальної інтеграції дітей з особливими освітніми потребами у закладі загальної середньої освіти:

а) наявність сприятливого соціального та емоційного клімату;

б) рівень створення умов для сприйняття дітей з особливими освітніми потребами серед однолітків;

в) задоволеність учнів якістю організації освітнього процесу для дітей з особливими освітніми потребами.

Завершальна, п'ята, група індикаторів визначає рівень взаємодії закладу загальної середньої освіти з батьками дітей із особливими освітніми потребами:

а) рівень забезпечення інформування батьків про освітні можливості, програми, методики та прогрес дітей;

б) рівень залучення батьків до прийняття рішень стосовно освітнього процесу їхніх дітей;

в) задоволеність батьків якістю організації освітнього процесу для дітей з особливими освітніми потребами.

Моніторинг має проводитися з використанням таких методів: анкетування учнів з особливими освітніми потребами, педагогічних

працівників, які забезпечують інклюзивне навчання для дітей із особливими освітніми потребами, батьків або інших законних представників учнів із особливими освітніми потребами. При цьому моніторинг організовується та проводиться з дотриманням таких принципів: науковість та методична обґрунтованість, системність, відповідність меті, доцільність, прозорість моніторингових процедур, безпека персональних даних, об'єктивність одержання та аналізу інформації, інформативність результатів для різних категорій споживачів.

Основні етапи проведення моніторингу визначаються такими:

- а) визначення мети та завдань моніторингу;
- б) розробка інструментарію моніторингу;
- в) формування вибірки дослідження;
- г) проведення онлайн опитування учнів, батьків та педагогічних працівників;
- д) аналіз та узагальнення результатів моніторингу;
- е) підготовка та оприлюднення звітів за результатами моніторингу;
- е) підготовка та оприлюднення узагальненого звіту за результатами моніторингу;
- ж) оприлюднення рекомендацій за результатами моніторингу.

Під час проведення моніторингу застосовуються такі інструменти:

- а) із метою анкетування учасників моніторингу використовуються три типи анкет – анкета для учнів з особливими освітніми потребами, анкета для батьків учнів з особливими освітніми потребами, анкета для педагогічних працівників, які забезпечують інклюзивне навчання для дітей з особливими освітніми потребами;
- б) використання з дослідницькою метою інформації, що зібрана в процесі моніторингу; публікуються неперсоніфіковані результати дослідження.

Анкетування учасників експертного дослідження (моніторингу) проводиться у відповідності до Порядку проведення моніторингу якості освіти (Наказ МОН України від 16.01.2020 року № 54), нормативно-правових актів з питань організації освітнього процесу в закладах загальної середньої освіти. Проведення анкетування передбачено в терміни, визначені графіком відповідного циклу експертного дослідження (моніторингу) та саме в закладах загальної середньої освіти, які визначені відповідно до вибірки досліджень.

Обробка та узагальнення результатів моніторингу здійснюється на основі даних математико-статистичної обробки результатів анкетування. Офіційне інформування про результати моніторингу здійснюється шляхом оприлюднення інформаційно-аналітичних звітів на офіційному сайті Державної служби якості освіти України.

1.2. Експертиза організації обліку учнів і вихованців у закладах освіти

Реалізація доступності до освіти як конституційного права кожної особи, якісна освіта та освітня діяльність є національними пріоритетами в Україні. Для ефективного функціонування економіки в цілому та освіти зокрема необхідно мати актуальну та об'єктивну інформацію про стан ресурсів. Найефективнішим засобом отримання цієї інформації є організація і ведення обліку різноманітних освітніх ресурсів. Значна увага приділяється веденню обліку дітей дошкільного та шкільного віку, вихованців та учнів, у тому числі дітей, не охоплених навчанням, що ведеться з метою забезпечення здобуття ними дошкільної, повної загальної середньої освіти. Аналіз ведення обліку дітей дошкільного, шкільного віку та учнів в частині здійснення повноважень, визначених законодавством на конкретній території, здійснює Державна служба якості освіти.

На сучасному етапі освітня галузь перебуває в процесі активного реформування. Основною метою цих реформ є підвищення якості освіти. Концентрація зусиль на вдосконаленні якості освіти та освітньої діяльності зумовлена перспективами сталого розвитку та соціально-економічного зростання країни.

Право на освіту та доступність освіти є одним з основних прав людини. Важливість права на освіту засвідчує його закріплення в Конституції України (Стаття 53. Кожен має право на освіту. Повна загальна середня освіта є обов'язковою) (<https://constitution.in.ua/articles/53/>). Право на освіту належить до соціально-культурних прав людини. Соціальна складова виявляється у тому, що держава надає кожній особі реалізовувати право на освіту, гарантує можливості її здобуття, надає соціальну підтримку окремим категоріям громадян при отриманні різних рівнів освіти (безкоштовність загальної середньої та професійно-технічної освіти, вступ поза конкурсом до закладів вищої освіти й інші пільги при вступі, соціальні стипендії тощо). Культурний аспект відображено в тому, що освіта сприяє культурному й духовному розвитку особистості, відіграє значну роль у вихованні особистості, становленні наукового світогляду, формуванні суспільно значущих цінностей, підготовки до життя в суспільстві тощо.

На сьогодні вагомою передумовою якості освіти виступає ресурсне забезпечення. З позицій економічної теорії та практики, ресурс – це засіб, можливість, запас, якими можна скористатися в разі необхідності (праця, земля, капітал, підприємницькі здібності, інформація). У педагогічній практиці поняття «ресурс» найчастіше відображає можливості, умови, засоби, особистісні якості тощо. Це те, що може бути задіяне й використане для забезпечення й підвищення якості освіти. Відповідно до ресурсного

підходу успішність діяльності закладу освіти визначається здатністю керівництва управляти ресурсами, нарощувати й розвивати їхню цінність для результативності діяльності. Зміни в значущості ресурсів для результату у свою чергу диктують зміни й в управлінні діяльністю закладу освіти.

Ресурси, необхідні для забезпечення якості освіти, поділяють на такі категорії:

- людські ресурси (менеджери системи управління й освітньої організації, педагоги, допоміжний та обслуговуючий персонал, учні, члени сімей учнів, випускники тощо);

- фінансово-економічні ресурси;
- матеріально-технічна база;
- навчально-методичне забезпечення;
- інформаційно-методичне забезпечення;
- інфраструктурний потенціал;
- соціальний потенціал (імідж, історія, традиції, визнання досягнень закладу з боку органів влади, громади).

Для ефективного функціонування економіки в цілому, та освіти зокрема, необхідно мати актуальну й об'єктивну інформацію про стан ресурсів. Найефективнішим засобом отримання цієї інформації є організація та ведення обліку різноманітних ресурсів. Облік не тільки відображає реальні процеси, що відбуваються у сфері освіти, а й надає можливість впливати на них і вибудовувати прогностичні моделі щодо покращення стану функціонування. Загальновідомо, що якісні та кількісні показники є підґрунтям для прийняття будь-яких управлінських рішень, у тому числі й у частині забезпечення якості освіти конкретних територіальних громадах. Тому вивчення питання здійснення обліку дітей є надзвичайно актуальним.

Реалізація конституційного права громадян щодо доступності освіти (на рівні дошкільної, повної загальної середньої освіти), провадження державної політики в освітній сфері та обов'язковість охоплення дітей дошкільною освітою та повною загальною середньою освітою потребує організації системи обліку цих дітей. Наявність такої інформації уможливорює прогнозування розвитку освітньої мережі для задоволення освітніх потреб всіх дітей на відповідній території у повному обсязі. Крім того, облік дітей є базою для складання статистичної звітності як завершального етапу облікової роботи.

Здійснення загальноукраїнського обліку дітей ґрунтується на правових нормах, оскільки це пов'язано з захистом прав дитини, захистом інформації, захистом учасників освітнього процесу від дискримінації, а також із прийняттям управлінських рішень щодо організації освітнього

процесу та рішень, спрямованих на забезпечення якості освіти на певних територіях. Поняття «облік дітей дошкільного та шкільного віку» у нормативній базі не визначено. Тому, можуть виникати розбіжності у трактуванні сутності поняття «облік дітей» і, відповідно, можуть бути невизначеності та неузгодження при задоволенні освітніх потреб здобувачів освіти. Як соціально-економічна категорія «облік» є предметом широкого тлумачення й застосування [22; 24 68; 90; 103; 138]. У контексті нашого посібника при трактуванні поняття «облік дітей дошкільного та шкільного віку» дотримуємося підходу, що *облік – це складова управління економічними процесами та об'єктами, суть якої полягає у зібранні, накопиченні інформації та відображенні її в облікових відомостях* [31, с. 199].

Стисло окреслимо основні етапи становлення сучасної системи обліку дітей дошкільного та шкільного віку. Перші роки незалежності в Україні облік дітей шкільного віку упорядковувався «Інструкцією з обліку дітей і підлітків шкільного віку в Українській РСР», яку було затверджено ще постановою Ради Міністрів УРСР (від 09.08.1972 р. № 364 (ЗП УРСР, 1972 р., N 8, ст. 77)) [52]. 2000 року було затверджено «Інструкцію з обліку дітей і підлітків шкільного віку» (постанова Кабміну України від 12 квітня 2000 р. № 646) [51]. Ця Інструкція діяла до 2017 року – до затвердження «Порядку ведення обліку дітей дошкільного, шкільного віку та учнів» [106]. Цей «Порядок...» визначив механізм обліку учнів, котрий ведеться для того, щоб забезпечити доступ і здобуття дітьми дошкільної та шкільної освіти.

Визначимо основні терміни, що вживаються в цьому документі.

Термін	Визначення терміну в «Порядку ведення обліку дітей дошкільного, шкільного віку та учнів»
<i>Вихованці</i>	<i>Діти, які здобувають дошкільну освіту в закладі освіти.</i>
<i>Відповідальні працівники</i>	<i>Відповідальні працівники закладів освіти, органів управління у сфері освіти, служб у справах дітей, які відповідно до цього Порядку та своїх посадових обов'язків ведуть облік.</i>
<i>Діти, не охоплені навчанням</i>	<i>Діти шкільного віку, які повинні здобувати загальну середню освіту, але не здобувають її в будь-якій з форм, що визначена законодавством, у тому числі учні, які не відвідують навчальні заняття у закладі освіти протягом десяти робочих днів поспіль з невідомих або без поважних причин.</i>

<i>Діти дошкільного віку</i>	<i>Діти віком до шести (семи) років.</i>
<i>Діти шкільного віку</i>	<i>Діти віком від семи років (яким на початок навчального року виповнилося сім років) до 18 років, які повинні здобувати повну загальну середню освіту.</i>

Облік дітей ведеться відповідальним працівником (у якого є доступ до цього комплексу й документ про призначення технічним адміністратором) через програмно-апаратний комплекс «Автоматизований інформаційний комплекс освітнього менеджменту». До нього вноситься інформація про дітей (дошкільного та шкільного віку, вихованців і учнів, у тому числі дітей, не охоплених навчанням). Цей автоматизований комплекс накопичує й обробляє актуальну інформацію, здійснює аналіз цієї інформації та узагальнює її. Для обліку у автоматизованому комплексі створюється профіль дитини та вводиться така інформація (Рис. 1).

прізвище, власне ім'я та по батькові (за наявності)	свідоцтво про народження (серію та номер)	дату і місце народження
громадянство, документ, що посвідчує особу та підтверджує громадянство України (за наявності)	задеклароване/зареєстроване або фактичне місце проживання (перебування)	унікальний номер запису в Єдиному державному демографічному реєстрі (за наявності)
документ, що посвідчує спеціальний статус дитини, зокрема довідка про взяття на облік внутрішньо переміщеної особи, довідка про звернення за захистом в Україні, посвідчення біженця (серія та номер) (за наявності)	місце, форму здобуття освіти (заклад освіти чи сім'я (у випадку здобуття освіти за сімейною формою) та рік навчання (клас (група)	податковий номер (реєстраційний номер облікової картки платника податків з Державного реєстру фізичних осіб - платників податків) (за наявності)

Рисунок 1. Інформація, що міститься у профілі дитини в автоматизованому комплексі

Профіль дитини створюється відповідальним працівником закладу освіти під час зарахування дитини до закладу. При створенні профілю дитини інформація отримується з Державного реєстру актів цивільного стану громадян (це відбувається за запитом щодо серії та номера свідоцтва про народження); інформація про громадянство дитини надходить автоматично з Єдиного державного демографічного реєстру. Якщо цієї інформації немає в реєстрах, то вона вноситься на основі представлених документів (ці документи надає один з батьків дитини чи її законний представник). Інформація про місце проживання отримується

(перевіряється) шляхом взаємодії автоматизованого інформаційного комплексу з Єдиним державним демографічним реєстром та/або відомчою інформаційною системою ДМС, та/або реєстрами територіальних громад.

Відповідальні працівники закладів освіти забезпечують у межах своєї компетенції ведення обліку, в послідовності, представлений на Рис. 2.

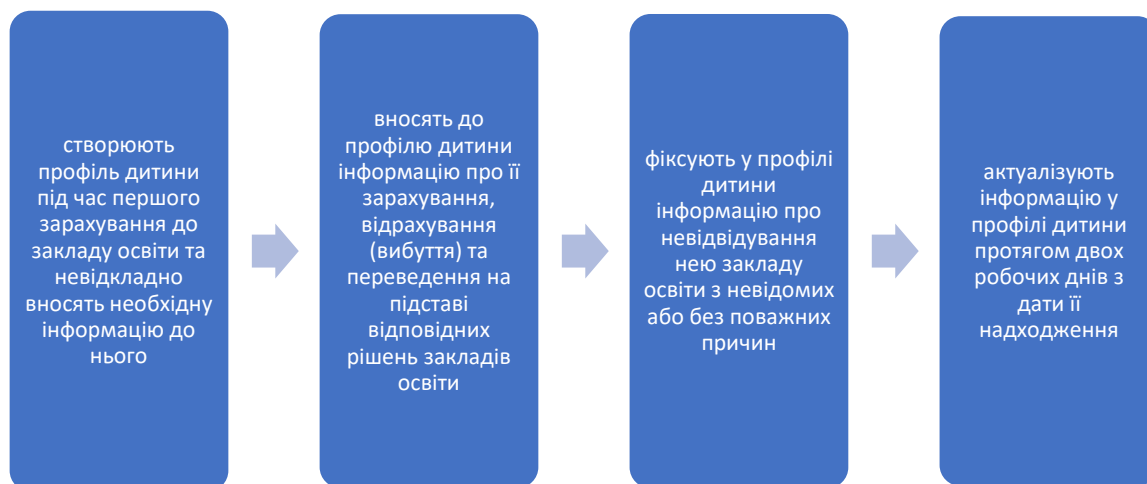

Рисунок 2. Ведення обліку, який забезпечують відповідальні працівники закладів освіти

Також, до автоматизованого комплексу вноситься інформація про заклад освіти для автоматичного розрахунку вільних місць у закладах освіти. У разі вибуття дитини з закладу, необхідно внести зміни протягом 10 днів. Якщо інформація не вноситься, то у профілі дитини ставиться відмітка «не охоплена (не охоплений) навчанням». Така відмітка видаляється після того, як вноситься інформація про її зарахування до іншого закладу освіти. Якщо дитина від'їжджає закордон, то вноситься інформація про вибуття за межі країни.

Таким чином, у «Порядку...» обліку дітей відображено механізм обліку, а реалізація цього механізму здійснюється з урахуванням положень широкого кола законодавчих актів України, а саме:

1. Закону України «Про дошкільну освіту» [39];
2. Закону України «Про засади запобігання та протидії дискримінації в Україні» [40];
3. Закону України «Про захист персональних даних» [41];
4. Закону України «Про інформацію» [42];
5. Закону України «Про місцеве самоврядування в Україні» [43];
6. Закону України «Про органи і служби у справах дітей та спеціальні установи для дітей» [44];
7. Закону України «Про освіту» [45];
8. Закону України «Про повну загальну середню освіту» [47];

9. Наказу МОНУ «Про затвердження форми звітності про кількість дітей шкільного віку та інструкції щодо її заповнення» [90] та інших чинних нормативно-правових актів.

Реалізація механізму обліку дітей дошкільного та шкільного віку передбачає необхідність взаємодії різноманітних суб'єктів та інституцій, а саме:

- а) уповноважених органів та місцевих органів виконавчої влади,
- б) органів місцевого самоврядування,
- в) служб у справах дітей,
- г) спеціальних установ, які здійснюють профілактику правопорушень,
- д) закладів освіти, задля реалізації права на освіту та забезпечення здобуття дітьми дошкільної та загальної середньої освіти.

При обліку дітей шкільного віку відбувається координування уповноваженими органами, органами Національної поліції та службами у справах дітей. Місцеві адміністрації створюють та оновлюють реєстр даних про дітей віком від 6 до 18 років (на кожен рік народження окремо). Означують структурний підрозділ (реально це посадова особа) відповідальні за реєстр. Територія закріплюється за закладами загальної середньої освіти.

Облік дітей шкільного віку також відбувається через заповнення щорічної статистичної звітності – форма № 77-РВК («Звіт про кількість дітей шкільного віку»). Цей звіт підписує керівник закладу освіти або його заступник, який (які) несе (несуть) персональну відповідальність за надану інформацію.

Звіт є щорічним і складається станом на 01 вересня. Особи, яким станом на 01 вересня виповнилося 18 років, у звіті не враховуються. У звіті діти від 6 до 18 років поділяються на дві групи: тих, хто навчається, і на тих, хто не навчається з різних причин. Інформація подається за статевою ознакою, окремо вноситься інформація про дітей з особливими освітніми потребами. Окремим рядком зазначаються діти з нез'ясованими відомостями.

Проте цей механізм потребує удосконалення. Діти дошкільного віку можуть не відвідувати дошкільні заклади, оскільки відповідальність за це несуть батьки дітей, які самостійно обирають способи та форми реалізації права їхніх дітей на дошкільну освіту. Батьки не зобов'язані повідомляти жоден орган, як їхні діти здобувають дошкільну освіту. А уповноважений орган звітує лише про кількість дітей дошкільного віку, а не про реальну охопленість їх дошкільною освітою.

Енергозатратним для педагогічних працівників був і механізм обліку учнів, котрий відволікав їх на виконання додаткових невластивих їм функцій. 5 вересня 2023 року Кабмін України ухвалив постанову «Про

внесення змін до постанови Кабінету Міністрів України від 13 вересня 2017 р. № 684» (<https://mon.gov.ua/ua/news/uryad-uhvaliv-postanovu-pro-vnesennya-zmin-do-postanovi-kabinetu-ministriv-ukrayini-vid-13-veresnya-2017-r-684>). Метою акту став перехід до спрощеного обліку дітей дошкільного, шкільного віку та учнів. Спрощення відбулося завдяки цифровізації цього процесу через використання засобів програмно-апаратного комплексу «Автоматизований інформаційний комплекс освітнього менеджменту» (АІКОМ). Цю нову онлайн систему зі збору, зберігання та управління даними представив *Інститут освітньої аналітики*. АІКОМ буде збирати статистику про понад 30 тисяч шкіл та дитсадків України.

Дані можна передавати з будь-якого комп'ютера. Після того як система опрацює введену інформацію, її можна переглядати у вигляді інформативних графіків та звітів, що робить систему освіти прозорою та інформаційно доступною. Доступ до системи матимуть всі зацікавлені учасники освітнього процесу (батьки, учні, вчителі, освітні управлінці та ін.), а також інші представники громадянського суспільства.

АІКОМ – це державна інтегрована інформаційна система, завданнями якої є виконання функцій, які представлені на рис. 3.

Рисунок 3. Завдання АІКОМ

Таким чином, єдина електронна система обліку дітей, вихованців та учнів тепер буде функціонувати для усіх закладів освіти в Україні. Ефективність застосування системи в напрямку обліку учнів полягає у тому,

що до введення цієї системи облік проводився за територіальними громадами без систематизації та узагальнення даних в межах всієї країни. А завдяки цій обліковій системі будуть автоматично зводитися статистичні звіти про кількість дітей дошкільного й шкільного віку, вихованців та учнів, а також дітей, не охоплених навчанням. Для ведення обліку в системі буде створюватись профіль дитини відповідальним працівником закладу освіти під час зарахування дитини на навчання. Профіль буде містити інформацію про її персональні дані, документи, місце й форму здобуття освіти, місце проживання чи перебування.

Завдяки цій обліковій системі будуть автоматично зводитися статистичні звіти про кількість дітей дошкільного та шкільного віку, вихованців та учнів, у тому числі дітей, не охоплених навчанням.

Державна служба якості освіти (ДСЯО) вивчає роботу структурних підрозділів місцевих органів виконавчої влади та органів місцевого самоврядування щодо ведення обліку дітей дошкільного, шкільного віку та учнів в частині здійснення повноважень, визначених законодавством та здійснює аналіз цієї діяльності. Цей напрямок ДСЯО вивчає відповідно до такої законодавчої бази: а) Закону України «Про повну загальну середню освіту» (частина 1 ст. 55) [47]; б) Положення про Державну службу якості освіти України (підпункту 9 пункту 4); в) наказу МОНУ «Про затвердження Порядку здійснення аналізу діяльності місцевих органів виконавчої влади, органів місцевого самоврядування, їх структурних підрозділів з питань освіти» (від 07 грудня 2021 року № 1313). Основною метою проведення аналізу такої діяльності на місцях є нагляд за дотриманням законодавства з питань освіти і забезпеченням якості освіти та освітньої діяльності на конкретній території.

У програмі діяльності регіональних підрозділів ДСЯО визначені такі напрями (етапи) [123]:

1. Організація та координація роботи щодо ведення обліку дітей дошкільного, шкільного віку та учнів.
2. Стан роботи щодо ведення обліку дітей дошкільного, шкільного віку та учнів у межах адміністративно-територіальної одиниці (району, міста, села, селища, ОТГ).
3. Стан обліку учнів та вихованців у закладах освіти.

Відповідно до кожного з вище визначених напрямів (етапів), виділимо питання, які вивчаються, та документи, що підлягають аналізу.

При дослідженні організації та координації роботи щодо ведення обліку дітей вивчаються процеси організації цієї роботи та координації між різними суб'єктами та інституціями. Тут потрібно з'ясувати:

- стан організаційної, координаційної роботи щодо ведення обліку дітей дошкільного, шкільного віку, учнів та вихованців;

- способи формування та подання державної статистичної звітності;
- наявність посадової інструкції відповідального за формування та подання державної статистичної звітності щодо ведення обліку дітей шкільного віку та учнів;
- особливості здійснення заходів органу управління освітою щодо забезпечення охоплення навчанням дітей шкільного віку та стан співпраці з відповідними територіальними органами Національної поліції та служб у справах дітей.

Для аналізу використовуються такі документи:

- Положення про місцевий орган управління освітою;
- Посадова інструкція відповідального за формування та подання статистичної звітності щодо ведення обліку дітей шкільного віку та учнів);
- Статистична звітність (звіти 77-РВК, ЗНЗ-1, 1-ЗСО, 76-РВК, 85-К);
- матеріали нарад із керівниками місцевих органів управління освітою (уповноваженими структурними підрозділами) щодо стану ведення обліку дітей дошкільного, шкільного віку, учнів та вихованців, подачі державної статистичної звітності;
- матеріали роботи щодо дітей неохоплених навчанням;
- матеріали розгляду звернень громадян з цих питань.

При вивченні стану роботи щодо ведення обліку дітей у межах адміністративно-територіальної одиниці (напряму/етапу 2) аналізуються такі питання / документ (Таблиця 1.2.1).

Таблиця 1.2.1. Дослідження стану роботи щодо ведення обліку дітей

Питання, що вивчаються	Документи та інші джерела інформації, що підлягають аналізу
<i>1. Організаційно-правові підстави ведення обліку дітей дошкільного, шкільного віку, учнів та вихованців місцевими органами виконавчої влади та органами місцевого самоврядування</i>	<i>Рішення органу місцевого самоврядування щодо організації ведення обліку дітей дошкільного, шкільного віку та учнів. Накази, розпорядчі документи місцевого органу управління освітою щодо забезпечення ведення обліку дітей шкільного віку, учнів та вихованців в межах адміністративно-територіальної одиниці. Положення про структурний підрозділ (посадові інструкції працівників), відповідальний за ведення реєстру дітей шкільного віку та учнів</i>

2. Стан здійснення обліку дітей дошкільного, шкільного віку та учнів в межах адміністративно-територіальної одиниці	Реєстр даних про дітей шкільного віку та учнів. Інформація про дітей дошкільного віку. Матеріали нарад, рішення колегій щодо ведення обліку дітей дошкільного, шкільного віку, учнів та вихованців. Інформаційні матеріали щодо потреби та забезпечення дошкільною освітою. Звіти 77-РВК, ЗНЗ-1, 1-ЗСО, 76-РВК, 85 – К. Документи, на підставі яких здійснюється внесення (виключення) до реєстру дітей шкільного віку, учнів. Інформаційні матеріали щодо дітей шкільного віку, учнів, отримані від місцевих органів виконавчої влади, органів місцевого самоврядування, закладів освіти, служб у справах дітей, спеціальних установ та закладів, які здійснюють їх соціальний захист і профілактику правопорушень, батьків дітей (осіб, які їх заміняють) для внесення їх у реєстр
3. Закріплення територій обслуговування за закладами освіти в межах адміністративно-територіальної одиниці	Рішення органу місцевого самоврядування (уповноваженого ним органу) щодо закріплення територій обслуговування за закладами загальної середньої освіти. Мережа закладів загальної середньої освіти, розташованих на території обслуговування. Проектна потужність закладів загальної середньої освіти (технічні паспорти ЗСО). Паспорти маршрутів підвезення учнів. Кількість шкільних автобусів

При аналізі організаційно-правових підстав ведення обліку дітей необхідно з'ясувати таке [123]:

- чи наявні рішення органу місцевого самоврядування, місцевої державної адміністрації, уповноваженого органу щодо організації ведення обліку дітей в межах відповідної адміністративно-територіальної одиниці та їх відповідність встановленим законодавством вимогам;

- чи визначено уповноважений орган щодо організації обліку дітей дошкільного, шкільного віку та учнів
- чи забезпечено організацію ведення реєстру даних про дітей шкільного віку, учнів та вихованців відповідно до вимог законодавства;
- відповідність ведення реєстру даних про дітей шкільного віку та учнів вимогам законодавства (Порядку ведення обліку дітей дошкільного, шкільного віку та учнів, затвердженому постановою КМУ від 13.09.2017 №684 (із змінами), законам України «Про захист персональних даних», «Про інформацію»);
- відповідність розпорядчих документів щодо обліку дітей шкільного віку та учнів в межах адміністративно-територіальної одиниці встановленим законодавством вимогам;
- наявність в Положенні про структурний підрозділ (посадовій інструкції працівника) питань щодо ведення реєстру дітей шкільного віку та учнів.

При аналізі стану здійснення обліку дітей в межах адміністративно-територіальної одиниці вивчається:

- наявність реєстру даних про дітей шкільного віку та учнів;
- наявність інформації про дітей дошкільного віку;
- своєчасність внесення змін до Реєстру даних про дітей шкільного віку та учнів;
- відповідність даних, внесених до реєстру вимогам Порядку ведення обліку дітей дошкільного, шкільного віку та учнів, затвердженому постановою КМУ від 13.09.2017 № 684 (із змінами);
- наявність підстав для внесення (виключення) інформації до Реєстру даних про дітей шкільного віку та учнів;
- стан формування та подання звітності за формою 77-РВК (відповідно до Інструкції щодо заповнення форми звітності №77-РВК, затвердженої наказом МОН від 27.08.2018 № 938);
- забезпечення дотримання вимог Закону України «Про захист персональних даних» у процесі формування реєстру дітей шкільного віку та учнів, внесення до нього змін.

При вивченні питання щодо закріплення територій обслуговування за закладами освіти в межах адміністративно-територіальної одиниці необхідно проаналізувати такі аспекти:

- наявність рішення органу місцевого самоврядування (уповноваженого ним органу) щодо закріплення територій обслуговування за закладами загальної середньої освіти;
- оптимальність закріплення територій обслуговування за закладами освіти з урахуванням кількості дітей шкільного віку, які проживають на цій території та існуючої мережі (за останні три роки);

- кількість дітей шкільного віку, які проживають на території обслуговування, закріплений за закладами освіти (за три останніх роки);
- кількість дітей шкільного віку, які проживають на території обслуговування, закріплений за закладами освіти та навчаються у цих закладах освіти (за три останніх роки);
- кількість дітей шкільного віку, які проживають на території обслуговування, закріплений за закладами освіти та не навчаються у цих закладах освіти (за три останніх роки);
- кількість дітей шкільного віку, які проживають на закріпленій за ЗЗСО території обслуговування та не охоплені навчанням (не навчаються взагалі);
- кількість класів з наповнюваністю, що перевищує встановлені нормативи;
- кількість закладів освіти, в яких навчання проводиться у дві зміни (за останні три роки);
- середню наповнюваність класів у закладах освіти (за останні три роки);
- кількість закладів освіти з наповнюваністю класів менше 5 учнів (за останні три роки);
- рівень завантаженості закладів освіти, розташованих на території обслуговування (за останні три роки);
- стан забезпечення здобуття дітьми початкової освіти у найбільш доступному та наблизеному до місця їх проживання закладі освіти (його структурному підрозділі).

При вивченні організації роботи щодо охоплення дітей шкільного віку повною загальною середньою освітою та дітей дошкільного віку дошкільною освітою необхідно з'ясувати інформацію про наступне:

- кількість дітей, які не здобувають повну загальну середню освіту;
- стан організації роботи щодо забезпечення здобуття дітьми повної загальної середньої освіти;
- яким чином здійснюється збір інформації про дітей шкільного віку, які проживають на відповідній території та не приступили до навчання;
- з яких джерел формується кількість дітей, які проживають на території обслуговування;
- стан роботи щодо залучення дітей шкільного віку до навчання у порівнянні за останні три роки;
- відсоток дітей шкільного віку відповідної території, які не здобувають повну загальну середню освіту в розрізі попередніх трьох років;
- динаміка залучення дітей до навчання за останні 3 роки;

- стан охоплення дошкільною освітою дітей, які проживають на території відповідної адміністративно-територіальної одиниці (за останні три роки);
- стан охоплення дошкільною освітою дітей 5-ти річного віку (за три останніх роки);
- кількість дітей, які проживають на території іншої адміністративно-територіальної одиниці, та здобувають дошкільну освіту у підпорядкованих ЗДО (за останні три роки);
- середня наповнюваність груп ЗДО (за останні три роки);
- кількість груп в ЗДО із наповнюваністю понад встановлені нормативи (за останні три роки);
- форми співпраці із органами Національної поліції, службою у справах дітей, органами місцевого самоврядування, іншими органами державної влади;
- стан реагування органу управління освітою на звернення громадян, запити на публічну інформацію, які стосуються ведення обліку дітей дошкільного, шкільного віку та учнів, як забезпечуються права дітей на захист персональних даних.

Відповідно до «Програми...» [118] при вивченні стану обліку учнів та вихованців у закладах дошкільної та шкільної освіти опрацьовуються такі документи (Таблиця 1.2.2.)

Таблиця 1.2.2. Вивчення стану обліку учнів та вихованців у закладах дошкільної та шкільної освіти

Документи та інші джерела інформації, що підлягають аналізу	Рекомендації членам комісії, що потрібно з'ясувати
У закладах дошкільної освіти <i>Журнал обліку прибуття (вибуття) дітей у заклад дошкільної освіти.</i> <i>Журнал відвідування дітьми закладу дошкільної освіти.</i> <i>Інформаційні матеріали щодо вихованців закладу освіти, та дітей, що перебувають під педагогічним патронатом, які надавалися до уповноваженого органу.</i> <i>Статистична звітність (звіт 85-К)</i>	З'ясувати: - стан ведення обліку прибуття (вибуття) вихованців закладу дошкільної освіти; - стан обліку та відвідування закладу освіти вихованцями; - кількість дітей, що перебувають під педагогічним патронатом.

УЗЗСО.

Алфавітна книга. Накази про зарахування (відрахування) учнів закладу освіти. Класні журнали. Особові справи учнів.

Інформаційні матеріали щодо учнів закладу освіти, які надавалися уповноваженим органам для внесення змін до Реєстру.

Список учнів, які не прибули на навчання станом на 5 вересня (із зазначенням причини).

Матеріали щодо роботи з дітьми, які проживають на території обслуговування закладу освіти та не з'явилися на навчання протягом більше як 10 днів

З'ясувати:

- стан роботи з перевірки щороку до 5 вересня явки дітей і підлітків на навчання;
- своєчасність інформування відповідних органів про прибуття, вибуття учнів до закладу освіти із інших адміністративно-територіальних одиниць;
- дотримання закладами освіти статті 30 Закону України «Про освіту» шляхом опублікування на сайті рішення органу місцевого самоврядування щодо території обслуговування, закріпленої за закладом освіти його засновником;
- наявність і стан зберігання у закладі освіти документів, необхідних для зарахування на навчання учнів на початок і упродовж навчального року: заяви батьків, копії свідоцтва про народження, медичної довідки встановленого зразка, особової справи (крім першокласників на початок навчального року), документа про відповідний рівень освіти: свідоцтво про здобуття початкової освіти (для здобувачів освіти, які навчаються за програмою Нової української школи); свідоцтво про здобуття базової середньої освіти (у разі вступу (переведення із 9 класу того ж закладу) до закладу освіти III ступеня), висновків інклюзивно-ресурсного центру про комплексну оцінку дитини з особливими освітніми потребами (для зарахування у спеціальні школи);
- кількість учнів, які зараховані на

	<i>навчання до закладу освіти та проживають на території обслуговування інших закладів освіти (включаючи перебування учнів на довготривалому лікуванні у закладах охорони здоров'я);</i> <i>- стан фіксування у класних журналах відомостей про відсутність учнів на навчальних заняттях;</i> <i>- наявність та зберігання в особових справах учнів впродовж поточного навчального року підтверджуючих документів щодо відсутності дітей на уроках (медичних довідок закладу охорони здоров'я або письмових пояснень батьків (одного з батьків) учня чи інших законних представників (для учнів, які не досягли повноліття) або учня (для повнолітніх учнів);</i> <i>- наявність матеріалів щодо інформування відповідних органів про відсутність у закладі учня понад 10 робочих днів без поважної причини;</i> <i>- стан роботи закладу освіти по залученню до навчання учнів, які понад 10 днів без поважної причини не відвідують заклад освіти</i>

Таким чином, для ефективного функціонування економіки в цілому, та освіти зокрема, необхідно мати актуальну та об'єктивну інформацію про стан ресурсів. Найефективнішим засобом отримання цієї інформації є організація і ведення обліку різноманітних ресурсів. Здійснення загальноукраїнського обліку дітей ґрунтується на правових нормах, оскільки це пов'язано з захистом прав дитини, захистом інформації, захистом учасників освітнього процесу від дискримінації, а також із прийняттям управлінських рішень щодо організації освітнього процесу та рішень, спрямованих на забезпечення якості освіти на певних територіях.

Реалізація механізму обліку дітей дошкільного та шкільного віку передбачає необхідність взаємодії різноманітних суб'єктів та інституцій, а саме:

- а) уповноважених органів та місцевих органів виконавчої влади,
- б) органів місцевого самоврядування,
- в) служб у справах дітей,
- г) спеціальних установ, які здійснюють профілактику правопорушень,
- д) закладів освіти, задля реалізації права на освіту та забезпечення здобуття дітьми дошкільної та загальної середньої освіти.

На сьогодні в Україні функціонує єдина електронна система обліку дітей, вихованців та учнів для усіх закладів освіти в Україні – АІКОМ. Завдяки цій обліковій системі будуть автоматично зводитись статистичні звіти про кількість дітей дошкільного та шкільного віку, вихованців та учнів, у тому числі дітей, не охоплених навчанням.

Аналіз ведення обліку дітей дошкільного, шкільного віку та учнів в частині здійснення повноважень, визначених законодавством на конкретній території здійснює Державна служба якості освіти України. Причому, вивченням роботи структурних підрозділів місцевих органів виконавчої влади та органів місцевого самоврядування щодо ведення обліку дітей в частині здійснення повноважень, визначених законодавством, здійснюють відповідні територіальні підрозділи Державної служби якості освіти України. Також експерти цієї служби аналізують цю діяльність, вивчаючи як здійснюється організація та координація роботи щодо ведення обліку дітей; в якому стані перебуває ця діяльність у межах адміністративно-територіальної одиниці (району, міста, села, селища, ОТГ); вивчається стан обліку учнів та вихованців у закладах дошкільної та шкільної освіти.

1.3. Експертиза особливостей формування спроможної мережі закладів освіти

Відповідно до Закону України «Про загальну середню освіту» органи місцевого самоврядування створюють умови для здобуття громадянами повної загальної середньої освіти. З цією метою вони формують оптимальну мережу закладів для надання якісних та доступних освітніх послуг. Спроможна освітня мережа визначена як сукупність закладів, класів, груп дошкільної, загальної середньої та позашкільної освіти, що за рахунок ефективного використання наявних ресурсів (кадрових, інфраструктурних, матеріально-технічних, фінансових тощо) забезпечує доступність, якість надання освітніх послуг, відповідно до стандартів і нормативів, встановлених державою, та реагує на запити учасників освітнього процесу.

Основними завданнями формування та функціонування спроможної освітньої мережі є:

- забезпечення доступності якісної освіти для всіх громадян незалежно від національності, статі, соціального походження та майнового стану, ставлення до релігії, місця проживання і стану здоров'я;
- забезпечення системності та безперервності надання освітніх послуг (дошкільна, загальна середня та позашкільна освіта);
- ефективне використання ресурсів (кадрових, інфраструктурних, фінансових, матеріально-технічних тощо).

В Україні з 2014 року розпочалася масштабна реформа місцевого самоврядування, що передбачало децентралізацію територіальної організації влади. Цей процес супроводжувався формуванням потужного первинного інституту місцевого самоврядування – об'єднаної територіальної громади (ОТГ). Громади укрупнювалися, отримували повноваження й ресурси для самостійного розв'язання питань місцевого значення. Всі ці процеси охоплювали й децентралізацію освіти, зумовлювали актуальність проблеми формування спроможної освітньої мережі громад, тобто сукупності закладів (класів, груп) дошкільної, загальної середньої і позашкільної освіти, котрі ефективно використовують наявні ресурси (кадрові, інфраструктурні, фінансові, матеріальні, технічні тощо) та забезпечують доступність і якість надання освітніх послуг [16].

Польська модель децентралізації освіти. У контексті ознайомлення з закордонним досвідом розбудови ефективної освітньої мережі територіальної громади у процесі децентралізації розглянемо досвід Польщі [139]. Вибір саме польського досвіду зумовлений декількома факторами: по-перше, ми мали спільні періоди минулої історії; по-друге, результати PISA–2018 і PISA–2022 засвідчили їхні значні позитивні результати формування учнівських компетентностей.

Польща продемонструвала цікавий приклад взаємовпливу, оскільки органи місцевого самоврядування за масштабами витрат відіграли значну роль у реформуванні польської освіти, а з іншого боку – польська освіта суттєво вплинула на компетентності суб'єктів управління. Реформування освіти з 1990 року стало частиною комплексного системного проекту реформування держави.

Початком процесу польської децентралізації (1990 р.) стала передача територіальним громадам (повітам) управління й фінансування дошкільної освіти. З 1999 року розпочався процес передавання повітам шкіл та позашкільля. Одночасно новостворена ланка самоврядування (воєводства) взяли на себе частину освітніх завдань (управління педагогічними бібліотеками, педагогічними коледжами, закладами підвищення кваліфікації учителів і школами регіонального значення). Також 1999 року

було здійснено структурну реформу польської школи (скорочено термін навчання в початковій школі (до 6 років), виокремлено гімназію (3 роки) і скорочено термін навчання у вищій школі (3 роки).

Поступово система фінансування шкіл (з 2001 року) перейшла на типову для країн ЄС (співвідношення між витратами на одного учня у початкових і середніх школах) і здійснюється через освітню субвенцію. Шкільна мережа працює публічно, здійснює самооцінювання й зовнішнє оцінювання шляхом залучення кураторів освіти (експертів) та бере участь у національних і в міжнародних моніторингових дослідженнях. З 2000 року запроваджена нова система професійного зростання вчителів. Розподіл управлінських повноважень у польській освіті розкрито у таблиці 1.3.1.

Таблиця 1.3.1. Розподіл управлінських повноважень у польській освіті

Повноваження	Центральний уряд і його відомства	Місцеве самоврядування	Школа
<i>Виплата зарплати вчителям</i>		+	
<i>Регулювання мінімальної і середньої вчительської платні</i>	+		
<i>Місцеві тарифні сітки</i>		+	
<i>Рішення про зміну шкільної мережі</i>		+	
<i>Організація підвезення учнів до шкіл</i>		+	
<i>Прийняття фінансового плану шкіл</i>		+	
<i>Утримання будинків</i>		+	
<i>Забезпечення обладнання</i>		+	
<i>Рішення про підвищення категорії вчителя</i>	+	+	+
<i>Призначення директора школи</i>	+	+	+

<i>Оцінювання роботи школи</i>	+		
<i>Оцінювання роботи вчителя</i>			+
<i>Створення додаткових класів</i>			+

*Складено за [139]

З таблиці видно, що територіальна громада має суттєві повноваження в діяльності школи.

Осередки місцевого самоврядування відкривають і ліквідують дитячі садки й школи, затверджують фінансування, організовують і фінансують підвезення учнів до шкіл, опікають шкільні будинки, турбуються про належне обладнання та умови праці. Значний вплив самоврядування при виборах (призначенні) директора школи. Якщо ніхто не подає своєї кандидатури, то органи місцевого самоврядування призначають директора, а при виборах директора школи в конкурсній комісії 3 із 7 осіб – представники самоврядування. Самоврядування впливає на кількість класів у школі та їхнє кількісне наповнення (тут вплив директора обмежений).

Дослідники процесів децентралізації освіти в Польщі виділяють такі успіхи й недоліки [139, с.45].

До найважливіших успіхів децентралізації відносять:

- значне поліпшення матеріального стану шкіл, через зусилля територіальних громад;
- забезпечення стабільності фінансування освіти;
- запровадження громадами гімназійної реформи;
- обмежені прояви нерівності між громадами за якістю освіти і доступністю.

Серед недоліків децентралізації виділяють:

- конфлікти між суб'єктами освітнього процесу щодо закриття шкіл;
- відсутність стандартів фінансування освіти;
- незрозумілий поділ відповідальності за якість навчання;
- невдалі зміни у професійній освіті, пов'язані з її переведенням на рівень повіту.

Організаційні виклики, з якими довелося зіткнутися польській системі освіти такі [64]:

- це демографічний спад, який спричинив значну напруженість освіти, а також необхідність розширення сфери дошкільного навчання;

- самоврядування повітів нераціонально розв'язало проблему співвідношення потреб ринку праці на рівні регіону й повіту;
- недостатня співпраця між повітами призводить до конкуренції за учнів і ускладнює раціональне планування;
- відсутня зацікавленість органів місцевого самоврядування на рівні воєводств утримувати мережу професійних училищ.

Польська модель трансформації освіти підтвердила свою ефективність шляхом покращення рівня навчальних компетентностей польських школярів, що було проілюстровано результатами міжнародного дослідження PISA. Наявність певних невдач і викликів – це поштовх для моніторингу та роздумів, як у подальшому продовжити реформування.

Зміни в галузі освіти в Чеській республіці. До 1989 року управління системою освіти було централізованим. Обов'язковою була базова освіта, яка містила початкову і неповну середню освіту та тривала від 9 до 10 років. Всі школи мали уніфіковані навчальні плани. З початком 90-х рр. XX ст. розпочався процес лібералізації та децентралізації освіти. Основними нововведеннями того часу були такі:

1. Можливість створення приватних та парафіяльних шкіл, що дало нові можливості та різноманітність.
2. Більшість шкіл набули статусу юридичних осіб, що гарантувало їхню автономію та схилило директора школи відповідати за якість освіти у школі.
3. З 1995 р. впровадили нові форми освіти, а також вищі професійні школи.
4. Шкільна Рада стала обов'язковим органом для всіх шкіл для посилення впливу громади на освітню діяльність. Школи зобов'язали публікувати річні звіти, посилюючи контроль з боку батьків та учнів.
5. Чеська Шкільна Інспекція стала незалежною і з 2005 року функціонує як окремий адміністративний орган держави для здійснення зовнішнього оцінювання якості освіти [139].

У результаті децентралізації засновниками навчальних закладів стали регіони та муніципалітети (14 регіонів Чеської Республіки):

- а) стали засновниками середніх та вищих професійних шкіл;
- б) відповідають за концепцію та розвиток середньої освіти в своєму регіоні;
- в) визначають і реалізують регіональні плани розвитку, котрі узгоджуються з державною політикою розвитку системи освіти;
- г) розподіляють фінанси школам.

Муніципалітети (більше 6000 муніципалітетів Чеської Республіки):

- забезпечують умови для обов'язкового відвідування учнями школи протягом 9 років, або в їхній громаді, або забезпечують місця для учнів (та їхнє підвезення у школи інших муніципалітетів);
- співпрацюють зі школами для створення позитивного освітнього середовища та убезпечуючи необхідне обладнання та умови праці педагогічного персоналу;
- разом зі школами реалізують громадські та соціальні проекти.

Загальна роль засновників (регіонів та муніципалітетів) полягає в такому: а) надають школам додаткові кошти; б) відіграють головну роль у створенні та життєдіяльності школи; в) обирають керівника школи, за процедурою відбору (вони можуть також звільнити директора); г) вживають термінових заходів у школах, для усунення недоліків, виявлених під час інспектування; д) створюють Шкільні Ради, для участі в управлінні закладом освіти.

Заклади освіти є автономними; надають освітні послуги відповідно до шкільної освітньої програми. Директор, який несе повну відповідальність за освітню діяльність закладу, керує всіма аспектами діяльності школи, включаючи фінансові питання, управління майном школи, кадровими питаннями, проектами, бухгалтерським обліком. Директор також відповідає за реалізацію концепції розвитку школи для якісної освіти. Директор гарантує кар'єрний розвиток членам педагогічного колективу школи. Навчальна рада є дорадчим органом для обговорення базових педагогічних документів та заходів освітньої діяльності.

Основними проблемами, з якими стикається чеська система освіти є невисокий статус вчителя в суспільстві, зарплата вчителя нижче середнього рівня, обмежені перспективи кар'єрного зростання; солідний вік вчителів та гендерний дисбаланс [139, с. 88]. У Чехії простежуються родинні зв'язки при виборі директорів. Чехія є країною з найбільшою часткою дітей з ООП, які навчаються окремо. Також ранній вік вибору професійної освіти (з 11 років) сприяє впливу сімейного досвіду на навчальний шлях дітей та сприяє «автоматичному відтворенню освіти» [139, с. 89].

На основі національних моніторингових досліджень і опитувань громадськості, чеські та міжнародні освітні аналітики розробили рекомендації як покращити систему освіти та уникнути помилок, зроблених Чехією [139, с.90].

Таблиця 1.3.2. Систематизація рекомендацій щодо досвіду Чехії

Рекомендації для центрального та (або) регіонального керівництва:	Рекомендації для місцевого та (або) шкільного керівництва:
1. Децентралізація та делегування обов'язків на нижчий рівень управління (регіони,	1. Сприяння громадському контролю та участі в управлінні

муниципалітети, школи) повинні супроводжуватися з підготовки відповідного персоналу. 2. Керівні кадри освіти потрібно навчати стратегічному плануванню. 3. Децентралізована система завжди вимагає більших фінансових ресурсів. Водночас мають бути ефективні інструменти (регуляторні, фінансові, стратегічні) для оптимізації та контролю шкільної мережі. 4. Відкриття нової місцевої школи потрібно ретельно розглядати в контексті інфраструктури, потенційних умов та можливостей для забезпечення якісною освітою. Оптимізація (скорочення базових шкіл) часто також неприйнятна як з боку громадськості, так і освітянськими експертами. 5. Заробітна плата вчителів повинна бути на належному рівні. Державні адміністрації повинні підвищувати соціальний статус викладачів. 6. Школи, повинні бути вмотивованими залучати фінансуванню для свого розвитку за допомогою проєктів. 7. Центральний уряд повинен контролювати та надавати фінансову підтримку для забезпечення належної інфраструктури й обладнання для шкіл на місцевому рівні. 8. Роль органів моніторингу та забезпечення якості (як правило, інспектування) повинна бути	школою на місцевому рівні дуже важливе. Рекомендовані заходи: - створення Шкільних Рад з чітким мандатом та правилами; - оприлюднення річних звітів школи; - включення батьків у діалог про освіту, чітке пояснення запланованих змін та заохочення «партиципативної / відкритої школи». 2. Школи повинні бути мотивованими виступати в ролі місцевих соціальних, культурних та освітніх центрів через організацію і проведення різних подій. Бажано створити освічену спільноту та партнерські відносини з місцевими підприємцями або неурядовими організаціями. 3. Директори повинні взяти на себе роль педагогічних лідерів з можливостями стратегічного планування, з огляду на поточні тенденції в освіті. 4. Керівники, педагогічні та адміністративні працівники повинні шукати можливості самоосвіти в сфері проєктного менеджменту. 5. Місцеві лідери та директори повинні створювати сприятливі умови для нових вчителів. 6. Місцеві лідери повинні сприяти забезпеченню якісної

<i>такою, що сприяє освіті з ознаками методологічного нагляду, що прагне до поліпшення і коучингу замість того, щоб бути обмежувальною і орієнтуватися на формальні умови.</i> <i>9. Мережа середніх шкіл повинна бути оптимізована, з огляду на тенденції, економічний розвиток, прогнози ринку праці та демографічні прогнози.</i> <i>10. Вибірковість та «елітарність» у системі освіти на базовому і середньому рівнях школи не повинні заохочуватись.</i> <i>11. Якісна та справедлива освітня система гарантується створенням інклюзивних та гетерогенних класів на загальному навчальному шляху, що супроводжується зосередженням на індивідуальний розвиток кожного учня.</i>	<i>матеріально-технічної бази у школах.</i> <i>7. Органи місцевого самоврядування повинні співпрацювати для комплексної оцінки шкіл на їхній території.</i> <i>8. Місцеві органи влади та школи повинні разом сформулювати вимоги щодо регіонального та центрального управління.</i>

Угорський досвід оптимізації мережі. Освітня система Угорщини є централізованою. До 1989 року саме держава була ексклюзивним провайдером освіти (виняток – 10 освітніх закладів, що фінансувалися чотирма релігійними конфесіями за контрактом з державою).

У 1990 році згідно Закону «Про органи місцевого самоврядування» школи були передані у власність муніципалітетів. Державні кошти направлялися муніципалітетам (фінансування здійснювалося з урахуванням кількості учнів). Протягом 1990–2014 рр. кількість дітей шкільного віку (6–18 років) зменшилася на 35%, в результаті муніципалітети були змушені об'єднувати школи. Об'єднання проходило в двох варіантах: 1) об'єднання різних типів шкільних закладів в одну комбіновану школу (школи зливалися з професійно-технічними закладами); 2) декілька закладів одного типу були об'єднані в одну адміністративну одиницю, що давало можливість зменшити кількість освітніх установ, тоді як кількість шкільних майданчиків, де пропонувався певний тип програм, не суттєво змінився [139, с. 94; 64, 116].

З 2011 по 2013 роки посилилась централізація вищої освіти через різноманітні соціально-економічні проблеми. Проте, новим законом «Про

освіту» (2011 року) були внесені зміни до: а) організації та фінансування освіти; б) системи винагород та кар'єрних можливостей вчителів; в) систему контролю якості, через розбудову мережі шкільних інспекторів, обраних з педагогічних працівників, які працюють у школах.

У 2016 році було прийнято рішення зробити школи незалежними бюджетними установами. Були створені місцеві шкільні органи, котрі взяли на себе всі зобов'язання щодо: а) організації шкільної системи в межах свого округу; б) планування бюджету; в) утримання шкіл. Керівники шкіл отримали автономію у питаннях управління кадрами свого закладу. Релігійні організації також мали можливість надавати освітні послуги за наявності угод (двосторонні урядові угоди) і мали право на державне фінансування наданих освітніх послуг.

Таким чином, освітня мережа шкіл Угорщини також зазнала оптимізації, що була зумовлена різким скороченням чисельності учнів і фінансовими проблемами.

На основі аналізу управління системою освіти територіальних громад Польщі, Чехії, Угорщини, можна зробити висновок, що в цих європейських країнах відбувалася трансформація й оптимізація освітніх мереж під впливом негативних соціально-економічних процесів (скорочення чисельності учнів). Найбільші можливості використання для України має досвід Польщі – оптимізація мережі закладів освіти у процесі децентралізації.

Критерії розвитку мережі закладів освіти, що ґрунтуються на українській нормативно-правовій базі, були розроблені освітніми експертами за підтримки Європейського Союзу та його держав-членів (Данії, Естонії, Німеччини, Польщі та Швеції) [67]. Ці критерії створено задля сприяння органам місцевого самоврядування у формуванні спроможної освітньої мережі в ОТГ.

Згідно українського законодавства органи місцевого самоврядування мають значні повноваження та виконують різноманітні функції щодо надання якісної освіти на відповідній території. При цьому якість освіти визначається затвердженими державними освітніми стандартами.

За Законом України «Про місцеве самоврядування в Україні» (ст.32) [43] місцеві виконавчі органи (сільських, селищних, міських рад) наділені різноманітними (власними (самоврядними) та делегованими) повноваженнями щодо закладів освіти, які належать територіальним громадам, а саме:

- управління закладами освіти та організація їх матеріально-технічного та фінансового забезпечення;

- забезпечення здобуття повної загальної середньої освіти, сприяння роботи дошкільних, шкільних та позашкільних навчально-виховних закладів;
- забезпечення доступності та безоплатності освіти;
- розвиток та вдосконалення мережі освітніх закладів.

Відповідно до Бюджетного кодексу України з 2016 року органам місцевого самоврядування передано повноваження з утримання ЗЗСО [23].

За Законом України «Про освіту» (ст. 66) [45] районні, міські ради та ради ОТГ:

- відповідають за реалізацію державної політики у сфері освіти та забезпечення якості освіти на відповідній території;
- забезпечують доступність дошкільної, шкільної та позашкільної освіти;
- планують та забезпечують розвиток мережі закладів дошкільної, початкової та базової середньої освіти, позашкільної освіти;
- забезпечують та фінансують підвезення учнів і педагогічних працівників до закладів освіти;
- створюють рівні умови щодо розвитку закладів освіти всіх форм власності.

Відповідно до нормативно-правової бази [23; 40–47] на місцевому рівні вирішуються різноманітні проблеми, пов'язані з формуванням мережі закладів освіти, яка відповідає освітнім запитам громади. Основними з них є такі: нерівномірна наповненість шкіл і класів; створення опорних закладів і філій; значна кількість громіздкої шкільної інфраструктури з малою наповнюваністю учнів; застаріла, енерговитратна, неекологічна архітектура шкільних будівель; проблеми з організацією підвезення дітей до школи; технічне зношення інфраструктури; невідповідність системи позашкільної роботи сучасним запитам дітей; низьке охоплення дітей позашкільною діяльністю; відсутність рівності доступу до дошкільної освіти дітей, які проживають в сільській місцевості.

Для формування спроможної освітньої мережі в громаді необхідно організувати взаємодію 4 основних структурних елементів і оцінити ефективність їх діяльності: 1) управління освітою; 2) оптимальна мережа закладів освіти; 3) заклади освіти, що розбудовують якісний освітній простір та забезпечують якісний супровід освітнього процесу; 4) стратегія подальшого розвитку системи освіти на території та подальший розвиток мережі.

Визначимо основні критерії та показники управління освітою, які сприяють розбудові спроможної освітньої мережі (Таблиця 1.3.3.)

Таблиця 1.3.3. Критерії та показники управління освітою на рівні територіальної громади, що сприяють спроможній освітній мережі

Критерії	Показники
<i>Орган управління освітою</i>	<i>Орган управління освітою забезпечує виконання самоврядних і делегованих повноважень у сфері освіти.</i>
<i>Процедури в галузі освіти</i>	<i>Рішенням місцевої ради затверджені положення, програми: про конкурс на посаду керівника закладу освіти, про конкурс на визначення опорного закладу, про підвезення учнів і вчителів на навчання, про надання платних освітніх послуг, про організацію харчування в закладах освіти тощо.</i>
<i>Співпраця з суб'єктами територіальної громади щодо відкритості та прозорості роботи органів управління освітою</i>	<i>Забезпечено державно-громадське управління освітою через проведення громадських консультацій та зборів, анкетування щодо освітніх потреб і задоволеності якістю освіти, реалізація спільних проєктів із батьками, тощо; -здійснюється інформування громадськості про освітні процеси та результати через розміщення інформаційних повідомлень на сайті відповідної місцевої ради, шкіл, ЗМІ.</i>

Для створення й розвитку спроможної мережі закладів освіти в ОТГ, що ефективно функціонує та відповідає запитам і потребам громади, необхідно володіти такою актуальною статистичною інформацією:

- статистичні дані щодо кількості класів та їх наповненості (в динаміці за 3 роки);
- дані про демографічну ситуацію в регіоні, з урахуванням гендерних аспектів;
- дані про якість надання освітніх послуг (наприклад, результати ЗНО/НМТ випускників за 3-річний період, результати участі в різноманітних моніторингових досліджень, де вимірюються навчальні досягнення або компетентності учнів освітніх закладів територіальної громади; рейтинги закладів освіти тощо);

- дані про кадрове забезпечення закладів освіти (з віковим і статевим поділом);
- дані про фінансування галузі освіти;
- дані про матеріально-технічне забезпечення ЗЗСО;
- дані про стан приміщень закладів загальної середньої освіти.

В умовах цифровізації економіки України, процедура статистичного аналізу суттєво спрощується, оскільки на сайті МОН України представлені «Освітні індикатори національного та місцевого рівня» [75]. Тут автоматично, за заданими параметрами можна побачити актуальну інформацію за всіма територіальними громадами України. Цей ресурс висвітлює національну перспективу, освітню перспективу, бюджетний профіль та місцеву перспективу освітніх закладів конкретної територіальної громади України.

Визначимо критерії та показники спроможної освітньої мережі (Таблиця 1.3.4.).

Таблиця 1.3.4. Критерії та показники спроможної освітньої мережі

Критерії	Показники
<i>Фінансова спроможність</i>	<i>Надаються якісні освітні послуги, ефективно, результативно та за цільовими призначеннями, використовуючи бюджетні кошти та надходження з інших джерел.</i>
<i>Оптимальна мережа класів закладів загальної середньої освіти з урахуванням демографічної ситуації</i>	<i>Кількість класів на кожному з рівнів повної загальної середньої освіти відповідає кількості, розрахованій онлайн-калькулятором.</i>
<i>Рівний доступ до якісної шкільної освіти</i>	<i>За індивідуальною формою (педагогічний патронаж) навчаються учні виключно за станом здоров'я; - особи з особливими освітніми потребами мають доступ до якісної шкільної освіти та до послуг інклюзивно-ресурсних центрів (далі – ІРЦ).</i>
<i>Доступність дошкільної освіти</i>	<i>Охоплено різними формами дошкільної освіти не менше ніж 80% дітей 3-6-річного віку, які</i>

	<i>проживають на відповідній території.</i>
<i>Доступність позашкільної освіти</i>	<i>Встановлено не менше як 10 ставок керівників гуртків на 1000 учнів.</i>
<i>Організовано належне та безпечне підвезення учнів і вчителів</i>	<i>Забезпечено належне та безпечне підвезення всіх учнів і вчителів до закладів освіти та назад, згідно з потребами; 100% автомобільних доріг для підвезення учнів і вчителів мають тверде покриття та належний транспортно-експлуатаційний стан.</i>

При оцінюванні блоку «заклади освіти» необхідно проаналізувати: а) кадровий потенціал, б) забезпеченість якісного супроводу освітнього процесу (психологічний супровід, медичне забезпечення мережі закладів освіти, логопедичний супровід, методичне забезпечення освітнього процесу, функціонування груп подовженого дня для учнів початкової школи), в) розбудову нового освітнього простору (безпечне та доступне освітнє середовище із застосуванням сучасних інформаційно-комунікаційних засобів).

При аналізі блоку «Стратегія та план формування і розвитку спроможної освітньої мережі», необхідно проаналізувати наявну стратегію розвитку ОТГ (розділ «Освіта»), план реалізації цієї стратегії, де передбачено розвиток спроможної освітньої мережі з чіткими і досяжними цілями; визначити як виконуються середньострокові (3–5 років) і короткострокові (до 1 року) плани формування спроможної освітньої мережі.

Розбудова спроможної освітньої мережі є актуальним напрямом освітньої політики держави, оскільки така мережа забезпечує доступність, якість і результативність надання освітніх послуг, а також ефективне використання ресурсів.

Освітніми експертами Державної служби якості освіти України реалізується програма дослідження ефективності освітньої мережі. Для цього аналізується діяльність місцевих органів виконавчої влади та органів місцевого самоврядування щодо забезпечення якості освіти на території. І одним з напрямків аналізу є освітня мережа, що забезпечує якісну та доступну освіту.

Мережа досліджується за такими напрямками:

1. Розвиток мережі закладів освіти, яка відповідає запитам і потребам громади.

2. Заснування, реорганізація, перепрофілювання, ліквідація закладів та установ системи освіти.

При аналізі розвитку мережі (1-ий напрям) вивчається: нормативне забезпечення діяльності місцевого органу управління освітою; формування оптимальної мережі закладів освіти відповідно до запитів та потреб мешканців громади; забезпечення територіальної доступності початкової та базової середньої освіти.

Таблиця 1.3.5. Аналіз нормативного забезпечення діяльності місцевого органу управління освітою

Інформація, що вивчається	Підтверджувальні документи місцевих органів виконавчої влади, органів місцевого самоврядування їх структурних підрозділів з питань освіти
<i>Наявність установчих документів, відповідність визначених завдань вимогам законодавства; Наявність чи відсутність дублювання обов'язків між структурними підрозділами та посадовими особами місцевого органу управління освітою.</i>	<i>- положення про орган управління освітою та його структурні підрозділи; - посадові інструкції, розподіл функціональних обов'язків; - регіональні програми розвитку освіти; - рішення колегій; накази, розпорядження органу управління освітою щодо реалізації державної політики у сфері освіти; - перспективні, річні плани роботи органу управління освітою.</i>

При аналізі формування оптимальної мережі закладів освіти відповідно до запитів та потреб мешканців громади необхідно вивчити таку інформацію по ОТГ:

- наявність стратегії розвитку мережі закладів освіти на конкретній території;
- динаміка розвитку мережі закладів дошкільної, загальної середньої, позашкільної освіти за період, що аналізується;
- кількість здобувачів освіти, які навчаються у закладах освіти за період, що аналізується;
- проектна потужність та фактична наповнюваність закладів освіти за період, що аналізується;

- здобуття дошкільної освіти дітьми старшого дошкільного віку у закладах освіти комунальної форми власності за період, що аналізується;
- відсоток охоплення дітей дошкільного віку дошкільною освітою;
- наповнюваність груп у закладах дошкільної освіти; кількість груп у ЗДО, в яких встановлено меншу від нормативів наповнюваність груп; кількість груп, де перевищено норми наповнюваності;
- наявність черги на зарахування до закладів дошкільної освіти; кількість дітей 3-5-річного віку, які перебувають у черзі;
- заходи, які вживалися з метою створення додаткових місць у закладах дошкільної освіти; кількість створених додаткових місць; за рахунок чого створювалися додаткові місця;
- кількість ЗЗСО, кількість опорних закладів освіти та їхніх філій;
- кількість здобувачів освіти, які навчаються у ЗЗСО, опорних закладах та їх філіях;
- відповідність кількості класів початкової школи кількості дітей, які проживають на території обслуговування ЗЗСО;
- кількість класів-комплектів (кількість учнів у них);
- формування мережі закладів профільної середньої освіти;
- кількість ЗЗСО, де є класи з наповнюваністю, що перевищує встановлений норматив;
- кількість ЗЗСО, де функціонують класи з малою наповнюваністю та кількість учнів у них;
- кількість груп продовженого дня (кількість учнів у них);
- кількість ЗЗСО, що працюють у дві зміни; кількість здобувачів освіти, які навчаються у другу зміну;
- кількість дітей шкільного віку, які не навчаються для здобуття повної загальної середньої освіти;
- середня вартість утримання одного учня;
- запровадження різних форм здобуття освіти на відповідній території, їх забезпечення і підтримка;
- кількість ЗЗСО, де забезпечено здобуття освіти за індивідуальною формою (кількість учнів);
- кількість закладів освіти, де навчаються діти з особливими освітніми потребами; кількість інклюзивних класів; кількість спеціальних класів; кількість осіб з особливими освітніми потребами, які навчаються в закладах освіти;
- відсоток здобувачів освіти, охоплених позашкільною освітою.

При вивченні експертами формування оптимальної освітньої мережі вивчається значний обсяг інформації та представляються документи, що її підтверджують. У табличному вигляді цей етап представлений у таблиці 1.3.6.

Таблиця 1.3.6. Змістовно-нормативний аналіз щодо формування оптимальної мережі закладів освіти

Інформація, що вивчається	Документи, що підтверджують цю інформацію
- відповідність мережі закладів освіти потребам громадян; - стан роботи органу управління освітою щодо планування та формування оптимальної мережі закладів освіти на відповідній території; - кількість учнів, які користуються гарячим харчуванням у ЗЗСО, з них – безкоштовним харчуванням (по категоріях); Стан організації харчування дітей пільгових категорій; - відомості про гуртки, секції, організовані ЗЗСО (за напрямками); - мережу закладів освіти, в яких функціонують інклюзивні (спеціальні) класи (групи); контингент дітей з ООП, які навчаються (виховуються) в них; - відповідність мережі закладів освіти потребам осіб з ООП з урахуванням їхніх індивідуальних потреб, можливостей, здібностей та інтересів; - стан забезпечення умов для безперешкодного доступу до закладів освіти осіб з ООП; які умови створено (обладнано пандуси, ліфти, підйомники, доступні і пристосовані туалети) за три роки;	- акти, документи, матеріали щодо формування, утримання та розвитку мережі закладів освіти, у тому числі опорних, філій, закладів профільної середньої освіти; плани розвитку (оптимізації) мережі; - акти про затвердження стратегії розвитку закладів освіти та фінансування її виконання; - визначення відповідних форм здобуття освіти на відповідній території, їх забезпечення і підтримка; - акти про встановлення наповнюваності груп у закладах дошкільної освіти (у разі встановлення меншої наповнюваності, ніж передбачено законодавством); - матеріали щодо створення додаткових місць в закладах дошкільної освіти; - документи, матеріали щодо створення умов для здобуття освіти особами з особливими освітніми потребами; - статистичні дані щодо охоплення освітою здобувачів освіти, які проживають на відповідній території: зведена інформація про діяльність ІРЦ (форма звітності №1-ІРЦ «Звіт інклюзивно-ресурсного центру»);

- кількість ЗО, у яких створено умови для безперешкодного доступу до ЗО осіб з ООП за три роки; - створення та діяльність ІРЦ; відповідність кількості створених ІРЦ кількості дітей які проживають на території об'єднаної територіальної громади /району, міста; - стан ведення Реєстрів дітей, які пройшли комплексну оцінку і перебувають на обліку в ІРЦ, закладів освіти та фахівців, які надають психолого-педагогічні та корекційно-розвиткові послуги дітям з ООП; - стан утримання відповідного штату працівників, зокрема введення ставок асистента вчителя (вихователя), асистента дитини вчителя-дефектолога; наявності вакансій; -кількість ЗЗСО, що не мають доступу до швидкісного інтернету (не мають їдалень; спортивних залів; внутрішніх туалетів; кабінетів фізики, хімії, інформатики; бібліотеки); -стан реалізації заходів Концепції Нової української школи; -стан збереження (розвитку) існуючої мережі закладів дошкільної освіти; -наявність та ефективність електронного запису для вступу у заклад дошкільної освіти; -динаміка охопленості учнівської молоді позашкільною освітою;	-реєстри дітей, які пройшли комплексну оцінку і перебувають на обліку в ІРЦ; -статистичні звіти ЗНЗ -1, 76-РВК, 77-РВК; за формою №1 – ПЗ («Звіт позашкільного навчального закладу»); за формою №5-фк(«Звіт дитячо-юнацької спортивної школи (спеціалізованої дитячо-юнацької школи олімпійського резерву)»); за формою №85-К; -документи щодо обліку здобувачів освіти, які потребують соціального захисту; -штатні розписи та тарифікаційні списки ЗО (плинність кадрів за 3 роки, наявності вакансій, (%) кількість педагогічних працівників пенсійного віку); оптимальність розподілу педагогічного навантаження; забезпеченість закладів освіти практичними психологами, соціальними педагогами, асистентами вчителя (вихователя), асистента дитини; дефектологами (логопедами).

<i>-стан забезпечення індивідуальних потреб дітей з ООП в умовах інклюзивного навчання в закладі позашкільної освіти.</i>	

Аналізуючи процеси заснування, реорганізації, перепрофілювання, ліквідації закладів та установ системи освіти необхідно визначити:

- яка кількість закладів та установ системи освіти, діяльність яких припинена, створених, реорганізованих, перепрофільованих за три останні роки;
- який стан дотримання вимог законодавства під час реорганізації, перепрофілювання (зміни типу) та ліквідації закладів та установ освіти;
- чи забезпечені права здобувачів освіти на продовження навчання на відповідному рівні освіти у разі реорганізації чи ліквідації закладу освіти.

Таким чином, аналіз досвіду децентралізації освіти та формування спроможної мережі шкіл Польщі, Чехії та Угорщини дозволив зробити висновок, що кожна з цих країн проходила свій шлях розбудови оптимальної освітньої мережі. Розбудова освітньої мережі відбувалася в процесі реорганізації національних освітніх систем в цілому. У кожній з цих європейських країн, суттєвий вплив на розбудову освітніх мереж мали територіальні громади. Осередки місцевого самоврядування відкривають і ліквідують дитячі садки і школи, затверджують фінансування, організовують і фінансують підвезення учнів до шкіл, опікають шкільні будинки, турбуються про належне обладнання та умови праці. Найсуттєвіші можливості використання для України щодо оптимізації мережі закладів освіти у процесі децентралізації має досвід Польщі.

Критерії розвитку мережі закладів освіти, що відповідає запитам і потребам громади передбачають: оцінювання ефективності діяльності управління освітою в громаді; оцінювання функціонування діючої мережі в цілому та мережевих закладів освіти, що розбудовують якісний освітній простір та забезпечують якісний супровід освітнього процесу; аналіз стратегії подальшого розвитку мережі у контексті розвитку освіти на рівні територіальної громади.

Розбудова спроможної освітньої мережі є актуальним напрямом освітньої політики держави, оскільки така мережа забезпечує доступність, якість і результативність надання освітніх послуг, а також ефективне використання ресурсів. Оскільки це напрям державної політики, то і її оцінювання здійснюється Державною службою якості освіти. ДСЯО розроблено програму аналізу освітньої мережі. Мережа досліджується за такими напрямками: А. Розвиток мережі закладів освіти, яка відповідає запитам і потребам громади; Б. Заснування, реорганізація, перепрофілювання, ліквідація закладів та установ системи освіти. По

кожному з напрямів визначено питання для вивчення та інформація, яка вивчається по кожному з питань.

Запитання для самоперевірки до Розділу 1.

- 1. Що принципово змінює впровадження інклюзивної моделі в систему української освіти порівняно з прийнятою в старій школі інтернатною системою?*
- 2. Поясніть зміст понять: «безбар'єрне середовище», «безбар'єрне освітнє середовище», «безбар'єрна освіта», «інклюзивна освіта».*
- 3. Яким специфічним принципом підпорядковується поняття «інклюзивна освіта»?*
- 4. Назвіть конкретні можливі причини виникнення бар'єрів у навчанні в закладі освіти того чи іншого учня з особливими освітніми потребами.*
- 5. При інклюзивному підході доцільно: а) адаптувати учнів з різноманітними труднощами у навчанні до наявних вимог стандартної школи; б) реформувати освітній процес у закладах освіти та шукати альтернативні педагогічні підходи до навчання таким чином, щоб з'явилася можливість максимально враховувати особливі освітні потреби всіх тих учнів та учениць, у яких вони виникають (оберіть правильну відповідь).*
- 6. Назвіть основні завдання педагогічного колективу при запровадженні інклюзивної освіти.*
- 7. Перелічіть основні умови, які мають бути створені в закладах освіти для учнів та учениць з особливими освітніми потребами.*
- 8. Якими структурами здійснюється науково-методичне забезпечення інклюзивного процесу?*
- 9. Які особливі вимоги висуваються до професійно-особистісної підготовки фахівців, які реалізують інклюзивну освіту?*
- 10. Які питання має постійно моніторити керівник закладу освіти при реалізації інклюзивного навчання?*
- 11. У яких випадках створюється індивідуальна програма навчання для учнів та учениць з особливими освітніми потребами?*
- 12. Охарактеризуйте особливості початкового етапу роботи з учнями та ученицями з особливими освітніми потребами.*
- 13. Як створюється та реалізується на практиці індивідуальна програма розвитку учнів та учениць з особливими освітніми потребами?*
- 14. Назвіть основні труднощі, які можуть виникати при створенні інклюзивного освітнього простору.*

15. Які зміни мають бути запроваджені у закладах освіти, які задіяні в організації інклюзивного навчання?
16. Яке значення для закладу освіти має організація в ньому інклюзивного освітнього середовища?
17. Назвіть конкретні особливості організації освітнього процесу для учнів та учениць з особливими освітніми потребами.
18. Якими документами в Україні врегульовано створення безбар'єрного освітнього середовища в закладах освіти?
19. Сформулюйте основні тези нормативних актів України, якими врегульовано створення безбар'єрного освітнього середовища в закладах освіти.
20. Які структури та інституції є відповідальними за створення умов для безбар'єрного доступу та якісного навчання осіб з особливими освітніми потребами?
21. Опишіть загальний алгоритм здійснення аналізу управлінської діяльності структур та інституцій, які є відповідальними за створення умов для безбар'єрного доступу та якісного навчання осіб з особливими освітніми потребами.
22. Опишіть сутність моніторингу ефективності системи управління у сфері дошкільної та повної загальної середньої освіти щодо створення рівних умов для навчання осіб з особливими освітніми потребами.
23. Яка документація вивчається для моніторингу ефективності системи управління у сфері дошкільної та повної загальної середньої освіти щодо створення рівних умов для навчання осіб з особливими освітніми потребами?
24. Опишіть сутність вивчення стану розвитку мережі закладів дошкільної та загальної середньої освіти відповідно до потреб осіб з особливими освітніми потребами.
25. Яка документація аналізується для вивчення стану розвитку мережі закладів дошкільної та загальної середньої освіти відповідно до потреб осіб з особливими освітніми потребами?
26. Опишіть сутність вивчення особливостей створення умов для забезпечення прав і можливостей осіб з особливими освітніми потребами для здобуття ними дошкільної та повної загальної середньої освіти.
27. Яка документація аналізується для вивчення особливостей створення умов для забезпечення прав і можливостей осіб з особливими освітніми потребами для здобуття ними дошкільної та повної загальної середньої освіти?

28. *Опишіть сутність вивчення кадрового забезпечення закладів дошкільної та загальної середньої освіти, де навчаються особи з особливими освітніми потребами, інклюзивно-ресурсних центрів.*
29. *Яка документація аналізується для вивчення кадрового забезпечення закладів дошкільної та загальної середньої освіти, де навчаються особи з особливими освітніми потребами, інклюзивно-ресурсних центрів?*
30. *Назвіть особливості організації освітнього процесу в закладах освіти для учнів та учениць з особливими освітніми потребами в умовах воєнного стану.*
31. *Яка мета експертизи (моніторингу) управлінської діяльності щодо створення безбар'єрного простору закладу загальної середньої освіти?*
32. *Сформулюйте завдання експертизи (моніторингу) управлінської діяльності щодо створення безбар'єрного простору закладу загальної середньої освіти.*
33. *Яка структура виступає суб'єктом експертизи (моніторингу) управлінської діяльності щодо створення безбар'єрного простору закладу загальної середньої освіти?*
34. *Хто є учасниками експертизи (моніторингу) управлінської діяльності щодо створення безбар'єрного простору закладу загальної середньої освіти?*
35. *Які індикатори використовуються для експертизи (моніторингу) управлінської діяльності щодо створення безбар'єрного простору закладу загальної середньої освіти?*
36. *Які методи використовуються для експертизи (моніторингу) управлінської діяльності щодо створення безбар'єрного простору закладу загальної середньої освіти?*
37. *З яких етапів складається проведення експертизи (моніторингу) управлінської діяльності щодо створення безбар'єрного простору закладу загальної середньої освіти?*
38. *Які інструменти використовуються для експертизи (моніторингу) управлінської діяльності щодо створення безбар'єрного простору закладу загальної середньої освіти?*
39. *Які документи регламентують право на освіту громадян України?*
40. *Поясніть, як Ви розумієте поняття «ресурсне забезпечення освіти».*
41. *На які категорії діляться ресурси, які необхідні для забезпечення якості освіти?*
42. *В чому полягає роль обліку ресурсів для ефективного функціонування освіти?*
43. *Що таке облік освітніх ресурсів?*
44. *Охарактеризуйте основні етапи становлення сучасної системи обліку дітей дошкільного та шкільного віку в Україні.*

45. Як у «Порядку ведення обліку дітей дошкільного, шкільного віку та учнів» означаються такі терміни: вихованці, відповідальні працівники, діти не охоплені навчання, діти дошкільного віку, діти шкільного віку?
46. Ким має вестися облік дітей?
47. У якій системі ведеться облік дітей?
48. Коротко охарактеризуйте функції та можливості системи АІКОМ.
49. Перелічіть основні функції та завдання системи АІКОМ.
50. Яка інформація міститься в профілі дитини в АІКОМ?
51. З якими базами даних пов'язаний АІКОМ?
52. У якій послідовності забезпечується ведення дітей в АІКОМ?
53. Положення яких законодавчих актів України враховуються при відображенні обліку дітей?
54. Взаємодія яких суб'єктів та інституцій є необхідною для реалізації механізму обліку дітей дошкільного та шкільного віку?
55. В чому полягає особиста відповідальність керівника закладу освіти в організації обліку дітей?
56. Поясніть природу появи в обліку дітей рядка «діти з нез'ясованими відомостями».
57. В чому полягає ефективність системи АІКОМ для організації обліку учнів?
58. Які повноваження Державної служби якості освіти України для організації обліку дітей дошкільного та шкільного віку?
59. Якими законодавчими актами керується Державна служба якості освіти України для організації обліку дітей дошкільного та шкільного віку?
60. Моніторинг реалізації яких основних напрямів обліку дітей дошкільного та шкільного віку проводить Державна служба якості освіти України?
61. Які питання вивчаються та які документи аналізуються при дослідженні організації та координації роботи щодо ведення обліку дітей?
62. Які питання вивчаються та які документи аналізуються при вивченні стану роботи щодо ведення обліку дітей у межах адміністративно-територіальної одиниці?
63. Які питання вивчаються та які документи аналізуються при вивченні стану обліку учнів та вихованців у закладах дошкільної та шкільної освіти?
64. Назвіть основні завдання формування та функціонування спроможної освітньої мережі.

65. З чим була пов'язана актуальність проблеми формування спроможної освітньої мережі громад в Україні?
66. Охарактеризуйте польський досвід децентралізації освіти.
67. Як розподіляються управлінські повноваження у польській освіті?
68. Охарактеризуйте успіхи децентралізації освіти в Польщі.
69. Охарактеризуйте недоліки децентралізації освіти в Польщі.
70. Охарактеризуйте організаційні виклики, з якими довелося зіткнутися польській системі освіти.
71. Охарактеризуйте нововведення, що були запроваджені у системі освіти Чеської республіки у 90-х роках ХХ століття.
72. Яких функцій після децентралізації системи освіти Чеської республіки набули регіони та муніципалітети?
73. З якими основними проблемами стикається чеська система освіти?
74. Які рекомендації на основі національних моніторингових досліджень і опитувань громадськості для покращення системи освіти зробили чеські та міжнародні освітні аналітики?
75. Які зміни у системі освіти Угорщини змусили 1990 року передати школи у власність муніципалітетів?
76. Якого розвитку набула система освіти Угорщини на початку ХХІ століття?
77. Досвід якої європейської країни найбільш близький для використання в Україні? Обґрунтуйте.
78. Якими повноваженнями щодо закладів освіти, які належать територіальним громадам, наділені місцеві виконавчі органи (сільських, селищних, міських рад) влади згідно Закону України «Про місцеве самоврядування в Україні»?
79. Якими функціями щодо закладів освіти, які належать територіальним громадам, наділені місцеві виконавчі органи (сільських, селищних, міських рад) влади згідно Закону України «Про освіту»?
80. Взаємодію яких структурних елементів слід організувати для формування спроможної освітньої мережі в громаді?
81. Назвіть основні критерії та показники управління освітою, які сприяють розбудові спроможної освітньої мережі.
82. Якою статистичною інформацією слід володіти для створення й розвитку спроможної мережі закладів освіти в ОТГ?
83. Назвіть критерії та показники спроможної освітньої мережі ОТГ.
84. Яким державним органом реалізується програма дослідження ефективності освітньої мережі?

85. За якими двома напрямками аналізується діяльність місцевих органів виконавчої влади та органів місцевого самоврядування щодо забезпечення якості освіти на території?
86. Що аналізується при вивченні стану розвитку мережі закладів освіти, яка відповідає запитам і потребам громади?
87. За яким алгоритмом проводиться аналіз нормативного забезпечення діяльності місцевого органу управління освітою?
88. Яку інформацію ОТГ треба вивчити для проведення аналізу формування оптимальної мережі закладів освіти відповідно до запитів та потреб мешканців громади?
89. За яким алгоритмом проводиться аналіз інформації для експертного висновку щодо стану формування оптимальної освітньої мережі ОТГ?
90. Що треба визначити у процесі проведення аналізу фактів заснування, реорганізації, перепрофілювання, ліквідації закладів та установ системи освіти ОТГ?

Завдання до Розділу 1.

1. Проаналізувати зміст веб-сайту [Помічнянської міської територіальної громади](#) та текст [«Програми соціально-економічного розвитку Помічнянської міської територіальної громади на 2023–2025 роки»](#), визначити такі позиції:
 - Чи існує у відділі освіти план організації запровадження інклюзивності закладів освіти на 2020–2023 роки?
 - Яка ситуація з облаштуванням укриттів у закладах освіти територіальної громади?
 - Які умови діяльності інклюзивно-ресурсного центру територіальної громади?
 - Як визначено основні завдання інклюзивно-ресурсного центру територіальної громади?
 - Чи виділяються кошти територіальній громаді на надання державної підтримки особам з особливими освітніми потребами?
 - Чи облаштовані ресурсні кімнати у закладах освіти територіальної громади?
 - Які цілі й пріоритети «Програми...»?
 - Чи заплановано у «Програмі...» заходи щодо реалізації державної політики у сфері освіти щодо створення безбар'єрного та інклюзивного середовища в закладах освіти?
 - Чи передбачено «Програмою...» покращення умов функціонування закладів освіти територіальної громади?

- Чи передбачені «Програмою...» заходи щодо підтримки діяльності інклюзивно-ресурсного центру територіальної громади?
- 2. Проаналізувати зміст веб-сайту [відділу освіти, молоді та спорту Маловисківської Міської ради](#) Кіровоградської області. Визначити такі позиції:
 - Які заклади загальної середньої освіти знаходяться на території Маловисківської міської ради?
 - Скільки опорних закладів загальної середньої освіти та скільки філій та які саме розміщено на території Маловисківської міської ради?
 - Які заклади дошкільної освіти знаходяться на території Маловисківської міської ради?
 - Яка проектна потужність закладів загальної середньої освіти та закладів дошкільної освіти?
 - Яка реальна кількість учнів в закладах загальної середньої освіти та в закладах дошкільної освіти?
 - Яка у закладах загальної середньої освіти кількість учнів з особливими освітніми потребами?
 - Яка на території Маловисківської міської ради кількість дітей, які не навчаються?
 - Якою є динаміка чисельності учнів у закладах загальної середньої освіти території Маловисківської міської ради?
 - Якою є динаміка чисельності учнів у закладах дошкільної освіти території Маловисківської міської ради?
 - Яка у закладах загальної середньої освіти кількість учнів із сімей з числа ВПО?
- 3. Проаналізуйте зміст розділу веб-сайту Міністерства освіти і науки України «Освітні індикатори національного та місцевого рівня» для [Петрівської об'єднаної селищної громади](#). Визначте такі позиції:
 - Який склад населення (в т.ч. учнів та ВПО) Петрівської селищної громади?
 - Яка структура мережі шкіл Петрівської селищної громади?
 - Яке охоплення дошкільною освітою дітей Петрівської селищної громади?
 - Який розподіл учнів за віковими групами Петрівської селищної громади?
 - Як змінювалися показники середньої наповнюваності ЗЗСО Петрівської селищної громади?
 - Як змінювалися протягом останніх років показники середньої наповнюваності класів ЗЗСО Петрівської селищної громади?
 - Порівняйте середні показники наповнюваності класів Петрівської селищної громади з такими ж показниками по Україні та по Кіровоградській області.

- *Порівняйте середні показники наповнюваності 1–4 класів Петрівської селищної громади з такими ж показниками по Україні та по Кіровоградській області.*
- *Порівняйте середні показники наповнюваності 5–9 класів Петрівської селищної громади з такими ж показниками по Україні та по Кіровоградській області.*
- *Порівняйте середні показники наповнюваності 10–11 класів Петрівської селищної громади з такими ж показниками по Україні та по Кіровоградській області.*
- *Як змінювалися протягом останніх років показники частки учнів 1–4 класів Петрівської селищної громади?*
- *Як змінювалися протягом останніх років показники частки учнів 5–9 класів Петрівської селищної громади?*
- *Як змінювалися протягом останніх років показники частки учнів 10–11 класів Петрівської селищної громади?*
- *Порівняйте обсяги субвенції на 1-го учня Петрівської селищної громади з такими ж показниками по Україні та Кіровоградській області.*
- *Як змінювалися протягом останніх років показники обсягів субвенції на 1-го учня по Петрівській селищній громаді?*
- *Порівняйте показники співвідношення кількості учнів на одного вчителя по Петрівській селищній громаді з такими ж показниками по Україні та Кіровоградській області.*
- *Як змінювалися протягом останніх років показники співвідношення кількості учнів на одного вчителя по Петрівській селищній громаді?*
- *Порівняйте показники співвідношення кількості ставок, що виділяються для кожного закладу освіти, до кількості класів по Петрівській селищній громаді з такими ж показниками по Україні та Кіровоградській області.*
- *Як змінювалися протягом останніх років показники співвідношення кількості ставок, що виділяються для кожного закладу освіти, до кількості класів по Петрівській селищній громаді?*

РОЗДІЛ 2. ЕКСПЕРТНІ ДОСЛІДЖЕННЯ ЯКОСТІ ОСВІТИ

2.1. Експертиза якості освіти. Вимірювання освітніх втрат

В сучасних умовах перетворення та модернізації системи освіти в Україні актуальною є оптимізація освітнього процесу в закладах освіти, яка по суті реалізується як системний підхід до покращення всіх аспектів освітнього процесу для досягнення найкращих результатів для учнівської молоді та створення сприятливого середовища для їхнього розвитку. Це включає в себе оптимізацію освітніх програм, методів викладання, організації освітнього процесу, використання новітніх технологій та інновацій, а також підвищення якості оцінювання навчальних досягнень учнів. Оптимізація також включає в себе підтримку розвитку педагогічних кадрів, створення сприятливого освітнього середовища та партнерства з батьками та громадою для спільного досягнення найкращих результатів.

Потреба оптимізації освітнього процесу в закладах освіти в свою чергу викликає необхідність створення єдиного освітнього простору, забезпечення якості освіти й уніфікованих і стандартних критеріїв оцінювання якості освітнього процесу.

Об'єктивне оцінювання якості освітнього процесу вимагає використання різноманітних засобів та методів, які дозволяють зібрати достовірну інформацію про його хід та результати. Засоби, якими може бути організована така об'єктивна оцінка, включають:

а) стандартизовані тести та оцінки – використання однакових тестів та оцінок для всіх учнів дозволяє порівнювати їхні досягнення об'єктивно; це можуть бути державні стандартизовані тести, які застосовуються для всіх учасників;

б) аналіз робочих портфоліо – збирання робіт, проєктів, творів учнів протягом певного періоду часу для подальшого аналізу їхнього прогресу та досягнень;

в) анкетування учасників освітнього процесу – проведення анкет, опитувань серед учнів, вчителів, батьків для отримання їхнього відгуку щодо якості навчання та організації навчального процесу;

г) спостереження за уроками – оцінка якості викладання та активності учнів шляхом спостереження за уроками вчителями, адміністрацією або спеціалістами з оцінки освітнього процесу;

д) організацію та проведення локальних моніторингових досліджень якості освіти та самооцінювання якості освітнього процесу на рівні окремого закладу освіти;

е) використання зовнішніх аудитів для оцінки дотримання стандартів та якості освітнього процесу.

Ці засоби можна комбінувати для отримання більш повної та об'єктивної картини якості освітнього процесу.

У сьогоднішніх умовах як соціальний, так і політичний наголос все більше робиться на якості освіти й забезпечення на цій основі конкурентоспроможності випускників українських закладів освіти та престижу української освіти у європейському освітньому просторі. Україна, як і багато інших країн, постійно вдосконалює своє освітнє законодавство та стандарти з метою забезпечення високої якості освіти та її відповідності вимогам сучасності. У зв'язку з цим до організації та здійснення освітнього процесу в закладах освіти висуваються такі вимоги:

1. Впровадження новітніх методів навчання та технологій – заклади освіти мають працювати над вдосконаленням навчальних програм та методик навчання, використовуючи інноваційні підходи та технології, такі як інтерактивні технології, віртуальна реальність та інші.

2. Розвиток компетентнісного підходу – освітні програми та методи навчання повинні спрямовуватися на розвиток ключових компетентностей учнів, таких як критичне мислення, комунікативні навички, робота в команді тощо.

3. Забезпечення доступності освіти для всіх – заклади освіти повинні забезпечувати доступність освіти для всіх категорій населення, включаючи людей з обмеженими можливостями, дітей з малозабезпечених сімей та інші вразливі групи.

4. Підвищення якості оцінювання та звітності – важливо впроваджувати об'єктивні методи оцінювання навчальних досягнень учнів та системи звітності про результати освітнього процесу.

5. Розвиток педагогічного кадрового потенціалу – підтримка професійного розвитку вчителів та інших працівників освіти, створення умов для їхнього навчання та самовдосконалення.

6. Здійснення адаптивного навчання та підтримка індивідуалізації – заклади освіти мають створювати умови для адаптивного навчання, яке враховує потреби кожного учня та підтримує індивідуальний підхід до навчання.

Поняття «якість» є складним соціальним феноменом, що має властивість поліаспектності та системності. Якість – це міра того, наскільки ефективно продукт або послуга відповідає вимогам, очікуванням та потребам користувачів. Це поняття може застосовуватися до різних сфер життя, таких як товари, послуги, процеси або результати діяльності. Основні аспекти якості включають:

а) відповідність стандартам – якщо продукт або послуга відповідає встановленим стандартам і вимогам, вони вважаються якісними;

б) ефективність – якість також оцінюється за ефективністю досягнення поставлених цілей або результатів;

в) надійність – якість продукту чи послуги повинна гарантувати їхню надійність і безпеку використання;

г) задоволення потреб користувачів – якість оцінюється також за тим, наскільки вона задовольняє потреби, очікування та задачі користувачів;

д) інновації та постійне вдосконалення – якість включає в себе й можливість постійного вдосконалення продукту або послуги, щоб вони відповідали змінним потребам та вимогам ринку.

Загалом, якість – це ключовий аспект будь-якої діяльності чи продукту, який визначає його успіх та прийняття на ринку або серед користувачів. Категорія якості освіти втілює різні аспекти, які визначають оптимальність та ефективність навчання в закладах освіти. При оцінці якості освіти враховуються такі найважливіші елементи:

а) академічні досягнення – це включає успішність учнів у навчанні, їхні оцінки, результати стандартизованих тестів, здобуті знання та рівень розвитку відповідних навичок;

б) розвиток ключових компетентностей – якість освіти також оцінюється за розвитком ключових навичок та компетентностей учнів, таких як критичне мислення, комунікація, співпраця, творчість та інші;

в) адаптивність навчання – це враховується шляхом забезпечення навчання, яке відповідає потребам кожного учня, його індивідуальним особливостям та розвитку;

г) рівень задоволення учнів та вчителів – це включає в себе оцінку ставлення учнів та вчителів до освітнього процесу, їхніх відчуттів щодо комфорту, мотивації та задоволення від навчання та викладання;

д) доступність та рівень доступу до освіти – якість освіти оцінюється за доступністю та рівнем доступу до освіти для різних соціальних груп, включаючи людей з обмеженими можливостями, малозабезпечених тощо;

е) урахування потреб ринку праці – освіта також оцінюється за тим, наскільки ефективно вона готує учнів до вступу на ринок праці, їхні можливості зайняти робочі місця та впровадити отримані знання та навички у практиці та ефективно вибудовувати своє кар'єрне зростання.

Врахування цих індикаторів допомагає забезпечити високу якість освіти та покращити її ефективність для всіх учасників освітнього процесу. Таким чином, у категорії якості втілюється соціальне замовлення на рівень навченості та вихованості підростаючого покоління.

Соціальне замовлення якісного освітнього процесу відображає потреби, очікування та вимоги суспільства до системи освіти. Це виражається у визначенні основних цілей та завдань освіти, які відповідають потребам індивідів, громади, держави та глобального розвитку. Аспекти соціального замовлення якісного освітнього процесу включають:

а) підготовку громадян – освіта має готувати людей до повноцінної участі в суспільному житті, розвивати їхні здібності та навички для ефективного функціонування у сучасному світі;

б) забезпечення розвитку особистості – освіта має сприяти розвитку індивідуальних здібностей та потенціалу кожної людини, створюючи умови для її самореалізації та успіху;

в) гармонійний розвиток суспільства – освіта повинна сприяти побудові гармонійного суспільства, де кожен член має рівні можливості для розвитку та досягнення успіху;

г) підготовку до змін – освіта повинна готувати людей до життєвих змін, забезпечуючи їхню адаптацію до нових умов, технологій та викликів;

д) сприяння інноваціям та прогресу – освіта має стимулювати розвиток інновацій та наукових досліджень, сприяючи прогресу суспільства та глобальному розвитку;

е) забезпечення соціальної справедливості – освіта повинна бути доступною для всіх шарів суспільства та забезпечувати рівні можливості для кожної людини незалежно від її соціального статусу чи походження.

Отже, соціальне замовлення якісного освітнього процесу визначає мету та напрямок розвитку освіти, враховуючи потреби та інтереси суспільства в цілому.

Проблема якості освіти в Україні розглядається переважно крізь призму державного регулювання через розробку й впровадження системи освітніх стандартів, що встановлюють обов'язкові вимоги до змісту освіти й навчання, термінів і умов засвоєння освітніх програм, а також способи діагностування якості освіти. Разом з тим, проблема якості освіти в Україні враховує різноманітні аспекти та фактори, що впливають на якість освіти та якість освітньої діяльності:

а) навчальні досягнення учнів – одним із основних критеріїв якості є успішність учнів у навчанні, їхні результати на стандартизованих тестах та іспитах, а також рівень сформованих компетентностей;

б) доступність і рівень доступу до освіти – важливо, щоб освіта була доступною для всіх верств населення, незалежно від їхнього соціального та економічного стану;

в) рівень фінансування освіти – ефективне фінансування освіти має велике значення для забезпечення якості навчання, розвитку інфраструктури освітніх закладів, підтримки педагогічного персоналу та доступності необхідних ресурсів та матеріалів;

г) кваліфікація педагогічного персоналу – важливо, щоб вчителі та інші педагогічні працівники освіти мали високий рівень фахової підготовки та педагогічної майстерності;

д) інфраструктура закладів освіти – якість освіти також визначається станом інфраструктури закладів освіти, наявністю сучасного обладнання, доступністю бібліотек, лабораторій та різноманітних засобів навчання;

е) інновації та сучасні методи навчання – важливо, щоб освітній процес використовував інноваційні підходи та сучасні методи навчання, щоб підготувати учнів до вимог сучасного світу.

Названі напрямки аналізу допомагають розглядати проблему якості освіти в Україні з різних точок зору та визначати напрямки подальших заходів для її покращення. Поліваріантне розуміння сутності поняття «якість освіти» означає, що це поняття може мати різні тлумачення та інтерпретації залежно від контексту, культурних, соціальних та інших чинників. Відображаючи різноманітність підходів до оцінки та визначення якості освіти, поліваріантне розуміння може включати такі аспекти:

а) контекстуальний підхід – різні країни, регіони або соціальні групи можуть мати свої власні вимоги та очікування щодо якості освіти, що враховується у визначенні цього поняття;

б) стейкхолдерський підхід – якість освіти може бути розглянута через призму потреб і очікувань різних стейкхолдерів, таких як учні, батьки, вчителі, адміністрація закладів освіти, державні органи тощо;

в) міждисциплінарний підхід – оцінка якості освіти може базуватися на різних аспектах, таких як академічні досягнення, розвиток соціальних навичок, готовність до ринку праці, культурні та моральні цінності тощо;

г) часовий підхід – якість освіти може змінюватися з часом і реагувати на суспільні зміни, технологічний прогрес, економічні та політичні чинники;

д) глобальний підхід – оцінка якості освіти може також враховувати міжнародні стандарти, рейтинги та порівняльні дослідження.

Розуміння цього поняття може бути динамічним і змінюватися залежно від конкретних умов та потреб.

Оптимальність якості освіти визначається сукупністю показників, які вказують на досягнення найвищих стандартів ефективності та ефективності навчального процесу. Про оптимальність якості освіти можуть свідчити такі ключові показники:

а) високі академічні досягнення учнів – учні досягають високих результатів на стандартизованих тестах та іспитах, мають високі середні оцінки та показники успішності;

б) розвиток ключових компетентностей – учні володіють широким спектром ключових навичок, таких як критичне мислення, проблемне розв'язання, комунікативні навички, творчість тощо;

в) активна участь учнів у додаткових програмах – учні активно беруть участь у додаткових освітніх програмах, проектах, конкурсах, волонтерських заходах та інших активностях, що сприяють їхньому розвитку;

г) активна участь учнів у різних формах самоврядування та демократії – учні відчуються активними учасниками освітнього процесу, мають можливість впливати на прийняття рішень та вирішення питань, що стосуються їхнього навчання та середовища;

д) висока кваліфікація та професійна підготовка вчителів – вчителі мають високу кваліфікацію, педагогічну майстерність, здатність до інновацій та постійного самовдосконалення;

е) ефективне використання ресурсів та інфраструктури освітніх закладів – освітні заклади мають належну матеріально-технічну базу, необхідне обладнання, доступ до інформаційних технологій та інших ресурсів, які сприяють ефективному навчанню;

є) задоволення учнів та батьків – наявність позитивних відгуків та оцінок учнів та їхніх батьків щодо навчання та організації освітнього процесу;

ж) доступність освіти та рівень доступу до неї – наявність сукупності показників, що відображають високий рівень доступності освіти для різних соціальних груп, включаючи людей з обмеженими можливостями, малозабезпечені сім'ї тощо.

Ці показники допомагають визначити, наскільки оптимально функціонує система освіти та наскільки ефективно вона досягає визначених цілей та завдань. Отже, якість освітнього процесу – це складний комплекс властивостей, характеристик і показників, які підлягають аналізу й оцінці та знаходяться в ієрархічній залежності. Кожна властивість, характеристика й показник мають не лише кількісну, але й якісну характеристику, що дозволяє їх вимірювати. А тому основним підходом до визначення якості освітнього процесу є експертиза.

Експертиза в освіті представляє собою процес систематичного аналізу та оцінки різних аспектів системи освіти, навчальних програм, методів навчання, розвитку педагогічних кадрів та інших ключових елементів, що стосуються освітнього процесу. Головною метою експертизи в освіті є забезпечення якості та ефективності освітнього процесу через об'єктивну оцінку його поточного стану та ідентифікацію можливих напрямків його вдосконалення.

Експертиза в освіті може мати різні форми та проводитися за різними цілями, включаючи:

а) експертизу освітніх закладів – оцінка діяльності конкретних закладів освіти з метою визначення їхньої ефективності, рівня якості освіти та освітньої діяльності, а також ідентифікації потенційних проблем та шляхів їх вирішення;

б) експертизу освітніх програм та методів навчання – аналіз змісту освітніх програм, їх відповідності сучасним вимогам та потребам суспільства, а також оцінка ефективності використовуваних методів навчання та їх впливу на формування програмних результатів навчання;

в) експертизу якості педагогічних кадрів – оцінка кваліфікації та професійної компетентності вчителів та інших працівників освітніх закладів з метою забезпечення високого рівня викладання та керівництва освітнім процесом;

г) експертизу освітніх програм та проєктів – аналіз ефективності реалізації освітніх програм та проєктів з метою визначення їхнього впливу на покращення освітнього середовища та здобуття певних цілей та результатів;

д) експертизу системи оцінювання та вимірювання якості освіти – аналіз системи оцінювання знань та досягнень учнів, її відповідності сучасним методологічним та педагогічним стандартам, а також ефективності використання отриманих результатів для покращення якості освіти та освітньої діяльності.

Експертиза в освіті може проводитися як внутрішніми експертами навчального закладу, так і з залученням зовнішніх експертів, які мають необхідні знання та досвід у сфері освіти. Результати експертизи можуть служити основою для прийняття рішень щодо поліпшення якості освіти та вдосконалення освітнього процесу. Розрізняють внутрішню та зовнішню експертизу. Внутрішня експертиза – це експертиза, яка проводиться закладом освіти для власних внутрішніх цілей у межах самооцінювання якості освіти та освітньої діяльності. Зовнішня незалежна експертиза – інституційний аудит, що проводиться незалежними експертами, підготовленими Державною службою якості освіти України та при безпосередньому керівництві представниками цієї служби.

Експертиза якості освіти виконує різноманітні функції, спрямовані на забезпечення якісного та ефективного освітнього процесу. Найважливішими функціями експертизи якості освіти є такі:

а) діагностична функція – експертиза допомагає виявляти сильні та слабкі сторони освітнього процесу, визначати проблемні аспекти та потреби у подальшому вдосконаленні;

б) контрольна функція – вона полягає в оцінці відповідності освітнього процесу встановленим нормативам, стандартам та вимогам;

в) прогностична функція – експертиза дозволяє прогнозувати можливі результати та наслідки різних стратегій та рішень у сфері освіти;

г) управлінська функція – результати експертизи використовуються для прийняття управлінських рішень щодо вдосконалення освітнього процесу, розвитку освітньої політики та стратегій;

д) моніторингова функція – експертиза дозволяє стежити за динамікою розвитку освітнього процесу, виявляти тенденції та зміни в якості освіти з часом;

е) розвідувальна функція – вона полягає в аналізі та дослідженні різних аспектів освітнього процесу для отримання нових знань та інформації про ефективні методи та практики;

є) стимулююча функція – результати експертизи можуть слугувати стимулом для підвищення мотивації досягнення високих стандартів якості та досягнення кращих результатів.

Ці функції взаємодіють між собою та спільно сприяють покращенню якості освіти та забезпеченню успішного розвитку освітньої системи. Існує кілька типів експертизи якості освіти, кожен з яких спрямований на оцінку певних аспектів освітнього процесу:

а) експертиза якості навчальних програм та педагогічних матеріалів – цей тип експертизи спрямований на оцінку відповідності навчальних програм, підручників, навчальних посібників та інших педагогічних матеріалів вимогам стандартів, актуальності, рівня складності та науково-методичного забезпечення;

б) експертиза якості освітнього процесу – цей тип експертизи оцінює ефективність освітнього процесу в закладах освіти, включаючи якість викладання, методи та підходи до навчання, використання інноваційних технологій тощо;

в) експертиза якості оцінювання – ця експертиза спрямована на оцінку відкритої і прозорої системи оцінювання навчальних досягнень учнів у закладі освіти, методів та процедур оцінювання, об'єктивність, системність, послідовність оцінювання, оприлюднення критеріїв оцінювання, реалізацію формувального оцінювання тощо;

г) експертиза інфраструктури та ресурсів освіти –цей тип експертизи оцінює наявність та якість матеріально-технічної бази, умов навчання,

доступність до сучасних засобів навчання та інших інфраструктурних аспектів, що впливають на якість освіти;

д) експертиза ефективності взаємодії зі стейкхолдерами – цей тип експертизи спрямований на вивчення впливу освітнього процесу на стейкхолдерів, таких як учні, вчителі, батьки, адміністрація, громадськість тощо, для забезпечення задоволення їхніх освітніх поточних і прогнозованих потреб.

Ці типи експертизи можуть використовуватися окремо або комбінуватися для комплексної оцінки різних аспектів якості освіти та якості освітньої діяльності. Реалізація педагогічної експертизи у закладі освіти передбачає виконання ряду умов для забезпечення успішного проведення процесу. Важливими є такі ключові умови:

а) чітке формулювання цілей – перш за все, потрібно чітко визначити цілі педагогічної експертизи; це може включати оцінку ефективності освітнього процесу, аналіз відповідності навчальних програм сучасним вимогам, оцінку рівня професійної компетентності вчителів та інші;

б) участь усіх зацікавлених сторін – для успішної експертизи важливо залучити усіх зацікавлених сторін – вчителів, адміністрацію, учнів, батьків та інших членів спільноти;

г) створення експертної групи – формування експертної групи з кваліфікованих фахівців у сфері освіти, які пройшли відповідну підготовку й можуть проводити об'єктивний аналіз та оцінку;

д) використання різноманітних методів збору даних – для отримання повної та об'єктивної інформації можуть використовуватися різноманітні методи збору даних, такі як анкетування, спостереження, інтерв'ю, аналіз документів тощо;

е) аналіз та інтерпретація результатів – отримані результати мають бути аналізовані та інтерпретовані з урахуванням поставлених цілей експертизи та контексту навчального закладу;

є) розробка рекомендацій – на основі отриманих результатів експертизи необхідно розробити конкретні рекомендації щодо поліпшення освітнього процесу, підвищення кваліфікації педагогічного персоналу тощо;

ж) моніторинг і оцінка результатів впровадження рекомендацій – після впровадження рекомендацій важливо виконати моніторинг їх ефективності та оцінити результати, щоб визначити, чи досягнуті цілі експертизи.

Забезпечення цих умов сприятиме здійсненню успішної і продуктивної експертизи в закладі освіти. Освітня експертиза в свою чергу має чітко виражений практико-орієнтований характер: вона виникає із запитів освітнього процесу, здійснюється в його умовах, має своїм основним

критерієм практичну успішність, розв'язує задачі ідентифікації та розкриття змісту проблем освітнього процесу.

При організації експертизи якості освіти часто використовують кваліметричний підхід. Кваліметричний підхід – це методологічний підхід до здійснення експертизи якості освіти, який базується на використанні кількісних методів та інструментів для оцінки різних аспектів освітнього процесу. Сутність кваліметричного підходу включає такі основні принципи та методи:

а) вимірювання – кваліметричний підхід передбачає використання вимірювальних інструментів та метрик для оцінки різних аспектів якості освіти; це може включати вимірювання академічних досягнень учнів, розвитку ключових компетентностей, задоволення стейкхолдерів тощо;

б) стандартизація – кваліметричний підхід ґрунтується на використанні стандартизованих методів та процедур оцінки, що дозволяє забезпечити об'єктивність та порівнянність результатів;

в) кількісний аналіз – цей підхід надає перевагу кількісному аналізу даних, який дозволяє проводити об'єктивну оцінку та порівняння різних аспектів якості освіти на основі числових показників;

г) використання статистичних методів – кваліметричний підхід включає використання різних статистичних методів для аналізу даних та виведення об'єктивних висновків;

д) об'єктивність – одним із основних принципів кваліметричного підходу є досягнення об'єктивності в оцінці якості освіти, що досягається за допомогою стандартизованих методів та вимірювань;

е) порівняння – кваліметричний підхід дозволяє проводити порівняльний аналіз якості освіти на різних рівнях, наприклад, між різними навчальними закладами, регіонами або країнами.

Отже, кваліметричний підхід дозволяє здійснювати об'єктивну оцінку та порівняння якості освіти, а також виявлення тенденцій та проблем у сфері освіти для подальшого вдосконалення. Методологія та інструментарій кваліметрії дає змогу здійснити формалізацію якісних характеристик освітніх явищ і процесів через їх розподіл на простіші, визначати нормативний чи стандартний їх перебіг через систему критеріїв – показників діяльності. Кваліметричний метод забезпечує вимірювання результатів, що фіксують досягнення мети на певний момент часу. Однак важливо пам'ятати, що цей підхід має свої обмеження і не завжди може повністю відобразити всі аспекти якості освіти. Детальніше про застосування статистичних методів експертної діяльності в закладах освіти дивіться в Розділі 8 цього посібника.

Проведення експертизи якості освіти з використанням кваліметричного методу передбачає дотримання певних кроків та процедур для забезпечення об'єктивності та надійності результатів. Загальна схема

проведення експертизи якості освіти з використанням кваліметричного методу є такою:

1. Формулювання цілей та завдань. Початковий етап передбачає чітке формулювання цілей та завдань експертизи; це може включати визначення аспектів якості освіти, які будуть оцінюватися, а також конкретних цілей, які мають бути досягнуті.

2. Вибір показників якості. На цьому етапі визначаються ключові показники, які будуть використовуватися для оцінки якості освіти; ці показники можуть включати такі аспекти, як академічні досягнення учнів, розвиток ключових компетентностей, задоволення стейкхолдерів та інші.

3. Розробка методів та інструментів оцінки. На цьому етапі розробляються методи та інструменти збору та аналізу даних, які дозволять отримати об'єктивну інформацію про якість освіти; це може включати анкети, тести, спостереження, інтерв'ю та інші методи.

4. Збір даних. Після розробки методів та інструментів проводиться збір необхідних даних з урахуванням обраного підходу та показників якості освіти.

5. Аналіз та обробка даних. Отримані дані аналізуються та обробляються з використанням кваліметричних методів, таких як статистичний аналіз, порівняльний аналіз, інтерпретація результатів тощо.

6. Формулювання висновків та рекомендацій. На основі аналізу отриманих даних формулюються висновки щодо якості освіти та освітньої діяльності й розробляються конкретні рекомендації для подальшого вдосконалення освітнього процесу.

7. Публікація звіту та спілкування результатів. Остаточні результати експертизи публікуються у вигляді звіту, а також можуть бути представлені зацікавленим особам для спільного обговорення та прийняття рішень щодо подальших дій.

Ці кроки можуть варіюватися залежно від конкретних цілей та обставин проведення експертизи, проте загальна схема дозволяє забезпечити систематичний та об'єктивний підхід до оцінки якості освіти. Для проведення освітньої експертизи групою експертів створюються факторно-критеріальні (кваліметричні) моделі. Факторно-критеріальна модель для проведення експертизи якості освіти – це методологічний підхід, що базується на визначенні ключових факторів та критеріїв, які впливають на якість освіти, та їх подальшому використанні для об'єктивної оцінки різних аспектів освітнього процесу. Основні компоненти факторно-критеріальної моделі для експертизи якості освіти включають:

а) фактори якості освіти – це ключові аспекти, які впливають на якість освітнього процесу; ці фактори можуть включати такі складові, як якість

освітніх програм, кваліфікація вчителів, наявність ресурсів, участь батьків тощо;

б) критерії оцінки – це параметри або показники, які використовуються для оцінки рівня якості освіти на основі визначених факторів; наприклад, критерії можуть включати навчальні досягнення учнів, ефективність використання ресурсів, дотримання норм санітарного регламенту тощо;

в) методи оцінки – це методи та інструменти, які використовуються для збору та аналізу даних щодо визначених факторів та критеріїв; це може включати анкети, тести, спостереження, інтерв'ю, а також статистичний аналіз та інші методи;

г) аналіз результатів – на цьому етапі проводиться аналіз отриманих даних для визначення рівня якості освіти на основі встановлених факторів та критеріїв; цей аналіз може включати порівняння зі стандартами, визначення сильних та слабких сторін освітнього процесу, а також виявлення тенденцій та проблем;

д) формулювання рекомендацій – на підставі отриманих результатів розробляються конкретні рекомендації щодо подальших дій для покращення якості освіти та освітньої діяльності; ці рекомендації можуть включати стратегії вдосконалення освітніх програм, підвищення кваліфікації вчителів, оптимізацію використання ресурсів та інші заходи.

Факторно-критеріальна модель дозволяє систематично та об'єктивно оцінювати якість освіти на основі конкретних показників та забезпечити об'єктивність та надійність результатів експертизи. Щоб забезпечити об'єктивність, повноту та надійність оцінки якості освіти система факторів та критеріїв у факторно-критеріальній моделі експертизи якості освіти повинна відповідати таким вимогам:

а) система факторів та критеріїв повинна охоплювати всі ключові аспекти освітнього процесу, що можуть впливати на якість освіти; це може включати такі складові, як якість освітніх програм, кваліфікація педагогічного персоналу, участь батьків, наявність матеріально-технічної бази тощо;

б) фактори та критерії повинні бути об'єктивними та вимірюваними; це означає, що вони повинні бути чітко визначені й допустимими для кількісної або якісної оцінки без суб'єктивних тлумачень;

в) фактори та критерії повинні бути релевантними, тобто пов'язаними з метою експертизи якості освіти та відображати ключові аспекти, які є важливими для досягнення цілей освітньої системи;

г) фактори та критерії повинні бути вимірюваними за допомогою доступних та об'єктивних методів оцінки; це дозволить забезпечити об'єктивність та надійність результатів експертизи;

д) система повинна враховувати широкий спектр факторів та критеріїв, щоб забезпечити комплексну оцінку якості освіти й уникнути односторонності або неповноцінності аналізу;

е) фактори та критерії повинні бути адаптовані до специфіки конкретної освітньої системи, закладу освіти чи конкретної ситуації, щоб забезпечити релевантність та адекватність результатів;

е) фактори та критерії повинні бути перевірені на адекватність та достовірність, щоб переконатися, що вони відображають справжній стан справ у сфері освіти та дають можливість зробити об'єктивні висновки.

Забезпечення відповідності цим вимогам дозволяє побудувати ефективну та об'єктивну систему оцінки якості освіти з використанням факторно-критеріального підходу. Для встановлення об'єктивних результатів діяльності кожному фактору, критерію методом групового експертного оцінювання може надаватися вага, яка встановлюватиме баланс пріоритетів компетентних експертів. Особливість факторно-критеріального моделювання полягає у тому, що воно дає змогу співставляти неоднорідну множину виміряних різними методами, способами і прийомом показників, які мають різні одиниці виміру. Для прикладу наведемо фрагмент факторно-критеріальної моделі оцінювання уроку в закладі освіти (формат онлайн, таблиця 2.1.1).

Таблиця 2.1.1. Факторно-критеріальна модель оцінювання уроку
в закладі освіти

Фактори	Вага	Критерії	Значущість критеріїв
Реалізація предметно-методичної компетентності	0,4	Учитель чітко сформулював мету й завдання уроку	0,05
		Зміст уроку відповідає дидактичним принципам	0,1
		Зміст уроку відповідає програмі, а також меті й завданням, які вчитель поставив	0,1
		Види пізнавальної діяльності учнів на уроці різноманітні	0,1
		Педагогічні технології враховують специфіку дистанційної форми навчання, а також оптимальні прийоми зворотного зв'язку	0,1

Розділ 2.
Експертні дослідження якості освіти

		Методичні матеріали, які учитель створив або дібрав до уроку, відповідають вимогам до оформлення електронних засобів навчання	0,1
		Засоби навчання розвивають особистість учня	0,1
		Завдання, які вчитель пропонує учням виконати, розвивають універсальні навчальні дії	0,1
		Цифрові освітні ресурси на уроці доречні й ефективні	0,1
		Програмні продукти, які вчитель обрав для уроку, дають йому змогу взаємодіяти з учнями; продукти відповідають режиму дистанційного уроку	0,1
		Структура уроку відповідає особливостям дистанційного навчання	0,05
Реалізація психолого-педагогічної компетентності	0,3	Учитель розвиває мотивацію учнів вивчати навчальний предмет	0,3
		Урок побудований з урахуванням вікових та психологічних особливостей учнів	0,3
		Підхід до навчання диференційований, психолого-педагогічна підтримка учнів індивідуальна	0,4
Реалізація валеологічної компетентності	0,1	Здоров'язбережувальні технології під час уроку	1,0
	0,1	Стиль і форма педагогічної взаємодії на уроці	0,6

Реалізація комунікативної компетентності		Учитель враховує дистанційну ізолюваність учнів	0,4
Реалізація управлінської компетентності	0,1	Керування навчальною діяльністю учнів: організація контролю знань і перевірки домашніх завдань, досягнення мети і завдань уроку	0,4
		Розвиток в учнів навичок самостійної роботи	0,3
		Тайм-менеджмент уроку	0,3

Якість освіти суттєво впливає на людський розвиток як у короткостроковому, так і в довготривалому періодах. На якості освіти та якості освітньої діяльності суттєво позначаються освітні втрати, увага до яких значно актуалізувалася на початку пандемії COVID-19. Міжнародні організації почали проводити різноманітні дослідження, у яких вивчалася питання впливу закриття шкіл на освіту та його наслідків. З початком повномасштабного вторгнення росії в Україну, трактування освітніх втрат значно розширилося, оскільки в умовах війни мова йде про позбавлення дітей можливостей всебічного розвитку та вплив на соціально-гуманітарний капітал країни.

У цьому розділі ми розглянемо освітні втрати, як складову системи освіти у середній освіті, оскільки саме ця ланка освіти є базовою для розвитку знань, умінь, навичок і компетентностей, необхідних для людського розвитку окремої людини та суспільства в цілому.

У різноманітних розвідках українських дослідників часто як тотожні розглядаються поняття «освітні втрати», «прогалини у навчанні», «навчальні втрати», «освітні розриви» тощо, тому доцільно окреслити спектр термінів, визначити відповідність з англomовними публікаціями та визначити сутність основних термінологізованих одиниць.

Наведемо окремі терміни, характерні для українських та англomовних публікацій і визначимо змістовну відповідність (Таблиця 2.1.2) [19].

Таблиця 2.1.2. Українська та англomовна термінологія

Терміни українською мовою	Терміни англійською мовою
✓ Освітні втрати	✓ Learning loss
✓ Втрати в освіті	✓ Learning losses
✓ Навчальні втрати	✓ Lost of learning
✓ Втрата навчання	✓ Losses in learning
✓ Втрати в навчанні	✓ Loss of learning

✓ Навчальні прогалини ✓ Прогалини в навчанні ✓ Освітні розриви ✓ Розриви в результатах навчання ✓ Розриви в навчальних досягненнях ✓ Розриви в успішності ✓ Незавершене навчання ✓ Недоотримані знання	✓ Lost learning ✓ Schooling lost ✓ School loss ✓ Instructional loss ✓ Lost instructional time ✓ Learning gaps ✓ Achievement gaps ✓ Gap in performance ✓ Performance gap ✓ Unfinished learning

Метою освіти, визначеною Законом України «Про освіту», «є всебічний розвиток людини як особистості та найвищої цінності суспільства, її талантів, інтелектуальних, творчих і фізичних здібностей, формування цінностей і необхідних для успішної самореалізації компетентностей, виховання відповідальних громадян, які здатні до свідомого суспільного вибору та спрямування своєї діяльності на користь іншим людям і суспільству, збагачення на цій основі інтелектуального, економічного, творчого, культурного потенціалу Українського народу, підвищення освітнього рівня громадян задля забезпечення сталого розвитку України та її європейського вибору» [45]. Відповідно, освітні втрати (Educational loss, Learning Losses) – це втрати можливостей для інтелектуального, соціального, емоційного, психологічного тощо розвитку особистості учня, які позначаються на подальшій життєдіяльності окремої особи та суспільства в цілому.

У Стратегічному плані діяльності Міністерства освіти і науки України до 2027 року «Освіта переможців». [137] освітні втрати подано як виклики у сфері освіти й науки, котрі, зумовлені соціально-політичними та економічними чинниками, а саме: втрати людського капіталу; зруйнована інфраструктура; потреба в трансформації змісту й організації освітнього процесу й наукової діяльності; втрати, пов'язані зі скороченням фінансування освіти й науки. Зрозуміло, що найбільшійшими є втрати людського капіталу як на рівні українського соціуму, так і на рівні кожного конкретного закладу освіти й на рівні кожної сім'ї (жертви серед працівників закладів освіти, демографічна криза, неефективна освітня мережа, порушення балансу між попитом на якісну освіту і можливостями освітньої мережі, низький соціальний престиж професії вчителя, відсутність стимулювальних кар'єрних траєкторій, незначна частка молодих учителів у кадровому потенціалі, зниження працездатності педагогічних працівників через психологічні травми та ін.). Також освітні втрати пов'язані з освітньою інфраструктурою (знищені й пошкоджені будівлі закладів освіти, освітніх установ унеможливають якісне навчання в

багатьох регіонах України, не дозволяють організувати очне навчання; недостатня кількість і погане оснащення укриттів у закладах освіти, що не дозволяють створити безпечні умови для навчання здобувачів освіти; недостатня забезпеченість цифровим обладнанням та доступом до інтернету закладів освіти тощо). Освітні втрати ще пов'язані зі змістом та організацією освітнього процесу (застарілий зміст освіти; репродукування дискримінації в процесі освіти; неузгодженість змісту шкільної освіти та освітнього середовища з вимогами компетентнісного навчання в межах реформи НУШ; недостатня відповідність змісту освітніх програм і засобів навчання сучасним технологіям; тривале навчання здобувачів освіти в умовах пандемії та війни тощо). Недостатній обсяг фінансування системи освіти також зумовлює значні виклики та призводить до освітніх втрат на всіх рівнях [137, 14–19].

У Звіті Всесвітнього економічного форуму [48], який було оприлюднено у травні 2022 року, відзначаються значні освітні втрати, які мають українські школярі через збройну агресію РФ у поточному періоді та у довгостроковій перспективі та котрі неминуче позначаються на соціально-економічному розвитку країни в цілому. Наведемо основні висновки Звіту, які пов'язані з освітніми втратами:

1) освітні втрати призведуть до зниження доходів протягом усього майбутнього життя кожного учня на 3,9%, для країни освітні втрати загрожують зниженням на 2,2% майбутнього ВВП;

2) освітні втрати позначаються на якості освіти та якості діяльності у сфері освіти (матеріальний і психологічний стан педагогічних працівників не стимулює приток якісних кадрів у цю сферу);

3) освітні втрати впливають на освітній рівень робочої сили, що неминуче позначається на продуктивності праці та економічному зростанні;

4) відсутні універсальні інструменти оцінювання освітніх втрат при формуванні soft skills (вимірювання критичного мислення, креативності та комунікативних навичок);

5) лідерам бізнесу, інвесторам, урядам та вчителям потрібно об'єднати зусилля задля збільшення інвестицій в освіту та для ефективного використання цих інвестицій.

У дослідженні «Війна та освіта. 2 роки повномасштабного вторгнення», котре проводилося Міжнародним благодійним фондом SavED і соціологічною агенцією Vox Populi за підтримки Програми «U-LEAD з Європою», освітні втрати також розглядаються не лише як втрати (забування) попередніх досягнень у навчанні, але і як недоотримання або недосягнення результатів у навчанні, які могли бути потенційно досягнуті за інших умов; втрати можливостей для всебічного розвитку учнів у кризових умовах, до яких також належать і військові дії на території країни

[65]. Автори дослідження включають до освітніх втрат і «втрати в освіті», і «навчальні втрати», і «прогалини в навчанні», і «навчальні прогалини», і «освітні розриви» і т. д.

Незалежний аналітичний центр, що працює над питаннями соціального розвитку – Cedos, в межах Ініціативи з розвитку аналітичних центрів в Україні, яку впроваджує Міжнародний фонд «Відродження» за фінансової підтримки Посольства Швеції в Україні, підготував аналітичну записку, яка містить огляд міжнародних досліджень щодо визначення, причин і довготривалих наслідків освітніх втрат, а також аналіз різних підходів до їх вимірювання та компенсації [77]. Аналітики Cedos трактують освітні втрати як прогалини у знаннях і навичках, які виникають в учнівства під час освітнього процесу у порівнянні зі стандартами освіти та очікуваними результатами навчальних здобутків і відзначають можливість негативного трактування й сприйняття освітніх втрат українськими освітянами через фокус уваги на «втратах», а не на «здобутках» [77, 4]. Дослідники виділяють широкий спектр факторів, які можуть призводити до освітніх втрат сучасних українських школярів, а саме: а) індивідуальні (літні канікули; довгі пропуски навчання через проблеми зі здоров'ям, належність до вразливих категорій населення або інші обставини); б) структурні (доходи родини, освіта батьків, залученість батьків до освіти дітей та умови для навчання, освітнє середовище); системні (масштабні суспільні потрясіння та надзвичайні події: бойові дії та окупація, повітряні тривоги, виїзд учнівства за кордон, відключення електроенергії, внутрідержавне переміщення) [77, 4–7].

Освітні втрати протягом тривалого періоду аналізуються у наукових розвідках вітчизняних і зарубіжних дослідників, проте на сучасному етапі ця проблема актуалізувалася. Наприклад, дослідниці Г. Бичко та В. Терещенко [19], які у межах родового поняття «освітні втрати» умовно виділяють три взаємопов'язані компоненти:

- навчальні втрати (у розумінні втрати знань, умінь, навичок, ставлень тощо);
- виховні втрати;
- зниження темпу розвитку особистості.

Основою цього трактування освітніх втрат слугує відмінність між поняттями «освіта» та «навчання». Поняття «освіта» сьогодні не є синонімом поняття «навчання». У документах міжнародних інституцій сформульовані такі задачі загальної освіти у XXI ст.: навчати вчитись (учитися пізнавати); створювати (практична спрямованість); жити (здоровий образ життя); жити разом (культура людських відносин). Відповідно, освіта є набагато ширшим поняттям і охоплює й навчання, і виховання, і розвиток, і соціалізацію особистості школяра [144].

Керівник Державної служби якості освіти України – Р. Гурак, визначаючи зміст понять навчальні втрати (*Learning loss*) та прогалини/розриви у навчанні (*Learning gap*, *achievement gap*) [145], посилається на Публічний Словник освітніх реформ, де тлумачаться «навчальні втрати» як будь-які втрати знань і навичок, академічний регрес через певні перерви в навчанні. Натомість «прогалини/розриви у навчанні» розглядаються як відмінності між фактичними результатами, академічним прогресом учня та очікуваними результатами, які встановлюють стандарти чи передбачені середньостатистичними даними. Відповідно, прогалини/розриви у навчанні є ширшим поняттям, аніж навчальні втрати, а освітні втрати, які ми аналізували вище – це втрати на рівні системи освіти, втрати в організації освітнього процесу, на які учитель не впливає, проте саме вони і призводять до утворення навчальних втрат та розривів (Рис. 4).

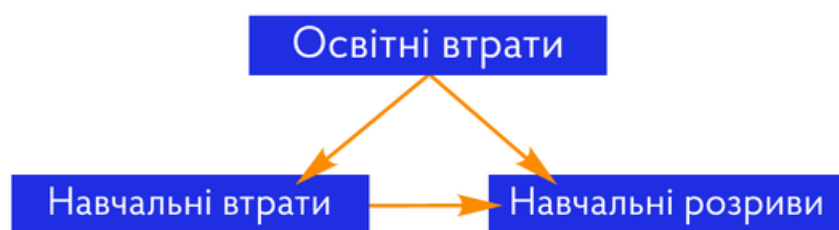

Рисунок 4. Взаємозв'язок між освітніми втратами, навчальними втратами та навчальними розривами

Навчальні розриви позначають значну та стійку різницю в академічній успішності між різними групами (категоріями) учнівства [19]; розбіжність у рівні результатів навчання між різними групами школярів, зумовлену сталими факторами (такими як, соціально-економічний статус, рівень доходів, гендер, регіон проживання тощо). Навчальні розриви – це розриви в досягненнях, які констатують, що одна група учнів (об'єднаних, наприклад, за расовою, етнічною приналежністю, статтю) перевершує іншу групу в середніх результатах навчання. Більшість розвинених країн досліджують освітні розриви та пропонують шляхи їхнього усунення через цілеспрямовану політику [102].

Результати міжнародних моніторингових досліджень (Programme for International Student Assessment (PISA), Trends in International Mathematics and Science Study (TIMSS), Progress in International Reading Literacy Study (PIRLS), International Civic and Citizenship Education Study (ICCS) відображають навчальні розриви між різними групами учнів на різних рівнях освіти, між учнями залежно від соціально-економічного

статусу, статі, наявності іммігрантського статусу, навчання в соціально та економічно благополучних закладах освіти тощо.

Стисло окреслимо інформацію щодо навчальних розривів за звітними показниками PISA-2022 за окремими факторами. Визначимо гендерні відмінності. В Україні середній результат з математики хлопців вищий (446 балів), ніж дівчат (436 балів); розрив у понад рік навчання спостерігається між дівчатами та хлопцями в оволодінні навичками читання в Україні (дівчата на понад рік навчання – 23 бали – випереджають хлопців) та в країнах ОЕСР (24 бали); розриву в успішності з природничо-наукових дисциплін між хлопцями та дівчатами в Україні майже не спостерігається (0,6 бала на користь дівчат), як і в середньому по ОЕСР (0 балів) [93, 54–59].

В Україні успішність учнів, які мають низькі показники соціально-економічного статусу, гірша, ніж таких самих учнів у країнах Організації економічного співробітництва та розвитку (ОЕСР). Наприклад, успішність учнів з математики пов'язана з їхнім соціально-економічним статусом, тобто в нашій країні учні з малозабезпечених верств населення мають значно менші можливості досягти базового рівня успішності з математики, ніж інші учні.

Міжшкільні відмінності, що спостерігаються в Україні, також частково відображають розрив між закладами освіти, що розташовані у великих містах та містах і в сільській місцевості, а ще між різними типами закладів освіти. У великих містах середній бал учнів з математики становить 506, в учнів, які проживають у містах та невеликих містах – відповідно – 450 та 448. Найгірші результати мають учні, які мешкають у сільській місцевості – їхній середній бал з математики становить 414. Така різниця еквівалентна більш ніж 4,5 року навчання, що вказує на наявну сегрегацію. Різниця в успішності в галузі читання та в галузі природничо-наукових дисциплін учнів із закладів освіти, що розташовані в різних типах місцевості, подібна до тієї, яку спостерігаємо у випадку з математикою [93, 59–68].

Середні бали з математики суттєво відрізняються між групами учнів, які навчаються в закладах освіти різних типів. У ліцєях, гімназіях і спеціалізованих школах середній бал учнів з математики становить 457, що суттєво відрізняється від середнього балу учнів із загальноосвітніх шкіл і навчально-виховних комплексів (434), а також від балів учнів з технікумів, коледжів і професійно-технічних навчальних закладів (399). [93, 69].

Дані загальнодержавного зовнішнього моніторингу якості початкової освіти (за результатами двох циклів дослідження (2018 р. та 2021 р.) також засвідчили наявність навчальних розривів, а саме те, що учні 4-х класів, родини яких мають вищий соціально-економічний статус (поняття соціально-економічного статусу досить широке та включає в себе як матеріальні чинники (наявність доступу до певних матеріальних благ, можливість родини вкладатися у розвиток своєї дитини тощо), так і

соціально-культурні фактори, зокрема освіту й професію батьків, кількість наявних у родині книг тощо. Коротко про те, що і як впливає на успішність випускників початкової школи в читанні й математиці: за матеріалами звіту про результати другого циклу загальнодержавного зовнішнього моніторингу якості початкової освіти [93, 7]), досягають вищих результатів із читання та математики, порівняно з учнівством із низьким рівнем соціально-економічного та соціально-культурного добробуту. Крім того, спостерігається значна відмінність у результатах випускників початкової школи з сільської та міської місцевості, а також тих, які навчалися в різних типах закладів освіти (гімназіях / ліцеях / спеціалізованих школах та звичайних школах). Узагальнений показник рівня домашніх ресурсів учнів (кількості книжок, смартфонів, планшетів, комп'ютерів (ноутбуків) та автомобілів у родині учня) отримано у вигляді відповідного індексу домашніх ресурсів (рис. 5). Усього 32% випускників початкової школи мають низький рівень домашніх ресурсів, 24% – високий, а решта – 44% – учні з середнім рівнем домашніх ресурсів. Учні, які проживають у містах обласного підпорядкування, або ті, які навчаються в спеціалізованих школах, гімназіях і ліцеях, мають удомо більше ресурсів, що можуть бути спрямовані на посилення навчання [63, 9].

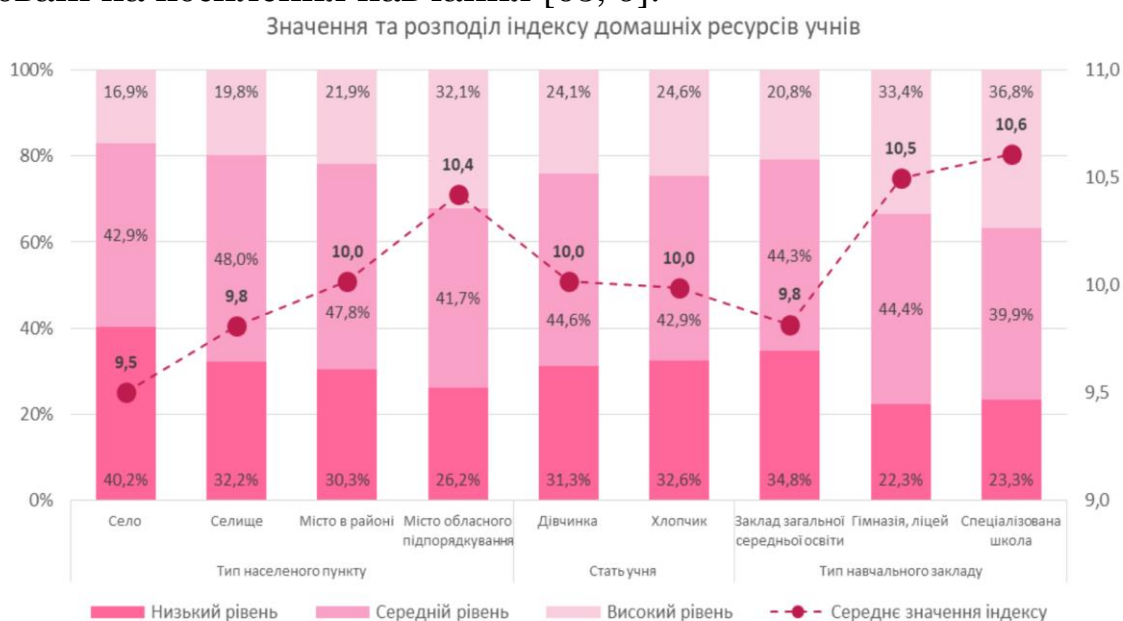

Рисунок 5. Значення та розподіл за рівнями індексу домашніх ресурсів відповідно до типу населеного пункту, статі учня та типу закладу освіти (Джерело: [63, 8])

Отже, навчальні розриви – це відмінності у рівні середніх результатів навчання між групами, які спостерігаються і тоді, коли учні мають звичний доступ до освіти. Також при аналізі освітніх, навчальних втрат і розривів, використовується термін – незавершене навчання/недоотримані знання (*Unfinished learning*) – це відхилення від очікуваного результату в навчанні,

але, на відміну від усіх інших згадуваних вище термінів, він у своїй семантиці не містить ознак безповоротності [2].

Проаналізуємо навчальні втрати. Навчальні втрати становлять відмінність між очікуваними результатами навчання й реальними. При аналізі наукових досліджень щодо навчальних втрат доцільно виділити декілька підходів щодо трактування їхньої сутності, а саме, навчальні втрати – це:

а) втрата знань і навичок або відхилення в академічному прогресі учня, що найчастіше пов'язано з перервою у формальній освіті, пропусками занять тощо;

б) втрата здобутих раніше знань, коли учні, які досягли певного прогресу в навчанні, погіршують свою успішність (наприклад, під час тривалих літніх канікул);

в) розбіжність між досягнутим учнем академічним прогресом, і тим, чого учень мав би навчитися на певному етапі свого навчання, наприклад, у певному віці, на рівні певного класу тощо.

Тобто, навчальні втрати – це будь-які втрати знань, умінь, навичок та/або уповільнення чи переривання академічного прогресу через паузи в навчанні конкретного учня [19]. Навчальні втрати можливо визначити на рівні кожного конкретного здобувача освіти й на рівні групи здобувачів визначеного рівня освіти й розробити механізми та засоби їх надолуження.

Навчальні втрати почали досліджуватися ще з початку XX ст. у контексті втрат, що спричиняють літні канікули (William F. White, 1906). З 70-80-х рр. XX ст. актуалізуються дослідження з цієї тематики щодо вивчення впливу різноманітних факторів на навчальні втрати та навчальні розриви (Murnane, 1975; Heyns, 1978; Entwisle, Alexander and Olson, 1997; O'Brien, 1998). Пандемія COVID-19 і зумовлений нею карантин, стали неабияким викликом для освітніх систем. Згідно з даними ЮНЕСКО, на квітень 2020 року всі школи було закрито в 191 країні, де мешкає 90% населення світу [10]. За підрахунками фахівців Світового банку, навчальні втрати у формальній освіті можуть позначитися як на зниженні реальних доходів учнів протягом майбутній життєдіяльності, так і на зниженні продуктивності освітніх систем в цілому, та скороченні рівня ВВП на 1,5% упродовж решти століття [7].

Пандемія COVID-19, а потім і повномасштабна війна призвели до безпрецедентних змін у житті кожного українця й суттєво погіршили ситуацію в освіті та призвели до значних освітніх втрат (тут, для спрощення, поняття «освітні втрати» вживається в широкому розумінні й включає такі поняття, як «навчальні втрати», «навчальні розриви», «навчальні прогалини», «втрати в результатах навчання» тощо), а саме: закриття шкіл і дитячих садків призвело до переходу на дистанційне навчання, що вимагало нових технологічних знань і високої мотивації учнів та їхніх

батьків; підвищився рівень стресу та психологічного тиску на дітей через обмежений доступ до соціальних контактів і втрату звичної рутини; чимало дітей в Україні також стали свідками агресії й невпевненості, спричинених війною; вимушене переміщення мільйонів українців створило незрозумілу та нестабільну ситуацію в багатьох місцях [147]. Перед українською освітою актуалізувалася проблема дослідження та вимірювання освітніх втрат і визначення шляхів їхнього подолання.

Дослідники УЦОЯО відзначають, що для визначення наслідків, спричинених навчальними втратами на розвиток індивіда й суспільства у коротко й довгостроковій перспективі потрібна наявність об'єктивних даних щодо того, що саме було втрачено / недоотримано. А для цього треба мати централізовану й систематичну бази даних щодо успішності здобувачів освіти на різних рівнях, якої, на жаль у вітчизняній освіті просто не існує [19, 17]. Тому доцільно використовувати різноманітні джерела для дослідження й вимірювання освітніх втрат (тут і в подальшому викладі матеріалу цього розділу ми для спрощення поняття «освітні втрати» будемо вживати в широкому розумінні як такі що включають «навчальні втрати», «навчальні розриви», «навчальні прогалини», «втрати в результатах навчання» тощо):

- а) дослідження на основі національних стандартизованих тестувань;
- б) міжнародні моніторингові дослідження учнівських навичок і компетенцій, в яких брали участь українські школярі та які можуть показати певні тенденції освітніх втрат;
- в) дослідження та опитування щодо якості освітнього процесу та освітньої діяльності й освітніх втрат;
- г) аналітичні звіти Світового банку, ЮНІСЕФ та інших міжнародних інституцій або досліджень за підтримки ЄС, де досліджуються освітні втрати, навчальні розриви, вимірюється втрачений час у країнах світу та інші джерела з цієї тематики.

Розглянемо деякі з них. В Україні розбудовується система стандартизованих національних тестів на різних рівнях освіти. ЗНО/НМТ проводиться щороку (з 2008 року) з використанням технологій педагогічного тестування й надає можливість простежити зміну тенденцій, які відбуваються, зокрема побачити освітні прогалини та погіршення/покращення освітніх результатів. ДПА, яку учні мали проходити після закінчення кожного рівня освіти (у 4, 9 та 11 класах), з 2020 року не проводять, і експерти неоднозначні в оцінюванні ДПА як інструменту вимірювання навчальних втрат.

Серед міжнародних моніторингових досліджень якості освіти, які проводили в Україні, найбільш об'єктивні та повні дані дало міжнародне дослідження PISA, до якого Україна вперше долучилася 2016 року. Перший

цикл PISA відбувся 2018 року, а 2022 року наша країна змогла провести й наступний цикл цього дослідження. З результатами дослідження можна ознайомитися у Національному звіті [92], де два розділи присвячено результатам дослідження впливу різноманітних факторів (стать, соціально-економічна нерівність, місце проживання, різні програми навчання, соціально-економічний статус, добробут учнів) на рівень в оволодінні 15-річними підлітками математичною, читацькою та природничо-науковою грамотністю [92, 54–132].

Серед національних моніторингових досліджень якості освіти надійним джерелом даних про те, що знають і вміють українські четвертокласники став загальнодержавний зовнішній моніторинг якості початкової освіти (ЗЗМЯПО) «Стан сформованості читацької та математичної компетентностей випускників початкової школи» (цикли 2018 і 2021 рр.) [141]. Для вивчення різноманітних аспектів освітньої діяльності (навчання учнівства, робота вчительства, діяльність керівників закладів освіти, опитування батьків) під час війни та пандемії в Україні проводилися також моніторингові дослідження та опитування учасників освітнього процесу. Результати цих досліджень представлені на сайті Державної служби якості освіти (<https://sqe.gov.ua/diyalnist/monitoringovi-doslidzhennya/>), Державної наукової установи «Інститут освітньої аналітики» (<https://iea.gov.ua/diyalnist/naukovo-analitichna-diyalnist/>), аналітичного центру Cedos (<https://cedos.org.ua/researches/topic/education/>) тощо. Серед низки актуальних досліджень щодо освітніх втрат, вважаємо за необхідне акцентувати увагу на Дослідженні якості організації освітнього процесу в умовах війни у 2022/2023 навчальному році, яке було проведене у грудні 2022 – січні 2023 року Державною службою якості освіти України за підтримки ініціативи «Збереження доступу до шкільної освіти», що впроваджується проектом «Супровід урядових реформ в Україні» (SURGe) [34]. Участь у дослідженні взяли керівники закладів освіти (150 учасників), вчителі (6 532 учасників), учні (4 324 учасника) та батьки учнів (10 899 учасників) із 150 шкіл з усіх областей України. У процесі моніторингового дослідження було:

а) вивчено моделі роботи закладів загальної середньої освіти в умовах війни (денна, дистанційна, сімейна (домашня), змішана) та чинники, які впливають на вибір цих моделей;

б) досліджено зміни у контингенті учнів/учениць та педагогічних працівників, спричинені війною;

в) вивчено рівень матеріально-технічного забезпечення освітнього процесу (комп'ютери та гаджети, навчальні платформи, електрика, інтернет, місце для роботи/навчання) в сільській та міській місцевості, а також у розрізі регіонів (Захід, Центр, Північ, Південь, Схід);

г) визначено освітні втрати та здобутки в умовах воєнного стану (навчальний час, освітні програми, динаміка результатів навчання) на різних рівнях (циклах) освіти та з'ясовано які компенсаторні заходи застосовувалися.

За результатами опитування респондентів складовою освітніх втрат стали втрати у навчальному часі, коли заклад освіти не мав змоги проводити освітній процес, а учні/учениці — долучатися до нього. Наведемо, як приклад, результати відповідей батьків (Рис. 6).

Рисунок 6. Відповіді респондентів щодо втрат у навчальному часі (Джерело [36, 26])

Серед категорій осіб, які мають найбільші освітні втрати та потребують компенсаторних заходів, є внутрішньо переміщені особи (ВПО), діти з особливими освітніми потребами (ООП), діти з багатодітних сімей, із малозабезпечених сімей, з числа національних меншин. Задля подолання прогалин, виявлених у результатах навчання учнів/учениць, проводилися індивідуальні та групові консультації (66 % педагогів у містах та 69 % у селах); додаткові навчальні заняття; учні/учениці самостійно опрацювати підготовлені завдання (40 %); – вносили зміни до календарно-тематичного планування (34 %) й лише 1 % педагогів зазначили, що не проводив жодних заходів, щоб подолати навчальні прогалини у своїх учнів/учениць [36, 38]. З повним звітом за результатами дослідження можна ознайомитися на сайті Державної служби якості освіти України.

Міжнародні інституції також беруть активну участь у дослідженні освітньої тематики та освітніх втрат (оцінка освітніх втрат, вимірювання скільки часу було втрачено внаслідок закриття шкіл, опитування педагогічних працівників різних країн щодо мотивів навчання учнів, дослідження впливу дистанційного навчання на якість освіти тощо) [5; 9; 11].

Таким чином, освітні втрати можуть бути зумовлені як індивідуальними, так і структурними чинниками, надзвичайними

ситуаціями, вплив яких накладається на системні нерівності в освіті. В Україні не проводилося спеціальних моніторингових досліджень щодо вимірювання освітніх втрат, проте інформацію про них можна отримати з різноманітних джерел – результатів моніторингових досліджень і опитувань міжнародного та національного рівня. Також важливо вивчати досвід інших країн щодо вимірювання та компенсації освітніх втрат і розробляти власні компенсаторні заходи з урахуванням того, що в умовах війни Україна має значно складнішу ситуацію, ніж країни, які зазнали впливу лише пандемії.

Освітні експерти міжнародного та національного рівня, науковці, освітяни-практики пропонують застосовувати різні стратегії та заходи, що можуть сприяти зменшенню або подоланню освітніх втрат і навчальних розривів. Розглянемо декілька комплексних пропозицій щодо подолання освітніх втрат. Експертами УЦОЯО запропоновано деталізований перелік (із зазначенням викликів по кожному з запропонованих напрямів) основних потенційних механізмів подолання навчальних втрат, серед яких: другорічництво, навчання під час канікул, репетиторство за державний кошт, створення інтеграційних класів, перегляд та адаптація освітніх програм, розроблення додаткового контенту з ключових навчальних тем, методична підготовка вчителів до роботи з учнями, які мають навчальні втрати, посилення шкільної автономії та взаємодії й співпраці вчителів [19, 22–27]. Реалізація перелічених заходів має ґрунтуватися на узгодженій концепції, де будуть визначені ролі різних суб'єктів й передувати реалізації цих заходів має проведення якісної діагностики успішності учнівства на різних рівнях освіти з усіх ключових навчальних предметів / інтегрованих курсів.

Фахівці Державної служби якості освіти України також запропонували системні напрями, на яких варто концентрувати зусилля для подолання освітніх втрат [147], основними з них є такі.

1. Повернення дітей до очного навчання за умов безпеки навчання та облаштованих укриттів.

2. Підвищення ефективності навчання через збільшення часу навчання, перерозподілу навчального часу, налагодження дієвої комунікації з керівниками освіти та методичної і психоемоційної підтримки для кожного вчителя. «скорочення відстані» між учителем і тими, хто надає йому підтримку та формує освітні політики.

3. Діагностика й оцінювання навчальних досягнень учнів та виявлення навчальних втрат та розривів.

4. Психосоціальна підтримка учнівства.

5. Ресурсне забезпечення (ресурси для вчителя, ресурси для громади, ресурси для держави) із залученням донорських коштів.

6. Зворотний зв'язок і оцінювання ефективності якості освіти та освітньої діяльності через самооцінювання та зовнішнє оцінювання (інституційний аудит).

Аналітики Cedos також пропонують комплексні заходи щодо подолання навчальних втрат, а саме:

- розвивати систему моніторингу освітніх здобутків, навичок та втрат за допомогою національних стандартизованих тестувань на різних рівнях загальної середньої освіти;
- розвертати національну програму тьюторства і додаткових компенсаційних занять;
- надавати методичну, технологічну й психологічну підтримку всім учасникам освітнього процесу [77, 19–21].

Таким чином, діагностика, оцінювання та подолання освітніх втрат є актуальною проблемою сьогодення та одночасно і комплексною стратегією якісної та стійкої до викликів освітньої системи.

2.2. Експертиза якісних результатів організації дистанційного освітнього процесу закладу освіти

На сьогодні питання організації та впровадження дистанційного навчання має виключний характер. У зв'язку з ситуацією пандемії, а потім через вторгнення російських загарбників цей тип навчання вимушено отримав основний розвиток та реалізацію.

Дистанційне навчання в навчальних закладах середньої освіти є орієнтованим на впровадження в навчальний процес принципово нових моделей навчання, що практикують проведення уроків-лекцій, уроків-семінарів, самостійну роботу учнів з інформаційними полями з різних баз даних та знань, проєктні роботи, тренінги та інші види діяльності з комп'ютерними технологіями. Джерелом інформації в подібних моделях являються бази даних у віртуальному навчальному середовищі, координатором навчального процесу – вчитель, а інтерпретатором та перетворювачем знань – учень.

Одним з перших навчальних посібників з організації дистанційного навчання (універсального призначення, який можна використовувати як для навчання у закладах вищої освіти, так і в закладах загальної середньої освіти) був посібник [69], експериментальне видання якого вийшло ще у 1999 році в рамках узагальнення практичного досвіду роботи групи науковців під керівництвом В.М. Кухаренка у межах діяльності Проблемної лабораторії дистанційного навчання Національного технічного університету «ХПІ». У вказаному навчальному посібнику вперше в Україні були сформульовані означення понять відкритого, дистанційного та

віртуального навчання і детально розкритий їхній зміст. Важливим досягненням цієї роботи можна вважати дослідження психолого-педагогічних особливостей дистанційного навчання (його характерних рис, мети і задач, особливостей реалізації, принципів, засобів), висвітлення технології створення, налагоджування та використання дистанційних курсів та, як наслідок, формулювання загальних умов використання дистанційних курсів при організації дистанційного навчального процесу. Розвиток вітчизняних науково-практичних досліджень щодо проведення теоретико-практичного обґрунтування дистанційної форми навчання та на його основі – вивчення сутності й особливостей дистанційного навчання та з'ясування теоретичних і методичних засад і засобів організації та функціонування дистанційного навчання у загальноосвітній та вищій школах України – пройшла довгий (більше 10 років) шлях. Він протягується від узагальнення практичного досвіду роботи групи науковців під керівництвом В.М. Кухаренка [69] до систематизаційного та узагальнюючого дослідження дійсного члена НАПН України В.Ю. Бикова [18], у якому автор на основі аналізу сучасних підходів, методів та інструментів розвитку системи освіти й визначеного теоретико-методологічного апарату системного подання і дослідження організаційних систем продемонстрував процес проектування моделей організаційних систем відкритої освіти (до яких і належать системи дистанційного навчання) та проаналізував особливості їх побудови, проектування, налагоджування, реалізації і впровадження.

Дистанційне навчання забезпечує використання різноманітних форм взаємодії з використанням сучасних інформаційних телекомунікаційних технологій, які дають можливість учням самостійно долучатися до різноманітних баз та сховищ інформації. Найбільш поширеними засобами організації дистанційного навчання на сьогодні є такі варіанти реалізації як: електронна пошта, відео-конференції, чати, сховища даних, форуми, веб-сайти, онлайн-бібліотеки, файли розсилки. У якості інформаційного забезпечення на сьогодні використовуються доступ до офіційного веб-сайту закладу та його електронних і бібліотечних ресурсів, системи електронного навчання Moodle, ZOOM, Google Workspace for Education.

Дистанційне навчання ґрунтується на принципових позиціях дитиноцентризму й відкритої освіти та є засобом реалізації в школі сучасної освітньої парадигми забезпечення рівного доступу до відповідної освіти. Головною ціллю дистанційного навчання у закладах загальної середньої освіти є надання учням можливості отримати якісні знання, набутти здатності виконання операцій та логічних висновків відповідно до засвоюваної освітньої програми за основним місцем їх постійного проживання або тимчасового перебування з використанням інформаційно-комунікаційних технологій.

Технології дистанційного навчання у навчальному процесі можуть використовуватись у закладах загальної середньої освіти лише за наявності підготовленого педагогічного персоналу та відповідного науково-методичного, організаційного, системотехнічного та фінансового забезпечення. Наказом Міністерства освіти і науки України від 25.04.2013 р. № 466 було затверджено «Положення про дистанційне навчання» [130], де зазначається, що метою дистанційного навчання є надання освітніх послуг шляхом застосування у освітньому процесі сучасних інформаційно-комунікаційних технологій за певними освітніми або освітньо-кваліфікаційними освітніми рівням відповідно до державних стандартів освіти. Відповідно до «Положення про дистанційне навчання» закладам освіти для впровадження навчання за дистанційною формою надається право створювати центри дистанційного навчання як їх відокремлені структурні підрозділи. Проте, процедура створення ресурсних центрів дистанційного навчання у кожному закладі загальної середньої освіти є малоефективною та трудомісткою. В той же час, як відмічають фахівці [69], непростю задачею є й створення єдиного центру дистанційного навчання для всієї України. Одним із можливих та раціональних варіантів розвитку дистанційного навчання учнів може стати створення та підтримка в Україні мережі ресурсних центрів дистанційної освіти. Така мережа матиме можливість співпрацювати з існуючою мережею закладів освіти й мати досить динамічний розвиток. Принципові особливості державної мережі ресурсних центрів дистанційної освіти полягають у наступному: в процесі створення та розвитку мережі створюються додаткові можливості на організаційному рівні щодо забезпечення якісної дистанційно-фізичної взаємодії всіх суб'єктів процесу дистанційного навчання; відбувається природовідповідне інтегрування дистанційних технологій у вже існуючих формах здобуття освіти в закладах загальної середньої освіти; дотримується доступність дистанційних ресурсів, їх висока якість, лапідарність, варіативність та гнучкість.

Спочатку в зв'язку з введенням всеукраїнського карантину, пов'язаного з розповсюдженням пандемії COVID-19, а потім через розв'язану росією війну, дистанційна форма навчання учнів загальноосвітніх навчальних закладів введена в дію наказами та розпорядженнями Міністерства освіти і науки України. Вона стала новою непростю реальністю сучасної освіти в складних умовах воєнного часу. В таких реаліях значно зростає роль і значення соціальної роботи й планування, пропонування та надання соціальних послуг для соціально незахищених категорій населення. Як наслідок, актуальними видами діяльності в сьогоденних умовах є волонтерська діяльність, психологічна

підтримка й психологічне консультування саме з використанням цифрових та інформаційно-телекомунікаційних технологій.

Саме тому актуалізується використання сучасних інноваційних технологій. Більше того, на сьогодні дистанційне навчання є однією з провідних глобальних тенденцій в освіті – ця технологія здатна забезпечити реалізацію принципу безперервної освіти й постійно мотивує збільшення сучасного попиту на знання в інформаційному суспільстві.

Назвемо деякі проблеми та фактори, які перешкоджають реалізації та вдосконаленню концепції дистанційного навчання в закладах загальної середньої освіти України. По-перше, однією з головних перешкод у поширенні дистанційного навчання в нашій країні є стереотипи, що виражаються у визнанні внутрішньою культурою освіти переважно традиційного навчання. Носії таких переконань не зважають на той факт, що система дистанційного навчання не суперечить очній та заочній формам навчання й не нівелює наявні освітні тенденції. Можливості цифрових технологій мають великий потенціал для розвитку освітньої системи, для розширення сфери освітніх послуг, у тому числі й дистанційних.

По-друге, стримуючим та перешкоджаючим чинником є й слабка сформованість або й просто відсутність у переважній більшості учнів (і частини вчителів) загальноосвітніх навчальних закладів навичок самостійної, індивідуальної роботи, необхідного рівня комп'ютерних навичок, що створює труднощі не лише навчально-методичного, а й психічного та фізіологічного характеру.

У теорії розрізняють традиційне дистанційне навчання та електронне дистанційне навчання. Традиційне – це дистанційне навчання, за яким учасники й організатори навчального процесу здійснюють взаємодію переважно асинхронно у часі, використовуючи для комунікації системи поштового або телефонного, або телеграфного зв'язку. Електронне – це дистанційне навчання, за яким учасники й організатори навчального процесу здійснюють переважно індивідуалізовану взаємодію як асинхронно, так і синхронно у часі, використовуючи електронні системи для організації комунікації – мережу Інтернет, медіа, бази даних та знань, навчальні засоби та інформаційно-комунікаційні технології.

Електронне дистанційне навчання має такі специфічні якісні властивості: а) гнучкість і адаптивність навчального процесу до потреб і можливостей учнів – освітній процес може відбуватися у зручний (як для вчителя, так і для учня) для роботи час, у зручному місці й зручному темпі; б) модульність побудови навчальних програм – це дозволяє формувати навчальну програму, яка відповідає індивідуальним потребам учнів; в) нова роль викладача – деякі відомі функції, що притаманні й традиційним формам навчання, стають домінуючими (наприклад, координація навчально-пізнавального процесу, коригування дисципліни, яка

викладається, керівництво навчальними проектами, перевірка поточних завдань тощо); г) спеціалізовані форми контролю якості навчальних досягнень – застосовуються дистанційні форми контролю: співбесіди, практичні роботи, індивідуальні консультації, робота в середовищі комп'ютерних симуляторів та інтелектуальних тестових систем; д) використання базової і спеціалізованих комунікативних технологій підтримки взаємодії суб'єктів; е) використання спеціалізованих сучасних засобів навчання; є) використання спеціалізованих програмних засобів організаційної підтримки.

Проаналізуємо наявне нормативне забезпечення дистанційного навчання у сфері освіти Європи та нашої держави. Ідеї запровадження дистанційного навчання знайшли своє відображення у ряді документів, прийнятих у Європі після 2000-го року. Зокрема, у Резолюції Ради Європи від 13 липня 2001 року «Про електронне навчання» [124] перед країнами-учасницями було поставлено завдання «використовувати потенційні можливості мережі Інтернет, мультимедійних і віртуальних засобів для більш успішної й швидкої реалізації навчання протягом життя як основного принципу освіти, а також для забезпечення доступу до освіти й підготовки для всіх осіб, зокрема для тих, чий доступ обмежений через соціальні, економічні, географічні або інші причини» [124].

Дистанційна освіта в Україні впроваджувалася на основі наявних досягнень у цій галузі. Перші нормативні документи було прийняті ще наприкінці 90-х років ХХ століття. У лютому 1998 року Верховна Рада ухвалила Закон України «Про національну програму інформатизації», в якому були сформульовані основні завдання з інформатизації освіти та визначалися напрямки їх реалізації. З 1997 року в Україні на регулярній основі організовуються всеукраїнські конференції «Інтернет-технології в інформаційному просторі держави». 7 липня 2000 року Наказом Міністерства освіти і науки України «Про створення Українського центру дистанційної освіти» [87] було створено такий центр у якості структурного підрозділу Національного технічного університету України «Київський політехнічний інститут». Цей центр повинен був забезпечити виконання таких завдань: розробку Концепції дистанційної освіти в Україні, напрацювання юридичної, правової та методичної бази дистанційної освіти, створення дистанційних курсів на основі сучасних комп'ютерних технологій; координацію вітчизняних навчальних організацій в області дистанційної освіти; підготовку, перепідготовку, сертифікацію фахівців з використанням сучасних комп'ютерних платформ дистанційної освіти.

20 грудня 2000 року Міністерство освіти і науки України своєю постановою затвердило «Концепцію розвитку дистанційної освіти в Україні», в якій ставилося завдання щодо створення в країні системи освіти,

яка б здатна була забезпечити збільшення кількості споживачів освітніх послуг, створення та супроводження системи безперервної «освіти протягом усього життя» та реалізувати індивідуальний підхід до організації отримання освітніх послуг при їхній масовій потребі. А 26 лютого 2001 року Міністерством освіти і науки України був виданий Наказ № 91 «Про створення Координаційної ради Міністерства освіти і науки України з питань дистанційної освіти».

23 вересня 2003 року Постановою Кабінету Міністрів України прийнято Програму розвитку системи дистанційного навчання на 2004–2006 роки [115]. Мета Програми була сформульована як забезпечення масового доступу населення до освітніх ресурсів і підготовка й реалізація технічних можливостей для створення умов для безперервного навчання впродовж усього життя через швидкий та технологічний розвиток системи дистанційного навчання на основі останніх наукових досягнень – новітніх педагогічних, інформаційних та телекомунікаційних технологій. На виконання цієї постанови 21 січня 2004 року наказом Міністерства освіти і науки України було затверджене Положення про дистанційне навчання [89]. 2013 року це Положення отримало нову редакцію [119]. У Положенні з'ясовувалося, що дистанційне навчання – це індивідуалізований процес передачі й засвоєння знань, умінь, навичок і особливостей пізнавальної діяльності людини, який проходить за опосередкованої взаємодії відокремлених один від одного суб'єктів навчання у спеціальному середовищі, що створене на основі науково-осучаснених психолого-педагогічних та інформаційно-комунікаційних технологій. Положенням з'ясовано, що складовим елементом дистанційного навчання являються дистанційні курси – інформаційні продукти, які містять навчальний матеріал, рекомендації та практичну базу для навчання за окремими навчальними дисциплінами. Положенням з'ясовано розуміння структури, функцій та принципів керування системою дистанційного навчання, стандартних пакетів та організаційних засад дистанційного навчання, складових частин його забезпечення.

Важливим для впровадження дистанційного навчання у освітніх закладах України стало прийняття у 2005 році Постанови Кабінету Міністрів України «Про затвердження Державної програми «Інформаційні та комунікаційні технології в освіті і науці» на 2006–2010 роки» та розробка проекту «Ліцензійних умов надання освітніх послуг у сфері вищої освіти за дистанційною формою навчання» і прийняття його за основу на засіданні Державної акредитаційної комісії у червні 2005 року. «Ліцензійні умови...» визначили початкові нормативи та вимоги щодо організаційного, кадрового, матеріально-технічного, психологічного, апаратного, програмного, навчально-методичного, індивідуального та інформаційного

забезпечення закладів освіти, яке буде необхідним для надання освітніх послуг за дистанційною формою навчання.

Починаючи з 2020 року (з моменту появи необхідності в карантині через COVID-19, а потім – через військову агресію росії), Міністерством освіти і науки України була розроблена низка документів щодо унормування вимушеного переходу в школах нашої держави на дистанційну форму організації освітнього процесу [35].

Таким чином, дослідження особливостей та нормативно-технічної й організаційної бази електронного навчання визначили й уможливили реалізацію вітчизняного теоретичного обґрунтування дистанційної форми навчання та на його основі – вивчення алгоритму реалізації дистанційного навчання, з'ясування теоретичних, технічних, психологічних і методичних засад його організації та функціонування. З іншого боку теоретичні розробки українських вчених щодо особливостей побудови української моделі дистанційного навчання стимулювали розвиток та створення різними державними структурами прийняття рішень щодо нормативного забезпечення організації дистанційної форми навчання в закладах загальної середньої освіти України.

Розглянемо теоретичні основи реалізації експертизи впровадження дистанційних технологій в закладах загальної середньої освіти. Дистанційне навчання – це організація освітнього процесу (розуміється як здобуття освіти за дистанційною формою або способом використання технологій дистанційного навчання в різних формах організації освітнього процесу) в умовах територіальної віддаленості один від одного його учасників та їх, як правило, опосередкованої онлайн взаємодії в освітньому просторі, яка функціонує на основі сучасних освітніх, інформаційно-комунікаційних (цифрових) технологій.

Організація дистанційного навчання в закладі загальної середньої освіти має забезпечити реалізацію можливостей учнів та учениць реалізувати право на своєчасну, якісну й доступну освіту відповідно до їхніх особливостей, здібностей, інтересів, потреб, мотивації, фізичних та розумових здатностей, можливостей та досвіду незалежно від віку, віддаленості місця проживання чи перебування, стану здоров'я, природних чи набутих фізичних вад, соціального й майнового стану, інших ознак і обставин, в тому числі й тих, які об'єктивно перешкоджають та роблять неможливим відвідування закладів освіти.

Статтею 38 закону України «Про повну загальну середню освіту» [47] визначено, що керівник закладу освіти здійснює безпосереднє керівництво закладом і несе відповідальність за освітню, господарську, фінансову та іншу діяльність закладу освіти.

Головними завданнями керівника закладу загальної середньої освіти у контексті розв'язання питань належної організації роботи закладу в умовах дистанційного навчання є:

1) започаткування змін до статуту закладу в частині доповнення інформації про дистанційну форму здобуття освіти як одну із можливих форм навчання;

2) започаткування змін до колективного договору та правил внутрішнього трудового розпорядку в закладі в контексті запровадження дистанційної форми роботи із працівниками закладу;

3) виготовлення, апробація та проведення (за підписами учнів і працівників закладу) інструктажів з питань охорони праці, організації освітнього процесу та безпеки життєдіяльності працівників та учнів закладу в умовах дистанційного навчання;

4) забезпечення постійного обліку робочого часу та оплати праці педагогічних працівників закладу, які організовують дистанційне навчання, відповідно до вітчизняного законодавства; організація освітнього процесу під час дистанційного навчання проводиться під час робочого дня педагогічних працівників;

5) організація та проведення інвентаризації матеріально-технічних цінностей закладу, зокрема проведення обліку наявної персональної обчислювальної техніки та технічних засобів навчання, що знаходяться на балансі закладу освіти для забезпечення роботи вчителів та навчання учнів [47].

Механізм організації здобуття повної загальної середньої освіти за дистанційною формою, а також застосування в освітньому процесі технологій реалізації дистанційного навчання під час організації здобуття освіти за варіативними формами в закладах освіти, які гарантують та проводять здобуття повної загальної середньої освіти, визначено наказом Міністерства освіти і науки України від 08 вересня 2020 року № 1115 «Деякі питання організації дистанційного навчання» [88].

Враховуючи наявність особистої відповідальності керівника закладу загальної середньої освіти за забезпечення організації освітнього процесу та здійснення контролю за виконанням освітніх програм відповідно до положень та рішень, схвалених педагогічною радою закладу, під час організації дистанційного навчання, рекомендовано забезпечити:

- розгляд на засіданні педагогічної ради закладу загальної середньої освіти, схвалення, затвердження та введення в реалізацію в закладі Положення про дистанційну форму здобуття освіти;

- розробка та запуск механізму моніторингу та контролю якості дистанційного навчання та включення його до особливостей організації внутрішньої системи підтримання якості освіти в закладі загальної

середньої освіти, визначених у Положенні про внутрішню систему забезпечення якості освіти закладу;

- внесення до тактичного плану роботи та індикаторів діяльності закладу загальної середньої освіти інформації про особливості організації дистанційної форми здобуття освіти та опис відповідної онлайн-платформи, обраної закладом;

- включення до річного плану діяльності закладу загальної середньої освіти заходів, пов'язаних із забезпеченням, супроводженням, моніторингом та діагностикою організації та проходження процесу дистанційного навчання;

- затвердження розкладу навчальних занять закладу загальної середньої освіти із застосуванням технологій дистанційного навчання з дотриманням вимог пункту 8 розділу V Санітарного регламенту для закладів загальної середньої освіти, затвердженого наказом МОЗ України від 25.09.2020 № 2205 [91];

- створення документації (наказів, розпоряджень) про виняткову організацію освітнього процесу за дистанційною формою навчання за результатами затверджених та прийнятих рішень педагогічної ради закладу загальної середньої освіти;

- створення документації (наказів, розпоряджень) про перехід на традиційну організацію освітнього процесу в закладі загальної середньої освіти, а саме за стаціонарною (денною) формою навчання;

- створення документації (наказів, розпоряджень) про розподіл доручень відповідальним за планування та організацію дистанційного навчання в закладі загальної середньої освіти з відповідним внесенням таких посадових обов'язків до посадової інструкції відповідного працівника (при цьому слід передбачити обов'язкове проходження повторного ознайомлення працівника з посадовою інструкцією під підпис);

- визначення обсягів синхронного та асинхронного навчання, а також обсягів офлайн та он-лайн навчання в закладі загальної середньої освіти;

- на виконання статті 30 закону України «Про освіту» [45] забезпечення розміщення на веб-сайті закладу загальної середньої освіти (у разі його відсутності – на веб-сайті засновника закладу) усієї необхідної інформації щодо особливостей організації освітнього процесу в частині запровадження дистанційного навчання (інструкції для учнів та батьків з питань роботи в програмному забезпеченні онлайн платформи, інструкції щодо ознайомлення з теоретичним і практичним матеріалом, виконання завдань, критеріїв оцінювання) задля забезпечення вимоги наявності відкритого доступу до такої інформації та документів;

- забезпечення регулярного моніторингу результатів освітньої діяльності учнів, а також пропонування та надання їм необхідної підтримки в освітньому процесі (за потреби);

- реалізація дистанційного навчання осіб із особливими освітніми потребами з обов'язковим врахуванням особливостей індивідуальної програми розвитку та можливим плануванням застосування допоміжних технологій дистанційного навчання (озвучування даних з екрану електронного пристрою, голосове введення текстової інформації, наявність субтитрів, пропонування клавіатури зі спеціальними можливостями тощо) з урахуванням індивідуальних потреб, можливостей, здібностей та інтересів таких осіб з метою їх своєчасного, активного та повноцінного включення до навчання; освітній процес під час організації дистанційного навчання для осіб з особливими освітніми потребами забезпечується в окремих випадках за участі асистента вчителя та/або асистента учня;

- безперечне дотримання вимог законодавства про освіту, захист персональних даних, а також особливостей санітарних правил і норм (щодо складання розкладу навчальних занять, організації рухової активності, пропонування вправ для очей, визначення безперервної тривалості навчальної діяльності з використанням технічних засобів навчання, прогнозування тривалості виконання завдань для самопідготовки в межах часу, відведеного для самостійної роботи) під час дистанційного навчання;

- забезпечення в закладі загальної середньої освіти належного обліку проведених навчальних занять і правил фіксації результатів навчання учнів під час організації дистанційного навчання відповідно до українського законодавства (ведення паперового та електронного (за наявності) класного журналу закладу);

- ведення в закладі загальної середньої освіти обліку учнів, які мають медичні застереження до занять із комп'ютерною технікою, оскільки для них організацію в повному обсязі дистанційного навчання заборонено (має бути оформлений наказ про затвердження переліку таких учнів на основі наявних відповідних медичних документів);

- розробка індивідуальних навчальних планів, резервування часу на додаткові консультації, корекція річного й календарних планів з метою забезпечення оптимальної та ефективної організації освітнього процесу за дистанційною формою в закладі загальної середньої освіти;

- проведення моніторингового дослідження та аналізу його результатів на предмет оптимальності та ефективності впровадження технологій дистанційного навчання та організації дистанційного навчання в закладі загальної середньої освіти;

- забезпечення педагогічних працівників закладу загальної середньої освіти автоматизованими робочими місцями з можливістю реалізації доступу до мережі Інтернет (за протоколом локальної мережі, за протоколом

відкритого доступу через пристрої Wi-Fi) та заздалегідь встановленим ліцензованим або вільним програмним забезпеченням;

- проведення загальношкільних і локальних (в межах окремого класу) батьківських зборів (як варіант – онлайн конференцій з учнями та їхніми батьками) з метою інформування батьків про особливості організації освітнього процесу в даному навчальному році, зокрема, у частині організації можливого переходу на дистанційне навчання; при цьому рекомендується обговорити форми співпраці з батьківським колективом та інші організаційні питання, що стосуються координації роботи всіх учасників освітнього процесу в зручному форматі, узгодження способу конструктивного зворотного зв'язку; для уникнення непорозумінь та невияснених ситуацій слід розробити та пояснити батькам алгоритми дій адміністрації закладу загальної середньої освіти, оскільки в більшості членів батьківського колективу відсутній досвід організації дистанційного навчання у таких масштабах.

З метою забезпечення цілісності освітнього процесу в закладі загальної середньої освіти, зокрема у випадку організації навчання за дистанційною формою здобуття освіти, необхідно систематично враховувати результати оцінювання учнів/учениць. Також важливо формувати в учнів здорову рефлексію, яка полягає в умінні об'єктивно аналізувати власну роботу, власні результати навчання, планувати та визначати для себе подальші завдання. До плану проведення кожного уроку необхідно включати як фронтальну, так і індивідуальну діяльність вчителя та учнів за результатами оцінювання, самооцінювання, взаємне оцінювання, планування та визначення подальшої освітньої траєкторії.

Під час оцінювання, самооцінювання, взаємного оцінювання навчальних досягнень важливо обов'язково враховувати практику дотримання учнями принципів доброчесності, а саме: прояви поваги до партнерів та однокласників, їх прав і свобод, дотримання принципів та норм академічної доброчесності. У випадку виявлення факту порушення учнем або ученицею принципів доброчесності під час реалізації навчальної діяльності учитель може прийняти рішення щодо увільнення від оцінювання результатів такої діяльності суб'єкта навчання.

Керуючись наданим нормативними документами про освіту, правом на автономію у виборі змісту, форм і методів роботи, учитель може вільно використовувати самостійно сплановані, визначені або розроблені способи фіксації зворотного зв'язку з учнями або учнівським колективом загалом; при цьому важливим є гарантія забезпечення оптимальності та ефективності процесу оцінювання з метою досягнення очікуваних результатів навчання учнями та ученицями.

У зв'язку з тим, що згідно законодавства про освіту оцінка результатів навчання учнів є конфіденційною інформацією, то має бути витримано норму, що її повідомляють лише учневі або учениці або його/її батькам чи іншим законним представникам суб'єкта навчання.

За умови організації дистанційного або змішаного режимів навчання оцінювання результатів навчальної діяльності учнів може здійснюватися очно або дистанційно з використанням технічних можливостей інформаційно-комунікаційних (цифрових) технологій, зокрема відео-зв'язку або конференц-зв'язку.

Питання оцінювання результатів навчальної діяльності учнів у закладах загальної середньої освіти врегульовано такими нормативними документами:

1. Методичними рекомендаціями щодо оцінювання результатів навчання учнів 1-4 класів закладів загальної середньої освіти, затвердженими наказом Міністерства освіти і науки України від 13.07.2021 № 813;

2. Методичними рекомендаціями щодо оцінювання навчальних досягнень учнів 5-6 класів, які здобувають освіту відповідно до Державного стандарту базової середньої освіти, затвердженими наказом Міністерства освіти і науки України від 01.04.2022 № 289 (чинні для 5 класів);

3. Критеріями оцінювання навчальних досягнень учнів (вихованців) у системі загальної середньої освіти, затвердженими наказом Міністерства освіти і науки, молоді та спорту України від 13.04.2011 № 329;

4. Орієнтовними вимогами оцінювання навчальних досягнень учнів із базових дисциплін у системі загальної середньої освіти, затвердженими наказом Міністерства освіти і науки України від 21.08.2013 № 1222 із змінами, додаток 2 (чинні для 6–11 класів);

5. Інструкцією з ведення класного журналу 5–11 (12)-х класів загальноосвітніх навчальних закладів, затвердженою наказом Міністерства освіти і науки України від 03.06.2008 № 496.

Відповідно до нормативного законодавства освітньої галузі України в разі відсутності результатів річного оцінювання за певний навчальний рік учні та учениці мають право звернутися з проханням про проведення річного оцінювання до початку наступного навчального року.

А згідно з рекомендаціями Міністерства освіти і науки України для закладів загальної середньої освіти на початку кожного навчального року необхідно організувати та провести діагностику й аналіз рівня засвоєння учнями матеріалу, що пропонувався під час дистанційного навчання в минулому навчальному році. Згідно тих же рекомендацій результати діагностування не підлягають обліку й не повинні враховуватися під час оцінювання за перший семестр актуального навчального року.

Розглянемо технічні вимоги до організації дистанційного навчання в закладах загальної середньої освіти. Організація дистанційного навчання в закладах загальної середньої освіти ґрунтується на передаванні комунікаційними мережами інформації та на використанні й поєднанні особливих освітніх технологій і технічних засобів зв'язку із сучасними методами навчання. Питання оптимальної та ефективної організації дистанційного навчання в закладах потребують відповідного системотехнічного забезпечення закладу загальної середньої освіти.

Зазначені вище та інші функції, що відповідають пункту 3 статті 37 Закону України «Про повну загальну середню освіту», покладено на засновника закладу освіти, де вказується, що він «зобов'язаний забезпечити утримання та розвиток заснованого ним закладу освіти, його матеріально-технічної бази на рівні, достатньому для виконання вимог державних стандартів, ліцензійних умов провадження освітньої діяльності у сфері загальної середньої освіти, вимог трудового законодавства, оплати праці педагогічних та інших працівників, охорони праці, безпеки життєдіяльності, пожежної безпеки тощо» [47].

Системотехнічне забезпечення дистанційного навчання в закладі поєднує:

- апаратні засоби (автоматизовані робочі місця на базі персональних комп'ютерів, мережеве обладнання, джерела безперебійного живлення, периферійне обладнання, сервери, обладнання для відео-конференц зв'язку тощо), що забезпечують планування, розробку, накопичення та ефективне застосування комп'ютерних та цифрових освітніх ресурсів для управління освітнім процесом та організації навчальної взаємодії між суб'єктами дистанційного навчання в синхронному та асинхронному режимах;

- інформаційно-комунікаційне та мережеве забезпечення з фіксованою пропускною здатністю каналів, що надає суб'єктам дистанційного навчання постійний доступ до електронних та цифрових освітніх ресурсів з метою організації освітнього процесу в синхронному та асинхронному режимах. Підключення до мережі Інтернет, як правило, практикується зі швидкістю не менше 100 Мбіт/с з використанням технологій на основі оптичних волокон;

- програмне забезпечення комп'ютерної техніки загального та спеціального призначення (зокрема й для осіб з особливими потребами), яке має бути оформлене ліцензійними сертифікатами або ґрунтуватися на програмних засобах з відкритими кодами;

- технічна або сервісна підтримка для забезпечення безперебійної роботи обраної платформи дистанційного навчання, що має бути забезпечена фахівцями у сфері цифрових технологій;

- електронні та цифрові освітні ресурси з визначених навчальних дисциплін (інтегрованих предметів), які необхідні для забезпечення організації та реалізації дистанційного навчання. Типологія електронних та цифрових освітніх ресурсів, вимоги до них, порядок їх планування, розробки, використання та реалізації визначається відповідно до Положення про електронні освітні ресурси, затвердженого наказом Міністерства освіти і науки, молоді та спорту України від 01 жовтня 2012 року № 1060 (зі змінами).

З метою організації дистанційного навчання в закладах загальної середньої освіти на сьогоднішній день доцільно використовувати такі платформи дистанційного навчання: Classdojo, Edmodo, Google Workspace for Education, Microsoft Teams, Moodle, Мій клас, Zoom, електронний журнал, щоденник тощо. Ці сервіси мають документовані можливості моніторити результати роботи всіх учасників освітнього процесу – учителів, учнів – та встановлювати контроль адміністрацією закладу за наповненням «класів» та проведенням дистанційних занять, а також зберігати оригінальні роботи учнів та фіксувати їхні результати навчання.

Moodle (<https://moodle.org/>) – це безкоштовна, навчальна платформа відкритого типу, призначена для створення персоналізованого освітнього середовища в закладах освіти різного рівня та профілю. Платформу можна розгорнути на корпоративному веб-сервері. З-поміж різних варіантів розміщення Moodle-сайту можна виділити ресурс Gnomio (<https://www.gnomio.com>), який надає можливість створити власний ресурс з готовими корпоративними налаштуваннями. Система має простий, очевидний та ефективний web-інтерфейс, дизайн системи має модульну структуру і легко переналаштовується, підтримуються різноманітні структури курсів: «календарна», «форум», «тематична». Кожен курс системи може бути додатково захищений від зовнішнього втручання за допомогою кодового слова. Наявний різноманітний набір модулів-складових для різних курсів: чат, опитування, форум, глосарій, робочий зошит, урок, тест, анкета, вікі, семінар, ресурс (у вигляді тексту, веб-сторінки, каталогу). Усі оцінки суб'єктів навчання сформовано у сторінку журналу (або у вигляді файлу), доступний детальний і повний звіт щодо роботи суб'єкта навчання в системі, можливе налаштування роботи поштового сервера (розсилки новин, форумів, оцінок і коментарів учителів). Однак, на відміну від Google Classroom, ця платформа потребує спеціальної підготовки, більш серйозного підходу й більш глибокого засвоєння інструментів роботи. Загалом, середовище Moodle підходить більше для корпоративного використання. Якщо вчитель самостійно організовує роботу з класом, то доцільно вибрати програму простішу.

Microsoft Teams (<https://www.microsoft.com/uk-ua/education/products/teams>) – це онлайновий хмарний сервіс, що поєднує

найзручніші сучасні інструменти для роботи, до переліку яких входять: реалізація можливості якісного відеозв'язку для проведення онлайн-занять, консультацій, нарад, засідань, конференцій, спільної паралельної роботи з документами в реальному часі, створення інтерактивних звітів, анкет, опитувальників, пропозиція доступу до персонального сховища даних обсягом біля 5 Тб, підтримка унікальних можливостей для організації творчої співпраці з будь-якого пристрою.

Google Workspace for Education – це інтерактивний пакет спеціалізованого хмарного цифрового програмного забезпечення, інструментів для колективної роботи та дистанційного навчання від компанії Google, який може використовуватися закладами освіти різних типів та обсягів. Основну складову інтерактивного пакету становить система управління освітнім процесом Google Classroom. Може статися так, що у закладі загальної середньої освіти немає єдиної платформи дистанційного навчання або відсутнє середовище G Suite for Education. У такому випадку для вчителів, які викладають навчальні предмети у 7–11 класах можливий варіант для організації освітнього процесу використовувати платформу Google Classroom. Учителю та учням для роботи в середовищі цієї платформи необхідно мати облікові записи в поштовому сервісі Gmail від компанії Google, що дітям дозволено робити з 13 років.

Google Classroom (<https://classroom.google.com>) – інтерактивний сервіс, що пов'язує пакети Google Docs, Google Drive, Gmail, Google Meet і дозволяє організувати онлайн-навчання в закладах загальної середньої освіти, використовуючи різноманітні види інформації – аудіо-, відео-, текстову та графічну. Учитель має можливості проводити тестування, опитування, організовувати фронтальну роботу учнів, моніторити, контролювати, систематизувати, оцінювати діяльність суб'єктів навчання, переглядати та коректувати результати виконання завдань, застосовувати різноманітні форми оцінювання учнів, коментувати, проводити співбесіди й організовувати ефективне широке спілкування з учнями в режимі реального часу. Основним елементом діяльності Google Classroom є групи. Функціонально групи пакету структурою нагадують звичайні форуми, оскільки вони дозволяють суб'єктам навчання легко відправляти повідомлення іншим користувачам пакету. Завдяки сервісу для спілкування Google Meet учні та вчителі мають змогу вести онлайн-бесіди в режимі реального часу з комп'ютера або будь-якого мобільного пристрою (який має функціонал підключення до пакету), суб'єкти навчання класу можуть переглядати демонстраційний екран вчителя, показувати свої екрани, вносити пропозиції щодо розв'язання проблемних навчальних ситуацій і працювати разом. Організована трансляція процесу навчання

може автоматично публікуватися на попередньо зареєстрованому YouTube-каналі. Також платформа Google Classroom дозволяє за допомогою Google-форм накопичувати відповіді учнів і в заданий вчителем час проводити автоматизоване оцінювання результатів тестування для всього класу.

Заклади загальної середньої освіти, що мають змогу встановити на своїх апаратних ресурсах середовище G Suite for Education або платформу дистанційного навчання Moodle (або подібні Classdojo, Мій клас тощо), можуть забезпечити роботу всіх учасників освітнього процесу свого закладу в цьому середовищі. При цьому суб'єктам навчання не потрібно додатково реєструватися в будь-яких інших системах і сервісах. Однією з найбільших важливих переваг використання саме таких систем дистанційного навчання в освітньому процесі закладу загальної середньої освіти є автоматичне створення журналу успішності суб'єктів навчання та інформування їх про появу нових завдань від вчителів і вказаних термінів їх виконання та надсилання для перевірки.

Для учнів 1–6 класів, які згідно з правовими нормами ще не мають можливості створити власні поштові облікові записи, доцільно застосовувати інші платформи, які не передбачають обов'язкової ідентифікації суб'єкта освітнього процесу. Наприклад, такі онлайн-ресурси, як віртуальні дошки Padlet (<https://padlet.com/>), Linoit (<http://linoit.com/>) тощо. В цих пакетах для кожного класу раціонально створювати по одній дошці, де кожний окремий стовпчик має назву навчального предмета (українська мова, математика, історія, англійська мова, фізика, хімія та інші), надавати доступ до редагування всім учителям закладу загальної середньої освіти, які викладають у цьому класі, а також дозволити можливість залишати коментарі спостерігачам. Кожен учитель розміщує в окремих дописах пакету навчальний матеріал у відповідному його навчальній дисципліні стовпчику. Для зручності орієнтування учнів та учениць закладу на віртуальній дошці можна починати кожний допис у стовпчику із зазначення дати й теми уроку. Онлайн-дошки можна використовувати для консультацій, засідань, шкільних конференцій, проектної роботи, індивідуальних завдань або й взагалі як інструмент донесення, обробки, пред'явлення інформації учням та навпаки – інструмент збирання інформації від всіх учнів в одному місці.

Електронні журнали, різного роду електронні щоденники (наприклад, «Human, E-school, Prosvita, Нові Знання») мають модуль «Дистанційне навчання», що дозволяє організувати в закладі загальної середньої освіти дистанційне та змішане навчання.

Пакет Human (<https://www.human.ua/>) забезпечує комплексну цифровізацію освітніх закладів різного типу та обсягу завдяки об'єднанню та узгодженню на програмному рівні інструментів для організації освітнього процесу в закладі, а також для забезпечення комунікації та

аналітики в єдиній системі цієї навчальної платформи. Як результат, заклад загальної середньої освіти отримує у своє розпорядження функціональні інструменти для організації очної та дистанційної форми навчання, а також прозору, зрозумілу та інформативну статистику освітнього процесу як у контексті загальних цифр по закладу, так і за потреби моніторингу індивідуальної успішності суб'єктів навчання.

Для налагодження продуктивної комунікації учасників освітнього процесу, передачі важливої інформації навчально-виховного характеру, оперативного інформування щодо динамічних змін тощо можливе також використання сайту закладу загальної середньої освіти (повідомлення можуть бути доступними для всіх учасників освітнього процесу, а також повідомлення, доступ до яких може бути обмеженим – лише для учнів, або для вчителів, або для батьків). При використанні цієї платформи, як, зрештою, й при використанні інших, при налагодженні комунікації обов'язковим є забезпечення зворотного зв'язку між учасниками освітнього процесу закладу загальної середньої освіти. Саме зворотний зв'язок з учасниками освітнього процесу заклад може здійснювати в тому числі й засобами соціальних мереж.

Інтерактивний сервіс «Нові знання» (<https://nz.ua/>) є однією зі складових відомого Всеукраїнського проєкту «КУРС: Освіта». Він синхронізується з модулем «Курс школа», повною мірою використовує наявну у закладі загальної середньої освіти базу даних учителів, учнів, батьків, приміщень. У сервісі програмно передбачене подання електронної заяви до 1-го класу з подальшими можливостями автоматичного зарахування, моніторингу навчання та формуванням наказів про зміни статусу. В сервісі автоматично створюється розклад уроків, вноситься до нього із зазначення замінюваних уроків з різноманітних причин, надається цілодобовий доступ згідно наданих прав для адміністрації, учителів, учнів та батьків.

Сервіс «E-school» (<https://e-schools.info/>) призначений для обробки, накопичення й надання в зручному для сприйняття електронному вигляді інформації про успішність учнів та учениць. Сервіс забезпечує можливість вчителям розміщувати навчальні матеріали, організовувати опитування, анкетування та тестування, моніторити проміжні та підсумкові результати суб'єктів навчання. Учням сервіс надає можливості викладати для перевірки виконані завдання, брати участь у фронтальній роботі, а також у опитуваннях, анкетуванні та тестуванні. Окремо сервіс надає можливості індивідуально налаштовувати інтерфейс для навчальної роботи. Позитивним моментом є той факт, що у сервісі передбачено використання демоверсії для ознайомлення з особливостями його роботи. Використовуючи можливості електронного журналу цього сервісу, будь-який заклад

загальної середньої освіти отримує потужний, якісний і сучасний інструмент для автоматизації та інформатизації освітнього процесу.

Сервіс «Prosvita» (<https://prosvita.net/>) надає можливість вчителям за своїми навчальними предметами конструювати навчальні матеріали відповідного онлайн-курсу з доступом для учнів за допомогою програмних інструментів для спільного онлайн-навчання. Можливості платформи забезпечують такі види діяльності з класним колективом: онлайн-трансляції, електронний щоденник, онлайн-бібліотека, тестування, онлайн-курси, аналітика, моніторинг освітнього процесу, освітні онлайн-ігри, конструктор опитувань, тестувань, анкетувань та форми зворотного зв'язку.

У процесі організації дистанційного навчання у закладах загальної середньої освіти використовуються також соціальні мережі або соціальні месенджери. Учитель створює групу в соціальній мережі або в месенджері (можуть використовуватися середовища Facebook, Viber, Telegram тощо) з обмеженим доступом лише для учасників навчання, їх батьків, вчителів та адміністрації, організовує розміщення навчальних матеріалів та посилань на навчальні онлайн-ресурси, аудіо- та відео-сюжети, графічну інформацію, завдання. Також у створеній групі можна проводити опитування, анкетування та тестування її учасників.

Крім перелічених засобів та сервісів в закладах загальної середньої освіти можуть використовуватися засоби електронної пошти. Вчитель має можливість надсилати учням на їх електронні скриньки матеріали навчального призначення, а також покликання на навчальні онлайн-ресурси, аудіо- та відео-сюжети, графічну інформацію, завдання. Учні опрацьовують самостійно рекомендовані та надіслані матеріали та виконують задані вчителем завдання. Виконані завдання надсилаються учнями у зворотному порядку – на електронну скриньку вчителю.

В умовах спланованої та організованої форми дистанційного навчання в закладах загальної середньої освіти актуальним є проведення онлайн-занять, вебінарів, конференцій, нарад, батьківських зборів, індивідуальних консультацій. Всі ці заходи та процедури організувати можна за допомогою різних сервісів Google Meet та програм Zoom, Skype, Viber, Cisco Webex. Очевидно, це забезпечує вчителів потужний інструмент для мотивації, пред'явлення матеріалів, отримання зворотного зв'язку й спілкування з учнями на відстані в безпечному середовищі. Програмні продукти Zoom та Skype потребують установлення необхідних для початку роботи додатків на пристрій. Для роботи з Google Meet учні, вчителі, батьки та інші користувачі повинні мати облікові записи Google. Загалом, всі ці сервіси дають змогу вчителів поєднати мультимедійні ресурси (текстову, графічну, аудіо- та відеоінформацію) в умовах роботи єдиної платформи та в режимі реального часу пред'явити, обговорити й пояснити навчальний матеріал.

У Типовому положенні про дистанційне навчання [90] визначено, що освітній процес за дистанційною формою здійснюється за такими формами: навчальні (у т. ч. практичні, лабораторні) та корекційно-розвивальні заняття, вебінари, онлайн-форуми та конференції, проблемні ситуації, самостійна робота, дослідницька, моделювальна, пошукова, проєктна діяльність, навчальні ігри, симулятори, консультації та інші форми організації освітнього процесу, визначені освітньою програмою та навчальними програмами з окремих дисциплін (інтегрованих предметів) закладу загальної середньої освіти.

Веб-ресурси навчальних предметів (програм), необхідні для забезпечення дистанційного навчання, мають містити такі необхідні компоненти:

- методичні рекомендації щодо використання веб-ресурсів, пояснювальні записки щодо послідовності виконання завдань, особливостей контролю тощо;
- документи, що розкривають особливості планування освітнього процесу (навчальні програми, навчально-тематичні плани, розклади занять);
- відео- та аудіо-записи занять, семінарів, екскурсій, практичних способів навчальної діяльності тощо;
- мультимедійні матеріали;
- термінологічні тлумачні словники;
- практичні завдання з детальними рекомендаціями щодо їх виконання;
- віртуальні лабораторні роботи з детальними описами щодо їх виконання;
- віртуальні тренажери із покроковими рекомендаціями щодо їх використання;
- набори тестових завдань для організації проведення контрольних заходів, тестувальні матеріали з автоматизованою перевіркою результатів, тестувальні матеріали з перевіркою викладачем, матеріали анкет та опитувань з рекомендаціями щодо тлумачення результатів;
- ділові ігри з методичними рекомендаціями щодо їх використання;
- покликання на веб-адреси електронних бібліотек та сховищ даних навчального призначення;
- списки тематичної рекомендованої літератури, бібліографії, посилання на сервери навчальних матеріалів;
- інші ресурси навчального призначення.

Для організації та забезпечення дистанційного навчання здобувачів освіти заклад загальної середньої освіти може створювати власні веб-ресурси або використовувати зовнішні веб-ресурси з освітніх сайтів «На

урок», «Всеосвіта», «Мій клас», Classtime, Class Dojo, LearningApps тощо за вибором адміністрації та педагогічних працівників закладу.

Онлайн-тести заклади освіти можуть створювати в Google-формах, а також на спеціалізованих платформах, до прикладу, «На урок», «Всеосвіта», «Мій клас», Classtime, Class Dojo, Quizlet, Quizizz, Kahoot, LearningApps тощо за вибором учителя, враховуючи можливості класного колективу та індивідуальні особливості учнів. Завдання, підготовлені вчителем за допомогою комп'ютерних засобів, можуть містити інструменти для рефлексії та самооцінювання учнів в ігровій формі, що сприятиме підвищенню мотивації учнів до виконання різноманітних навчальних завдань.

Вимоги до навчальних матеріалів, що створюються, тестуються, затверджуються та використовуються в межах застосування технологій дистанційного навчання, визначаються чинним «Положенням про електронні освітні ресурси» [86].

Зауважимо, що в процесі організації дистанційного та змішаного навчання потрібно аргументовано та виважено обирати електронні освітні ресурси, враховуючи їхню дидактичну доцільність, відповідність санітарно-гігієнічним нормам, фактологічну коректність змісту та інструментів, відповідність навчальній програмі. Вибір електронно-комунікативної платформи для реалізації дистанційного навчання в освітньому процесі заклад загальної середньої освіти здійснює одноосібно з урахуванням технічних, комунікаційних та цифрових можливостей школи, її адміністрації, учителів та учнів. Організовуючи дистанційне навчання, адміністрація закладів освіти, вчителі, як правило, користуються методичними рекомендаціям «Організація дистанційного навчання в школі» [119].

За умов використання дистанційної або змішаної форм навчання в закладах загальної середньої освіти посилюється значущість формування навичок безпечного навчання в інтернеті. Для формування такої безпечної та відповідальної поведінки учнів в мережі Інтернет допоміжними й корисними ресурсами будуть книги з рекомендаціями, розроблені й перекладені українською мовою за сприяння Координатора проєктів ОБСЄ в Україні представництва «Онлайн» – надзвичайно цікаве та якісно оформлене видання навчально-методичного посібника «Керівництво із соціально-педагогічного супроводу формування безпечної поведінки підлітків в інтернеті» [59], а також два видання – «Інтернет, який ми хочемо – посібник для учителів» [111], «Інтернет, який ми хочемо – посібник для підлітків» [112].

Також однією з рекомендацій може бути формування в учнів мережевого етикету, спонукання до належного дотримання правил спілкування та взаємодії в інтернеті, розуміння відповідальності за власні дії в мережевому просторі.

Заклад загальної середньої освіти може організовувати освітній процес із застосуванням технологій дистанційного чи змішаного навчання за допомогою технічних засобів комунікації та організації освітнього процесу, доступних для учасників шкільного навчання. Проте, запроваджуючи дистанційне навчання, організаторам доцільно та раціонально зважати не лише на звичайну наявність техніки й реалізацію доступу до мережі «Інтернет» вчителів та учнів, а й на специфічні особливості учнів початкової, базової та профільної середньої освіти, адже рівень сформованості самостійної роботи учнів початкових класів очевидно є нижчим, ніж школярів базової та профільної середньої освіти. Відповідно, організовувати та проводити роботу молодших школярів вдома під час запровадження дистанційного чи змішаного навчання потрібно з допомогою батьків, або осіб, що їх законно замінюють.

Одержання та обробка навчальних матеріалів, спілкування суб'єктів дистанційного навчання під час навчальних та корекційно-розвивальних занять, консультацій, що проводяться у дистанційній формі, реалізується передачею матеріалів – відео-, аудіо-, графічної та текстової інформації в асинхронному (учасники взаємодіють з певною розрахованою технічними можливостями та навчальними допусками затримкою в часі, застосовуючи електронну пошту, форум, соціальні мережі, хмарні сервіси тощо) або синхронному (учасники одночасно перебувають у колективній системі дистанційного навчання або беруть участь у лекційних заняттях, вебінарах, відео-конференціях, семінарах, чаті тощо) режимах.

Типовим положенням про дистанційне навчання рекомендовано здійснювати синхронне навчання в обсязі не менше 30% від усього часу, відведеного на навчальну діяльність. Проте відсоток синхронного навчання заклад може визначати самостійно (але ця величина не може складати 100%), що зазначається в Положенні про дистанційну форму здобуття освіти, що затверджується наказом по закладу освіти.

Вибір синхронного або асинхронного режиму проведення окремих навчальних занять педагогічні працівники закладу загальної середньої освіти можуть визначати самостійно. У виборі режиму навчання, зазвичай, оптимальним та найбільш ефективним є змішаний підхід, що може допомогти вчителю об'єднати окремі переваги синхронного та асинхронного режимів, а, відповідно, й офлайн та онлайн навчання. У результаті учні будуть дотримуватися звичного для них розкладу занять та не будуть перевантажені онлайн-присутністю.

Для учнів, які не мають можливостей взяти участь у синхронному режимі організації дистанційного навчання з поважних причин (стан здоров'я, відсутність доступу (обмежений доступ) до мережі Інтернет або через відсутність технічних засобів навчання; зокрема, це можуть бути діти

із сімей-переселенців або тих, які перебувають у складних життєвих обставинах, багатодітних, малозабезпечених сімей тощо), заклад загальної середньої освіти повинен забезпечити використання інших засобів комунікативного зв'язку, доступних для учнів (телефонний, поштовий зв'язок тощо).

Організація освітнього процесу в закладі загальної середньої освіти має передбачати забезпечення регулярної та змістовної взаємодії всіх учнів та учениць, які перебувають в режимі дистанційного навчання, з використанням форм як індивідуальної, так і колективної навчально-пізнавальної діяльності суб'єктів навчання, а також здійснення ними рефлексії, самоконтролю та взаємоконтролю під час навчання.

Керівник закладу загальної середньої освіти може вимагати від педагогічних працівників підтвердження та ілюстрування виконання ними освітньої програми (навчальних планів і навчальних програм) у той спосіб, який був схвалений педагогічною радою закладу освіти. Заклад освіти має забезпечувати регулярний моніторинг, відстеження та корегування результатів навчальної діяльності учнів та учениць, а також надання їм за потреби підтримки в освітньому процесі у вигляді додаткових консультацій, занять, тренінгів та опитувань.

Розкриємо особливості методології експертизи розвитку технологій дистанційного навчання закладу загальної середньої освіти. Зважаючи на те, що більшість закладів загальної середньої освіти через дію правового режиму воєнного стану розпочали освітній процес в змішаній та дистанційній формі, питання якості освіти наразі є актуальним. Найбільші перешкоди в доступі можуть відчувати учасники освітнього процесу під час вимкнень світла та внутрішньо переміщені особи через відсутність технічного забезпечення. Відповідно, заклади освіти, а також управлінці у сфері освіти мають відповідно до своїх професійних обов'язків дбати про стратегії допомоги тим учням та ученицям, які мають найменше можливостей для реалізації ефективного дистанційного навчання. Ще одним викликом, зумовленим воєнним станом, є компенсація втрат у навчанні, яких зазнало учнівство. Це потребує оцінки рівня таких втрат. Причому така оцінка освітніх втрат має зосереджуватися не тільки на тому, наскільки якісно і в якому обсязі учні отримали знання та навички, передбачені навчальною програмою, а й на тому, які уміння та компетентності вони продемонстрували педагогічному колективу протягом періоду дистанційного навчання: вміння планувати свою діяльність, відповідальність, обов'язковість, автономія, здатність самостійно навчатися, самоконтроль, контроль емоцій, самоорганізація, управління навчальним та вільним часом, здатність навчатися онлайн.

Відсутність стратегій роботи закладів загальної середньої освіти на найближчі роки задля подолання наслідків війни є додатковим викликом.

Це зруйновані заклади освіти, вимушено переселені в безпечні місця проживання учні та педагоги, які навчаються і працюють у нових для себе умовах по всій Україні та за її межами, відсутність освітнього процесу для окремих дітей та цілих класів через повітряні тривоги, бойові дії та інші причини, пов'язані з військовою агресією росії. Також необхідно обов'язково врахувати й позитивні уроки та наслідки дистанційного навчання, узагальнивши та систематизувавши отриманий досвід у шкільному навчанні. Крім того, особливої та регулярної підтримки в умовах військових дій і подолання їхніх наслідків потребують і педагогічні працівники: забезпечення матеріально-технічним обладнанням і доступом до мережі Інтернет, потреба у формуванні нових технічних, педагогічних та комунікативних навичок для роботи в умовах дистанційної форми навчання, психолого-соціальної підтримки, залучення до управлінської діяльності та розроблення стратегічних нормативних документів щодо роботи закладів в умовах воєнного стану.

Освітній процес в умовах війни отримав нові виклики сьогодення. Вимкнення світла, відсутність інтернет зв'язку, тривалі повітряні тривоги – проблеми, які керівник та засновник не можуть вирішити, проте створення безпечних умов для освітнього процесу, здійснення превентивних заходів щодо мінної безпеки є першочерговими завданнями для вирішення керівниками та засновниками. Пандемія коронавірусу вже змусила всіх педагогічних працівників пристосуватися та перебудувати свою роботу на дистанційний режим. Затверджено «Положення про дистанційну форму здобуття повної загальної середньої освіти» [130], яким визначено механізм забезпечення здобуття повної загальної середньої освіти за дистанційною формою, а також використання технологій дистанційного навчання під час організації здобуття освіти за різними формами в закладах освіти тощо. Втім, воєнний стан змусив внести зміни до деяких наказів Міністерства охорони здоров'я України [94], що забезпечують здобуття повної загальної середньої освіти, щодо санітарного регламенту навчальних занять та початок занять у другу зміну й розробити низку наказів та листів МОН для організації освітнього процесу у 2022–2023 навчальному році. Встановлено, що дистанційне навчання, зокрема оцінювання результатів навчання, може бути організоване у синхронному та асинхронному режимі. Розроблено рекомендації Державної служби надзвичайних ситуацій України щодо створення безпечних умов для учнів та працівників. МОН було надіслано освітнім управлінням обласних державних адміністрацій низку листів, наказів, роз'яснень та рекомендацій, направлених на розв'язання та з'ясування питань, які виникли після запровадження воєнного стану. Державна служба якості освіти України розробила рекомендації для директорів щодо: організації дистанційного навчання в

умовах війни; організації викладання навчальних предметів в умовах воєнного стану; навчальної та виховної діяльності вчителів. Основні проблеми, пов'язані із впровадженням воєнного стану, є такими:

- створення безпечних умов у закладах освіти;
- забезпечення технічними засобами учасників освітнього процесу;
- доступ до швидкісного та якісного інтернету.

Методичні проблеми мають вирішуватися такими можливими діями:

- підготовлено серію листів із методичними рекомендаціями щодо особливостей організації освітнього процесу, викладання навчальних дисциплін, налагодження оцінювання учнів під час дії правового режиму воєнного стану;

- функціонування Всеукраїнської школи онлайн для 5–11 класів. Навчальний контент школи містить уроки з 18 основних шкільних предметів: українська література, українська мова, біологія, біологія та екологія, музична культура, географія, всесвітня історія, історія України, математика, алгебра, алгебра і початки аналізу, геометрія, мистецтво, основи правознавства, природознавство, фізика, хімія, англійська мова та зарубіжна література;

- розроблено освітні платформи, сервіси, електронні журнали та щоденники для учасників освітнього процесу.

Для розв'язання проблем технічного забезпечення дистанційного навчання Міністерство освіти і науки уклало угоду з компанією Google, про надання 43 тис. девайсів для українських учителів. Документ передбачає надання комп'ютерного обладнання, програмного забезпечення, контенту, а також проведення тренінгів із цифрової компетентності для українських педагогічних і науково-педагогічних працівників за підтримки ЮНЕСКО та інших світових партнерів. Не дивлячись на проведену роботу у сфері освітньої політики з метою налагодження дистанційного навчання у закладах загальної середньої освіти, залишається нерозв'язаними серія проблемних питань, зокрема:

- доступ всього контингенту учнів та педагогічних працівників до матеріально-технічного забезпечення та мережі Інтернету (проблема особливо загострюється у багатодітних та малозабезпечених родинах, у жителів сільських та віддалених населених пунктів);

- створення та тиражування методичного забезпечення дистанційного навчання;

- складнощі щодо організації навчання у малих групах через відсутність фінансового забезпечення для поділу класів на групи при вивченні усіх навчальних дисциплін;

- організація дистанційної форми навчання для осіб з особливими освітніми потребами;

- моніторинг та експертиза якісних результатів навчання учнів в умовах дистанційної освіти;
- процедура визначення, аналізу та компенсації освітніх втрат, індивідуальної комплексної допомоги окремим категоріям учнів, які знаходяться в зоні ризику.

У процесі дослідження була визначена методологія моніторингу якості освітнього процесу в закладах загальної освіти під час дистанційного навчання в умовах воєнного стану. Основними завданнями моніторингу стали такі:

- вивчити стратегії роботи закладів освіти в умовах воєнного стану (безпека, кібербезпека, організація освітнього процесу);
- вивчити (визначити) обсяги та види освітніх втрат та здобутків під час реалізації дистанційної форми навчання в умовах воєнного стану (навчальний час, освітні програми, уміння, здатності, автономія та незалежність учнів) на різних освітніх рівнях (циклах);
- дослідити рівень адаптації та готовність учнів до дистанційного навчання;
- забезпечити моніторинг дистанційної роботи закладів загальної середньої освіти в умовах воєнного стану;
- визначити рівень технічного забезпечення та доступ до мережі Інтернет учнів та педагогічних працівників закладу;
- дослідити доступ учасників освітнього процесу до освітніх платформ для здобуття повної загальної середньої освіти дистанційно;
- дослідити рівень поінформованості учасників освітнього процесу щодо алгоритму дій під час повітряної тривоги;
- сформулювати рекомендації для закладу освіти щодо якісного забезпечення дистанційного навчання.

Для проведення моніторингу має бути сформована статистична вибірка. Під час формування вибірки має бути враховане географічне охоплення та типи шкіл: загальноосвітні школи, гімназії, ліцеї. Напрями реалізації дистанційного навчання в закладах загальної середньої освіти в умовах воєнного стану є такими:

- оцінка навчальних втрат та здобутків під час воєнного стану;
- методи адаптація учнів до дистанційного навчання в умовах воєнного стану;
- готовність та можливість педагогічних працівників до реалізації дистанційного навчання в умовах воєнного стану;
- доступ учасників освітнього процесу до технічного забезпечення;
- чинники для забезпечення якості дистанційної освіти в умовах воєнного стану.

Об'єктами моніторингу є такі процедури та процеси:

- організація освітнього процесу в закладі освіти під час дистанційного навчання в умовах воєнного стану;

- педагогічна діяльність вчителів;
- формат системи оцінювання учнів;
- особливості управлінської діяльності та процесів;
- стан внутрішньої системи забезпечення якості освіти;
- ситуація із забезпеченням прав здобувачів.

Учасниками дослідження є такі категорії осіб:

- учні та учениці базової та старшої школи (хлопці, дівчата, у тому числі з особливими освітніми потребами);
- педагогічні працівники й учителі початкової, базової та профільної школи (всіх освітніх галузей);
- батьки або законні представники учнів та учениць початкової, базової та профільної школи;
- керівники закладів освіти.

Індикатори стратегії адаптації учасників освітнього процесу (учнів та вчителів) до нових умов визначаються так:

- компенсаторні заходи з подолання освітніх втрат, запропоновані закладами освіти;
- умови для реалізації дистанційного навчання учнів у розрізі місця навчання;
- врахування жорстких умов воєнного стану у процесі матеріально-технічного, методичного та педагогічного забезпечення якісного дистанційного навчання;
- особливості вибору способу організації дистанційного навчання в закладах загальної середньої освіти (обрана модель дистанційної освіти (очна, дистанційна, змішана); реалізація змін у розкладі; реалізація змін у структурі навчального року).

Особливості адаптації до дистанційного навчання вивчаються в розрізі різних категорій учнів:

- учнів та учениць базової та старшої школи;
- хлопців / дівчат;
- учнів та учениць з особливими освітніми потребами;
- учнів та учениць, які не мають технічного доступу до інструментів дистанційного навчання.

Оцінка обсягів навчальних втрат та здобутків під час дії воєнного стану проводиться за такими категоріями та даними:

- кількість пропущених учнями та ученицями навчальних днів;
- наявність пропущених / скорочених тем під час дистанційного навчання (вибірковий аналіз навчальних предметів базової та старшої школи);

- використання компенсаторних механізмів (організація самостійної роботи, додаткових навчальних занять, індивідуальних або групових консультацій);

- моніторинг найгіршого або найкращого засвоєння учнями базової та старшої школи тем з навчальних предметів (мовно-літературна, математична, природнича, інформатична освітні галузі);

- формування універсальних умінь та легких навичок: критично й системно мислити, узагальнювати твердження, логічно обґрунтовувати позицію, діяти творчо та креативно, лідирувати, конструктивно управляти емоціями, реально оцінювати ризики, розв'язувати складні проблеми, логічно висловлювати власну думку в усній і письмовій формі, співпрацювати з колективом та партнерами, приймати рішення.

Ступінь автономії учнів, рівні уміння вчитися визначаються за такими категоріями та результатами:

- уміння планувати навчальний та вільний час;
- розуміння змісту навчальних цілей з предметів вивчення;
- уміння самостійно виконувати завдання за різними галузями знань;
- уміння здійснювати самоаналіз досягнень та самооцінювання;
- участь батьків в освітньому процесі власних дітей в умовах дії воєнного стану.

Рівень професійної діяльності вчителів в ході реалізації дистанційного навчання під час дії воєнного стану визначається за такими індикаторами:

- підтримка та професійний розвиток педагогічних працівників щодо організації дистанційного навчання;

- наявні практики оцінювання результатів навчання та досягнень учнів під час дистанційної форми навчання в умовах дії воєнного стану;

- планування, розробка та використання вчителями навчальних матеріалів (освітніх ресурсів);

- пошук, адаптація та використання педагогічними працівниками електронних підручників, додаткових ресурсів (відеосюжети навчального призначення, презентаційні матеріали, довідники змісту матеріалу від вчителя, завдання, які ґрунтуються на оволодінні учнями ключовими компетентностями);

- організація та проведення індивідуальних консультацій з учнями й батьками;

- організація та проведення навчальних занять онлайн із застосуванням аудіо та відео ресурсів;

- використання пріоритетних засобів комунікації з учнями.

Рівень технічного забезпечення дистанційного навчання визначається за такими показниками:

- реалізація підключення до мережі Інтернет в школі;

- реалізація технічної підтримки;
- можливості реалізації доступу учнів до комп'ютерної та мультимедійної техніки;
- доступ педагогічних працівників до комп'ютерної та мультимедійної техніки (в закладі освіти та віддалено);
- обрання пріоритетів у використанні електронних платформ;
- використання ресурсу «Всеукраїнська школа онлайн» та інших доступних освітніх ресурсів.

Потреби закладів загальної середньої освіти щодо забезпечення якості дистанційної форми освіти визначалися за такими показниками:

- рівень підготовки педагогів;
- наявність цифрових ресурсів;
- наявність швидкісного доступу до мережі Інтернет;
- рівень застосування цифрових технологій для викладання, оцінювання, організації взаємодії з учнями та ученицями.

Моніторинг проводиться шляхом анонімного вибіркового онлайн опитування з використанням Google-форм (учнів старшої школи, учителів, батьків, директорів, а також через організацію фокус-груп, спостереження за навчальними заняттями).

Використовуються такі форми проведення моніторингу: індивідуальна, письмова, опосередкована.

Моніторинг проводиться у вигляді опитування – анкетування учнів старшої школи, батьків або законних представників учнів (початкова школа, базова й старша школи), педагогічних працівників (початкова школа, базова й старша школи), керівників закладів освіти, фокус-група з педагогами (базова та старша школи з різних освітніх галузей).

Основні етапи проведення моніторингу можуть бути заплановані так:

1. Розробка інструментарію проведення моніторингу.
2. Апробація інструментарію моніторингу.
3. Створення статистичної вибірки дослідження.
4. Отримання погодження від керівників шкіл на участь у моніторингу.
5. Організація проведення онлайн опитування суб'єктів моніторингу.
6. Проведення роботи з фокус-групами.
7. Аналіз, систематизація та узагальнення результатів моніторингового дослідження.
8. Підготовка й оприлюднення звітних документів за результатами моніторингу.
9. Оприлюднення рекомендацій за результатами моніторингового дослідження.

Під час проведення моніторингу застосовуються такі інструменти: «Анкета учнів», «Анкета батьків», «Анкета педагогічних працівників»,

«Анкета керівника закладу освіти», «Інструкція для фокус-групового дослідження», «Форма спостереження за навчальним заняттям».

Суб'єктом моніторингу виступає, як правило, управління Державної служби якості освіти в області. Для забезпечення проведення моніторингу управління Державної служби якості освіти отримує згоду закладів освіти на проведення дослідження. Результати моніторингу визначаються виключно через опрацювання анкет учнів та учениць, батьків або законних представників учнів та учениць, педагогів, керівників.

2.3. Експертне оцінювання академічної доброчесності в закладах освіти

Академічна доброчесність є важливим аспектом освіти у всьому світі і включає в себе принципи, правила та законодавство, які регулюють поведінку всіх суб'єктів академічного середовища. Поняття академічної доброчесності в Україні визначає ст. 42 Закону України «Про освіту», який визначає засади забезпечення академічної доброчесності у сфері освіти. Згідно з Законом України «Про освіту», академічна доброчесність – це сукупність етичних принципів та визначених законом правил, якими мають керуватися учасники освітнього процесу під час навчання, викладання та провадження наукової (творчої) діяльності з метою забезпечення довіри до результатів навчання та/або наукових (творчих) досягнень [45].

Розглянемо спочатку рівень розв'язання питань, пов'язаних з досягненням академічної доброчесності в світі. Законодавство, яке стосується академічної доброчесності, в різних країнах може варіюватися. У Сполучених Штатах Америки, наприклад, немає законодавства, що регулює академічну доброчесність національно, але багато університетів мають власні кодекси та процедури для розгляду порушень.

В інших країнах, таких як Канада, Велика Британія, Австралія й інші, законодавство та норми академічної доброчесності можуть бути більш конкретно регульовані. Наприклад, вони можуть включати закони, які криміналізують плагіат або інші порушення доброчесності, а також створювати органи, відповідальні за розгляд скарг і порушень.

Загалом, академічна доброчесність є важливою складовою освітнього процесу та дослідницької роботи, вона регулюється як принципами, так і законодавством, які мають захищати цілісність та чесність академічної спільноти.

На міжнародному рівні існують декілька організацій, які займаються питаннями академічної доброчесності та етики в освіті. Розглянемо деякі з них.

Міжнародна мережа з академічної доброчесності (*International Network for Academic Integrity – INAI*) – це співтовариство освітніх інститутів, яке сприяє доброчесності в освіті через спільні ініціативи та ресурси.

Європейська мережа з академічної доброчесності (*European Network for Academic Integrity – ENAI*) – пропонує ресурси для попередження плагиату та інших форм академічного шахрайства, а також надає платформу для обміну знаннями і кращими практиками між освітніми інститутами.

Спілка протидії шахрайству в освіті (*Council for Higher Education Accreditation – CHEA*) – через свою Міжнародну ініціативу з якості (CIQG) публікує рекомендації і проводить заходи для покращення практик академічної доброчесності у вищій освіті на глобальному рівні.

Міжнародна асоціація університетів (*International Association of Universities – IAU*) – працює над просуванням принципів етики та доброчесності в університетах по всьому світу.

Глобальний форум про академічну етику (*Global Forum on Academic Ethics*) – це платформа, яка об'єднує представників академічних спільнот для дискусій та розробки стратегій щодо академічної етики.

Ці організації працюють на різних рівнях і в різних форматах, але всі вони прагнуть підвищити стандарти академічної доброчесності, забезпечити підтримку освітнім закладам і сприяти обміну досвідом у цій сфері.

Оцінка та забезпечення якості вищої освіти можуть відрізнятися в кожній країні, але багато з них мають спеціалізовані організації або агентства, які відповідають за ці питання. Наведемо кілька прикладів організацій з різних країн:

В США організації Council for Higher Education Accreditation (CHEA) та Middle States Commission on Higher Education (MSCHE) проводять акредитаційну експертизу закладів вищої освіти.

У Великій Британії організація Quality Assurance Agency for Higher Education (QAA) відповідає за оцінку та забезпечення якості вищої освіти. Ця структура розробляє принципи академічної доброчесності та стандарти, які називаються «The UK Quality Code for Higher Education» [13], «Academic Integrity Charter for UK Higher Education (2020)» [12]. А організація «Office for Students» регулює фінансування та доступ до вищої освіти.

У Канаді Асоціація університетів (Universities Canada) співпрацює з урядом та іншими зацікавленими сторонами для забезпечення якості вищої освіти. Інша організація – Accreditation Canada – відповідає за акредитацію медичних програм.

В Австралії Tertiary Education Quality and Standards Agency (TEQSA) відповідає за стандарти та якості вищої освіти, а Australian Universities Quality Agency (AUQA) здійснює оцінку якості вищої освіти.

В Європейському Союзі European Association for Quality Assurance in Higher Education (ENQA) сприяє співпраці між національними агентствами забезпечення якості вищої освіти в Європі, а European Quality Assurance Register for Higher Education (EQAR) веде реєстр акредитаційних органів в Європі. Крім того у Європейському Союзі є ще дві організації – ENAI (European Network for Academic Integrity) та ENQA (European Association for Quality Assurance in Higher Education) – кожна з яких виконує унікальну роль у контексті вищої освіти в Європі.

ENAI (European Network for Academic Integrity):

- ENAI концентрується на питаннях академічної доброчесності, як-от боротьба з плагіатом та академічним шахрайством, і просуванні етичної поведінки в наукових та освітніх установах.

- ENAI є мережею, що об'єднує освітні інститути для вирішення проблем, пов'язаних із забезпеченням доброчесності в академічному середовищі.

- Представляє ресурси, такі як рекомендації, інструменти для перевірки плагіату, і тренінги для викладачів та студентів.

ENQA (European Association for Quality Assurance in Higher Education):

- Фокус на забезпеченні якості: ENQA зосереджена на підтримці і розвитку забезпечення якості в освіті в Європі, включно з акредитацією і оцінкою освітніх програм та інститутів.

- Розробляє і впроваджує Стандарти та керівні принципи забезпечення якості в Європейському просторі вищої освіти (ESG).

- Підтримує агентства забезпечення якості у вищій освіті на національному та міжнародному рівнях і сприяє їхньому співробітництву.

Отже, основна різниця між ENAI та ENQA полягає у їхніх специфічних сферах діяльності: ENAI займається академічною доброчесністю, тоді як ENQA фокусується на ширшому понятті забезпечення якості в освіті. Обидві організації відіграють важливу роль у формуванні освітніх стандартів та практик в Європі, але їхні основні напрямки та методи реалізації цілей є різними.

Варто зазначити, що існують різні шляхи взаємодії згаданих організацій з урядами та закладами вищої освіти. Також відрізняється функціонал певних організацій, оскільки академічна доброчесність впливає на різні сфери закладу вищої освіти, у тому числі й на фінансування студентів.

Одним з основних факторів для оцінки академічної доброчесності є використання історичних даних. Саме тому організації та агентства, які займаються вивченням питань, що стосуються академічної доброчесності, формують звіти, що містять певні параметри. Розглянемо основні фактори, на які звертають увагу у звіті організація London Higher, яка представляє університети та вищі навчальні заклади Лондона [3]. Як найбільше інституційне об'єднання у Англії, воно відстоює інтереси своїх членів, що включає в себе різноманіття освітньої сфери столиці – від маленьких спеціалізованих консерваторій та дослідницьких інститутів до великих багатопрофільних університетів.

Організація має три підрозділи: London Higher, London AccessHE та London Healthcare & Medicine, кожен з яких має своє членство. Місія London Higher полягає у підтримці своїх членів, представленні їхніх інтересів та просуванні Лондона як світового центру навчання та досліджень. Завданням London Higher є забезпечення співпраці між навчальними закладами в Лондоні, а також з іншими зацікавленими сторонами, у тому числі з урядом та бізнес-середовищем. Організація працює над питаннями вищої освіти, включаючи політику, фінансування, дослідження та академічну доброчесність, як вказано в попередньому тексті. London Higher також проводить заходи, обговорення та інші ініціативи, спрямовані на підтримку і покращення вищої освіти в Лондоні, і виступає як представник інтересів лондонських університетів перед різними громадськими та урядовими органами.

Академічна доброчесність, і особливо роль ІТ в цьому контексті, стали предметом значної дискусії в останні роки, особливо з введенням законодавства для боротьби з «фабриками наукових текстів». Останнім часом London Higher провела ряд заходів, що стосуються академічної доброчесності, включаючи: плагіат і академічну нечесність; «фабрики наукових текстів», замовлення робіт для виконання навчального плану; та перевірку кваліфікацій з англійської мови. Ці заходи створили можливість почути думки тих, хто працює в цій галузі, обмінятися інформацією та продемонструвати приклади найкращої практики.

Питання академічної доброчесності в жодному разі не є виключно лондонськими проблемами. Проте, як група, яка представляє значну частину сектору вищої освіти Великобританії та має велику кількість студентів із числа вразливих груп із-за кордону та менш представлених груп, London Higher вважає важливим, щоб лондонські установи були відкритими у роботі над вирішенням цих викликів та приймали заходи, необхідні для збереження якості освіти. Цей документ надає загальний огляд академічної доброчесності на основі презентацій та матеріалів, представлених під час подій, проведених London Higher [3].

Основними принципами дотримання академічної доброчесності, визначеними Агентством забезпечення якості вищої освіти (QAA) Великої Британії, є:

- кожен член спільноти має відповідальність щодо забезпечення академічної доброчесності,
- взаємодія зі студентам,
- підхід цілої спільноти – принцип академічної доброчесності, який вказує на важливість залучення всіх членів спільноти вищої освіти до підтримки та дотримання академічної доброчесності,
- важливість спільної роботи всього сектору вищої освіти для підтримки та зміцнення академічної доброчесності,
- важливість надання повноважень та залучення персоналу до питань академічної доброчесності,
- важливість наявності та реалізації послідовних і ефективних політик та практик на рівні навчального закладу для підтримки академічної доброчесності,
- важливість інституційної автономії в прийнятті рішень та впровадженні політик та практик, спрямованих на підтримку академічної доброчесності [12].

QAA не надає конкретного переліку порушень академічної доброчесності, оскільки вони можуть варіюватися в залежності від конкретних норм і політик закладу освіти. Однак, типові порушення академічної доброчесності включають:

- представлення чужих ідей, текстів або робіт як власних без належного цитування та посилання;
- спільне представлення робіт або обмін інформацією між студентами без дозволу викладача;
- представлення чужої особи або використання інших осіб для виконання академічних завдань;
- використання неправдивих джерел або даних: представлення неправдивих або маніпульованих даних в наукових дослідженнях або роботах;
- використання неправдивих документів: представлення фальшивих атестатів, сертифікатів або інших документів для отримання академічних переваг;
- використання незаконних допоміжних матеріалів: використання незаконних джерел або засобів під час іспитів або інших оцінювальних процедур.

Це лише декілька прикладів порушень академічної доброчесності, і конкретний перелік може відрізнятися в різних закладах освіти. Важливо,

щоб суб'єкти освітнього процесу розуміли і дотримувалися норм і політик свого закладу освіти.

Заклад вищої освіти – MIT (Massachusetts Institute of Technology) – має власний кодекс академічної доброчесності, який визначає правила та очікування стосовно доброчесного навчання та досліджень. Кодекс академічної доброчесності MIT зобов'язує студентів MIT виконувати роботу на високому рівні чесності та дотримуватися найвищих стандартів академічної доброчесності. Основні положення кодексу такі:

- студенти повинні виконувати всі навчальні завдання чесно і самостійно. Це означає, що робота повинна бути виконана самим студентом, і він повинен утримуватися від копіювання, плагіату та обману;
- студенти повинні правильно цитувати джерела та використовувати їх у відповідності зі стандартами цитування;
- деякі курси можуть дозволяти або навіть вимагати співпрацю студентів. У таких випадках, правила співпраці повинні бути чітко визначені і зрозумілі;
- студенти не повинні використовувати заборонені матеріали, такі як шпаргалки або інші недозволені допоміжні засоби під час іспитів чи контрольних робіт.

Кодекс академічної доброчесності MIT визначає можливі санкції за порушення правил, які можуть включати в себе зниження балів, відрахування, апеляції до комісії з академічної доброчесності та інші дисциплінарні заходи. Кодекс також визначає права студентів на апеляції та інші процедури, спрямовані на захист їхніх прав в разі скарги чи дисциплінарних заходів.

Будь-який студент MIT повинен ознайомитися з кодексом академічної доброчесності університету і дотримуватися його положень під час навчання та досліджень. MIT підтримує високі стандарти академічної доброчесності для забезпечення якості та цілісності освітнього процесу [1].

Варто зазначити, що дистанційне навчання збільшує ризики порушення академічної доброчесності, оскільки у цьому випадку є ризики порушення академічної доброчесності впродовж всього періоду навчання та під час підсумкового контролю.

Процедура та наслідки порушень академічної доброчесності можуть варіюватися в залежності від конкретного університету. Необхідно враховувати те, що відповідальність під час порушення академічної доброчесності настає у всіх сторін. Здобувачі освіти можуть отримувати випробувальний термін незалежно від рівня освіти, на якому вони навчаються. «Probation» у контексті академічної доброчесності зазвичай означає період, протягом якого суб'єкт освітнього процесу, який порушив правила академічної доброчесності, перебуває під пильним наглядом, щоб забезпечити дотримання академічних стандартів. Під час такого

випробувального терміну суб'єкт повинен продемонструвати відповідність цим стандартам, інакше може зіткнутися з подальшими дисциплінарними заходами, включаючи відрахування із закладу освіти. Цей період є частиною дисциплінарних заходів, які освітні установи можуть застосовувати для вирішення та виправлення академічних порушень.

«Quarter Suspension» у контексті академічної доброчесності означає дисциплінарне покарання, при якому суб'єкта освітнього процесу відстороняють від усіх академічних активностей на один квартал навчального року, який зазвичай триває близько 10 тижнів. Таке покарання є наслідком серйозних або повторних порушень політики академічної доброчесності. Протягом цього періоду студенту не дозволяється відвідувати заняття, здавати курсові роботи чи користуватися академічними ресурсами кампусу. Ця санкція має на меті підкреслити серйозність дотримання академічної доброчесності у закладі освіти.

Для підвищення рівня академічної доброчесності можна використовувати алгоритми та дії, зміст яких зображений на рис. 7:

Рисунок 7. Методи підвищення рівня академічної доброчесності

Розглянемо основні методи підвищення рівня академічної доброчесності [3; 12; 13]:

- розробка та впровадження закладами освіти політики академічної доброчесності;
- впровадження обов'язкових курсів та семінарів з навчання студентів та учнів основам академічного письма та дослідження;

- активне інформування суб'єктів освітнього процесу про значення та наслідки порушення академічної доброчесності;
- використання спеціалізованого програмного забезпечення для перевірки робіт на плагіат;
- надання викладачам ресурсів та підтримки для ефективного виявлення та реагування на академічні порушення;
- включення дискусії про академічну етику та доброчесність у навчальні плани;
- залучення студентів та учнів до розробки та реалізації ініціатив, спрямованих на підвищення академічної доброчесності;
- забезпечення прозорих і справедливих дисциплінарних процедур для тих, хто порушує правила академічної доброчесності.

Варто зазначити, що цей перелік є узагальненим для більшості країн світу, однак існують також особливості, що пов'язані з державним регулюванням політик що стосуються академічної доброчесності. У багатьох університетах та інших закладах освіти існують спеціальні органи та комісії, які відповідають за контроль академічної доброчесності. Ці органи зазвичай здійснюють моніторинг, розслідування скарг, вживають дисциплінарні заходи у разі порушень та надають рекомендації для запобігання порушенням. Ось кілька типових органів контролю академічної доброчесності:

- Комісія з академічної доброчесності – це група експертів, яка відповідає за розгляд скарг та порушень академічної доброчесності. Вона може визначати винність, рекомендувати дисциплінарні санкції та вести процедури апеляції.
- Деякі університети мають омбудсменів або представників студентів, які служать посередниками у справах академічної доброчесності та надають консультації та підтримку студентам.
- Викладачі та наукові керівники можуть бути першими, хто виявляє порушення академічної доброчесності та повідомляє про це відповідним органам.
- Деякі університети можуть мати спеціальні комітети або панелі, які відповідають за вирішення питань академічної доброчесності та розслідування порушень.
- У деяких закладах освіти можуть бути використані спеціальні програми та інструменти для виявлення плагіату, які допомагають виявляти недопустиме копіювання чужих робіт.
- Деякі університети можуть мати спеціалізовані центри або відділи, які відповідають за навчання студентів та допомогу в усуненні порушень академічної доброчесності.

Ці органи спільно працюють для забезпечення академічної доброчесності в університетах та інших закладах освіти. Вони допомагають

зберегти цілісність навчання та досліджень і забезпечують відповідні дисциплінарні заходи у випадку порушень.

Розглянемо особливості заходів, які організовуються в Україні для забезпечення академічної доброчесності. Як зазначалося раніше поняття «академічна доброчесність» визначає ст. 42 Закону України «Про освіту». Ця стаття визначає також такі порушення академічної доброчесності [45]:

- академічний плагіат;
- самоплагіат;
- фабрикація;
- фальсифікація;
- списування;
- обман;
- хабарництво;
- необ'єктивне оцінювання;
- надання здобувачам освіти під час проходження ними оцінювання результатів навчання допомоги чи створення перешкод, не передбачених умовами та/або процедурами проходження такого оцінювання;
- вплив у будь-якій формі (прохання, умовляння, вказівка, погроза, примушування тощо) на педагогічного (науково-педагогічного) працівника з метою здійснення ним необ'єктивного оцінювання результатів навчання.

Однак варто зазначити, що законодавство у цій сфері в Україні набуло свого розвитку. Зокрема Лист МОН України «Щодо рекомендацій з академічної доброчесності для закладів вищої освіти» № 1/9-650 від 23.10.2018 р. [127] містить вказівки для закладів вищої освіти щодо підтримки принципів академічної доброчесності. Він висвітлює проблематику розвитку навичок академічного письма в Україні, підкреслюючи необхідність покращення практик для досягнення світових стандартів. Документ рекомендує створити традицію викладання академічного письма з першого дня навчання у закладах вищої освіти і наголошує на важливості розмежування шкільного та академічного письма з точки зору викладення думок та громадських виступів. Також викладається, які компетенції потрібні викладачам для ефективного навчання академічного письма, обговорюються стратегії запобігання академічному плагіату, зосереджуючись на розумінні концепції, її академічних традиціях та культурному контексті. Крім того, надаються детальні вказівки, як навчати студентів грамотного академічного письма та висвітлюється необхідність створення закладами освіти атмосфери академічної доброчесності.

У даному листі описуються різні форми академічної недоброчесності, такі як плагіат, самоплагіат, фабрикація та фальсифікація даних, обман та необ'єктивне оцінювання. Він також виокремлює відповідальність за

порушення академічної доброчесності, включно з відмовою у присудженні наукових ступенів, позбавленням присудженого ступеня чи звання, та інші санкції. Документ рекомендує методи підвищення ефективності кодексу академічної етики, включаючи активне залучення студентів до розробки політики академічної доброчесності, обговорення етичних норм, проведення інформаційних заходів та включення принципів доброчесності до навчальних програм. Заклади вищої освіти можуть створювати реєстри порушень та використовувати додаткові внутрішні види академічної відповідальності. Зазначаються проблеми, пов'язані з кодексами етики, та рекомендації щодо їх усунення.

Лист надає також вичерпні рекомендації щодо забезпечення академічної доброчесності, в тому числі процедур захисту дипломних та курсових робіт, вимоги до письмових робіт студентів та науково-педагогічних працівників. Акцентується увага на потребі гарантування оригінальності робіт та необхідності використання програмного забезпечення для перевірки на плагіат. Також звертається увага на важливість надання якісних методичних рекомендацій студентам та викладачам, щоб зменшити ризики академічного плагіату та інших порушень академічної етики.

Наведемо ще декілька нормативно-правових документів, які регулюють питання дотримання академічної доброчесності в Україні. Закон України від 01.07.2014 р. № 1556-VII «Про вищу освіту», Лист Міністерства освіти і науки України «Щодо забезпечення академічної доброчесності у закладах вищої освіти» (від 26 жовтня 2017 року №1/9-565) [146], Рекомендації для закладів вищої освіти щодо розробки та впровадження університетської системи забезпечення академічної доброчесності (НАЗЯВО) [126]. Дані рекомендації розглядають важливість утворення та підтримки академічної доброчесності у закладах вищої освіти України. У вступі підкреслюється, що академічна доброчесність є ключовою частиною внутрішньої системи забезпечення якості освіти, визначаючи стандарти освітньої та наукової діяльності, прийняті у світовій спільноті, та створює умови для нульової терпимості до порушень в цих сферах.

Визнаються існуючі проблеми, які включають погані практики плагіату, корупції, та інші порушення академічної етики, які є глибоко вкоріненими в українській вищій освіті. Автори документа наголошують на необхідності подолання цих проблем шляхом просвіти та підвищення усвідомленості серед академічної спільноти, з метою створення нового середовища, яке сприяє академічній доброчесності.

Підкреслюється, що забезпечення якості освіти та наукових досліджень можливе тільки за умови дотримання принципів академічної доброчесності, етики і виключення недобросовісних практик. Це включає також необхідність усунення будь-яких умов, що дають неконкурентні

переваги студентам під час навчання. Такий підхід сприятиме підвищенню авторитету закладів вищої освіти та конкурентоспроможності їхніх випускників.

Також варто зазначити, що на даний момент Національним агентством із забезпечення якості вищої освіти (НАЗЯВО) розробляється Закон України «Про академічну доброчесність». Відповідальність здобувачів вищої освіти за порушення академічної доброчесності розглянута також у Порядку скасування рішення про присудження ступеня вищої освіти та присвоєння відповідної кваліфікації [110]. Ця процедура охоплює декілька ключових аспектів:

- вказує на структуру процесів, які необхідні для скасування рішення, оцінки справ, розгляду добровільної відмови від ступеня, правових наслідків та апеляційних процедур;
- описує вживання термінів у контексті українського законодавства про освіту;
- встановлює основні принципи, на яких базується визначення академічного порушення, включаючи важливість доброчесності, нульову толерантність до порушень, справедливість, об'єктивність, і прозорість;
- наголошує на обов'язку закладів вищої освіти запобігати порушенням і виявляти їх, включаючи затвердження політик і процедур, пов'язаних із академічною доброчесністю;
- включає створення органів перевірки, методи оцінки і експертизи кваліфікаційних робіт, кваліфікації експертів, і порядок прийняття рішень;
- визначає права осіб на оскарження рішень і процедуру подання апеляцій до МОН або через суд;
- визначає дії, які необхідно вжити після скасування рішення, включаючи інформування заінтересованих сторін, документування рішення, і повідомлення регулюючих органів;
- описує права осіб, чиї рішення були скасовані, на поновлення навчання і умови визнання освітніх кредитів.

Цей документ має велике значення для забезпечення академічної доброчесності в українських закладах вищої освіти й встановлення чітких наслідків для порушень, з метою підтримання високого рівня довіри до української вищої освіти і її кваліфікацій.

Важливим документом для проведення експертної оцінки рівня академічної доброчесності в Україні є «Рекомендації для експертів із розгляду внутрішньої політики і процедур забезпечення академічної доброчесності та зовнішньої оцінки їх якості», який зосереджується на визначенні ключових аспектів і процедур, що мають бути реалізовані закладами освіти для відповідності національним і міжнародним стандартам [125].

Документ наголошує на важливості створення та утримання належної нормативної бази, яка включає в себе визначення академічної доброчесності, а також розкладає структуру і механізми виявлення та реагування на порушення. Він враховує існуючі закони, порядки, рекомендації та кодекси, які регулюють цю сферу, та пропонує настанови щодо їх застосування і вдосконалення.

Основним акцентом є забезпечення того, щоб внутрішні політики і процедури були не тільки формальними деклараціями, але й ефективно впроваджувалися в життя через чітко визначені механізми контролю та відповідальності. Він описує завдання органів управління закладів освіти в розробці, впровадженні та підтримці цих політик, а також деталізує методи перевірки і критерії оцінки академічних робіт на наявність порушень.

Документ також пропонує рекомендації щодо створення ефективної інфраструктури для забезпечення академічної доброчесності, яка включає належні процедури виявлення порушень та притягнення до відповідальності, а також методи апеляції та оскарження. Закладам пропонується підходити до цього завдання всебічно, враховуючи права звинувачених та забезпечуючи справедливий процес.

Рівні відповідності в документі можуть бути використані як інструмент для самооцінки та зовнішньої оцінки, даючи можливість експертам інтегрувати кращі практики і дотримуватися розроблених стандартів в усьому світі, а також адаптувати їх до специфіки української освітньої системи [125].

Варто зазначити, що більшість закладів освіти в Україні мають на власних веб-сторінках нормативні документи, щодо академічної доброчесності. Кодекси академічної доброчесності окремого закладу можуть встановлювати додаткові вимоги щодо принципів дотримання академічної доброчесності (наприклад, відсоток оригінальності тексту робіт, періодичність моніторингових досліджень, тощо). В Україні існують також програми підвищення кваліфікації для викладачів та вчителів з академічної доброчесності [15].

Зазначимо, що академічна мобільність стрімко розвивається в Україні, це стосується зокрема законодавства, проведення семінарів, конференцій та тренінгів, які стосуються підвищення рівня академічної доброчесності. Заклади освіти кожного року удосконалюють політики, що стосуються академічної доброчесності, вносять зміни до кодексів академічної доброчесності згідно з чинним законодавством України. При цьому кодекси мають враховувати права всіх членів освітянської спільноти.

Питаннями моніторингу дотримання норм академічної доброчесності в закладах загальної середньої освіти займається Державна служба якості освіти України. Для виконання таких повноважень територіальні представництва служби:

– організовують та моніторять результати ознайомлення педагогічних працівників, здобувачів освіти з вимогами щодо питань дотримання академічної доброчесності в освітньому процесі;

– організовують та моніторять результати ознайомлення педагогічних працівників, здобувачів освіти з документами, що унормовують дотримання академічної доброчесності та встановлюють відповідальність за її порушення;

– організовують та моніторять результати проведення методичних заходів, що забезпечують формування загальних компетентностей з дотриманням правових та етичних норм і принципів, коректного менеджменту інформації при роботі з інформаційними ресурсами й об'єктами інтелектуальної власності;

– моніторять розміщення на веб-сайтах закладів освіти правових та етичних норм, принципів та правил, якими мають керуватися учасники освітнього процесу.

Таким чином, згідно статті 42 закону України «Про освіту», академічна доброчесність – це сукупність етичних принципів та визначених законом правил, якими мають керуватися учасники освітнього процесу під час навчання, викладання та провадження наукової (творчої) діяльності з метою забезпечення довіри до результатів навчання та/або наукових (творчих) досягнень. Дотримання академічної доброчесності передбачає:

- посилення на джерела інформації у разі використання ідей, розробок, тверджень, відомостей;
- дотримання норм законодавства про авторське право і суміжні права;
- надання достовірної інформації про методики і результати досліджень, джерела використаної інформації та власну діяльність;
- контроль за дотриманням академічної доброчесності здобувачами освіти;
- об'єктивне оцінювання результатів навчання.

Дотримання академічної доброчесності здобувачами освіти передбачає:

- самостійне виконання навчальних завдань, завдань поточного та підсумкового контролю результатів навчання (для осіб з особливими освітніми потребами ця вимога застосовується з урахуванням їхніх індивідуальних потреб і можливостей);
- посилення на джерела інформації у разі використання ідей, розробок, тверджень, відомостей;
- дотримання норм законодавства про авторське право і суміжні права;

- надання достовірної інформації про результати власної навчальної (наукової, творчої) діяльності, використанні методики досліджень і джерела інформації.

Порушенням академічної доброчесності вважається:

- академічний плагіат – оприлюднення (частково або повністю) наукових (творчих) результатів, отриманих іншими особами, як результатів власного дослідження (творчості) та/або відтворення опублікованих текстів (оприлюднених творів мистецтва) інших авторів без зазначення авторства;
- самоплагіат – оприлюднення (частково або повністю) власних раніше опублікованих наукових результатів як нових наукових результатів;
- фабрикація – вигадкування даних чи фактів, що використовуються в освітньому процесі або наукових дослідженнях;
- фальсифікація – свідомо зміна чи модифікація вже наявних даних, що стосуються освітнього процесу чи наукових досліджень;
- списування – виконання письмових робіт із залученням зовнішніх джерел інформації, крім дозволених для використання, зокрема під час оцінювання результатів навчання;
- обман – надання завідомо неправдивої інформації щодо власної освітньої (наукової, творчої) діяльності чи організації освітнього процесу; формами обману є, зокрема, академічний плагіат, самоплагіат, фабрикація, фальсифікація та списування;
- хабарництво – надання (отримання) учасником освітнього процесу чи пропозиція щодо надання (отримання) коштів, майна, послуг, пільг чи будь-яких інших благ матеріального або нематеріального характеру з метою отримання неправомірної вигоди в освітньому процесі;
- необ'єктивне оцінювання – свідоме завищення або заниження оцінки результатів навчання здобувачів освіти.

За порушення академічної доброчесності педагогічні, науково-педагогічні та наукові працівники закладів освіти можуть бути притягнені до такої академічної відповідальності:

- відмова у присудженні наукового ступеня чи присвоєнні вченого звання;
- позбавлення присудженого наукового (освітньо-творчого) ступеня чи присвоєного вченого звання;
- відмова в присвоєнні або позбавлення присвоєного педагогічного звання, кваліфікаційної категорії;
- позбавлення права брати участь у роботі визначених законом органів чи займати визначені законом посади.

За порушення академічної доброчесності здобувачі освіти можуть бути притягнені до такої академічної відповідальності:

- повторне проходження оцінювання (контрольна робота, іспит, залік тощо);

- повторне проходження відповідного освітнього компонента освітньої програми;
- відрахування із закладу освіти (крім осіб, які здобувають загальну середню освіту);
- позбавлення академічної стипендії;
- позбавлення наданих закладом освіти пільг з оплати навчання.

Види академічної відповідальності (у тому числі додаткові та/або деталізовані) учасників освітнього процесу за конкретні порушення академічної доброчесності визначаються спеціальними законами та/або внутрішніми положеннями закладу освіти, що мають бути затверджені (погоджені) основним колегіальним органом управління закладу освіти та погоджені з відповідними органами самоврядування здобувачів освіти в частині їхньої відповідальності.

Порядок виявлення та встановлення фактів порушення академічної доброчесності визначається уповноваженим колегіальним органом управління закладу освіти з урахуванням вимог цього Закону та спеціальних законів.

Кожна особа, стосовно якої порушено питання про порушення нею академічної доброчесності, має такі права:

- ознайомлюватися з усіма матеріалами перевірки щодо встановлення факту порушення академічної доброчесності, подавати до них зауваження;
- особисто або через представника надавати усні та письмові пояснення або відмовитися від надання будь-яких пояснень, брати участь у дослідженні доказів порушення академічної доброчесності;
- знати про дату, час і місце та бути присутньою під час розгляду питання про встановлення факту порушення академічної доброчесності та притягнення її до академічної відповідальності;
- оскаржити рішення про притягнення до академічної відповідальності до органу, уповноваженого розглядати апеляції, або до суду.

Форми та види академічної відповідальності закладів освіти визначаються спеціальними законами.

За дії (бездіяльність), що цим Законом визнані порушенням академічної доброчесності, особа може бути притягнута до інших видів відповідальності з підстав та в порядку, визначених законом.

Таким чином, організація систематичної роботи з дотримання академічної доброчесності у школі в Україні є важливою складовою розвитку закладу освіти. Керівництво закладу освіти має постійно вдосконалювати та оновлювати політику щодо академічної доброчесності на основі змін у середовищі навчання та сучасних тенденцій. Створити

середовище, де академічна доброчесність є невід'ємною частиною культури закладу освіти, допоможуть такі заходи.

1. «Створення кодексу честі»: розробка й впровадження кодексу честі або етичного кодексу, в якому чітко визначаються правила та стандарти академічної доброчесності; цей кодекс має бути загальнодоступним для всіх учнів і педагогічного персоналу.

2. «Навчання учнів»: проведення регулярних тренінгів і семінарів для учнів про етичну поведінку в навчанні, правила цитування, уникнення плагіату та інші аспекти академічної чесності.

3. «Заохочення відкритого обговорення»: створення атмосфери, де учні можуть відкрито обговорювати етичні питання та виклики, з якими вони стикаються у навчальному процесі.

4. «Встановлення суворих санкцій»: запровадження чітко визначених та дієвих санкцій у випадках порушення академічної доброчесності; це може включати позбавлення права на участь у певних заходах або навіть дискваліфікацію від здачі іспитів.

5. «Створення моніторингових систем»: використання технологій для моніторингу плагіату та інших форм академічного шахрайства.

6. «Залучення батьків»: важливо також залучати батьків до процесу виховання академічної доброчесності, пояснюючи їм її важливість та сприяючи активному відстеженню поведінки дітей у закладах освіти.

7. «Створення комітету з етики»: формування комітету з етики, який буде відповідати за моніторинг та вирішення скарг на порушення академічної доброчесності.

8. «Підтримка вчителів»: надання вчителям необхідних ресурсів та підтримки для викладання етичних принципів та виховання академічної доброчесності серед учнів.

9. «Публікація успіхів»: створення системи винагород за успіхи у дотриманні академічної доброчесності, наприклад, публікаціями інформації про найкращих учнів на дошках пошани.

10. «Постійний моніторинг та оновлення політики академічної доброчесності».

Великий вплив на створення культури академічної доброчесності в школі має вчительський колектив. Активна участь вчителів у впровадженні політики в цьому напрямку є важливою для успіху цієї ініціативи. Більше того, вчительський колектив відіграє ключову роль у запровадженні в школі політики академічної доброчесності. Важливість цієї ролі підкреслюють такі аспекти.

1. Вчителі є прикладом, основними моделями для учнів, тому їхня власна дотриманість академічної доброчесності має велике значення. Вони повинні дотримуватися встановлених правил і норм, щоб бути авторитетом для учнів у цьому питанні.

2. Вчителі мають відповідальність викладати етику та правила поведінки, вчити учнів принципам етичної поведінки, включаючи академічну доброчесність. Вони повинні активно працювати над тим, щоб учні розуміли значення і важливість дотримання цих принципів.

3. Вчителі повинні моніторити ситуацію та виявляти порушення, бути уважними до можливих випадків нехтування академічною доброчесністю серед учнів. Вони мають відстежувати несправедливі практики, такі як плагіат або копіювання, і реагувати на них відповідно до встановлених правил.

4. Вчителі повинні активно співпрацювати з адміністрацією школи у впровадженні політики академічної доброчесності. Вони можуть допомагати у створенні правил, проведенні тренінгів для учнів та спільних заходів з підтримки дотримання цих правил.

5. Вчителі також повинні бути підтримкою для учнів, які можуть потрапити у складні ситуації щодо академічної доброчесності. Вони можуть надавати консультації та допомогу в розумінні правил і наслідків порушень.

Етичний кодекс, в якому чітко визначаються правила та стандарти академічної доброчесності, має включати ряд основних змістовних положень. Він має містити такі змістовні положення, які створюють основу для розвитку правил та стандартів академічної доброчесності в закладі освіти.

1. Зобов'язання учнів і педагогічного персоналу діяти з відвертістю, чесністю та інтегритетом у всіх аспектах навчання, досліджень та взаємодії в школі.

2. Заборона копіювання або використання ідей, текстів, зображень, досліджень або будь-якого іншого матеріалу без належного зазначення джерела.

3. Вимога належного цитування та використання джерел у наукових, письмових та інших роботах, згідно з прийнятими стандартами.

4. Вимоги до організації, представлення та форматування наукових, письмових та інших робіт у відповідності до встановлених стандартів і правил.

5. Правила та обмеження щодо співпраці та колективної роботи, включаючи чітке розуміння меж індивідуальної та групової відповідальності.

6. Вимоги до поведінки під час іспитів, тестів та інших оціночних заходів, включаючи заборону шахрайства, плагіату та недозволених методів отримання інформації.

7. Чітко визначені санкції і наслідки за порушення правил академічної доброчесності, включаючи можливість дискваліфікації від здачі іспитів або виключення із закладу освіти.

8. Процедури для вирішення конфліктів та обробки скарг, пов'язаних з порушенням академічної доброчесності, включаючи можливість апеляцій та обговорення з педагогічним колективом.

9. Зобов'язання вчителів і керівництва школи щодо сприяння дотриманню правил академічної доброчесності, надання підтримки учням та розслідування порушень.

10. Принципи та цінності, які підтримують розвиток і виховання учнів у дусі академічної доброчесності, включаючи постійне навчання та самовдосконалення.

Для організації постійного моніторингу та оновлення політики академічної доброчесності в школі слід проводити такі заходи, які допоможуть забезпечити ефективний моніторинг та постійне оновлення політики академічної доброчесності в школі, що у свою чергу сприятиме розвитку чесного та етичного середовища навчання.

1. Створення спеціального комітету або робочої групи, в яку входять представники адміністрації, вчителі, учні та батьки, для відповідальності за моніторинг та оновлення політики академічної доброчесності.

2. Регулярне проведення аналізу даних про випадки порушень академічної доброчесності та їхні наслідки, підготовка звітів із результатами цього аналізу для адміністрації, вчителів та інших учасників шкільного процесу.

3. Проведення регулярних тренінгів для вчителів, учнів та батьків з питань академічної доброчесності, включаючи навчання правилам цитування, уникнення плагіату, етичні аспекти дослідницької роботи тощо.

4. Проведення регулярних оцінок ефективності політики академічної доброчесності, зокрема, шляхом анкетування вчителів, учнів та батьків, спостереження за відповідністю нормам і реагуванням на порушення.

5. Забезпечення можливостей для учасників шкільного процесу висловлювати свої думки, побажання та пропозиції щодо політики академічної доброчесності; розгляд їхніх пропозицій та врахування їх у процесі оновлення політики.

6. Організація обміну досвідом і кращими практиками з іншими школами або освітніми установами щодо впровадження політики академічної доброчесності та її моніторингу.

7. Забезпечення системи постійного оновлення політики академічної доброчесності, включаючи механізми регулярного перегляду і адаптації правил та процедур до змін у середовищі навчання та сучасних тенденцій.

8. Встановлення зв'язків з громадськими організаціями, експертами з етики та освітніми інституціями для підтримки та допомоги у впровадженні політики академічної доброчесності.

Запитання для самоперевірки до Розділу 2.

1. *В чому полягає сутність оптимізації освітнього процесу в закладах освіти?*
2. *Якими засобами може бути організоване об'єктивне оцінювання якості освітнього процесу?*
3. *Які вимоги висуваються до організації та здійснення освітнього процесу в закладах освіти в Україні?*
4. *Які аспекти включає зміст поняття «якість»?*
5. *Які елементи враховуються при оцінці якості освітнього процесу?*
6. *Які аспекти включає соціальне замовлення якісного освітнього процесу в закладах освіти?*
7. *Які аспекти та фактори впливають на якість освіти та якість освітньої діяльності в закладах освіти?*
8. *В чому полягає сутність поліваріантного розуміння поняття «якість освіти»?*
9. *Які ключові показники свідчать про оптимальність якості освіти?*
10. *Чому основним підходом до визначення якості освітнього процесу є експертиза?*
11. *Яка головна мета експертизи в освіті?*
12. *В яких формах може проводитися експертиза в освіті?*
13. *Дайте визначення внутрішньої експертизи в освіті.*
14. *Дайте визначення зовнішньої експертизи в освіті.*
15. *Назвіть найважливіші функції експертизи якості освіти.*
16. *Які є типи експертизи якості освіти, які спрямовані на оцінку певних аспектів освітнього процесу?*
17. *Яких умов слід дотримуватися для забезпечення успішного проведення педагогічної експертизи в закладі освіти?*
18. *В чому полягає сутність кваліметричного підходу для організації експертизи якості освіти?*
19. *Розкрийте загальну схему проведення експертизи якості освіти з використанням кваліметричного методу?*
20. *В чому сутність факторно-критеріальної моделі для проведення експертизи якості освіти?*
21. *Що включають основні компоненти факторно-критеріальної моделі для експертизи якості освіти?*

22. Яким вимогам повинна задовольняти система факторів та критеріїв у факторно-критеріальній моделі експертизи якості освіти для забезпечення об'єктивності, повноти й надійності оцінки якості освіти?
23. Що таке вага факторів та критеріїв у факторно-критеріальній моделі експертизи якості освіти?
24. Як трактується термін «освітні втрати» в офіційних нормативних документах?
25. Як трактується термін «освітні втрати» стосовно України в офіційних документах світової спільноти?
26. Як трактується термін «освітні втрати» в документах громадських досліджень?
27. Як трактується термін «освітні втрати» в документах Державної служби якості освіти України?
28. Як трактується термін «освітні розриви» різними дослідницькими групами?
29. Як описують навчальні розриви в Україні звітні показники PISA–2022?
30. Як трактується термін «навчальні втрати»?
31. Яка різниця між поняттям «освітні втрати» в широкому та вузькому розумінні?
32. Назвіть відомі Вам міжнародні моніторингові дослідження якості освіти, які проводилися в Україні.
33. Назвіть відомі Вам вітчизняні моніторингові дослідження якості освіти, які проводилися в Україні.
34. Яким чинниками можуть бути зумовлені освітні втрати?
35. Назвіть можливі варіанти стратегії та заходів, що можуть сприяти зменшенню або подоланню освітніх втрат і навчальних розривів.
36. На впровадження яких моделей навчання орієнтоване дистанційне навчання в закладах загальної середньої освіти?
37. Охарактеризуйте коротко зміст посібника В.М. Кухаренка з організації дистанційного навчання.
38. Назвіть найбільш поширені засоби реалізації дистанційного навчання в закладах освіти.
39. Якими документами регламентується організація дистанційного навчання в Україні та Європі?
40. Назвіть основні проблеми та фактори, які перешкоджають реалізації та вдосконаленню концепції дистанційного навчання в закладах загальної середньої освіти України?
41. Охарактеризуйте особливості та специфічні якісні властивості традиційного та електронного дистанційного навчання.
42. Яка мета організації дистанційного навчання в закладах загальної середньої освіти?

43. Які завдання у контексті розв'язання питань належної організації роботи закладу в умовах дистанційного навчання постають перед керівником закладу загальної середньої освіти?
44. Проведення яких заходів має забезпечити керівник закладу освіти для належної організації дистанційного навчання?
45. Які вимоги до оцінювання результатів діяльності учнівського колективу реалізуються в умовах організації дистанційного навчання в закладах загальної середньої освіти?
46. Якими нормативними документами врегульовано питання оцінювання результатів навчальної діяльності учнів у закладах загальної середньої освіти України?
47. Які дії має реалізувати керівник закладу освіти в разі відсутності результатів річного оцінювання за певний навчальний рік?
48. Що включає в себе системотехнічне забезпечення дистанційного навчання в закладі освіти?
49. Дайте коротку характеристику навчальної платформи Moodle.
50. Дайте коротку характеристику онлайнового хмарного сервісу Microsoft Teams.
51. Дайте коротку характеристику інтерактивного пакету спеціалізованого хмарного цифрового програмного забезпечення Google Workspace for Education.
52. Дайте коротку характеристику інтерактивного сервісу Google Classroom.
53. Дайте коротку характеристику віртуальних дошок Padlet та Linoit.
54. Охарактеризуйте особливості роботи з відомими Вам версіями електронних журналів та електронних щоденників.
55. За якими основними формами реалізується в закладах освіти освітній процес у вигляді дистанційного навчання?
56. Які компоненти мають містити веб-ресурси навчальних предметів (програм), необхідні для забезпечення дистанційного навчання?
57. Як заклад освіти здійснює вибір електронно-комунікативної платформи для реалізації дистанційного навчання в освітньому процесі?
58. Чим відрізняється дистанційна форма навчання від змішаної форми?
59. В чому сутність формування в учнів закладів освіти навичок безпечного навчання в інтернеті? Які ресурси для цього можна використати?
60. Як визначається в закладах освіти вибір синхронного або асинхронного режиму проведення окремих навчальних занять?
61. Як реалізується індивідуальний підхід до учнів під час організації дистанційного навчання в закладах освіти?

62. *Що таке освітні втрати та як проводиться їх компенсація?*
63. *Якими документами регулюється освітній процес у закладах освіти під час воєнної загрози?*
64. *Якими є основні проблеми організації освітнього процесу в закладах освіти, що пов'язані із запровадженням воєнного стану в Україні?*
65. *Якими можливими діями можуть вирішуватися методичні проблеми організації освітнього процесу в закладах освіти в умовах запровадженням воєнного стану в Україні?*
66. *Які завдання моніторингу якості освітнього процесу в закладах загальної середньої освіти під час дистанційного навчання в умовах воєнного стану?*
67. *Якими є напрями реалізації дистанційного навчання в закладах загальної середньої освіти в умовах воєнного стану?*
68. *Які процедури та процеси є об'єктами моніторингу якості освітнього процесу в закладах загальної середньої освіти під час дистанційного навчання в умовах воєнного стану?*
69. *Які категорії осіб є учасниками моніторингу якості освітнього процесу в закладах загальної середньої освіти під час дистанційного навчання в умовах воєнного стану?*
70. *Як визначаються індикатори стратегії адаптації учасників освітнього процесу (учнів та вчителів) до нових умов?*
71. *В розрізі яких категорій учнів вивчаються особливості адаптації до дистанційного навчання?*
72. *За якими категоріями та даними проводиться оцінка обсягів навчальних втрат та здобутків під час дії воєнного стану?*
73. *За якими категоріями та результатами визначаються ступінь автономії учнів і рівні уміння вчитися?*
74. *За якими індикаторами визначається рівень професійної діяльності вчителів в ході реалізації дистанційного навчання під час дії воєнного стану?*
75. *За якими показниками визначається рівень технічного забезпечення дистанційного навчання?*
76. *За якими показниками визначаються потреби закладів загальної середньої освіти щодо забезпечення якості дистанційної форми освіти?*
77. *У яких формах проводиться моніторинг якості освітнього процесу в закладах загальної середньої освіти під час дистанційного навчання?*
78. *Яким чином можуть бути заплановані основні етапи проведення моніторингу якості освітнього процесу в закладах загальної середньої освіти під час дистанційного навчання?*
79. *Які інструменти застосовуються під час проведення моніторингу якості освітнього процесу в закладах загальної середньої освіти під час дистанційного навчання?*

80. *Яка структура виступає суб'єктом моніторингу якості освітнього процесу в закладах загальної середньої освіти під час дистанційного навчання?*
81. *Яким законом та як саме визначається поняття академічної доброчесності в Україні?*
82. *Назвіть та охарактеризуйте діяльність тих закордонних організацій, які займаються питаннями академічної доброчесності та етики в освіті.*
83. *Які існують шляхи взаємодії організацій, які займаються питаннями академічної доброчесності та етики в освіті, з урядами та закладами вищої освіти?*
84. *Охарактеризуйте діяльність організацій Великої Британії, які займаються питаннями академічної доброчесності та етики в освіті?*
85. *Наведіть приклад започаткування в закладі вищої освіти функціонування кодексу академічної доброчесності, який визначає правила та очікування стосовно доброчесного навчання та досліджень?*
86. *Поясніть, чому дистанційне навчання може збільшувати ризики порушення академічної доброчесності.*
87. *Якими можуть бути можливі наслідки порушень академічної доброчесності?*
88. *Назвіть основні методи підвищення рівня академічної доброчесності в закладі освіти.*
89. *Які спеціальні органи та комісії, що відповідають за контроль академічної доброчесності, можуть існувати в університетах та інших закладах освіти?*
90. *Які факти законодавство України визначає як порушення академічної доброчесності?*
91. *Як Міністерство освіти і науки України долучається до створення доброчесного клімату в закладах освіти України?*
92. *Назвіть законодавчі акти, які функціонують у полі забезпечення академічної доброчесності в освіті й науці України?*
93. *Яку роль у забезпеченні академічної доброчесності відіграє Національне агентство забезпечення якості вищої освіти України?*
94. *Яку роль у забезпеченні академічної доброчесності відіграє Державна служба якості освіти України?*
95. *Які заходи керівництва школи допоможуть створити середовище, де академічна доброчесність буде невід'ємною частиною культури закладу освіти?*
96. *Які аспекти підкреслюють важливість ключової ролі вчительського колективу в запровадженні в школі політики академічної доброчесності?*

97. Які змістовні положення має містити етичний кодекс закладу освіти, в якому чітко визначаються правила та стандарти академічної доброчесності?
98. Які заходи слід проводити для організації постійного моніторингу та оновлення політики академічної доброчесності в школі?

Завдання до Розділу 2.

1. Розробити факторно-критеріальну модель вивчення освітніх ресурсів та завдань, що використовують вчителі під час застосування технологій дистанційного навчання, за такими даними:

№ з/п	Перелік тверджень
1.	Зміст завдань, які пропонуються учням, спрямовані на оволодіння ключовими компетентностями
2.	Завдання для учнів містять критерії оцінювання результатів їхнього навчання, що спрямовані на оволодіння учнями ключовими компетентностями
3.	Вчитель/вчителька використовує освітні ресурси:
3.1.	Розробки навчальних занять
3.2.	Презентації
3.3.	Тести
3.4.	Завдання для самостійного опрацювання учнями
3.5.	Завдання для підсумкового оцінювання результатів навчання учнів
4.	Завдання, які пропонується вчителем/вчителькою, сприяють формуванню суспільних цінностей
5.	При використанні освітніх ресурсів учитель/вчителька дотримується принципів та визначених законом правил академічної доброчесності
6.	Вчитель/вчителька пропонує батькам дітей з особливими освітніми потребами покрокові інструкції для виконання запропонованих завдань/вправ

2. Проаналізувати зміст веб-сайту [Ліцею Новгородківської селищної ради Кропивницького району](#), визначити такі позиції:
 - Скільки класів у школі та як вони розподілені за категоріями «початкова школа», «базова школа», «старша школа»?
 - Який контингент учнів за категоріями «початкова школа», «базова школа», «старша школа»?
 - Чи висвітлені публічно на сайті закладу документи, що стосуються організації дистанційного навчання в закладі освіти?
 - Яке технічне забезпечення закладу освіти в контексті організації дистанційного навчання?
 - Проаналізуйте зміст путівника з дистанційного навчання.
 - Які матеріали для вчителів викладені в рубриці «Дистанційне навчання»?
 - Які сервіси використовуються в закладі освіти для організації дистанційного навчання?
 - Як у закладі освіти організоване змішане навчання?
 - Чи є на сайті закладу освіти покликання на зовнішні школи онлайн, що підтримують освітній процес?
 - Які нормативні документи й матеріали наявні на сайті закладу освіти для організації безпечного освітнього процесу?
 - Чи відображений на сайті закладу освіти розклад занять? Охарактеризуйте його особливості.
3. Ознайомтеся з документом [«Інструментарій для інституційного аналізу академічної доброчесності та системи внутрішнього забезпечення якості закладів вищої освіти»](#). Виконайте такі завдання:
 - Організуйте проведення [«Анкети для самооцінювання»](#) в межах університету. Підготуйте звіт за опитуванням.
 - Організуйте проведення «Анкети студентського опитування» в межах факультету. Підготуйте звіт за опитуванням.
 - Організуйте проведення «Анкети викладацького опитування» в межах факультету. Підготуйте звіт за опитуванням.
 - Опрацюйте результати анкетування за допомогою інструменту [«Матриця-світлофор»](#).

РОЗДІЛ 3.

ЕКСПЕРТНЕ ОЦІНЮВАННЯ ЯКОСТІ ПУБЛІЧНОЇ ІНФОРМАЦІЇ ЗАКЛАДУ ОСВІТИ

Сайт закладу освіти в сучасних умовах формує інформаційно-освітнє публічне середовище закладу освіти, виступає своєрідною візитівкою закладу, забезпечує інформаційну відкритість і взаємодію між учасниками освітнього процесу та всіма зацікавленими особами. Цілями створення сайту закладу освіти є такі:

- розвиток єдиного освітнього та інформаційного простору закладу освіти;
- представництво закладу освіти в мережі Інтернет, популяризація та підтримка освітнього процесу;
- підвищення мотивації до навчання шляхом реалізації освітнього сайту закладу освіти;
- формування навичок цифрового громадянства в учасників освітнього процесу.

Сайт закладу освіти виконує такі основні завдання:

- презентує заклад освіти в мережі Інтернет;
- інформує про особливості закладу, освітні стандарти, навчальні програми та плани, запроваджені в освітньому процесі, загальні відомості про педагогічний колектив, історію, досягнення тощо;
- забезпечує відкритість діяльності закладу освіти та висвітлення його діяльності в мережі Інтернет;
- надає інформаційно-освітнє забезпечення діяльності учасників та учасниць освітнього процесу, зокрема доступу до необхідних інформаційних та освітніх ресурсів, дистанційної форми здобуття освіти тощо;
- забезпечує взаємодію всіх учасників та учасниць освітнього процесу (адміністрації, педагогічного колективу, здобувачів освіти, їхніх батьків (осіб, які їх замінюють), соціальних партнерів закладу);

- створює умови для мережевої взаємодії з іншими установами, спрямованої на розв'язання актуальних питань організації освітнього процесу, надання можливості відвідувачам сайту поставити питання й отримати на них відповіді тощо;

- стимулює творчу активність педагогічних працівників та працівниць і здобувачів та здобувачок освіти; сприяє обміну педагогічним досвідом;

- висвітлює досягнення закладу освіти, результатів участі педагогічного колективу та/або здобувачів та здобувачок освіти в інноваційній, дослідно-експериментальній діяльності;

- розвиває інтерес здобувачів і здобувачок освіти до дослідницької та інноваційної діяльності, зокрема із застосуванням інформаційних технологій;

- створює та розвиває єдиний інформаційний простір закладу освіти, впроваджує інформаційні технології в освітній процес, створює умови для використання нових форм, методів навчання і виховання;

- створює умови для реалізації інформаційного забезпечення діяльності учасників освітнього процесу, у тому числі доступу до необхідних інформаційних ресурсів, реалізації дистанційного навчання;

- створює умови для взаємодії всіх учасників освітнього процесу: адміністрації, педагогічного колективу, здобувачів освіти, їх батьків; соціальних партнерів закладу; для мережевої взаємодії з іншими установами для розв'язання актуальних проблем освіти, надання можливості відвідувачам сайту поставити питання й отримати на них відповіді;

- стимулює творчу активність педагогів і здобувачів освіти, розвиває ініціативу зі створення та наповнення освітніх інформаційних ресурсів, здійснює обмін педагогічним досвідом та розвиває інтерес здобувачів освіти до пошукової та проектної діяльності із застосуванням інформаційних технологій.

Кількість користувачів інтернету в світі та в Україні постійно зростає. Можна вважати сформованим сучасне цифрове середовище, яке виступає каналом комунікації та відкриває для людини значні можливості отримання інформації, спілкування, професійної взаємодії тощо. Веб-сайт закладу освіти виступає складовою публічної соціальної комунікації; відображає специфіку функціонування освіти як суспільної сфери [20]; впливає на характер освітньої взаємодії через комунікацію з учнівством, вчительством, органами місцевого самоврядування, освітянською спільнотою, громадськими організаціями, засобами масової комунікації тощо [129].

За законом України «Про авторське право і суміжні права» «сайт – це сукупність даних, електронної (цифрової) інформації, інших об'єктів авторського права і (або) суміжних прав тощо, пов'язаних між собою і структурованих у межах адреси веб-сайту і (або) облікового запису власника цього веб-сайту, доступ до яких здійснюється через адресу мережі Інтернет, що може складатися з доменного імені, записів про каталоги або виклики і (або) числової адреси за інтернет-протоколом» [38].

Веб-сайт можна аналізувати в різних аспектах. Веб-сайт закладу освіти – це засіб для налагодження взаємодії з органами місцевого самоврядування, громадськими організаціями, засобами масової інформації, поріг для входження в національний і світовий освітній простір [142, 3]. Сайт закладу освіти відображає узгодженість цілей та інтересів всіх учасників освітнього процесу [17], що є умовою сталого перспективного розвитку системи освіти в період розбудови демократичного суспільства.

Веб-сайт закладу освіти – це інтернет-представництво освітньої установи у світовій мережі, через яке може формуватися репутація закладу. Заклад освіти прагне бути конкурентоспроможним, відкритим, мати привабливий імідж та ефективну систему роботи з інформацією для забезпечення внутрішніх потреб закладу та надання необхідної інформації контролюючим органам та широкому загалу. Шкільний сайт – візитівка школи, оскільки в ньому представлена її історія, традиції, свої «закони» та правила, специфіка організації освітнього процесу та його змісту. Сайт показує «освітнє обличчя» школи, у чому своєрідність освітньої діяльності, що відрізняється від інших.

Веб-сайт школи є багатофункціональним засобом. Окрім того, що заклад освіти організовує освітній процес, облаштовує освітній простір, здійснює виховну роботу та інші види діяльності, він ще виступає осередком інформації, яка цікавить не лише безпосередніх учасників освітнього процесу, але й батьків і широку громадськість. І саме на веб-сайті закладу освіти представлено значний обсяг такої інформації. В інформаційному суспільстві заклади освіти мають не лише необмежені презентаційні можливості на власних сайтах, а й здатність отримувати інформацію про заклади освіти всієї України й зарубіжжя, аналізуючи сайти інших освітніх закладів, переосмислюючи їхній досвід для покращення якості освітніх послуг. Окрім цього саме через сайт закладу освіти відбувається внутрішня взаємодія всіх учасників освітнього процесу, взаємодія з цільовою аудиторією, маркетингові комунікації (новини, оголошення, реклама, створення сприятливої громадської думки тощо) [28, 169]. Веб-сайт школи, як інформаційно-комунікаційна технологія, також посилює горизонтальні й вертикальні взаємозв'язки між суб'єктами освітянського простору [20], оскільки є інструментом мережевої взаємодії всіх учасників освітнього

процесу. Веб-сайт закладу освіти є публічним і доступним засобом інформації.

У підтримці функціональності веб-сайту закладу освіти в Україні можуть брати участь різні фахівці з різноманітних областей.

1. Веб-розробники, які відповідають за технічний розвиток та підтримку веб-сайту. Вони забезпечують програмування, дизайн і впровадження нових функцій, оптимізацію швидкодії та безпеку веб-сайту.

2. Графічні дизайнери, які відповідають за створення графічних елементів, таких як логотипи, зображення, інфографіка та інші важливі елементи дизайну веб-сайту.

3. Контент-менеджери, які відповідають за наповнення веб-сайту актуальною інформацією, включаючи текстовий контент, фотографії, відео та інші матеріали.

4. Спеціалісти з пошукової оптимізації (SEO), які допомагають оптимізувати веб-сайт для пошукових систем, щоб забезпечити його високий рейтинг у пошукових відповідачах та покращити видимість онлайн.

5. Спеціалісти з аналітики, які аналізують дані щодо використання веб-сайту, користувацького досвіду та інших метрик, щоб забезпечити оптимальну продуктивність та ефективність веб-сайту.

6. Технічна підтримка й адміністратори серверів, які відповідають за технічну інфраструктуру, таку як хостинг, серверні налаштування, безпеку та резервне копіювання даних.

7. Фахівці з безпеки і конфіденційності, які забезпечують захист веб-сайту від кібератак, зловживань та незаконного доступу до даних користувачів.

8. Користувацька підтримка – це фахівці, які надають допомогу користувачам щодо використання веб-сайту, відповідають на їх запитання та вирішують проблеми через електронну пошту, телефон або онлайн-форми зворотного зв'язку.

Залежно від розміру та складності веб-сайту, а також від потреб та ресурсів закладу освіти, можуть бути залучені різні комбінації цих фахівців для ефективної підтримки функціональності сайту.

З урахуванням значущості веб-сайту закладу освіти як засобу соціальної комунікації та взаємодії, визначають нормативно-правові вимоги щодо його функціонування, а оскільки він є джерелом інформації, то необхідно його розбудовувати на принципах академічної доброчесності. Основними вітчизняними нормативними джерелами, на яких ґрунтується функціонування веб-сайту закладу освіти, є такі Закони України:

- «Про освіту»;
- «Про інформацію»;
- «Про доступ до публічної інформації»;

- «Про захист персональних даних»;
- «Про захист інформації в інформаційно-телекомунікаційних системах»;
- «Про охорону дитинства»;
- «Про авторське право і суміжні права»;
- «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо протидії булінгу (цькуванню)»;
- «Про засади запобігання та протидії дискримінації в Україні»;
- «Про внесення змін до деяких законів України щодо доступу осіб з особливими освітніми потребами до освітніх послуг».

Серед міжнародних нормативних актів та резолюцій, які дають рекомендації щодо особливостей розробки офіційного інформаційно-освітнього ресурсу закладу освіти, наведемо такі:

- Посібник з прав людини для інтернет-користувачів та пояснювальний меморандум (Рекомендація CM/REC (2014)6 Комітету міністрів Ради Європи державам-членам щодо посібника з прав людини для інтернет-користувачів та пояснювальний меморандум);
- Конвенції ООН про права дитини;
- Конвенції про захист прав людини та основоположних свобод;
- Рекомендації для розвитку дослідницької стратегії ЮНІСЕФ «Права дітей у цифрову еру» (2017);
- Резолюція 32-ї сесії Ради ООН з прав людини «Заохочення, захист і реалізація прав людини в інтернеті» (2016);
- Рекомендації CM/REC (2018)7 Комітету Міністрів Ради Європи про принципи дотримання, захисту та реалізації прав дитини в цифровому просторі.

Проаналізуємо основні документи міжнародної нормативно-правової бази (стандарти), присвячені правам дитини та забезпеченню безпеки дитини в цифровому середовищі.

1. У Декларації прав дитини від 20.11.1959 р. [33] закладена ідея, що дитина має особливий статус, який передбачає забезпечення спеціального захисту дитини та першочергове надання допомоги.

2. В Окінавській хартії інформаційного суспільства [98] від 22.07.2000 р. передбачено, що зусилля міжнародного співтовариства, спрямовані на розвиток глобального інформаційного суспільства, повинні супроводжуватися погодженими діями зі створення безпечного й вільного від злочинності кіберпростору.

3. У Женевській декларації принципів «Побудова інформаційного суспільства – глобальне завдання у новому тисячолітті» [8] виокремлюється зобов'язання забезпечити дотримання прав дітей, а також їх захист та благополуччя під час розробки додатків і використання інформаційно-комунікаційних технологій та надання відповідних послуг.

4. У Конвенції Ради Європи про захист дітей від сексуальної експлуатації та сексуального насильства («Ланцаротська конвенція») [61] йдеться про те, що кожна Сторона використовує законодавчі або інші заходи для забезпечення отримання дітьми протягом навчання інформації про ризик сексуальної експлуатації та сексуального насильства, а також звертається особлива увага на випадки ризику, особливо ті, які передбачають використання нових інформаційно-комунікаційних технологій.

5. У Директиві ЄС 2011/93/ЄС щодо протидії сексуальному насильству та сексуальній експлуатації дітей та дитячій порнографії [62] вводиться застереження, що форми сексуального насильства та сексуальної експлуатації дітей зростають та поширюються завдяки використанню нових технологій та інтернету.

6. У Дохійській Декларації про включення питань запобігання злочинності та кримінального правосуддя [73] йдеться про необхідність створення захищеного й стійкого інформаційного середовища, попередження і припинення злочинної діяльності, що здійснюється за допомогою мережі Інтернет, при цьому приділяється особлива увага захисту дітей від експлуатації та наруги через інтернет.

7. У Декларації про принципи управління інтернетом [4] зазначається, що інтернет повинен бути орієнтований на людину й побудований на засадах поваги до прав людини.

8. У Рекомендації CM/Rec (2014)6 щодо Посібника з прав людини для інтернет-користувачів [113] стверджується, що права та основоположні свободи людини (у тому числі дитини) діють однаковою мірою офлайн та онлайн.

9. У Рекомендації CM/Rec (2018)7 про принципи дотримання, захисту та реалізації прав дитини в цифровому середовищі [114] стверджується про необхідність забезпечення кожній дитині всіх прав, обов'язків та зобов'язань, взятих в рамках відповідних міжнародних та європейських конвенцій у контексті використання інтернету.

10. У Стратегії Європейського Союзу щодо прав дитини (2021–2024 рр.) [8] утверджуються принципи цифрового та інформаційного суспільства ЄС, де діти можуть безпечно орієнтуватися в цифровому середовищі та використовувати його можливості.

11. У Цифровому компасі 2030 р.: європейський підхід до цифрового десятиліття» [143] стверджується, що безпечне та відкрите інформаційне середовище, що орієнтоване на людей, має бути законним, а також сприяти реалізації власних прав, такі як право на конфіденційність та захист даних, свободу слова та думки, права дітей та права споживачів.

Стаття 30 закону України «Про освіту» [45] визначає вимоги щодо функціонування сайту закладу освіти. Саме в цьому законі визначено вимоги щодо прозорості та інформаційної відкритості освітнього закладу, які реалізуються в такий спосіб: 1) формування відкритого та загальнодоступного інформаційного ресурсу закладу освіти (веб-сайт); 2) розміщення інформації про наявність у закладу освіти ліцензії на здійснення освітньої діяльності; 3) публікація кошторису та фінансового звіту за умов отримання публічних коштів; 4) розміщення додаткової інформації, визначеної спеціальними законами України.

Перелічимо, для якої інформації та документів повинен бути відкритий доступ згідно зі статтею 30 закону України «Про освіту» на сайті закладу освіти:

1) ліцензії на провадження освітньої діяльності (яка визначає спроможність здобувача ліцензії здійснювати освітню діяльність відповідно до визначених вимог);

2) сертифікати про акредитацію освітніх програм, сертифікат про чергову акредитацію (сертифікацію, інституційний аудит) закладу освіти;

3) інформація про структуру та органи управління закладу освіти;

4) інформація про кадровий склад закладу освіти згідно з ліцензійними умовами;

5) інформація про освітні програми, що реалізуються в закладі освіти, та перелік освітніх компонентів, що передбачені кожною освітньою програмою;

6) інформація про територію обслуговування, закріплену за закладом освіти його засновником (для закладів дошкільної та загальної середньої освіти);

7) інформація про ліцензований обсяг та фактичну кількість осіб, які навчаються у закладі освіти;

8) інформація про мову (мови) освітнього процесу;

9) інформація про наявність вакантних посад, порядок і умови проведення конкурсу на їх заміщення (у разі його проведення);

10) інформація про матеріально-технічне забезпечення закладу освіти (згідно з ліцензійними умовами);

11) інформація про напрями наукової та/або мистецької діяльності (для закладів вищої освіти);

12) інформація про наявність гуртожитків та вільних місць у них, розмір плати за проживання;

13) інформація про результати моніторингу якості освіти;

14) текст річного звіту про діяльність закладу освіти;

15) текст правил прийому до закладу освіти;

16) інформація про умови доступності закладу освіти для навчання осіб з особливими освітніми потребами;

17) інформація про розмір плати за навчання, підготовку, перепідготовку, підвищення кваліфікації здобувачів освіти;

18) перелік додаткових освітніх та інших послуг, їх вартість, порядок надання та оплати;

19) інформація про правила поведінки здобувача освіти в закладі освіти;

20) план заходів, спрямованих на запобігання та протидію булінгу (цькуванню) в закладі освіти;

21) інформація про порядок подання та розгляду (з дотриманням конфіденційності) заяв про випадки булінгу (цькування) в закладі освіти;

22) інформація про порядок реагування на доведені випадки булінгу (цькування) в закладі освіти та відповідальність осіб, причетних до булінгу (цькування);

23) інша інформація, що оприлюднюється за рішенням закладу освіти або на вимогу законодавства [45].

Таким чином, інформаційне наповнення веб-сайту закладу освіти формується відповідно до вимог діючого законодавства, несе суспільно-значущу інформацію для всіх зацікавлених осіб. Усі інформаційні матеріали, представлені на сайті закладу освіти мають бути представлені державною мовою та (або за потреби) іншими мовами.

Всі опорні заклади освіти повинні мати сайти (філії – за можливості; інформація про філії повинна бути представлена на сайті опорного закладу). Сайти закладів освіти створюються за рішенням педагогічної ради закладу; для фіксування адреси веб-сайту та хостингу потрібен наказ керівника закладу; для закриття сайту також потрібен наказ керівника. У закладі освіти може бути розроблене «Положення про сайт закладу освіти» (розробляється на основі типового положення), яке затверджується керівником закладу освіти. Зміни до Положення вносяться за рішенням педагогічної ради закладу. Інформація про проходження інституційного аудиту повинна бути також представлена на сайті закладу освіти. Відповідальність за функціонування сайту покладається на директора (керівника) закладу освіти (за зміст інформації, представленої на сайті також відповідає керівник закладу). Технічну підтримку сайту здійснює адміністратор (чи редактор); дизайн визначається доцільністю у відповідності до вимог щодо змісту й функціональності.

В Законі України «Про освіту» виділяється необхідність прозорості сайту закладу освіти. Термін «прозорість» («transparency») — означає «видимий», «зрозумілий» — часто використовується у міжнародних нормативно-правових документах, що регламентують сфери суспільної діяльності й вимагають відкритості для контролю громадянським суспільством. Високий рівень прозорості передбачає, що представлена

інформація дає чітке уявлення про дійсний стан речей щодо освітньої та фінансової діяльності закладу освіти (дійсна, доступна, зрозуміла).

«Прозорість» діяльності закладу освіти, яка відображається через інформацію на веб-сайті закладу освіти, розглядається з позицій різних цільових груп:

- педагогічних працівників;
- батьків і учнів;
- інших закладів освіти;
- органів управління закладами освіти.

Відповідно до такого поділу можна виділяти чотири рівня прозорості.

При розробці веб-сайту необхідно продумати його загальну структуру (розділи, підрозділи та взаємозв'язки між ними) та вибрати платформу, на якій буде створено веб-сайт закладу освіти. Найпоширенішими в Україні є три платформи, можливі для створення сайту закладу освіти:

- Система шкільного менеджменту School Champion (<http://schoolchampion.in.ua/>);
- Платформа e-School.ua (<https://e-schools.info/>);
- Платформа ukr.school (<https://ukr.school/>).

Розроблено Типове положення про веб-сайт закладу освіти (https://lan-metod.at.ua/novunu/tupove_polojenna.pdf), на основі якого освітній заклад розробляє власне Положення, що затверджується наказом по закладу освіти. Дане Положення визначає:

- порядок функціонування сайту школи, мету його створення, цілі, вимоги та відкритість;
- порядок функціонування та адміністрування сайту (тобто організацію інформаційного наповнення та супроводу сайту);
- порядок захисту персональних даних.

У Положенні зазначено про необхідність дотримання Закону України «Про захист персональних даних» [41], що передбачає наявність письмових дозволів батьків дітей щодо публікації персональних даних учнів. Відповідні дозволи повинні надати й педагоги закладу освіти. Відомості про суб'єкта освітнього процесу можуть бути вилучені з відкритих джерел за його вимогою.

Ефективна система підтримки функціонування сайту закладу освіти повинна забезпечувати надійну роботу веб-сайту та задовольняти потреби користувачів. При цьому слід враховувати такі ключові аспекти.

1. Організація технічної підтримки – забезпечення безперебійної роботи веб-сайту включає у себе регулярний моніторинг серверів, виявлення та виправлення технічних проблем, оновлення програмного забезпечення, резервне копіювання даних та інші аспекти системного адміністрування.

2. Організація змістової підтримки – забезпечення актуальності та релевантності вмісту сайту, включаючи оновлення розкладів занять, новин, інформаційних матеріалів тощо; це може включати співпрацю зі вчителями, адміністрацією школи та іншими сторонами для надання актуальної інформації.

3. Запровадження засобів безпеки – захисту веб-сайту від потенційних кібератак та зловживань, включаючи регулярне оновлення програмного забезпечення, використання захисту від зловживань, моніторинг активності та інші заходи безпеки.

4. Організація користувацької підтримки – надання допомоги користувачам щодо використання веб-сайту, відповіді на їх запитання та вирішення проблем через електронну пошту, телефон, онлайн-форми зворотного зв'язку або інші канали зв'язку.

5. Оптимізація продуктивності сайту та швидкодії серверної групи – виконання оптимізації швидкодії сайту для забезпечення швидкого завантаження сторінок, підтримка сумісності з різними браузерами та пристроями, а також зменшення витрат ресурсів сервера.

6. Організація аналітики й відстеження результатів – збір та аналіз даних щодо використання веб-сайту з метою розуміння поведінки користувачів, виявлення проблемних місць та розробка стратегії для подальшого вдосконалення.

7. Створення системи планування та розробка стратегії розвитку – подальший розвиток веб-сайту з врахуванням потреб користувачів, технічних та функціональних вимог, нових технологій та трендів у веб-дизайні та розробці.

Ці аспекти спільно допомагають забезпечити ефективне та безперебійне функціонування веб-сайту закладу освіти, що є важливим для задоволення потреб користувачів та досягнення освітніх цілей школи.

Державна служба якості освіти України відіграє ключову роль у забезпеченні якості освіти в Україні та контролює виконання нормативно-правових актів у сфері освіти. Щодо моніторингу веб-сайтів закладів освіти Державна служба може виконувати такі функції.

1. Державна служба може моніторити веб-сайти закладів освіти, щоб переконатися, що вони відповідають вимогам чинного законодавства щодо публічної інформації про освітні заклади.

2. Державна служба може оцінювати якість та актуальність інформації на веб-сайтах закладів освіти, зокрема, наявність необхідної інформації для батьків, учнів та громадськості.

3. Державна служба може перевіряти, чи забезпечено доступність веб-сайтів для різних аудиторій, зокрема, для людей з інвалідністю, а також перевіряти використання мови, що відповідає мовним правилам країни.

4. Державна служба може виконувати контроль за захистом особистих даних на веб-сайтах закладів освіти, а також за дотриманням правил безпеки в інтернеті.

5. На основі результатів моніторингу Державна служба може складати звіти, проводити аналіз та надавати рекомендації закладам освіти з покращення якості їхніх веб-сайтів.

Загалом, Державна служба якості освіти України може виконувати роль у моніторингу веб-сайтів закладів освіти з метою забезпечення доступності, якості та безпеки інформації, що публікується, та виконання вимог чинного законодавства в цій сфері.

Державна служба якості освіти України 2021 року проводила вивчення забезпечення прозорості та інформаційної відкритості закладів освіти. При проведенні дослідження вивчалися сайти понад 50 % закладів загальної середньої освіти України. У звіті (<https://sqe.gov.ua>) за результатами перевірки визначено такі основні проблеми:

- 19,2 % закладів загальної середньої освіти не мають власних сайтів;
- на веб-сайтах шкіл відсутня інформація щодо освітніх програм (48,9 %);
- не визначається закріплена за школою територія обслуговування (54,1 %);
- відсутні дані щодо фактичної чисельності учнів (45,5 %);
- на веб-сайтах не оприлюднено інформації щодо ліцензій на провадження освітньої діяльності (63,2 %), правила прийому на навчання (53,7 %), інформації про кадровий склад (33,5 %) та наявних вакансій (59,9 %);
- на сайтах не представлено порядок подання та розгляду заяв про випадки булінгу у школах (74,8 %) та заходи протидії булінгу (67,2 %);
- 32,4 % сайтів закладів освіти створений на платформі Ucoz, 23.1 % сайтів – на Edukit та School champion (раніше відомий як Edukit), 9,3 % на ресурсах Google, 5.6 % – на Klasna ocinka. Майже 80 % сайтів закладів освіти отримують доменне ім'я та хостинг разом. Майже 90 % закладів освіти мають незахищене з'єднання.

Освітні експерти, які аналізували інформаційну наповнюваність сайтів, звертали увагу на такі недоліки [29, 14]:

- необхідність покращення дизайну;
- відсутність якісного відео та анімації;
- одноманітність, неактуальність та непрофесійність представлення новин;
- неактуальний і недостатній навчально-методичний контент;
- відсутність віртуальних шкільних музеїв та віртуальної бібліотеки;
- відсутність зворотного зв'язку;
- нерегулярність оновлення інформації на сайті.

Серед пропозицій щодо покращення сайтів були такі: наповнювати сайт оперативною інформацією із залученням учнів і батьків, а також працівників бібліотек шкіл.

Таким чином, Державною службою якості освіти України за результатами вивчення стану забезпечення прозорості та інформаційної відкритості закладів освіти було виявлено проблеми щодо дотримання статті 30 закону України «Про освіту».

Дотримання академічної доброчесності та відсутність дискримінації є базовими принципами функціонування сайту закладу освіти як каналу комунікації. Сайти закладів освіти, які створюються й функціонують на основі норм міжнародного та національного права, виходять з базового принципу першочерговості прав особи, особливо – дитини. Відповідно, сайт закладу освіти забороняється використовувати з метою, не пов'язаною з діяльністю закладу (економічна, комерційна, політична, релігійна діяльність тощо). Фото та відео можуть бути зроблені й розміщені на сайті лише за умови згоди людини (якщо це зображення дитини, то повинна бути згода одного з батьків або осіб, що їх замінюють). Також, вся інформація про учнів, вчителів, керівництво закладу освіти – учасників освітнього процесу, може публікуватися лише з їхньої згоди [41]; забороняється висвітлювати на сайті закладу освіти персональні дані про расове або етнічне походження, політичні, релігійні або світоглядні переконання, членство в політичних партіях і професійних спілках та інформацію про стан здоров'я, статевого життя, біометричних або генетичних даних. Відповідно, на сайті закладу освіти не розміщуються дані про учасників освітнього процесу: їхні домашні адреси; номери телефонів; електронні адреси; не висвітлюється інформація про сімейний стан і біометричні дані, що однозначно ідентифікують особу; відомості про психічне та фізичне здоров'я; політичні погляди та релігійні переконання; відомості про службу членів сімей у збройних силах та органах правопорядку. Також на сайті закладу освіти не має бути матеріалів, що містять ознаки дискримінації особи за ознаками національності, громадянства, майнового стану, статі, раси, кольору, віку тощо [46]. На веб-сайті закладу освіти не повинно бути:

- матеріалів, що становлять загрозу участі в екстремістських рухах, релігійних спільнотах, вчинення злочинів, домагань;
- матеріалів що надмірно сексуалізують жінок і дівчаток;
- матеріалів з популяризацією насильства та заподіяння собі шкоди;
- матеріалів, щодо насильницьких дій до людей чи тварин;
- дискримінаційних, расистських або принизливих висловлювань, закликів, візуалізації або заохочення до таких дій;
- порушення авторського, патентного й суміжних прав.

Функціонування сайту повинно вибудовуватися на принципах академічної доброчесності. Академічна доброчесність за законом України «Про освіту» (ст.42) [45] – «це сукупність етичних принципів та визначених законом правил, якими мають керуватися учасники освітнього процесу під час навчання, викладання та провадження наукової (творчої) діяльності з метою забезпечення довіри до результатів навчання та/або наукових (творчих) досягнень». У контексті функціонування веб-сайту закладу освіти дотримання принципів академічної доброчесності передбачає:

- посилення на джерела інформації при використанні ідей, розробок, тверджень, відомостей;
- дотримання законодавчих норм про авторське право й суміжні права;
- представлення правдивої інформації про технології, методики та результати різноманітних досліджень, джерела використаної інформації та власну педагогічну (науково-педагогічну, творчу) діяльність;
- контроль за дотриманням академічної доброчесності здобувачами освіти [45].

У контексті функціонування сайту закладу освіти, порушенням академічної доброчесності вважають: плагіат, самоплагіат, фабрикацію, фальсифікацію, обман. Якщо норми академічної доброчесності дотримано, всі в рівних умовах, у всіх однакові позиції, немає асиметричності інформації, то формується довіра й втілюється доступність якісної освіти. Академічна доброчесність є довгостроковою інвестицією, що формує довіру до освіти.

Вимоги до веб-сайтів закладів освіти в Європі можуть відрізнятися залежно від країни та регіону, а також від рівня освітньої установи (наприклад, початкова школа, середня школа, заклад вищої освіти). Проте, існують деякі загальні тенденції та стандарти, які часто застосовуються.

1. Сайт повинен бути доступним для всіх користувачів, включаючи людей з інвалідністю. Це може означати відповідність до стандартів доступності, таких як WCAG (Web Content Accessibility Guidelines).

2. Сайт повинен містити достатньо інформації про заклад освіти, його програми, кадровий склад, розклад занять, контактні дані тощо.

3. Дизайн повинен бути зручним для користувачів, а навігація – логічною та інтуїтивно зрозумілою. Це допоможе відвідувачам легко знаходити потрібну інформацію.

4. З огляду на обробку особистих даних учнів та співробітників, сайт повинен забезпечувати належний рівень захисту та дотримуватися вимог щодо конфіденційності.

5. Оскільки багато користувачів використовують мобільні пристрої для доступу до інтернету, важливо, щоб сайт був адаптований для відображення на різних типах пристроїв.

6. У багатьох країнах Європи може бути вимога до мовної підтримки сайту, зокрема, якщо це стосується мови навчання в даному регіоні.

7. Сайт може містити розділи з корисними ресурсами для вчителів, учнів і їх батьків, такі як матеріали для самостійної підготовки, педагогічні поради, інструкції тощо.

Якщо конкретизувати інформацію, то вимоги до веб-сайтів середніх шкіл у Європі додатково можуть включати такі особливості.

1. Сайт має бути інформаційно наповненим, тобто повинен містити повну інформацію про школу, включаючи історію, місію та цінності, організаційну структуру, педагогічний склад, програми та курси, доступні додаткові можливості (наприклад, спортивні команди, клуби, культурні події тощо), розклад занять, інформацію для батьків та учнів, контактну інформацію тощо.

2. Сайт повинен мати привабливий та зручний дизайн, а навігація має бути логічною та інтуїтивно зрозумілою. Розділи сайту повинні бути чітко позначені, щоб користувачі могли легко знаходити потрібну інформацію.

3. Інформація на сайті повинна бути актуальною та оновлюватися регулярно, включаючи розклади занять, новини школи, оголошення тощо.

4. Сайт може містити можливості для взаємодії з батьками, учнями та іншими зацікавленими сторонами через форми зворотного зв'язку, онлайн-консультації, форуми тощо.

5. На сайті має бути забезпечена безпека особистих даних учнів і співробітників, а також захист від зловживань або кібератак.

6. Сайт повинен відповідати стандартам доступності, щоб забезпечити його використання людьми з обмеженими можливостями.

Ці вимоги можуть бути частково стандартизовані на рівні держав або регіонів у Європі, але також можуть варіюватися в залежності від конкретних потреб і вимог кожної школи.

Протягом травня-липня 2018 року в 24 регіонах України було проведено моніторингове дослідження «Повага та безпека» щодо небезпечного поширення інформації особистого характеру (персональних даних) на сайтах закладів загальної середньої освіти України [143]. Протягом дослідження було проаналізовано 288 сайтів закладів загальної середньої освіти (по 12 закладів освіти в кожній області; зі збереженням рівноваги між міськими та сільськими закладами освіти; вибірка формувалася через використання генератору випадкових чисел).

Основні результати цього моніторингового дослідження були такими.

1. 90 % закладів освіти мають незахищене з'єднання. Нормативна база, що регламентує функціонування веб-сайту закладу освіти не ідентифікована на сайтах (100 %).

2. 94 % сайтів не представляють інформації щодо захисту персональних даних і не демонструють захисту приватності учнівства та вчительства; при цьому відсутня інформація – до кого звертатися з метою видалення персональних даних.

3. 92 % сайтів не приводять інформацію про особу, відповідальну за інформаційний контент.

4. Всі сайти представляють у відкритому доступі персональні дані про учнів (фото, імена та прізвища дітей, дати народження, прийнятих до 1-го класу, адреси тощо).

5. На 15 % сайтів ідентифіковано електронний журнал.

6. На всіх сайтах наявні фото (або відео) з дітьми на уроках та позакласних заходах, при відсутності інформації про дозвіл на відео чи фото зйомку.

7. 34 сайти закладів освіти містять рекламу (чи контекстну, чи спливаючу, чи рекламу, яка спливає в нових вікнах браузеру, чи відеорекламу).

8. 34 % сайтів закладів освіти відзначають наявність нового сайту з посиланням на нього.

9. На сайтах 140 закладів освіти наявні інформація (поради батькам і учням, теоретико-практичні й методичні поради тощо) без зазначення джерела.

Таким чином, моніторингове дослідження «Повага та безпека» щодо небезпечного поширення інформації особистого характеру (персональних даних) на сайтах закладів загальної середньої освіти України виявили факти порушення як чинного законодавства, так і принципу академічної доброчесності.

За Законом України «Про засади запобігання та протидію дискримінації в Україні» [40] зазначено, що всі інформаційні джерела не повинні містити контент, де розповсюджуються вислови щодо дискримінації та утиску особи чи групи осіб на основі:

- етнічного походження;
- соціального походження;
- громадянства;
- раси;
- релігії та вірувань;
- віку;
- статі;
- сексуальної орієнтації;
- гендерної ідентичності;
- інвалідності;
- або за іншою ознакою.

Відповідно, інформація, що представлена на сайті закладу освіти повинна бути позбавлена ознак дискримінації у будь яких формах. При цьому рекомендовано застосовувати гендерно чутливу мову, не представляти осіб у стереотипних ролях і знаходити можливості уникати сегрегації й поляризації за певними ознаками.

МОН України відзначає наявність кричущих випадків дискримінації на сайтах закладів освіти (<https://imzo.gov.ua/materialy-dlia-chleniv-ekspertnykh-hrup-ta-ekspertnykh-komisiy/>) (використання анахронізмів на кшталт висловлювань «негри», «жиди», «цигани»; інваліди позиціонуються як німечні тощо). У межах антидискримінаційного підходу пропонуються різні заходи: доцільність заміни слова «батьки» на слово «рідні», оскільки 40 % дітей проживають у неповних сім'ях; не пропагувати застарілі моделі поведінки щодо хлопчиків і дівчат тощо.

ДВНЗ «Інститут модернізації змісту освіти» розробив Методичні рекомендації щодо організації роботи сайту закладу освіти (із фокусом на повагу прав людини в онлайновому просторі) (<https://hoippo.km.ua/wp-content/uploads/2020/06/Додаток-1-до-листа.pdf>).

Розбудова та функціонування веб-сайту закладу освіти на базових принципах академічної доброчесності та антидискримінаційності сприятимуть покращенню якості освіти в контексті сталого розвитку суспільства.

Для проведення експертизи якості публічної інформації закладу освіти розробляється й у подальшому використовується таблиця аналізу сайтів закладів освіти з визначеними індикаторами. У розробці таблиці аналізу сайтів використано положення статті 30 закону України «Про освіту» щодо прозорості та інформаційної відкритості закладу освіти й зазначено перелік компонентів інформації та видів документів, які повинні бути представлені на сайті закладу освіти (https://urst.com.ua/pro_osvitu/st-30). Саме ці компоненти інформації та види документів використані при створенні індикаторів.

Отже, метою експертизи якості публічної інформації закладу освіти є вивчення стану забезпечення прозорості та інформаційної відкритості діяльності закладу освіти, рівня інформаційного наповнення офіційного Веб-сайту.

Для цього необхідно встановити наявність сайту й вивчити його зміст, регламентований законом публічної інформації.

Формою експертизи якості публічної інформації закладу освіти може бути обрана дистанційна робота з використанням сучасних інформаційно-комунікаційних і цифрових технологій.

У якості методичного апарату використовується метод спостереження, аналіз документації.

Як індикатори визначені наявність сайту й наявність інформації, що є обов'язковою до оприлюднення, відповідно до законодавства (ст. 30 закону України «Про освіту»).

Процедура проведення експертизи якості публічної інформації закладу освіти полягає у проведенні аналізу наявності необхідної інформації на момент дослідження.

Відповідно статті 30. Прозорість та інформаційна відкритість закладу освіти закону України «Про освіту», заклади освіти формують відкриті й загальнодоступні ресурси, в яких наявна інформація про їхню діяльність, та оприлюднюють таку інформацію. Доступ до такої інформації осіб з порушенням зору може й повинен забезпечуватися в одній з обраних різних форм та з урахуванням технічних можливостей закладу освіти. Заклади освіти, освітня діяльність яких ліцензована, зобов'язані забезпечувати на своїх веб-сайтах відкритий доступ до визначеної законом інформації та документів. Для зразку в таблиці 3.1 представлена схема аналізу.

Таблиця 3.1. Схема експертизи якості
публічної інформації закладу освіти

Індикатор	Інформація за визначеним індикатором		
	представлена на сайті	частково представлена на сайті	не представлена на сайті
статут закладу освіти;			
ліцензії на провадження освітньої діяльності;			
сертифікати про акредитацію освітніх програм, сертифікат про інституційну акредитацію закладу вищої освіти;			
структура та органи управління закладу освіти;			
кадровий склад закладу освіти згідно з ліцензійними умовами;			
освітні програми, що реалізуються в закладі освіти, та перелік освітніх компонентів, що передбачені відповідною освітньою програмою;			

територія обслуговування, закріплена за закладом освіти його засновником (для закладів дошкільної та загальної середньої освіти);			
ліцензований обсяг та фактична кількість осіб, які навчаються у закладі освіти;			
мова (мови) освітнього процесу;			
наявність вакантних посад, порядок і умови проведення конкурсу на їх заміщення (у разі його проведення);			
матеріально-технічне забезпечення закладу освіти (згідно з ліцензійними умовами);			
наявність гуртожитків та вільних місць у них, розмір плати за проживання			
результати моніторингу якості освіти;			
річний звіт про діяльність закладу освіти;			
правила прийому до закладу освіти;			
умови доступності закладу освіти для навчання осіб з особливими освітніми потребами;			
розмір плати за навчання, підготовку, перепідготовку, підвищення кваліфікації здобувачів освіти;			
перелік додаткових освітніх та інших послуг, їх вартість, порядок надання та оплати;			
правила поведінки здобувача освіти в закладі освіти;			
план заходів, спрямованих на запобігання та протидію булінгу (цькуванню);			

Розділ 3.
Експертне оцінювання якості публічної інформації закладу освіти

порядок подання та розгляду (з дотриманням конфіденційності) заяв про випадки булінгу (цькування);			
порядок реагування на доведені випадки булінгу (цькування) та відповідальність осіб, причетних до булінгу (цькування);			
кошторис та фінансова звітність про надходження та використання всіх отриманих коштів;			
інформація про перелік товарів, робіт і послуг, отриманих як благодійна допомога, із зазначенням їх вартості, а також про кошти, отримані з інших джерел, не заборонених законодавством;			
висновок про якість освітньої та управлінської діяльності закладу освіти та рекомендації щодо вдосконалення його діяльності, уточнені за результатами розгляду заперечень;			
інформація про проведення та результати громадської акредитації закладу загальної середньої освіти;			
орієнтовний план підвищення кваліфікації;			
інформація про форми здобуття освіти;			
інша інформація, що оприлюднюється за рішенням закладу освіти або на вимогу законодавства.			

Таким чином, своєчасне та якісне оприлюднення інформації про діяльність освітнього закладу, яку й вимагає законодавство України, забезпечує прозору діяльність та убезпечує адміністрацію закладу освіти від потенційних непорозумінь та конфліктів. Довірливі стосунки між батьками

та викладачами – це запорука злагодженого та продуктивного освітнього процесу.

Запитання для самоперевірки до Розділу 3.

1. *Сформулюйте цілі створення веб-сайту закладу освіти.*
2. *Які основні завдання виконує веб-сайт закладу освіти?*
3. *Як характеризується веб-сайт у тексті закону України «Про авторське право і суміжні права»?*
4. *В яких аспектах можна аналізувати веб-сайт закладу освіти?*
5. *Чому веб-сайт закладу освіти вважають багатофункціональним засобом?*
6. *Фахівці яких областей можуть брати участь у підтримці веб-сайту закладу освіти?*
7. *На яких нормативних джерелах України ґрунтується функціонування веб-сайту закладу освіти?*
8. *Охарактеризуйте коротко зміст міжнародних нормативних актів та резолюцій, які дають рекомендації щодо особливостей розробки офіційного інформаційно-освітнього ресурсу закладу освіти.*
9. *Які вимоги визначені щодо функціонування веб-сайту закладу освіти в статті 30 закону України «Про освіту»?*
10. *Для якої інформації та документів повинен бути відкритий доступ згідно зі статтею 30 закону України «Про освіту» на веб-сайті закладу освіти?*
11. *Чи всі заклади освіти повинні мати веб-сайти?*
12. *Яка процедура створення веб-сайту закладу освіти?*
13. *На кого покладається відповідальність за функціонування веб-сайту закладу освіти?*
14. *В чому полягає вимога прозорості веб-сайту закладу освіти?*
15. *З позицій яких цільових груп розглядається вимога прозорості веб-сайту закладу освіти?*
16. *Назвіть відомі Вам платформи для створення веб-сайту закладу освіти.*
17. *Що визначає Типове положення про веб-сайт закладу освіти?*
18. *Які ключові аспекти слід враховувати при організації ефективної системи підтримки функціонування сайту закладу освіти?*
19. *Які функції відіграє Державна служба якості освіти України щодо моніторингу веб-сайтів закладів освіти?*
20. *Охарактеризуйте основні результати вивчення Державною службою якості освіти України у 2021 році питання щодо забезпечення прозорості та інформаційної відкритості закладів освіти.*

21. *На які недоліки звертали увагу освітні експерти, які аналізували інформаційну наповнюваність сайтів за результатами моніторингу Державною службою якості освіти України у 2021 році забезпечення прозорості та інформаційної відкритості закладів освіти?*
22. *Назвіть базові принципи функціонування веб-сайту закладу освіти як каналу комунікації.*
23. *Які обмеження існують на інформаційний контент, який може бути викладений на веб-сайт закладу освіти?*
24. *Що передбачає дотримання принципів академічної доброчесності у контексті функціонування веб-сайту закладу освіти?*
25. *Які тенденції та загальні стандарти застосовуються при підтримці функціонування веб-сайтів закладів освіти у Європі?*
26. *Які особливі стандарти застосовуються при підтримці функціонування веб-сайтів закладів загальної середньої освіти у Європі?*
27. *Назвіть основні результати проведеного в Україні 2018 року моніторингового дослідження «Повага та безпека» щодо небезпечного поширення інформації особистого характеру (персональних даних) на сайтах закладів загальної середньої освіти України.*
28. *Які обмеження накладені на контент веб-сайтів (в тому числі веб-сайтів закладів освіти) згідно Закону України «Про засади запобігання та протидію дискримінації в Україні»?*
29. *На яких нормативних актах України ґрунтується алгоритм проведення експертизи якості публічної інформації закладу освіти?*
30. *Яка мета експертизи якості публічної інформації закладу освіти?*
31. *У якій формі може проводитися експертиза якості публічної інформації закладу освіти?*
32. *Які індикатори використовуються для проведення експертизи якості публічної інформації закладу освіти?*
33. *В чому полягає процедура проведення експертизи якості публічної інформації закладу освіти?*
34. *За якими полями аналізується стан кожного індикатора при проведенні експертизи якості публічної інформації закладу освіти?*

Завдання до Розділу 3.

1. Використавши «Схему експертизи якості публічної інформації закладу освіти» (таблиця 3.1), провести експертизу якості публічної інформації таких закладів освіти:
 - Комунальний заклад «Гімназія сучасної освіти №9 «Меридіан» Світловодської міської ради»;

- *Комунальний заклад «Ліцей №10 «Престиж» Світловодської міської ради»;*
- *Комунальний заклад «Світловодська загальноосвітня санаторна школа-інтернат I-III ступенів №2 Кіровоградської обласної ради»;*
- *Комунальний заклад «Ліцей №7 «Перспектива» Світловодської міської ради»;*
- *Заклад дошкільної освіти "Школа Монтесорі для дітей віком від 2 до 7 років" комунальної власності Світловодської міської ради;*
- *Центр військово-патріотичного виховання Світловодської міської ради;*
- *Гімназія «Семицвіт» Знам'янської міської ради Кіровоградської області;*
- *Ліцей імені Тараса Шевченка Знам'янської міської ради Кіровоградської області;*
- *Ліцей «Крила України» Знам'янської міської ради Кіровоградської області;*
- *Павлівський ліцей імені В.О. Сухомлинського Онуфріївської селищної ради Кіровоградської області;*
- *Онуфріївський ліцей Онуфріївської селищної ради Кіровоградської області;*
- *Онуфріївський заклад дошкільної освіти «Калинка» Онуфріївської селищної ради;*
- *Олександрівський ліцей Попельнастівської сільської ради Олександрійського району Кіровоградської області;*
- *Попельнастівський ліцей Попельнастівської сільської ради Олександрійського району Кіровоградської області;*
- *Попельнастівський заклад дошкільної освіти «Капітошка» (ясла-садок) Попельнастівської сільської ради Олександрійського району Кіровоградської області.*

РОЗДІЛ 4. ПРОВЕДЕННЯ ІНСТИТУЦІЙНОГО АУДИТУ. ДОКУМЕНТАЦІЯ ЕКСПЕРТНОЇ ГРУПИ

Інституційний аудит закладів освіти – це систематичний процес оцінки ефективності, якості та сталості управління та функціонування освітніх процесів на рівні всього закладу, це зовнішнє оцінювання роботи школи, під час якого незалежні експерти оцінюють освітні й управлінські процеси та дотримання закладом освіти вимог законодавства.

Аудит є новою для України процедурою вивчення освітньої діяльності закладу освіти, яка прийшла на зміну державній атестації шкіл. Цей процес включає в себе аналіз управлінської структури, методів викладання, організації освітнього процесу, а також оцінку рівня задоволеності від освітнього процесу серед учнів, батьків та педагогічного персоналу. Алгоритми проведення інституційного аудиту в закладах освіти та вимоги щодо особливостей формування внутрішньої системи забезпечення якості освіти у освітніх закладах регулюються нормативними документами [79], [80], [81], [82], [83], [84], [85]. Рекомендації Державної служби якості освіти України щодо побудови внутрішньої системи забезпечення якості освіти у закладі загальної середньої освіти та щодо інформованості засновників закладів загальної середньої освіти про особливості проведення інституційного аудиту оформлені у вигляді видань служби [21, [50]. Розглянемо особливості проведення інституційного аудиту на прикладі закладів загальної середньої освіти.

Структура інституційного аудиту згідно нормативних документів [84] включає такі заходи:

1. Оцінювання якості освітньої діяльності закладу освіти, що здійснюється шляхом оцінювання освітніх і управлінських процесів закладу освіти, внутрішньої системи забезпечення якості освіти за такими основними напрямками:

- оцінювання освітнього середовища;

- оцінювання педагогічної діяльності;
- оцінювання здобувачів освіти;
- оцінювання управлінської діяльності.

2. Комплексна зовнішня перевірка додержання закладом освіти вимог законодавства у сфері загальної середньої освіти.

Проведення інституційного аудиту закладу освіти включає такі основні етапи:

1. Підготовчий етап, на якому визначаються мета й завдання аудиту, складається план проведення аудиту, формується команда, яка буде здійснювати аудит, збирається необхідна документація та інформація про заклад освіти.

2. Аналіз управлінської структури та організації освітнього процесу, під час проведення якого експерти оцінюють структуру керівництва закладу, розподіл обов'язків та відповідальності, процедури прийняття управлінських рішень; також при цьому аналізується організація освітнього процесу, включаючи викладацький склад, планування уроків, використання методик та засобів навчання.

3. Аналіз якості освіти та рівня задоволеності учасників освітнього процесу – цей етап включає в себе оцінку результатів навчання учнів, аналіз динаміки успішності, вивчення думок та відгуків учнів, батьків і педагогічного персоналу про рівень задоволеності від освітнього процесу та умов навчання.

4. Підготовка звіту та рекомендацій – на цьому етапі експерти складають звіт за результатами проведеного аудиту, в якому вказуються виявлені проблеми, сильні та слабкі сторони закладу освіти, а також рекомендації щодо вдосконалення управління та функціонування закладу.

Ці етапи можуть варіюватися в залежності від конкретних потреб та характеристик закладу освіти. Аудити проводяться у закладах освіти кожні 10 років. Частіше таке оцінювання може відбуватися позапланово з ініціативи засновника або ж самого директора, педагогічного колективу чи наглядової ради закладу освіти. Також позаплановий аудит може бути в закладі освіти, який має низьку якість освітньої діяльності, що підтверджено результатами незалежного зовнішнього моніторингу якості освіти, проведеного відповідно до законодавства [45; 84].

Під час підготовки до проведення інституційного аудиту за 10 днів до його проведення експерти вивчають ті матеріали, які відповідно до статті 30 закону України «Про освіту» [45] мають бути розміщені на сайті закладу. Потім готується проект наказу й керівникові закладу надсилається письмове повідомлення про те, що в конкретний термін відбудеться інституційний аудит.

Разом із повідомленням надсилається опитувальний аркуш, в якому є питання, на які треба відповісти ще до початку роботи експертної групи. Зокрема, щодо проведення самооцінювання – керівник повинен зазначити, на якому рівні, на його думку й на думку його колективу, перебуває заклад.

Проводять інституційний аудит представники Державної служби якості освіти України та незалежні освітні експерти, серед яких – педагоги, директори та заступники директорів шкіл. Склад експертної групи для проведення інституційного аудиту залежить від кількості працівників у конкретному закладі освіти. Група експертів може налічувати не менше трьох осіб і не більше 12. Від кількості працівників закладу залежить і термін перебування експертної групи в закладі. Якщо в школі працює до 50 працівників, аудит триватиме не більше 5 робочих днів. Якщо більше – то до 10 робочих днів [84]. До цього строку включається час проведення окремих процедур оцінювання освітніх і управлінських процесів закладу освіти та внутрішньої системи забезпечення якості освіти дистанційно (у разі потреби). Продовження строку роботи експертної групи в закладі освіти не допускається.

Згідно п. 15 Порядку проведення інституційного аудиту закладів загальної середньої освіти [84] для проведення інституційного аудиту орган, який його проводить, видає наказ і надсилає до закладу освіти повідомлення. У наказі зазначається:

- найменування та місцезнаходження закладу освіти, в якому проводиться інституційний аудит, його філії(й);
- тип інституційного аудиту (у плановому або позаплановому порядку);
- підстава для проведення інституційного аудиту (у разі проведення інституційного аудиту в позаплановому порядку);
- дата початку та дата закінчення інституційного аудиту;
- склад експертної групи, яка проводить інституційний аудит, із зазначенням посади, прізвища, ім'я та по батькові (за наявності) голови та членів експертної групи.

У повідомленні для закладу освіти зазначається:

- найменування органу, який проводить інституційний аудит;
- найменування та місцезнаходження закладу освіти, в якому проводиться інституційний аудит, його філії(й);
- тип інституційного аудиту (у плановому або позаплановому порядку);
- дата початку та дата закінчення інституційного аудиту.

Згідно п.17 Порядку проведення інституційного аудиту закладів загальної середньої освіти [84] до початку роботи експертної групи в закладі освіти проводиться нарада за участі голови та членів експертної групи, керівника закладу освіти, працівників закладу освіти, батьків або інших

законних представників учнів, представників педагогічного колективу, батьків учнів, громадськості (за згодою) та представника засновника. Під час наради голова експертної групи інформує про порядок проведення інституційного аудиту, а представник засновника інформує про створення умов для забезпечення функціонування закладу освіти.

Під час інституційного аудиту освітнього закладу оцінка освітнього середовища може проводитися за декількома параметрами, включаючи створення безпечних і комфортних умов навчання та праці; забезпечення освітнього середовища, вільного від будь-яких форм насильства та дискримінації; забезпечення інклюзивного та мотивуючого до навчання освітнього простору, а саме:

а) оцінка стану приміщень, обладнання, технічних засобів, їх відповідність потребам навчання та безпеки;

б) оцінка відповідності навчальних програм стандартам освіти, наявність та якість навчальних матеріалів, методичної літератури, електронних ресурсів;

в) оцінка кваліфікації та досвіду вчителів, їхньої готовності до викладання, професійного розвитку та використання сучасних методів навчання;

г) оцінка планування та проведення уроків, використання інтерактивних методів навчання, підходів до індивідуалізації та диференціації навчання;

д) оцінка структури управління закладом, розподілу обов'язків та відповідальності, механізмів контролю та звітності;

е) оцінка рівня залученості батьків до навчального процесу, комунікації з громадськістю, наявності механізмів зворотного зв'язку;

є) оцінка атмосфери в закладі, включаючи ставлення до навчання, взаємостосунки між учнями та педагогічним персоналом, формування позитивного середовища для навчання та розвитку.

Під час інституційного аудиту системи оцінювання здобувачів освіти (наявність відкритої, прозорої і зрозумілої для здобувачів освіти системи оцінювання їх навчальних досягнень; використання системи оцінювання, спрямованої на вивчення навчальних досягнень кожного здобувача освіти (йдеться про те, щоб кожен вчитель дивився на учня в динаміці); спрямованість системи оцінювання на формування у здобувачів освіти відповідальності за результати свого навчання, здатності до самооцінки) вивчаються такі параметри:

а) проводиться оцінка того, наскільки об'єктивно визначаються успішність та прогрес учнів, чи дотримуються встановлені критерії та стандарти оцінювання;

б) проводиться оцінка того, наскільки однаково та послідовно застосовуються критерії оцінювання у всіх класах та серед різних вчителів;

в) проводиться оцінка того, наскільки система оцінювання враховує індивідуальні особливості та потреби учнів з різними рівнями здібностей та стилями навчання;

г) проводиться оцінка того, наскільки система оцінювання стимулює учнів до активної навчальної діяльності, самостійного навчання та досягнення високих результатів;

д) проводиться оцінка наявності та ефективності механізмів зворотного зв'язку між учнями та вчителями на основі оцінок, а також наявності педагогічної підтримки для учнів, які потребують додаткової допомоги;

е) проводиться оцінка того, наскільки чітко визначені критерії оцінювання, які доступні усім учасникам навчального процесу, а також наскільки прозоро проходить процес оцінювання;

є) проводиться оцінка того, наскільки система оцінювання відповідає вимогам та стандартам освіти, які встановлені національними або міжнародними організаціями.

Вивчення педагогічної діяльності в закладі освіти під час інституційного аудиту в контекстах – ефективного планування та прогнозування педагогічними працівниками своєї діяльності, використання сучасних освітніх технологій, форм організації освітнього процесу та підходів до оцінювання навчальних досягнень із метою формування ключових компетентностей і наскрізних умінь здобувачів освіти; постійного підвищення рівня професійної компетентності та майстерності педагогічних працівників; налагодження партнерських взаємовідносин із здобувачами освіти, їх батьками та іншими законними представниками, працівниками закладу освіти; організації педагогічної діяльності та навчання здобувачів освіти на засадах академічної доброчесності – проводиться за такими параметрами:

а) оцінка різноманітності та ефективності методів, які використовуються вчителями під час проведення занять, а також оцінка використання сучасних навчальних технологій;

б) оцінка здатності вчителів до адаптації навчального процесу до індивідуальних потреб та здібностей учнів, використання диференційованого підходу до навчання;

в) оцінка успішності учнів, здатність вчителів до досягнення поставлених цілей та завдань, ефективність педагогічного впливу на навчальні досягнення учнів;

г) оцінка структури та організації уроків, використання різноманітних методів та форм роботи, ефективність взаємодії з учнями під час занять;

д) оцінка здатності вчителів створювати атмосферу взаєморозуміння, підтримки та заохочення в класі, сприяння розвитку позитивних стосунків між учнями;

е) оцінка наявності та ефективності системи підвищення кваліфікації вчителів, їхня готовність до використання сучасних методів навчання та відповідності їхніх знань сучасним вимогам освіти;

е) оцінка рівня взаємодії вчителів з батьками учнів, участі у громадських заходах та проєктах, залучення батьків до освітнього процесу.

Вивчення якості управлінських процесів в закладі освіти під час інституційного аудиту у контекстах – наявності стратегії розвитку та системи планування діяльності закладу, дослідження виконання поставлених цілей і завдань; формування стосунків довіри, прозорості, дотримання етичних норм; ефективності кадрової політики та забезпечення можливостей для професійного розвитку педагогічних працівників; організації освітнього процесу на засадах людиноцентризму, прийняття управлінських рішень на основі конструктивної співпраці учасників освітнього процесу, взаємодії закладу освіти з місцевою громадою; формування та забезпечення реалізації політики академічної доброчесності – проводиться за такими параметрами:

а) оцінка організаційної структури закладу освіти, розподілу функцій та повноважень між різними рівнями управління (адміністративний персонал, педагогічний колектив, батьківські комітети тощо);

б) оцінка наявності та ефективності планування діяльності закладу, розроблення стратегічних цілей та планів розвитку;

в) оцінка процесів підбору, підготовки, мотивації та управління персоналом, включаючи педагогічний колектив та адміністративний персонал;

г) аналіз системи оцінювання якості навчання та управління якістю освітнього процесу, включаючи внутрішні та зовнішні механізми оцінки;

д) оцінка співпраці з батьками, громадськими організаціями, місцевими владами та іншими зацікавленими сторонами для досягнення спільних цілей;

е) оцінка системи збору, обробки, зберігання та передачі інформації в межах закладу та зовні.

Діяльність експертної групи під час проведення інституційного аудиту має такі особливості:

а) освітні експерти – це досвідчені педагоги, які пройшли спеціальне навчання та підготовлені до оцінювання школи за критеріями інституційного аудиту; всі експерти повинні мати педагогічну освіту та працювати у школі не менше 5 років;

б) експертна група має гармонійно працювати разом, розподіляючи завдання та координуючи свою діяльність для ефективного проведення аудиту;

в) експертна група налагоджує аналіз різноманітної документації та інформації про заклад освіти, включаючи звіти, статистику, плани розвитку, результати тестувань тощо;

г) експертна група організовує спостереження в класах, спілкування з учнями, вчителями, батьками та іншими учасниками освітнього процесу для отримання додаткової інформації;

д) експертна група оцінює діяльність закладу освіти відповідно до чинних стандартів, вимог законодавства та нормативних документів;

е) на основі проведеного аналізу експертна група формулює висновки та рекомендації щодо подальшого вдосконалення діяльності закладу освіти;

е) експертна група готує звіт за результатами проведеного аудиту, в якому відображаються всі виявлені проблеми, сильні та слабкі сторони закладу освіти, а також надаються рекомендації для подальшої роботи;

ж) експертна група за особливих умов організації інституційного аудиту може працювати в дистанційному режимі.

Згідно п. 24 Порядку проведення інституційного аудиту закладів загальної середньої освіти [84] за результатами аудиту кожний заклад освіти отримує висновки й рекомендації, які складаються головою експертної групи на підставі звіту та матеріалів інституційного аудиту. Висновок має містити підсумкові результати оцінювання якості освітньої діяльності закладу освіти з зазначенням досягнень закладу освіти й потреб у вдосконаленні освітньої діяльності та внутрішньої системи забезпечення якості освіти, а також встановлених рівнів оцінювання якості освітньої діяльності закладу освіти та ефективності внутрішньої системи забезпечення якості освіти: перший (високий); другий (достатній); третій (вимагає покращення); четвертий (низький). Відповідно, отримані закладом освіти рекомендації мають містити конкретні пропозиції для закладу та його засновника, сформульовані на підставі висновку, щодо підвищення якості освітньої діяльності закладу освіти й вдосконалення внутрішньої системи забезпечення якості освіти з метою забезпечення ефективної роботи та сталого розвитку закладу освіти [84].

Згідно п. 20 Порядку проведення інституційного аудиту закладів загальної середньої освіти [84] в останній день перебування експертної групи у закладі освіти складається акт перевірки щодо додержання закладом освіти вимог законодавства у сфері освіти, який підписують голова експертної групи, її члени та керівник закладу освіти. У разі виявлення порушень вимог законодавства на підставі акту перевірки видається розпорядження щодо їх усунення [84]. У розпорядженні зазначається:

- дата складання;

- найменування органу, який проводив інституційний аудит;
- найменування та місцезнаходження закладу освіти, в якому проводився інституційний аудит, його філії(й);
- прізвище, ім'я та по батькові (за наявності) керівника закладу освіти;
- тип інституційного аудиту (у плановому або позаплановому порядку);
- склад експертної групи, яка проводить інституційний аудит, із зазначенням посади, прізвища, ім'я та по батькові (за наявності) голови та членів експертної групи;
- посилання на акт перевірки;
- строк(и) усунення порушень [84].

Члени експертної групи згідно п. 22 Порядку проведення інституційного аудиту закладів загальної середньої освіти [84] на підставі документів: а) аналізу річного звіту керівника закладу освіти та інших документів про діяльність закладу освіти, інших джерел інформації, не заборонених законодавством; б) спостереження за освітньою діяльністю закладу освіти, у тому числі через відвідування навчальних занять; в) опитування учасників освітнього процесу щодо освітньої діяльності у закладі освіти, – складають аналітичні довідки.

Згідно п. 23 Порядку проведення інституційного аудиту закладів загальної середньої освіти [84] протягом 10 робочих днів з дня завершення роботи експертної групи в закладі освіти головою експертної групи складається звіт на підставі акту перевірки, аналітичних довідок та інших матеріалів інституційного аудиту. Звіт має містити інформацію про узагальнення результатів інституційного аудиту з усіх напрямів оцінювання. У звіті також зазначаються узагальнені результати використання методів збору інформації, аналіз якої здійснювався під час інституційного аудиту [84].

Згідно п. 27 Порядку проведення інституційного аудиту закладів загальної середньої освіти [84] всі документи, що створюються під час проведення інституційного аудиту закладу освіти, формуються в єдину справу та зберігаються в органі, який проводив інституційний аудит, до проведення у закладі освіти наступного інституційного аудиту (у плановому або позаплановому порядку). Опис справи передбачає такий перелік документів/матеріалів (їх копій):

- наказ;
- погодження Державної служби якості освіти України на проведення інституційного аудиту (у разі його проведення територіальним органом Державної служби якості освіти України);
- повідомлення;

- акт перевірки;
- аналітичні довідки членів експертної групи;
- звіт;
- висновок;
- рекомендації;
- опитувальний аркуш;
- розпорядження (у разі виявлення порушень);
- інформація керівника закладу освіти про усунення порушень;
- інші документи та матеріали, оформлені під час інституційного аудиту (у тому числі матеріали аудіо-, фото- та відеофіксації, форми, що заповнювалися експертами під час проведення спостережень, опитувань, вивчення документації).

Звертаємо увагу читачів на той факт, що критерії та індикатори оцінювання освітніх та управлінських процесів закладу освіти та внутрішньої системи забезпечення якості освіти (у сфері загальної освіти та у сфері фахової передвищої освіти) прописані чітко та однозначно (дивіться додатки 1 в документах [84] та [82], а також Додаток 1 цього посібника).

Отже, інституційний аудит може бути корисним для закладу освіти в таких аспектах:

а) аудит допомагає ідентифікувати сильні та слабкі сторони закладу освіти, що дозволяє зосередитися на позитивних аспектах та вирішити проблемні питання;

б) шляхом аналізу роботи закладу та виявлення проблемних моментів аудит дозволяє вдосконалити якість освітнього процесу та покращити результати навчання учнів;

в) інституційний аудит допомагає виявити можливості для оптимізації використання людських та матеріальних ресурсів закладу;

г) на основі результатів аудиту заклад освіти може розробити стратегію подальшого розвитку закладу, визначити пріоритетні напрями та цілі розвитку;

д) участь у процесі аудиту дозволяє залучити громадськість до управління закладом освіти, створити спільні механізми контролю та зворотного зв'язку;

е) аудит сприяє підвищенню довіри громадськості, батьків, учнів та інших зацікавлених сторін до закладу освіти, оскільки він демонструє готовність до самокритики та покращення;

є) результати аудиту можуть бути використані для покращення системи управління закладом освіти, встановлення ефективних механізмів контролю та звітності.

В цілому, інституційний аудит допомагає закладам освіти досягти вищого рівня якості та ефективності своєї діяльності, що сприяє

покращенню освітнього процесу та досягненню кращих результатів для учнів.

Крім того, інституційний аудит закладу освіти може бути корисним для його засновника, чи то держави, чи приватного власника, у кількох аспектах:

а) аудит допомагає оцінити, наскільки ефективно використовуються ресурси, які вкладаються у заклад освіти; це дозволяє засновнику зрозуміти, чи вартує подальше фінансування та як ці гроші можна оптимізувати;

б) результати аудиту допомагають засновнику розробити стратегії подальшого розвитку закладу освіти; на основі виявлених проблем та можливостей можна сформулювати конкретні цілі та завдання для подальшої роботи;

в) якщо аудит виявляє успішність та ефективність закладу, це може позитивно відобразитися на репутації його засновника; це особливо важливо для державних органів, які можуть демонструвати своє зобов'язання перед громадськістю у справі покращення якості освіти;

г) результати аудиту можуть стати додатковим аргументом для привернення інвестицій у заклад освіти, особливо якщо вони показують потенціал для подальшого розвитку та покращення;

д) аудит може допомогти засновнику краще зрозуміти його роль і відповідальність у забезпеченні якості освіти; виявлення проблем та можливостей стимулює до прийняття конкретних заходів для покращення ситуації.

Отже, інституційний аудит може стати важливим інструментом для засновника, допомагаючи забезпечити ефективну та якісну освітню діяльність в закладі.

Інституційний аудит закладу освіти може бути корисним також для батьків учнів у таких аспектах:

а) результати аудиту надають батькам інформацію про загальний стан та якість освіти у закладі – це допомагає їм краще розуміти, яким є навчальне середовище, які можливості надає заклад для їхніх дітей та наскільки ефективно відбувається навчання;

б) батькам, які мають можливість обирати школу для своєї дитини, інституційний аудит може служити важливим джерелом інформації при прийнятті рішення; вони можуть врахувати результати аудиту, щоб обрати заклад, який найкраще відповідає потребам та очікуванням щодо якості освіти;

в) якщо аудит виявляє проблеми або недоліки у роботі закладу освіти, батьки можуть бути залучені до процесу їх вирішення – це створює можливість для батьків зробити свій внесок у покращення якості освіти для своїх дітей;

г) батьки можуть бути залучені до обговорення та прийняття рішень щодо стратегій розвитку та покращення закладу освіти на основі результатів аудиту; їхній внесок може бути важливим для створення планів дій, спрямованих на підвищення якості освіти;

д) інституційний аудит сприяє підвищенню рівня відкритості та прозорості діяльності закладу освіти перед батьками – це робить можливим для батьків краще розуміти, як працює школа та які можливості вона надає для розвитку їхніх дітей.

Отже, інституційний аудит може допомогти батькам учнів зробити усвідомлені рішення щодо освіти своїх дітей, сприяти вирішенню проблем та підвищенню якості навчання.

Нарешті, інституційний аудит закладу освіти може бути корисним для громадськості у таких аспектах:

а) результати аудиту надають громадськості можливість отримати об'єктивну інформацію про роботу закладу освіти, його сильні та слабкі сторони – це сприяє підвищенню рівня прозорості та відкритості діяльності закладу перед громадськістю;

б) результати аудиту можуть служити основою для обговорення та прийняття стратегічних рішень щодо розвитку закладу освіти; громадськість може брати участь у цих обговореннях та здійснити свій внесок у формулювання цілей та планів дій;

в) якщо аудит виявляє проблеми або недоліки у роботі закладу освіти, громадськість може бути залучена до процесу їх вирішення – це створює можливість для громадськості зробити свій внесок у покращення якості освіти для місцевої спільноти;

г) громадськість може виступати як посередник у взаємодії між іншими стейкхолдерами, такими як адміністрація, вчителі, батьки та учні; вона може сприяти встановленню конструктивного діалогу та співпраці між різними групами, що сприяє покращенню взаєморозуміння та досягненню спільних цілей;

д) громадськість може використовувати результати аудиту для моніторингу та контролю за реалізацією рекомендацій та покращень у закладі освіти; вона може вимагати відповідальності від адміністрації та інших стейкхолдерів за виконання прийнятих зобов'язань.

Отже, інституційний аудит може стати важливим інструментом для залучення громадськості до спільної роботи над покращенням якості освіти та розвитком закладу освіти.

Запитання для самоперевірки до Розділу 4.

1. Що таке інституційний аудит закладів освіти?

2. Які складові частини включає в себе інституційний аудит закладу освіти?
3. Які заходи включає структура інституційного аудиту закладу освіти?
4. З яких основних етапів складається проведення інституційного аудиту закладу освіти?
5. З якою частотою проводяться інституційні аудити закладів освіти в Україні?
6. Яка процедура підготовки до інституційного аудиту?
7. Хто має повноваження на проведення інституційного аудиту в закладах освіти?
8. За якими параметрами проводиться оцінка освітнього середовища під час інституційного аудиту закладу освіти?
9. За якими параметрами проводиться вивчення системи оцінювання здобувачів освіти під час інституційного аудиту закладу освіти?
10. За якими параметрами проводиться вивчення педагогічної діяльності під час інституційного аудиту закладу освіти?
11. За якими параметрами проводиться вивчення якості управлінських процесів під час інституційного аудиту закладу освіти?
12. Які особливості має діяльність експертної групи під час проведення інституційного аудиту закладу освіти?
13. Які документи оформлюються експертною групою за результатами інституційного аудиту закладу освіти?
14. В яких аспектах інституційний аудит може бути корисним для закладу освіти?
15. В яких аспектах інституційний аудит може бути корисним для засновника закладу освіти?
16. В яких аспектах інституційний аудит може бути корисним для батьків учнів закладу освіти?
17. В яких аспектах інституційний аудит закладу освіти може бути корисним для громадськості?

Завдання до Розділу 4.

1. Використавши Додаток 1. «Критерії оцінювання освітніх і управлінських процесів закладу освіти та внутрішньої системи забезпечення якості освіти» «Абетки директора школи» [21] проведіть оцінювання стану забезпечення здорових, безпечних і комфортних умов навчання та праці за напрямом оцінювання «1. Освітнє середовище» відомого Вам закладу загальної середньої освіти.
2. Використавши Додаток 1. «Критерії оцінювання освітніх і управлінських процесів закладу освіти та внутрішньої системи

- забезпечення якості освіти» «Абетки директора школи» [21] проведіть оцінювання створення освітнього середовища, вільного від будь-яких форм насильства та дискримінації за напрямом оцінювання «1. Освітнє середовище» відомого Вам закладу загальної середньої освіти.
3. Використавши Додаток 1. «Критерії оцінювання освітніх і управлінських процесів закладу освіти та внутрішньої системи забезпечення якості освіти» «Абетки директора школи» [21] проведіть оцінювання формування інклюзивного, розвивального та мотивуючого до навчання освітнього простору за напрямом оцінювання «1. Освітнє середовище» відомого Вам закладу загальної середньої освіти.
 4. Використавши Додаток 1. «Критерії оцінювання освітніх і управлінських процесів закладу освіти та внутрішньої системи забезпечення якості освіти» «Абетки директора школи» [21] проведіть моніторинг наявності системи оцінювання результатів навчання учнів, яка забезпечує справедливе, неупереджене, об'єктивне та добросовісне оцінювання за напрямом оцінювання «2. Система оцінювання учнів» відомого Вам закладу загальної середньої освіти.
 5. Використавши Додаток 1. «Критерії оцінювання освітніх і управлінських процесів закладу освіти та внутрішньої системи забезпечення якості освіти» «Абетки директора школи» [21] проведіть моніторинг систематичності відстеження результатів навчання кожного учня та надання йому (за потреби) підтримки в освітньому процесі за напрямом оцінювання «2. Система оцінювання учнів» відомого Вам закладу загальної середньої освіти.
 6. Використавши Додаток 1. «Критерії оцінювання освітніх і управлінських процесів закладу освіти та внутрішньої системи забезпечення якості освіти» «Абетки директора школи» [21] проведіть моніторинг спрямованості системи оцінювання на формування в учнів відповідальності за результати свого навчання, здатності до самооцінювання за напрямом оцінювання «2. Система оцінювання учнів» відомого Вам закладу загальної середньої освіти.
 7. Використавши Додаток 1. «Критерії оцінювання освітніх і управлінських процесів закладу освіти та внутрішньої системи забезпечення якості освіти» «Абетки директора школи» [21] проведіть моніторинг ефективності планування педагогічними працівниками своєї діяльності, використання сучасних освітніх підходів до організації освітнього процесу з метою формування ключових компетентностей учнів за напрямом оцінювання «3. Педагогічна діяльність педагогічних працівників закладу освіти» відомого Вам закладу загальної середньої освіти.
 8. Використавши Додаток 1. «Критерії оцінювання освітніх і управлінських процесів закладу освіти та внутрішньої системи

забезпечення якості освіти» «Абетки директора школи» [21] проведіть моніторинг систематичності підвищення професійного рівня і педагогічної майстерності педагогічних працівників за напрямом оцінювання «3. Педагогічна діяльність педагогічних працівників закладу освіти» відомого Вам закладу загальної середньої освіти.

9. Використавши Додаток 1. «Критерії оцінювання освітніх і управлінських процесів закладу освіти та внутрішньої системи забезпечення якості освіти» «Абетки директора школи» [21] проведіть моніторинг рівня організації педагогічної діяльності та навчання учнів на засадах академічної доброчесності за напрямом оцінювання «3. Педагогічна діяльність педагогічних працівників закладу освіти» відомого Вам закладу загальної середньої освіти.
10. Використавши Додаток 1. «Критерії оцінювання освітніх і управлінських процесів закладу освіти та внутрішньої системи забезпечення якості освіти» «Абетки директора школи» [21] проведіть моніторинг наявності стратегії розвитку та системи планування діяльності закладу, перевірки виконання поставлених завдань за напрямом оцінювання «4. Управлінські процеси закладу освіти» відомого Вам закладу загальної середньої освіти.
11. Використавши Додаток 1. «Критерії оцінювання освітніх і управлінських процесів закладу освіти та внутрішньої системи забезпечення якості освіти» «Абетки директора школи» [21] проведіть моніторинг рівня сформованості відносин довіри, прозорості, дотримання етичних норм за напрямом оцінювання «4. Управлінські процеси закладу освіти» відомого Вам закладу загальної середньої освіти.
12. Використавши Додаток 1. «Критерії оцінювання освітніх і управлінських процесів закладу освіти та внутрішньої системи забезпечення якості освіти» «Абетки директора школи» [21] проведіть моніторинг ефективності кадрової політики та забезпечення можливостей для професійного розвитку педагогічних працівників за напрямом оцінювання «4. Управлінські процеси закладу освіти» відомого Вам закладу загальної середньої освіти.
13. Використавши Додаток 1. «Критерії оцінювання освітніх і управлінських процесів закладу освіти та внутрішньої системи забезпечення якості освіти» «Абетки директора школи» [21] проведіть моніторинг рівня організації освітнього процесу на засадах людиноцентризму, ухвалення управлінських рішень на основі конструктивної співпраці учасників освітнього процесу, взаємодії закладу освіти з місцевою громадою за напрямом оцінювання «4.

Управлінські процеси закладу освіти» відомого Вам закладу загальної середньої освіти.

14. Використавши Додаток 1. «Критерії оцінювання освітніх і управлінських процесів закладу освіти та внутрішньої системи забезпечення якості освіти» «Абетки директора школи» [21] проведіть моніторинг рівня сформованості та забезпечення реалізації політики академічної доброчесності за напрямом оцінювання «4. Управлінські процеси закладу освіти» відомого Вам закладу загальної середньої освіти.

РОЗДІЛ 5.

ЕКСПЕРТНЕ САМООЦІНЮВАННЯ УПРАВЛІНСЬКИХ ТА ОСВІТНІХ ПРОЦЕСІВ У ЗАКЛАДАХ ОСВІТИ УКРАЇНИ

5.1. Організація самооцінювання управлінських та освітніх процесів у закладах освіти

У чинному законодавстві України, що стосується питань освіти, визначено положення, згідно яких формується внутрішня система забезпечення якості у закладі освіти.

Згідно закону України «Про освіту» (ст. 26) [45] керівник закладу освіти в межах наданих йому повноважень організовує діяльність закладу освіти, забезпечує функціонування внутрішньої системи забезпечення якості освіти. Внутрішня система забезпечення якості у закладах освіти може містити такі складові компоненти як:

- стратегія забезпечення якості освіти;
- механізми забезпечення академічної доброчесності;
- оприлюднені критерії, правила та процедури оцінювання здобувачів освіти, педагогічної діяльності працівників, управлінської діяльності адміністрації закладу;
- наявність ресурсів для організації освітнього процесу;
- наявність інформаційних систем для ефективного управління закладом освіти;
- створення інклюзивного освітнього середовища тощо.

Вказані компоненти доцільно згрупувати у чотири блоки:

- освітнє середовище;
- система оцінювання здобувачів освіти;
- педагогічна діяльність педагогічних працівників закладу освіти;
- управлінські процеси закладу освіти.

Саме за такими чотирма основними напрямками проводиться зовнішнє оцінювання освітніх і управлінських процесів, а також внутрішньої системи забезпечення якості освіти у ЗЗСО під час інституційного аудиту. Враховуючи це, заклад освіти може застосовувати підхід до створення внутрішньої системи оцінювання, який повністю узгоджується із системою оцінювання під час проведення інституційного аудиту. Тобто, у такому випадку самооцінювання буде здійснюватися відповідно до напрямів, вимог, правил, критеріїв і індикаторів, що застосовуються під час проведення інституційного аудиту. Це дозволить порівняти результати зовнішнього оцінювання з результатами самооцінювання.

В рамках своєї власної академічної та організаційної автономності ЗЗСО може вибрати альтернативний підхід до формування внутрішньої системи забезпечення якості освіти, але повинен урахувати основні складові цієї системи, визначені законодавством (закон України «Про освіту», ст.41 [45]).

У статті 39 цього ж закону [45] також вказано, що педагогічна рада ЗЗСО формує систему внутрішнього забезпечення якості освіти та затверджує її процедури. Закон України «Про повну загальну середню освіту» (ст.38) [47] визначає, що керівник ЗЗСО зобов'язаний затверджувати Положення про внутрішню систему забезпечення якості освіти в закладі, забезпечити її створення та функціонування.

З метою надання методичної допомоги керівникам та педагогічним працівникам закладів освіти Державною службою якості освіти України були розроблені «Методичні рекомендації з питань формування внутрішньої системи забезпечення якості освіти у ЗЗСО» [83]. У них рекомендовано формувати внутрішню систему з урахуванням наступних етапів:

- визначення компонентів системи;
- забезпечення їх функціонування;
- самооцінювання освітніх і управлінських процесів закладу освіти з метою їх подальшого вдосконалення.

Для забезпечення всебічного аналізу питань, пов'язаних із створенням внутрішньої системи, та колегіального розроблення відповідного Положення рекомендується сформувати робочу групу. Склад групи повинен обов'язково включати керівника закладу освіти, його заступників, інших педагогічних працівників, а також учнів, їхніх батьків або законних представників, експертів у галузі освіти та управління, а також представників місцевої громади. Для ефективного формування внутрішньої системи важливо розвивати культуру педагогічного партнерства й налагодити співпрацю між педагогічним колективом, учнями, їх батьками та громадськістю. При цьому необхідно враховувати

тип ЗЗСО, його розташування, особливості колективів учнів та педагогів, рівень освіти, на якому функціонує заклад, інші параметри його діяльності.

У Положенні про внутрішню систему забезпечення якості освіти, можуть визначатися:

- цілі внутрішньої системи;
- її складові компоненти;
- періодичність та механізми самооцінювання, включаючи правила, критерії, індикатори самооцінювання окремих складових внутрішньої системи або напрямів оцінювання, вимірювальні показники результатів, на які впливають освітні та управлінські процеси, а також методи збору інформації.

Проект Положення про внутрішню систему рекомендовано обговорити з представниками педагогічного та учнівського колективів, а також з батьками. У разі появи обґрунтованих та доцільних пропозицій чи зауважень, проект підлягає доопрацюванню.

Також бажано ознайомити всіх учасників освітнього процесу зі стратегією (політикою) забезпечення якості освіти в закладі освіти та процедурами її втілення, зокрема розмістивши його на загальнодоступному веб-сайті закладу освіти.

Загалом, побудова внутрішньої системи забезпечення якості освіти у школі означає розробку та впровадження комплексу процедур, спрямованих на забезпечення якості освіти [32]. Ця система характеризуватиметься єдністю та повнотою і сприятиме створенню сприятливих умов для навчання учнів і роботи вчителів.

Складні процеси в управлінні освітнім процесом, що відбуваються в сучасній установі освіти (гуманізація, гуманітаризація, демократизація, створення систем менеджменту якості, забезпечення безбар'єрного доступу споживачів освітніх послуг та ін.), не можуть протікати без супутнього систематичного аналізу результатів цієї діяльності, оцінки та самооцінки спільної праці вчителів, учнів та керівників освітньої системи. Потреба в нових компетенціях щодо оцінки (самооцінки) процесу та результатів власної управлінської діяльності всіма або більшістю управлінських кадрів, а також педагогічної праці в закладі освіти, що розвивається, вміння прогнозувати подальший динамічний процес, орієнтація керівника на безперервний професійний саморозвиток і створення в установі освіти розвинутої педагогічної системи обумовлені низкою причин та факторів [56; 57; 132]:

- зростає значна кількість нових об'єктів в управлінні освітою (різноспрямованих проєктів, авторських програм та підручників, ідей та нововведень тощо), у яких суб'єктами є окремі колективи, адміністрації шкіл, професійні педагогічні об'єднання, творчі групи вчителів тощо. У цих

умовах керівники системи освіти не завжди мають можливості (тимчасові, кадрові, фінансові та ін.) до залучення професійних експертів для кожного з цих об'єктів;

- відсутні спеціальні нормативи та стандарти, що унеможливило використання інспекторської перевірки, а внутрішньо-шкільний контроль не є адекватним новим викликам. Отже, керівник повинен взяти на себе нову функцію – експерта-консультанта стосовно діяльності, що розвивається: надати допомогу в розробці (підборі) діагностичного інструментарію; проектування відповідних документів та технологічних процедур; чітко аналізувати об'єкти експертизи, пропонувати способи оцінювання (процедури) та індикаторну базу для подальшої експертизи з боку зовнішнього експерта;

- продовжується практика створення нових освітніх закладів (ліцеїв, гімназій, коледжів) та реорганізації діючих, що викликає потребу в оволодінні освітніми менеджерами теорією, методологією та технологією самостійної розробки в колективах стратегій розвитку цих установ, які знаходять відображення у проєктах (програмах), планах розвитку, освітніх програмах, а також викликає необхідність розробки нормативно-методичних, навчально-методичних, інформаційних, організаційно-управлінських та інших документів з їхньою подальшою самооцінкою;

- досвідчені керівники закладу освіти, як правило, залучені до складу атестаційних комісій під час проведення атестації ліцеїв, гімназій, коледжів, закладів вищої освіти, у ході яких потрібні культура експертної діяльності управлінця, його компетентність під час проведення досліджень того чи іншого об'єкта моніторингу.

Аналіз практики експертної діяльності показав, що вирішення проблеми самооцінювання діяльності освітньої установи відзначено пошуком шляхів обмеження суб'єктивізму під час оцінювання [30]. Проблема самооцінювання діяльності освітньої установи вимагає уважного та ретельного підходу, оскільки вона може суттєво вплинути на якість навчального процесу та загальний розвиток установи. Розглянемо деякі шляхи обмеження суб'єктивізму під час оцінювання.

1. Важливо визначити чіткі та об'єктивні критерії для оцінювання діяльності освітньої установи. Це може включати розробку стандартів якості освіти, які визначають мінімальні вимоги до навчального процесу, результатів учнів та загального функціонування установи.

2. Залучення незалежних експертів або комісій для оцінювання діяльності установи може допомогти уникнути суб'єктивних упереджень та забезпечити об'єктивну оцінку. Вони можуть принести нові погляди та досвід, що сприятиме адекватному аналізу ситуації.

3. Використання кількісних показників, таких як результати тестувань, випускників, рейтинги, може стати основою для об'єктивного

оцінювання. Аналіз таких даних дозволить зробити висновки на основі фактів, а не суб'єктивних оцінок.

4. Забезпечення відкритості та доступності інформації про процеси оцінювання може допомогти зменшити суб'єктивізм. Якщо критерії та методи оцінювання відомі всім зацікавленим сторонам, це сприятиме більш об'єктивному сприйняттю результатів.

5. Важливо враховувати думку та запити всіх зацікавлених сторін, включаючи учнів, викладачів, адміністрацію та батьків. Їхній внесок може допомогти збалансувати оцінку та уникнути суб'єктивізму.

6. Регулярний аналіз та вдосконалення процесів оцінювання діяльності освітньої установи допоможе уникнути впливу людського фактору в підходах, що може призводити до суб'єктивних оцінок. Важливо виявляти та усувати проблеми, щоб процес ставав все більш об'єктивним та ефективним.

Таким чином, шляхи обмеження суб'єктивізму в оцінюванні діяльності освітньої установи мають велике значення для забезпечення якості освіти та розвитку установи в цілому. Комбінація цих підходів може допомогти створити систему оцінювання, яка є об'єктивною та справедливою для всіх зацікавлених сторін.

Процес самооцінювання – це пізнавальна діяльність вчителів, учнів та керівників школи, що носить системний характер і спрямована на розвиток освітнього середовища й педагогічного процесу та корекцію діяльності шкільного колективу та його керівників.

Самооцінювання, як і інший вид людської діяльності, має власний предмет діяльності, її мету, сформульовану у переконливій формі для шкільного колективу та його керівників. Цілі самооцінювання такі [133]:

- отримати об'єктивну інформацію про стан управлінської діяльності у закладі освіти;
- встановити ступінь відповідності фактичного (реального) стану управління освітнім процесом в закладі освіти планованому;
- розробити систему прогнозованих змін у школі, що запобігають розвитку негативних явищ в управлінській діяльності освітньої системи.

Завдання самооцінювання визначаються так [72]:

- встановлення ступеня прояву вимірюваних якостей у об'єктів вивчення та оцінювання (самооцінювання);
- виявлення наявності або відсутності неприпустимих та інноваційних якостей управлінської діяльності в освітній системі закладу освіти (або окремих її компонентах);
- створення цілісної системи оціночних характеристик педагогічних процесів;

- виявлення позитивних тенденцій в об'єктах вивчення та оцінювання (самооцінювання) управлінської діяльності освітнім процесом закладу освіти в цілому, резервів його розвитку;
- встановлення причин виникнення та шляхів вирішення виявлених у ході вивчення та оцінювання (самооцінювання) проблем;
- складання (або спростування) прогнозів змін, пов'язаних з об'єктами оцінювання (самооцінювання) або діями, що належать до них.

Самооцінювання освітніх та управлінських процесів у закладах освіти має важливе значення для всіх учасників освітнього процесу, включаючи учнів, вчителів, адміністрацію, батьків та громадськість. Назвемо деякі з основних аспектів значення самооцінювання:

1. Самооцінювання сприяє розвитку *учнівської* самосвідомості та саморефлексії, дозволяє їм аналізувати свої навички, знання та досягнення, що допомагає їм краще розуміти свої сильні та слабкі сторони. Інформованість про власні можливості та проблеми допомагає учням розвиватися як особистості, вдосконалювати навички саморегуляції та самоконтролю. Крім того, учні, які вміють об'єктивно оцінювати свої досягнення та вчасно коригувати свою роботу, частіше досягають успіху в навчанні.

2. Самооцінювання дозволяє *вчителям* аналізувати ефективність своєї роботи та шукати шляхи для її вдосконалення. Вони можуть виявляти свої сильні та слабкі сторони, щоб працювати над покращенням власних навичок та компетенцій. Нарешті, самооцінювання може допомогти вчителям визначити свої цілі та створити плани для досягнення нових професійних вершин.

3. Самооцінювання дозволяє *адміністрації* аналізувати ефективність різних аспектів управління та приймати обґрунтовані рішення для подальшого розвитку закладу. Крім цього, самооцінювання є інструментом для збирання відгуків та пропозицій від учасників освітнього процесу, що дозволяє адміністрації адаптувати свої стратегії до потреб та очікувань.

4. Інформованість про хід навчання дітей допомагає *батькам* бути більш активними учасниками освітнього процесу та підтримувати їх у досягненні успіху. Нарешті, батьки, які беруть активну участь у самооцінюванні освітніх процесів, сприяють створенню партнерських відносин з установою та спільному вирішенню проблем.

5. Самооцінювання освітніх та управлінських процесів у закладах освіти також має важливе значення для *представників громадськості*. Самоаналіз надає можливість громадськості бачити внутрішні процеси та ділитися результатами. Це робить управління більш прозорим та доступним для публічного контролю. Представники громадськості можуть бути важливими стейкхолдерами в освітніх закладах. Самооцінювання може залучити їх до процесу прийняття рішень та розвитку закладу,

надаючи їм можливість висловлювати свої думки та рекомендації. Крім цього самооцінювання може стати інструментом для встановлення ефективної комунікації між установою освіти та громадськістю. Це дозволяє установі краще розуміти потреби та очікування громади, а також відповідати на них. Публічне самооцінювання може також сприяти підвищенню довіри громадськості до закладу освіти. Коли установа відкрито демонструє свої сильні та слабкі сторони та прагне до постійного вдосконалення, це сприяє позитивному сприйняттю з боку громади. Нарешті, участь у процесі самооцінювання може стимулювати активність та взаємодію представників громадськості з установою освіти. Це може включати участь у групах розвитку, обговорення планів розвитку, або надання зворотного зв'язку щодо результатів.

Отже, самооцінювання освітніх та управлінських процесів в закладах освіти є важливим інструментом, який сприяє покращенню якості навчання, розвитку професійних компетенцій та залученню всіх учасників до спільної мети – успішної освіти. Самооцінювання управлінської діяльності закладом освіти дозволяє організаторам та учасникам усвідомити результати діяльності закладу, розробити систему заходів щодо розвитку управлінської діяльності освітньої установи на основі актуалізації мотивів особистого зростання та розвитку. Усе це передбачає необхідне здійснення системи рефлексивних процесів.

Системна рефлексія закладу освіти відбувається у кілька етапів:

- на основі поточної та базової інформації відбувається рефлексивна зупинка самоврядного розвитку школи та рефлексивний напрямок її діяльності на себе;
- результатом фіксації є зміна бачення індивідуального досвіду закладу та окреслення його «кордонів»;
- заклад освіти «вивчає» себе, що діє, у відстороненій позиції на основі структурування своєї діяльності;
- здійснюється «побудова» майбутньої управлінської діяльності, формується проект майбутнього стану закладу освіти виходячи з того, що ситуація сприймається у ширшому контексті та відбулася зміна її кордонів;
- відбувається «перезавантаження» [37; 95].

Таким чином, можна говорити про зміну бачення школою свого досвіду управлінської діяльності за рахунок його переосмислення за допомогою рефлексивних дій, а значить і про вибір напряму самоврядного розвитку, цілей та ін. Після цього починається новий цикл системної рефлексії, але вже на якісно новому рівні.

Основні принципи, закладені у систему самоаналізу закладу освіти, можна сформулювати так [133]:

- відповідність змісту та процедури самоаналізу основним нормативно-правовим вимогам до освітньої установи;
- цілеспрямованість та єдність стратегії проведення самоаналізу;
- практична значущість процесів та результатів самоаналізу для освітньої установи та для всіх суб'єктів закладу освіти;
- широка колегіальність під час підготовки та проведення самоаналізу;
- відповідність змісту самоаналізу та процедури оцінки її результатів;
- збалансованість вимог та чітко організована культура проведення самоаналізу;
- відкритість та доступність результатів самоаналізу для всіх його учасників.

Водночас вирішення проблеми якості управлінської діяльності – це насамперед залучення кожного співробітника до її вирішення, створення умов для оволодіння співробітниками необхідними компетенціями проведення самодіагностики та самооцінки, сприяння зростанню рефлексивної компетентності кадрів. Все це стає нагальною турботою керівника закладу освіти. Поряд із залученням у процеси оцінки результатів і вибору напрямів як педагогічних кадрів, так і основних споживачів освітніх послуг – учнів, їхніх батьків, представників громадськості – процес самооцінювання ставить перед керівником завдання надання їм допомоги в освоєнні інструментарію, що використовується для аналізу та суспільної експертизи [57].

У зв'язку із зростанням відповідальності кожного учасника освітнього процесу за якість управлінських процесів, що протікають в освітньому середовищі, та їхніх результатів надзвичайно значущим сьогодні є процес безперервного оцінювання стану та результатів розвитку закладу освіти та його інноваційного перетворення.

Втім, відкритим залишається питання: хто може бути допущений до дискусії про якість освіти і чия думка є визначальною? Існує державна й професійна оцінка споживачів. Завданням державної оцінки є визначення ефективності використання коштів платників податків, що виділяються на освіту. Завданням професійного самоконтролю є визначення академічного рівня освітнього процесу. Оцінка споживача визначається шляхом складання громадських рейтингів замовників освітніх послуг. Якісною можна назвати освіту, яка відповідає таким вимірам, які необхідно гармонізувати: академічна цінність; суспільна цінність; особистісна цінність; цінність для споживача.

Узагальнюючи всі вимоги, що висуваються зацікавленими сторонами до підготовки педагогічних керівних кадрів закладів освіти, виділимо складові якості підготовки фахівців, що задовольнятимуть всіх зацікавлених сторін:

- хороша теоретична база (сукупність теоретичних знань у певній галузі, необхідні застосування випускниками у професійної діяльності);
- практичні навички, вміння, досвід (уміння вирішувати практичні завдання, використовуючи теоретичну базу);
- науковий потенціал (здатність вирішувати науково-практичні завдання);
- особистісно-психологічні характеристики (інтелект, критичне мислення, аналітичні здібності, організаторські здібності, відповідальність, ініціативність, комунікабельність, старанність тощо);
- рівень вихованості (вихованість, адекватна поведінка у суспільстві);
- загальнокультурний рівень, освіченість (всебічна розвиненість, кругозір тощо);
- фізичне здоров'я [70; 97; 134].

Управління якістю педагогічної освіти супроводжується постійною аналітико-оцінною діяльністю, яка відображається у категоріях: моніторинг, оцінка та еволюція якості [136]. Моніторинг якості освіти є механізмом управління, що забезпечує «зворотний зв'язок» між органом управління та педагогічною освітою. Під моніторингом у цьому випадку розуміється регулярне відстеження стану об'єкта управління та фіксація проблем, що здійснюються на основі систематизації та обробки насамперед існуючих джерел інформації, а також спеціально організованих досліджень, вимірювань; прогнозування тенденцій та вироблення рекомендацій щодо коригування розвитку об'єкта управління [136].

Моніторинг якості освіти передбачає оцінку якості об'єктів моніторингу. Оцінка якості є міра якості (числова або семантична), що є співвідношенням вимірювань властивостей (функцій) з нормою, яка фіксує еталонний рівень, базу якості. З означення поняття впливає, що оцінка якості є окремим випадком вимірювання ціннісного ставлення до якості об'єктів та процесів у освітньому середовищі. Оцінювання як процес розвивається за точно такою ж логікою, як і вимір, тобто порівняння з певним наперед заданим еталоном. Відмінність полягає лише в тому, що в процесі оцінювання освітніх ситуацій еталон має ціннісний системно-соціальний та громадський характер і змінюється разом із соціально-економічним та науково-технічним прогресом, тобто має перехідне існування [136].

Роль, яка надається оцінці, ще більше зростає в умовах відкритих освітніх систем через складний процес формування компетенцій та самостійність закладів вищої освіти. В умовах відкритості особливу значущість набуває самооцінка та загальна оцінка освіти, яка полягає в діяльності учасників освітнього процесу щодо визначення якісних показників функціонування, розвитку та результативності на основі

порівняння з нормативними вимогами, запитами та існуючими аналогами. Ефективність самооцінювання як форми контролю у тому, що воно включає у собі як механізм оціночних дій, так і механізм поліпшення якості. При здійсненні самооцінки може використовуватися аудиторська експертиза, яка має незалежний характер та реалізує діагностичну та консультативну функцію [37; 97].

Самооцінювання може здійснюватися на таких рівнях: рівень закладу освіти; рівень структурного підрозділу; особистісний рівень.

Здійснення процесів самооцінювання може бути пов'язане з необхідністю:

- по-перше, покращення якості освіти та здійснення вимірювань, спрямованих на найбільш повне досягнення поставленої мети;
- по-друге, надання впливу на громадську думку та формування позитивного іміджу закладу освіти через підтвердження високої якості освіти;
- по-третє, підготовки до зовнішньої або будь-якої іншої оцінки діяльності, що виконується.

Самооцінювання дозволяє закладам освіти мобілізувати внутрішній потенціал, орієнтуватися у своїй діяльності на реально існуючі проблеми, а не на зовнішні приписи та правила, передбачати можливі труднощі та своєчасно запропонувати шляхи їх вирішення, набутти впевненості у належній якості своєї діяльності.

Саме тому оцінка з боку зовнішніх спостерігачів виявляється недостатньою і повинна доповнюватися оцінкою, що самостійно проводиться. З іншого боку, самоаналіз сам по собі, не підтверджений неупередженими зовнішніми спостерігачами й не схильний до впливу рекомендацій, які можуть впливати на поточні процеси та політику закладу освіти, може принести користь лише на короткий термін.

Ефективність самооцінювання залежить від того, наскільки воно відповідає конкретним обставинам установи і якою мірою отримані дані можуть бути використані для здійснення необхідних змін та підвищення результативності здійснюваних дій [136].

Загальна оцінка відображає довіру регіону, органу управління освітою, інших соціальних інститутів до якості освіти. Ця оцінка ґрунтується як на зовнішній інформації, так і на суб'єктивних враженнях випускників. Суспільна оцінка інтегрує об'єктивний та суб'єктивний імідж освіти. Державна оцінка має, з одного боку, відбивати рівень реалізації нормативних цілей, з іншого – акумулювати самооцінку та громадську оцінку.

Проводити самооцінювання закладу освіти можна за допомогою власних розроблених моделей, або керуватися моделями, запропонованими в методичних рекомендаціях, а саме:

- комплексне щорічне самооцінювання за всіма складовими компонентами внутрішньої системи забезпечення якості освіти;
- щорічне вибіркоче самооцінювання (за певними напрямками освітньої діяльності) та періодичне комплексне;
- щорічне комплексне самооцінювання за окремими рівнями освіти за умов, якщо заклад провадить діяльність на кількох освітніх рівнях (початкова, базова, профільна середня освіта).

Кожна із моделей самооцінювання має свої переваги та недоліки, які можна подати схематично у вигляді таблиці [21].

Таблиця 5.1.1. Переваги та недоліки найпоширеніших моделей самооцінювання

Модель	Переваги	Недоліки
<i>Комплексне самооцінювання за всіма складовими компонентами.</i>	Вивчаються, аналізуються та оцінюються всі компоненти внутрішньої системи забезпечення якості освіти у закладі.	Займає багато часу та потребує значної кількості ресурсів.
<i>Вибіркове самооцінювання за окремими напрямками діяльності.</i>	Більш детально та глибше вивчаються, аналізуються та оцінюються обрані напрями освітньої діяльності.	Інші напрями залишаються поза увагою, що може впливати на якість освітньої діяльності в цілому.
<i>Комплексне самооцінювання за окремими освітніми рівнями.</i>	Більш ретельно простежуються та враховуються особливості кожної окремо взятої ланки освіти: початкова, базова та старша школи.	Не простежуються особливості освітньої діяльності закладу в цілому, тому з'являється проблематика цілісності вивчення, аналізу та оцінки наскрізних компонентів освітньої системи.

Керівникам закладів освіти рекомендують здійснювати самооцінювання впродовж навчального року та попередньо визначити відповідальну особу у закладі за його проведення. У «Абетці для директора»

[21] зазначається, що визначений працівник має координувати результативне запровадження внутрішньої системи забезпечення якості освітньої діяльності та якості освіти. Також можливе створення робочих груп, які будуть забезпечувати вивчення, аналіз та оцінювання системи за кожним із трьох напрямів.

Важливо залучити до процесу самооцінювання педагогічний колектив, батьківську громадськість, представників учнівського самоврядування. Оцінюючи управлінську діяльність, доречно включити до робочих груп колег, у чийх закладах уже був проведений інституційний аудит, або які проходили навчання в Державній службі якості освіти чи територіальних органах, освітніх експертів, членів асоціації керівників шкіл України, міста, громади тощо. Самостійне оцінювання власної управлінської діяльності є складним та не завжди точним, адже, наприклад, перегляд документів, які були вами створені, допускає можливість пропусків неточностей, недоречностей, помилок тощо.

Самооцінювання потрібне для того, щоб зрозуміти, на якому етапі розвитку знаходиться школа, визначити подальші кроки, оцінити ефективність керівництва та інші аспекти [32]. На основі одержаних результатів, напередодні завершення поточного навчального року має плануватися розвиток закладу освіти на наступний навчальний рік, враховуючи пріоритетні напрямки, що потребують поліпшення.

Під час самоаналізу вивченню та аналізу підлягають результати моніторингів (внутрішніх та зовнішніх) освітніх і управлінських процесів закладу освіти. Моніторинги проводяться відповідно до Порядку проведення моніторингу якості освіти [109].

Організовувати самооцінювання доцільно у декілька послідовних етапів:

- збір інформації за допомогою проведення спостережень, опитувань, вивчення документації та аналіз отриманих даних;
- узагальнення результатів самооцінювання освітніх та управлінських процесів ЗЗСО;
- обговорення та оприлюднення результатів.

Розглянемо детальніше кожен з етапів. При організації збору інформації необхідно обрати метод, який забезпечить здобуття релевантних даних для глибокого аналізу та об'єктивного самооцінювання освітніх та управлінських процесів у закладі освіти. Для проведення самооцінювання освітньої діяльності рекомендуються такі методи збору даних:

- опитування учасників освітнього процесу (анкетування, індивідуальне інтерв'ю, фокус-групове дослідження);
- спостереження (за освітнім середовищем, проведенням навчальних занять тощо);
- вивчення документації закладу освіти.

Деякі методи збору інформації, такі як опитування та спостереження під час проведення навчальних занять, можуть бути впроваджені з використанням цифрових технологій. Це сприяє розвитку цифрової освіти та дозволяє забезпечити неперервність у освітньому процесі, особливо в умовах дистанційного навчання, карантинних обмежень та інших ситуацій.

Кожен метод збору інформації має свої особливості у використанні та обробці отриманих результатів. Наприклад, опитування може проводитися у формі письмового (анкетування) або усного (інтерв'ю) опитування. Через анкетування можна отримати інформацію щодо учасників освітнього процесу та їх ставлення до конкретних аспектів діяльності закладу. У проведенні анкетування можуть використовуватися анкети, спрямовані на педагогічних працівників, учнів та їх батьків.

Для анкетування потрібно скласти форму анкети (бланк). При проведенні онлайн-опитування доцільно використовувати цифрові інструменти, які дозволяють автоматизовано обробляти відповіді. Крім того, анкети можуть бути закритого, відкритого типів та комбінованими.

Використання анкет закритого типу спрощує обробку даних та узагальнення результатів, але може обмежувати відповіді респондентів певними рамками. Якщо мета дослідження полягає у здобутті оцінки освітніх та управлінських процесів від учасників, зворотний зв'язок щодо ефективності певної політики, рекомендується опитати якомога більше учасників освітнього процесу та використовувати анкети закритого типу. Якщо мета дослідження полягає в глибокому аналізі ставлень, позицій та настроїв учасників, узагальненні їх ідей або пропозицій, доцільно використовувати відкриті анкети. Комбіновані анкети дозволяють оптимально поєднувати питання в одному опитувальнику, які потребують якісного та кількісного аналізу. Індивідуальне інтерв'ю надає можливість отримати конкретизовану інформацію щодо ставлення особи до проблеми або явища в закладі освіти.

Індивідуальне інтерв'ю може бути структурованим, неструктурованим або напівструктурованим. Неструктуроване інтерв'ю може містити одне або кілька значущих за змістом питань, які потребують розповіді у відповідь. Структуроване інтерв'ю проводиться за заздалегідь підготовленим планом розмови й містить чіткі питання. Напівструктуроване інтерв'ю передбачає наявність орієнтовного плану розмови, який може бути модифікований залежно від відповідей респондента.

Групове інтерв'ю (фокус-групове дослідження) передбачає проведення співбесіди на визначену тему з групою осіб. Учасники групи спілкуються між собою, а модератор спрямовує дискусію, щоб охопити заявлену тему та надати можливість висловитися всім учасникам. Фіксація результатів може здійснюватися організатором фокус-групи або третьою особою. Інтерв'юер

завжди повідомляє респондентів про фіксацію відповідей та спосіб, в який вона буде здійснюватися.

Загалом, інтерв'юер завжди має інформувати респондентів про те, що їх відповіді будуть фіксовані та як саме це буде здійснюватися, без врахування виду або типу інтерв'ю.

У освітньому процесі спостереження може здійснюватися за станом освітнього середовища, проведенням уроків та іншими аспектами. Спостереження за станом освітнього середовища дозволяє зафіксувати наявність або відсутність необхідної матеріально-технічної бази для освітнього процесу, забезпечення інклюзивності, дотримання санітарних норм та безпеки, а також ефективність заходів щодо запобігання булінгу. Для проведення такого спостереження доцільно залучати батьків та представників органів самоврядування.

Спостереження за проведенням навчальних занять допомагає оцінити рівень педагогічної діяльності, потреби в розвитку професійних компетентностей вчителів та оцінювання навчальної діяльності учнів. Під час такого спостереження важливо звернути увагу на формування ключових компетентностей учнів, спрямованість навчання на формування ціннісних ставлень, роботу учнів та оцінювання їх діяльності, використання технологій та обладнання, комунікацію між педагогами та учнями, а також на організацію навчальної роботи з учнями з особливими освітніми потребами.

Аналіз документації закладу освіти дозволяє зрозуміти його освітню діяльність та робить можливим ухвалення обґрунтованих управлінських рішень на основі аналізу задокументованих процесів. Наприклад, огляд класного журналу для аналізу динаміки навчання учнів може розкрити додаткову інформацію про справедливість та об'єктивність оцінок, активність учнів та особливості роботи вчителів. Через аналіз протоколів педагогічних рад можна отримати уявлення про відповідність ухвалених рішень стратегії розвитку закладу, потреби педагогічного персоналу та ефективність заходів, спрямованих на адаптацію учнів та забезпечення інклюзивності.

При організації другого етапу самооцінювання освітньої діяльності – *узагальнення результатів самооцінювання* – отримана інформація з опитувань, спостережень та аналізу документів узагальнюється для визначення тенденцій у організації освітніх та управлінських процесів у закладі освіти, а також для оцінки досягнень та виявлення труднощів у формуванні внутрішньої системи.

З метою здійснення об'єктивного самооцінювання узагальнена інформація порівнюється з вимогами та правилами організації освітніх та управлінських процесів у закладі освіти, які визначені у Положенні про внутрішню систему забезпечення якості освіти.

Під час самооцінювання, заклад освіти може враховувати рівні оцінювання якості освітньої діяльності та ефективності внутрішньої системи, які встановлені під час інституційного аудиту: високий, достатній, потребує покращень, низький. Опис цих рівнів міститься у додатку 2 до «Методики оцінювання освітніх та управлінських процесів у закладі загальної середньої освіти під час інституційного аудиту» [71], затвердженої наказом Державної служби якості освіти України від 09.01.2020 № 01-11/1 (в редакції наказу Державної служби якості освіти України) від 27.08.2020 № 01-11/42/.

Заклад освіти, маючи автономію, може самостійно визначати рівні самооцінювання своєї діяльності або використовувати інші методи оцінювання якості освіти та ефективності внутрішньої системи.

На третьому етапі самооцінювання освітньої діяльності – при *обговоренні та оприлюдненні результатів самооцінювання* – результати самооцінювання освітніх та управлінських процесів у закладі освіти слід розглянути на засіданні педагогічної ради та обговорити з представниками учнів і батьків. До обговорення можуть бути залучені представники засновника закладу, експерти з освіти та управління тощо.

Для забезпечення прозорості та доступності інформації рекомендується оприлюднити результати самооцінювання. Їх можна включити до щорічного звіту про діяльність закладу, який публікується на веб-сайті закладу (або веб-сайті засновника) згідно з вимогами законодавства про освіту (див. Розділ 3 посібника). Також за рішенням закладу результати самооцінювання можуть бути опубліковані окремо.

Отримана під час самооцінювання інформація може бути використана для:

- ухвалення відповідних управлінських рішень для поліпшення внутрішньої системи;
- визначення пріоритетних напрямів удосконалення освітніх і управлінських процесів у закладі;
- аналізу тенденцій у освітній діяльності та коригування щорічного плану роботи або стратегії розвитку закладу;
- аналізу динаміки оцінювання освітньої діяльності закладу учасниками освітнього процесу протягом кількох років.

Організацію роботи закладу освіти щодо оцінювання своєї власної діяльності рекомендовано здійснити у декілька етапів, зважаючи на усі структурні компоненти сформованої системи внутрішнього забезпечення якості освіти (таблиця 5.1.2.).

Таблиця 5.1.2. Система внутрішнього забезпечення якості освіти

Складники системи	Зміст структурних компонентів		
Цільовий	Мета: неперервне поступове зростання якості освіти, корпоративної, організаційної, управлінської, педагогічної культури.		
Концептуальний	Стратегії: -демократизація; -гуманізація; -розвиток горизонтальних зв'язків в управлінні; -кооперація; -неперервність.	Принципи: -партнерство; -спільна відповідальність; -самоорганізація; -системність; -цілісність; -наступність; -об'єктивність.	Підходи: -синергетичний; -компетентнісний; -діяльнісний; -акмеологічний; -аксіологічний; -праксіологічний; -прагматичний.
Середовищний	Суб'єкти: -адміністрація; -педагоги; -технічний персонал; -батьки; -органи місцевого самоврядування.	Об'єкти: 1.Освітнє середовище закладу освіти. 2.Система оцінювання здобувачів освіти. 3.Оцінювання педагогічної діяльності педагогічних працівників. 4.Управлінські процеси закладу освіти.	Умови: -оптимальне співвідношення цілей; -рівний доступ до ресурсів; -колективний вплив на прийняття рішень; -системи заохочень.
Технологічний	Процедури: -інформування; - планування; - організація; -оцінювання і самооцінювання; - самоаналіз; -оприлюднення; -бренчмаркінг; - маркетинг.	Інструментарій: -технології (кваліметрія, педагогічний аналіз, діагностика, експертиза, моніторинг); -методи (анкетування, тестування, опитування); -форми (контактна, опосередкована, дистанційна); -засоби (мережі, комп'ютерні програми).	Заходи: -діагностичні; -методичні; -просвітницькі; - консультативні.

Контрольно-корекційний	Результат: підготовка до інституційного аудиту, демонстрування суб'єктами освітньої ефективності власної діяльності, набуття, поліпшення, зростання компетентності, готовність успішно виконувати професійні обов'язки, виявлення зон найближчого розвитку педагогів та учнів. Корекція: розроблення плану заходів щодо корекції

Звісно, і керівник закладу, і його заступники, а також педагогічний колектив мають бути готові до проведення самооцінювання, розуміти суть заходу, його мету, цілі, методи збору інформації. Для цього Державною службою якості освіти України підготовлені методичні посібники «Абетка для директора». Проводяться безкоштовні курси підвищення кваліфікації, зокрема на національній платформі можливостей професійного розвитку педагогічних працівників «EdWay» <https://edway.in.ua/uk/mpk/540/detail/> реалізовується програма навчання за темою «Підготовка експертного кола до проведення інституційного аудиту в закладах загальної середньої освіти з урахуванням недискримінаційного підходу», яка має на меті підготовку експертів/-ок з питань проведення інституційного аудиту для ефективного оцінювання якості освітньої діяльності ЗЗСО та вироблення рекомендацій щодо підвищення якості освітньої діяльності та вдосконалення внутрішньої системи забезпечення якості освіти, приведення освітнього та управлінського процесів у відповідність до вимог законодавства, у тому числі з урахуванням недискримінаційного та інклюзивного підходів в освіті.

Підготовка керівника закладу освіти, його заступників та педагогічного колективу до організації самооцінювання освітнього та управлінського процесу закладу освіти є ключовим етапом для успішного впровадження цього процесу. При цьому мають бути враховані такі заходи.

1. Організація інформування та освітньої роботи: проведення семінарів, тренінгів та конференцій щодо самооцінювання в освітніх установах; розповсюдження інформаційних матеріалів та методичних посібників щодо процесу самооцінювання.

2. Формування практичних навичок та освоєння інструментів: тренування керівників та педагогічного колективу у використанні методів та інструментів самооцінювання, таких як анкети, опитування, аналіз даних тощо; навчання управлінських навичок, які сприятимуть ефективному проведенню процесу самооцінювання.

3. Робота над створенням команди та накопиченням ресурсів: формування команди для координації та проведення самооцінювання; забезпечення необхідних ресурсів, які допоможуть у реалізації процесу (наприклад, доступ до даних, програмного забезпечення для аналізу тощо).

4. Забезпечення підтримки та менторства: надання підтримки та консультування з боку експертів у галузі самооцінювання; організація менторської підтримки для новачків у проведенні самооцінювання.

5. Проведення заходів для стимулювання внутрішньої мотивації: залучення керівництва та педагогічного колективу до формулювання цілей та очікувань від самооцінювання; створення системи винагород та заохочень за активну участь у процесі самооцінювання.

6. Розробка механізмів оцінки та зворотного зв'язку: забезпечення механізмів оцінки ефективності підготовки та проведення самооцінювання; здійснення систематичного збору зворотного зв'язку та використання його для подальшого вдосконалення процесу.

Ці кроки допоможуть створити підґрунтя для успішного впровадження самооцінювання в освітніх закладах, забезпечуючи відповідну підготовку та підтримку всіх учасників процесу.

Організація роботи в закладі освіти щодо самооцінювання власної роботи може бути реалізована у декілька етапів.

На першому етапі адміністрація школи приймає рішення про розвиток системи внутрішнього забезпечення якості освіти та процедур самооцінки відповідно до критеріїв загальної моделі оцінки якості. Для цього формуються робочі групи із персоналу школи, які включають 3–5 членів, включаючи директора, його заступників та можливо психологів. Після створення груп проводиться ознайомлення їх з документами, які описують ідеї моделі, алгоритм та методики самооцінки.

Далі проводяться інтерв'ю з працівниками школи за попередньо розробленими анкетами або опитувальними листами. Результати обробляються членами робочої групи і обговорюються разом з адміністрацією школи. Важливо представити результати самооцінювання всьому персоналу школи. Після цього виділяються кілька (2-3) напрямків для подальшого поліпшення.

Ці процеси можуть бути заплановані на шестимісячний період або рік. Після завершення кожного циклу самооцінювання визначаються нові напрямки для поліпшення і робота продовжується. Повторні цикли самооцінювання проводяться регулярно, наприклад, щорічно.

Під час другого етапу аналізу вивчаються отримані дані для виявлення факторів, які впливають на результати навчання учнів, рівень роботи окремих компонентів освітнього процесу та якість наданої освіти. Цей аналіз має на меті відповісти на питання, що саме потрібно вдосконалити та на що треба звернути увагу в кожній області оцінки.

На третьому етапі визначається область або конкретні показники, які потребують удосконалення. Адміністрація закладу освіти розробляє систему заходів відповідно до виявлених проблем і напрямків покращень.

Оскільки якість освіти є однією з найбільш важливих та складних педагогічних та управлінських проблем, компетентність керівника, педагогічних кадрів в організації та управлінні мають стати суттєвим елементом змісту підготовки в рамках як основної професійної (фахівець-педагог), так і додаткових компетенцій («менеджер з якості»).

На рівні базової компетенції у сфері забезпечення якості освіти освітній менеджер опановує знання основ теорії якості освіти та особливостей організації безбар'єрного освітнього простору, а також методи контролю та забезпечення якості освіти з урахуванням специфіки предмета, що викладається. Це дозволяє підготувати його до участі у діяльності методичних об'єднань та інших формах методичної роботи з підвищення якості освіти. Майбутній управлінець повинен вміти самостійно розробляти та використовувати тестові та інші діагностичні матеріали для вимірювання та оцінки освітнього результату. Такі навички закріплюються на практичному матеріалі, коли майбутні менеджери закладів освіти знайомляться з основними напрямками забезпечення якості освіти на рівні міста та регіону, а також конкретної освітньої установи [55; 65; 70; 131; 133].

Додатковою компетенцією педагога у сфері управління якістю освіти може бути компетенція «менеджер з якості освіти» [131]. Випускник університету, який має цю компетенцію, повинен знати основні концепції менеджменту якості, вміти адаптувати міждисциплінарні теорії управління якістю до вирішення професійно-педагогічних завдань, а також бути поінформованим про сучасні дискусії з проблем якості освіти, про міжнародні порівняльні дослідження якості та ефективності освітньої діяльності. Важливим професійним умінням менеджера з якості освіти є здатність організувати продуктивну роботу проектних груп та творчих лабораторій, які розробляють програми якості з окремих предметів та освітніх областей.

У процесі теоретичного навчання та проходження педагогічної практики студент університету, який отримує додаткову компетенцію у сфері управління якістю освіти, має освоїти вміння розробляти та застосовувати діагностичні матеріали, що визначають вихідний, проміжний та підсумковий рівні досягнень учнів, ступінь сформованості ключових компетенцій та ціннісних установок [37]. Після завершення університетської підготовки він має бути здатним до проведення внутрішньої експертизи якості розвитку управлінської діяльності закладу освіти як організації, якості освітнього процесу, скласти розділи програми розвитку закладу, спрямовані на забезпечення та підвищення якості освіти, розробляти рекомендації для різних категорій педагогічного персоналу щодо підвищення якості освітнього процесу, організовувати діяльність щодо їх реалізації.

Акумулюючи досвід різних країн у сфері забезпечення якості, країни-учасниці Болонського процесу прагнуть створити сучасні системи якості як на національному, так і європейському рівнях, наголошуючи на необхідності вироблення узгоджених критеріїв та методології забезпечення якості. На загальну думку європейських країн кожен заклад освіти відповідно до принципів автономії сам несе відповідальність за якість освіти, що надається, і тим самим створює основу для відкритості освітньої системи. Інтеграція зусиль країн щодо створення загальноєвропейського простору якісної освіти реалізується через Європейську мережу забезпечення якості (ENQA) у співпраці з Європейською асоціацією університетів (EUA) [25; 95; 131].

Європейська мережа забезпечення якості виконує різні функції для створення загальноєвропейського простору якісної освіти.

1. ENQA сприяє розвитку систем акредитації та оцінки якості вищої освіти в Європі. Це включає розробку стандартів та процедур, сприяння взаємному визнанню акредитаційних рішень та підтримку зміцнення внутрішніх систем якості в університетах.

2. ENQA сприяє розробці та впровадженню міжнародних стандартів якості для вищої освіти, що допомагає створювати спільну основу для порівняння та взаємного визнання освітніх програм та ступенів.

3. ENQA об'єднує університети та органи забезпечення якості з різних країн Європи для обміну досвідом та кращих практик з питань забезпечення якості вищої освіти.

4. ENQA забезпечує інформаційну підтримку своїм членам та іншим зацікавленим сторонам щодо актуальних тенденцій, політик та практик у сфері забезпечення якості.

5. Шляхом розвитку систем забезпечення якості та акредитації ENQA сприяє підвищенню рівня довіри до вищої освіти в Європі та за її межами.

Перелічені функції сприяють створенню єдиного простору якісної вищої освіти в Європі, що сприяє міжнародній мобільності студентів та визнанню кваліфікацій.

Реалізація системи якості потребує підготовки фахівців, здатних здійснювати різноманітні форми експертизи. Розвиток експертної компетентності, експертного мислення та експертної культури в освітніх менеджерів може бути досягнутий через різноманітні цільові курси.

1. Курси з лідерства та керівництва в освіті допоможуть освітнім менеджерам розвивати навички керівництва, сприяючи їхній здатності приймати стратегічні рішення та впроваджувати інновації в освітньому середовищі.

2. Курси з організації та управління проектами допоможуть освітнім менеджерам вчитися планувати, впроваджувати та оцінювати освітні проекти, що сприяє розвитку їхньої експертної компетентності.

3. Курси з аналізу даних та прийняття рішень, освоєння яких дасть можливість освітнім менеджерам оволодіти навичками збору, аналізу та інтерпретації даних для прийняття обґрунтованих рішень.

4. Курси з креативності та інновацій допоможуть освітнім менеджерам розвивати експертне мислення, що є важливою складовою для впровадження новаторських підходів у сфері освіти.

5. Курси з управління якістю та акредитації допоможуть освітнім менеджерам розуміти процеси забезпечення якості в освіті та розвивати експертну культуру, спрямовану на постійне покращення освітніх процесів.

Ці курси можуть бути запропоновані в рамках професійного розвитку для освітніх менеджерів або у складі магістерських програм з управління вищою освітою. Їхня комбінація допоможе забезпечити різноманітність навичок та знань, необхідних для успішного розвитку в експертних областях управління освітою.

5.2. Самооцінювання управлінських і освітніх процесів у закладах загальної середньої освіти з використанням інформаційно-аналітичних систем

Сучасні вимоги до організації освітнього процесу вимагають постійних змін та адаптації, щоб відповідати потребам учнів та стандартам якості освіти. Система управління загальноосвітніми закладами в сучасному світі вимагає більш глибокого розуміння та ефективних інструментів для оцінки якості управлінських і освітніх процесів [54]. Однією з ключових проблем, які стоять перед освітніми установами, є вдосконалення системи самооцінювання, яка є важливою складовою в управлінській діяльності закладів загальної середньої та вищої освіти, оскільки це дозволяє оцінити поточний стан освітніх процесів та виявити напрямки подальших змін.

Проте, існуючі підходи до самооцінювання можуть бути обмеженими або не забезпечувати необхідної глибини аналізу. Традиційні методи збору та обробки даних можуть бути непередбачуваними, витратними за часом і ресурсами або не забезпечувати достатньої точності в оцінці ефективності управлінських рішень та навчального процесу.

Ще однією серйозною проблемою є відсутність до недавнього часу інтегрованих інформаційних систем, які могли б забезпечити цілісний погляд на управлінські та освітні процеси в закладах загальної середньої освіти. Без доступу до цієї інформації школи та вищі можуть зіштовхуватися з викликами вдосконалення якості навчання, вдосконалення педагогічного процесу та ефективного використання ресурсів. Інформаційні системи у майбутньому можуть стати невід'ємною частиною освітнього процесу,

сприяючи підвищенню ефективності управлінських та навчальних ініціатив.

Зовнішня експертиза якості освітнього процесу та управлінської діяльності закладу загальної середньої освіти проводиться у формі інституційного аудиту та громадської акредитації (дивіться розділи 1 та 2 посібника). Відповідно до порядку проведення інституційних аудитів вони проводяться відповідно до затверджених графіків, тому одним з важливих завдань колективу закладу освіти є підтримка життєдіяльності усіх служб та процесів у закладі на відповідному рівні до освітніх норм його функціонування. Для вирішення цього питання керівництву необхідно проводити регулярні моніторинги життєдіяльності закладу освіти, таким чином вирішувати всі проблеми одразу при їх виникненні. Такий підхід сприятиме забезпеченню належного рівня якості освіти та значно полегшить підготовку до зовнішнього аудиту, адже недоліки, що виникають при організації освітнього процесу, можуть бути усунуті при регулярній внутрішній експертизі. Реалізовується такий підхід через самооцінювання (дивіться п. 5.1 цього розділу).

Самооцінювання в закладах загальної середньої освіти – це процес самостійної оцінки власних знань, навичок та методів навчання співробітниками закладу [104]. Вона є важливою складовою організації експертної діяльності, орієнтованою на вдосконалення якості освіти та навчальних процесів. Цей процес може включати в себе внутрішню оцінку педагогічної роботи, аналіз результатів навчання учнів, ідентифікацію сильних та слабких сторін навчальних програм та методик, а також розробку заходів для подальшого вдосконалення навчального процесу. Сучасні методики проведення процедур самооцінювання ґрунтуються на застосуванні інформаційно-комунікаційних технологій у вигляді різного роду інформаційно-аналітичних систем.

У всьому світі дедалі частіше використовуються різні програмні системи для полегшення рутинної роботи та підвищення якості її виконання [100]. Завдяки цьому освітні управлінці та педагоги можуть зосередити більше уваги саме на поліпшенні освітнього процесу. Самооцінювання закладу освіти – це саме той процес, який можна полегшити та вдосконалити, використовуючи інформаційно-аналітичні системи. Такі системи можуть використовувати об'єктивні критерії та стандарти для оцінки діяльності закладу та управлінських процесів у ньому. Вони можуть дозволити ефективно збирати та обробляти великі обсяги даних, що сприяє точній та докладній аналітиці результатів, а на їх основі за допомогою визначених експертами алгоритмів згенерувати рекомендації до поліпшення ситуації в цілому та виправлення знайдених проблем. Завдяки подібним інструментам можна стежити за

впровадженням рекомендацій та перевіряти, чи були вони успішними, що дозволяє здійснювати постійне покращення якості освіти.

Використання інформаційно-аналітичних систем (ІАС) має важливе значення для організації самооцінювання управлінських і освітніх процесів у закладах загальної середньої освіти з ряду причин. По-перше, ІАС дозволяють збирати та обробляти великі обсяги даних, що стосуються різних аспектів навчального процесу та управління закладом. Це може включати дані про успішність учнів, присутність, фінансові показники, ресурси тощо. По-друге, ІАС дозволяють генерувати різноманітні звіти та аналітичні документи на основі зібраних даних. Ці звіти можуть включати аналіз результатів навчання, ефективність використання ресурсів, оцінку виконання навчальних програм тощо. По-третє, ІАС дозволяють проводити оцінку та моніторинг різних аспектів навчання та управління, що дозволяє виявляти тенденції, проблемні питання та можливості для покращення. По-четверте, аналіз інформації, що надходить з ІАС, допомагає керівництву закладу та педагогічному колективу приймати обґрунтовані рішення щодо вдосконалення навчального процесу, розподілу ресурсів, визначенню пріоритетів тощо. По-п'яте, ІАС допомагають автоматизувати багато рутинних операцій, що пов'язані зі збором, обробкою та аналізом даних, що ефективно використовує час та ресурси закладу. Нарешті, використання ІАС робить процеси управління та навчання більш прозорими та доступними для всіх стейкхолдерів, що сприяє підвищенню довіри до закладу та залученню громадськості до процесу самооцінювання.

Отже, інформаційно-аналітичні системи відіграють важливу роль у процесі самооцінювання управлінських і освітніх процесів у закладах загальної середньої освіти, забезпечуючи доступ до об'єктивних даних та аналітичних інструментів для прийняття обґрунтованих рішень та покращення якості освіти.

Існує багато різних інформаційно-аналітичних систем, які можуть використовуватися для самооцінювання управлінських і освітніх процесів у закладах загальної середньої освіти. Деякі країни мають системи, розроблені самими урядовими органами для збору та аналізу даних щодо освітніх закладів. Ці системи можуть включати інструменти для моніторингу навчальних досягнень, фінансового управління, аналізу ресурсів тощо. Окремі заклади освіти використовують комерційні платформи, такі як PowerSchool, Infinite Campus, SchoolTool, які надають інструменти для збору та аналізу різних даних про навчальний процес, учнів, викладачів та адміністраторів. Крім цього, багато шкіл використовують системи управління навчанням, такі як Moodle, Blackboard, Canvas тощо, які можуть надавати засоби для моніторингу навчальних досягнень учнів, ведення журналу присутності, завдань та

оцінок. Можна ще назвати бізнес-аналітичні платформи, які використовують деякі заклади освіти, такі як Tableau, Qlik, Microsoft Power BI, для аналізу даних та вирішення різних управлінських та освітніх завдань. Нарешті, певні організації розробляють спеціалізовані інформаційні системи для управління освітніми процесами та забезпечення самооцінювання. Наприклад, системи для оцінки якості навчання, аналізу результатів тестувань, ведення статистики тощо. Ці системи можуть бути використані окремо або в поєднанні для забезпечення комплексного самооцінювання управлінських і освітніх процесів у закладах загальної середньої освіти. Конкретний вибір системи залежить від потреб та можливостей кожного конкретного закладу.

Існує кілька моделей використання ІАС для самооцінювання управлінських і освітніх процесів у закладах загальної середньої освіти. Назвемо деякі з найпоширеніших.

1. *Модель моніторингу та оцінки результатів навчання* – ця модель спрямована на використання ІАС для збору та аналізу даних про навчальні досягнення учнів, таких як оцінки, результати тестувань, виконані завдання тощо; результати аналізу при цьому використовуються для оцінки ефективності навчального процесу, виявлення тенденцій та ідентифікації областей для покращення.

2. *Модель управління ресурсами та фінансами* – ця модель спрямована на використання ІАС для відстеження та аналізу використання ресурсів та фінансів у закладі освіти; ІАС дозволяє керівництву закладу ефективно розподіляти ресурси, відстежувати витрати, планувати бюджет та оцінювати фінансову ефективність.

3. *Модель аналізу та вдосконалення управлінських процесів* – ця модель передбачає використання ІАС для аналізу управлінських процесів у закладі освіти, таких як процеси прийняття рішень, планування, моніторинг та оцінка результатів; результати аналізу при цьому використовуються для вдосконалення управлінських практик, виявлення недоліків та впровадження стратегій покращення.

4. *Модель залучення стейкхолдерів та комунікації* – дана модель передбачає використання ІАС для створення засобів комунікації та зворотного зв'язку зі стейкхолдерами, такими як учні, батьки, викладачі та адміністрація; такі ІАС допомагають створювати зручні канали спілкування, надавати доступ до інформації про навчальний процес та отримувати зворотний зв'язок для подальшого вдосконалення.

Перелічені моделі можуть використовуватися окремо або в поєднанні залежно від потреб та цілей конкретного закладу загальної середньої освіти. Вони допомагають забезпечити систематичний та об'єктивний підхід до самооцінювання управлінських та освітніх процесів для досягнення кращих результатів навчання та управління.

При організації самооцінювання управлінських і освітніх процесів у закладах загальної середньої освіти з використанням інформаційно-аналітичних систем слід враховувати різні аспекти для досягнення максимальної ефективності та користі.

Перш за все, важливо чітко визначити цілі та завдання самооцінювання. Це можуть бути покращення якості навчання, ефективніше використання ресурсів, забезпечення відкритості та прозорості управління тощо. По-друге, слід вибрати та налаштувати ІАС, які відповідають потребам та цілям конкретного закладу освіти. Це можуть бути системи для моніторингу навчальних досягнень, аналізу фінансів, управління ресурсами тощо. По-третє, слід налаштувати системи для збору та обробки різних типів даних, таких як дані про успішність учнів, присутність, фінансові показники, ресурси тощо. По-четверте, важливо забезпечити аналіз та інтерпретацію зібраних даних з використанням ІАС. Це допоможе виявити тенденції, проблемні питання та можливості для вдосконалення процесів та взаємодії. По-п'яте, отримані результати мають бути використані для прийняття обґрунтованих рішень щодо вдосконалення управлінських і освітніх процесів. Це може включати розробку стратегій покращення, зміни політики управління, адаптацію навчальних програм тощо. Крім цього, важливо залучити всіх зацікавлених сторін до процесу самооцінювання, включаючи учнів, батьків, викладачів та адміністрацію. Це сприятиме ширшому розумінню та підтримці з боку всіх учасників. Нарешті, самооцінювання має бути постійним процесом, який включає постійний аналіз та оновлення підходів та методів. Важливо постійно вдосконалювати системи та процеси самооцінювання на основі отриманих результатів та зворотного зв'язку. Названі аспекти допоможуть забезпечити ефективне та систематичне самооцінювання управлінських і освітніх процесів у закладах загальної середньої освіти з використанням інформаційно-аналітичних систем.

Проведення самооцінювання управлінських і освітніх процесів у закладах загальної середньої освіти з використанням інформаційно-аналітичних систем може бути розділене на кілька етапів для ефективності та систематичності.

Перший етап – підготовчий, який включає: а) визначення цілей та завдань самооцінювання; б) вибір відповідних інформаційно-аналітичних систем для проведення оцінки; в) створення команди або групи, яка буде відповідальна за проведення самооцінювання; г) розробку плану самооцінювання, включаючи часовий графік, розподіл обов'язків та ресурсів.

Другий етап – збір даних та інформації, який включає такі дії: а) збір різноманітних даних та інформації, що стосуються управлінських та

освітніх процесів, за допомогою інформаційно-аналітичних систем; б) збір даних про успішність учнів, присутність, фінансові показники, ресурси, результати опитувань тощо.

Третій етап – аналіз та інтерпретація даних, який включає виявлення тенденцій, проблемних питань, можливостей для покращення та ідентифікацію ключових висновків.

Четвертий етап – формулювання рекомендацій та стратегій покращення – включає формулювання конкретних заходів та прийняття рішень щодо подальших дій.

П'ятий етап – впровадження та моніторинг результатів – передбачає проведення оцінки ефективності впроваджених заходів з метою забезпечення постійного покращення управлінських і освітніх процесів.

Шостий етап – оновлення, аналіз ефективності самооцінювання та постійне вдосконалення процесу самооцінювання.

Ці етапи можуть варіюватися в залежності від конкретних потреб та особливостей закладу освіти. Однак вони надають загальний огляд процесу самооцінювання з використанням інформаційно-аналітичних систем.

При проведенні самооцінювання управлінських і освітніх процесів у закладах загальної середньої освіти з використанням інформаційно-аналітичних систем розподіл повноважень між учасниками освітнього процесу може виглядати наступним чином.

1. *Адміністрація закладу освіти*: а) забезпечує координацію та організацію процесу самооцінювання; б) визначає стратегічні цілі та завдання самооцінювання; в) забезпечує доступ до необхідних ресурсів та фінансування для проведення оцінювання; г) проводить аналіз та інтерпретацію результатів самооцінювання та розробляє стратегію покращення.

2. *Педагогічний колектив*: а) збирає та надає інформацію про навчальні досягнення учнів, проведення уроків, використання методів та засобів навчання тощо; б) бере активну участь у процесі аналізу та інтерпретації результатів самооцінювання; в) надає пропозиції щодо впровадження покращень та удосконалення управлінських та освітніх процесів.

3. *Учні та їхні батьки*: а) надають обґрунтовану інформацію про власні враження від навчання, участі у виховних та позакласних заходах; б) заповнюють анкети, опитувальники та звітують про власний досвід навчання та співпрацю зі школою; в) приймають активну участь у діалозі та обговоренні результатів самооцінювання, внесення пропозицій щодо покращень.

4. *IT-спеціалісти та аналітики*: а) налаштовують та підтримують роботу інформаційно-аналітичних систем; б) забезпечують аналіз та

обробку даних з використанням ІАС; в) розробляють засоби візуалізації даних та звітності.

5. Громадськість: а) підтримують та контролюють процес проведення самооцінювання; б) висловлюють підтримку або зауваження до процесу самооцінювання; в) приймають активну участь у діалозі та обговоренні результатів самооцінювання.

Такий розподіл повноважень допомагає забезпечити ефективність та об'єктивність процесу самооцінювання управлінських і освітніх процесів у закладах загальної середньої освіти з використанням інформаційно-аналітичних систем.

Інформаційно-аналітичні системи мають кілька важливих переваг порівняно з традиційними методами самооцінювання управлінських і освітніх процесів у закладах загальної середньої освіти.

Перш за все, слід відзначити, що ІАС дозволяють автоматизувати процес збору та обробки різноманітних даних, що стосуються навчання, успішності учнів, фінансів, ресурсів тощо. Це значно ефективніше, ніж ручний збір та обробка даних, що може займати багато часу та зусиль. По-друге, ІАС надають можливість швидкого доступу до потрібної інформації у будь-який час та з будь-якого місця. Це дозволяє учасникам процесу швидко отримувати актуальні дані для аналізу та прийняття рішень. Третя група переваг полягає в тому, що ІАС допомагають забезпечити об'єктивність та точність при оцінці різних аспектів управлінських і освітніх процесів. Вони використовують алгоритми та статистичні методи для аналізу даних, що робить процес оцінки більш об'єктивним. По-четверте, завдяки розширеним можливостям аналізу даних, ІАС дозволяють проводити глибинний аналіз різних аспектів управлінських і освітніх процесів. Це дозволяє виявляти тенденції, визначати причинно-наслідкові зв'язки та ідентифікувати ключові проблеми. По-п'яте, ІАС надають зручні інструменти для управління даними, включаючи можливість створення звітів, діаграм та графіків для візуалізації результатів. Це полегшує процес прийняття рішень та сприяє ефективному управлінню. Нарешті, ІАС надають можливість реагувати на зміни та виявлені проблеми в реальному часі. Це дозволяє швидко реагувати на виникаючі проблеми та впроваджувати необхідні зміни для покращення ситуації. Загалом, використання інформаційно-аналітичних систем для проведення самооцінювання управлінських і освітніх процесів у закладах загальної середньої освіти дозволяє зробити процес більш об'єктивним, ефективним та зручним для всіх учасників освітнього процесу.

Хоча інформаційно-аналітичні системи мають численні переваги, вони також можуть мати деякі недоліки порівняно з традиційними

методами самооцінювання управлінських і освітніх процесів у закладах загальної середньої освіти.

1. Використання ІАС може вимагати наявності фахівців з обробки даних та аналізу. Це може бути проблемою для закладів освіти з обмеженими ресурсами або низьким рівнем інформатизації.

2. Розробка, впровадження та підтримка ІАС може бути витратною. На початковому етапі створення системи може вимагати значних фінансових витрат, а також витрат на підтримку та оновлення системи з часом.

3. Використання ІАС вимагає навчання персоналу щодо користування системою, аналізу даних та використання результатів. Це може вимагати часу та зусиль для підготовки персоналу.

4. ІАС можуть бути неефективними у випадку, якщо дані, які вони обробляють, не є якісними або не відображають реального стану справ. Потрібні великі зусилля для забезпечення якості та достовірності даних.

5. ІАС можуть бути вразливі до помилок в програмному забезпеченні або збоїв в роботі, що може призвести до неправильних результатів або втрати даних.

6. ІАС можуть не завжди правильно враховувати контекст та особливості конкретного закладу освіти, що може призвести до виникнення відхилень або аномалій у результаті.

Загалом, важливо враховувати як переваги, так і недоліки використання ІАС для самооцінювання управлінських і освітніх процесів у закладах загальної середньої освіти й знаходити баланс між ними для досягнення найкращих результатів.

Інформаційно-аналітичні системи для проведення самооцінювання управлінських і освітніх процесів у закладах загальної середньої освіти можуть включати різні модулі, спрямовані на збір, обробку, аналіз та візуалізацію даних, а також на планування стратегій покращення. Основні модулі, які можуть входити до складу таких систем, включають:

- модуль збору даних – цей модуль відповідає за збір різноманітних даних про заклад освіти, включаючи інформацію про успішність учнів, відвідування, фінансовий стан, ресурси тощо;
- модуль обробки даних – даний модуль використовується для обробки та структурування зібраних даних, підготовки їх до подальшого аналізу;
- модуль аналізу даних – цей модуль включає різні алгоритми та методи аналізу даних, які допомагають виявити тенденції, залежності та проблемні аспекти управлінських та освітніх процесів;
- модуль візуалізації даних – даний модуль відповідає за візуалізацію результатів аналізу даних у вигляді графіків, діаграм, таблиць тощо, який дозволяє краще зрозуміти отримані результати;
- модуль звітності та документування – цей модуль використовується для створення звітів та документації результатів самооцінювання, які

можуть бути використані для подальшого аналізу та планування стратегій покращення;

- модуль планування стратегій покращення – даний модуль допомагає у формулюванні стратегій та планів дій на основі отриманих результатів самооцінювання;

- модуль моніторингу та оцінки ефективності – цей модуль дозволяє відстежувати впровадження стратегій покращення та оцінювати їх ефективність у реальному часі;

- модуль залучення стейкхолдерів в інформаційно-аналітичній системі має особливе призначення: а) цей модуль дозволяє закладам освіти взаємодіяти з усіма стейкхолдерами, такими як учні, батьки, вчителі, адміністрація, громадськість та інші; він надає засоби для комунікації, обміну інформацією та отримання зворотного зв'язку від усіх учасників освітнього процесу; б) він сприяє встановленню відкритого та прозорого комунікаційного середовища, де усі сторони можуть висловлювати свої думки, пропозиції та зауваження щодо результатів самооцінювання та стратегій покращення; в) модуль дозволяє збирати додаткову інформацію та оцінки, які можуть бути корисними для подальшого аналізу та планування стратегій розвитку закладу освіти; г) модуль сприяє побудові співпраці та партнерства між закладом освіти та його стейкхолдерами; це може допомогти покращити взаєморозуміння та спільні зусилля для досягнення спільних цілей; д) у результаті залучення стейкхолдерів модуль дає можливість їм активно брати участь у прийнятті рішень щодо розвитку закладу освіти на основі результатів самооцінювання; це, в свою чергу, сприяє підвищенню відчуття власної відповідальності та зацікавленості в успішності закладу.

Ці модулі спільно створюють інформаційно-аналітичну систему, яка допомагає закладам освіти ефективно проводити самооцінювання управлінських і освітніх процесів та розробляти стратегії подальшого розвитку.

Інформаційно-аналітична система для проведення самооцінювання управлінських і освітніх процесів може надати значну допомогу в оформленні різноманітної документації для керівництва закладу освіти. Документи, які можуть бути сформовані або підтримані такою системою, включають такі: а) детальні звіти щодо результатів самооцінювання управлінських і освітніх процесів, включаючи аналіз ключових показників, ідентифікацію сильних і слабких сторін, тенденцій та рекомендацій для подальшого розвитку; б) на основі результатів самооцінювання допомога у формулюванні стратегічних планів розвитку, включаючи визначення мети, цілей, завдань та прийомів досягнення; в) створення конкретних планів дій для покращення управлінських і освітніх процесів на основі виявлених

потреб і можливостей; г) генерація документів звітності, які можуть бути представлені органам управління, партнерам, батькам, учням та іншим стейкхолдерам для інформування про результати самооцінювання та стратегії розвитку закладу освіти; д) планування фінансових ресурсів для реалізації стратегічних планів та планів дій для покращення, шляхом аналізу витрат і ресурсів, необхідних для досягнення поставлених цілей.

Інформаційно-аналітична система може надати значну допомогу в оформленні різноманітної документації для педагогічного колективу закладу освіти. Документи, які можуть бути сформовані або підтримані такою системою, включають: а) детальні звіти про результати самооцінювання управлінських і освітніх процесів, які можуть бути використані для аналізу і обговорення внутрішнім педагогічним колективом; б) допомога у створенні аналітичних матеріалів та презентацій, які можуть бути використані педагогічним колективом для подальшого обговорення та аналізу результатів самооцінювання; в) генерація на основі самооцінювання матеріалів, які допоможуть педагогічному колективу планувати подальші кроки для вдосконалення своєї роботи та вирішення виявлених проблем; г) надання методичних рекомендацій та матеріалів для навчання з метою підтримки педагогічного колективу в розвитку необхідних навичок і компетенцій для ефективної роботи; д) надання засобів комунікації та співпраці, такі як форуми, чати або спільні робочі простори, що допомагають педагогічному колективу обмінюватися ідеями, досвідом та найкращими практиками.

Отже, інформаційно-аналітична система може бути важливим інструментом для підтримки процесу розробки, впровадження та моніторингу стратегічного розвитку закладу освіти шляхом надання різноманітної документації для керівництва закладом освіти та для його педагогічного колективу.

Інформаційно-аналітична система для проведення самооцінювання управлінських та освітніх процесів може надати значну допомогу для учнівського колективу закладу освіти:

- ІАС може надати засоби для залучення учнів до процесу самооцінювання, наприклад, через опитування, анкетування або обговорення результатів у форматі відкритих дискусій;

- учні можуть використовувати ІАС для надання зворотного зв'язку щодо якості освітніх процесів, своїх потреб та очікувань, а також для висловлення своїх думок та пропозицій щодо поліпшення навчання та життя в школі;

- ІАС може надати засоби для визначення індивідуальних потреб учнів та розробки персоналізованих навчальних програм та рекомендацій;

- ІАС може надати учням доступ до різноманітних навчальних матеріалів, онлайн-ресурсів, інтерактивних засобів та інших навчальних інструментів для підтримки їхнього навчання та саморозвитку;

- ІАС може сприяти розвитку навичок самодисципліни та саморегуляції учнів шляхом використання інтерактивних завдань, планувальників, статистики успішності та інших інструментів;

- ІАС може надати інформацію про можливі кар'єрні шляхи, професійні вимоги та можливості навчання, що допоможе учням зробити обдумані рішення щодо свого майбутнього.

Отже, інформаційно-аналітична система може бути важливим інструментом для підтримки навчального процесу та саморозвитку учнів, шляхом надання доступу до інформації, засобів комунікації та навчальних ресурсів.

Інформаційно-аналітична система може надати значну допомогу для батьківського колективу закладу освіти, зокрема:

- ІАС може надати батькам доступ до інформації про навчальні досягнення своєї дитини, включаючи оцінки, звіти про відвідування, виступи на екзаменах та інші важливі показники;

- батьки можуть використовувати ІАС для моніторингу прогресу своєї дитини, її участі в навчальних заходах, виконання домашніх завдань тощо;

- ІАС може надати засоби для комунікації між батьками та вчителями, а також між батьками та адміністрацією закладу освіти, що сприяє покращенню співпраці та взаєморозуміння;

- ІАС може надати батькам інформацію про освітні програми, проекти та ініціативи, які реалізуються в закладі освіти, а також про можливості участі своєї дитини в них;

- батьки можуть використовувати ІАС для отримання інформації та аналізу результатів самооцінювання закладу освіти для прийняття обґрунтованих рішень щодо навчання своєї дитини.

Таким чином, інформаційно-аналітична система може бути важливим інструментом для підтримки батьків у взаємодії з закладом освіти, отримання інформації про навчальний процес своєї дитини та активної участі у навчальних заходах та ініціативах.

Інформаційно-аналітична система може надати значну допомогу для всіх стейкхолдерів закладу освіти, включаючи вчителів, адміністрацію, батьків та учнів. Деякі з можливостей системи для цих стейкхолдерів включають:

- система може надати всім стейкхолдерам доступ до інформації про результати самооцінювання, показники якості, рекомендації та інші важливі дані; це дозволить кожній групі стейкхолдерів бути в курсі ситуації та брати участь у процесах прийняття рішень;

- система може надати засоби для ефективної комунікації та співпраці між різними групами стейкхолдерів; це може включати форуми, чати, електронні листи та інші інструменти для обговорення питань, обміну ідеями та спільної роботи;
- система може надати можливості для моніторингу та відстеження прогресу в досягненні цілей і виконанні завдань, які були визначені на основі результатів самооцінювання; це дозволить стейкхолдерам переглядати свій внесок та вплив на розвиток закладу освіти;
- система може надати інструменти для планування та прийняття рішень на основі аналізу даних самооцінювання; це допоможе керівництву закладу та іншим стейкхолдерам розробляти стратегії розвитку та вживати ефективні заходи для досягнення поставлених цілей.

Отже, інформаційно-аналітична система може бути потужним інструментом для підтримки всіх груп стейкхолдерів закладу освіти, забезпечуючи доступ до інформації, засобів комунікації та можливостей для співпраці й прийняття рішень.

Інформаційно-аналітична система може надати значну допомогу для органів управління освітою на різних рівнях, включаючи місцевий, регіональний та національний рівні.

1. ІАС може надавати засоби для моніторингу та аналізу якості освіти в закладах різних рівнів. Це дозволить органам управління отримувати об'єктивну інформацію про досягнення цілей освітньої політики та вживати відповідні заходи для покращення ситуації.

2. Система може надавати інструменти для оцінки ефективності освітніх програм, проектів та ініціатив, що дозволяє оцінювати їх вплив та результативність.

3. На основі результатів самооцінювання, ІАС може надавати інформацію для розроблення та впровадження стратегій розвитку освіти на різних рівнях – від окремого закладу до національної освітньої політики.

4. Система може надавати дані та аналітичні звіти, які допомагають органам управління приймати обґрунтовані рішення щодо алокації ресурсів, розвитку освітньої інфраструктури, реформування освітньої політики та ін.

5. Система може допомагати органам управління виконувати звітність перед громадськістю та зацікавленими сторонами, надаючи доступ до об'єктивної інформації про стан освіти та досягнення у цій галузі.

Таким чином, інформаційно-аналітична система може бути потужним інструментом для підтримки роботи органів управління освітою, забезпечуючи доступ до об'єктивної інформації, аналізу та інструментів для прийняття обґрунтованих рішень та розвитку освітньої системи.

Розглянемо один із уже готових програмних продуктів, який наразі активно використовується закладами загальної середньої освіти нашої

країни. Це інформаційна (автоматизована) система EvaluEd (ІАС EvaluEd), яка розроблена Державною службою якості освіти України за сприяння Чеської агенції розвитку та Чеської шкільної інспекції. Її адмініструють виключно працівники Служби, надаючи доступ лише верифікованим користувачам, щоб унеможливити внесення недостовірних чи дубльованих даних. Вона включає пакет інструментарію, який слугує для оцінювання освітніх та управлінських процесів закладів загальної середньої освіти під час проведення інституційних аудитів [140]. Завдяки її використанню можна вирішити багато з вищезазначених проблем та недоліків, пов'язаних із самоаналізом закладу освіти.

ІАС EvaluEd є інструментом, спеціально розробленим для проведення самооцінювання управлінських і освітніх процесів в освітніх установах. Основною метою ІАС EvaluEd є забезпечення зручного та ефективного інструменту для оцінки якості освіти та управління освітніми процесами. Основні характеристики ІАС EvaluEd включають:

1. *Збір та аналіз даних.* ІАС EvaluEd дозволяє збирати дані з різних джерел, таких як анкети, опитування, оцінки вчителів та учнів, результати тестувань тощо. Ці дані потім аналізуються для виявлення трендів, проблем та можливостей для покращення.

2. *Генерація звітів і рекомендацій.* ІАС EvaluEd автоматично генерує звіти на основі зібраних даних, що дозволяє керівництву школи та іншим зацікавленим сторонам отримати об'єктивну інформацію про стан справ у закладі освіти. Звіти також можуть містити рекомендації щодо подальших кроків для покращення ситуації.

3. *Моніторинг і відстеження прогресу.* ІАС EvaluEd дозволяє моніторити та відстежувати прогрес у досягненні цілей, встановлених в рамках самооцінювання. Це дозволяє стежити за впливом вжитих заходів та вчасно коригувати стратегії, якщо це необхідно.

4. *Взаємодія та комунікація.* ІАС EvaluEd може служити платформою для взаємодії та комунікації між різними стейкхолдерами, такими як керівництво школи, вчителі, учні, батьки та органи управління освітою. Це сприяє залученню всіх зацікавлених сторін у процес самооцінювання та прийняття спільних рішень.

Загалом, ІАС EvaluEd допомагає освітнім установам впроваджувати систематичний підхід до самооцінювання, що сприяє постійному покращенню якості освіти та управління освітніми процесами.

ІАС EvaluEd може використовувати різноманітні критерії та стандарти для оцінки якості освіти та управління освітніми процесами. Однак, конкретні критерії та стандарти можуть варіюватися в залежності від потреб користувача, особливостей освітнього закладу, регіональних чи національних вимог до якості освіти та інших факторів. Деякі загальні

критерії та стандарти, які можуть бути використані в системі EvaluEd, включають:

1. Оцінка рівня досягнень учнів у навчальних предметах, включаючи результати випускних тестів, оцінки з предметів, успішність участі в олімпіадах тощо.

2. Оцінка кваліфікації та професійного розвитку педагогічного персоналу, включаючи рівень освіти, участь у професійних тренінгах, результати оцінки від студентів та батьків тощо.

3. Оцінка відповідності навчальних програм стандартам якості, їх актуальність, доступність ресурсів та матеріалів для навчання, інноваційність підходів тощо.

4. Оцінка ефективності використання фінансових, матеріальних та людських ресурсів школи для забезпечення максимальних результатів у навчанні та розвитку учнів.

5. Оцінка рівня залучення батьків, учнів, вчителів та інших стейкхолдерів до процесів управління та самооцінювання у школі.

Конкретні критерії і їх вагомість можуть визначатися кожним освітнім закладом окремо відповідно до їх потреб і цілей. Деякі категорії критеріїв та стандартів, які можуть бути адаптовані відповідно до конкретних потреб і цілей закладу освіти, можна назвати так.

1. Академічні досягнення учнів – включає оцінку успішності учнів за різними предметами та дисциплінами, результати тестувань, іспитів, олімпіад, а також рівень засвоєння освітніх програм.

2. Якість освітнього процесу – оцінка ефективності викладання та методик навчання, використання інноваційних підходів, рівень залученості учнів до навчального процесу, доступність ресурсів тощо.

3. Розвиток учнів – включає оцінку успішності учнів в позаурочних та позашкільних активностях, виконання проєктів, розвиток навичок соціальної та особистісної компетентності.

4. Задоволення стейкхолдерів – включає оцінку задоволення учнів, вчителів, батьків та інших зацікавлених сторін роботою закладу освіти.

5. Керівництво та управління – оцінка ефективності керівництва школою, планування та організація навчальних та адміністративних процесів, фінансове управління тощо.

6. Інфраструктура та ресурси – включає оцінку наявності та якості матеріально-технічної бази, бібліотечних фондів, комп'ютерних класів, спортивних майданчиків тощо.

7. Професійний розвиток педагогічного колективу – оцінка можливостей для навчання та професійного зростання вчителів та інших працівників закладу освіти.

Ці критерії можуть бути використані закладами освіти у вигляді набору параметрів, які оцінюються на основі специфічних вимог та цілей,

встановлених керівництвом закладу. Вагомість кожного критерію може бути встановлена відповідно до їхнього значення та пріоритетності для конкретного закладу освіти.

IAC EvaluEd може допомагати оптимізувати ресурси закладу освіти в таких аспектах:

1. EvaluEd допомагає керівництву закладу освіти оцінювати роботу педагогічного колективу та ідентифікувати сильні та слабкі сторони кожного вчителя. Це дозволяє налагодити персоналізований підхід до підвищення кваліфікації вчителів та використання їхніх навичок та здібностей належним чином.

2. Система EvaluEd допомагає керівництву зрозуміти, як кожне фінансове вкладення впливає на результати навчання. Це дозволяє розумно розподіляти бюджет та інвестувати в ті заходи, які мають найбільший вплив на якість освіти.

3. Шляхом аналізу даних про використання класних приміщень, навчального обладнання та інших матеріальних ресурсів IAC EvaluEd дозволяє ефективніше розподіляти ці ресурси та планувати їхнє використання.

4. Завдяки автоматизації багатьох процесів, які пов'язані з оцінкою якості освіти, IAC EvaluEd дозволяє вчителям, адміністраторам та іншим працівникам закладу освіти ефективніше використовувати свій час та зосереджуватися на стратегічних завданнях.

5. IAC EvaluEd може сприяти збільшенню ефективності комунікації між всіма зацікавленими сторонами, що дозволяє швидше реагувати на виникаючі проблеми та ефективніше співпрацювати для досягнення спільних цілей.

Загалом, інформаційна система EvaluEd допомагає оптимізувати ресурси закладу освіти шляхом покращення аналізу та управління різними аспектами освітнього процесу, що дозволяє ефективніше використовувати наявні ресурси для досягнення найкращих результатів.

В IAC EvaluEd є можливості використання різних засобів для гарантування конфіденційності та захищеності даних.

1. Система може використовувати шифрування для захисту конфіденційних даних в базі даних та під час їх передачі по мережі. Це забезпечує захист від несанкціонованого доступу до інформації.

2. IAC EvaluEd може вимагати від користувачів введення ідентифікаційних даних, таких як ім'я користувача та пароль, для доступу до системи. Додаткові методи аутентифікації, такі як двофакторна аутентифікація, можуть бути використані для підвищення безпеки.

3. Система може мати різні рівні доступу для різних типів користувачів. Це дозволяє обмежити доступ до конфіденційних даних лише тим користувачам, яким він необхідний для виконання їхніх обов'язків.

4. IAS EvaluEd може вести журнал подій, в якому фіксуються всі дії користувачів у системі. Це дозволяє виявити та відстежувати потенційно підозрілу або несанкціоновану діяльність.

5. Система може регулярно створювати резервні копії даних для захисту від втрати інформації в разі аварійного випадку або кібератаки.

6. Зовнішній доступ до системи може бути обмежений за допомогою захисних мережевих конфігурацій та застосуванням інших технологічних заходів безпеки.

Оскільки EvaluEd – це закрита програмна система, створена здебільшого для керівників закладів освіти, то акаунти користувачів з відповідними правами доступу створюють адміністратори IAS EvaluEd відповідно до інформації з електронного реєстру суб'єктів освітньої діяльності Єдиної державної електронної бази з питань освіти. В акаунті користувача використовуються дані про відповідний заклад освіти, а саме: електронна пошта закладу та телефон закладу, а для ідентифікації користувачів в якості імені користувача використовується запис «Код ЄДЕБО», прізвища – код ЄДЕБО з Єдиної державної електронної бази з питань освіти. При зміні керівника закладу освіти, за замовчуванням, логін для входу не змінюється, але користувач може змінити пароль за запитом. В електронному кабінеті користувач має можливість переглядати усю історію заходів, у яких брав участь заклад з використанням IAS EvaluEd.

Керування доступом в даній програмній системі здійснюється на основі ролей. У системі EvaluEd можуть бути надані різні ролі користувачів з різними рівнями доступу.

1. Користувач з роллю «Адміністратор системи» має повний доступ до всіх функцій та налаштувань системи. Він може створювати та керувати акаунтами користувачів, встановлювати права доступу, налаштовувати конфігурації системи, вирішувати технічні проблеми та забезпечувати безпеку даних.

2. Користувачі з роллю «Керівництво закладу освіти» мають права доступу до звітів та аналітики, яка дозволяє їм відстежувати результати оцінки якості освіти, а також приймати рішення на основі цих даних. Вони можуть мати обмежений доступ до деяких адміністративних функцій.

3. Користувачі з роллю «Педагогічний персонал» мають доступ до функцій, пов'язаних з викладанням та оцінюванням учнів, таких як ведення журналу, виставлення оцінок, реєстрація атестаційних аркушів тощо. Вони можуть мати обмежений доступ до адміністративних функцій.

4. Користувачі з роллю «Батьки учнів» можуть мати обмежений доступ до інформації про успішність та прогрес своїх дітей, а також до деяких ресурсів, які стосуються освітнього процесу.

5. Користувачі з роллю «Учні» можуть мати доступ до власної інформації про успішність, завдання та інші ресурси, які надаються для навчання.

Ці ролі допомагають організувати керування доступом до різних функцій та даних в системі EvaluEd з урахуванням потреб та обов'язків різних категорій користувачів. Тобто, за кожним користувачем закріплені права, що відповідають його ролі в програмі. При цьому перелік ролей в системі не є вичерпним. Адміністратори Державної служби якості освіти України за потреби можуть визначати інші права користувачів системи для інших категорій працівників закладів освіти. Керівник закладу освіти може створювати акаунти користувачів з ролями заступників керівника закладу (не більше двох) та педагогічних працівників (кількість визначається службою). Керівник опорного закладу має доступ до закладу освіти, який він очолює, та його філій.

Користувачі, які є працівниками закладу освіти, взаємодіють із робочим середовищем, яке включає різні сторінки зі специфічним функціоналом, таким як завантаження та заповнення анкет, створення звітів і переміщення між сторінками. Кожна сторінка містить опис та кнопки для виконання певних дій, і їхня функціональність різниться залежно від типу робочого процесу. Головне вікно робочого середовища показує усі акції закладу освіти та їхній поточний статус. Користувач може переглядати актуальний стан кожної акції та, за потреби, генерувати результати, якщо це передбачено робочим процесом. Інформація, збережена в ІАС EvaluEd, зазвичай не видаляється, за винятком відповідей на анкети, надані респондентами до їх закриття.

Система безпеки в ІАС EvaluEd зазвичай ґрунтується на комплексному підході, що включає різноманітні технології, політики та процедури для захисту конфіденційності, цілісності та доступності даних. По-перше, для захисту конфіденційної інформації, такої як особисті дані користувачів, оцінки учнів та інші конфіденційні дані, використовується шифрування як при зберіганні, так і при передачі даних по мережі. По-друге, для забезпечення доступу тільки авторизованим користувачам використовуються методи аутентифікації, такі як паролі, біометричні дані, а також різноманітні методи авторизації, які контролюють права доступу користувачів до різних частин системи. Користувач має можливість встановити обмеження в часі для роботи з інформаційною системою «Постійний вхід». Це означає, що він може встановити період від 1 до 48 годин, протягом якого дозволено користуватися системою без повторної

авторизації, але після завершення цього часу необхідно знову увійти в систему. Крім того, користувач може вибрати мову інтерфейсу. Для забезпечення безпеки, символи паролів в полі введення відображаються у вигляді крапок. По-третє, система веде журнал подій, в якому реєструються всі дії користувачів, зміни в системі та інші події. Це дозволяє виявляти випадки незвичайної або підозрілої активності та реагувати на них. По-четверте, в системі практикується регулярне створення резервних копій даних та розробка планів відновлення в разі аварійного випадку, що допомагає забезпечити цілісність та доступність даних. По-п'яте, зовнішній доступ до системи обмежується за допомогою захисних мережевих конфігурацій та застосування інших технологічних заходів безпеки. Нарешті, проведення регулярних аудитів безпеки та тестування на проникнення дозволяє виявляти потенційні слабкі місця в системі та приймати відповідні заходи для їхнього усунення. Загалом, інформаційна (автоматизована) система EvaluEd має розроблену систему безпеки, яка включає в себе різноманітні заходи та застосунки, щоб забезпечити захист даних та безпеку користувачів.

У загальному вигляді послідовність використання інформаційної (автоматизованої) системи EvaluEd є такою. Перший етап – аутентифікація. При цьому користувачі входять до системи, використовуючи свої ідентифікаційні дані, такі як ім'я користувача та пароль. Додаткові методи аутентифікації, такі як двофакторна аутентифікація, можуть бути також використані для підвищення безпеки. Другий етап – вибір функціоналу. Користувач обирає потрібні функції системи відповідно до своїх завдань та ролі. Третій етап – введення даних. Користувач вводить необхідні дані, такі як результати тестів, оцінки, відгуки тощо, у відповідні поля або модулі системи. Четвертий етап – обробка даних. Система обробляє введені дані та виконує різноманітні операції з ними – такі як обчислення статистики, аналіз трендів, генерація звітів тощо. П'ятий етап – подання результатів. Система відображає оброблені дані у зручному для користувача форматі, наприклад, у вигляді графіків, таблиць, діаграм тощо. Шостий етап – аналіз результатів. Користувачі аналізують отримані результати та приймають на їх основі рішення, щодо подальших кроків або коригування стратегії. Сьомий етап – збереження даних. Система забезпечує збереження введених та оброблених даних у безпечному середовищі згідно з правилами безпеки та конфіденційності. Останній, восьмий, етап – завершення сесії. Після завершення роботи з системою користувач виходить зі свого облікового запису або автоматично виходить з системи через певний період неактивності. Така загальна послідовність дозволяє користувачам ефективно використовувати функціонал системи EvaluEd для виконання своїх завдань та досягнення цілей у сфері освіти.

Робоче середовище ІАС EvaluEd складається з таких блоків:

1. *Панель інструментів адміністратора* – цей блок містить інструменти для налаштування та управління системою. Адміністратор може мати доступ до інструментів керування користувачами, налаштування безпеки, зміни конфігурації системи та інших адміністративних функцій.

2. *Панель управління користувачами* дозволяє адміністраторам створювати, редагувати та видаляти облікові записи користувачів, а також керувати їхніми правами доступу до різних функцій системи.

3. *Модуль аналітики та звітності* дозволяє користувачам генерувати різноманітні звіти та аналітичні дані на основі введених даних. Він містить інструменти для аналізу результатів тестувань, відстеження прогресу учнів, оцінювання ефективності викладання тощо.

4. *Модуль управління даними* дозволяє користувачам керувати введеними даними, такими як інформація про учнів, вчителів, класи, навчальні плани тощо. Він містить інструменти для додавання, редагування та видалення записів, а також організації даних у зручному форматі.

5. *Модуль комунікації та співпраці* дозволяє користувачам спілкуватися та співпрацювати один з одним у межах системи. Він містить інструменти для обміну повідомленнями, створення групових обговорень, спільного доступу до даних тощо.

6. *Модуль навчання та підтримки користувачів* надає користувачам доступ до навчальних матеріалів, інструкцій та ресурсів для вивчення функцій системи та розвитку їхніх навичок. Він містить навчальні відео, статті, інтерактивні посібники тощо.

Перелічені блоки створюють повноцінне робоче середовище, яке дозволяє користувачам ефективно використовувати систему EvaluEd для своїх потреб у сфері освіти.

При натисканні на логотип «EvaluEd» у верхньому лівому кутку сторінки відбувається перехід до головної сторінки з будь-якої вкладки системи. При виборі робочого середовища користувач може переглянути список акцій або здійснити певні дії в рамках робочих процесів. Кожна акція відображається для користувача як окрема веб-сторінка (путівник).

Путівник ІАС EvaluEd може надавати користувачам такі можливості:

- містить різноманітні навчальні матеріали, інструкції та рекомендації щодо використання функцій системи EvaluEd; цим він допомагає користувачам ознайомитися з основами роботи в системі та розвивати їхні навички;

- детально описує різні функції та модулі системи EvaluEd, роз'яснюючи їх призначення та способи використання; це допомагає

користувачам краще зрозуміти можливості системи та використовувати їх належним чином;

- містить поради та рекомендації щодо оптимального використання системи EvaluEd, включаючи кращі практики, методи та стратегії роботи з даними та функціоналом системи;
- включає розділ з частими запитаннями та відповідями, що допомагає користувачам швидко знайти відповіді на свої запитання без необхідності звертатися до підтримки;
- інформує користувачів про останні оновлення та нововведення в системі EvaluEd, роз'яснюючи їхні особливості та переваги;
- у різних типах акцій путівник надає різноманітні можливості: повернення до початкової сторінки, перехід до наступної сторінки (за допомогою кнопок «Далі» або «До наступної сторінки»), завантаження анкет, їх заповнення, перегляд графічних звітів, завантаження та вивантаження документів у системі (фотографій, файлів тощо) й переходу до наступних станів робочих процесів.

Загалом, путівник інформаційної системи EvaluEd допомагає користувачам максимально використовувати потенціал системи, забезпечуючи їм доступ до необхідної інформації та ресурсів для успішної роботи.

Панель інструментів ІАС EvaluEd відображає актуальні віджети, які користувач може налаштовувати. Панель інструментів складається з таких компонентів:

1. *Навігаційні елементи*, які дозволяють користувачам переміщатися між різними розділами та модулями системи. Це можуть бути меню, вкладки, кнопки «Назад» та «Вперед», а також посилання на ключові розділи.

2. *Інструменти управління акаунтом* дозволяють користувачам керувати своїм профілем та налаштуваннями облікового запису, такі як зміна пароля, оновлення особистої інформації, налаштування електронних сповіщень тощо.

3. *Функціональні кнопки*, що надають доступ до різних функцій та опцій системи, таких як створення нових записів, редагування даних, видалення елементів, генерація звітів тощо.

4. *Фільтри та параметризація* – дозволяють користувачам налаштовувати параметри відображення даних, фільтрувати інформацію за певними критеріями, сортувати дані, встановлювати умови пошуку тощо.

5. *Інструменти збереження та експорту даних*, що дозволяють користувачам зберігати та експортувати дані з системи в різні формати, такі як PDF, Excel, CSV тощо.

6. *Пошукові поля* – дозволяють користувачам швидко знаходити потрібні записи чи інформацію в системі, використовуючи ключові слова або фрази.

7. *Інструменти навігації по сторінках* – якщо система має багатосторінковий інтерфейс, ці інструменти дозволяють користувачам переміщатися між сторінками, використовуючи сторінкові кнопки або поле для введення номера сторінки.

Такі компоненти роблять панель інструментів інформаційної системи EvaluEd зручною та функціональною для користувачів, дозволяючи їм ефективно працювати з системою та виконувати свої завдання.

Адміністрування акаунтів дозволяє створювати додаткові користувацькі акаунти у межах закладу, такі як заступники керівника чи інші уповноважені особи, які мають доступ до інформації системи в межах закладу. Інформація про загальний дистанційний збір даних включає історію заходів, до яких залучений заклад. Опційними функціями є проведення інституційного аудиту, позапланових перевірок та самооцінювання закладу освіти. Додатково, наявна дошка оголошень та новин в системі. Детальніше про реалізовані процеси в ІАС EvaluEd можна прочитати у вкладці «Інструкції» в розділі «Оголошення системи».

Система дозволяє створювати не більше двох акаунтів для заступників керівника та педагогічних працівників з обмеженими правами доступу у визначеній службою кількості. В системі можливо змінити дані користувача, за винятком керівника закладу. Варто зазначити, що інформацію про керівника закладу може змінити лише адміністратор системи EvaluEd, засвідчений Державною службою якості освіти України на підставі відповідного запиту та перевірки в реєстрі ЄДЕБО.

Дистанційний збір даних в інформаційній (автоматизованій) системі EvaluEd може мати декілька особливостей. По-перше, користувачі можуть збирати дані та взаємодіяти з системою в будь-який час та з будь-якого місця за наявності інтернет-з'єднання. По-друге, в системі наявна можливість створення та заповнення електронних анкет та опитувань для збору даних від різних учасників освітнього процесу. По-третє, система автоматично збирає та обробляє дані, отримані від користувачів, що робить процес ефективнішим та швидшим. По-четверте, при роботі з системою є можливість отримання доступу до актуальних даних та їх аналізу у реальному часі для прийняття швидких управлінських рішень. По-п'яте, в системі застосовуються відповідні заходи безпеки для захисту конфіденційності та цілісності даних, що збираються в системі. По-шосте, наявна можливість проведення онлайн-тестів та оцінювання знань учнів без необхідності фізичної присутності. Нарешті, по-сьоме, система надає можливість віддалено працювати з даними без необхідності фізичного

доступу до паперових документів або локальних файлів. Ці особливості дозволяють ефективно здійснювати дистанційний збір даних в системі EvaluEd, що полегшує процес оцінки та управління освітніми процесами в закладі освіти.

Особливості взаємодії користувача з ІАС EvaluEd можна визначити так.

1. Кожен користувач має свій особистий обліковий запис в системі, де він може здійснювати різноманітні дії та переглядати власні дані.

2. Користувачі можуть отримувати доступ до різних типів інформації, такої як оцінки, звіти, анкети тощо, залежно від їхніх прав доступу та ролі в системі.

3. Користувачі можуть заповнювати форми, анкети та інші документи в системі, які автоматично зберігаються та оновлюються в базі даних.

4. Користувачі можуть генерувати різноманітні звіти та аналітичні дані на основі інформації, зібраної в системі, для прийняття управлінських рішень.

5. Система надає можливість спілкування та співпраці з іншими користувачами системи, такими як вчителі, учні, батьки тощо, за допомогою вбудованих засобів комунікації.

6. Користувачі можуть налаштовувати свої особисті кабінети, вибирати відображення певних типів інформації, налаштовувати повідомлення та сповіщення тощо.

7. Система забезпечує захист конфіденційної інформації та персональних даних користувачів за допомогою різних методів шифрування та контролю доступу.

Ці особливості забезпечують ефективну та зручну взаємодію користувачів з інформаційною системою EvaluEd для збору, обробки та аналізу даних у сфері освіти.

Під час виконання конкретного робочого процесу передбачається завантаження анкет або опитувальників для різних груп респондентів у зазначених кількостях, та розподіл параметрів доступу для їх заповнення. У системі існують два типи анкет:

1. Анонімні анкети – це форми, які призначені для заповнення анонімними респондентами, які не мають облікових записів у системі (учні, батьки, педагогічні працівники і т. д.). Кожний респондент має свої унікальні параметри доступу, такі як посилання на форму, ідентифікатор акції (логін) та PIN-код (пароль). Анонімні анкети можна групувати за певними ознаками, використовуючи поле «Примітка» при завантаженні форм. Іноді потребується використання анонімного вікна браузера, або вибір опції «Заповнити анкетний формуляр» у налаштуваннях особистого профілю.

2. Анкетні формуляри – це форми, що призначені для заповнення користувачами. Вони можуть заповнювати їх напряму з електронних кабінетів.

Щоб завантажити анкетний формуляр, треба натиснути на відповідну кнопку, вибрати кількість формулярів та вказати примітку, якщо це потрібно. Після цього натисніть кнопку «Зберегти зміни». Для анонімних анкет, наприклад для учнів, можна встановити PIN-коди та надати додаткові примітки. Натискаючи кнопку «Зберегти зміни», система згенерує параметри доступу до кожної анкети.

Анонімні анкети заповнюються респондентами, які не мають акаунту користувача системою. Щоб заповнити анонімні анкети (наприклад, педагогічні працівники, батьки, учні), треба скористатись кнопкою для завантаження анкет до системи. Після генерації параметрів доступу до анкети їх необхідно роздрукувати або підготувати для розповсюдження серед респондентів. Користувачі можуть заповнити анкету, вводячи ID акції та PIN на сторінці <https://evaluated.sqe.gov.ua/uift>. Користувач може повернутись до заповнення анкети поки він не натиснув кнопку «Закрити формуляр». Після її натиснення опитування буде завершено.

Система може створювати графічні звіти з використанням попередньо налаштованих шаблонів. Якщо робочий процес включає створення цього типу звіту, користувач може скористатися кнопками, такими як «Друк PIN-кодів», «Моніторинг та поточні результати», «Завантажені та заповнені анкети», «Проміжний звіт» і т. д. У системі доступні два типи візуалізованих звітів:

1. Загальні візуалізовані звіти, які узагальнюють результати дій користувачів та респондентів і зазвичай не пов'язані з конкретною інституцією. Їх можна переглядати у вкладці «РЕЛІЗИ» головного меню. У деяких робочих процесах текстові надписи можуть бути посиланнями на інші візуалізовані звіти з додатковою інформацією.

2. Персоналізовані візуалізовані звіти, які формуються на основі заходів, проведених у конкретній інституції. Їх можна переглядати або завантажувати з веб-сторінки відповідного робочого процесу. Приклади таких звітів включають «Друк PIN-кодів», «Моніторинг стану та поточні результати», «Завантажені та заповнені анкети» і результати самооцінювання.

Одна з головних функцій IAS EvaluEd – це можливість провести самооцінювання закладу освіти прямо всередині програмної системи. Учасники процесу «Самооцінювання» поділяються на дві типи ролей, які визначають їх доступ до функціоналу системи:

1. Користувачі з повним доступом, такі як «Керівник школи», «Заступник керівника школи» та «Завідувач філії». Це користувачі, що

мають акаунти у системі і можуть завантажувати та заповнювати формуляри з електронного кабінету директора.

2. Респонденти без доступу до системи, яким надано можливість заповнювати формуляри (опитувальники, анкети тощо) за допомогою PIN-коду. Сюди входять заступники керівників закладів освіти, педагогічні працівники, соціальні працівники/практичні психологи, представники учнівського самоврядування, а також учні віком 14 років і старші та їхні батьки.

Керівник школи може дозволити заступнику керівника та завідувачу філії доступ до інформації в системі, скориставшись вкладкою «Адміністрування акаунтів».

Система передбачає таку послідовність дій для проведення самооцінювання у закладі загальної середньої освіти:

1. Керівник школи має створити акцію самооцінювання та завантажити необхідні формуляри (анкети, опитувальники) до системи.

2. Далі йому потрібно створити акаунти для заступників керівника закладу (не більше двох).

3. Керівник роздруковує або завантажує з системи посилання на анкети та опитувальники для батьків, учнів, педагогічних працівників та інших респондентів без акаунтів у системі, а також розповсюджує посилання серед різних груп респондентів (наприклад, роздруковує для роздачі або надсилає через месенджери).

4. За допомогою кнопки «Моніторинг та поточні результати» він переглядає поточні результати самооцінювання (можливо після заповнення хоча б одного формуляру кожної групи).

5. Після заповнення усіх формулярів керівник закладу може завершити процедуру, натискаючи кнопку «Завершити самооцінювання за напрямом».

6. Коли самооцінювання завершено, то його результати можна переглянути на сторінці вибору напряму самооцінювання.

Керівник опорного закладу освіти або окремої філії має можливість провести самооцінювання окремо в своїй школі. Для цього він має обрати назву опорного закладу (або філії) на головній сторінці та повторити алгоритм проведення самооцінювання, наведений вище.

Таким чином, використання інформаційно-аналітичних систем для організації самооцінювання закладів освіти має такі переваги порівняно з іншими методами. Перш за все, інформаційно-аналітичні системи дозволяють автоматизувати збір, обробку та аналіз даних, що робить процес самооцінювання ефективнішим та швидшим. По-друге, системи дозволяють стандартизувати процеси оцінювання та використовувати об'єктивні критерії для оцінки якості освітнього процесу, уникаючи суб'єктивного впливу. По-третє, користувачі можуть отримати доступ до системи з будь-

якого місця та в будь-який час за умови наявності інтернет-з'єднання, що полегшує процес самооцінювання. По-четверте, ІАС дозволяють проводити більш глибокий аналіз даних та прогнозувати тенденції в розвитку освітнього процесу на основі зібраних даних. По-п'яте, системи дозволяють зберігати дані процесів самооцінювання та інші статистичні дані протягом тривалого часу, що дозволяє вивчати й аналізувати їх у подальшому. Нарешті, шоста перевага використання інформаційно-аналітичних систем полягає у потенційному зменшенні витрат часу та ресурсів, які раніше витрачалися на ручні процеси збору та обробки даних. Ці переваги роблять інформаційно-аналітичні системи привабливими для організації самооцінювання закладів освіти, оскільки вони сприяють покращенню якості освітнього процесу та ефективному управлінню ним.

Запитання для самоперевірки до Розділу 5.

- 1. Хто згідно закону України «Про освіту» забезпечує в закладі освіти функціонування внутрішньої системи забезпечення якості освіти?*
- 2. Які складові компоненти містить внутрішня система забезпечення якості у закладах освіти?*
- 3. З яких основних блоків складається внутрішня система забезпечення якості освіти?*
- 4. За якими основними напрямками проводиться зовнішнє оцінювання освітніх і управлінських процесів, а також внутрішньої системи забезпечення якості освіти у ЗЗСО під час інституційного аудиту?*
- 5. Чи може заклад освіти здійснювати самоаналіз відповідно до напрямів, вимог, правил, критеріїв і індикаторів, що застосовуються під час проведення інституційного аудиту?*
- 6. Що повинен враховувати заклад освіти при виборі альтернативних підходів до формування внутрішньої системи забезпечення якості освіти?*
- 7. За якими етапами Державною службою якості освіти України рекомендовано закладам освіти формувати внутрішню систему якості освіти?*
- 8. Опишіть механізм формування Положення про внутрішню систему забезпечення якості освіти в закладі освіти.*
- 9. Яку орієнтовну структуру Положення про внутрішню систему забезпечення якості освіти можна рекомендувати закладам освіти?*
- 10. Які причини та фактори обумовлюють потребу в набутті нових компетенцій щодо самооцінки освітнього процесу менеджерами освіти?*

11. Які можливі шляхи обмеження суб'єктивізму під час самооцінювання діяльності освітньої установи?
12. Які цілі проведення самооцінювання діяльності освітньої установи?
13. Які основні завдання проведення самооцінювання діяльності освітньої установи?
14. Якого значення набуває самооцінювання для учасників освітнього процесу, включаючи учнів, вчителів, адміністрацію, батьків та громадськість?
15. За якими етапами відбувається системна рефлексія закладу освіти за результатами самооцінювання діяльності освітньої установи?
16. Які основні принципи закладені у систему самоаналізу закладу освіти?
17. Яке завдання стоїть перед керівником закладу освіти по відношенню до учасників освітнього процесу при організації самооцінювання діяльності освітньої установи?
18. Якою в ідеалі має бути періодичність оцінювання стану та результатів розвитку закладу освіти та його інноваційного перетворення?
19. Гармонізації яких вимірів має відповідати якісна освіта?
20. Назвіть основні складові якості підготовки педагогічних керівних кадрів закладів освіти, що задовольняють державні вимоги та вимоги споживачів.
21. У яких категоріях відображається аналітико-оцінна діяльність, яка супроводжує управління якістю педагогічної освіти?
22. Поясніть зміст поняття «моніторинг якості освіти».
23. Поясніть зміст поняття «оцінка якості освіти».
24. Поясніть зміст поняття «еволюція якості освіти».
25. На яких рівнях може здійснюватися самооцінювання діяльності освітньої установи?
26. З чим може бути пов'язане здійснення самооцінювання діяльності освітньої установи?
27. Що є важливішим для оптимального розвитку закладу освіти – самооцінювання діяльності освітньої установи чи оцінка її діяльності зовнішніми спостерігачами?
28. Якими моделями самооцінювання власної діяльності може керуватися освітня установа?
29. Які переваги та недоліки мають різні моделі самооцінювання діяльності освітньої установи?
30. Кого персонально та які групи виконавців доцільно залучати до самооцінювання діяльності освітньої установи?
31. За якими послідовними етапами слід організовувати самооцінювання діяльності освітньої установи?

32. *Охарактеризуйте зміст етапу самооцінювання діяльності освітньої установи «збір інформації для самооцінювання».*
33. *Охарактеризуйте зміст етапу самооцінювання діяльності освітньої установи «узагальнення результатів самооцінювання».*
34. *Охарактеризуйте зміст етапу самооцінювання діяльності освітньої установи «обговорення та оприлюднення інформації про самооцінювання».*
35. *Як може бути використана отримана під час самооцінювання інформація?*
36. *Розкрийте структуру та зміст системи внутрішнього забезпечення якості освіти в освітній установі.*
37. *Які заходи здійснені Державною службою якості освіти України для якісної підготовки учасників освітнього процесу до проведення самооцінювання діяльності освітньої установи?*
38. *Які заходи мають бути враховані при підготовці керівника закладу освіти, його заступників та педагогічного колективу до організації самооцінювання освітнього та управлінського процесу закладу освіти?*
39. *За якими етапами може бути організована робота в закладі освіти щодо самооцінки власної діяльності?*
40. *Яких додаткових компетенцій має набути освітній менеджер для організації самооцінювання освітнього та управлінського процесу закладу освіти?*
41. *Які складові частини компетенції «менеджер з якості освіти»?*
42. *Якими уміннями має оволодіти студент університету, який отримує додаткову компетенцію у сфері управління якістю освіти?*
43. *Які функції виконує Європейська мережа забезпечення якості (ENQA) для створення загальноєвропейського простору якісної освіти?*
44. *Шляхом освоєння яких навчальних курсів може бути досягнуто розвиток експертної компетентності, експертного мислення та експертної культури в освітніх менеджерах?*
45. *В чому полягав мотив появи інтегрованих інформаційних систем для забезпечення проведення самооцінювання в закладах освіти?*
46. *Які можна назвати причини, через які застосування інформаційно-аналітичних систем набуває важливого значення для організації самооцінювання управлінських і освітніх процесів у закладах загальної середньої освіти?*
47. *Назвіть відомі Вам інформаційно-аналітичні системи, які можуть використовуватися для самооцінювання управлінських і освітніх процесів у закладах загальної середньої освіти.*

48. Які Вам відомі моделі використання інформаційно-аналітичних систем для самооцінювання управлінських і освітніх процесів у закладах загальної середньої освіти?
49. Які аспекти для досягнення максимальної ефективності та користі слід враховувати при організації самооцінювання управлінських і освітніх процесів у закладах загальної середньої освіти з використанням інформаційно-аналітичних систем?
50. Які основні етапи можна виділити при організації самооцінювання управлінських і освітніх процесів у закладах загальної середньої освіти з використанням інформаційно-аналітичних систем?
51. Яким має бути розподіл повноважень між учасниками освітнього процесу при проведенні самооцінювання управлінських і освітніх процесів у закладах загальної середньої освіти з використанням інформаційно-аналітичних систем?
52. Які переваги порівняно з традиційними методами самооцінювання управлінських і освітніх процесів у закладах загальної середньої освіти мають інформаційно-аналітичні системи?
53. Які недоліки порівняно з традиційними методами самооцінювання управлінських і освітніх процесів у закладах загальної середньої освіти мають інформаційно-аналітичні системи?
54. Які основні модулі входять до складу інформаційно-аналітичних систем для проведення самооцінювання управлінських і освітніх процесів у закладах загальної середньої освіти?
55. Які види документів для керівництва закладу освіти можуть бути сформовані або підтримані інформаційно-аналітичними системами для проведення самооцінювання управлінських і освітніх процесів у закладах загальної середньої освіти?
56. Які види документів для педагогічного колективу закладу освіти можуть бути сформовані або підтримані інформаційно-аналітичними системами для проведення самооцінювання управлінських і освітніх процесів у закладах загальної середньої освіти?
57. Яка допомога для учнівського колективу закладу освіти може бути надана інформаційно-аналітичними системами для проведення самооцінювання управлінських і освітніх процесів у закладах загальної середньої освіти?
58. Яка допомога для батьківського колективу закладу освіти може бути надана інформаційно-аналітичними системами для проведення самооцінювання управлінських і освітніх процесів у закладах загальної середньої освіти?
59. Яка допомога для стейкхолдерів закладу освіти може бути надана інформаційно-аналітичними системами для проведення

- самооцінювання управлінських і освітніх процесів у закладах загальної середньої освіти?*
60. *Яка допомога для органів управління освітою на різних рівнях, включаючи місцевий, регіональний та національний рівні, може бути надана інформаційно-аналітичними системами для проведення самооцінювання управлінських і освітніх процесів у закладах загальної середньої освіти?*
 61. *Яка історія появи в Україні інформаційної (автоматизованої) системи EvaluEd?*
 62. *Яка мета використання інформаційної (автоматизованої) системи EvaluEd?*
 63. *Які характеристики має інформаційна (автоматизована) система EvaluEd?*
 64. *Які критерії та стандарти для оцінки якості освіти та управління освітніми процесами використовуються в інформаційній (автоматизованій) системі EvaluEd?*
 65. *Які конкретні критерії для оцінки якості освіти та управління освітніми процесами, що використовуються в інформаційній (автоматизованій) системі EvaluEd, можуть бути адаптовані відповідно до конкретних потреб і цілей закладу освіти?*
 66. *У яких аспектах може допомагати оптимізувати ресурси закладу освіти інформаційна (автоматизована) система EvaluEd?*
 67. *Які можливості для гарантування конфіденційності та захищеності даних наявні в інформаційній (автоматизованій) системі EvaluEd?*
 68. *Хто має повноваження на створення акаунтів користувачів з відповідними правами доступу в інформаційній (автоматизованій) системі EvaluEd?*
 69. *Які ролі користувачів з різними рівнями доступу можуть бути надані в інформаційній (автоматизованій) системі EvaluEd?*
 70. *Які акаунти має право створювати керівник закладу освіти в інформаційній (автоматизованій) системі EvaluEd?*
 71. *Охарактеризуйте організацію системи безпеки в інформаційній (автоматизованій) системі EvaluEd.*
 72. *Опишіть послідовність використання інформаційної (автоматизованої) системи EvaluEd на рівні користувача.*
 73. *З яких блоків складається робоче середовище інформаційної (автоматизованої) системи EvaluEd?*
 74. *Які можливості може надавати користувачам путівник інформаційної (автоматизованої) системи EvaluEd?*
 75. *З яких компонентів складається панель інструментів інформаційної (автоматизованої) системи EvaluEd?*

76. Які особливості має дистанційний збір даних в інформаційній (автоматизованій) системі *EvaluEd*?
77. Які Ви можете назвати особливості взаємодії користувача з інформаційною (автоматизованою) системою *EvaluEd*?
78. Які типи анкет існують в інформаційній (автоматизованій) системі *EvaluEd*?
79. Ким заповнюються анонімні анкети в інформаційній (автоматизованій) системі *EvaluEd*?
80. Ким заповнюється анкетний формуляр в інформаційній (автоматизованій) системі *EvaluEd*?
81. Які типи візуалізованих звітів доступні в інформаційній (автоматизованій) системі *EvaluEd*?
82. На які два типи ролей поділяються учасники процесу «Самооцінювання» в інформаційній (автоматизованій) системі *EvaluEd*?
83. Яка послідовність дій для проведення самооцінювання у закладі загальної середньої освіти передбачається в інформаційній (автоматизованій) системі *EvaluEd*?
84. Чи може керівник окремої філії провести самооцінювання в своїй школі з використанням інформаційної (автоматизованої) системи *EvaluEd*?

Завдання до Розділу 5.

1. Використовуючи [«Абетку для директора. Рекомендації до побудови внутрішньої системи забезпечення якості освіти у закладі загальної середньої освіти»](#), на основі інформації, представленої на офіційному веб-сайті закладу освіти, проведіть аналіз управлінської діяльності [Комунального закладу «Ліцей «Науковий» Кропивницької міської ради»](#):
 - Опишіть, як проводиться у закладі освіти річне планування та відстеження його результативності (критерій 4.1.2).
 - Опишіть основні положення стратегії розвитку закладу освіти, спрямовану на підвищення якості освітньої діяльності (критерій 4.1.1).
 - Опишіть, як здійснюється у закладі освіти самооцінювання якості освітньої діяльності на основі процедур забезпечення якості освіти (критерій 4.1.3).
 - Опишіть, як здійснюється у ліцеї планування та реалізація заходів для розвитку закладу освіти, його матеріально-технічної бази (критерій 4.1.4).
 - Опишіть, як керівник закладу освіти, його заступники сприяють створенню психологічно комфортного середовища, яке забезпечує

конструктивну взаємодію учнів, їх батьків, педагогічних та інших працівників закладу освіти та взаємну довіру (критерій 4.2.1).

- Опишіть, як заклад освіти оприлюднює інформацію про свою діяльність на відкритих загальнодоступних ресурсах (критерій 4.2.2).
- Опишіть, як керівник закладу освіти формує штат закладу, залучаючи кваліфікованих педагогічних та інших працівників відповідно до штатного розпису та освітньої програми (критерій 4.3.1).
- Опишіть, як керівництво закладу освіти мотивує педагогічних працівників до підвищення якості освітньої діяльності, саморозвитку, здійснення інноваційної освітньої діяльності (критерій 4.3.2).
- Опишіть, як керівництво закладу освіти сприяє підвищенню кваліфікації педагогічних працівників (критерій 4.3.3).
- Опишіть, як у закладі освіти створюються умови для реалізації прав і обов'язків учасників освітнього процесу (критерій 4.4.1).
- Визначте, як приймаються управлінські рішення в закладі освіти, чи враховуються при цьому пропозиції учасників освітнього процесу (критерій 4.4.2).
- Опишіть, як керівництво закладу освіти створює умови для розвитку громадського самоврядування (критерій 4.4.3).
- Опишіть, як керівництво закладу освіти сприяє виявленню громадської активності та ініціативи учасників освітнього процесу, їхньої участі в житті місцевої громади (критерій 4.4.4).
- Опишіть, як організація освітнього процесу в закладі освіти враховує вікові особливості учнів, відповідає їхнім освітнім потребам (критерій 4.4.5).
- Опишіть, як у закладі освіти створюються умови для реалізації індивідуальних освітніх траєкторій учнів (критерій 4.4.6).
- Опишіть, як заклад освіти впроваджує політику академічної доброчесності (критерій 4.5.1).
- Опишіть, як керівництво закладу освіти сприяє формуванню в учасників освітнього процесу негативного ставлення до корупції (критерій 4.5.2).

РОЗДІЛ 6.

ВНУТРІШНЄ ТА ЗОВНІШНЄ ОЦІНЮВАННЯ УПРАВЛІНСЬКИХ ТА ОСВІТНІХ ПРОЦЕСІВ ЄВРОПЕЙСЬКИХ ШКІЛ

6.1. Зовнішнє оцінювання у європейських школах

Зовнішнє оцінювання шкіл в Європі є давно усталеною практикою щодо забезпечення якості освіти. До зовнішнього оцінювання залучаються фахівці, які не є штатними співробітниками відповідної школи та звітують до установ, відповідальних за освіту. Проводять зовнішнє оцінювання безпосередньо в школі з метою моніторингу та покращення якості освітнього простору чи навчальних результатів учнів. Спектр аспектів, які оцінюються, варіюється від країни до країни, враховуючи також рівень автономності шкіл.

Зовнішнє оцінювання шкіл широко поширене в Європі, зокрема у 26 країнах (31 освітня система) (рис. 8).

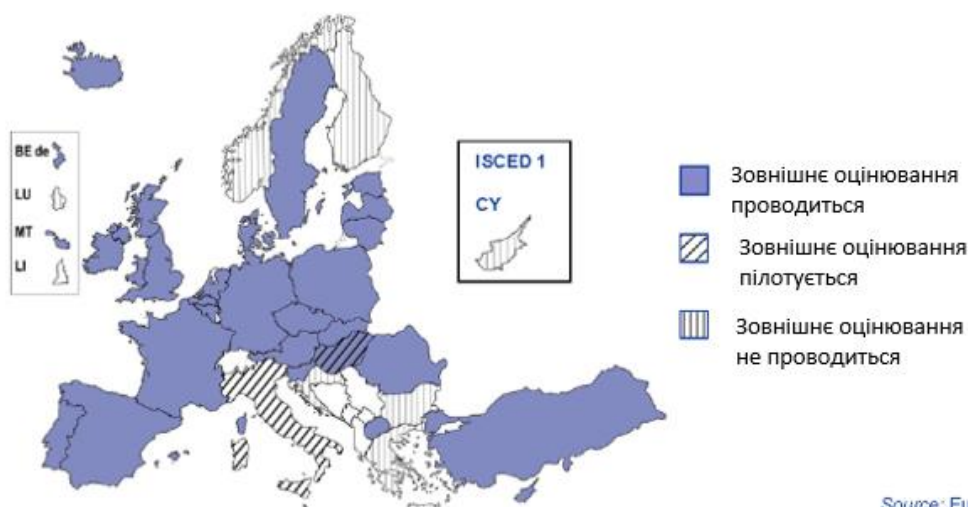

Рисунок 8. Стан зовнішнього оцінювання шкіл за нормативно-правовими актами центрального/вищого рівня, загальна середня освіта (джерело [14])

У більшості систем освіти (27 із 31, де здійснюється зовнішнє оцінювання шкіл) за зовнішнє оцінювання шкіл відповідає орган центрального/вищого рівня (рис. 9). Виділяють два основних типи відповідальних органів:

1. Відділ центрального або вищого органу управління освітою, який зазвичай називають «інспекцією» або, рідше, відділом оцінювання.
2. Окреме відомство, спеціально призначене для інспекції шкіл.

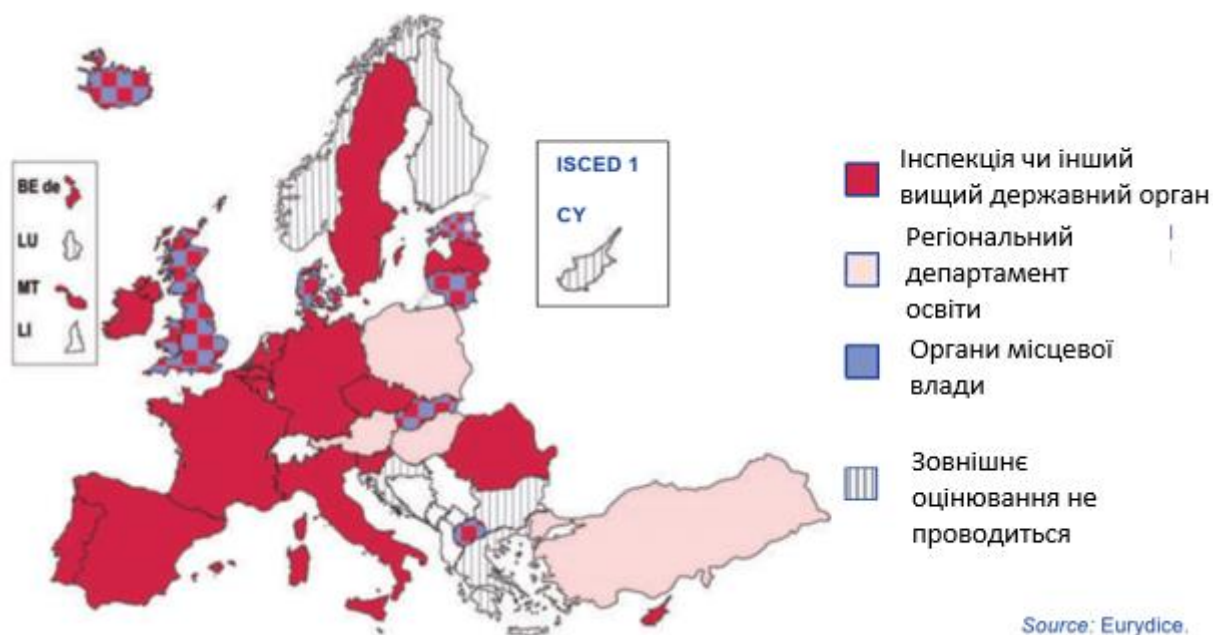

Рисунок 9. Органи, відповідальні за проведення зовнішнього оцінювання шкіл (джерело [14])

Наприклад, в Естонії «державний нагляд» за школами здійснюється управлінням освіти за дорученням міністра освіти та науки. Однак, коли є дуже серйозна або термінова скарга на конкретний заклад освіти, зовнішнє оцінювання входить до компетенції Департаменту зовнішнього оцінювання Міністерства освіти і науки. В Угорщині субрегіональні підрозділи угорської державної адміністрації відповідають за проведення перевірок у школах (як для перевірки відповідності законодавству, так і для пілотної системи професійно-педагогічного оцінювання), дотримуючись вказівок, встановлених міністерством освіти. В Австрії нагляд за шкільною освітою є федеральною відповідальністю, розділеною між дев'ятьма федеральними відомствами та низкою окружних відомств. Усі ці відомства в деякій мірі діють незалежно один від одного. У Польщі зовнішнє оцінювання шкіл здійснюється регіональними управліннями суперінтендантів (регіональними інспекціями). Вони реалізують політику Міністерства освіти, але підзвітні губернатору провінції (воеводі), який представляє прем'єр-міністра в регіонах. У Туреччині за зовнішнє оцінювання шкіл відповідають провінційні управління освіти, тоді як дирекція керівництва

та контролю в Міністерстві національної освіти забезпечує їхню координацію.

У шести освітніх системах (Естонія, Словаччина, Велика Британія (Англія, Уельс і Шотландія) та Македонія) місцеві органи влади або регіональні засновники шкіл несуть відповідальність за оцінювання шкіл, які вони утримують. Залежно від країни, оцінювання, проведене місцевими органами управління освітою, має різну спрямованість та цілі, у співставленні з основним підходом до зовнішнього оцінювання школи, що здійснюється органом центрального або регіонального рівня. В Естонії державний нагляд за школами та оцінювання, яке проводять засновники шкіл, мають однакову спрямованість – дотримання школами законодавчих вимог у різних сферах. У Словаччині та Македонії сфера оцінювання місцевими органами влади вужча, ніж державною шкільною інспекцією. У Словаччині, в той час як Державна шкільна інспекція в основному зосереджується на освітніх аспектах та дотриманні нормативних актів, засновники шкіл (муніципалітет або органи регіонального самоврядування) проводять фінансовий аудит своїх шкіл і перевіряють дотримання загальнообов'язкових правил. У Македонії як муніципалітети, так і Державна інспекція зосереджуються на застосуванні правил у школах. Крім того, інспектори оцінюють якість та результативність освітньої діяльності. Нарешті, у Великій Британії (Англія, Уельс та Шотландія) підходи, що здійснюються місцевими та центральними органами влади, загалом мають однакові цілі та спрямованість, але процедури різняться. У Сполученому Королівстві (Англія та Уельс) місцеві органи управління освітою мають юридичний обов'язок сприяти високим стандартам у школах, які вони самі підтримують. Конкретні процедури оцінювання не встановлені, і місцеві органи управління освітою, як правило, не проводять перевірок, хоча деякі з них відвідують школи у рамках своєї моніторингової діяльності. В основному аналізується робота шкіл за допомогою даних і визначають ті школи, які потребують покращення та втручання. У Сполученому Королівстві (Шотландія) місцеві органи влади зобов'язані покращувати якість освіти в школах, якими вони керують.

У Данії, Литві та Ісландії відповідальність за зовнішнє оцінювання розподілена між центральним та місцевим органами управління освітою.

У Данії Національне агентство з якості та нагляду проводить щорічну перевірку кожної окремої школи за обмеженим набором показників, щоб виявити недоліки. Після завершення цього першого етапу муніципалітети стають головними відповідальними сторонами за подальші заходи з покращення, якщо це необхідно. Зрештою, Агентство може звернутися до муніципалітетів з проханням розробити план дій, щоб забезпечити покращення академічних стандартів школи.

У Литві відповідальність за зовнішнє оцінювання розподіляється між Національним агентством з оцінювання шкіл (NASE) та засновником

школи. Засновник ініціює та планує зовнішнє оцінювання власних шкіл, яке потім проводить NASE, надає школам допомогу до та після оцінювання, а також контролює їхню роботу після оцінювання.

В Ісландії Інститут освітнього тестування від Міністерства освіти, проводить спільне інспектування/оцінювання з місцевими органами управління освітою в усіх 74 органах місцевого самоврядування. Муніципалітет Рейк'явіка оцінює власні школи самостійно.

Критерії оцінювання базуються на двох компонентах, а саме на параметрі (або вимірюваному аспекті області, що підлягає оцінці) та необхідному стандарті (еталонному показнику, рівні продуктивності або нормі), за яким оцінюється параметр. Вони забезпечують (кількісну та/або якісну) основу, на якій формуються судження. Порівняльний аналіз показує, що в більшості країн зовнішні оцінювачі використовують стандартизовані критерії, встановлені на рівні центральних/вищих органів влади, і зосереджуються на широкому спектрі шкільних заходів. В інших країнах, де критерії оцінювання не стандартизовані на центральному/найвищому рівні, зовнішнє оцінювання, як правило, зосереджується на обмежених аспектах шкільної роботи та/або не проводиться.

Дві третини систем освіти, в яких здійснюється зовнішнє оцінювання шкіл, розробили структуровані та стандартизовані рамкові документи, що встановлюють зміст та очікування зовнішнього оцінювання (рис. 10). У таких країнах усі зовнішні оцінювачі повинні використовувати однакові критерії. Наприклад, у 2009 році Бельгія опублікувала перший документ, який систематично описував набір основних характеристик і стандартів для шкіл (Керівні рамки якості шкіл). Варто зазначити, що обов'язкове використання централізовано встановленої структури також можна знайти в країнах, де обов'язки щодо зовнішнього оцінювання децентралізовані на регіональному рівні, зокрема в Польщі та Австрії.

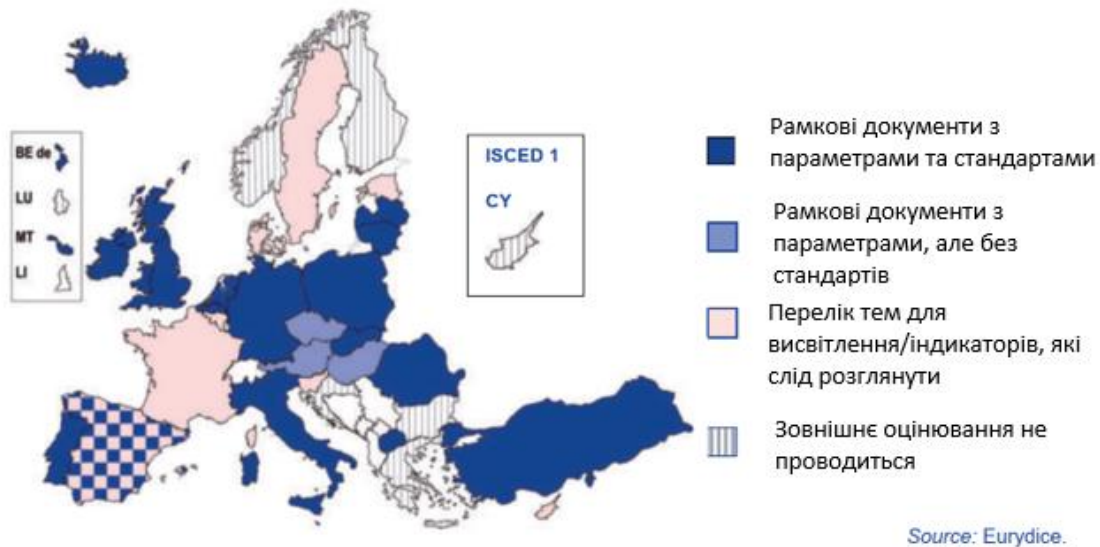

Рисунок 10. Порядок встановлення змісту та критеріїв зовнішнього оцінювання у школах (джерело [14])

Як правило, рамкові документи зовнішнього оцінювання розроблені централізовано, охоплюють широкий спектр шкільних аспектів, включаючи якість викладання та навчання, результати навчання учнів, різні сфери управління школою, а також дотримання нормативних актів. Однак у Туреччині зовнішнє оцінювання шкіл в основному зосереджено на дотриманні нормативних вимог.

Критерії оцінювання різняться кількістю та складністю. Вони, як правило, структуровані відповідно до основних сфер шкільної діяльності (наприклад, викладання та навчання, підтримка учнів, лідерство), самі організовані за більш конкретними параметрами. Для того, щоб допомогти експерту оцінити школу, рамкові документи містять дескриптори, які визначають рівень досягнень, очікуваний для кожного параметра чи сфери шкільної роботи, або різні можливі рівні досягнень, які можна спостерігати. У двох країнах (Чехія та Австрія) параметри, які слід враховувати, встановлюються централізовано, а очікувані стандарти – ні. Інспектори визначають, чого вони очікують від школи, керуючись власним досвідом.

Кілька країн з централізованою структурою створили системи адаптації критеріїв оцінювання до конкретних обставин шкіл. Ця система «диференційованого контролю» має на меті приділити більше уваги школам або районам, де ризик недостатньої успішності є вищим.

У системах освіти, де відсутні параметри та стандарти, що забезпечують структурований процес зовнішнього оцінювання шкіл, вимоги, як правило, більш обмежені. Зовнішнє оцінювання, зосереджується на конкретних аспектах шкільної роботи. Для прикладу, у Бельгії зовнішнє оцінювання зосереджується на обмежених аспектах шкільної роботи, які визначені указом, що формує чинну систему інспектування. Система інспектування традиційно організована навколо оцінювання окремих

вчителів. З 2007 року законодавство змістилося в бік оцінювання «рівня навчання» в школах, а це означає, що педагогічні колективи в певній галузі навчання тепер є основним об'єктом перевірки.

У Данії під час щорічного скринінгу початкових та базових середніх шкіл Національне агентство з якості та нагляду зосереджується на показниках якості, встановлених Міністерством освіти. До таких показників належать: результати національних тестів та випускних іспитів, а також рівень зарахування до гімназії.

У Франції не існує стандартизованого протоколу, що визначає зміст і процедури зовнішнього оцінювання. Однак, щоб керувати роботою місцевих та регіональних інспекторів, органи управління освітою надають набір показників, пов'язаних з основними результатами освіти та контекстуальними змінними, розбитими за школами. Крім того, моніторинг «цільових контрактів», запроваджений у 2005 році, змусив регіональні органи управління освітою проводити більш систематичну оцінку політики середніх шкіл та її функціонування у зв'язку з широкими освітніми цілями, встановленими в таких контрактах.

В Естонії та Словенії зовнішнє оцінювання шкіл в основному зосереджено на дотриманні законодавства щодо низки тем, які або щорічно вказуються (Естонія), або фігурують у Законі про інспекцію (Словенія).

У Швеції фокус зовнішнього оцінювання визначено в Законі про освіту, а також у керівництві для Інспекції та в угоді про державну службу. Шведська шкільна інспекція (SSI) має автономію щодо того, які параметри та стандарти слід враховувати. Основними сферами, що перебувають під пильною увагою під час зовнішнього оцінювання, є: прогрес учнів у досягненні освітніх цілей, лідерство, підвищення якості освіти та права окремих учнів.

Порядок проведення зовнішнього оцінювання шкіл у Європі

1. Періодичність проведення зовнішнього оцінювання

Країни встановлюють періодичність зовнішнього оцінювання шкіл за трьома основними моделями:

- циклічна модель, в якій усі школи оцінюються через рівні проміжки часу, визначені центральними/вищими органами влади або інспекцією;
- цілеспрямований підхід, що ґрунтується на вибірці, оцінці ризиків або спеціальних критеріях, встановлених в центральному/найвищому органі влади та за допомогою річної або багаторічної робочої програми;
- комбінація обох вищезазначених підходів.

У випадку циклічної моделі оцінювання відбувається через рівні проміжки часу, які можуть варіюватися від трьох років (Македонія та Туреччина) до максимум 10 років (Бельгія). Найбільш поширений встановлений інтервал між двома зовнішніми оцінюваннями становить

п'ять років. У деяких системах освіти принцип, згідно з яким усі школи повинні оцінюватися через регулярні проміжки часу, не застосовується. Сполучене Королівство (Шотландія) нещодавно перейшло від циклів інспектування поколінь до системи вибірки, в якій статистично валідна вибірка шкіл, що підлягають перевірці в рамках річної програми, визначається за допомогою таких критеріїв, як розмір, розташування в міській або сільській місцевості тощо. В Ісландії вибірка має бути репрезентативною для різних муніципалітетів. В Ірландії та Данії для вибору шкіл, які будуть оцінюватися, використовується ризик-орієнтований підхід, тоді як у Бельгії, Іспанії, Естонії та Угорщині органи, відповідальні за проведення зовнішнього шкільного оцінювання, щорічно або на багаторічній основі визначають критерії, за якими вони відбирають школи для відвідування. На Кіпрі зовнішнє шкільне оцінювання проводиться, коли центральна адміністрація вважає це за необхідне з належним урахуванням адміністративної та академічної успішності шкіл. Нарешті, у Франції інспектори мають великий простір для маневру при відборі шкіл, що підлягають зовнішньому оцінюванню, і не зобов'язані оцінювати кожную школу як щось само собою зрозуміле. У Нідерландах, Швеції та Великій Британії (Англії та Північній Ірландії) ці дві системи співіснують. Графік зовнішнього оцінювання є циклічним для всіх шкіл, але може бути змінений або обґрунтований результатами на основі оцінки ризиків.

2. Етапи процесу зовнішнього оцінювання шкіл

Порівняння між країнами показує, що практичний процес впровадження зовнішнього оцінювання загалом поділяється на три етапи:

- перший етап складається зі збору та аналізу даних про окремі школи, а іноді і проведення первинного аналізу ризиків;
- другий етап передбачає відвідування школи для спостереження за освітнім процесом, перевірки документів та консультацій із усіма учасниками освітнього процесу, а також, у деяких випадках, із іншими відповідними зацікавленими сторонами;
- третій етап полягає у підготовці звіту про оцінку.

Ці етапи реалізуються у всіх країнах, хоча кожен етап може бути виконаний по-різному від однієї країни до іншої і демонструвати різний ступінь складності. У такій схематичній структурі порівняльний аналіз виявляє багате розмаїття підходів і практик.

3. Збір та аналіз даних

Попередній етап збору та аналізу інформації та даних про окремі школи є частиною процесу у всіх країнах, де існує зовнішнє оцінювання. Однак він не скрізь послуговує одній і тій же меті: в той час як в більшості країн він дозволяє експертам встановити профіль школи, яку потрібно відвідати, і краще зорієнтуватися в оцінці, в решті країн цей етап

розглядається як інструмент для розрізнення шкіл, які потребують перевірки, і тих, які цього не потребують. У більшості випадків експерти збирають різноманітні дані з різних джерел перед відвідуванням школи. Характер документів і даних, що збираються та аналізуються, варіюється від однієї країни до іншої, але загалом підпадає під одну з чотирьох наступних категорій:

- Статистичні дані про успішність та інші кількісні показники: основним показником є досягнення або успішність учнів у національних тестах, іноді порівняльних на регіональному чи національному рівні або зі школами схожого соціально-економічного зразка. Такі дані, як правило, доповнюються іншою кількісною інформацією, такою як розмір класу, співвідношення учнів та вчителів, кількість дітей з особливими потребами, рівень дострокового закінчення школи, плинність вчителів або записи про відвідування учнями та персоналом. У Великій Британії (Уельс) також враховуються оцінювання учнів вчителями. У деяких випадках (Бельгія, деякі регіони в Німеччині та Словаччині) інспектори просять школи надати інформацію за допомогою анкети.

- Звіти та інші документи: у багатьох країнах інспектори використовують попередні звіти про зовнішнє і, де це можливо, внутрішнє оцінювання. Також ознайомлюються з іншими документами, такими як план розвитку школи, педагогічний склад, веб-сайт школи та документи загальної шкільної політики. В Ісландії експерти також враховують плани дій шкіл щодо благополуччя учнів.

- У деяких випадках звертаються до адміністративних документів: розкладу, річного шкільного календаря, протоколів засідань правління, розкладу заходів, планів діяльності шкіл або правил внутрішнього розпорядку. У деяких країни, також беруться до уваги конкретні документи, такі як процедури розгляду скарг (Чехія, Австрія, Словаччина та Швеція), графіки безперервного професійного розвитку (Чехія та Німеччина), фінансові звіти (Мальта) або рішення, видані директором школи (Словаччина).

- Четверте джерело інформації походить від різних зацікавлених сторін школи, таких як керівники шкіл, вчителі, батьки, учні або представники місцевої громади. Однак така інформація не завжди збирається до відвідування школи, особливо коли інформація збирається шляхом інтерв'ю або під час зустрічей.

4. Оцінка ризиків

Оцінка ризиків проводиться як попередній етап у Данії, Ірландії, Нідерландах, Швеції та Великій Британії (Англія та Північна Ірландія). Ця практика використовується для того, щоб зосередити роботу експертів на школах, які працюють не так, як очікувалося (Данія, Ірландія, Нідерланди

та Велика Британія (Англія)), або для вибору між різними типологіями інспекцій (Швеція та Сполучене Королівство (Північна Ірландія)). Ключовою особливістю є показники успішності учнів, які значною мірою ґрунтуються на результатах національних тестів. Однак дані про результати навчання доповнюються іншими джерелами інформації, такими як, наприклад, фінансові дані школи в Нідерландах; результати шкільного опитування у Швеції; залучення учнів та відвідування ними школи в Ірландії; судження, сформульовані під час попередніх інспекцій у Сполученому Королівстві (Англія та Північна Ірландія).

У Сполученому Королівстві (Англія) перевірки мають циклічний характер, і кожна школа проходить перевірку протягом п'ятирічного періоду. Однак школи, які вважалися «зразковими» в попередньому оцінюванні, звільняються від подальших планових перевірок і проходять оцінку ризиків лише через три роки після останньої перевірки, а також щорічно після цього, доки якість школи підтримується, тоді як перша оцінка ризиків, проведена у школах, які були віднесені до категорії «хороших», визначає інтервал перед наступною перевіркою. В інших країнах (Ірландія, Нідерланди, Швеція) оцінка ризиків проводиться щорічно. В Ірландії, крім шкіл, відібраних шляхом оцінки ризиків, інспекція включає в річну робочу програму інспекцій школи, відібрані випадковим чином на всіх рівнях якості.

5. Відвідування школи

Відвідування школи є стандартним кроком у процедурах зовнішнього оцінювання шкіл усіх країн. Візити мають на меті надати експертам докази з перших рук про роботу та функціонування школи і широко впроваджуються подібними способами майже скрізь. Тривалість візитів може варіюватися від однієї країни до іншої, починаючи від мінімум одного дня (Австрія і Швеція) максимум до семи днів у Словаччині, в середньому – від двох до трьох днів. У більшості країн тривалість залежить від складності перевірки або розміру школи, розрахованої на кількість учнів. На Мальті кількість вчителів визначає тривалість візиту інспекції.

У більшості країн під час візитів організовуються три основні заходи:

- інтерв'ю з адміністративним та педагогічним персоналом;
- спостереження за освітнім процесом у класі;
- перевірка діяльності школи, приміщень та/або внутрішніх документів.

Інтерв'ю з адміністративним та педагогічним персоналом є спільною рисою всіх візитів. Спілкування в основному відбувається з керівниками шкіл та іншими представниками керівництва школи. Також часто опитують вчителів та інших працівників школи. У Сполученому Королівстві (Північна Ірландія) до вчителів також звертаються через

онлайн-анкету, доступну для всіх вчителів, з участю на добровільній основі. У Португалії така практика обмежена вибіркою вчителів.

Спостереження за освітнім процесом у класі відбувається майже у всіх країнах. У деяких країнах протокол відвідування шкіл прописує мінімальну кількість занять або уроків, які необхідно відвідати. У Бельгії (німецькомовна громада) експерти повинні провести спостереження за шкільними уроками не менше 50 % вчителів, тоді як в Ісландії ця частка сягає 70 % вчителів. У Латвії процедури передбачають спостереження за принаймні 12 уроками, тоді як на Мальті рекомендують спостерігати за якомога більшою кількістю уроків залежно від тривалості візиту та можливостей експертів. В Ісландії та Литві інспекторів просять використовувати спеціальну структуровану форму для фіксації здійснених спостережень.

Спостереження за іншими шкільними заходами, огляд шкільних приміщень та/або внутрішніх документів є менш поширеною діяльністю, хоча й практикується в багатьох країнах. Зазвичай експерти беруть до розгляду шкільне обладнання (класи, лабораторії тощо), перевіряють адміністративні документи та спостерігають за учнями на перервах, щоб краще зрозуміти шкільний клімат.

6. Залучення стейкхолдерів

Залучення зацікавлених сторін шкіл є однією з рекомендацій щодо європейського співробітництва в оцінюванні якості шкільної освіти, сформульованих Європейським парламентом та Радою ЄС. Рекомендації передбачають залучення тих, хто зацікавлений у школах, як інструмент, який може «сприяти спільній відповідальності за покращення шкіл». У той час як залучення керівників шкіл та вчителів певною мірою забезпечується майже скрізь, як описано в попередніх підрозділах, практика надання учням, батькам та представникам місцевої громади можливості висловити свій голос та врахувати їхню думку є менш одноманітною чи методичною.

У 13 освітніх системах (Бельгія (німецькомовна спільнота), Естонія, Латвія, Литва, Польща, Португалія, Румунія, Словенія, Швеція та Великобританія) серед 31, в яких проводиться зовнішнє оцінювання, думка учнів, батьків та представників місцевої громади може бути врахована на етапі оцінювання. У дев'яти системах освіти (Бельгія (фламандська громада), Чехія, Німеччина, Ірландія, Іспанія, Італія, Ісландія, Македонія та Туреччина) зацікавленими учасниками вважаються лише учні та батьки, тоді як у Нідерландах та Румунії – батьки та місцева громада. На Мальті процедури передбачають лише залучення батьків, тоді як на Кіпрі та Словаччині в процесі беруть участь лише учні.

Хоча в переважній більшості країн існує положення про залучення стейкхолдерів, його застосування не завжди є систематичним. У шести

системах освіти (Бельгія (фламандська громада), Чехія, Німеччина, Італія (пілотна), Нідерланди та Словенія) збір інформації від батьків, учнів або місцевої громади вважається інструментом для кращої оцінки якості надання освіти та підтримки формулювання суджень. Тому експерти можуть самі вирішувати, використовувати чи ні такі інструменти.

Інтерв'ювання стейкхолдерів можуть бути індивідуальними або організованими у фокус-групах. У більшості країн всі учні та їхні батьки опитуються за допомогою анкет. Однак у Бельгії (німецькомовна спільнота), Ірландії, Кіпрі, Португалії, Ісландії, Македонії та Туреччині опитують лише вибірку учнів та/або батьків або їхніх представників у шкільній раді чи інших шкільних органах самоврядування. У 14 країнах місцевої громаді надається можливість брати участь у зовнішньому оцінюванні переважно через співбесіди. Місцева громада широко розглядається в усіх країнах як суб'єкт, що відіграє керівну роль, наприклад, муніципалітети або засновники. У Литві та Румунії залучення місцевої громади є можливим, але не обов'язковим. У Литві можна проконсультуватися з представниками профспілок вчителів та представниками засновника школи, тоді як у Румунії можуть бути запрошені представники місцевої адміністрації, які спостерігатимуть за процесом та надаватимуть інформацію під час візиту до школи. У Швеції у разі поглибленого обстеження також заслуховують працівників соціального забезпечення. Батьки, учні та, за необхідності, місцева громада консультуються з різних тем. У більшості країн першочерговим питанням є їх задоволеність загальною якістю школи, її освітнім забезпеченням та шкільною матеріально-технічною базою. Також розглядаються інші сфери, такі як навчальне навантаження учнів, безпека, освітнє середовище та шкільний клімат. У Великій Британії (Англія) батьки можуть, серед іншого, висловити свою думку про те, як школа бореться з булінгом, тоді як у Латвії консультації охоплюють такі питання, як організація позакласних заходів або самоврядування школи. Освітнє лідерство також оцінюється батьками та учнями у Швеції. В Іспанії школи отримують серію контекстних анкет, які повинні заповнювати учні та батьки, а також вчителі та керівники шкіл. Метою цих анкет є збір інформації про контекстуальні змінні, такі як сім'я, походження, соціально-економічний рівень, шкільне середовище тощо, щоб дозволити краще зрозуміти успішність учнів у національних тестах.

7. Складання звіту про оцінювання

Робота експертів, їхні висновки описуються в остаточному звіті про оцінювання закладу освіти. Така практика притаманна всім країнам. В Австрії, однак, такий звіт задуманий як угода між експертом і школою щодо аспектів, які необхідно покращити.

У більшості країн складання звіту про оцінювання є діалогічним процесом між експертами та керівництвом школи. У деяких випадках

залучаються і вчителі. У шести системах освіти (Бельгія (французьке співтовариство), Франція, Італія, Угорщина, Нідерланди та Швеція) звіт про оцінювання завершується без будь-яких консультацій зі школою. Однак у Нідерландах школи можуть спростувати висновки щодо остаточного звіту, подавши своє звернення до компетентного органу.

Діалогічний процес, який веде до остаточного звіту про оцінювання, може мати різні рівні складності. Основна схема є триступеневою:

- експерти надсилають школам проект звіту;
- керівники шкіл надають зворотний зв'язок;
- експерти завершують роботу над звітом.

Деякі країни вносять корективи в наведену вище схему, іноді доповнюючи або звужуючи її. У Польщі сам звіт не може бути прокоментований школою, але висновки обговорюються усно з усіма вчителями на спеціальній нараді перед тим, як звіт підписується експертами. Крім того, висновки остаточного звіту можуть бути спростовані директором школи, і в результаті регіональний суперінтендант може попросити експертів ще раз проаналізувати зібрані дані. У Латвії заклад освіти має право подавати заперечення щодо фінального звіту та вносити пропозиції голові Комітету з акредитації.

8. Результати зовнішнього оцінювання

Типологія результатів

У той час як процедури впровадження зовнішнього оцінювання в школах в цілому базуються на трьох-етапній схемі, відображеній у переважній більшості систем освіти, аналіз результатів зовнішнього оцінювання показує набагато більш фрагментовану та різномірну картину, з невеликою кількістю моделей, прийнятих у більшості країн. У той же час, майже у всіх освітніх системах за результатами проведення зовнішнього оцінювання експертами надаються рекомендації. У всіх країнах, де проводиться зовнішнє оцінювання і для яких доступні дані, за винятком Бельгії (німецькомовне співтовариство) та Польщі, експерти у своїх звітах формулюють рекомендації щодо покращення. У Польщі такі рекомендації видаються лише у разі порушення вимог законодавства або вчинення інших порушень. Характер і тон рекомендацій, однак, варіюються від однієї країни до іншої, зміщуючись від твердих зобов'язань шкіл щодо конкретних дій до загальних пропозицій щодо покращення в широких сферах. Наприклад, у Чеській Республіці школи не зобов'язані дотримуватися рекомендацій, спрямованих на підвищення якості освіти, але повинні їх дотримуватися у разі серйозних недоліків. В Італії, з урахуванням етапу пілотування, та на Кіпрі школи мають повну автономію у прийнятті рішення про те, чи слідувати рекомендаціям, сформульованим експертами. У Франції дотримання рекомендацій вважається скоріше моральним, ніж договірним.

В Естонії та Македонії необхідно дотримуватися рекомендацій та досягати цілей у визначені терміни.

Дотримуючись цих рекомендацій, школи, оцінювачі та/або відповідальні органи вживають заходів, які можна згрупувати в три великі категорії:

1. Коригувальні дії.
2. Дисциплінарні стягнення.
3. Заходи спрямовані на підвищення рівня якості освіти.

Перша категорія стосується дій, спрямованих на усунення слабких місць і недоліків в якості освіти, що надається школами, або засіб захисту від порушень нормативно-правових актів. У деяких країнах, експерти можуть бути залучені до подальших заходів, зокрема перевірок або вивчення як школа усунула виявлені недоліки. Також можуть зобов'язати приймати прямі дії, спрямовані на вирішення проблемних питань, зазначених експертами, а в деяких випадках необхідно презентувати конкретний план поліпшення. Нарешті, в ряді країн передбачаються підтримуючі заходи, що складаються з додаткових ресурсів, керівництва і навчання. Друга категорія відноситься до дисциплінарних стягнень, які зазвичай вживаються відповідальними органами і застосовується в тих випадках, коли коригувальні дії виявилися неефективними.

Третя категорія включає дії, спрямовані на визнання, поширення та просування позитивних практик. Незважаючи на те, що більшість країн розробили положення, які підпадають під перші дві категорії, у деяких випадках результати також розглядаються як інструмент для посилення видимості шкіл, які показують хороші результати, з потенційною позитивною віддачею з точки зору іміджу школи та покращення шкільної практики в цілому.

Коригування результатів

Крім формулювання рекомендацій, експерти можуть залучатися до подальших дій, зокрема аналізу або перевірки того, наскільки школа виконала рекомендації, сформульовані у звіті. Це стосується приблизно двох третин систем освіти, які проводять зовнішнє оцінювання своїх шкіл. Подальші дії, як правило, складаються з додаткових візитів або, рідше, аналізу звітів, складених школами, і звітів про дії, вжиті для усунення слабких місць, виявлених оцінювачами. За винятком Мальти та, певною мірою, Ірландії, подальші дії здійснюються лише тоді, коли недоліки або порушення виявляються та повідомляються експертами. Наприклад, у Бельгії (німецькомовна громада) лише серйозні недоліки призводять до подальшого нагляду за школою. У Сполученому Королівстві (Уельс) серйозність слабких місць визначає планування повторного візиту. На Мальті всі школи отримують неоголошений одноденний контрольний візит протягом одного календарного року з моменту публікації звіту про оцінку,

тоді як в Ірландії подальші перевірки проводяться на вибірці шкіл. У Латвії вважається, що школи подають звіти щороку, допоки не будуть виконані всі рекомендації. У Польщі корегувальні дії обмежуються лише випадками дуже низької успішності, а у Бельгії (Фламандська спільнота) план покращення – це варіант, який школи можуть обрати, щоб уникнути негайного закриття (план супроводжується зобов'язанням виконувати рекомендації шкільної консультативної служби). В деяких країнах школам доступні заходи підтримки (фінансові ресурси, наймання додаткового педагогічного персоналу або професійні консультації). У Сполученому Королівстві (Англія) підтримка може бути надана шляхом об'єднання шкіл з низькими показниками з сильнішими школами.

Відповідальність шкіл

Щодо дисциплінарних заходів, то в більшості країн, які застосовують зовнішнє оцінювання якості освіти та освітньої діяльності, вони можуть бути застосовані у разі порушення правил або нездатності виправити недоліки після певного періоду. Наприклад, у Чеській Республіці, Угорщині та Австрії, дисциплінарні стягнення можуть бути застосовані лише у випадку порушення законів, тоді як у всіх інших країнах вони включають невиконання рекомендацій, сформульованих освітніми експертами. Дисциплінарні заходи поділяються на дві категорії: 1) ті, що спрямовані на педагогічний персонал закладу освіти (у форму штрафів, санкцій, перевірок або заміни керівництва школи або управлінської команди, рідше – інших педагогічних працівників); 2) ті, що спрямовані на школу в цілому або її керуючі органи чи засновників (закриття школи, тимчасове призупинення діяльності, вилучення школи зі шкільного реєстру, визнання ліцензії на освіту недійсною, скорочення її бюджетних асигнувань, штраф накладений на власника школи або визнання недійсною її правової основи). У більшості випадків системи допускають обидві типології.

Перша категорія зазвичай має форму штрафів, санкцій, перевірок або заміни керівників шкіл, рідше інших співробітників. Звільнення директора школи або керівництва прямо передбачено як можливість у Чехії, Польщі, Словенії та Словаччині. Однак у Польщі це прямо обмежується невдачею у виконанні плану вдосконалення. Хоча офіційно немає переліку дисциплінарних заходів, цей захід також був прийнятий у кількох випадках на Мальті. У Македонії будь-який член шкільного персоналу може бути запропонований для звільнення експертом у випадках серйозних порушень, таких як зловживання алкоголем і наркотиками, переслідування учнів або нецільове використання шкільного бюджету.

Друга типологія дисциплінарних стягнень, як правило, націлена на здатність школи повноцінно функціонувати і може дійти до закриття школи, скорочення її бюджетних резервів або визнання її правової бази

недійсною. Що стосується останнього випадку, то, наприклад, у Латвії школи можуть втратити право видавати свідоцтва державного зразка про закінчення загальної освіти; у Чеській Республіці та Словаччині Центральний шкільний інспектор може запропонувати вилучити школу з шкільного реєстру; в Естонії міністерство може визнати ліцензію на освіту недійсною, тим самим перешкоджаючи роботі школи; а у Сполученому Королівстві (Англія), у випадку академії, державний секретар може прийняти рішення про розірвання угоди про фінансування. Фінансові наслідки передбачені і в Нідерландах, де в крайніх випадках повне річне бюджетне фінансування школи може бути затримано. В Угорщині (відповідно до системи «перевірки дотримання законодавства») та Швеції відповідальні органи влади можуть взагалі закрити школи, що передбачено також у Фламандській спільноті Бельгії, хоча це рідко застосовується. У Швеції школа може бути закрыта лише на шість місяців, після чого інспекція втручається, щоб вжити заходів, які вважатимуть необхідними для покращення роботи школи. У деяких країнах застосовуються інші дисциплінарні заходи, наприклад, у Сполученому Королівстві (Англія), де школам, які перебувають під особливими заходами, може бути заборонено наймати нових кваліфікованих вчителів; або Естонії та Швеції, де власник школи може отримати штраф. У той час як у більшості країн дисциплінарні заходи вживаються відповідальними органами, у Словенії самі експерти мають правові підстави для застосування деяких санкцій, включаючи тимчасове призупинення всіх шкільних заходів.

Дії щодо покращення рівня якості освіти

Незважаючи на те, що більшість результатів зовнішнього оцінювання спрямовані на те, щоб покращити школи, які працюють нижче очікуваних стандартів, у кількох випадках процедури та практики також передбачають визнання, поширення та просування найкращих практик. Дії з підвищення кваліфікації тут визначаються як офіційне визнання, схвалення та поширення передового досвіду, що впливає з зовнішнього оцінювання. Лише 6 систем освіти з 31 мають ту чи іншу форму підвищення кваліфікації. У Франції школи, які вважаються успішними або інноваційними, можуть отримати додаткові ресурси; у Литві орган оцінювання має повноваження збирати інформацію про найкращі практики в школах та поширювати цю інформацію у співпраці з керівником та вчителями таких шкіл; у Польщі експерти повинні підготувати спеціальну форму належної практики для шкіл, які набрали дуже високі бали за деякими стандартами. Потім така форма розповсюджується через веб-сайт суперінтенданта; у Сполученому Королівстві (Англія, Уельс та Північна Ірландія) дані, зібрані під час перевірок, можуть бути використані для формування тематичних та інших звітів про позитивні практики. Такий підхід дозволяє підвищити обізнаність про те, що працює і за яких обставин, а також підвищує

авторитет шкіл, які досягли хороших результатів. Він також підтримує культуру ефективного зворотного зв'язку та взаємного навчання, що може сприяти еволюції ролі та цілей зовнішнього оцінювання.

Існує три підходи до поширення результатів зовнішнього оцінювання:

а) звіти оприлюднюються;

б) звіти розповсюджуються з певними обмеженнями;

в) звіти не розповсюджуються серед широкої громадськості або відповідних зацікавлених сторін, хоча вони все одно можуть бути передані, в рамках процедури, до центральних органів або органів управління освітою вищого рівня.

У 15 системах освіти звіти стають доступними для громадськості, зазвичай публікуються на веб-сайті центрального/вищого рівня, органу, що проводить зовнішнє оцінювання, або самої школи. У деяких із цих країн, окрім оприлюднення звіту для широкої громадськості, школи зобов'язані або запрошуються інформувати зацікавлені сторони шкіл. Це стосується Бельгії (Фламандської спільноти), Чехії, Ірландії, Нідерландів, Польщі, Великої Британії та Ісландії. У Нідерландах для слабких шкіл вживаються конкретні додаткові заходи: відповідна школа додається до списку, опублікованого на сайті Інспекції, відбувається сповіщення усіх батьків.

У Бельгії (німецькомовна спільнота) звіт передається всім, хто бере участь в оцінюванні, до якого, як правило, входять стейкхолдери, такі як представники батьків та учнів. На Мальті для батьків готують конкретні стислі звіти, і очікується, що керівник школи повідомить батькам у письмовій формі основні висновки. У Франції звітування перед батьками та учнями залишається на розсуд директора школи. Так само в Литві розповсюдження звіту є рішенням школи. Однак керівника школи просять представити результати оцінювання персоналу, батькам та учням, а основні висновки щодо глобальних сильних і слабких сторін публікуються на веб-сайті оцінювального органу. В Італії, Словаччині та Македонії зі звітом про оцінку можна ознайомитися за запитом.

Окремим випадком є Латвія, де обмеження стосується змісту інформації, а не способу її поширення. У цій країні фактично лише частини звіту оприлюднюються за спеціальним шаблоном, який містить імена експертів, оцінку, сильні сторони та рекомендації. Шаблон публікується на сайті оцінювального органу і доступний для всіх бажаючих. Тим не менш, повний звіт може бути доступний батькам, вчителям та представникам муніципалітету за запитом. У Німеччині звіт або розповсюджується серед стейкхолдерів, або надається за запитом, і обидва способи співіснують залежно від конкретної землі. У Словенії вона розподіляється між тими співробітниками, на роботу яких впливає інспекція, або муніципалітетами, якщо будь-яка з рекомендацій потрапляє в їх компетенцію. Звіт також може

бути наданий за запитом, але деякі дані особистого або конфіденційного характеру будуть засекречені. Нарешті, у семи системах освіти (Бельгія (Французьке співтовариство), Данія, Іспанія, Кіпр, Угорщина (для системи оцінювання відповідності законодавству), Австрія та Туреччина) звіти про оцінку (або детальні результати оцінки ризиків у випадку Данії) недоступні для громадськості.

Заходи з підвищення репутації передбачають визнання, розповсюдження та просування кращих практик, що підвищує авторитет шкіл, які досягли хороших результатів.

Представлення результатів зовнішнього оцінювання якості освіти та освітньої діяльності закладів освіти відбувається у формі звітів про оцінювання окремих шкіл та звітів з узагальненими (агрегованими) даними за визначений період (≤ 1 року). Узагальнені звіти укладаються з різною метою. Наприклад, в Іспанії, Словенії та Румунії у загальних звітах представлена діяльність органу оцінювання; у Бельгії (Французька спільнота), Латвії, Литві та Словаччині – на загальному огляді функціонування закладів освіти певного рівня, висновках і рекомендаціях; у Македонії – узагальнений звіт охоплює обидві вищезазвані складові. Звіти різного типу оприлюднюються з різною періодичністю (від щорічних до звітування 1 раз на 4–5 років) також практикуються спеціальні тематичні звіти або регіональні звіти. Узагальнені регіональні дані є основою для регіональних і національних планів розвитку закладів освіти.

9. Кваліфікація зовнішніх експертів

У більшості для того, щоб стати експертом, потрібна кваліфікація вчителя і, як правило, певна кількість років професійного досвіду в школі в якості вчителя або на адміністративній посаді.

Найчастіше експертами можуть стати кандидати з широким спектром кваліфікацій і більш різноманітним професійним досвідом. У Бельгії (Фламандське співтовариство), Чехії, Естонії, Угорщині (експерти, які здійснюють перевірку відповідності законодавству), Нідерландах, Словенії, Швеції та Туреччині, хоча кваліфікація вищого рівня освіти і є обов'язковою, але немає обмежень у конкретних галузях, а необхідний професійний досвід може бути отриманий поза школами, у таких секторах, як освіта, дослідження, психологія або управління освітою. У Туреччині, окрім ступеня бакалавра в кількох можливих галузях, кандидати в експерти можуть або мати досвід викладання, або отримати певний мінімальний бал на іспиті з відбору державних кадрів. У Чеській Республіці, коли відбувається фінансовий контроль, інспекційна група повинна включати одного контролера/аудитора, який спеціалізується на управлінні та адмініструванні ресурсів. В Італії, Португалії та Ісландії до команди інспекторів входять експерти з дослідницьким або академічним профілем, а також вчителі з професійним досвідом у школах. У Латвії

зовнішні експерти повинні мати педагогічну кваліфікацію або кваліфікацію з управління освітою, а також досвід роботи в школі на посаді вчителя або на адміністративній посаді в освіті. Окрім формальної кваліфікації та професійного досвіду, деякі країни відбирають кандидатів також на основі їхніх навичок, знань та компетенцій. Комунікативні навички та навички звітності потрібні, наприклад, у Бельгії (Фламандська громада), Ірландії, Словаччині та Великій Британії (Уельс). Здатність говорити кількома мовами також може мати значення: в Іспанії експерти повинні володіти офіційною мовою відповідного автономного співтовариства; в Ірландії інспектори повинні продемонструвати здатність ефективно спілкуватися як англійською, так і ірландською мовами; у Словаччині інспектори повинні володіти мовою відповідної національної меншини. Аналітичні навички є частиною критеріїв, згаданих у Литві та Великій Британії (Уельс). Часто очікується наявність навички роботи з ІКТ, як, наприклад, у Бельгії (Фламандське співтовариство), Ірландії та Великій Британії (Англія). Від кандидатів також можуть вимагати експертних знань про систему освіти, як у Німеччині та Великій Британії (Уельс).

Підготовка експертного кола

У 19 європейських освітніх системах експерти повинні пройти спеціальну підготовку або до призначення, або під час вступу на посаду або випробувального терміну. Залежно від відповідної країни, спеціалізована підготовка може стосуватися саме оцінювання або охоплювати інші галузі. У дев'яти системах освіти кандидати на роль зовнішнього експерта повинні пройти спеціалізовану підготовку. У Бельгії (німецькомовна громада) кандидати повинні пройти кількомісячну інтенсивну підготовку з різних аспектів процесу шкільного оцінювання, надану Міністерством освіти. В Іспанії етап обов'язкової професійної підготовки та практики є частиною процесу відбору. У Франції успішні кандидати на посаду національного інспектора освіти проходять один рік альтернативної роботи та навчання. У Литві, Латвії, Румунії та Великій Британії (Англія), де зовнішні експерти укладають контракти спеціально для одного або кількох оцінювань, право на проведення оцінювання надається лише після проходження обов'язкового курсу підготовки з оцінювання в школі. В Англії додаткові інспектори проходять навчання, що складається з 5-6 днів оцінювання та семінарів, що перемежуються практичним досвідом. В Ісландії, де зовнішні оцінювачі також укладають контракти для проведення конкретних оцінок, у кожній команді повинні бути люди, які пройшли курс шкільного оцінювання на рівні вищої освіти або спеціалізований курс оцінювання, що проводиться Інститутом тестування освіти. Нарешті, в Македонії кандидати на посади інспекторів повинні пройти професійну підготовку старших інспекторів тривалістю від трьох до шести місяців. В

Угорщині інспектори, які здійснюють перевірку відповідності законодавству, повинні мати сертифікат про спеціальне навчання з державного управління. В Австрії інспектори повинні пройти навчання з управління школою до або після призначення.

6.2. Внутрішнє оцінювання європейських шкіл

Статус самооцінювання шкіл

Внутрішнє оцінювання шкіл (самооцінювання) – це процес, ініційований і проведений самими школами для оцінки якості освіти, яку вони надають. Здійснюється в основному співробітниками школи, а в деяких випадках у співпраці з іншими стейкхолдерами, такими як учні, батьки або члени місцевої громади. Він може стосуватися будь-якого аспекту шкільного життя, починаючи від педагогічних підходів і закінчуючи адміністративною ефективністю. Рекомендація Європейського Парламенту та Ради 2001 року щодо європейського співробітництва в галузі оцінювання якості шкільної освіти акцентує на корисності здійснення самооцінювання для підвищення якості. Рекомендація закликає держави-члени «заохочувати шкільне самооцінювання як метод покращення якості навчання та вдосконалення шкіл».

Проаналізуємо статус внутрішнього оцінювання та періодичність його проведення в європейських країнах.

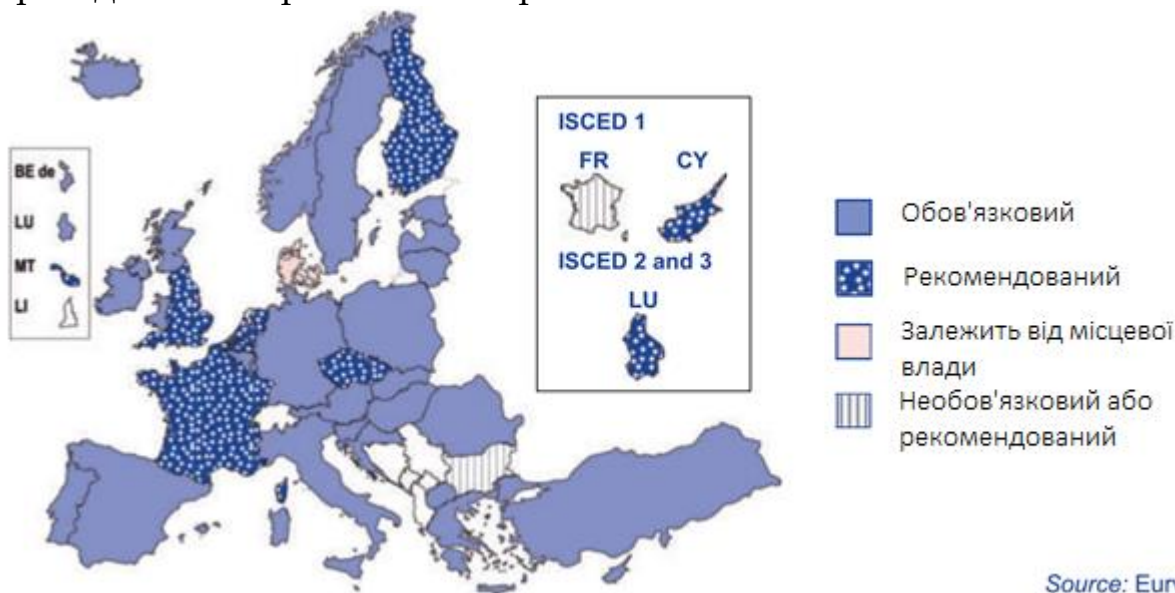

Рисунок 11. Стан внутрішнього оцінювання шкіл відповідно до нормативних документів центрального/вищого рівня (повна загальна середня освіта) (джерело [14])

Відповідно до нормативних документів центрального/вищого рівня, внутрішнє шкільне оцінювання є обов'язковим у двох третинах освітніх

систем (див. рис. 11). У більшості освітніх систем, де внутрішнє оцінювання є обов'язковим, воно має проводитися щорічно, тоді як школи окремих країн не зобов'язані проводити його саме з такою періодичністю. На Кіпрі та в Люксембурзі внутрішнє шкільне оцінювання є обов'язковим для середньої та початкової шкіл відповідно; тоді як для шкіл, які надають інші обов'язкові рівні освіти, це рекомендується. У Македонії, школи повинні складати звіт про самоаналіз кожні два роки, а в Латвії – кожні шість років. У Бельгії (німецькомовна спільнота), Люксембурзі та Великій Британії (Північна Ірландія) внутрішнє оцінювання має відбуватися кожні три роки. В Естонії школи повинні підготувати принаймні один звіт про самоаналіз протягом періоду плану розвитку, який триває щонайменше три роки. У Великій Британії (Уельс) обов'язкова періодичність складання шкільного плану самооцінювання залежить від періодичності перевірки, тобто не рідше одного разу на шість років. У Німеччині кожна федеральна земля сама вирішує питання про періодичність проведення внутрішньої атестації. Нарешті, у Хорватії, Литві, Угорщині та Швеції правила внутрішнього оцінювання не встановлюють періодичності. У десяти системах освіти внутрішнє шкільне оцінювання не є обов'язковою вимогою центральної влади, але може бути рекомендованим, є наслідком інших вимог або є прерогативою місцевої влади. На Кіпрі, в Люксембурзі, на Мальті та у Великій Британії (Англія) внутрішнє оцінювання рекомендується інспекціями або іншими органами, відповідальними за забезпечення якості системи освіти. На Кіпрі шкільні інспектори заохочують початкові школи проводити внутрішнє оцінювання та розробляти плани покращення школи. У Люксембурзі Агентство з розвитку якості шкіл рекомендує середнім школам скласти та впровадити 3-річний план розвитку, а також переглянути його результати. На Мальті Департамент забезпечення якості Директорату якості та стандартів в освіті рекомендує, щоб внутрішнє оцінювання було безперервним процесом, заснованим на трирічному циклі. Школи можуть представити експертам коротке письмове резюме своєї самооцінки, але це не є обов'язковим.

У Франції органи управління освітою рекомендують середнім школам провести етап внутрішнього оцінювання перед поновленням їхніх періодичних «цільових контрактів», підписаних з регіональними органами влади. Ці контракти є обов'язковими з 2005 року і спрямовані на оцінку ефективності середніх шкіл щодо деяких широких освітніх цілей, які вважаються пріоритетними. У Бельгії (Фламандська громада) та Нідерландах основні вимоги, пов'язані з внутрішнім шкільним оцінюванням, стосуються загальної відповідальності шкіл за контроль якості наданої освіти. Тому, хоча внутрішня оцінка безпосередньо не регламентована, інспектори перевіряють, чи дійсно вона відбувається. У

Чехії немає встановлених законодавством правил внутрішнього оцінювання. Однак школи просять складати щорічний звіт на основі внутрішнього оцінювання, з яким інспектори консультуються в рамках підготовчого аналізу зовнішнього оцінювання. У Данії та Фінляндії центральні нормативні акти не визначають форми та процедури оцінювання на рівні школи. Місцеві освітні установи можуть приймати рішення щодо напрямків діяльності, методів та частоти процедур забезпечення якості. Однак у Фінляндії у 2009 році Міністерство освіти та культури видало документ під назвою «Критерії якості базової освіти», щоб рекомендувати та підтримувати роботу із забезпечення якості на шкільному та муніципальному рівнях. Нарешті, у Болгарії та Франції немає жодних правил чи рекомендацій щодо внутрішнього оцінювання шкіл.

У десяти освітніх системах внутрішнє шкільне оцінювання не є обов'язковим на центральному/вищому рівні, але може бути рекомендоване, відповідно до вимог місцевих органів влади.

Сторони, які беруть участь у внутрішній оцінці

Участь учнів, батьків та інших стейкхолдерів, окрім шкільного персоналу, розглядається як одна з ключових особливостей успішного внутрішнього оцінювання, оскільки сприяє спільній відповідальності за покращення шкіл. Крім того, участь членів місцевої громади в процесі внутрішнього оцінювання може гарантувати, що школи краще реагують на потреби свого середовища.

Країни, які регулюють участь сторін у внутрішньому оцінюванні, можна розділити на дві великі групи: ті, які вимагають участі широкого кола стейкхолдерів, включаючи учнів та/або батьків, і ті, які регулюють участь лише працівників шкіл. Важливо зазначити, що там, де правила обмежуються працівниками шкіл, школи мають свободу приймати рішення про залучення інших стейкхолдерів і справді можуть виходити за рамки правил у цій сфері, включаючи батьків, учнів або членів місцевої громади. Крім того, коли правила обмежуються працівниками шкіл, органи управління освітою все одно можуть заохочувати школи залучати ширше коло зацікавлених сторін. Наприклад, у Польщі законодавство визначає, що керівник школи має проводити внутрішнє оцінювання у співпраці з учителями. Однак шкільні інспектори перевіряють, чи мають батьки та учні можливості брати участь у процесі самооцінювання.

Способи залучення до самооцінювання стейкхолдерів, крім шкільного персоналу (батьків, учнів тощо), варіюються в різних країнах, починаючи від простого затвердження звіту і закінчуючи повною участю в розробці процесу, аналізі даних та здійсненні висновків.

Наприклад, в Естонії, Словенії, Румунії та Великій Британії (Уельс) шкільні ради долучаються наприкінці процесу внутрішнього оцінювання якості освіти, при обговоренні й затвердженні звіту про самооцінювання,

поданого директором школи; у Литві шкільна рада визначає обсяг, методи та інструментарій, що використовуються для внутрішнього оцінювання, а також аналізує його результати; у франкомовних та німецькомовних громадах Бельгії шкільні ради несуть відповідальність за проведення самооцінювання, а в Іспанії за самооцінювання відповідає шкільна рада разом з учительськими зборами. Детальна інформацію по окремих країнам з питань проведення самооцінювання у закладах освіти та долучених сторін подається у звіті Європейської комісії [6, 41–52], а систематизована нами стисла інформація по цим питанням представлена у додатках (див. Додаток 2).

Допоміжні заходи, доступні внутрішнім оцінювачам

На додаток до спеціальної підготовки, яку оцінювачі отримують у певних країнах, доступні інші допоміжні інструменти, дані, документи чи заходи. Засоби підтримки, що надаються внутрішнім експертам з оцінювання охоплюють: спеціальну підготовку у різних формах, розроблені допоміжні інструменти (анкети, показники, індикатори, критерії для самооцінювання), узагальнені дані, методичну літературу (посібники, інструкції, методичні рекомендації тощо) а також онлайн-форуми. Як додатковий спосіб, школи також можуть отримувати допомогу і консультації від зовнішніх фахівців, а в деяких випадках – фінансову підтримку. В країнах розробляються показники (критерії, індикатори) – якісні та кількісні (середніми показниками по країні чи регіону) характеристики, які дозволяють школам порівнювати себе з іншими школами. Вони можуть стосуватися результатів тестування учнів, прогресу учнів, містити адміністративні дані про персонал або умови праці в школі тощо. Спеціалізоване навчання з внутрішнього оцінювання пропонується школам як допоміжний захід у більш ніж половині освітніх систем. Тренінги розробляються та проводяться цілою низкою різних організацій, включаючи заклади вищої освіти, центри підвищення кваліфікації або агентства/департаменти міністерств що займаються забезпеченням якості системи освіти. Навчання часто орієнтоване на керівників шкіл та їхніх заступників, але може також охоплювати вчителів, а в деяких країнах - і інших працівників школи. Наприклад, у Польщі директор школи зобов'язаний забезпечити підготовку вчителів з питань внутрішнього оцінювання, якщо він/вона вважає це необхідним, а у Словенії вчителі та директори шкіл можуть у рамках свого безперервного професійного розвитку можуть пройти навчальні курси з самооцінювання школи. Навчання з внутрішнього оцінювання може відбуватися у формі спеціальних семінарів, тренінгів або онлайн-модулів, змістовно воно зосереджується переважно на методологічній підтримці розвитку

внутрішніх процесів оцінювання, а також на розумінні та використанні даних про ефективність, застосуванні інструментів аналізу даних.

У більшості аналізованих освітніх систем школи можуть (але не зобов'язані) використовувати систему зовнішнього оцінювання для підтримки самооцінювання, лише в Румунії та Македонії школи повинні використовувати ту саму систему. Також закладам освіти надається право вільного вибору інструментів для здійснення внутрішнього оцінювання якості освіти та освітньої діяльності. Цікавий досвід щодо внутрішнього оцінювання демонструють Греція, Фінляндія, Іспанія та Литва. Центральні органи влади Греції та Фінляндії не створили систему або структуру для зовнішнього оцінювання шкіл, однак вони розробили систему внутрішнього оцінювання шкіл. У Греції Інститут освітньої політики (Institute of Educational Policy (IEP)), виконавчий орган Міністерства освіти та релігійних справ, розробили систему оцінювання шкіл, що базується на вхідних даних, процесах і результатах, і в якій освітні послуги школи оцінюються за 15 якісними та кількісними показниками. У Фінляндії Міністерство освіти і культури видало перелік критеріїв якості освіти, який слугує інструментом для підвищення якості освіти на місцевому та шкільному рівнях. Чотири основні сфери стосуються якості структур і управління персоналу, економічних ресурсів та аспектів оцінювання. Шість інших основних сфер стосуються учнів і виконання навчальної програми, методики навчання, підтримки навчання, розвитку та благополуччя, інклюзії та впливу, співпраці між школою та сім'єю, а також безпеки освітнього середовища. В Іспанії деякі автономні громади створили робочі віртуальні шкільні мережі задля обміну досвідом і передовими практиками, інструментами та ресурсами для оцінювання. У Литві онлайн-платформа «IQES online Lietuva» надає доступ до професійно розроблених інструментів внутрішнього оцінювання, а також поради щодо методології та доступ до більш загальної інформації.

Залучення додаткових ресурсів і зовнішніх фахівців для здійснення внутрішнього оцінювання якості освітнього закладу

У більш ніж половині освітніх систем школи звертаються за порадами та підтримкою до зовнішніх фахівців, які мають різний досвід (академічні експерти, консультанти з питань освіти та вдосконалення шкіл, спеціалісти муніципальних управлінь освіти, радники або консультанти з питань освіти та вдосконалення шкіл, вчителі-тренери, керівники шкіл та ін.) і можуть надати фахові поради, рекомендації та провести навчання щодо проведення внутрішнього оцінювання, залучення інструментарію, аналізу результатів оцінювання, презентації отриманих результатів та складання плану подальших дій для покращення освітніх явищ і процесів у закладі освіти. Ці зовнішні експерти можуть бути як працівниками державного сектору, так і приватними зовнішніми експертами. У деяких освітніх системах до

процесу оцінювання обов'язково залучаються зовнішні фахівці. Наприклад, у Великій Британії (Уельс) за кожною школою закріплений представник місцевої влади, який щорічно працює зі школою протягом визначеної кількості днів для допомоги в здійсненні внутрішкільного оцінювання, а в Іспанії – національна Служба інспекції освіти відіграє ключову роль у процесі як зовнішнього, так і внутрішнього оцінювання. Фінансова підтримка для здійснення самооцінювання закладів освіти надається в Іспанії та Хорватії з регіональних та національних бюджетів.

Тренінг із самооцінювання

Спеціалізована підготовка з внутрішнього оцінювання пропонується школам як допоміжний захід у більш ніж половині систем освіти. Навчання розробляється та проводиться низкою різних органів, включаючи заклади вищої освіти, центри післядипломної освіти або агентства/департаменти міністерств, що займаються забезпеченням якості системи освіти. Навчання часто орієнтоване на керівників шкіл та заступників директорів, але також може залучати вчителів, а в деяких країнах інших співробітників. Наприклад, в Естонії керівники шкіл вирішують, чи повинні деякі члени персоналу брати участь, чи школа бере участь як команда. В Ірландії, крім директора школи, до участі в тренінгу запрошують ще одного співробітника. Зазвичай навчання самооцінюванню не є обов'язковим, а доступне за запитом. Однак навчання оцінюванню є обов'язковим у Люксембурзі (Агентство з розвитку якості шкіл організовує обов'язкові щорічні тренінги та регулярні робочі сесії для початкових шкіл), а також у таких країнах, як Угорщина, Мальта, Словаччина та Великобританія, де воно є частиною підвищення кваліфікації керівників шкіл та/або вчителів. В Угорщині та Словаччині, незважаючи на відсутність спеціальних навчальних курсів з внутрішнього оцінювання, обов'язкові підвищення кваліфікації для керівників шкіл та/або заступників керівників шкіл включають елементи, пов'язані з цим питанням. Кілька курсів підвищення кваліфікації вчителів також стосуються внутрішньої шкільної атестації. У Польщі керівник школи зобов'язаний провести навчання вчителів із внутрішнього оцінювання, якщо вважатиме це за необхідне. У Словенії вчителі та директори шкіл можуть в рамках підвищення кваліфікації пройти навчальні курси з самооцінювання в школі. Навчання оцінюванню може проходити у формі спеціальних семінарів, воркшопів або онлайн-модулів. З точки зору змісту, він зосереджений головним чином на методологічному забезпеченні розробки внутрішніх процесів оцінки, а також на розумінні та використанні даних про продуктивність, застосуванні інструментів аналізу даних.

Допоміжні інструменти, дані та документи

Системи зовнішнього оцінювання майже у двох третинах аналізованих систем освіти школи можуть, але не обов'язково мають використовувати інфраструктуру програмних рішень, що застосовується для зовнішнього оцінювання, як підтримку самооцінки. Лише в Румунії та Македонії школи зобов'язані використовувати таку саму структуру. Аналогічно, у Сполученому Королівстві (Шотландія) всі школи систематично використовують систему зовнішнього оцінювання, яку використовує Education Scotland та місцеві органи влади для самооцінювання, хоча воно не є обов'язковим. У більшості систем освіти школи вільні у виборі інструментів, які, на їхню думку, найкраще відповідають їхнім внутрішнім процесам оцінювання, включаючи вибір системи зовнішнього оцінювання. Різні документи, такі як аналіз результатів зовнішнього оцінювання або анкети та моделі звітності, що використовуються для зовнішнього оцінювання, можуть бути використані в процесі внутрішнього оцінювання.

Показники, що дозволяють порівнювати школи

Поряд з використанням систем зовнішнього оцінювання, надання доступу до показників, що дозволяють школам порівнюватися з іншими школами, є одним із найпоширеніших допоміжних заходів. Такі показники, як результати тестів учнів у порівнянні з результатами інших шкіл, що працюють в аналогічних умовах (тип освіти, розмір школи та географічне розташування, соціально-економічне походження учнів тощо) або порівнюються із середніми показниками по країні, є в розпорядженні шкіл у двох третинах систем освіти. Ці різноманітні показники дозволяють школам оцінювати та порівнювати свою роботу з іншими школами та встановлюють орієнтир для їх самооцінки та аналізу. Зазвичай ці дані доступні на домашніх сторінках міністерств та на різних інших веб-сайтах та онлайн-платформах. Деякі веб-додатки пропонують широкий спектр віртуальних інструментів для аналізу та порівняння даних різними способами. Доступ до цих показників у деяких країнах обмежений для шкіл, але в деяких інших багато індикаторів є загальнодоступними на веб-сайтах національних статистичних відомств.

Настанови та посібники для проведення внутрішнього оцінювання

За винятком Бельгії (французькі та німецькомовні громади), Франції, Кіпру, Угорщини, Нідерландів та Македонії відповідальні органи, їхні консультативні чи виконавчі відділи, що підтримують процеси освіти чи оцінювання, видали спеціальні рекомендації та посібники для внутрішнього оцінювання. Ці різноманітні документи зосереджені на інструментах, які можна використовувати, таких як: SWOT-аналіз, анкетування, інтерв'ю, використання критеріїв вимірювання ефективності

тощо. Іноді, як в Ірландії, вони можуть відображати фреймворки, які використовуються для зовнішнього оцінювання. У Словаччині сам центральний регламент включає керівні принципи та посібник з внутрішнього оцінювання, а також визначає зміст звітів про самооцінку. В Ісландії Асоціація місцевих органів влади опублікувала інформаційний посібник для місцевих органів управління освітою, щоб допомогти їм підтримувати внутрішнє оцінювання в школах. Крім того, команда волонтерів з Ісландського товариства оцінювання склала короткий посібник із самооцінювання, щоб допомогти школам у цьому процесі. У деяких країнах ці посібники та настанови є загальнодоступними на веб-сайті відповідного органу управління освітою. Центральні органи влади в Греції та Фінляндії не створили системи чи рамок для зовнішнього оцінювання шкіл. Однак вони розробили досить складну внутрішню систему оцінювання для шкіл. У Греції Інститут освітньої політики, виконавчий орган Міністерства освіти та релігійних справ, спеціально розробив структуру шкільного оцінювання, яка зосереджується на внеску, процесах та результатах, і де освітнє забезпечення школи оцінюється за 15 якісними та кількісними показниками, які можуть відрізнятися за важливістю та значенням залежно від конкретної ситуації та середовища школи. У Фінляндії Міністерство освіти і культури випустило перелік критеріїв якості, які слугують інструментом для підвищення якості шкіл на місцевому та шкільному рівнях. Чотири основні сфери стосуються якості структур і аспектів управління персоналу, економічних ресурсів та системи оцінювання. Шість інших основних сфер стосуються учнів і реалізації навчальних програм, організації навчання та викладання, підтримки зростання та благополуччя навчання, інклюзії та впливу, співпраці між школою та домом, безпеки навчального середовища.

Онлайн-форуми

Інтернет-форуми Міністерства, інспекції, органи управління освітою або інші органи, що займаються питаннями освіти, в третині освітніх систем Європи розробили доступ до онлайн-форумів на своїх веб-сайтах для підтримки внутрішньої оцінки. Ці форуми надають доступ до широкого спектру веб-додатків, що дозволяють обмінюватися інформацією, думками, обмінюватися передовим досвідом та ідеями між різними категоріями шкільного персоналу. Ці веб-інструменти також дозволяють отримати доступ до корисних інструментів (аркуші спостережень, анкети, відеоуроки, поширені запитання, служба підтримки тощо). У Польщі, наприклад, форум доступний в рамках тренінгів та семінарів з внутрішнього оцінювання. В Іспанії деякі автономні співтовариства встановлюють робочі віртуальні мережі між школами для обміну досвідом та передовим досвідом, інструментами та ресурсами для оцінювання. У Литві онлайн Платформа

«IQES online Lietuva» надає доступ до професійно розроблених інструментів внутрішньої оцінки, які можна налаштувати, а також до консультацій щодо методології та доступу до більш загальної інформації. У Румунії онлайн-заявка дозволяє окремим школам звертатися за допомогою та підтримкою, а також надає експертам Румунського агентства із забезпечення якості доуніверситетської освіти форум для публікації новин та систему зв'язку з обраними школами, якщо вони зобов'язані виконувати певні завдання.

Використання та поширення результатів внутрішнього оцінювання

Висновки за результатами внутрішнього оцінювання можуть бути використані:

- закладами освіти задля підвищення якості освіти та освітньої діяльності;
- органами влади центрального/вищого рівня або регіональними органами влади для зовнішнього оцінювання шкіл та/або для моніторингу системи освіти;
- місцевими органами влади для управління або оцінювання шкіл та/або для звітування перед вищими органами управління освітою;
- усіма суб'єктами освітнього процесу та стейкхолдерами для прийняття рішень щодо якості освіти та освітньої діяльності.

Майже в усіх країнах, де здійснюється внутрішнє оцінювання якості освіти та освітньої діяльності передбачається, що школи повинні використовувати результати внутрішнього оцінювання для покращення свого функціонування. Крім того, у більшості країн органи управління освітою або окремі національні органи беруть до уваги результати внутрішнього оцінювання, щоб інформувати про свою діяльність з управління, моніторингу або оцінювання. У деяких країнах є положення, які передбачають, що школи повинні використовувати результати оцінювання для розробки стратегічних документів із заходами з удосконалення. Так, у Бельгії (німецькомовна спільнота), Естонії, Ірландії, Іспанії, Люксембурзі (на рівні початкової школи), Австрії, Великій Британії (Північна Ірландія і Шотландія) та Ісландії школи повинні розробляти свій тактичний план розвитку з урахуванням результатів внутрішнього оцінювання. На Мальті зовнішні оцінювачі вимагають від шкіл план дій із заходами з покращення, що ґрунтуються на результатах внутрішнього оцінювання. Крім того, у Польщі директор школи повинен включити до плану педагогічного нагляду результати оцінювання якості освіти, проведеного в попередньому році; у Франції середні школи повинні враховувати в наступному «цільовому контракті» результати діагностики сильних і слабких сторін, виявлених з використання централізованого інструментарію самооцінювання. У восьми країнах (Ірландії, Греції, Латвії, Словаччині, Ісландії, Македонії, Нідерландах і Румунії) результати внутрішнього оцінювання оприлюднюються в обов'язковому порядку або на

веб-сайтах закладів освіти, або завантажувати на централізовані платформи.

Результати внутрішнього оцінювання використовуються як частина процесу зовнішнього оцінювання, що здійснюється органами центрального/вищого, регіонального або місцевого рівня як джерело інформації, а також – для моніторингу, за наслідками якого поширюється прогресивний досвід, приймаються рішення про якість системи освіти на рівні країни в цілому або на місцевому рівня, покращуються умови навчання, розподіляються ресурси (кошти) тощо.

Використання в школі результатів внутрішнього оцінювання

Спосіб використання результатів внутрішнього оцінювання на рівні школи значною мірою залишається за автономією шкільного персоналу. Як правило, органи управління освітою видають широкі вказівки щодо використання внутрішніх результати оцінювання для підвищення якості шкіл. Наприклад, у Румунії законодавство вимагає, щоб школи вдосконалювали будь-яку сферу зовнішнього оцінювання, визначену як «незадовільну», а також обирали деякі інші сфери, де школи задовольняють потребу в покращенні. У Македонії метою внутрішнього оцінювання є підготовка школи до регулярного зовнішнього оцінювання, і правила не згадують про будь-яке конкретне використання результатів внутрішнього оцінювання на рівні школи. У деяких країнах діють правила, які передбачають, що школи повинні використовувати результати для того, щоб регулярно розробити стратегічні документи, що визначають заходи з удосконалення. Дійсно, в Бельгії (німецькомовна спільнота), Естонії, Ірландії, Іспанії, Люксембурзі (ISCED 1), Австрії, Великій Британії (Північна Ірландія та Шотландія) та Ісландії школи повинні засновувати свій план періодичного розвитку або вдосконалення на результатах внутрішнього оцінювання. На Мальті зовнішні оцінювачі вимагають, щоб школи показали план дій із заходами щодо покращення на основі результатів внутрішньої оцінки. Крім того, у Польщі директор школи повинен включити до плану педагогічного нагляду висновки будь-якої оцінки якості школи, проведеної в попередньому році. Крім того, у Франції школи повинні враховувати у своєму наступному «цільовому контракті» власну діагностику сильних і слабких сторін, виявлених за допомогою інструменту самооцінювання, що надається централізовано. Лише у восьми країнах результати внутрішньої оцінки оприлюднюються як щось само собою зрозуміле Ірландія, після запровадження більш системного підходу до самооцінювання шкіл у 2012 році, всі школи зобов'язані надати шкільній громаді та до кінця навчального року підсумки своїх звітів про самооцінювання шкіл та плани вдосконалення. У Греції, Латвії, Словаччині, Ісландії та Македонії школи повинні публікувати ці

результати на своєму веб-сайті. У Латвії результати внутрішнього оцінювання мають бути опубліковані на сайті школи або на сайті засновника школи (муніципалітету). У Нідерландах два документи, в яких школи демонструють кроки, вжиті для забезпечення якості, тобто план школи та проспект, можна отримати в школі або через веб-сайт школи. Нарешті, в Румунії, починаючи з 2014/15 року, школи повинні завантажувати свої щорічні звіти про внутрішню оцінку на централізовану електронну платформу. До цього звіти публікувалися на шкільному веб-сайті або вивішувалися на шкільній громадській дошці. У деяких інших країнах, таких як Словенія, публікація результатів внутрішнього шкільного оцінювання є рекомендовано в методичних рекомендаціях, виданих органами освіти, і є загальноприйнятою практикою.

Використання результатів самооцінювання для зовнішнього оцінювання

Результати внутрішнього оцінювання дуже часто використовуються як частина процесу зовнішнього оцінювання, що здійснюється органами центрального, регіонального або провінційного рівня. Однак їх значення в процесах зовнішнього оцінювання різняться в різних країнах. Результати внутрішнього оцінювання, як правило, використовуються як джерело інформації для зовнішнього оцінювання конкретної школи. У деяких країнах зовнішні оцінювачі розглядають ці результати як частину доказів, що використовуються для оцінки якості та ефективності процесів міжнародного оцінювання, що впроваджуються окремими школами. Наприклад, у Португалії еталонна база, яка використовується зовнішніми оцінювачами, включає вплив самооцінювання на планування, організацію та професійну практику. Нарешті, в ряді випадків результати внутрішнього оцінювання служать основним орієнтиром для визначення обсягу зовнішнього оцінювання. Наприклад, у Великій Британії (Шотландія) експерти використовують звіт про самооцінку та план покращення, які школи повинні складати щорічно, як відправну точку для зовнішнього оцінювання. Система в значній мірі спирається на внутрішню оцінку. Школи повинні звітувати про стандарти та якість усіх аспектів своєї роботи, тоді як увага експертів обмежується п'ятьма основними аспектами шкільної роботи, одним із яких є внутрішнє оцінювання. У десяти системах освіти використання результатів внутрішньої оцінки центральними або регіональними органами, що здійснюють зовнішнє оцінювання, не є поширеною чи систематичною практикою. У Польщі школи можуть поділитися результатами внутрішнього оцінювання із зовнішніми оцінювачами, якщо вони цього бажають. Ця політика може відображати бажання дозволити школам бути основними власниками своїх внутрішніх процесів оцінювання. У Бельгії (Фламандська громада) внутрішнє оцінювання не є обов'язковим, і школи вирішують, як вони використовують отримані результати. Інспекція перевіряє, чи існує в школі процедура або

система внутрішнього оцінювання, але не використовує результати внутрішнього оцінювання. У Бельгії (Французьке співтовариство) як внутрішнє, так і зовнішнє оцінювання зосереджується на конкретних і відмінних аспектах шкільної роботи. Інспектори проводять оцінювання навчальних дисциплін, тоді як внутрішнє оцінювання займається виконанням шкільного проекту та звітом про діяльність. В Естонії, Словенії та Туреччині зовнішнє оцінювання шкіл в основному стосується їх відповідності законодавству, тоді як внутрішнє оцінювання є більш удосконаленим та орієнтованим на результат. У Франції як внутрішні, так і зовнішні процеси мають однакову спрямованість, тобто реалізацію «цілевих контрактів» між школами та органами управління освітою, і ці процеси сприймаються як паралельні. Школи проводять внутрішнє оцінювання з метою адаптації своїх контрактів. Інспектори оцінюють роботу школи з точки зору виконання цілей, що містяться в контракті.

Використання результатів внутрішньої оцінки для цілей моніторингу

У десяти системах освіти центральні або регіональні органи влади використовують результати внутрішнього оцінювання для цілей моніторингу. Вони можуть впливати на такі рішення, як вибір тем для підвищення кваліфікації або розподіл ресурсів. Отримані результати також можуть дозволити органам управління освітою поширювати приклади передового досвіду. Наприклад, у Туреччині органи управління освітою за допомогою зустрічей та візитів на місця заохочують передовий досвід, відібраний на основі звітів про внутрішнє оцінювання. Спосіб, за допомогою якого результати доставляються до центральних або регіональних органів влади та використовуються для цілей моніторингу, різняться в різних країнах. Наприклад, Румунське агентство із забезпечення якості доуніверситетської освіти використовує звіти про внутрішнє оцінювання шкіл для підготовки щорічного звіту про діяльність, а також періодичних звітів про якість системи освіти. В Ісландії Міністерство, відповідальне за освіту, має запитувати інформацію про внутрішнє оцінювання школи, яка доступна на веб-сайтах шкіл. Результати внутрішнього оцінювання рідше використовуються для цілей моніторингу, ніж для цілей зовнішнього оцінювання. Справді, використання результатів міжнародного оцінювання для формування загальної картини якості системи освіти може бути простішим, коли відповідні органи несуть відповідальність за відносно обмежену кількість шкіл, враховуючи розмір географічної території, що знаходиться під їхньою юрисдикцією (Кіпр, Латвія, Литва, регіони Австрії та Ісландії). Воно також відбувається там, де відсутнє зовнішнє оцінювання шкіл, і тому звіти про самооцінювання є важливим джерелом інформації про окремі школи, зокрема у Греції.

Використання результатів внутрішнього оцінювання місцевими органами влади

У 19 системах освіти місцеві органи влади є користувачами результатів самооцінювання шкіл. У всіх цих системах місцева влада несе відповідальність за управління школами. Місцеві органи влади використовують результати внутрішнього оцінювання для управління школами та/або їх оцінювання. Наприклад, у Фінляндії, де місцеві органи влади як постачальники освітніх послуг мають юридичний обов'язок оцінювати освіту, яку вони надають, результати самооцінювання на місцевому та шкільному рівнях використовуються для підтримки розвитку освіти та покращення умов навчання. У Сполученому Королівстві (Уельс) місцева влада враховує отримані результати для визначення потреб розвитку, встановлення відповідних цілей розвитку, ведення структурованого діалогу зі школами та обґрунтування рішень щодо розподілу ресурсів. У Португалії муніципалітети використовують результати внутрішнього оцінювання для обґрунтування рішень щодо розподілу коштів, які допоможуть школам покращити їх фінансове забезпечення. Лише у трьох країнах (Данія, Швеція та Норвегія) місцеві органи влади використовують результати у звітах про надання освіти. У Данії місцева влада повинна публікувати на своєму веб-сайті щорічні звіти про якість з описом муніципальної шкільної системи, шкільного академічного рівня тощо. У Швеції заклади освіти використовують самооцінювання для підготовки звітів до Національного агентства з оцінювання. У Норвегії, починаючи з 2009 року, місцеві шкільні адміністрації зобов'язані розробляти щорічний звіт про стан навчання у своїх школах і подавати його місцевим політикам як основу для дискусій про освіту та підвищення якості в школах. Крім того, Інспекція використовує звіти про стан муніципалітету для оцінки якості освіти на місцевому рівні.

Запитання для самоперевірки до Розділу 6.

1. Чи є одностайними заклади освіти Європи у виборі форм проведення зовнішнього оцінювання?
2. Які основні типи відповідальних органів можна виділити в європейських закладах освіти для проведення зовнішнього оцінювання?
3. Охарактеризуйте особливості організації «державного нагляду» за школами в довільно обраній європейській країні.
4. На яких компонентах базуються критерії оцінювання для проведення зовнішнього оцінювання закладів освіти Європи?

5. *Що таке стандартизовані рамкові документи, що встановлюють зміст та очікування зовнішнього оцінювання, та які особливості їхнього застосування у країнах Європи?*
6. *Охарактеризуйте особливості застосування параметрів та стандартів, що забезпечують структурований процес зовнішнього оцінювання шкіл, в довільно обраній європейській країні.*
7. *За якими основними моделями країни Європи встановлюють періодичність зовнішнього оцінювання шкіл?*
8. *Охарактеризуйте особливості циклічної моделі для визначення періодичності зовнішнього оцінювання шкіл.*
9. *Охарактеризуйте особливості цілеспрямованого підходу, що ґрунтується на вибірці, оцінці ризиків або спеціальних критеріях, для визначення періодичності зовнішнього оцінювання шкіл.*
10. *З яких етапів складається практичний процес впровадження зовнішнього оцінювання в європейських школах?*
11. *Охарактеризуйте особливості збору та аналізу даних при організації зовнішнього оцінювання в європейських школах?*
12. *Документи яких категорій збираються та аналізуються при організації зовнішнього оцінювання в європейських школах?*
13. *Охарактеризуйте особливості оцінки ризиків при організації зовнішнього оцінювання в європейських школах?*
14. *З якою метою організовуються відвідування шкіл при організації зовнішнього оцінювання в європейських школах?*
15. *Які заходи можуть організовуватися під час відвідування шкіл при організації зовнішнього оцінювання в європейських школах?*
16. *Охарактеризуйте особливості проведення інтерв'ю з адміністративним та педагогічним персоналом, що застосовуються під час відвідування шкіл при організації зовнішнього оцінювання в європейських школах?*
17. *Охарактеризуйте особливості проведення спостереження за освітнім процесом у класі, що застосовуються під час відвідування шкіл при організації зовнішнього оцінювання в європейських школах?*
18. *Охарактеризуйте особливості проведення спостереження за шкільними заходами, що застосовуються під час відвідування шкіл при організації зовнішнього оцінювання в європейських школах?*
19. *Які особливості залучення стейкхолдерів при організації зовнішнього оцінювання в європейських школах різних країн?*
20. *Чи систематично в європейських школах застосовується положення про залучення стейкхолдерів при організації зовнішнього оцінювання?*

21. Охарактеризуйте особливості застосування положення про залучення стейкхолдерів при організації зовнішнього оцінювання в школах різних європейських країн?
22. Які особливості складання звіту про оцінювання в школах різних європейських країн?
23. Яка схема, як правило, застосовується при організації діалогічного процесу, який веде до остаточного звіту про результати зовнішнього оцінювання в європейських школах?
24. Як у різних європейських школах реагують на рекомендації, які сформульовані експертами за результатами зовнішнього оцінювання?
25. Які категорії заходів вживають школи, оцінювачі та/або відповідальні органи в ході реалізації рекомендацій, отриманих за результатами зовнішнього оцінювання?
26. Які особливості коригування результатів за результатами зовнішнього оцінювання в європейських школах?
27. Які категорії дисциплінарних заходів застосовуються у разі порушення правил або нездатності європейських шкіл виправити недоліки за результатами зовнішнього оцінювання після певного періоду?
28. Охарактеризуйте особливості дисциплінарних заходів, що можуть застосовуватися у разі порушення правил або нездатності виправити недоліки за результатами зовнішнього оцінювання шкіл довільно обраної європейської країни.
29. Які існують підходи до поширення результатів зовнішнього оцінювання в європейських школах?
30. Охарактеризуйте особливості поширення результатів зовнішнього оцінювання шкіл довільно обраної європейської країни.
31. Що передбачають заходи з підвищення репутації європейських шкіл?
32. У якій формі відбувається представлення результатів зовнішнього оцінювання якості освіти та освітньої діяльності закладів освіти Європи?
33. Які загальні кваліфікаційні вимоги до експертів освітньої діяльності закладів освіти існують в Європі?
34. Охарактеризуйте вимоги до кваліфікації експертів освітньої діяльності закладів освіти, що існують в довільно обраній країні Європи?
35. Охарактеризуйте особливості спеціальної підготовки експертів освітньої діяльності закладів освіти, що практикуються в довільно обраній країні Європи?
36. Що таке внутрішнє оцінювання шкіл та який його зміст для європейських шкіл?
37. Які існують варіанти відношення до статусу та періодичності внутрішнього оцінювання шкіл в європейських країнах?

38. *Охарактеризуйте статус та періодичність внутрішнього оцінювання шкіл в довільно обраній країні Європи.*
39. *Які категорії причетних до функціонування європейських шкіл можуть брати участь у проведенні їхнього внутрішнього оцінювання?*
40. *Яке відношення до участі стейкхолдерів у внутрішньому оцінюванні шкіл існує в країнах Європи?*
41. *Які загальні допоміжні заходи організовуються для внутрішніх оцінювачів європейських шкіл?*
42. *Охарактеризуйте зміст допоміжних заходів, які організовуються для внутрішніх оцінювачів в довільно обраній країні Європи.*
43. *У яких формах відбувається залучення додаткових ресурсів і зовнішніх фахівців для здійснення внутрішнього оцінювання якості освітнього закладу в школах Європи?*
44. *Охарактеризуйте особливості залучення додаткових ресурсів і зовнішніх фахівців для здійснення внутрішнього оцінювання якості освітнього закладу, які організовуються в довільно обраній країні Європи.*
45. *Як організовується надання спеціалізованої підготовки з внутрішнього оцінювання для персоналу та внутрішніх оцінювачів європейських шкіл?*
46. *Охарактеризуйте особливості надання спеціалізованої підготовки з внутрішнього оцінювання для персоналу та внутрішніх оцінювачів шкіл довільно обраної країни Європи.*
47. *Наскільки європейські школи вільні у виборі інструментів, які використовуються у їхньому внутрішньому оцінюванні?*
48. *Назвіть європейські країни, в яких при проведенні внутрішнього оцінювання слід обов'язково використовувати інструменти зовнішнього оцінювання.*
49. *Як у європейських школах використовуються показники, що дозволяють школам порівнюватися з іншими школами?*
50. *Дайте загальну характеристику настанов та посібників для проведення внутрішнього оцінювання, що видані в довільно обраній країні Європи.*
51. *Дайте загальну характеристику онлайн-форумів для проведення внутрішнього оцінювання, що організовані в довільно обраній країні Європи.*
52. *Якими структурами/організаціями/інституціями можуть бути використані висновки за результатами внутрішнього оцінювання європейських шкіл?*

53. Назвіть особливості використання в школах висновків за результатами їхнього внутрішнього оцінювання в розрізі різних країн Європи.
54. Назвіть особливості використання висновків за результатами внутрішнього оцінювання шкіл для зовнішнього оцінювання в розрізі різних країн Європи.
55. Назвіть особливості використання висновків за результатами внутрішнього оцінювання шкіл для цілей моніторингу в розрізі різних країн Європи.
56. Назвіть особливості використання місцевими органами влади висновків за результатами внутрішнього оцінювання шкіл в розрізі різних країн Європи.

Завдання до Розділу 6.

Використовуючи джерела [21; 50; 78; 83; 106; 117; 121], а також [6; 14] провести порівняльний аналіз:

- типів відповідальних органів за проведення зовнішнього оцінювання в Польщі та інституційного аудиту в Україні;
- підходів до визначення критеріїв оцінювання шкіл в Німеччині та критеріїв оцінювання при проведенні інституційного аудиту в Україні;
- існуючих стандартизованих рамкових документів, що встановлюють зміст та очікування зовнішнього оцінювання в Нідерландах, та документів, що визначають зміст інституційного аудиту в Україні;
- підходів до визначення періодичності зовнішнього оцінювання шкіл в Італії та періодичності проведення інституційного аудиту закладів освіти в Україні;
- підходу до визначення основних етапів практичного процесу реалізації зовнішнього оцінювання в Чехії та підходу до визначення основних етапів проведення інституційного аудиту в Україні;
- категорій документів, які збираються та аналізуються при організації зовнішнього оцінювання в Словаччині, та категорій документів, які збираються при проведенні інституційного аудиту в Україні;
- видів заходів, які можуть організовуватися під час відвідування шкіл при організації зовнішнього оцінювання в Греції, та заходів, які можуть проводитися при відвідуванні шкіл під час проведення інституційного аудиту в Україні;
- особливостей залучення стейкхолдерів при організації зовнішнього оцінювання в Іспанії та особливостей участі стейкхолдерів при проведенні інституційного аудиту в Україні;

- особливостей складання звіту про оцінювання в школах Франції та особливостей складання звіту про результати інституційного аудиту в школах України;
- статус рекомендацій, які сформульовані експертами за результатами зовнішнього оцінювання шкіл в Уельсі, та статус рекомендацій, які сформульовані експертами за результатами інституційного аудиту шкіл в Україні;
- особливостей дисциплінарних заходів, що можуть застосовуватися у разі порушення правил або нездатності виправити недоліки за результатами зовнішнього оцінювання шкіл в Англії та аналогічних дисциплінарних заходів за результатами інституційного аудиту шкіл в Україні;
- особливостей поширення результатів зовнішнього оцінювання шкіл в Данії та особливостей поширення результатів інституційного аудиту шкіл в Україні;
- кваліфікаційних вимог до експертів освітньої діяльності закладів освіти в Норвегії та таких вимог до експертів в Україні;
- статусу та періодичності внутрішнього оцінювання (самооцінювання) шкіл в Швеції та в Україні;
- участі стейкхолдерів у внутрішньому оцінюванні (самооцінюванні) шкіл в Португалії та в Україні;
- особливостей надання спеціалізованої підготовки з внутрішнього оцінювання (самооцінювання) для персоналу та внутрішніх оцінювачів шкіл в Фінляндії та в Україні;
- ступеню свободи у виборі інструментів, які використовуються у внутрішньому оцінюванні (самооцінюванні), школами в Угорщині та в Україні;
- настанов та посібників для проведення внутрішнього оцінювання (самооцінювання), що видані в Латвії та в Україні;
- особливостей використання в школах висновків за результатами їхнього внутрішнього оцінювання (самооцінювання) в Литві та в Україні;
- особливостей використання місцевими органами влади висновків за результатами внутрішнього оцінювання (самооцінювання) шкіл в Австрії та в Україні.

РОЗДІЛ 7.

ЕКСПЕРТНА ДІЯЛЬНІСТЬ ДЛЯ ОРГАНІЗАЦІЇ СЕРТИФІКАЦІЇ ВЧИТЕЛІВ

7.1. Передумови впровадження сертифікації вчителів в Україні

Перед введенням системи сертифікації в Україні у період 2017-2018 років, було проведено дослідження питань щодо підвищення кваліфікації та сертифікації вчителів у співпраці з рухом EdCamp Ukraine та Міністерством освіти і науки України. Це дослідження, під назвою «Навчати і навчатися: як і куди зростати українському вчительству?» [76], мало на меті підкреслити необхідність якісної підготовки вчителів, розуміння важливості постійного професійного розвитку та усвідомлення нових викликів, які ставить сучасне суспільство. Основна ідея, закладена в цьому дослідженні, полягала у тому, що підвищення якості освіти неможливе без суттєвих змін у професійній підготовці вчителів та їхньому постійному розвитку.

У дослідженні взяло участь понад 8 тисяч учителів з усієї України. Проте лише 29% учасників повністю підтримали ідею того, що більшість колег у їхніх закладах освіти відкриті до змін. Однак, щодо поточної системи підвищення кваліфікації вчительства спостерігалось виразніше налаштування на реформування, з чим погоджувалося 78,7% респондентів. Традиційно, основним агентом змін є Міністерство освіти і науки України.

Суттєва підтримка була виявлена стосовно «обов'язковості майбутньої сертифікації вчителів». Це підтримали 62% респондентів, а також віра у «прозорість та ефективність цього процесу» – 72,2% опитаних. Для більшості вчителів (81,9%) головним мотивуючим фактором для проходження сертифікації була можливість отримання двадцяти відсоткової надбавки до заробітної плати. Також важливими були питання, пов'язані з компонентами майбутньої сертифікації. Зокрема, розглядалися такі аспекти як: обов'язковість проведення відкритих уроків, а також те, хто буде

оцінювати та приймати рішення щодо відповідності кандидатів заявленим критеріям, або чи буде взаємна оцінка здійснюватися саме серед вчителів.

Щодо напрямків підвищення кваліфікації, які цікавили українських вчителів, першим у списку було «володіння іноземною мовою» (44,9%), що відображало бажання розширити свої знання за межами країни. Друге і третє місця займали відповідно «профілактика професійного вигорання» (42,6%) і «компетенції у створенні нового освітнього простору» (38,8%).

Р. Гурак, голова ДСЯОУ, у своєму інтерв'ю зазначив: «Рівень педагога є одним з критеріїв ідеальної школи, які використовуються для самооцінки закладу освіти, а також під час державного чи громадського аудиту. Нова система передбачає не покарання, а стимулювання до розвитку та розуміння зон зростання».

В зв'язку з цим висловленим Р. Гураком меседжем, вчителям було запропоновано розробити індикатори аудиту під час проведення дослідження. У цьому контексті вчителям ставилося запитання: «Хто у вашій школі надає вам зворотний зв'язок через такі дії?».

Таблиця 7.1.1. Результати опитування вчителів: «У школі, де ви працюєте, хто надає вам зворотний зв'язок через такі дії? (%)»

	Ніколи не отримував / отримувала такого зворотного зв'язку у своїй школі	Зовнішні організації / особи	Директор / директорка школи, шкільна адміністрація	Мої колеги (не зі шкільної адміністрації)	Наразі не викладаю у школі
Спостереження за моїм викладанням у класі	5,3	2,6	67,9	18,2	6,0
Результати опитування учениць / учнів про моє викладання	33,6	5,0	39,0	16,4	6,0
Оцінка моїх знань з предмета / предметів, що я викладаю	16,1	10,9	52,2	14,8	6,0
Зовнішні досягнення моїх учениць/-ів (наприклад, результати ЗНО, олімпіад)	12,2	21,36	52,5	8,0	6,0
Навчальні досягнення моїх учениць/-ів у школі або класі	8,4	6,0	64,3	15,3	6,0
Аналіз мого самооцінювання (портфоліо, відеозаписи уроків тощо)	14,2	7,3	55,7	16,8	6,0

Згідно з результатами проведеного дослідження [76, 90], головним джерелом зворотного зв'язку у педагогічній діяльності є адміністрація. Рідше такий зв'язок можна очікувати від колег, що свідчить про низьку

ефективність професійних горизонтальних зв'язків у шкільній системі освіти, а ще рідше – від зовнішніх організацій чи окремих осіб.

За цифрою 33,6% у другому рядку таблиці 7.1.1. можна побачити, що кожен третій опитаний вчитель ніколи не отримував зворотного зв'язку щодо результатів опитувань учнів щодо його роботи, що може виглядати несподівано, оскільки очевидно, що його робота спрямована на користь дітей.

Однак, на що саме спрямовані акценти у процесі надання зворотного зв'язку? Що насправді цікавить тих, хто стежить за педагогічною діяльністю інших? Поза звичайними питаннями про «методику», «успіхи», «знання», «оцінювання» та інші подібні теми, варто відзначити, що дуже рідко приділяється увага сучасним та важливим компетенціям викладання, таким як «робота з учнями із особливими освітніми потребами» (11,1%), «викладання в різнокультурному та мовному середовищі» (7,9%) та «викладання з урахуванням гендерних аспектів» (3,0%) (рис. 12).

На думку педагогічних працівників, отриманий зворотний зв'язок переважно має позитивний вплив на їх внутрішні стани та почуття. Наприклад, це виявляється у відчутті «задоволення від роботи» (57,1%), «підвищенні впевненості як педагога» (56,1%) та «збільшенні мотивації до педагогічної діяльності» (55,7%). Однак, вплив зворотного зв'язку на соціальний статус, вертикальну мобільність у контексті публічного визнання адміністрацією школи та колегами, кар'єрне зростання, підвищення заробітної плати або отримання грошових премій, за отриманими даними, виявляється рідко (рис. 13).

Рисунок 12. Результати опитування вчителів «На чому саме акцентують увагу ті, хто надають вам зворотний зв'язок? (%)» (джерело – [76, 91])

Результати проведеного дослідження (рис. 14) свідчать про те, що менше однієї чверті опитаних дійсно вірять у те, що найкращі педагоги у школі отримують належне визнання, таке як нагороди, можливість додаткового навчання, вплив на різні сфери тощо. Ще менша кількість осіб (лише 8,7%) вважає, що педагог може бути підданий певним санкціям, включаючи можливе звільнення, у разі постійного «недовиконання». Здається, система шкільної освіти не виявляє достатньої рішучості у застосуванні відповідних санкцій, і це розуміють самі педагоги.

Рисунок 13. Результати опитування вчителів «На що саме позитивно впливає отриманий вами зворотний зв'язок? (%)» (джерело – [76, 92])

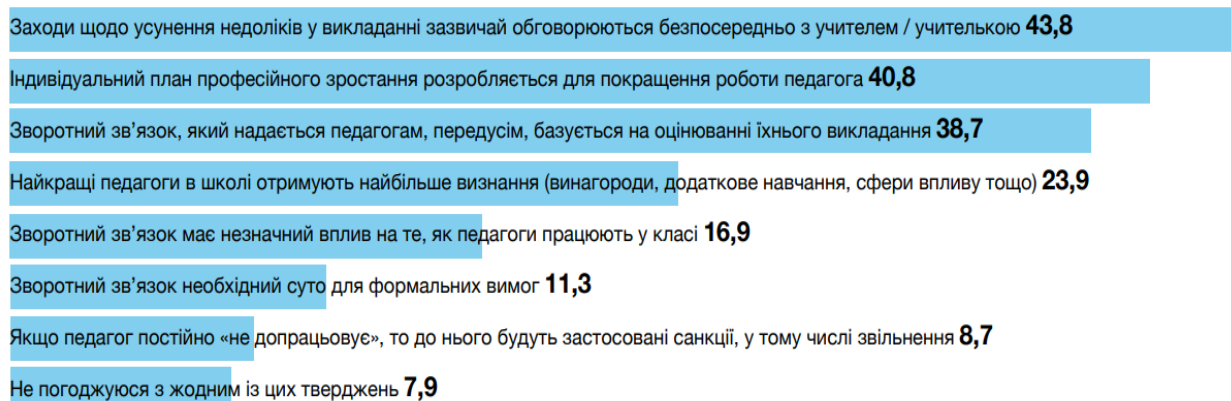

Рисунок 14. Результати відповідей учителів на запитання «Із якими твердженнями щодо зворотного зв'язку й оцінювання роботи педагога ви згодні? (%)» (джерело – [76, 93])

Під час проведення дослідження педагогічні працівники також були опитані щодо свого відношення до взаємних відвідувань уроків та досвіду їх реалізації у закладах освіти, де вони працюють (рис. 15). Більшість вчителів вказали, що взаємні відвідування уроків у їхній школі є реальними і

призводять до обговорення та ефективного зворотного зв'язку (56,3%). Проте це не дуже узгоджується з попередніми даними, де значно менший відсоток опитаних вказував наявність зворотного зв'язку саме від колег у школі. У той же час 18,4% респондентів зазначили, що взаємні відвідування мають в основному формальний характер, коли заповнюється лише журнал або вноситься інформація до протоколів, що в певній мірі пояснює ситуацію, що склалася. Дослідження показало, що різні групи респондентів оцінюють ефективність взаємних відвідувань по-різному. Наприклад, серед адміністративних працівників 66,1% вважають, що взаємні відвідування є реальними та призводять до обговорення та ефективного зворотного зв'язку. Серед вчителів сільських і селищних шкіл, а також представників міських селищ, цей відсоток трохи вищий (61,6%), ніж у їхніх колег з великих міст і мегаполісів (50,4%). Крім того, виявилось, що чоловіки більш критично ставляться до ефективності взаємних відвідувань (47,1%), ніж жінки (58,6%). Це може бути пов'язано з традиційно сильнішим становищем представників чоловічої статі в ієрархії шкільної освіти, де їхня кар'єра, зазвичай, прогресує успішніше, і вони частіше звільняються від неоплачуваної роботи на правах «рідкісного екземпляра», якого потрібно зберегти.

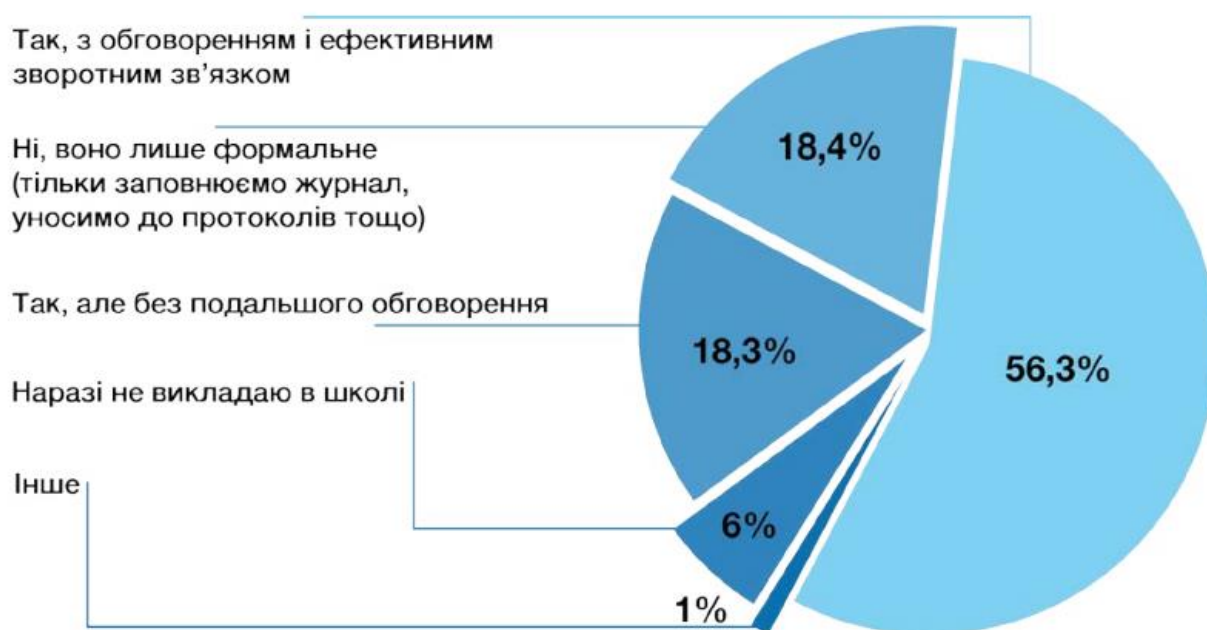

Рисунок 15. Діаграма відповідей респондентів на запитання «Чи є взаємовідвідування уроків у вашій школі реальним?» (джерело – [76, 95])

Під час дослідження важливим було виявити наявність проблеми «постановочних уроків», тобто тих, на яких учні заздалегідь знають завдання і правильні відповіді на запитання, ролі учнів розділені заздалегідь. Ці уроки проводяться, очевидно, не на користь учнів, але для задоволення спостерігачів.

Питання про реальний відсоток таких псевдо відкритих уроків викликало різні відповіді – від повної відсутності до 100%. Узагальнений показник серед всіх респондентів склав 42%.

Директори/директорки були менш критичними у цьому питанні (37%). Виявлено різницю в уявленні про проблему між чоловіками та жінками: якщо жінки нарахували 41% «постановочних» уроків, то для чоловіків це кожний другий відкритий урок (50%).

Більшість опитаних (56,0%) стверджували, що самі ніколи не брали участь у таких «постановках». Тільки 35,5% педагогів зізналися, що час від часу беруть участь у подібних сценаріях.

У той же час відкриті уроки, які є абсолютно реальними та не постановочними, вважаються дуже важливими всіма опитаними. Понад 70% вчителів підтримують ідею включення їх до обов'язкового компонента майбутньої сертифікації шкільних педагогів. Більшість опитаних (62%) вважають, що сама сертифікація також має бути обов'язковою.

Цікаво, що директори шкіл виявилися ще рішучішими у цьому питанні, ніж інші педагоги, і 37,5% з них однозначно погодилися з цією ідеєю. Підтримка обов'язкової сертифікації була вищою у великих містах і мегаполісах (40,0%) порівняно з сільськими районами і селищами (30,2%), що може бути пов'язано з більшою обізнаністю освітянської громадськості великих міст.

Незважаючи на це, вчителі вірять в прозорість та ефективність процесу сертифікації (72,2%) і вважають, що конкретним результатом успішної сертифікації, а також головним мотиваційним чинником для більшості опитаних (81,9%), має бути надбавка у розмірі 20% до заробітної плати (таблиця 7.1.2).

Таблиця 7.1.2. Результати опитування вчителів: «Наскільки ви згодні з такими загальними твердженнями щодо незалежної сертифікації, яка запроваджується відповідно до нового закону «Про освіту»? (%)»

	Не погоджуюся	Частково погоджуюся	Погоджуюся	Складно відповісти
Сертифікація має стати обов'язковою	26,8	30,1	31,9	11,2
Я вірю, що процес оцінювання педагогів під час сертифікації буде дійсно прозорим і ефективним	15,6	30,7	41,5	12,2
Відкриті уроки (справжні, а не «постановочні») мають бути обов'язковою складовою сертифікації	23,5	37,5	33,3	5,7
Надбавка у 20 % від посадового окладу у разі успішного проходження сертифікації є для мене головним мотиваційним чинником	11,9	38,5	43,4	6,2

7.2. Перебіг процедури сертифікації вчителів в Україні

Враховуючи досвід Фінляндії, Естонії та Великобританії у розробці та впровадженні інструментів для виявлення, підтримки та мотивації вчителів для постійного професійного зростання, Міністерство освіти і науки України, спільно з Державною службою якості освіти України, впровадили процедуру сертифікації педагогічних працівників з 2019 року. Очевидно, успішність цієї нової процедури для української освітньої громади залежить від мотивації українських вчителів для постійного професійного зростання, розуміння чинників, що сприяють ефективному вдосконаленню професійних компетентностей, а також від довіри до змісту процедури сертифікації та інших аспектів. Проведене опитування українського вчителя, що проводилося напередодні впровадження сертифікації, показало, що вчителі в переважній більшості готові до змін та професійного розвитку, виражали підтримку впровадженню сертифікації та вірили в прозорість та ефективність її механізмів. Детальніші результати опитування та їх основні висновки щодо питань сертифікації вчителів були описані в попередньому пункті 7.1.

Результати здійсненого дослідження під назвою «Навчати і навчатися: як і куди зростати українському вчительству?» [76] були враховані МОН та ДСЯО України безпосередньо під час розробки механізмів та плануванні процедури сертифікації.

Відповідно до положень Закону України «Про освіту» [45], стаття 51, сертифікація педагогічних працівників означає зовнішнє оцінювання їхніх професійних компетентностей, включаючи педагогічні та психологічні аспекти, практичні навички в застосуванні сучасних методів навчання, і здійснюється через незалежне тестування, самооцінювання та аналіз практичного досвіду роботи. Процедура сертифікації є добровільною і здійснюється виключно за ініціативою педагогічного працівника.

Відповідно до пункту 6 статті 51 Закону України «Про освіту» [45], було розроблено положення про сертифікацію педагогічних працівників, яке затверджено Кабінетом Міністрів України [120]. Це положення визначає процедуру сертифікації, що складається з трьох етапів: незалежного тестування, самооцінювання та аналізу практичного досвіду роботи. Інноваційним елементом процедури є залучення експертів, педагогічних та науково-педагогічних працівників з не менш як п'ятирічним досвідом для оцінки практичного досвіду учасників сертифікації.

Міністерство освіти і науки визначає категорії педагогічних працівників, які можуть брати участь у сертифікації, а також кількість учасників, відповідно до професійних стандартів, фінансових можливостей та здатності організацій, що мають право здійснювати сертифікацію.

МОН України прийняло логічне рішення надати пріоритет сертифікації вчителів початкових класів, що стало очевидним, оскільки саме в цих класах реалізовувалася важлива реформа «Нова українська школа». У 2018 році вчителям цих класів було обов'язковим пройти загальнодержавний курс навчання згідно з наказом Міністерства соціальної політики України від 10.08.2018 р. №1143. Крім того, був затверджений професійний стандарт «Вчитель початкових класів закладу загальної середньої освіти». Таким чином, були створені всі передумови для проведення сертифікації вчителів початкових класів.

Упродовж трьох років (2019–2021 рр.) сертифікація проводилася у форматі пілотного проекту з метою удосконалення механізмів процедури. Таким чином, вчителі, які мали бажання пройти сертифікацію, самостійно реєструвалися для участі в цьому процесі у визначені строки, встановлені МОН України.

Український центр оцінювання якості освіти (УЦОЯО) створював окремий особистий кабінет для кожного учасника сертифікації на своєму офіційному веб-сайті, де була розміщена інформація про результати сертифікаційних випробувань. Після отримання сертифіката, який діє тривалий час, кожен учасник мав можливість вирішити, чи оприлюднювати свої результати та чи використовувати їх під час атестації.

Успішне проходження сертифікації гарантує педагогу отримання відповідної кваліфікаційної категорії та/або педагогічного звання, відповідно до Закону України «Про повну загальну середню освіту» [47], а також додаткову виплату в розмірі 20% від посадового окладу (ставки заробітної плати) пропорційно до обсягу педагогічного навантаження на термін дії сертифіката, який становить 3 роки.

Організація першого етапу сертифікації, що включає незалежне тестування учасників, проводиться спільно Українським центром оцінювання якості освіти (УЦОЯО) та регіональними центрами. Другий і третій етапи цього процесу, які охоплюють аналіз результатів самооцінки педагогічної майстерності та практичного досвіду учасників сертифікації, координує Державна служба якості освіти України.

Перший етап сертифікації – оцінювання фахових знань та умінь учасників сертифікації.

Оцінювання професійних знань та навичок вчителів під час сертифікації здійснюється шляхом проведення незалежного тестування. Відповідно до положення про сертифікацію педагогічних працівників, організація реєстрації вчителів, які бажають взяти участь у процедурі, а також проведення тестування для оцінки їхніх професійних знань і вмінь, покладена на Український центр оцінювання якості освіти (УЦОЯО) та регіональні центри оцінювання якості освіти.

Була розроблена програма незалежного тестування фахових знань та умінь учителів початкової школи відповідно до професійного стандарту «Вчитель початкових класів закладу загальної середньої освіти» з урахуванням типової освітньої програми організації та проведення підвищення кваліфікації педагогічних працівників закладами післядипломної педагогічної освіти та Державного стандарту початкової освіти.

Незалежне тестування застосовується для перевірки фахових знань та умінь учителя початкової школи згідно з трудовими функціями відповідно до Професійного стандарту: планування та організація освітнього процесу; забезпечення і підтримка навчання, виховання і розвитку учнів; створення освітнього середовища. Кожен розділ програми містить підрозділи, що відповідають професійним компетентностям вчителя початкової школи згідно з професійним стандартом.

Наприклад, розділ «Планування та організація освітнього процесу» включає такі підрозділи: мета та завдання освітнього процесу; нормативно-правова база організації освітнього процесу в початковій школі; робота з інформацією та інформаційними джерелами; планування освітнього процесу.

Розділ «Забезпечення і підтримка навчання, виховання і розвитку учнів» включає такі підрозділи: використання сучасних технологій навчання в початковій школі; застосування педагогіки партнерства; оволодіння системою теоретичних знань з освітніх галузей, визначеною Державним стандартом початкової освіти (таких як мовно-літературна, математична, природнича, громадянська, історична, соціальна, здоров'язбережувальна); використання методик навчання для відповідних освітніх галузей, зокрема методики навчання мови та літератури, методики навчання математики, методики навчання інтегрованого курсу «Я досліджую світ»; співпраця з батьками (чи іншими законними представниками дитини); педагогічна діагностика.

У розділі «Створення освітнього середовища» вміщені такі підрозділи: створення здоров'язбережувального освітнього середовища; наповнення освітнього середовища змістовими матеріалами; використання цифрового середовища; практика інклюзивної освіти та навчання дітей з особливими освітніми потребами.

Кожен із підрозділів програми містить деталізовану інформацію щодо його змісту та складових професійних компетентностей (фахових знань та умінь).

Пропонуємо здійснити аналіз зацікавленості вчителів у сертифікації на основі заповнення квот, які щорічно виділяє Міністерство освіти і науки України для кожної області протягом 2019, 2020 та 2022 років. Дані

наведені із офіційних результатів сертифікації вчителів початкової школи, які доступні на сайті Українського центру оцінювання якості освіти та Державної служби якості освіти України (табл. 7.2.1).

Таблиця 7.2.1. Зведена інформація про результати реєстрації вчителів початкових класів для проходження сертифікації педагогічних працівників за регіонами

Регіон/Область	2019 р.			2020 р.			2022 р.		
	Зареєстровано	Квота	% заповнення квоти	Зареєстровано	Квота	% заповнення квоти	Зареєстровано	Квота	% заповнення квоти
Вінницька	41	46	89,1	75	91	82,4	120	113	106,2
Волинська	36	39	92,3	72	76	94,7	59	96	61,5
Дніпропетровська	60	68	88,2	123	140	87,9	144	172	83,7
Донецька	33	37	89,2	70	74	94,6	17	91	18,7
Житомирська	32	38	84,2	65	75	86,7	90	93	96,8
Закарпатська	40	44	90,9	58	88	65,9	87	111	78,4
Запорізька	35	38	92,1	74	77	96,1	41	93	44,1
Івано-Франківська	28	41	68,3	57	81	70,4	49	104	47,1
Київська	49	54	90,7	62	108	57,4	168	140	120,0
Кіровоградська	17	27	63,0	42	54	77,8	52	67	77,6
Луганська	13	15	86,7	17	29	58,6	8	35	22,9
Львівська	62	71	87,3	106	140	75,7	200	178	112,4
Миколаївська	21	29	72,4	37	59	62,7	39	73	53,4
Одеська	53	62	85,5	61	124	49,2	87	157	55,4
Полтавська	29	35	82,9	63	69	91,3	101	87	116,1
Рівненська	38	42	90,5	77	85	90,6	93	105	88,6
Сумська	23	24	95,8	47	49	95,9	76	60	126,7
Тернопільська	28	34	82,4	46	66	69,7	72	81	88,9
Харківська	45	55	81,8	101	108	93,5	92	135	68,1
Херсонська	20	27	74,1	39	55	70,9	6	67	9,0
Хмельницька	36	37	97,3	69	72	95,8	84	90	93,3
Черкаська	27	32	84,4	55	63	87,3	64	78	82,1
Чернівецька	26	26	100,0	50	51	98,0	71	65	109,2
Чернігівська	21	25	84,0	49	49	100,0	59	60	98,3
м. Київ	44	54	81,5	76	117	65,0	104	149	69,8
УКРАЇНА	857	1000	85,7	1 591	2 000	79,6	1 983	2 500	79,3

У таблиці 7.2.1 наведено середнє значення заповнення річних квот, яке складає 80,5%. Це свідчить про великий інтерес та фінансову мотивацію українських вчителів брати участь у добровільній сертифікації. Розглянемо більш детально Кіровоградську область, яка представлена в таблиці разом з усіма іншими регіонами України. У 2019 році лише 17 учасників зареєструвалися на сертифікацію, що становило 63% від виділеної квоти. Проте в наступні роки (у 2020 та 2022 роках) цей показник трохи зріс та майже досяг середнього значення для всієї країни – 77,8% та 77,6% відповідно.

Враховуючи, що участь у сертифікації є добровільною, і учасник може відмовитися від участі на будь-якому етапі процесу, також важливо розглянути дані Українського центру оцінювання якості освіти щодо явки зареєстрованих учасників на перший етап сертифікації – незалежне тестування фахових знань і вмінь педагогічних працівників (табл. 7.2.2).

Таблиця 7.2.2. Загальні показники явки учасників сертифікації

	2019 р.	2020 р.	2022 р.
Показник явки	94,2 %	97,5 %	93,5 %

Для більш чіткої картини, доцільно також показати кількість учасників, які подолали пороговий бал тестування та пройшли до II етапу сертифікації (табл. 7.2.3).

Таблиця 7.2.3. Загальні показники проходження учасників тестування на II етап сертифікації

2019 р.			2020 р.			2022 р.		
Кількість учасників, що склали тест	Частка учасників, які склали тест, зареєстрованих, у %	Частка учасників, які склали тест, від квот, установлених МОН, у %	Кількість учасників, що склали тест	Частка учасників, які склали тест, зареєстрованих, у %	Частка учасників, які склали тест, від квот, установлених МОН, у %	Кількість учасників, що склали тест	Частка учасників, які склали тест, зареєстрованих, у %	Частка учасників, які склали тест, від квот, установлених МОН, у %
756	88,21	75,60	1 045	65,68	52,25	1335	67,3	53,4
Загалом за усі періоди							70,8	57%

ПІЛОТНА СЕРТИФІКАЦІЯ ВЧИТЕЛІВ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ 2020

За даними Державної служби якості освіти

Рисунок 16. Пілотна сертифікація вчителів початкових класів у цифрах

У таблиці 7.2.3 наведено дані, які показують, що у середньому трохи більше половини квоти, виділеної Міністерством освіти і науки України, заповнюється після першого етапу сертифікації. Відсоток кандидатів, які відсіюються на наступних етапах, як показує практика (рис. 16), є невеликим, тому при встановленні квот можна сподіватися на такий показник, як 55–57%.

У 2023 році вперше в Україні розпочалася процедура сертифікації вчителів предметників, зокрема вчителів математики та української мови і літератури для 5-6 класів, які забезпечують впровадження нового Державного стандарту на першому циклі базової загальної середньої освіти. Розглянемо отриману інформацію про результати у Кіровоградській області.

Отже, в нашій області функціонував 1 пункт тестування у місті Кропивницький, де працювало 7 залучених працівників у 2 аудиторіях. Кількість зареєстрованих учителів математики склала 11 осіб, що майже дорівнює квоті у розмірі 12 осіб, тоді як зареєстрованих вчителів української мови і літератури було 13, що близько до квоти у розмірі 14 осіб [53]. Участь у сертифікації учасників з області була наступною: вчителі математики – 86,7%; вчителі української мови і літератури – 100%.

Процедуру незалежного оцінювання своїх професійних компетентностей та майстерності в сертифікації успішно пройшли амбітні та впевнені у своїх здібностях педагоги з Кіровоградщини, представлені з

різних територіальних громад, зокрема: Кропивницька – 17; Соколівська – 2; Онуфріївська – 1; Попельнастівська – 1; Маловисківська – 1; Новгородківська – 1; Новомиргородська – 1. Також до участі у незалежному тестуванні в Кіровоградській області долучилися ще 2 учасники з Полтавської та Миколаївської областей.

У своєму інтерв'ю для «Суспільного» керівниця обласного управління ДСЯО Л. Синчук підкреслила, що підсумки виявилися не найкращими, але найважливіше – визнати проблему і працювати над її вирішенням. За її словами, квота для вчителів математики по всій Україні становила 500 осіб, але зареєструвалися лише 447 людей. Лише 180 вчителів успішно пройшли перший етап, що означає, що 60% не набрали достатню кількість балів на тестуванні. На Кіровоградщині з 11 зареєстрованих учителів математики перший етап пройшли лише п'ятеро, всі з міста Кропивницький. Ситуація з українською мовою була кращою: квота також становила 500 осіб, але зареєструвалися 456, і з них перший етап успішно пройшли 398 учителів. У Кіровоградській області з 13 зареєстрованих учасників перший етап успішно пройшли 11.

Самооцінювання учасником сертифікації власної педагогічної майстерності

Згідно з вимогами Закону України «Про освіту» (ст. 51), оцінка вчителями власної професійної компетентності шляхом самооцінювання є окремим і самостійним етапом сертифікаційної процедури. Протягом трьох років пілотування цей етап виконувався як другий крок оцінки, і протягом цього періоду його реалізація відрізнялася в методиках.

Згідно з Положенням про сертифікацію, учасники, які пройшли незалежне тестування і були допущені до подальшої участі у сертифікаційному процесі, проводять самооцінювання своєї педагогічної майстерності щодо формування ключових компетентностей учнів, визначених у законі України «Про освіту».

Для отримання результатів самооцінювання необхідно заповнити анкету, форма якої та методичні рекомендації щодо її заповнення затверджені ДСЯО України.

У зв'язку з етапами пілотування проєкту сертифікації вчителів та постійним удосконаленням процедури, розглянемо етап самооцінювання вчителів, починаючи з року його запровадження (2019 р.).

Згідно з першою версією Положення про сертифікацію педагогічних працівників, затвердженої Кабінетом Міністрів України у грудні 2018 року під номером 1190, у 2019 р. кожен учасник процедури сертифікації мав пройти етап самооцінювання, результати якого потрібно було відобразити у електронному портфоліо. Це портфоліо повинно було включати наступні складові:

1) Заповнену анкету самооцінювання.

2) Опис навчального заняття, яке вчителі провели відповідно до навчального плану (включаючи освітню програму, навчальний предмет, тему, мету, методичне забезпечення та інше), при цьому цей опис міг бути супроводжений відеозаписом цього заняття тривалістю від 15 до 30 хвилин.

Учасники мали можливість додати до свого електронного портфоліо інші матеріали, що стосувалися їхньої самооцінки їхньої педагогічної діяльності, такі як:

- інформація про їхні професійні досягнення, навчальні успіхи учнів, творчі досягнення (публікації, презентації, виступи на семінарах, конференціях);
- власні розробки уроків, навчальних ігор, сценаріїв та інше;
- дизайнерські рішення для класних кімнат або робочих місць;
- посилання на їхні власні блоги, професійні групи в соціальних мережах, які вони можуть адмініструвати.

Важливо відзначити, що використання персональних даних інших осіб у електронному портфоліо було допустимим лише за умови отримання відповідної згоди від цих осіб або їхніх законних представників, якщо ці особи були неповнолітніми.

Учасники могли включити до свого електронного портфоліо фотоматеріали та відеозаписи навчальних занять, які вони проводили в межах своєї роботи, відповідно до розкладу занять. Важливо було підкреслити, що заборонялося проводити репетиції навчальних занять або виконувати повторну відео- чи фотозйомку одних і тих самих уроків (або їхніх фрагментів) з одними і тими ж учнями.

Наказом ДСЯОУ від 30.05.2019 р. № 755 були схвалені методичні рекомендації щодо створення змісту та завантаження електронного портфоліо. У 2019 р. етап самооцінювання відбувався після того, як експерти оцінювали практичний досвід роботи учасників сертифікації, і форма анкети та методичні рекомендації щодо її заповнення були затверджені наказом ДСЯО №01-11/16 від 01.04.2019 р.

У 2020 році ДСЯОУ затвердила нову форму анкети та методичні рекомендації для її заповнення (наказ №01-11/5 від 24.02.2020 р.). Проте, згідно з оновленою версією Положення про сертифікацію педагогічних працівників, яка містила зміни відповідно до постанови Кабінету Міністрів України №1094 від 24.12.2019 р., було прийнято рішення про те, що створення електронного портфоліо (е-портфоліо) не буде обов'язковим. У цьому році для заповнення анкети учасникам потрібно було прочитати запропоновані твердження для самооцінювання, ретельно розглянути їх і оцінити, наскільки кожне з тверджень відповідає їхній професійній діяльності. Після цього, вони мали вибрати один із наступних варіантів відповіді: «цілком погоджуюсь», «скоріше погоджуюсь», «50/50», «скоріше не

погоджуюсь», «категорично не погоджуюсь». Усього учасникам сертифікації пропонувалося 45 таких тверджень.

У 2020-му році етап самооцінювання вже став другим за черговістю, після незалежного тестування, така послідовність етапів є дійсною на сьогодні.

У 2021 році відбулися зміни у формі анкети та процедурі її заповнення (наказ №01-11/26 від 29.03.2021 р.). Процедура допуску до наступного етапу залишилася аналогічною попереднім рокам.

У новій версії анкети (<https://sqe.gov.ua/nova-anketa-samoocinyuvannya-uchasnika/>), розробленій з урахуванням вимог нового професійного стандарту для вчителів, було запропоновано 100 тверджень, які відповідали обов'язкам вчителя початкових класів. Учасники сертифікації мали оцінити свої компетентності, вибравши один із варіантів відповіді: «вільно», «достатньо», «маю деякі труднощі», «обмежено», «не володію».

Учасники завантажували програмний додаток з вебсайту ДСЯОУ або офіційної сторінки ДСЯОУ у Facebook та вводили особисті дані для активації процедури опитування. Додаток містив всі запитання з анкети та автоматично переходив до наступного запитання після відповіді на попереднє. По завершенню опитування результати зберігалися у вигляді Ехсел файлу та відправлялися на електронну адресу Служби.

Додаток автоматично формував графічну кругову діаграму, яка візуалізувала самооцінку за професійними компетентностями, допомагаючи учасникам оцінити власний рівень розвитку кожної компетентності.

На сьогоднішній день вчителі проводять самооцінювання у системі EvaluEd, яка є інформаційно-аналітичною системою для зовнішнього оцінювання та самооцінювання освітніх та управлінських процесів у закладах загальної середньої освіти та для проведення сертифікації педагогічних працівників.

Вивчення практичного досвіду роботи учасників сертифікації

Оцінка практичного досвіду вчителя відіграє важливу роль у процедурі сертифікації. Це не означає, що інші етапи випробування менш важливі, але саме спостереження незалежних експертів, які аналізують діяльність вчителя у реальному освітньому процесі, надає найбільше інформації про його професійні навички.

Цей етап сертифікації зазнав найбільше змін протягом трьох пілотних років через карантинні обмеження, спричинені пандемією COVID-19, та прийняття нового професійного стандарту для вчителів початкових класів у 2020 році.

Оцінювання практичного досвіду проводили незалежні експерти, що виключає корупційні ризики. Експерти не мають особистого знайомства з учасниками і представляють різні регіони України. Вони можуть бути педагогічними, науково-педагогічними працівниками закладів освіти або іншими особами з не менше ніж 5-річним досвідом педагогічної діяльності.

Формування бази експертів, їх підготовка та надання інформаційних та методичних матеріалів здійснюється ДСЯО України спільно з регіональними управліннями освіти. Перед початком оцінки практичного досвіду, ДСЯО повинна затвердити та опублікувати загальний перелік потенційних експертів, методику експертної оцінки, форму експертного висновку та методичні рекомендації для експертів.

Методика передбачає оцінювання за 5 критеріями та 20 ознаками-індикаторами професійних компетентностей. Наприклад, здатність планувати і здійснювати освітній процес, створення безпечного та психологічно комфортного освітнього середовища, налагодження партнерських стосунків з родинами учнів, здатність до постійного професійного розвитку та моделювання поведінки на основі загальнолюдських цінностей.

Ця інформація розміщується на офіційних веб-сайтах Державної служби якості освіти та відповідних освітніх установ.

Проведення аналізу роботи вчителя експертами під час освітнього процесу, безперечно, давало можливість спостерігати за професійними діями вчителя в різних ситуаціях і сприяло формуванню повної картини його компетентностей. Проте виявилось, що такий підхід є надзвичайно витратним з усіх точок зору: вимагає наявності великої кількості педагогічних кадрів, значних витрат часу і фінансових ресурсів (відрядження експертів з різних областей на тривалий час до сусідніх регіонів). Це стало особливо складно навіть при участі обмеженої кількості учасників у першому пілотному році. Якщо б таку модель застосовувати для сертифікації вчителів, які викладають предмети, та інших категорій педагогічних працівників, це було б непосильним завданням для впровадження не лише в Україні, але й у країнах з розвинутою і потужною економікою.

Пандемія внесла свої корективи в процедуру сертифікації у 2020 році. Оновлена методика оцінювання практичного досвіду вчителів була затверджена за наказом ДСЯОУ №01-11/54 від 06.10.2020 року.

У цьому документі було уточнено, що компетентність розглядається як системний прояв знань, умінь, здібностей і особистісних якостей педагогічного працівника, які дозволяють йому успішно вирішувати функціональні завдання, що становлять сутність професійної діяльності. Експертне оцінювання 10 професійних компетентностей проводилося за когнітивним (К) критерієм. Перелік цих компетентностей включав:

1. Здатність планувати та організовувати освітній процес відповідно до вимог законодавства.

2. Здатність застосовувати та інтегрувати знання з усіх освітніх галузей, визначених Державним стандартом початкової освіти, під час освітнього процесу.

3. Здатність проектувати та здійснювати освітню діяльність із використанням технологій, форм, методів і засобів навчання та з урахуванням індивідуальних особливостей учнів.

4. Здатність оцінювати навчальні досягнення здобувачів освіти відповідно до затверджених вимог.

5. Здатність організовувати та підтримувати здорове, безпечне, розвиваюче, психологічно комфортне, інклюзивне освітнє середовище.

6. Здатність до організації виховного процесу, який ґрунтується на загальнолюдських, національно патріотичних, культурних та громадянських цінностях.

7. Здатність до формування та реалізації індивідуальної освітньої траєкторії здобувачів освіти.

8. Здатність до співпраці/взаємодії з учасниками освітнього процесу (учнями, колегами, батьками (особами, які їх замінюють)).

9. Здатність до використання інформаційно-комунікаційної та цифрової технологій.

10. Здатність до постійного професійного саморозвитку, самоаналізу та рефлексії.

Методика вивчення практичного досвіду включала в себе наступні методи:

- Опитування директора ЗЗСО, його заступника та керівника методичного об'єднання.

- Проведення інтерв'ю з учасником сертифікації.

- Розв'язування учасником сертифікації педагогічних ситуацій.

Ці практичні завдання проводилися в онлайн-режимі за допомогою платформ Zoom, Microsoft Teams, Google Meets. Кожен учасник сертифікації аналізував та розв'язував три педагогічні ситуації, визначені ДСЯОУ.

У результаті вивчення експертами 10-ти професійних компетентностей учителів за допомогою вищезазначеного комплексу методів, ними заповнювалася таблиця експертного оцінювання.

У 2020 році за уроками вчителя спостереження не проводились. Загалом, необхідність аналізу педагогічних ситуацій отримала критику з боку педагогів, що брали участь у сертифікації. Проте в умовах пандемії саме такий підхід до організації вивчення практичного досвіду учасників сертифікації-2020 виявився найбільш прийнятним. Ця модель зазнала найбільшого спротиву через неможливість спостерігати за роботою вчителів

під час уроків. Однак, восени 2020 року значна кількість учителів і ЗЗСО не мала змоги забезпечити повноцінний освітній процес в режимі онлайн через відсутність необхідного обладнання, недостатньої якості інтернет-зв'язку та низький рівень інформаційно-комунікаційної компетентності серед вчителів.

У той же час, аналіз пропозицій учасників та експертів сертифікації-2020 показав, що багато педагогів вимагали включити до методики проведення процедури в 2021 році можливість спостереження за роботою вчителів на онлайн-уроках. Це бажання було враховано.

Проте зміст методики було знову переглянуто, розширено, додані додаткові компетентності внаслідок прийняття нового професійного стандарту для вчителів початкових класів. У відповідності до цього нового стандарту, оновлена Методика, затверджена наказом ДСЯОУ № 01-11/55 від 18.08.2021 року, передбачає експертну оцінку 15 професійних компетентностей вчителя на основі 35 критеріїв. Розподіл критеріїв за професійними компетентностями виглядає наступним чином (табл.7.2.4).

Таблиця 7.2.4. Критерії експертного оцінювання професійних компетентностей учасників сертифікації шляхом вивчення їх практичного досвіду роботи

Професійна компетентність	Критерії	Кількість критеріїв
1. Мовно-комунікативна	1.1. Мовленнєва діяльність	3
	1.2. Комунікативні уміння	
	1.3. Розвиток мовно-комунікативних умінь та навичок в учнів	
2. Предметно-методична	2.1. Забезпечення змістової складової освітнього процесу	4
	2.2. Реалізація технологічної складової освітнього процесу	
	2.3. Моніторинг особливостей засвоєння учнями навчального матеріалу	
	2.4. Коригувальна діяльність на занятті	
3. Інформаційно-цифрова	3.1. Використання цифрових технологій в освітньому процесі	3
	3.2. Робота в інформаційному просторі	
	3.3. Цифровий етикет та комунікація	
4. Психологічна	4.1. Забезпечення мотиваційної готовності учнів до навчальної діяльності	3
	4.2. Формування дитячого /учнівського колективу	

	4.3. Врахування психологічних особливостей учнів	
5. Емоційно-етична	5.1. Розвиток емоційного інтелекту учнів	2
	5.2. Емоційно-етична сфера особистості вчителя	
6. Педагогічного партнерства	6.1. Взаємодія з учнями в освітньому процесі	2
	6.2. Співпраця з батьками учнів, іншими учасниками освітнього процесу	
7. Інклюзивна	7.1. Здатність до роботи з дітьми з особливими освітніми потребами	2
	7.2. Формування в учнів толерантного ставлення до дітей з особливими освітніми потребами	
8. Здоров'язбережувальна	8.1. Дотримання санітарних правил та гігієнічних норм в освітньому процесі	2
	8.2. Формування в учнів культури здорового та безпечного способу життя	
9. Проектувальна	9.1. Змістове наповнення освітнього простору класу	2
	9.2. Дидактичне забезпечення освітнього процесу	
10. Прогностична	10.1. Планування освітнього процесу	2
	10.2. Прогнозування результатів освітнього процесу	
11. Організаційна	11.1. Організація освітнього процесу	2
	11.2. Використання освітнього середовища класу в навчальному процесі	
12. Оцінювально-аналітична	12.1. Оцінювання навчальних досягнень учнів	2
	12.2. Формування в учнів навичок самооцінювання та взаємооцінювання	
13. Інноваційна	13.1. Обізнаність з інноваційними педагогічними технологіями	2
	13.2. Використання інновацій у професійній діяльності	
14. Здатність до навчання впродовж життя	14.1. Професійний розвиток	2
	14.2. Професійна співпраця та трансляція досвіду	
15. Рефлексивна	15.1. Аналіз власної професійної діяльності відповідно до вимог Професійного стандарту	2
	15.2. Особистісні якості вчителя як складова рефлексивної компетентності	
Загальна кількість критеріїв		35

Кожен критерій оцінювався в діапазоні від 0 до 4 балів таким чином:

- 0 (нуль) балів за критерій виставляється, якщо показники не простежуються / не реалізуються.
- 1 (один) бал за критерій, якщо його показники простежуються епізодично /реалізуються мінімальною мірою;
- 2 (два) бали за критерій, якщо його показники простежуються інколи /реалізуються деякою мірою;
- 3 (три) бали за критерій, якщо показники простежуються часто /реалізуються значною мірою;
- 4 (чотири) бали за критерій – якщо його показники простежуються постійно / реалізуються повною мірою;

Основні методи, що використовуються експертами під час збору інформації у рамках процедури сертифікації, включають наступне:

- Аналіз самопрезентації практичного досвіду учасника сертифікації.
- Спостереження за навчальними заняттями.
- Анкетування директора ЗЗСО або його заступника, а також голови (керівника) методичного об'єднання.
- Проведення інтерв'ю з учасником сертифікації.

У рамках конкурсних випробувань сертифікації у 2021 році, була введена нова складова – самопрезентація. Мета цієї самопрезентації полягає в тому, щоб учасник сертифікації міг представити свій власний професійний досвід, досягнення та робочі досягнення за останні два роки. Учасники самостійно обирали формат презентації, який міг бути розповіддю з онлайн демонстрацією освітнього середовища класу, електронною або мультимедійною презентацією або відеопрезентацією.

Алгоритм спостереження за навчальними заняттями був чітко визначений ДСЯОУ, включаючи проведення спостережень за онлайн-уроками. Експерти мали відвідати не менше двох занять, які не повинні були бути прорепетирувані, під час яких вони здійснювали запис та зберігали відеозаписи занять для подальшого аналізу.

У підсумку, впродовж останніх років було розроблено різноманітні інструменти та алгоритми для оцінювання професійних компетентностей учителів початкових класів у рамках процедури сертифікації. Використання різноманітних підходів дозволяє здійснювати об'єктивну оцінку та стимулювати вчителів до подальшого покращення їхньої роботи.

7.3. Підготовка експертів для сертифікації вчителів

Державна служба якості освіти України (ДСЯОУ) здійснює навчання кандидатів в експерти для забезпечення третього етапу сертифікації педагогічних працівників – вивчення практичного досвіду роботи учасників

сертифікації. Це вчителі початкових класів, а також вчителі української мови та літератури і вчителі математики, які здійснюють реалізацію нових Державних стандартів початкової та базової середньої освіти.

Навчання проводять фахові тренери з-поміж учителів-практиків відповідно до програми підвищення кваліфікації педагогічних працівників з підготовки експертів до оцінювання професійних компетентностей.

Програма підвищення кваліфікації педагогічних працівників, майбутніх експертів, має на меті формування єдиного підходу до оцінювання професійних компетентностей вчителів математики.

Під час проходження програми підготовки майбутні експерти ознайомлюються з процедурою сертифікації; у них формуються уявлення про місію експерта, його роль та повноваження; вони ознайомлюються з методикою експертного оцінювання професійних компетентностей учасників сертифікації; у них формуються уміння об'єктивного оцінювання професійних компетентностей учасників сертифікації, а також формуються навички заповнення форми експертного висновку (в електронному та паперовому вигляді).

Очікуваними результатами навчання експертів із сертифікації вчителів є:

- знання: нормативно-правової бази сертифікації педагогічних працівників в Україні; методики оцінювання професійних компетентностей учасників сертифікації; елементів конфліктології.
- розуміння: шкали оцінювання професійних компетентностей учасників сертифікації та уміння об'єктивно її застосовувати; суті термінів «сертифікація», «експерт», «координатор», «компетентність», «критерій», «показник», «шкала оцінювання» та оперування ними; змісту критеріїв та показників професійних компетентностей вчителів математики;
- уміння: здійснювати об'єктивне експертне оцінювання професійних компетентностей вчителів математики; аналізувати й узагальнювати отримані дані; заповнювати робочу документацію експертів та форму експертного висновку.

Програма складається з трьох змістових модулів:

1. «Філософія сертифікації».
2. «Оцінювання професійних компетентностей учителя математики філософія сертифікації».
3. «Робота з документацією під час вивчення практичного досвіду роботи учасника сертифікації».

У темах *першого змістового модуля* розглядаються питання основ сертифікації, різноманітні світові практики оцінювання професійних компетентностей вчителя, концептуальні засади НУШ та професійного стандарту вчителя, нормативно-правова база сертифікації педагогічних

працівників в Україні. Також здійснюється огляд історія сертифікації педагогічних працівників в Україні.

Слухачі курсів підготовки експертів для сертифікації вчителів у межах першого змістового модуля також вивчають широкий спектр тем, які формують їхні знання та навички у галузі оцінки педагогічної майстерності. Вони розглядають етапи сертифікації, такі як незалежне тестування, самооцінювання та аналіз практичного досвіду. Це допомагає їм усвідомити в цілому процес оцінки вчителів та його вплив на якість освіти. Крім того, у майбутніх експертів формуються вміння розглядати організаційні особливості та нормативно-правове забезпечення сертифікації, зокрема її третього етапу. Вивчається методика експертного оцінювання професійних компетентностей учасників, зокрема критерії та показники оцінювання. Крім того, слухачі розвивають вміння працювати з документацією, такою як робоча таблиця вивчення практичного досвіду та таблиця експертного оцінювання. Навчання також включає вивчення етичних принципів та норм роботи експертів, а також розв'язання конфліктних ситуацій під час процесу сертифікації. Такий підхід формує у майбутніх експертів не лише теоретичні знання, але й практичні навички, необхідні для ефективного проведення сертифікації вчителів та забезпечення якості освіти в Україні.

Другий змістовий модуль охоплює вивчення теми «Зміст, критерії та показники професійних компетентностей вчителя математики», в якій зокрема розглядаються: мовно-комунікативна; предметно-методична; інформаційно-цифрова; психологічна; емоційно-етична; інклюзивна; здоров'язбережувальна; проектувальна; прогностична; організаційна; оцінювально-аналітична; інноваційна; рефлексивна компетентність; здатність до навчання впродовж життя; компетентність педагогічного партнерства.

Третій змістовий модуль – практико-орієнтований. Його вивчення передбачає виконання двох практичних робіт. У першій практичній роботі слухачі виконують завдання із заповнення робочої таблиці вивчення практичного досвіду роботи учасника сертифікації за результатами перегляду та аналізу навчальних занять, їх самоаналізу, самопрезентації та інтерв'ю. Проводять обрахунок балів за кожен професійну компетентність, заповнюють таблиці експертного оцінювання професійних компетентностей учасника сертифікації та акти (про перенесення дати вивчення, про переривання вивчення, акт фіксації невідповідності учасника сертифікації встановленим вимогам).

У практичній роботі №2 майбутні експерти практикують отримання електронного цифрового підпису для фізичної особи, ознайомлюються з сервісом електронного документообміну, вносять дані в тренувальний електронний експертний висновок, накладають електронний цифровий

підпис на документ. Детально вивчаються документообмін в процедурі сертифікації.

Виконують модульну підсумкову роботу по заповненню електронних експертних висновків із накладанням електронного цифрового підпису та їх надсилання.

В кінці навчання відбувається контрольне тестування.

Кандидати, які успішно складають тести – отримують сертифікат про підвищення кваліфікації та вносяться до загального списку експертів, які можуть бути залучені до проведення сертифікації вчителів.

Переглянути повний зміст програми та навчальний план обсягом на 1 кредит ЄКТС (30 годин) можна на сайті ДСЯОУ.

Запитання для самоперевірки до Розділу 7.

1. Дослідження «Навчати і навчатися: як і куди зростати українському вчительству?»
А З якою метою було організоване це дослідження?
В Яка його головна ідея?
С Хто були основними респондентами дослідження і яка їх кількість?
Д Що показав аналіз результатів дослідження?
2. Про що свідчать результати дослідження якості зворотного зв'язку у роботі вчителя?
3. Які проблеми викрилися у процесі дослідженні щодо взаємного відвідування уроків та досвіду їх реалізації у закладах освіти, де працюють опитані педагоги?
4. За результатами опитувань, чи підтримують педагоги обов'язкову сертифікацію? Які причини, на Вашу думку, таких результатів опитування?
5. Досвід яких країн був врахований у процесі розробки та впровадження інструментів для підтримки та мотивації вчителів до постійного професійного зростання в Україні?
6. Якого року було запроваджено в Україні сертифікацію вчителів?
7. Які основні аспекти охоплює процедура сертифікації педагогічних працівників, згідно з Законом України «Про освіту»?
8. Чи є сертифікація обов'язковою для вчителів? Яка стаття закону України «Про освіту» це врегульовує?
9. З яких етапів складається процедура сертифікації педагогічних працівників, згідно з положенням, затвердженим Кабінетом Міністрів України?
10. Хто визначає педагогічних працівників, які можуть брати участь у сертифікації?

11. Від чого залежать квоти учасників сертифікації вчителів?
12. Кому була надана перевага для першочергового проходження сертифікації і які були причини того?
13. Як довго тривало пілотування сертифікації вчителів?
14. Що гарантує педагогу успішне проходження сертифікації згідно чинного законодавства?
15. Які державні органи займаються проведенням сертифікації вчителів в Україні?
16. На основі чого було розроблено тестування для оцінювання фахових знань та умінь учасників сертифікації вчителів початкових класів?
17. За результатами звітів ДСЯОУ щодо сертифікації вчителів 2019-2021 рр. який відсоток педагогів долає перший етап цієї процедури?
18. Коли в Україні розпочалася сертифікація вчителів предметників? Які саме педагоги могли взяти участь у цій процедурі?
19. Як здійснюється процес самооцінювання педагогами своєї педагогічної діяльності?
20. Які складові електронного портфоліо вчителя, який приймає участь у сертифікації?
21. Як змінювався етап самооцінювання вчителями своєї педагогічної діяльності впродовж пілотування процедури сертифікації?
22. Як використовується система *EvaluEd* під час сертифікації педагогічних працівників?
23. Який етап сертифікації зазнав найбільших змін впродовж пілотних років?
24. Хто здійснює вивчення практичного досвіду роботи учасників сертифікації?
25. Які критерії підбору експертів для вивчення досвіду роботи учасників сертифікації?
26. Як здійснюється формування бази експертів?
27. Опишіть якою була методика вивчення досвіду учасників сертифікації педагогічних працівників у 2019-2020 рр.
28. У 2020 році через пандемію COVID-2019 зазнала змін процедура вивчення досвіду учасників сертифікації? Що саме відбувалося на цьому етапі і чи позитивною була така практика?
29. Чому у 2021 р. було переглянуто методикку проведення експертного оцінювання професійних компетентностей учасників сертифікації шляхом вивчення їх практичного досвіду роботи? Якою вона стала?
30. Які основні методи використовуються експертами під час збору інформації у рамках процедури сертифікації?
31. Чи можуть вчителі-учасники сертифікації презентувати експертам «трорепетировані» уроки? Чому?
32. Як здійснюється підготовка експертів для сертифікації вчителів?

33. Яка мета програми підвищення кваліфікації педагогічних працівників, майбутніх експертів?
34. Які очікувані результати навчання експертів із сертифікації вчителів?
35. З яких змістових модулів складається типова програма підготовки експертного кола для сертифікації вчителів?

Завдання до Розділу 7.

1. Скористайтесь фреш-буклетом з дослідження системи підвищення кваліфікації і сертифікації педагогів «Навчати й навчатися: як і куди зростати українському вчительству?». https://docs.wixstatic.com/ugd/df4ebb_de124300add04df89de38df25a2c3c45.pdf. Проаналізуйте результати та зробіть власні висновки.
2. Перегляньте звіти про сертифікації вчителів початкових класів за 2019-2021 рр. <https://testportal.gov.ua/zvity-dani-3/>.
 - 2.1. Знайдіть розподіл учасників сертифікації за віком. Проаналізуйте та зробіть власні висновки.
 - 2.2. Знайдіть у звітах зведену інформацію про розподіл учасників незалежного тестування, які подолали граничну кількість балів (склали тест), за типом місцевості, у якій розташовано їхні заклади. Про що це може свідчити?
 - 2.3. Проаналізуйте статистичні показники успішності виконання завдань тесту незалежного тестування фахових знань і умінь учителів початкових класів за Блоками. В яких блоках вчителів демонструють більшу успішність? Чому?
3. Знайдіть у мережі Інтернет інформацію про вчителів у Європі. В чому вони вбачають привабливість професії вчителя? (Можна скористатись англomовним ресурсом : https://eurydice.eacea.ec.europa.eu/sites/default/files/teachers_in_europe_2020_chapter_1.pdf.)
4. Перегляньте форму анкети самооцінювання власної педагогічної майстерності: <https://sqe.gov.ua/wp-content/uploads/2023/03/Forma-anketi-samoocinuvannya.pdf>. Які умови, на Вашу думку, мають бути дотримані, щоб цей етап сертифікації надав достовірні результати?

РОЗДІЛ 8.

ДІЯЛЬНІСТЬ ОСВІТНІХ ЕКСПЕРТІВ. ЕМПІРИЧНІ ТА СТАТИСТИЧНІ МЕТОДИ ЕКСПЕРТНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В ЗАКЛАДАХ ОСВІТИ

В сучасному світі освіта відіграє ключову роль у формуванні суспільства та розвитку кожної людини як індивіда. У зв'язку зі складністю сучасного освітнього середовища, наростанням технологічних змін та постійними викликами, потреба у професійних експертах в галузі освіти стає все більш актуальною. *Експерт в галузі освіти* – це особа з глибокими знаннями і розумінням освітніх процесів, методик навчання та педагогічних практик. Їхні знання і досвід дозволяють їм не лише розробляти ефективні програми навчання, але й впливати на стратегічні рішення в освітній системі. Експерти в галузі освіти відіграють важливу роль у формуванні майбутнього суспільства. Їхня робота вимагає глибоких знань, відповідальності та здатності адаптуватися до постійних змін середовища. Без їхнього внеску розвиток освіти та суспільства загалом був би неможливим.

Найважливіші ролі експертів у галузі освіти визначаються так. По-перше, експерти в галузі освіти виконують роль консультантів для установ освіти, урядових органів та громадських організацій. Вони надають поради з питань розвитку програм, оцінки якості освіти та розробки нових підходів до навчання. По-друге, експерти активно займаються науковим дослідженням в галузі освіти. Вони вивчають тенденції, аналізують дані та розробляють нові методики навчання, спираючись на свій аналітичний підхід та експертні знання.

Відповідальність експерта в галузі освіти полягає у забезпеченні якісної та ефективної освіти для всіх учнів. Вони мають бути об'єктивними в оцінці різних аспектів освітнього процесу та уникати впливу політичних або інших зовнішніх чинників на їхню діяльність.

Експерти також несуть відповідальність за розвиток інклюзивної освіти, що враховує потреби всіх учнів, незалежно від їхніх індивідуальних особливостей чи потреб.

Сучасний світ постійно змінюється, і з ним змінюються й *виклики для експертів в галузі освіти*. Один з головних викликів – це забезпечення доступності освіти для всіх шарів суспільства. Експерти повинні розробляти стратегії, щоб забезпечити доступність та якість освіти для всіх громадян, незалежно від їхнього соціального статусу чи фінансових можливостей.

Ще одним викликом є швидкі технологічні зміни, які вимагають постійного оновлення методів навчання та інтеграції новітніх технологій у навчальний процес, а також нових підходів до організації експертизи освітньої діяльності.

Експерти в галузі освіти виконують різноманітні функції, які спрямовані на підвищення якості освіти та розвиток освітніх систем.

1. Експерти займаються розробкою програм навчання, включаючи стандарти, цілі, зміст та методики, що відповідають сучасним вимогам та потребам учнів.

2. Експерти проводять аналіз ефективності освітніх систем, оцінюють їхній потенціал для покращення та розвитку, ідентифікують проблемні аспекти й запропоновані рішення.

3. Експерти надають підтримку вчителям у вдосконаленні їхніх навичок та методик навчання, організовують тренінги, семінари й консультації.

4. Експерти беруть участь у розробці стратегій, програм і політик у галузі освіти на рівні уряду, Міністерства освіти та місцевих освітніх установ.

5. Експерти займаються науковим дослідженням у галузі освіти, вивчаючи нові тенденції, методики та практики, що сприяють постійному розвитку освітньої системи.

6. Експерти проводять оцінку якості освіти, визначаючи досягнення учнів, ефективність навчальних програм та шляхи їх покращення.

7. Експерти виступають за захист якості освіти, оцінюючи навчальні програми, методики навчання та заклади освіти, відстоюють права учнів на якісну освіту, безпеку та захист від будь-якої форми дискримінації чи насильства, захищають права та інтереси вчителів, сприяють їхньому професійному розвитку та підтримці, виступають проти корупції та недобросовісної практики у сфері освіти, а також підтримують автономію навчальних закладів та їхню здатність приймати рішення відповідно до своїх потреб та контексту.

8. Експерти в галузі освіти реалізують розвивальну функцію – займаються дослідженнями та розробкою нових методик навчання,

допомагають у впровадженні інноваційних підходів та технологій у навчальний процес, надають підтримку вчителям у їхньому професійному розвитку, організовуючи тренінги, семінари та майстер-класи з нових методик навчання, оцінки якості та інших важливих аспектів педагогічної практики, розробляють програми та ініціативи, спрямовані на стимулювання інновацій у галузі освіти сприяють у встановленні партнерства між освітніми установами, громадськими організаціями, бізнес-сектором та іншими зацікавленими сторонами для спільної реалізації інноваційних проектів та програм.

9. Експерти в галузі освіти реалізують рефлексивну функцію, яка полягає у сприянні системному аналізу та оцінці освітніх практик, процесів та політик з метою постійного покращення та розвитку освітньої системи – проводять аналіз результатів освітньої діяльності, включаючи досягнення учнів, якість навчальних програм та ефективність педагогічної практики; аналізують тенденції у сфері освіти, такі як технологічні зміни, демографічні зміни та соціальні трансформації, а також ідентифікують виклики, які постають перед освітньою системою; на основі аналізу експерти допомагають у формулюванні стратегій та планів розвитку освітньої системи, спрямованих на вдосконалення якості навчання, підвищення досягнень учнів та відповідь на сучасні виклики; сприяють створенню культури самовдосконалення серед учасників освітнього процесу, зокрема вчителів та керівників закладів освіти, а також сприяють підвищенню свідомості усіх учасників освітнього процесу щодо важливості рефлексії та постійного вдосконалення.

Ці функції експертів в галузі освіти сприяють забезпеченню якісної та доступної освіти для всіх учнів, а також розвитку сучасних освітніх систем у відповідності до сучасних вимог і викликів.

Експерту в галузі освіти необхідно володіти різноманітними компетенціями, щоб успішно виконувати свої обов'язки та внести значний внесок у покращення освітньої системи.

1. Когнітивна компетенція – експерт повинен мати глибокі знання про теорії, методики та практики освітнього процесу. Це включає в себе розуміння педагогічних теорій, принципів психології навчання, а також знання організаційних та управлінських аспектів освітньої системи.

2. Методична компетенція – експерт має володіти здатністю розробляти, впроваджувати та оцінювати методики навчання та навчальні програми з метою підвищення якості освіти та досягнення навчальних цілей. Ця компетенція включає в себе розуміння педагогічних принципів, методів і технік, а також здатність до їхнього адаптування до різних контекстів навчання та потреб учнів.

3. Аналітична компетенція – експерт повинен володіти здатністю аналізувати складні дані, виявляти тенденції та визначати проблемні

аспекти в освітній системі. Це допомагає відстоювати обґрунтовані рішення та розробляти стратегії для покращення освіти.

4. Комунікативна компетенція – експерт повинен вміти чітко і ефективно комунікувати з різними стейкхолдерами, включаючи урядові органи, заклади освіти, вчителі, учні та громадські організації. Це включає в себе здатність пояснювати складні концепції простою мовою та ефективно вести діалоги.

5. Соціальні та особистісні компетенції – експерт повинен володіти здатністю до взаємодії з іншими людьми, вирішення конфліктних ситуацій, розвитку емпатії та підтримки позитивних стосунків у навчальному середовищі. Він повинен вміти мобілізувати й координувати різні групи людей для досягнення спільних цілей у сфері освіти. Це включає в себе здатність до співпраці, мотивацію та вміння приймати стратегічні рішення.

6. Компетенції щодо практики проведення експертизи – включають широкий спектр навичок, знань та вмінь, необхідних для аналізу, оцінки та розробки рекомендацій щодо якості та ефективності освітніх програм, методик навчання. Сучасна освітня система є складною й все більше потребує складних технологічних рішень та методів для її експертизи. Експерт повинен мати розуміння таких рішень і методів та їхнього потенціалу для вдосконалення експертної діяльності в освіті.

7. Компетенції креативності та інноваційності – експерт повинен мати здатність до генерації нових ідей та рішень, що сприяють інноваціям у галузі освіти. Це включає в себе вміння думати творчо та знаходити нові підходи до вирішення проблем.

З перелічених компетенцій, якими має володіти експерт освітньої галузі логічно випливають *основні вимоги до фахівців такої кваліфікації*:

1. Експерти повинні мати вищу освіту, яка пов'язана з педагогікою, психологією, освітніми науками або іншими відповідними галузями.

2. Експерти повинні мати досвід роботи у сфері освіти – робота вчителем, методистом, директором закладу освіти чи консультантом з педагогіки.

3. Експерти повинні бути ознайомлені з сучасними тенденціями, методиками та підходами в освіті, включаючи використання технологій та інші інновації.

4. Експерти повинні мати здатність аналізувати складні дані, виявляти тенденції та робити об'єктивні висновки на основі отриманих даних.

5. Експерти повинні бути здатні ефективно комунікувати з різними стейкхолдерами в освітній сфері, включаючи вчителів, адміністрацію, батьків та учнів.

6. Експерти повинні бути здатні працювати в команді та співпрацювати з іншими фахівцями для досягнення спільних цілей у галузі освіти.

7. Експерти повинні поважати та розуміти різноманітність культур та індивідуальних особливостей, які можуть існувати серед учасників освітнього процесу.

8. Експерти повинні мати лідерські якості, які дозволяють їм впливати на інших та керувати процесами в освітній сфері для досягнення успіху.

9. Експерти повинні бути готові адаптуватися до змін в освітній системі та швидко реагувати на нові виклики та можливості.

10. Експерти повинні дотримуватися високих етичних стандартів у своїй роботі, включаючи принципи справедливості, довіри та конфіденційності.

Експертна діяльність в освіті – це комплексний аналіз досліджуваного об'єкта в сфері освіти, що здійснюється з метою прогнозування його подальшого розвитку або корекції теперішнього стану та поєднує методи освітнього аудиту та освітнього консалтингу. Крім цього – це процес аналізу, оцінки та надання кваліфікованих рекомендацій з питань, що стосуються освітньої системи, освітніх програм, методик навчання, закладів освіти тощо. Експертна діяльність в освіті може проводитися як на рівні державних установ інспекції освіти, так і на рівні незалежних консультантів, наукових установ, асоціацій тощо.

Ефективність діяльності експерта в галузі освіти може бути оцінена за допомогою різних *критеріїв* (певних ознак, на основі яких здійснюється оцінювання певних характеристик, рівня сформованості певного структурного компоненту діяльності), які враховують різні аспекти його роботи:

а) об'єктивність аналізу та оцінки освітніх програм, методик навчання, закладів освіти тощо;

б) обізнаність в галузі освіти, включаючи педагогічні теорії, методики навчання, освітні стандарти та законодавство;

в) знання методології та планування експертизи, здатність аналізувати складні дані та інформацію;

г) чітка та ефективна комунікація щодо результатів, рекомендацій та висновків зі стейкхолдерами в освітній галузі;

д) уміння співпрацювати з іншими фахівцями для досягнення спільних цілей;

е) конкретизація рекомендацій та стратегії для покращення якості та ефективності освітнього процесу, що можуть бути втілені на практиці;

є) дотримання високих етичних стандартів у своїй роботі, включаючи принципи справедливості, довіри та конфіденційності.

Показники ефективності діяльності експерта в галузі освіти (свідчення, доказ, ознака чогось, те, що можна виміряти) є такими:

а) рівень об'єктивності, глибини та акуратності аналізу та оцінки освітніх програм, методик навчання, закладів освіти тощо;

б) надання конкретних та реалізованих рекомендацій для покращення якості та ефективності освітнього процесу;

в) рівень співпраці та ефективності комунікації експерта з іншими стейкхолдерами в освітній галузі;

г) рівень адаптації до нових викликів, технологій та підходів в освіті;

д) оцінка практичних результатів впровадження рекомендацій експерта та їх вплив на покращення якості освітнього процесу;

е) рівень задоволеності різних стейкхолдерів, таких як учні, вчителі, батьки, адміністрація закладів освіти тощо, роботою експерта та наданими ним рекомендаціями;

є) оцінка дотримання експертом високих етичних стандартів у його діяльності.

При організації експертної діяльності в закладах освіти використовуються емпіричні та математико-статистичні методи. *Емпіричні методи* в експертній діяльності в закладах освіти базуються на зборі та аналізі фактичних даних, спостережень та досліджень. Ці методи дозволяють отримати об'єктивну інформацію про різні аспекти освітнього процесу та ефективність його функціонування.

Опитування. Опитування в експертній діяльності в закладах освіти використовуються для збору думок, переконань, вражень та даних від різних стейкхолдерів освітнього процесу, таких як вчителі, учні, батьки, адміністрація та інші зацікавлені особи. Опитування може бути складеним як з відкритими, так і з закритими питаннями й може охоплювати різні аспекти освіти, такі як якість навчання, ставлення до навчальної програми, потреби учнів, задоволеність батьків тощо. Розрізняють такі види опитувань, які використовуються в експертній діяльності в закладах освіти:

а) оцінка якості навчання з точки зору як вчителів, так і учнів – це дозволяє отримати повний обсяг думок і вражень про те, як ефективно проводиться навчання;

б) вивчення рівня задоволеності батьків якістю освіти, участю у шкільному житті та взаємодією з вчителями та адміністрацією;

в) оцінка ефективності навчальних програм та методик навчання, їх відповідності потребам учнів та власних вражень від роботи з ними;

г) аналіз потреб та інтересів учнів, їх ставлення до різних аспектів навчання та шкільного життя;

д) оцінка загального клімату в закладі освіти, ставлення учнів та вчителів одне до одного, сприйняття навчального середовища тощо.

Загалом, опитування є важливим інструментом в експертній діяльності в освіті, оскільки вони дозволяють отримати широкий спектр даних та переконань від різних учасників освітнього процесу, що може бути корисним для аналізу та розробки рекомендацій для подальшого покращення освітньої системи.

Організація опитувань в експертній діяльності в закладах освіти передбачає кілька етапів для успішного проведення процесу збору даних.

1. Важливо чітко визначити мету опитування та завдання, які необхідно вирішити за його результатами – це допоможе визначити, які конкретні аспекти освітнього процесу або проблеми потрібно вивчити.

2. Розробляється план дій, включаючи вибір мети опитування, визначення аудиторії опитування, вибір методів збору даних, розробку питань та формування опитувальника.

3. Створюється опитувальник, який містить питання, спрямовані на досягнення цілей опитування – питання повинні бути зрозумілими, чіткими, неупередженими та адаптованими до аудиторії.

4. Перед початком основного опитування рекомендується провести тестування опитувальника на невеликій групі представників цільової аудиторії для оцінки зрозумілості питань та виправлення потенційних недоліків.

5. На основному етапі проводиться збір даних шляхом розсилки опитувальників цільовій аудиторії, проведення опитування в освітніх закладах або використання онлайн-платформ для збору відповідей.

6. Після завершення збору даних проводиться аналіз отриманих результатів – це включає в себе обробку даних, виявлення тенденцій, формулювання висновків та розробку рекомендацій на основі отриманих даних.

7. Завершальним етапом є подання результатів опитування у вигляді звіту або презентації – результати можуть бути представлені адміністрації, вчителям, студентам та іншим зацікавленим сторонам для подальшого використання в прийнятті рішень та розробці стратегій покращення освітнього процесу.

Організація опитувань в експертній діяльності в закладах освіти має такі сильні сторони, які допомагають отримати цінні дані для аналізу та прийняття рішень:

а) опитування дозволяє залучити велику кількість учасників з різних груп, включаючи вчителів, учнів, батьків, адміністрацію та інших стейкхолдерів, що дає можливість отримати різноманітні перспективні ідеї та рішення;

б) опитування можуть бути анонімними, що дозволяє учасникам вільно висловлювати свої думки та переконання без обмежень або страху перед негативними наслідками;

в) організація опитувань є відносно швидким і ефективним способом збору великої кількості даних від різних учасників освітнього процесу;

г) опитування дозволяють отримати великий обсяг даних від різних учасників, що дозволяє провести детальний аналіз та виявити закономірності та тенденції;

д) використання стандартизованих питань та шкал оцінювання дозволяє забезпечити стабільність та порівнюваність отриманих даних;

е) організація опитувань дозволяє використовувати різні методи, включаючи анкети, опитувальники, фокус-групи та інші, для отримання різноманітних видів даних.

Організація опитувань в експертній діяльності в закладах освіти може мати деякі слабкі сторони, які важливо враховувати для отримання надійних та об'єктивних результатів:

а) один з головних недоліків опитувань полягає в тому, що часто відсоток учасників, які відповідають на опитувальник, може бути низьким, що знижує репрезентативність результатів;

б) опитування часто не дозволяють отримати детальну інформацію про конкретні аспекти навчального процесу або проблеми, що дозволяє вирішувати питання більш повно та об'єктивно;

в) учасники опитування можуть надавати суб'єктивні або нечіткі відповіді, що ускладнює аналіз результатів та прийняття об'єктивних рішень;

г) результати опитувань можуть бути спотворені впливом зовнішніх факторів, таких як соціальні очікування, популярність певних ідей або стереотипи;

д) деякі учасники опитувань можуть намагатися відповісти «правильно» замість вираження своїх власних думок та переконань, що може спотворити отримані результати;

е) опитування може не враховувати всі можливі аспекти проблеми або не враховувати унікальні потреби аудиторії;

є) опитування може не зафіксувати важливі контекстуальні деталі, які можуть впливати на розуміння результатів та їхнє використання в прийнятті рішень.

Спостереження. Експерти можуть проводити систематичні спостереження за різними аспектами навчання та виховання у класах або в закладах освіти. Спостереження в експертній діяльності в закладах освіти використовуються для отримання об'єктивної інформації про різні аспекти навчального процесу, класного керівництва, взаємодії між вчителями та учнями, атмосфери в класі чи школі, а також виявлення потреб учнів та ефективності використання методів навчання. Для проведення

спостережень під час проведення освітніх експертиз використовуються такі форми:

а) спостереження за роботою вчителів у класі – їхнім методом викладання, рівнем взаємодії з учнями, організацією навчального процесу та використанням різних навчальних ресурсів;

б) спостереження для оцінки ефективності класного керівництва та взаємодії за взаємодією між вчителями та учнями поза класною кімнатою, такими як перерви, обідні періоди, під час виконання позаурочних активностей тощо;

в) спостереження за взаємодією між учнями в класі або в інших контекстах з метою оцінки рівня співпраці, комунікації та соціальних навичок;

г) аналіз загальної атмосфери в класі або школі – рівень дисципліни, підтримка вчителем, атмосфера взаємоповаги тощо;

д) виявлення потреб та інтересів учнів, їхнього ступеня зацікавленості в різних предметах та методах навчання;

е) оцінка ефективності використання різних методів навчання в класі, їхнього впливу на здобуття знань учнями та їхньої відповідності освітнім цілям і стандартам.

Спостереження дозволяють експертам отримати конкретні та об'єктивні дані щодо різних аспектів освітнього процесу.

Спостереження в експертній діяльності в закладах освіти можуть складатися з кількох етапів, щоб забезпечити систематичний та об'єктивний аналіз різних аспектів навчального процесу.

1. На етапі планування експерт визначає цілі та області спостереження, розробляє методiku та інструменти спостереження, а також обирає час та місце проведення спостереження.

2. На етапі збору даних експерт проводить спостереження відповідно до плану, записуючи об'єктивні спостереження, враження та події, які відбуваються під час навчального процесу або в інших контекстах.

3. Після завершення спостереження експерт аналізує отримані дані, враховуючи поставлені цілі та завдання спостереження – цей аналіз може включати порівняльну оцінку, виявлення тенденцій та закономірностей, а також ідентифікацію сильних та слабких сторін навчального процесу.

4. На основі проведеного аналізу експерт формулює висновки щодо ефективності навчального процесу або інших аспектів, які були предметом спостереження; він також розробляє рекомендації для подальшого покращення, які можуть бути спрямовані на вчителів, адміністрацію, студентів або інших учасників освітнього процесу.

5. Експерт складає звіт про результати спостереження, включаючи всі виявлені тенденції, аналіз та рекомендації. Цей звіт може бути наданий відповідним особам або організаціям для подальшого використання.

Спостереження в експертній діяльності в закладах освіти має декілька сильних сторін, які роблять його ефективним інструментом для аналізу та покращення навчального процесу:

а) спостереження дозволяє отримати об'єктивну інформацію про те, як проходить навчання в реальному часі без втручання сторонніх факторів – експерти можуть бути свідками різних аспектів навчального процесу, що дозволяє отримати точну картину ситуації;

б) спостереження дозволяє зафіксувати різноманітні аспекти навчального процесу, такі як методи навчання, взаємодія між вчителем та учнями, класний керівник, організація класу тощо;

в) спостереження може проводитися протягом тривалого періоду, що дозволяє експертам виявити тенденції та зміни в навчальному процесі, а також оцінити ефективність внесених змін;

г) спостереження надає можливість експертам виявити проблеми або недоліки в навчальному процесі, що дозволяє вчителям та адміністрації швидко виправити їх та вдосконалити свою роботу;

д) спостереження дозволяє відслідковувати динаміку розвитку навчального процесу з часом, що дає можливість виявити тривожні тенденції або досягнення та розвиток закладу освіти в динаміці.

Ці сильні сторони допомагають експертам отримати об'єктивну та детальну інформацію про навчальний процес і розробити рекомендації для подальшого покращення якості освіти.

Хоча спостереження в експертній діяльності в закладах освіти має багато переваг, воно також може мати деякі слабкі сторони, які варто враховувати:

а) суб'єктивність експерта – оцінка результатів спостереження може бути суб'єктивною залежно від особистого досвіду, переконань та поглядів експерта;

б) обмеженість обсягу спостереження – експерт може не мати можливості або часу охопити всі аспекти навчального процесу або взаємодії між учасниками;

в) вплив на результати спостереження – факт усвідомлення проведення спостереження може впливати на поведінку вчителів, учнів та інших учасників навчального процесу, що може спотворити отримані результати;

г) неузгодженість об'єктивності – різні експерти можуть приходити до різних висновків при оцінці того самого навчального процесу, що може породжувати розбіжності у визначенні ефективності та потреб у покращеннях;

д) витрати часу та ресурсів – проведення спостережень може вимагати значних витрат часу та ресурсів, зокрема для підготовки, навчання персоналу, аналізу даних тощо;

е) недостатня можливість виявлення внутрішніх процесів – деякі аспекти навчального процесу можуть бути складними або неможливими для спостереження, такі як внутрішні процеси мислення учнів чи вплив позашкільного середовища.

Важливо враховувати ці обмеження та використовувати додаткові методи та джерела даних для отримання повного зображення ситуації.

Експериментальні дослідження. Експериментальні дослідження в експертній діяльності в закладах освіти використовуються для наукового аналізу ефективності різних методів навчання, програм навчання або інших інновацій, що мають на меті покращення якості освітнього процесу. Експериментальні дослідження можуть бути використані в експертній діяльності в освіті в таких формах:

а) визначення ефективності різних методів навчання, таких як інтерактивні методи, групові проекти, технології вивчення тощо;

б) оцінка ефективності навчальних програм з різних предметів або в певних областях знань;

в) вивчення ефективності різних особливих заходів, таких як підтримка для учнів з особливими освітніми потребами, професійна підготовка вчителів або програми здоров'я та благополуччя;

г) оцінка впливу різних нововведень, таких як впровадження нових технологій, зміни в навчальних програмах або методах оцінки на результати навчання та розвиток учнів;

д) вивчення впливу різних зовнішніх чинників, таких як соціоекономічний статус учнів, сімейне середовище або культурні особливості, на успіх школярів у навчанні.

Загалом, експериментальні дослідження дозволяють здійснювати науковий аналіз та оцінку різних аспектів освітнього процесу.

Організація експериментальних досліджень в експертній діяльності в закладах освіти включає декілька етапів для впровадження та проведення досліджень.

1. Перший етап полягає у чіткому визначенні проблеми або питання, що потребує вирішення або вивчення; також встановлюються гіпотези, які можуть бути перевірені шляхом експерименту.

2. На другому етапі визначається методологія дослідження, включаючи вибір мети дослідження, формулювання гіпотез, вибір методів збору даних, встановлення критеріїв вимірювання та інші деталі.

3. На третьому етапі визначається аудиторія дослідження, тобто група учасників, на яких буде здійснюватися вплив, або з якою буде порівнюватися експериментальна група.

4. На четвертому етапі проводяться дії, спрямовані на вплив на обрану аудиторію з метою перевірки гіпотези або вирішення поставленої проблеми.

5. На п'ятому етапі здійснюється збір даних для подальшого аналізу – це може включати як кількісний, так і якісний аналіз, в залежності від поставлених цілей та методів дослідження.

6. На шостому етапі отримані дані аналізуються з метою визначення статистично значущих результатів та виведення висновків щодо поставленої проблеми або гіпотези.

7. На сьомому етапі результати дослідження інтерпретуються з метою зрозуміти їхні значення та вплив на практику в освіті.

8. Нарешті, на завершальному етапі здійснюється підготовка звіту або наукової статті, в яких висвітлюються всі етапи дослідження, його результати та висновки.

Визначені етапи допомагають забезпечити систематичний та науково обґрунтований підхід до організації експериментальних досліджень в експертній діяльності в закладах освіти.

Організація експериментальних досліджень в експертній діяльності в закладах освіти має такі сильні сторони, які сприяють досягненню об'єктивних та значущих результатів:

а) експеримент дозволяє дослідникам контролювати різні зовнішні фактори, що можуть впливати на результати дослідження – це дозволяє зробити більш точні висновки про причинно-наслідкові зв'язки;

б) завдяки контрольованому впливу на об'єкт дослідження експеримент дозволяє встановлювати причинно-наслідкові зв'язки між змінними, що допомагає розуміти, які зміни призводять до певних результатів;

в) якщо експеримент проводиться з дотриманням наукових принципів та методів, то результати можуть бути більш репрезентативними та універсальними для широкого кола ситуацій в освіті;

г) одні з сильних сторін експериментальних досліджень полягають в тому, що їх можна повторити – це дозволяє іншим дослідникам перевірити та підтвердити або спростувати результати попередніх досліджень;

д) експеримент дозволяє зменшити вплив суб'єктивності на результати дослідження, забезпечуючи більш об'єктивний підхід до аналізу;

е) експериментальні дослідження є важливим елементом наукового підходу до розв'язання проблем в освіті, що дозволяє забезпечити науково обґрунтовані рекомендації для практики.

Названі сильні сторони допомагають забезпечити надійні та об'єктивні результати досліджень, що можуть використовуватися для покращення якості освіти та розвитку освітніх практик.

Організація експериментальних досліджень в експертній діяльності в закладах освіти може також мати деякі слабкі сторони, які важливо враховувати:

а) деякі дослідження можуть бути обмежені у впровадженні через обмежений доступ до ресурсів, часу або інфраструктури, що може вплинути на реальність та репрезентативність отриманих результатів;

б) проведення досліджень може стикатися з етичними обмеженнями, особливо коли вони вимагають впливу на життя або навчання учасників дослідження;

в) не завжди можна контролювати всі зовнішні фактори, які можуть впливати на результати експерименту, що може ускладнити отримання чітких та однозначних висновків;

г) результати експериментів можуть бути обмеженими у своїй репрезентативності, оскільки вони можуть відображати тільки певні контекстуальні умови або групи учасників;

д) у деяких випадках складно встановити чіткий причинно-наслідковий зв'язок між втручанням та його впливом на результати, особливо в умовах, коли діє багато факторів одночасно;

е) проведення експериментальних досліджень може бути вартісним та займати багато часу, особливо якщо потрібно залучати значну кількість учасників або забезпечувати високу якість впровадження.

З урахуванням цих слабких сторін досліджень можна розробити стратегії для їх подолання та мінімізації впливу на отримані результати.

4. *Тестування.* Тестування в експертній діяльності в закладах освіти використовується для оцінки знань, навичок, рівня освіти та інших характеристик учнів, вчителів та інших учасників освітнього процесу. Цей метод дозволяє зібрати об'єктивні дані та зробити аналіз результатів з метою прийняття обґрунтованих рішень та покращення якості освіти. Способи використання тестування в експертній діяльності можуть бути такими:

а) тестування може використовуватися для оцінки знань та рівня освіти учнів з різних предметів та дисциплін;

б) тестування може допомогти в оцінці ефективності навчальних програм та методів викладання, дозволяючи зіставити очікувані результати з реальними досягненнями учнів;

в) тестування може бути використано для оцінки ефективності вчителів та їхніх педагогічних методів, а також для розробки рекомендацій щодо покращення навчального процесу;

г) тестування може допомогти визначити індивідуальні потреби та здібності учнів, що дозволяє налагодити навчальний процес на їхні потреби та забезпечити їм необхідну підтримку та допомогу;

д) тестування може бути використане для оцінки якості виконання конкретних завдань чи проєктів, що дозволяє визначити рівень засвоєння матеріалу та навичок учнями;

е) тестування може бути проведено для моніторингу прогресу учнів та виявлення будь-яких змін у їхньому розвитку та навчанні.

Такі застосування тестування в експертній діяльності в освіті сприяють збору об'єктивних даних та допомагають приймати обґрунтовані рішення для поліпшення якості навчання та виховання.

Організація тестування в експертній діяльності в закладах освіти включає декілька етапів, які допомагають забезпечити ефективне та об'єктивне проведення тестування.

1. Насамперед визначаються мета тестування, цільова аудиторія, формат та вид тестування, необхідні ресурси та засоби для його проведення.

2. На другому етапі створюються тестові завдання, які відповідають меті та цілям тестування; тестові завдання при цьому повинні бути чіткими, адекватними рівню складності, покривати важливі аспекти навчального матеріалу і бути об'єктивними.

3. На третьому етапі встановлюються критерії оцінювання результатів тестування, які дозволяють об'єктивно оцінити знання та навички учасників.

4. На четвертому етапі розробляються інструкції для учасників тестування, що містять інформацію про процедуру проведення тестування, правила й умови його проходження, терміни й іншу важливу інформацію.

5. На п'ятому етапі здійснюється організація та проведення тестування згідно з планом інструкцій та розробленими тестовими завданнями.

6. На шостому етапі, після завершення тестування, здійснюється збір та обробка результатів, які включають аналіз та оцінку відповідей учасників, визначення показників успішності та інші аспекти.

7. На завершальному етапі проводиться аналіз та інтерпретація отриманих результатів тестування з метою зрозуміти стан знань та навичок учасників, ідентифікувати слабкі та сильні сторони навчання та прийняти рішення на основі цих даних.

Організація тестування в експертній діяльності в закладах освіти має сильні сторони, які допомагають забезпечити ефективне використання цього методу для оцінки та розвитку освітнього процесу:

а) тестування надає можливість оцінювати знання та навички учнів або вчителів об'єктивно, оскільки результати базуються на об'єктивних критеріях, а не на суб'єктивних оцінках;

б) тестування може бути проведено з великою кількістю учасників одночасно, що дозволяє оцінити знання та навички великої кількості людей за короткий час;

в) тестові завдання можуть бути стандартизовані, тобто вони однакові для всіх учасників, що дозволяє забезпечити порівнянність результатів;

г) оцінка результатів тестування здійснюється на основі заздалегідь визначених критеріїв, що дозволяє забезпечити об'єктивність і узгодженість оцінювання;

д) тестування дозволяє швидко зібрати та обробити великий обсяг даних, що робить його ефективним інструментом для оцінки знань та навичок;

е) результати тестування можуть бути порівняні зі стандартами або з результатами інших учасників, що дозволяє ідентифікувати слабкі та сильні сторони та розробляти стратегії покращення;

є) тестування може бути використане для моніторингу прогресу учнів чи вчителів протягом певного періоду часу, що дозволяє вчасно виявляти проблеми та приймати необхідні коректувальні заходи.

Організація тестування в експертній діяльності в закладах освіти може також мати деякі слабкі сторони, які важливо враховувати:

а) тестування зазвичай обмежене форматом, що може не враховувати різноманіття знань та навичок учнів; деякі учні можуть виявити себе краще в інших формах оцінювання, таких як проекти, практичні завдання тощо;

б) тестування може створювати стрес для учнів, особливо якщо вони відчують невпевненість у своїх знаннях чи мають високі очікування – це може вплинути на результати тестування та не відображати справжній рівень знань учнів;

в) тестування може бути обмежене у своїй репрезентативності, оскільки воно може не враховувати всі аспекти навчання та виховання, такі як соціальні та емоційні аспекти;

г) учні можуть зосередитися на «вивченні на тест» замість засвоєння матеріалу, що може вплинути на якість їхньої освіти та розвитку критичного мислення;

д) стандартизовані тести можуть не враховувати індивідуальні потреби та особливості учнів, що може призвести до несправедливості в оцінці їхнього рівня знань та навичок;

е) тести можуть стати предметом обману або плагіату, особливо в умовах, коли доступність інформації легко дозволяє шахраям отримувати неправдиві результати;

є) підготовка та проведення тестування може бути витратною за часом; крім того, адміністрування, оцінювання та аналіз результатів також вимагає значних ресурсів.

Врахування цих слабких сторін тестування допомагає забезпечити більш об'єктивні та ефективні методи оцінки та вдосконалення якості освіти.

Метод експертної оцінки. Метод експертної оцінки в експертній діяльності в закладах освіти використовується для збору та оцінки експертними групами інформації, яка потім використовується для прийняття рішень або розробки стратегій в освітній сфері. Основна ідея полягає в тому, що група експертів, які мають спеціалізовані знання та досвід у певній галузі, надають свої оцінки та думки з певного питання чи завдання. В методі експертної оцінки в освітній діяльності використовуються такі способи:

а) експерти можуть бути запрошені для розробки нових освітніх програм, планів навчання та методик, що базуються на їхньому досвіді та знаннях;

б) експерти можуть аналізувати існуючі освітні програми та методи навчання, щоб визначити їхню ефективність та розробити рекомендації для покращення;

в) експерти можуть оцінювати якість навчальних матеріалів, підручників, онлайн-курсів тощо, щоб визначити їхню придатність для використання в освітньому процесі;

г) експерти можуть бути задіяні у розробці та валідації оціночних інструментів, таких як тести, оціночні листи, рубрики оцінювання тощо;

д) експертна оцінка може бути використана для визначення стратегій та дій для покращення якості освіти, виходячи з аналізу експертної інформації.

В цілому, метод експертної оцінки дозволяє використовувати знання та досвід експертів для розробки та вдосконалення освітніх програм, методів навчання та оціночних інструментів з метою поліпшення якості освіти.

Використання методу експертної оцінки в експертній діяльності в закладах освіти може включати наступні етапи:

1. Етап визначення цілей: спочатку потрібно чітко визначити цілі та завдання, для яких буде використовуватися метод експертної оцінки – це може бути оцінка якості освітніх програм, вибір найкращих методів навчання чи оцінка ефективності освітніх політик.

2. Етап вибору експертів: експерти повинні мати достатні знання та досвід, щоб забезпечити об'єктивну та компетентну оцінку.

3. Етап визначення показників: експерти спільно визначають список показників або критеріїв, за якими буде проводитися оцінка – ці показники можуть включати різноманітні аспекти освітнього процесу, такі як якість навчальних матеріалів, педагогічні методи, рівень знань учнів тощо.

4. Етап проведення оцінювання за допомогою шкали: експерти використовують певну шкалу (наприклад, числову або категоріальну) для оцінки кожного показника на основі їхнього професійного досвіду та експертної інтуїції.

5. Етап аналізу результатів: після того, як всі експерти подають свої оцінки, проводиться аналіз результатів – це може включати узагальнення оцінок, виявлення загальних тенденцій, ідентифікацію сильних та слабких сторін освітнього процесу тощо.

6. Етап формування висновків та рекомендацій: на основі аналізу результатів експертна група формує висновки та рекомендації щодо подальших дій – це може включати розробку стратегій покращення освітнього процесу, вибір оптимальних методів навчання або рекомендації щодо вдосконалення освітніх політик.

Метод експертної оцінки в експертній діяльності в закладах освіти має сильні сторони, які допомагають вирішувати різноманітні завдання та розв'язувати проблеми в освіті:

а) експерти, які задіяні у процесі експертної оцінки, мають спеціалізовані знання та досвід в конкретній галузі освіти – це дозволяє їм давати обґрунтовані оцінки та рекомендації з певних питань;

б) при правильному підході експертна оцінка може бути досить об'єктивною, оскільки вона базується на знаннях та досвіді експертів у конкретній галузі;

в) метод експертної оцінки може бути досить швидким та ефективним способом збору та аналізу інформації; експерти зазвичай можуть швидко дати свою оцінку з певного питання;

г) участь в експертній оцінці може бути використана як можливість для підвищення кваліфікації та професійного зростання для експертів в галузі освіти;

д) залучення декількох експертів може призвести до розгалужених думок та поглядів на певну проблему, що може збагатити процес прийняття рішень та забезпечити більш об'єктивний підхід;

е) експертна оцінка може допомогти у прийнятті обґрунтованих рішень щодо розробки та вдосконалення освітніх програм, методів навчання, оціночних інструментів тощо;

є) знання та досвід експертів можуть допомогти прогнозувати та виявляти тенденції в освітній сфері, що дозволяє адаптувати освітні програми та методи відповідно до майбутніх потреб.

Ці сильні сторони методу експертної оцінки роблять його важливим інструментом у вдосконаленні та розвитку освітньої системи.

Хоча метод експертної оцінки має свої переваги, він також має деякі слабкі сторони, які важливо враховувати:

а) оцінки експертів можуть бути суб'єктивними та залежати від їхнього особистого досвіду, поглядів та впливу зовнішніх факторів – це може призвести до відмінних оцінок між різними експертами;

б) участь у методі експертної оцінки може обмежитися лише групою конкретних експертів, що може викликати неоднорідність думок та перспектив, які не відображають широкого спектру думок;

в) залучення експертів у процес оцінки може бути часо- та ресурсозатратним, оскільки вимагає організації збору й аналізу даних, а також координації роботи експертної групи;

г) експертна оцінка може бути суб'єктом впливу зовнішніх чинників, таких як політичні та економічні інтереси, що може призвести до прийняття необ'єктивних рішень;

д) експерти можуть мати обмежений обсяг знань або досвіду у певній галузі, що може обмежити їхню здатність надавати об'єктивні та інформовані оцінки;

е) склад експертної групи може не відображати різноманіття думок та поглядів, що існують у великій групі зацікавлених сторін;

є) навіть з великою кількістю експертів, неможливо передбачити результати експертної оцінки з абсолютною впевненістю через суб'єктивний характер процесу.

Загальною метою є забезпечення того, щоб переваги методу експертної оцінки переважали його слабкі сторони, і це може бути досягнуто за допомогою правильної організації процесу та обґрунтованого використання результатів.

Документальний аналіз. Метод документального аналізу в експертній діяльності в закладах освіти використовується для аналізу різноманітної документації, такої як освітні програми, навчальні матеріали, звіти, статистика тощо. Цей метод дозволяє експертам отримати об'єктивну інформацію про стан освітнього процесу, його ефективність та потенційні проблеми. В методі документального аналізу в освіті можуть використовуватися такі способи:

а) експерти можуть аналізувати освітні програми, оцінюючи їхню структуру, зміст, відповідність освітнім стандартам, актуальність та адаптованість до потреб учнів та сучасних вимог;

б) експерти можуть вивчати та оцінювати якість навчальних матеріалів, таких як підручники, методичні посібники, онлайн-ресурси тощо, з огляду на їхню наочність, зрозумілість, відповідність навчальним цілям та потребам учнів;

в) експерти можуть аналізувати звіти та документацію, яку надають заклади освіти, щоб оцінити їхню ефективність, фінансовий стан, рівень участі учнів тощо;

г) експерти можуть аналізувати статистичні дані про успішність учнів, випускників, викладачів, а також інші показники, які можуть свідчити про стан освіти та потреби закладу;

д) експерти можуть аналізувати результати досліджень у сфері освіти, щоб оцінити новітні тенденції, знаходження та пропозиції, які можуть бути використані для покращення освітньої практики.

Метод документального аналізу дозволяє експертам отримати об'єктивну та систематизовану інформацію про різні аспекти освітнього процесу, що допомагає приймати обґрунтовані рішення та розробляти стратегії покращення.

Використання методу документального аналізу в експертній діяльності в закладах освіти складається з таких етапів:

На першому етапі експерт чи команда експертів визначають мету та об'єкт аналізу. Вони визначають, яку документацію необхідно проаналізувати і для яких конкретних цілей.

Експерти збирають необхідні документи для подальшого аналізу. Це може включати освітні програми, навчальні плани, підручники, звіти, статистичні дані, наукові дослідження, реєстраційні документи тощо.

Експерти перевіряють достовірність та актуальність зібраної документації. Вони враховують джерело інформації, дату публікації, методи збору даних тощо.

Експерти докладно вивчають зібрані документи з метою отримання інформації, яка відповідає на поставлені запитання та цілі аналізу. Вони можуть використовувати різні методи аналізу, такі як текстовий аналіз, категоризація, порівняння тощо.

Після аналізу документів експерти проводять інтерпретацію отриманих результатів. Вони формулюють висновки та рекомендації на основі отриманої інформації.

Експерти складають звіт про результати аналізу, в якому вони висвітлюють виявлені тенденції, проблеми, рекомендації та можливі шляхи вдосконалення освітнього процесу.

Звіт про результати аналізу може використовуватися для прийняття рішень управлінням закладу освіти, розробки стратегій розвитку, удосконалення освітніх програм тощо.

Метод документального аналізу в експертній діяльності в закладах освіти має такі сильні сторони, які роблять його ефективним інструментом для аналізу та вдосконалення освітньої системи:

а) документи, такі як освітні програми, навчальні матеріали, звіти, статистичні дані тощо, є об'єктивними джерелами інформації, які не впливають на суб'єктивність експертів – це дозволяє отримувати більш об'єктивні результати аналізу;

б) багато документів доступні для аналізу в закладах освіти без додаткових витрат часу та ресурсів на збір інформації – це забезпечує ефективний та швидкий процес аналізу;

в) за допомогою методу документального аналізу можна проаналізувати різноманітну документацію, що охоплює різні аспекти освітнього процесу, від навчальних програм до фінансових звітів;

г) документальний аналіз дозволяє систематизувати інформацію та виділити ключові аспекти, які потребують уваги – це сприяє кращому розумінню стану справ у освітній сфері;

д) залучення експертів для аналізу документів може допомогти забезпечити більш об'єктивну оцінку стану різних аспектів освітнього процесу, оскільки думки та експертні оцінки обґрунтовуються конкретними даними;

е) аналіз різних документів дозволяє порівняти різні аспекти освітнього процесу в часі, в різних групах чи регіонах, що допомагає виявити тенденції та визначити найкращі практики;

є) метод документального аналізу може бути застосований для різних завдань, від оцінки ефективності освітніх програм до виявлення потреб учнів та розробки стратегій покращення.

Хоча метод документального аналізу має свої переваги, він також має деякі обмеження та слабкі сторони:

а) документи можуть бути підготовлені з певними прихованими мотивами або впливами; наприклад, звіти про успішність можуть бути представлені з прихованням недоліків – це може спричинити виникнення неточностей або приховання проблем у документах;

б) не всі дані можуть бути легко доступні для аналізу; деяка інформація може бути конфіденційною або недоступною для загального використання, що може обмежувати обсяг і об'єктивність документального аналізу;

в) різні документи можуть мати різний ступінь об'єктивності та достовірності; наприклад, якість інформації у статистичних звітах може варіюватися залежно від джерела та методів збору даних;

г) документи часто не надають достатньої інформації щодо контексту, у якому були створені – це може призвести до неправильного тлумачення даних або недостатньо об'єктивного розуміння ситуації;

д) документальний аналіз не завжди дає можливість прямого спілкування з учасниками освітнього процесу, що може призвести до обмеженості розуміння їхніх потреб та поглядів;

е) процес документального аналізу може займати значну кількість часу, особливо коли необхідно аналізувати велику кількість документів або коли інформація потребує додаткової перевірки;

е) для аналізу документів часто потрібне спеціалізоване експертне знання, що може бути недоступним або обмеженим для деяких експертів.

Врахування перелічених недоліків методу документального аналізу дозволяє експертам забезпечити більш об'єктивний та повний аналіз освітнього процесу.

Таким чином, описані емпіричні методи – опитування, спостереження, експериментальні дослідження, тестування, експертне оцінювання та документальний аналіз – дозволяють експертам отримати об'єктивну інформацію про різні аспекти освітнього процесу та розробити рекомендації для його покращення.

Розглянемо *статистичні методи*, які використовуються в якості інструментів в експертній діяльності в закладах освіти для аналізу та інтерпретації даних з метою прийняття обґрунтованих рішень. Серед різноманіття статистичних методів у експертній діяльності найчастіше використовуються такі: дескриптивна статистика, кореляційний аналіз, регресійний аналіз, факторний аналіз, аналіз варіації та кластерний аналіз.

1. *Дескриптивна статистика*. Цей метод використовується для опису і узагальнення даних, що дозволяє експертам зрозуміти розподіл, центр та розсіювання даних. Наприклад, за допомогою дескриптивної статистики можна аналізувати середній бал здобувачів, ступінь рівномірності розподілу оцінок тощо. Тобто, дескриптивна статистика використовується в експертній діяльності в закладах освіти для аналізу та інтерпретації даних з метою отримання об'єктивної інформації про різні аспекти навчального процесу та його результатів. Перелічимо основні способи, які демонструють, як дескриптивна статистика може бути використана в експертній діяльності в освіті:

а) експерти можуть використовувати дескриптивну статистику для опису розподілу різних параметрів учнів, таких як віковий розподіл, стать, етнічна приналежність тощо – це дозволяє краще зрозуміти демографічний склад студентів та враховувати це при розробці освітніх програм та стратегій навчання;

б) дескриптивна статистика дозволяє розраховувати такі показники, як середнє значення, медіана, мода, дисперсія, стандартне відхилення тощо – ці показники можуть бути використані для оцінки середнього рівня знань учнів, розподілу оцінок, стабільності навчальних досягнень тощо;

в) дескриптивна статистика дозволяє порівнювати показники у різні періоди часу – експерти можуть використовувати цей метод для виявлення тенденцій у відвідуваності, успішності учнів, змін у методах викладання тощо;

г) дескриптивна статистика дозволяє групувати дані в класи або інтервали, що дозволяє здійснювати більш зручний та компактний аналіз –

наприклад, можна розділити учнів за віковими групами або за результатами тестування;

д) дескриптивна статистика допомагає визначити стандартні значення та нормативи для різних показників успішності та досягнень учнів – це дозволяє порівнювати досягнення учнів із загальноприйнятими стандартами та визначати області для покращення.

Дескриптивна статистика є важливим інструментом для збору, опису та аналізу даних у сфері освіти, що допомагає експертам робити об'єктивні висновки та приймати обґрунтовані рішення для покращення навчального процесу.

Застосування дескриптивної статистики в експертній діяльності в закладах освіти може бути поділене на такі етапи:

На першому етапі експерти визначають мету аналізу та конкретні параметри або змінні, які вони планують дослідити. Наприклад, ціллю може бути вивчення рівня успішності учнів у певному предметі.

Експерти збирають необхідні дані для аналізу. Це може включати оцінки учнів, демографічні дані, розклади занять, результати тестувань тощо.

На третьому етапі експерти використовують дескриптивну статистику для опису та узагальнення зібраних даних. Вони можуть розраховувати середні, медіани, моди, дисперсії, стандартні відхилення тощо для різних параметрів.

Часто експерти використовують візуалізацію даних, таку як графіки, діаграми або гістограми, щоб краще розуміти розподіл та взаємозв'язки між даними.

Після опису та узагальнення даних експерти проводять аналіз результатів, виявляють тенденції, закономірності та особливості. Вони можуть порівнювати дані з попередніми періодами, встановлювати зв'язки між різними змінними тощо.

На основі аналізу даних експерти формулюють висновки та рекомендації. Це можуть бути рекомендації щодо покращення навчального процесу, впровадження нових методів навчання або вдосконалення освітніх програм.

Завершальним етапом є підготовка звіту, в якому експерти детально описують проведений аналіз, висновки та рекомендації. Цей звіт може використовуватися управліннями закладу освіти для прийняття рішень та розробки стратегій розвитку.

Ці етапи дозволяють ефективно використовувати дескриптивну статистику в експертній діяльності в закладах освіти для отримання об'єктивної інформації та прийняття обґрунтованих рішень.

Використання дескриптивної статистики в експертній діяльності в закладах освіти має кілька сильних сторін:

а) дескриптивна статистика надає можливість отримати об'єктивну інформацію про характеристики та тенденції в освітньому процесі – це дозволяє експертам обґрунтовувати свої висновки на конкретних даних, а не на суб'єктивних думках чи припущеннях;

б) дескриптивна статистика дозволяє аналізувати великі обсяги даних та визначати їх основні характеристики, такі як центральні та варіаційні показники – це допомагає отримати повну картину ситуації в освітньому закладі;

в) використання графіків, діаграм та інших візуальних засобів дозволяє зробити аналіз даних більш зрозумілим та доступним – це сприяє кращому сприйняттю результатів аналізу експертами та управлінцями закладів освіти;

г) дескриптивна статистика допомагає впорядкувати та систематизувати дані, що збираються – це полегшує процес аналізу та робить його більш ефективним;

д) аналіз, здійснений за допомогою дескриптивної статистики, надає базу для прийняття обґрунтованих рішень управлінцями закладів освіти – це дозволяє вдосконалювати навчальний процес та досягати кращих результатів у навчанні»;

е) однією з переваг дескриптивної статистики є можливість отримати стабільні результати, які можуть бути відтворені та перевірені в майбутньому.

Використання дескриптивної статистики в експертній діяльності в закладах освіти також має свої обмеження та слабкі сторони:

а) дескриптивна статистика може надати загальну картину, але вона не завжди в змозі виявити складні взаємозв'язки та неочікувані закономірності, які можуть існувати у сфері освіти;

б) дескриптивна статистика дає змогу описати ситуацію, але не завжди визначає причинно-наслідкові зв'язки – наприклад, вона може показати, що результати тестування погіршилися, але не вказує на причини цього зниження;

в) дескриптивна статистика не завжди враховує особливості конкретного контексту закладу освіти – результати аналізу можуть бути неточними або неповними, якщо не враховувати усі фактори, що впливають на навчальний процес;

г) дескриптивна статистика може бути обмеженою у виявленні складних тенденцій або закономірностей в даних – вона не завжди дозволяє зробити глибокий аналіз та зрозуміти причини, що лежать в основі спостережуваних явищ;

д) якість та достовірність даних має велике значення для точності результатів, отриманих за допомогою дескриптивної статистики – якщо дані неповні або неточні, аналіз може бути неадекватним;

е) дескриптивна статистика дозволяє аналізувати минулі дані, але вона не надає засобів для прогнозування майбутніх подій або результатів.

Отже, хоча дескриптивна статистика є важливим інструментом для аналізу даних в освітній сфері, вона має свої обмеження та необхідність враховувати їх при її використанні.

Кореляційний аналіз. Кореляційний аналіз використовується в експертній діяльності в закладах освіти для визначення ступеня зв'язку між двома або більше змінними. Цей метод дозволяє встановлювати, наскільки зміна однієї змінної пов'язана зі зміною іншої змінної та визначати напрямок та силу цього зв'язку. Перелічимо основні способи використання кореляційного аналізу в експертній діяльності в освіті:

а) експерти можуть використовувати кореляційний аналіз для встановлення зв'язку між показниками успішності учнів (наприклад, оцінками за тести, рівнем знань та результатами зовнішнього незалежного оцінювання);

б) кореляційний аналіз дозволяє встановити, чи існує зв'язок між різними факторами (наприклад, рівнем освіти батьків, кількістю годин самостійної підготовки) та навчальними досягненнями учнів;

в) експерти можуть використовувати кореляційний аналіз для визначення, чи існує зв'язок між впровадженням певних освітніх програм або методів навчання та покращенням навчальних досягнень учнів;

г) на основі кореляційного аналізу експерти можуть робити прогнози щодо майбутніх успішних досягнень учнів на основі їхніх попередніх результатів та інших факторів, що впливають на навчання;

д) кореляційний аналіз дозволяє експертам виявити взаємодію між різними змінними та з'ясувати, як вони впливають одна на одну в контексті освітнього процесу.

Отже, кореляційний аналіз в експертній діяльності в закладах освіти допомагає розуміти та аналізувати зв'язки між різними аспектами освіти та вирішувати питання щодо ефективності навчання та виховання.

В застосуванні кореляційного аналізу в експертній діяльності в закладах освіти виділяють такі етапи:

Етап підготовки до дослідження: експерти формулюють конкретні питання, на які вони хочуть знайти відповідь за допомогою кореляційного аналізу; проводиться визначення змінних, які планується дослідити та вивчити їхній взаємозв'язок; організовується збір необхідної інформації або даних, що відображають вибрані змінні.

Етап аналізу даних: проводиться застосування відповідних статистичних методів для розрахунку коефіцієнта кореляції, який визначає ступінь зв'язку між змінними; здійснюється аналіз та інтерпретація отриманих результатів, визначення ступеня та напрямку взаємозв'язку між змінними.

Етап формулювання висновків та планування подальших дій: формуються висновки на основі результатів аналізу кореляції, визначення суттєвості та характеру взаємозв'язку між змінними; залежно від отриманих результатів розробляється план подальших кроків, таких як впровадження нових освітніх програм або методів навчання, розробка індивідуальних підходів до учнів тощо.

Таким чином визначені етапи допомагають ефективно використовувати кореляційний аналіз у дослідженнях та робити обґрунтовані висновки щодо взаємозв'язків між різними аспектами освітнього процесу.

Застосування кореляційного аналізу в експертній діяльності в закладах освіти має такі сильні сторони:

а) кореляційний аналіз дозволяє експертам виявляти зв'язки між різними змінними, такими як успішність учнів та фактори, що впливають на неї, що допомагає зрозуміти, які фактори є важливими для успішної освіти;

б) кореляційний коефіцієнт надає кількісну міру ступеня зв'язку між змінними, що дозволяє експертам оцінити силу та напрямок зв'язку;

в) кореляційний аналіз допомагає уникнути помилкових висновків, які можуть виникнути внаслідок відсутності зв'язку між змінними або наявності прихованих факторів;

г) шляхом аналізу кореляційних зв'язків експерти можуть визначити, які аспекти освітнього процесу слід вдосконалювати або на які фактори слід звернути особливу увагу;

д) результати кореляційного аналізу можуть бути використані як основа для прийняття рішень щодо поліпшення навчального процесу, впровадження нових програм або розробки індивідуальних підходів до учнів;

е) хоча кореляція не підтверджує причинно-наслідкові зв'язки, вона може служити основою для подальших досліджень, спрямованих на виявлення причин зв'язків між змінними.

Хоча кореляційний аналіз є корисним інструментом для дослідження зв'язків між різними змінними в експертній діяльності в закладах освіти, він також має деякі обмеження і слабкі сторони:

а) кореляційний аналіз показує лише наявність зв'язку між змінними, але не дозволяє встановити причинно-наслідкові зв'язки між ними — це означає, що неможливо визначити, яка змінна впливає на іншу або чи існує інший фактор, який впливає на обидві змінні;

б) кореляційний аналіз може бути викривлений, якщо досліджувані змінні залежать від одного чи декількох спільних факторів, які не враховані у дослідженні – це може призвести до неправильної інтерпретації результатів;

в) кореляційний аналіз дозволяє оцінити зв'язок між змінними в межах вже наявних даних – однак екстраполяція результатів за межі цих даних може бути небезпечною і може призвести до неточних прогнозів;

г) при великій кількості змінних може виникнути випадковий зв'язок, який не має реального обґрунтування – це особливо стосується випадків, коли в дослідженні використовуються невеликі обсяги даних;

д) кореляційний аналіз передбачає лінійну залежність між змінними – він може не виявити складні нелінійні взаємозв'язки між змінними.

Отже, кореляційний аналіз є потужним інструментом для розуміння зв'язків у сфері освіти та допомагає експертам приймати обґрунтовані рішення на основі даних. Втім, кореляційний аналіз має свої обмеження, і експерти повинні ретельно враховувати ці фактори при використанні його результатів у прийнятті рішень в галузі освіти.

Регресійний аналіз. Регресійний аналіз використовується в експертній діяльності в закладах освіти для вивчення взаємозв'язку між залежною змінною (яка потребує пояснення) і незалежними змінними (факторами, які впливають на залежну змінну). Основна мета регресійного аналізу – встановлення функціонального відношення між цими змінними, що дозволяє прогнозувати значення залежної змінної на основі значень незалежних змінних. Наприклад, експерти можуть використовувати регресійний аналіз для прогнозування успішності учнів на основі їхньої участі в певних навчальних програмах або заходах.

У контексті експертної діяльності в освіті регресійний аналіз може бути використаний, наприклад, для таких цілей:

а) експерти можуть використовувати регресійний аналіз для встановлення зв'язку між такими факторами, як час вивчення, рівень батьківської підтримки, кількість відвідуваних занять і успішністю учнів – це допоможе у визначенні факторів, які найбільше впливають на навчальні досягнення, та розробці ефективних стратегій для підвищення успішності;

б) регресійний аналіз може використовуватися для визначення впливу різних освітніх програм або методів навчання на навчальні досягнення учнів – наприклад, він може допомогти визначити, яка програма є найефективнішою для покращення результатів учнів;

в) регресійний аналіз може допомогти виявити індивідуальні потреби учнів та розробити персоналізовані підходи до навчання – наприклад, він

може показати, які фактори впливають на навчальні досягнення різних груп учнів і як ці фактори можуть бути враховані у процесі навчання;

г) регресійний аналіз може допомогти адміністрації закладу освіти приймати обґрунтовані рішення щодо розподілу ресурсів, вдосконалення навчальних програм та підвищення якості навчання.

Отже, регресійний аналіз може бути потужним інструментом для вивчення та вдосконалення освітнього процесу в закладах освіти.

Процес застосування регресійного аналізу в експертній діяльності в закладах освіти поділяють на такі етапи:

Етап підготовки до дослідження: експерти визначають основні питання, на які вони хочуть знайти відповідь за допомогою регресійного аналізу – наприклад, це може бути вивчення впливу різних факторів на навчальні досягнення учнів; експерти визначають, які змінні будуть досліджуватися та яка з них є залежною змінною (яка потребує пояснення) і які є незалежними змінними (факторами, що впливають на залежну змінну); організовується збір необхідної інформації або даних, що відображають вибрані змінні.

Етап аналізу даних: експерти використовують статистичні методи для побудови регресійної моделі, яка відображає зв'язок між залежною і незалежними змінними; визначення значущості кожного коефіцієнта регресії для встановлення, які фактори мають статистично значущий вплив на залежну змінну.

Етап формулювання висновків та організації подальших дій: експерти формулюють висновки на основі аналізу регресійних зв'язків, визначають фактори, що мають найбільший вплив на залежну змінну, і роблять висновки щодо статистичної значущості результатів; на основі виявлених взаємозв'язків експерти розробляють рекомендації щодо подальших дій, наприклад, щодо поліпшення навчального процесу, розробки індивідуальних підходів до учнів тощо.

Застосування регресійного аналізу в експертній діяльності в закладах освіти має декілька сильних сторін:

а) регресійний аналіз дозволяє експертам виявляти та вивчати зв'язки між різними змінними, такими як вплив певних факторів на успішність учнів, що дозволяє краще розуміти фактори, які впливають на освітній процес;

б) регресійний аналіз дозволяє прогнозувати значення залежної змінної на основі значень незалежних змінних – це може бути корисно для передбачення навчальних досягнень учнів або ефективності певних освітніх програм;

в) регресійний аналіз дозволяє визначити, які фактори мають статистично значущий вплив на залежну змінну і в якій мірі – це допомагає ідентифікувати ключові аспекти, які слід враховувати при плануванні освітніх стратегій;

г) результати регресійного аналізу можуть служити основою для прийняття обґрунтованих рішень щодо вдосконалення освітнього процесу, впровадження нових програм або розробки індивідуальних підходів до учнів;

д) хоча регресійний аналіз не підтверджує причинно-наслідкові зв'язки, він може надати інформацію, яка допоможе в подальших дослідженнях встановити такі зв'язки.

Хоча регресійний аналіз є корисним інструментом для дослідження зв'язків між змінними в експертній діяльності в закладах освіти, він також має деякі слабкі сторони:

а) регресійний аналіз передбачає лінійну залежність між змінними, що може не враховувати складні нелінійні взаємозв'язки між ними – це може призвести до неправильного або недостатнього виявлення залежності між змінними;

б) якщо у моделі присутня велика кореляція між незалежними змінними, це може призвести до мультиколінеарності, що робить оцінку коефіцієнтів регресії неправильною або нестабільною;

в) регресійний аналіз дозволяє прогнозувати значення залежної змінної лише в межах діапазону даних, на яких була побудована модель – екстраполяція результатів за межі цих даних може бути недостовірною;

г) регресійний аналіз вимагає наявності достатньої кількості даних для побудови надійної моделі – у випадку недостатньої кількості даних може бути складно або неможливо виявити статистично значущі зв'язки між змінними;

д) регресійний аналіз дозволяє виявляти асоціації між змінними, але не підтверджує причинно-наслідкових зв'язків між ними – це означає, що, хоча дві змінні можуть бути пов'язані, вони можуть не мати причинно-наслідкового зв'язку.

Отже, регресійний аналіз є потужним інструментом для аналізу даних у галузі освіти, що допомагає експертам отримати більш глибоке розуміння освітнього процесу та приймати обґрунтовані рішення. Але при використанні регресійного аналізу в експертній діяльності в освіті важливо враховувати перелічені слабкі сторони та обмеження для правильної інтерпретації результатів і прийняття обґрунтованих рішень.

Факторний аналіз. Факторний аналіз – це статистичний метод, який використовується для виявлення взаємозв'язків між спостережуваними змінними та для визначення основних факторів, які впливають на набір даних. Цей метод дозволяє виявити та визначити вплив факторів на результати дослідження. Освітні експерти можуть використовувати факторний аналіз для визначення факторів, які впливають на успішність викладання або навчання у певному закладі освіти.

У контексті експертної діяльності в закладах освіти факторний аналіз може бути використаний у таких випадках:

а) факторний аналіз дозволяє ідентифікувати основні фактори, які пояснюють змінність в наборі даних – наприклад, у контексті освіти це можуть бути фактори, які впливають на навчальні досягнення учнів, такі як рівень вчителів, доступність ресурсів, сімейна підтримка тощо;

б) за допомогою факторного аналізу можна класифікувати студентів або школи за певними характеристиками або факторами – наприклад, групування шкіл за їхнім рівнем ефективності або студентів за їхніми навчальними стилями;

в) факторний аналіз може допомогти визначити основні аспекти, які впливають на успішність студентів або ефективність навчальних програм – це може допомогти експертам розробити програми підтримки для студентів, які потребують додаткової допомоги;

г) факторний аналіз може бути використаний для визначення ефективності певних інтервенцій або програм в освітній сфері – він дозволяє встановити, які фактори змінюються в результаті введення нових методик навчання або інших освітніх інтервенцій;

д) факторний аналіз може бути використаний для прогнозування результатів на основі певних характеристик або факторів – наприклад, визначення факторів, які найбільше впливають на успішність вступу до закладу вищої освіти.

Таким чином, факторний аналіз є потужним інструментом для аналізу даних в освітній сфері, що дозволяє експертам краще розуміти та впливати на освітній процес.

В експертній діяльності в закладах освіти застосування факторного аналізу ділиться на такі етапи:

Етап підготовки та обробки даних: організація збору необхідних даних, які можуть включати результати навчання, соціодемографічні характеристики учнів, оцінки вчителів, вміст навчальних програм тощо; очищення та перевірка даних на наявність аномалій, втрат чи неточностей.

Етап вибору методу та проведення аналізу: вибір відповідного методу факторного аналізу відповідно до поставленої задачі; виконання факторного аналізу для виявлення складових, які пояснюють варіабельність у вихідних даних.

Етап інтерпретації та визначення назв факторів: інтерпретація отриманих факторів з урахуванням їхнього змісту та значущості в контексті освітньої діяльності; призначення зрозумілих та інформативних назв для кожного виявленого фактора.

Етап підтвердження та валідації результатів: проведення додаткових аналізів для перевірки стабільності та достовірності отриманих факторів;

валідація результатів на інших незалежних наборах даних для підтвердження їхньої правомірності.

Етап використання результатів: використання отриманих факторів для прийняття рішень та розробки стратегій в освітній практиці; інтеграція результатів факторного аналізу у розробку політик, програм навчання та методик.

Таким чином визначені етапи допомагають систематизувати та структурувати процес застосування факторного аналізу в експертній діяльності в закладах освіти, що дозволяє ефективніше використовувати отримані результати для покращення якості освіти.

Застосування факторного аналізу в експертній діяльності в закладах освіти має кілька сильних сторін:

а) факторний аналіз дозволяє виявити основні фактори, які пояснюють змінність у наборі даних – це допомагає експертам отримати більш глибоке розуміння тих аспектів освітнього процесу, які можуть впливати на результати навчання;

б) факторний аналіз може допомогти виявити складні взаємозв'язки між різними змінними в навчальному середовищі – він дозволяє згрупувати багато змінних в декілька основних факторів, що спрощує аналіз та розуміння даних;

в) застосування факторного аналізу може допомогти в розробці індивідуалізованих підходів до навчання та підтримки учнів – він дозволяє ідентифікувати фактори, які впливають на успішність кожного учня, що може бути використано для розробки персоналізованих навчальних стратегій;

г) факторний аналіз допомагає зрозуміти, які аспекти освітнього середовища найбільше впливають на навчання та розвиток учнів – це може використовуватися для вдосконалення програм навчання, вибору ефективних методів навчання та покращення загальної якості освіти;

д) результати факторного аналізу можуть служити основою для прийняття рішень в освітній сфері – вони надають експертам об'єктивні дані, на основі яких можна розробляти стратегії та політики для поліпшення умов навчання та досягнення кращих результатів;

е) факторний аналіз допомагає розкрити складні взаємозв'язки між різними змінними в освітньому контексті, що дає можливість експертам отримати глибше розуміння процесів, що відбуваються у закладах освіти;

е) факторний аналіз дозволяє ідентифікувати основні фактори, які впливають на успішність навчання та розвиток учнів – це може бути важливою інформацією для розробки стратегій підтримки та покращення якості освіти;

ж) результати факторного аналізу можуть використовуватися для впровадження покращень у навчальний процес – наприклад, вони можуть допомогти визначити найбільш ефективні методи навчання або впливати на організаційні зміни в закладі освіти;

з) завдяки факторному аналізу можна розробляти індивідуалізовані підходи до навчання, враховуючи індивідуальні потреби та особливості учнів – це може підвищити мотивацію до навчання та покращити результати учнів;

и) результати факторного аналізу можуть служити основою для прийняття обґрунтованих рішень у сфері освіти – вони надають конкретні дані та рекомендації, які можна використовувати при розробці стратегій та політик для покращення освітнього процесу.

Хоча факторний аналіз є потужним інструментом для розуміння складних зв'язків у навчальному середовищі, він також має деякі слабкі сторони:

а) результати факторного аналізу можуть значно залежати від якості та точності вхідних даних – неправильність або неповнота даних може спричинити неточності у визначенні факторів та їх вагомості;

б) вибір методу факторного аналізу та інтерпретація отриманих результатів можуть бути суб'єктивними і залежати від професійного досвіду та суб'єктивних оцінок дослідника;

в) у навчальному середовищі може бути велика різноманітність учнів, вчителів, програм та шкільних умов – ця неоднорідність може ускладнити проведення факторного аналізу та узагальнення отриманих результатів;

г) отримані фактори можуть бути неправильно інтерпретовані, що може призвести до прийняття неправильних рішень у сфері освіти – неправильне розуміння важливості та впливу факторів може призвести до неправильних стратегій покращення освіти;

д) результати факторного аналізу можуть бути обмеженими у своїй можливості узагальнення на інші навчальні контексти чи групи учнів – це може бути обумовлено специфічними характеристиками досліджуваних об'єктів та обставинами дослідження;

е) факторний аналіз дозволяє виявити зв'язки між змінними, але він не надає прямі докази про причинно-наслідкові зв'язки між цими факторами – це може ускладнити прийняття рішень з урахуванням отриманих результатів;

є) факторний аналіз не завжди враховує всі можливі контекстуальні фактори, які можуть впливати на освітній процес – наприклад, він може не враховувати культурні аспекти або індивідуальні особливості навчального середовища;

ж) вибір факторів для включення в аналіз може бути суб'єктивним – експерти можуть мати різні точки зору на те, які аспекти повинні бути

включені у аналіз, що може призвести до відбору неінформативних або несуттєвих факторів;

з) існує різноманіття методів факторного аналізу, і вибір конкретного методу може бути важливим для отримання правильних результатів – неправильний вибір методу може призвести до неточностей у виявленні факторів;

и) отримані результати факторного аналізу можуть бути складними для інтерпретації, особливо якщо вони містять багато факторів або їх взаємодії – інтерпретація отриманих факторів може вимагати великого обсягу професійного досвіду та експертного знання.

Отже, факторний аналіз є потужним інструментом для аналізу факторів впливу на результативність освітнього процесу. Але при його використанні в експертній діяльності в освіті важливо враховувати перелічені слабкі сторони та обмеження для правильної інтерпретації висновків і прийняття обґрунтованих рішень.

Аналіз варіації. Аналіз варіації, або дисперсійний аналіз, є потужним інструментом для виявлення статистично значущих відмінностей між групами даних. Цей метод використовується для порівняння середніх значень трьох або більше груп. Експерти можуть використовувати аналіз варіації для визначення впливу різних методів навчання або програм навчання на академічні досягнення учнів.

У контексті експертної діяльності в закладах освіти аналіз варіації може бути використаний наступним чином:

а) експерти можуть використовувати аналіз варіації для оцінки ефективності різних методів навчання – наприклад, вони можуть порівнювати середній рівень знань учнів, які використовували різні підходи до навчання, і визначити, який метод є найбільш ефективним;

б) аналіз варіації може допомогти в оцінці ефективності освітніх програм, інтервенцій та стратегій – він дозволяє експертам виявити, чи є статистично значущі різниці у досягненнях учнів, які брали участь у програмі, порівняно з тими, хто не брав участь;

в) аналіз варіації може бути використаний для визначення впливу різних факторів середовища на навчальний процес – наприклад, експерти можуть досліджувати, чи є статистично значущі відмінності в досягненнях учнів у школах з різним рівнем фінансування чи з різним складом вчителів;

г) аналіз варіації дозволяє визначити, чи є статистично значущі відмінності в результативності учнів до та після впровадження певної програми або змін у навчальному процесі;

д) аналіз варіації може допомогти виявити індивідуальні різниці у досягненнях учнів та ідентифікувати фактори, які впливають на ці різниці – це може сприяти розробці індивідуалізованих підходів до навчання.

Основні кроки використання аналізу варіації включають:

Етап формулювання гіпотез: експерти формулюють гіпотези про можливі різниці між групами, наприклад, щодо ефективності різних методів навчання або впливу різних факторів на результати освіти.

Етап вибору відповідних даних: експерти збирають дані про рівень досягнень учнів або інші показники, які вони планують порівняти між групами.

Етап проведення аналізу: за допомогою відповідних статистичних методів експерти визначають, чи є статистично значущі різниці між групами. Це може включати розрахунок середніх значень, стандартних відхилень та інших мір розподілу, а також використання спеціальних статистичних тестів.

Етап інтерпретації результатів: на основі отриманих даних експерти роблять висновки про статистичну значущість різниць між групами та їхнє практичне значення для освітньої практики.

Етап формулювання висновків та рекомендацій: на основі результатів аналізу експерти формулюють висновки та рекомендації щодо подальших кроків, наприклад, щодо вдосконалення методів навчання, розвитку освітніх програм або вдосконалення управлінської практики в освітніх закладах.

Отже, аналіз варіації допомагає експертам систематично вивчати та оцінювати різноманітні аспекти освіти з метою покращення її якості та ефективності.

Застосування аналізу варіації в експертній діяльності в закладах освіти має кілька сильних сторін:

а) аналіз варіації дозволяє ефективно виявляти статистично значущі відмінності між групами даних, що допомагає експертам зробити об'єктивні висновки;

б) цей метод базується на обробці кількісних даних, що забезпечує об'єктивність та науковість аналізу;

в) аналіз варіації може бути використаний для порівняння різних методів навчання, оцінки ефективності освітніх програм, визначення факторів, що впливають на результативність учнів тощо;

г) виявлення статистично значущих різниць дозволяє підтверджувати або спростовувати гіпотези щодо впливу різних чинників на освітній процес;

д) результати аналізу варіації надають експертам об'єктивну інформацію для прийняття обґрунтованих рішень у сфері освіти;

е) аналіз варіації дозволяє порівнювати групи даних за різними критеріями та встановлювати пріоритети для подальших досліджень чи дій.

Хоча аналіз варіації має багато переваг, він також має деякі слабкі сторони:

а) результати аналізу варіації можуть бути обмеженими якістю та обсягом доступних даних – якщо дані не представлені достатньо повно або

не враховують важливі впливові фактори, результати можуть бути неповними або неадекватними;

б) аналіз варіації може дати статистично значущі результати, але їх інтерпретація може бути складною – наприклад, важливо розрізняти між статистично значущими різницями та практичною значущістю цих різниць;

в) як і з будь-яким статистичним аналізом, існує ризик помилкових висновків через різні фактори, такі як змішання змінних, помилки в даних або неправильне визначення груп;

г) аналіз варіації може вказувати на статистично значущі різниці, але без врахування контексту ці різниці можуть бути неправильно інтерпретовані – наприклад, підтвердження статистично значущих різниць у досягненнях учнів може вимагати подальшого дослідження, щоб визначити причини цих різниць;

д) аналіз варіації може не враховувати всі можливі фактори, які впливають на результати – це може призвести до перекручення або недооцінки впливу деяких чинників.

Отже, аналіз варіації є важливим інструментом у руках експертів в галузі освіти, який допомагає зробити об'єктивні висновки та приймати обґрунтовані рішення для покращення якості та ефективності навчального процесу. Хоча при використанні аналізу варіації в експертній діяльності в освіті важливо враховувати названі слабкі сторони та дотримуватися наукових стандартів для отримання точних та надійних результатів.

Кластерний аналіз. Кластерний аналіз дозволяє експертам розуміти внутрішню структуру даних і виявляти зв'язки між об'єктами в освітньому середовищі. Після групування об'єктів за схожими ознаками, кластерний аналіз дозволяє експертам зрозуміти різноманіття та особливості учнів або закладів освіти, виявити схожість або відмінність у підходах до навчання та управління. Результати кластерного аналізу можуть служити основою для прийняття рішень щодо адаптації навчальних програм, вдосконалення методів навчання, а також для планування розвитку освітніх закладів. Експерти можуть використовувати кластерний аналіз для ідентифікації типів учнів або шкіл за рівнем навчальних досягнень, соціальним статусом тощо.

Кластерний аналіз може бути використаний в експертній діяльності в закладах освіти для різних цілей:

а) експертна група може застосовувати кластерний аналіз для групування учнів або класів за їхніми академічними, психологічними або соціальними характеристиками – це дозволяє підібрати оптимальні навчальні стратегії та ресурси для кожної групи;

б) кластерний аналіз може допомогти виявити освітні тенденції та закономірності серед учнів, класів або шкіл – наприклад, це може

допомогти ідентифікувати групи учнів з різними освітніми потребами або найбільш успішні методи навчання;

в) кластерний аналіз може бути використаний для оцінки якості освіти в різних закладах або регіонах – він допомагає ідентифікувати групи закладів з схожими характеристиками та порівнювати їхні результати;

г) кластерний аналіз може сприяти розробці індивідуальних підходів до навчання та підтримки для різних груп учнів – він допомагає ідентифікувати унікальні потреби та характеристики кожної групи для подальшого персоналізованого підходу;

д) кластерний аналіз може використовуватися для прогнозування успішності учнів або закладів освіти на основі їхніх характеристик та ресурсів – це допомагає закладам приймати інформовані рішення щодо розвитку та покращення навчального процесу.

Основні етапи використання кластерного аналізу включають:

Етап визначення характеристик: експерти визначають характеристики або ознаки, за якими будуть групуватися об'єкти – ці характеристики можуть включати такі аспекти, як академічні досягнення, соціально-економічний статус, рівень мотивації тощо.

Етап вибору методу кластеризації: експерти обирають метод кластеризації, який найкраще відповідає їхнім потребам та характеристикам даних – популярні методи включають ієрархічний кластерний аналіз, метод k-середніх тощо.

Етап виконання аналізу: за допомогою обраного методу експерти проводять кластерний аналіз, який групує об'єкти в кластери на основі схожості характеристик.

Етап оцінки результатів: експерти оцінюють отримані кластери та їхні характеристики, щоб зрозуміти, як вони відображають реальні групи в області освіти – це може включати аналіз структури кластерів, їхніх особливостей та репрезентативності.

Етап інтерпретації результатів: експерти інтерпретують знайдені кластери та надають їм значення у контексті освітньої діяльності – це може допомогти зрозуміти різноманітність учнів або шкіл, виявити схожість або відмінність у підходах до навчання та управління.

Етап формулювання висновків та рекомендації: на основі результатів кластерного аналізу експерти формулюють висновки та рекомендації для подальших дій, таких як адаптація навчальних програм, вдосконалення методів навчання або планування розвитку освітніх закладів.

Сильні сторони кластерного аналізу в експертній діяльності в закладах освіти включають такі фактори:

а) кластерний аналіз дозволяє експертам групувати об'єкти зі схожими характеристиками разом, що допомагає в розумінні структури даних та виявленні зв'язків між ними;

б) метод кластерного аналізу базується на статистичних принципах, що робить його об'єктивним і незалежним від суб'єктивних оцінок;

в) він дозволяє експертам краще зрозуміти різноманітність учнів, класів, шкіл або інших об'єктів освіти, що допомагає в розробці більш індивідуалізованих підходів до навчання та управління;

г) результати кластерного аналізу можуть служити основою для прийняття рішень у плануванні освітніх програм, вдосконаленні методів навчання, розвитку шкіл та інших аспектів освітньої діяльності;

д) кластерний аналіз дозволяє виявити групи учнів або закладів освіти, які можуть потребувати додаткової підтримки або уваги через виявлені характеристики;

е) за допомогою кластерного аналізу можна розробити персоналізовані підходи до навчання, що враховують унікальні потреби та характеристики кожної групи учнів чи класу.

Незважаючи на свої переваги, кластерний аналіз також має деякі обмеження та слабкі сторони в контексті експертної діяльності в закладах освіти:

а) результати кластерного аналізу можуть суттєво відрізнятися в залежності від вибору параметрів та методів обчислення схожості між об'єктами – це може призвести до суб'єктивних оцінок та непередбачуваних результатів;

б) кластерний аналіз може бути чутливим до шуму або аномальних даних, що може призвести до утворення неправильних кластерів або недооцінки реальної структури даних;

в) у деяких випадках об'єкти можуть бути неоднорідними в межах кластерів, що ускладнює інтерпретацію результатів та розробку стратегій дії на основі кластерного аналізу;

г) ефективний кластерний аналіз часто потребує великого обсягу даних, щоб правильно виявити структуру і зв'язки між об'єктами;

д) результати кластерного аналізу можуть бути складними для інтерпретації, особливо якщо виявлені кластери мають складні структури або включають багато змінних;

е) вибір оптимального числа кластерів або методу групування може бути суб'єктивним і потребує виправлення параметрів, щоб отримати надійні результати.

Отже, кластерний аналіз є потужним інструментом в експертній діяльності в освіті, який допомагає зрозуміти різноманітність та особливості учнів, шкіл та інших об'єктів освітнього середовища. Але при його використанні слід враховувати його слабкі та проблемні сторони.

Перелічені статистичні методи дозволяють експертам систематично аналізувати та інтерпретувати дані, що допомагає в прийнятті обґрунтованих рішень у сфері освіти.

Вибір між емпіричними та статистичними методами експертної діяльності в закладах освіти залежить від конкретного завдання, яке передбачається вирішити, а також від доступної інформації та ресурсів. Немає однозначної відповіді на питання про те, які методи оптимальніші, оскільки кожен метод має свої переваги та обмеження. Однак можна врахувати деякі важливі фактори:

Якщо основна мета полягає у розумінні та описі конкретних явищ або процесів в освіті, емпіричні методи, такі як спостереження, інтерв'ю, або фокус-групи, можуть бути більш відповідними. Ці методи дозволяють отримати детальну якісну інформацію та зрозуміти конкретні ситуації.

Якщо потрібно встановити зв'язки або закономірності між різними факторами, статистичні методи, такі як кореляційний аналіз, регресійний аналіз або аналіз варіації, можуть бути більш ефективними. Вони дозволяють виявити статистично значущі взаємозв'язки та зробити прогнози на основі кількісних даних.

Іноді експерти мають доступ лише до обмеженої кількості даних або не мають можливості проводити експерименти або опитування. У таких випадках може бути важливо використовувати методи, які базуються на доступних даних, такі як аналіз документів або статистичний аналіз.

Часто оптимальним підходом може бути використання комбінації емпіричних та статистичних методів. Наприклад, поєднання спостережень з аналізом даних може допомогти зрозуміти явища в освіті з більшою глибиною та точністю.

Отже, вибір між емпіричними та статистичними методами залежить від конкретного контексту та мети дослідження. Важливо обґрунтувати свій вибір та врахувати переваги та обмеження кожного методу.

Запитання для самоперевірки до Розділу 8.

1. *Дайте визначення експерта в галузі освіти.*
2. *Як визначаються найважливіші ролі експерта в галузі освіти?*
3. *В чому полягає відповідальність експерта в галузі освіти?*
4. *Назвіть головні виклики для експертів у галузі освіти?*
5. *Які функції виконують експерти в галузі освіти?*
6. *Якими компетенціями необхідно володіти експерту в галузі освіти для успішного виконання своїх обов'язків?*
7. *Які ставляться вимоги до кваліфікації експертів у галузі освіти?*
8. *Дайте визначення поняття «експертна діяльність в галузі освіти».*

9. *За якими критеріями оцінюється ефективність діяльності експерта в галузі освіти?*
10. *Якими є показники ефективності діяльності експерта в галузі освіти?*
11. *Які методи експертної діяльності в освіті називають емпіричними?*
12. *Перелічіть відомі Вам емпіричні методи експертної діяльності в освіті.*
13. *Які види опитувань використовуються в експертній діяльності в закладах освіти?*
14. *З яких етапів складається організація опитувань в експертній діяльності в закладах освіти?*
15. *Назвіть сильні сторони опитувань в експертній діяльності в закладах освіти.*
16. *Назвіть слабкі сторони опитувань в експертній діяльності в закладах освіти.*
17. *Які види спостережень використовуються в експертній діяльності в закладах освіти?*
18. *З яких етапів складається організація спостережень в експертній діяльності в закладах освіти?*
19. *Назвіть сильні сторони спостережень в експертній діяльності в закладах освіти.*
20. *Назвіть слабкі сторони спостережень в експертній діяльності в закладах освіти.*
21. *Які види експериментальних досліджень використовуються в експертній діяльності в закладах освіти?*
22. *З яких етапів складається організація експериментальних досліджень в експертній діяльності в закладах освіти?*
23. *Назвіть сильні сторони експериментальних досліджень в експертній діяльності в закладах освіти.*
24. *Назвіть слабкі сторони експериментальних досліджень в експертній діяльності в закладах освіти.*
25. *Які види тестувань використовуються в експертній діяльності в закладах освіти?*
26. *З яких етапів складається організація тестувань в експертній діяльності в закладах освіти?*
27. *Назвіть сильні сторони тестувань в експертній діяльності в закладах освіти.*
28. *Назвіть слабкі сторони тестувань в експертній діяльності в закладах освіти.*
29. *Які види експертних оцінок використовуються в експертній діяльності в закладах освіти?*

30. З яких етапів складається організація експертних оцінок в експертній діяльності в закладах освіти?
31. Назвіть сильні сторони експертних оцінок в експертній діяльності в закладах освіти.
32. Назвіть слабкі сторони експертних оцінок в експертній діяльності в закладах освіти.
33. Які види документального аналізу використовуються в експертній діяльності в закладах освіти?
34. З яких етапів складається організація документального аналізу в експертній діяльності в закладах освіти?
35. Назвіть сильні сторони документального аналізу в експертній діяльності в закладах освіти.
36. Назвіть слабкі сторони документального аналізу в експертній діяльності в закладах освіти.
37. Перелічіть відомі Вам статистичні методи експертної діяльності в освіті.
38. Які способи використання дескриптивної статистики в експертній діяльності в закладах освіти?
39. З яких етапів складається організація використання дескриптивної статистики в експертній діяльності в закладах освіти?
40. Назвіть сильні сторони дескриптивної статистики в експертній діяльності в закладах освіти.
41. Назвіть слабкі сторони дескриптивної статистики в експертній діяльності в закладах освіти.
42. Які способи використання кореляційного аналізу в експертній діяльності в закладах освіти?
43. З яких етапів складається організація використання кореляційного аналізу в експертній діяльності в закладах освіти?
44. Назвіть сильні сторони кореляційного аналізу в експертній діяльності в закладах освіти.
45. Назвіть слабкі сторони кореляційного аналізу в експертній діяльності в закладах освіти.
46. Які способи використання регресійного аналізу в експертній діяльності в закладах освіти?
47. З яких етапів складається організація використання регресійного аналізу в експертній діяльності в закладах освіти?
48. Назвіть сильні сторони регресійного аналізу в експертній діяльності в закладах освіти.
49. Назвіть слабкі сторони регресійного аналізу в експертній діяльності в закладах освіти.
50. Які способи використання факторного аналізу в експертній діяльності в закладах освіти?

51. З яких етапів складається організація використання факторного аналізу в експертній діяльності в закладах освіти?
52. Назвіть сильні сторони факторного аналізу в експертній діяльності в закладах освіти.
53. Назвіть слабкі сторони факторного аналізу в експертній діяльності в закладах освіти.
54. Які способи використання аналізу варіації в експертній діяльності в закладах освіти?
55. З яких етапів складається організація використання аналізу варіації в експертній діяльності в закладах освіти?
56. Назвіть сильні сторони аналізу варіації в експертній діяльності в закладах освіти.
57. Назвіть слабкі сторони аналізу варіації в експертній діяльності в закладах освіти.
58. Які способи використання кластерного аналізу в експертній діяльності в закладах освіти?
59. З яких етапів складається організація використання кластерного аналізу в експертній діяльності в закладах освіти?
60. Назвіть сильні сторони кластерного аналізу в експертній діяльності в закладах освіти.
61. Назвіть слабкі сторони кластерного аналізу в експертній діяльності в закладах освіти.
62. Від чого залежить вибір між емпіричними та статистичними методами експертної діяльності в закладах освіти?
63. Які фактори слід враховувати у виборі між емпіричними та статистичними методами експертної діяльності в закладах освіти?

Завдання до Розділу 8.

Використовуючи матеріали науково-аналітичної діяльності Інституту освітньої аналітики (<https://iea.gov.ua/diyalnist/naukovo-analitichna-diyalnist/analitika/>) виконати такі завдання

- Використовуючи один з матеріалів «Результатів моніторингових досліджень» за 2020–2023 рр. підготувати презентацію та виступ на 5-7 хвилин;
- Використовуючи матеріали «Результатів наукових досліджень» . підготувати презентацію та виступ на 5-7 хвилин щодо обсягів освітніх витрат та шляхів їхнього подолання;
- Використовуючи матеріали «Результатів наукових досліджень» . підготувати презентацію та виступ на 5-7 хвилин щодо динаміки

основних показників загальної середньої освіти, зумовленої агресією РФ проти України у 2014 та 2022 роках;

- *Використовуючи матеріали «Результатів наукових досліджень» . підготувати презентацію та виступ на 5-7 хвилин щодо удосконалення методологічних підходів до прогнозування освітніх показників у сфері загальної середньої освіти;*
- *Використовуючи матеріали «Результатів наукових досліджень» . підготувати презентацію та виступ на 5-7 хвилин щодо матеріально-технічного забезпечення ЗЗСО в умовах воєнного стану в Україні (2022/2023 н.р.);*
- *Використовуючи матеріали «Інформаційних бюлетенів» та методи дескриптивної статистики підготувати презентацію та виступ на 5-7 хвилин щодо динаміки зміни чисельності й складу педагогічних працівників закладів загальної середньої освіти Міністерства освіти і науки України протягом 2017–2024 рр. (регіон обрати самостійно);*
- *Використовуючи матеріали «Інформаційних бюлетенів» та методи дескриптивної статистики підготувати презентацію та виступ на 5-7 хвилин щодо динаміки зміни кількості дітей шкільного віку станом на 1 вересня протягом 2017–2024 рр. (регіон обрати самостійно);*
- *Використовуючи матеріали «Зведених форм статистичної звітності» підготувати презентацію та виступ на 5-7 хвилин щодо динаміки зміни кількості учнів України, які закінчили 11 клас протягом 2021–2024 рр.*

РОЗДІЛ ЗАКЛЮЧНИЙ: ЯК СТАТИ ОСВІТНІМ ЕКСПЕРТОМ

2022 року в Центральнотукраїнському державному університеті імені Володимира Винниченка здійснений перший в історії закладу набір студентів на магістерську освітньо-професійну програму «Організація освітнього процесу: управління та експертиза» спеціальності 011 Освітні, педагогічні науки. Метою навчання за цією освітньою програмою є підготовка професіонала, здатного комплексно розв'язувати складні спеціалізовані завдання та практичні проблеми у професійно-педагогічній діяльності, застосовувати сучасні технології та методи управління; формування загальних і спеціальних компетентностей діяльності з організації освітнього процесу: педагогічної, освітньо-управлінської, освітньо-експертної. За результатами навчання випускникам цієї програми присвоюється освітня кваліфікація «Магістр освітніх, педагогічних наук. Спеціалізація: «Організація освітнього процесу: управління та експертиза». Це дає можливість виконувати такі професійні назви робіт та займати такі первинні посади (згідно з чинною редакцією Національного класифікатора України: Класифікатор професій ДК 003:2010):

- 1210.1 Керівники підприємств, установ та організацій;
- 1229.4 Керівники підрозділів у сфері освіти та виробничого навчання;
- 2310 Викладачі закладів вищої освіти;
- 2310.2 Інші викладачі університетів та закладів вищої освіти;
- 2322 Викладачі закладів фахової передвищої освіти;
- 2352 Інспектори навчальних закладів;
- 2359 Інші професіонали в галузі освіти та навчання;
- 2419.3 Професіонали державної служби та місцевого самоврядування.

Освітньо-професійна програма «Організація освітнього процесу: управління та експертиза» має такі напрямки орієнтації:

1. Інтеграція загальнотеоретичної підготовки в галузі наук про освіту, орієнтованої на формування досвідусистемного та критичного мислення з підготовкою до проектування, планування, організації, аналізу та оцінки функціонування освітнього процесу закладів освіти.

2. Ґрунтовне засвоєння навчальних дисциплін та практичне застосування знань і досягнень теорії та сучасних технологій педагогічної науки в руслі тенденцій розвитку світового освітнього простору.

3. Акцент на формування вмінь науково-дослідницької та педагогічної діяльності у контексті управління освітніх систем, освітньо-експертних та професійних дій зі стандартизації, сертифікації та якості освіти.

Освітньо-професійна програма підготовки має такі особливості:

1. Спрямованість та підготовка фахівців до вирішення прикладних завдань і проблем ефективного функціонування закладів освіти, дотримання стандартів та якості освітніх послуг.

2. Програма забезпечує засвоєння сучасних знань про нормативні акти про освіту, міжнародні декларативні документи та освітні стандарти; галузеве законодавство; нормативно-інструктивні матеріали у сфері експертизи, ліцензування й акредитації освітньої діяльності.

3. Програма передбачає наявність загально університетської програми забезпечення якості освіти, викладання деяких дисциплін англійською мовою.

Навчання на освітньо-професійній програмі «Організація освітнього процесу: управління та експертиза» передбачає формування такої інтегральної компетентності: *здатність розв'язувати проблеми, задачі дослідницького та/або інноваційного характеру у сфері освітніх, педагогічних наук.*

Навчання на освітньо-професійній програмі «Організація освітнього процесу: управління та експертиза» передбачає формування таких *загальних компетентностей:*

- Здатність до абстрактного мислення, аналізу і синтезу.
- Здатність до пошуку, оброблення та аналізу інформації з різних джерел.
- Здатність застосовувати знання у практичних ситуаціях.
- Здатність вчитися і оволодівати сучасними знаннями.
- Здатність до адаптації та дії в новій ситуації.
- Здатність добросовісно виявляти, ставити та розв'язувати проблеми.
- Здатність до міжособистісної взаємодії.
- Здатність діяти соціально відповідально й свідомо.
- Здатність працювати в міжнародному контексті.
- Здатність добросовісно проводити дослідження на відповідному рівні.

- Здатність до моделювання системи і визначення пріоритетних завдань професійної діяльності в закладах освіти з урахуванням психолого-педагогічних знань, умінь та навичок; організації освітнього процесу; експертно-якісного аналізу; прийняття управлінських педагогічно доцільних рішень.

- Здатність розробляти та управляти проектами.
- Здатність оцінювати та забезпечувати якість виконуваних робіт.
- Здатність до пошуку, оброблення та аналізу інформації з різних джерел.

Навчання на освітньо-професійній програмі «Організація освітнього процесу: управління та експертиза» передбачає формування таких *фахових компетентностей*:

- Здатність проектувати й досліджувати освітні системи.
- Здатність застосовувати та розробляти нові підходи до вирішення задач дослідницького та/або інноваційного характеру в сфері освіти й педагогіки.

- Здатність враховувати різноманітність, індивідуальні особливості учнів у плануванні та реалізації освітнього процесу в закладі освіти.

- Здатність здійснювати експертизу та надавати консультації з питань освітньої політики та інновацій в освіті.

- Здатність розробляти і реалізовувати нові освітні інструменти, проекти та інтегрувати їх в освітнє середовище закладу освіти.

- Здатність управляти стратегічним розвитком команди в педагогічній і науково-педагогічній діяльності.

- Здатність критично осмислювати проблеми у сфері освіти, педагогіки й на межі галузей знань.

- Здатність інтегрувати знання у сфері освіти/педагогіки та розв'язувати складні задачі у мультидисциплінарних та міждисциплінарних контекстах.

- Здатність до використання емпіричних та статистичних методів, сучасних інформаційно-комунікаційних та цифрових технологій у освітній, експертній та дослідницькій діяльності.

- Здатність розробляти і реалізовувати стратегію розвитку та ефективну організацію роботи закладу освіти, підрозділу, проектної групи, експертної групи, згідно з основними вимогами до професійної діяльності менеджера освіти, керівника підрозділу, експертної групи.

- Здатність до планування, ефективного використання та розвитку людських ресурсів в організації; ефективної комунікації; успішної команди професіоналів; лідерських якостей; особистої та виконавчої відповідальності; зв'язків із громадськістю й засобами масової інформації; позитивного іміджу закладу, підрозділу, групи.

- Здатність ухвалювати управлінські рішення, ефективно здійснювати контроль, моніторинг та оцінювання діяльності організації, вміння використовувати концепції та інструментарій менеджменту, зокрема у відповідності до міжнародних стандартів, потреб ринку праці.

- Здатність керуватися галузевими стандартами України, нормативними актами, документами про ліцензування, акредитацію і процедури визначення рівня якості освіти закладів освіти різного рівня, проводити експертну оцінку доцільності та ефективності реалізації міжнародних, регіональних, національних освітніх проектів і програм.

- Здатність забезпечувати критичний аналіз і проводити експертні заходи та формулювати експертну оцінку освітніх ресурсів, інтернет-ресурсів, програм, навчальних видань, технологій, методик і методів на основі критеріїв розвитку системи освіти України у контексті процесів глобалізації та євроінтеграції.

- Здатність критично аналізувати і вдосконалювати моніторинг якості освіти, оперувати вимогами, методами моніторингу та оцінювання якості, порівнювати види оцінювання та завдання моніторингових досліджень.

- Здатність проектувати план експертних дій та аналізувати діяльність закладів освіти за критеріями визначеної таксономії цілей навчання, здійснювати аналіз та інтерпретацію досягнутих програмних компетентностей і навчальних досягнень.

- Здатність застосовувати конструктивні технології прийняття колективних рішень, враховуючи інтереси особистості і потреби групи, організовувати власні професійні дії та діяльність студентів, учнів, працівників як в автономному режимі, так і в рамках співпраці, у тому числі й з широким соціальним середовищем.

В категорії *«знання»* програмні результати навчання на освітньо-професійній програмі «Організація освітнього процесу: управління та експертиза» є такими:

- Знати на рівні новітніх досягнень концепції розвитку освіти і педагогіки, методологію відповідних досліджень.

- Здійснювати пошук необхідної інформації з освітніх/педагогічних наук у друкованих, електронних та інших джерелах, аналізувати, систематизувати її, оцінюючи достовірність та релевантність.

- Проектувати, аналізувати і оцінювати результати освітнього процесу відповідно до цілей, завдань освіти визначеного рівня.

В категорії *«уміння/навички»* програмні результати навчання на освітньо-професійній програмі «Організація освітнього процесу: управління та експертиза» є такими:

- Використовувати сучасні цифрові технології і ресурси у професійній, інноваційній та дослідницькій діяльності.

- Організовувати освітній процес на основі суб'єктного, компетентнісного, контекстного підходів та сучасних досягнень освітніх, педагогічних наук, управляти навчально-пізнавальною діяльністю, об'єктивно оцінювати результати навчання здобувачів освіти.

- Розробляти і викладати освітні курси в закладах вищої освіти, використовуючи методики, інструменти і технології, необхідні для досягнення поставлених цілей.

- Оперувати вимогами, методами моніторингу та видами оцінювання якості освіти, у тому числі й інклюзивної.

- Застосовувати процедури визначення рівня якості освіти, проводити експертну оцінку освітніх проєктів і програм.

- Аналізувати й пояснювати хід експертних заходів, формулювати та оприлюднювати експертну оцінку освітніх ресурсів, інтернет-ресурсів, програм, технологій.

В категорії *«комунікація»* програмні результати навчання на освітньо-професійній програмі «Організація освітнього процесу: управління та експертиза» є такими:

- Формувати педагогічно доцільну партнерську міжособистісну взаємодію, здійснювати ділову комунікацію, зрозуміло і недвозначно доносити власні міркування, висновки та аргументацію з питань освіти і педагогіки до фахівців і широкого загалу, вести проблемно-тематичну дискусію.

- Вільно спілкуватися державною та іноземною мовами усно і письмово для обговорення результатів освітньої, професійної діяльності, презентації наукових досліджень та інноваційних проєктів.

- Здійснювати консультативну діяльність у сфері освітніх, педагогічних наук.

- Встановлювати ефективну комунікацію в навчальній групі, поєднувати людей в успішну команду професіоналів, створювати умови для розвитку лідерських якостей, конструктивної взаємодії у професійній сфері та у соціальному середовищі.

- Використовувати ресурси та засоби інформаційних та комунікаційних технологій для досягнення управлінських і навчальних цілей, розвитку зв'язків з громадськістю та засобами масової інформації.

В категорії *«автономія та відповідальність»* програмні результати навчання на освітньо-професійній програмі «Організація освітнього процесу: управління та експертиза» є такими:

- Розробляти та реалізовувати інноваційні й дослідницькі проєкти у сфері освіти/педагогіки та міждисциплінарного рівня із дотриманням правових, соціальних, економічних, етичних норм та норм доброчесності.

- Створювати відкрите освітньо-наукове середовище, сприятливе для здобувачів освіти та спрямоване на забезпечення результатів навчання.
- Приймати ефективні, відповідальні рішення з питань управління в сфері освіти/педагогіки, зокрема у нових або незнайомих середовищах, за наявності багатьох критеріїв та неповної або обмеженої інформації.
- Застосовувати системне наукове, критичне мислення для планування професійних дій, використання ефективних технологій управління освітніми системами, процедур оцінювання якості й експертизи освітніх систем.
- Оцінювати освітні програми за критеріями таксономії цілей навчання, робити висновок про дотримання стандартів, нормативних актів.
- Демонструвати та інтерпретувати професійну відповідальність за організацію й управління освітнім процесом.
- Оцінювати використання людських ресурсів в організації, розділяти особисту та виконавчу відповідальність, знаходити рішення й делегувати відповідальність.

Кадрове забезпечення освітньо-професійної програми «Організація освітнього процесу: управління та експертиза»:

- відповідає кадровим вимогам щодо забезпечення провадження освітньої діяльності у сфері вищої освіти згідно з чинним законодавством України (п. 35, 37, 38 Ліцензійних умов провадження освітньої діяльності, затверджені Постановою Кабінету Міністрів України від 30 грудня 2015 р. № 1187 (в редакції постанови Кабінету Міністрів України від 24 березня 2021 р. № 365));
- частка науково-педагогічних, які мають науковий ступінь та/або вчене звання та працюють за основним місцем роботи, становить 90 відсотків, з них осіб, які мають науковий ступінь доктора наук та/або вчене звання професора – більше 35 відсотків;
- склад науково-педагогічних, педагогічних працівників, які мають освітню та/або професійну кваліфікацію, відповідну освітній програмі, мають науковий ступінь та/або вчене звання та працюють у закладі освіти за основним місцем роботи, становить п'ять осіб;
- до реалізації освітньої програми долучений практик – керівник Державної служби якості освіти в Кіровоградській області.

Матеріально-технічне забезпечення освітньо-професійної програми «Організація освітнього процесу: управління та експертиза»:

- відповідає діючим нормам і забезпечує проведення усіх видів навчальної та науково-дослідницької роботи студентів, передбачених освітньою програмою: навчальні корпуси з лекційними аудиторіями, оснащеними мультимедійною технікою, лабораторіями, комп'ютерними класами, спортивний зал, бібліотека, соціальна інфраструктура університету, гуртожитки, санаторій-профілакторій;

- стан приміщень засвідчено санітарно-технічними паспортами, що відповідають існуючим нормативним актам;
- при плануванні, розподілі та наданні навчальних ресурсів і забезпеченні підтримки здобувачів вищої освіти враховуються потреби різноманітного студентського контингенту (такого як студенти: з досвідом, заочної форми навчання, працюючі, іноземні, з особливими потребами) та принципи студентоцентрованого навчання;
- внутрішнє забезпечення якості освіти гарантує, що всі необхідні ресурси відповідають цілям навчання, є загальнодоступними, а студенти поінформовані про їх наявність;
- матеріально-технічне забезпечення дозволяє організувати освітній процес протягом усього циклу підготовки за освітньою програмою;
- освітній процес за освітньою програмою на 100 % забезпечений спеціальними навчальними приміщеннями, комп'ютерними лабораторіями та засобами навчання.

Інформаційне та навчально-методичне забезпечення освітньо-професійної програми «Організація освітнього процесу: управління та експертиза»:

- основним джерелом інформаційного забезпечення професорсько-викладацького складу і здобувачів вищої освіти є [бібліотека з її фондами](#) (загальні фонди становлять близько 730 тис. примірників, з них л-ра з педагогіки, освіти та освітнього менеджменту – близько 100 тис. примірників);
- для забезпечення самостійної роботи студентів університету створено навчально-методичну базу електронних посібників, лекційних матеріалів, додаткової літератури, що дає студентам можливість користуватись електронними версіями навчальних матеріалів з мобільних пристроїв та з дому;
- підтримується в актуальному стані офіційний сайт ЦДУ: <https://cusu.edu.ua/ua/>
- бібліотека університету та електронні ресурси: <https://cusu.edu.ua/library-cusu>
- електронні ресурси <https://cusu.edu.ua/ua/pro-biblioteku/struktura-biblioteki>
- створена та успішно функціонує система дистанційної освіти (Classroom, Moodle-ЦДУ <https://moodle.cusu.edu.ua/>
- на основі системи Ірбіс створено й успішно функціонує [електронний каталог наукової бібліотеки університету](#) ;
- створено [університетський репозитарій](#) для розміщення наукових праць та методичних матеріалів викладачів університету;

- існує вільна Wi-Fi-зона з покриттям читальних залів бібліотеки, місць відпочинку студентів (до 100% університетського кампусу).

Форма атестації здобувачів вищої освіти освітньо-професійної програми «Організація освітнього процесу: управління та експертиза»:

- атестація випускників освітньо-професійної програми «Організація освітнього процесу: управління та експертиза» другого (магістерського) рівня вищої освіти за спеціальністю 011 «Освітні, педагогічні науки» проводиться у формі захисту кваліфікаційної (кваліфікаційної магістерської) роботи перед екзаменаційною комісією;

- за результатами успішного захисту випускникам видається документ встановленого зразка про присудження ступеня магістра з присвоєнням кваліфікації: «Магістр освітніх, педагогічних наук. Спеціалізація: «Організація освітнього процесу: управління та експертиза»;

- атестація здійснюється відкрито і публічно.

Центральноукраїнський державний університет імені Володимира Винниченка готовий взяти відповідальність за підготовку професіоналів освітньо-професійної програми «Організація освітнього процесу: управління та експертиза», які будуть спроможні комплексно розв'язувати складні спеціалізовані завдання та практичні проблеми у професійно-педагогічній діяльності, застосовувати сучасні технології та методи управління, проводити якісну експертизу освітнього процесу закладів освіти України.

ЛІТЕРАТУРА ТА КОРИСНІ ПОСИЛАННЯ

1. Academic Integrity at MIT. A Handbook for Students. URL: <https://integrity.mit.edu/>
2. COVID-19 and education: The lingering effects of unfinished learning. URL: <https://www.mckinsey.com/industries/education/our-insights/covid-19-and-education-the-lingering-effects-of-unfinished-learning>
3. Darren de Souza. Academic Integrity Report. URL: <https://londonhigher.ac.uk/wp-content/uploads/2022/07/Academic-Integrity-Report-2.pdf>
4. Declaration of Principles Building the Information Society: a global challenge in the new Millennium. Document WSIS-03/GENEVA/DOC/4-E. 12 December 2003. URL: <https://www.itu.int/net/wsis/docs/geneva/ofcial/dop.html>
5. European Commission, Directorate-General for Education, Youth, Sport and Culture, Koehler, C., Psacharopoulos, G., Graaf, L. The impact of COVID'19 on the education of disadvantaged children and the socio-economic consequences thereof: executive summary, Publications Office of the European Union, 2022. URL: <https://data.europa.eu/doi/10.2766/929570>
6. European Commission/EACEA/Eurydice, 2015. Assuring Quality in Education: Policies and Approaches to School Evaluation in Europe. Eurydice Report. Luxembourg: Publications Office of the European Union. URL: <https://eurydice.eacea.ec.europa.eu/publications/assuring-quality-education-policies-and-approaches-school-evaluation-europe>
7. Hanushek E, L. Woessman "The economic impacts of learning losses" (2020). URL: <https://www.oecd.org/education/The-economic-impacts-of-coronavirus-covid-19-learning-losses.p>
8. Internet World Stats. 2022. URL: <https://www.nternetworldstats.com/europa2.htm>

9. Learning recovery plan for countries in Europe and Central Asia. World Bank Blogs, Patrinos H.A. URL: <https://blogs.worldbank.org/en/education/learning-recovery-plan-countries-europe-and-central-asia>
10. Moscoviz L., Evans D.K. Learning Loss and Student Dropouts during the COVID-19 Pandemic: A Review of the Evidence Two Years after Schools Shut Down. CGD Working Paper 609. Washington, 2022. DC: Center for Global Development. URL: <https://www.cgdev.org/publication/learning-loss-and-studentdropouts-during-covid-19-pandemic-review-evidence-two-years>
11. Patrinos H. A.; Vegas E.; Carter-Rau R. U20223. An Analysis of COVID'19 Student Learning Loss. Policy Research Working Paper. World Bank. URL: <https://documents1.worldbank.org/curated/en/099720405042223104/pdf/IDU00f3f0ca808cde0497e0b88c01fa07f15bef0.pdf>
12. QAA. Academic Integrity Charter for UK Higher Education. URL: https://www.qaa.ac.uk/docs/qaa/about-us/academic-integrity-charter.pdf?sfvrsn=93f0d181_8
13. QAA. The UK Quality Code for Higher Education. URL: https://www.qaa.ac.uk/docs/qaa/quality-code/revised-uk-quality-code-for-higher-education.pdf?sfvrsn=4c19f781_24
14. Recommendation of the European Parliament and of the Council of 12 February 2001 on European cooperation in quality evaluation in school education, OJ L 60, 1.3.2001.
15. Академічна доброчесність: онлайн-курс для викладачів. URL: https://prometheus.org.ua/course/course-v1:Prometheus+AI101+2021_T2
16. Аналіз ефективності видатків на загальну середню освіту. 55URL: <https://www.minfin.gov.ua/news/aspekti-roboti/dashbord-analiz-efektyvnosti-vydatkiv-na-zahalnu-seredniu-osvitu>
17. Балик І.В. Особливості розробки шкільного сайту засобами Google sites. *Актуальні питання сучасної інформатики: тези доповідей Всеукраїнської науково-практичної конференції з міжнародною участю «Сучасні інформаційні технології в освіті та науці» (10–11 листопада 2016 р.)*. Житомир: Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2016. Вип. 3. С. 14–17.
18. Биков В.Ю. Моделі організаційних систем відкритої освіти: Монографія. Київ, Атіка, 2008. 684 с.
19. Бичко Г., Терещенко В. Навчальні втрати: сутність, причини, наслідки та шляхи подолання. Український центр оцінювання якості освіти. Київ: УЦОЯО, 2023. 31 с. URL: <https://testportal.gov.ua/navchalni-vtraty-sutnist-prychyny-naslidky-ta-shlyahy-podolannya-analitychnyj-material-vid-fahivtsiv-ukrayinskogo-tsentru-otsinyuvannya-yakosti-osvity/>
20. Білан Н.І. Соціальні комунікації в інформаційному суспільстві. *Наукові записки. Інституту журналістики*. 2014. Т. 56. С. 171–175.

21. Бобровський М.В., Горбачов С.І., Заплотинська О.О., Ліннік О.О. Абетка директора школи. Рекомендації до побудови внутрішньої системи забезпечення якості освіти у закладі загальної середньої освіти. – 2-ге видання, перероб. і доп. – Київ, Державна служба якості освіти, 2021. – 350 с.
22. Бухгалтерський облік: навч.-метод. посібник / [Ловінська Л. Г., Жилкіна Л. В., Голенко О. М. та ін.] – К.: КНЕУ, 2002. – 370 с.
23. Бюджетний кодекс України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2456-17#Text>
24. Васюта-Беркут О.І. Теорія бухгалтерського обліку: навч. посібник / Васюта - Беркут О. І., Шепітько Г. Ф., Ромашевська Н. О.; [за заг. ред. В. Б. Захожая]. – К.: МАУП, 2001. – 179 с.
25. Вимірювання в освіті: Підручник. За редакцією О.В. Авраменко. Кіровоград, Лисенко В. Ф., 2011. 360 с.
26. Війна та освіта. 2 роки повномасштабного вторгнення. Звіт за результатами дослідження SavED Міжнародного благодійного фонду SavED, соціологічної агенції Vox Populi за підтримки Програми «U-LEAD з Європою». К., 2024. URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/news/2024/02/10/Zvit.Viyna.ta.osvita.Dva.roky.povnomasshtabnoho.vtorhnennya.2024.ukr-10.02.2024.pdf>
27. Волот О.І. Експертні методи оцінок та їх використання в управлінні економічними об'єктами. URL: http://www.nauka.com/13_EISN_2012/Economics/10_109835.doc.htm
28. Вострикова А.В. Методика і технологія розробки web-сайту освітнього закладу. URL : http://bukvar.su/informatika_programmirovaniye/172782-Metodika-itehnologiya-razrabotki-websaiyta-obrazovatel-nogo-uchrezhdeniya-naprimere-saiyta-social-no-gumanitarnogo-fakul-teta-BGPUim-MAkmully.html
29. Газука І.І. Шкільний сайт як одна із складових позитивного іміджу закладу. *Педагогічні обрії*. 2022 № 1(121). С.10–16.
30. Гнатієнко Г.М., Снитюк В.Є. Експертні технології прийняття рішень. Київ, Маклаут, 2008. 444 с.
31. Гончаров С.М., Кушнір Н.Б. Тлумачний словник економіста / за ред. проф. С.М.Гончарова. – Рівне: НУВГП, 2008. – 264 с.
32. Громовий В.В. Самооцінювання якості роботи закладу загальної середньої освіти. Рекомендації. Дніпро: Середняк Т. К., 2019. 87 с.
33. Декларація прав дитини від 20.11.1959, проголошена Генеральною Асамблеєю ООН. URL: <https://cutt.ly/T1wYe5p>
34. Державна служба якості освіти в Україні. URL: <file:///D:/Users/Admin/Downloads/yakist-osvity-v-umovah-viyny-web-3.pdf>

35. Дистанційне навчання: накази та листи МОН. URL: <https://osvita.ua/legislation/tag-distance/>
36. Дослідження якості організації освітнього процесу в умовах війни у 2022/2023 навчальному році. URL: <https://sqe.gov.ua/wp-content/uploads/2023/04/yakist-osvity-v-umovah-viyny-web-3.pdf>
37. Єльнікова Г. Теорія та методика оцінювання результатів діяльності загальноосвітнього навчального закладу. *Теорія та методика управління освітою*. 2012. Випуск № 8. 12 с. URL: http://archive.nbuv.gov.ua/e-journals/ttmuo/2012_8/4.pdf
38. Закон України «Про авторське право і суміжні права». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3792-12/stru2>
39. Закон України «Про дошкільну освіту» URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2628-14>
40. Закон України «Про засади запобігання та протидії дискримінації в Україні». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5207-17/ed20140530/fnd?text=%F3%F2%E8%F1%EA+>
41. Закон України «Про захист персональних даних». URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2297-17#Text>
42. Закон України «Про інформацію» URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2657-12>
43. Закон України «Про місцеве самоврядування в Україні» URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/280/97-вр>
44. Закон України «Про органи і служби у справах дітей та спеціальні установи для дітей» URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/20/95-вр>
45. Закон України «Про освіту» URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19>
46. Закон України «Про охорону дитинства». Ч. 5, ст. 10. URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/2402-14/page2>
47. Закон України «Про повну загальну середню освіту» URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/463-20>
48. Звіт Всесвітнього економічного форуму. URL: <http://surl.li/tmzfp>
49. Інклюзивне навчання в закладах загальної середньої освіти: керівництво для тренерів. Київ, 2018. Електронний ресурс: <http://nus.org.ua/wpcontent/uploads/2019/01/HANDOUT-for-trainers TOT-Sept-2018 corrected-final1-new.pdf>
50. Інституційний аудит школи: що варто знати засновнику закладу загальної середньої освіти. Державна служба якості освіти України, 2021. URL: https://sqe.gov.ua/wp-content/uploads/2021/11/Instituciyniy_audit_gromadam SURGe-SQE 2021.pdf
51. Інструкція з обліку дітей і підлітків шкільного віку, затверджена постановою Кабінету Міністрів України від 12 квітня 2000 р. № 646

- (Офіційний вісник України, 2000 р., № 16, ст. 670) URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/646-2000-п>
52. Інструкція по обліку дітей і підлітків шкільного віку в Українській РСР, затверджена постановою Ради Міністрів УРСР від 09.08.1972 р. № 364 // Зібрання постанов УРСР (ЗП УРСР). – 1972. – № 8. – с. 77.
53. Інтерв'ю Л. Синчук «Суспільному»: «Сертифікація вчителів математики та української мови на Кіровоградщині. Перший етап пройшли не всі». URL: <https://suspilne.media/594353-sertifikacia-vciteliv-matematiki-ta-ukrainskoi-movi-na-kirovogradsini-persij-etap-projsli-ne-vsi/?fbclid=IwAR32HuQzA9KxFNLsWfNgpKP4s9g6zhx8GTROGpfBiPh2cOzhydAFkgY8s>
54. Калініна Л. Система інформаційного забезпечення управління загальноосвітнім навчальним закладом: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня д-ра пед. наук: 13.00.06. Київ, 2008. 43 с.
55. Касьянова О.М. Експерт в освіті: основні характеристики, методи відбору та оцінювання. *Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах: зб. наук. пр.* Запоріжжя, КПУ. Вип. № 21 (73). 2011. 502 с.
56. Касьянова О.М. Контрольно-аналітична діяльність керівника навчального закладу. Харків, Видавнича група «Основа», 2014. 192 с.
57. Касьянова О.М. Педагогічна експертиза діяльності навчального закладу: навчально-методичний посібник. Харків, Видавнича група «Основа», 2012. 128 с.
58. Касьянова О.М. Теоретико-методологічні засади експертизи в освіті. *Теорія і практика управління соціальними системами: щоквартальний наук.-практ. журн.* Харків. НТУ «ХПІ», 2009. 3. 19–28.
59. Керівництво із соціально-педагогічного супроводу формування безпечної поведінки підлітків в інтернеті: навчально-методичний посібник. URL: <https://betterinternetcentre.org/?p=64>
60. Колупаєва А.А., Таранченко О.М. Інклюзивна освіта: від основ до практики: монографія. Київ, ТОВ «АТОПОЛ», 2016. 152 с.
61. Конвенція Ради Європи про захист дітей від сексуальної експлуатації та сексуального насильства від 25.10.2007 (Ратифіковано Україною 20.06.2012). № 994-927. URL: <https://cutt.ly/h1wH0ml>
62. Конвенція Ради Європи про кіберзлочинність від 23.11.2001 р. (ратифіковано Україною 07.09.2005 р.). URL: <https://cutt.ly/11wF055>
63. Коротко про те, що і як впливає на успішність випускників початкової школи в читанні й математиці: за матеріалами звіту про результати другого циклу загальнодержавного зовнішнього моніторингу якості початкової освіти «Стан сформованості читацької та математичної компетентностей випускників початкової школи закладів загальної

- середньої освіти» 2021 року / Т. Лісова (основний автор), Г. Бичко, М. Мазорчук, Т. Вакуленко, В. Терещенко, В. Горох; наук. ред. Т. Вакуленко; за ред. В. Терещенка; Український центр оцінювання якості освіти. Київ, 2022. 37 с.
64. Кращі практики управління освітою в громадах. URL: <http://wiki.sklinternational.org.ua> <http://wiki.sklinternational.org.ua>
65. Кремень В.Г. Філософія людиноцентризму в освітньому просторі. Київ, Т-во «Знання» України, 2010. 520 с.
66. Кремень В.Г. Філософія національної ідеї. Людина. Освіта. Соціум. Київ, Грамота, 2007. 576 с.
67. Критерії формування спроможної освітньої мережі в ОТГ. Методично-інформаційний посібник. URL: <https://decentralization.gov.ua/uploads/library/file/461/1.pdf>
68. Кузмінський А. М. Теорія бухгалтерського обліку : Підручник / А.М. Кузмінський, Ю.А. Кузьмінський. – К.: Вид-во «Все про бухгалтерський облік», 1999. – 288 с.
69. Кухаренко В.М. 85Дистанційне навчання: умови застосування. Дистанційний курс: Навчальний посібник: 3-є видання. В.М. Кухаренко, О.В. Рибалко, Н.Г. Сиротенко; за ред. В.М. Кухаренка. Харків, НТУ «ХПІ», Торсінг, 2002. 320 с.
70. Лозниця В.С. Психологія менеджменту. Теорія і практика: навч. посіб. Київ, ТОВ «УВПК «ЕксОб», 2001. 512 с.
71. Методика оцінювання освітніх і управлінських процесів закладу загальної середньої освіти під час інституційного аудиту. URL: <https://sqe.gov.ua/law/pro-zabezpechennya-provedennya-institut/>
72. Методика оцінювання якості освіти. URL: http://estetika.at.ua/metodika_ocenivaniya_kachestva_obrazovaniya.pdf
73. Методичні рекомендації щодо організації роботи сайту закладу освіти (із фокусом на повагу прав людини в онлайновому просторі) / Громко Г., Мельник О., Сокол І., Черних О., Київ: ВАІТЕ, 2020. - 20 с.
74. Міністерство соціальної політики (https://m.facebook.com/story.php?story_fbid=265901635792343&id=100071175265183, <https://www.facebook.com/bezbariarnist/posts/267445082304665>), Міністерство у справах ветеранів України (https://m.facebook.com/story.php?story_fbid=265208525861654&id=100071175265183), Міністерство цифрової трансформації (https://m.facebook.com/story.php?story_fbid=263263756056131&id=100071175265183), Міністерство охорони здоров'я (https://m.facebook.com/story.php?story_fbid=261684582880715&id=100071175265183), Міністерство розвитку громад і територій (https://m.facebook.com/story.php?story_fbid=260595312989642&id=100071175265183)

- [71175265183](https://m.facebook.com/story.php?story_fbid=258131526569354&id=100071175265183)), Міністерство внутрішніх справ України
(https://m.facebook.com/story.php?story_fbid=258131526569354&id=100071175265183), Міністерство освіти та науки
(https://m.facebook.com/story.php?story_fbid=253870636995443&id=100071175265183), Міністерство культури та інформаційної політики
(https://m.facebook.com/story.php?story_fbid=249673267415180&id=100071175265183), Міністерство економіки
(https://m.facebook.com/story.php?story_fbid=246083427774164&id=100071175265183)
75. Міністерство освіти і науки України. Освітні індикатори національного та місцевого рівня. URL: <https://app.powerbi.com/view?r=eyJrIjoiYWZiMDA1YjltMmY2MCO0NzVmLWEyN2ItNTZkMWEwNmQ1OTJjIiwidCI6IjcxNmVkNjRjLTI2ZTltNGI5ZS04Yjg4LTcyZjllZDIhNWU4MyIsImMiOiI9&pageName=ReportSection>
76. Навчати і навчатися: як і куди зростати українському вчителю? Результати дослідження сфери підвищення кваліфікації й сертифікації у рамках спільної ініціативи руху EdCamp Ukraine і Міністерства освіти і науки України / О. Елькін, О. Марущенко, О. Масалітіна, І. Міньковська. Харків: Вид-во «Дім Реклами», 2019. 120 с.
77. Назаренко Ю., Когут І. Освітні втрати: підходи до вимірювання та компенсації. Cedos, 2022. URL: https://cedos.org.ua/wp-content/uploads/zapyska_osvitni-vtraty.pdf
78. Наказ Державної служби якості освіти України № 01-10/5 від 23.01.2022 р. «Про затвердження переліку актів законодавства у сфері освіти, дотримання яких перевіряється під час проведення інституційного аудиту та позапланової перевірки закладу загальної середньої освіти». URL: https://sqe.gov.ua/wp-content/uploads/2022/01/Plan-na-sayt_merged.pdf
79. Наказ Державної служби якості освіти України № 01-10/5 від 13.01.2022 р. «Про затвердження переліку актів законодавства у сфері освіти, дотримання яких перевіряється під час проведення інституційного аудиту та позапланової перевірки закладу загальної середньої освіти (зі змінами)». URL: https://sqe.gov.ua/wp-content/uploads/2022/01/Plan-na-sayt_merged.pdf
80. Наказ Державної служби якості освіти України № 01-10/75 від 01.08.2022 р. «Про методичні рекомендації з питань формування внутрішньої системи забезпечення якості освіти та проведення самооцінювання освітніх і управлінських процесів у закладах позашкільної освіти». URL: <https://sqe.gov.ua/wp-content/uploads/2022/08/Metodichni-rekomendacii-ZPO-samoocinyuvannya.pdf>

81. Наказ Державної служби якості освіти України № 01-11/71 від 30.11.2020 р. «Про методичні рекомендації з питань формування внутрішньої системи забезпечення якості освіти та проведення самооцінювання освітніх і управлінських процесів у закладах дошкільної освіти». URL: https://sqe.gov.ua/wp-content/uploads/2021/04/Metodichni_rekomendacii_SQE_2020_ZDO.pdf
82. Наказ Міністерства освіти і науки України № 1152 від 21.12.2022 р. «Про затвердження Порядку проведення інституційного аудиту закладів фахової передвищої освіти». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0281-23#Text>
83. Наказ Міністерства освіти і науки України № 1480 від 30.11.2020 р. «Про затвердження Методичних рекомендацій з питань формування внутрішньої системи забезпечення якості освіти у закладах загальної середньої освіти». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v1480729-20#Text>
84. Наказ Міністерства освіти і науки України № 17 від 09.01.2019 р. «Про затвердження Порядку проведення інституційного аудиту закладів загальної середньої освіти». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0250-19#Text>
85. Наказ Міністерства освіти і науки України № 509 від 06.05.2021 р. «Про методичні рекомендації з питань формування внутрішньої системи забезпечення якості освіти у закладах професійної (професійно-технічної) освіти». URL: https://sqe.gov.ua/wp-content/uploads/2021/05/Metodichni_rekomendacii_PP-TO_SQE_2021.pdf
86. Наказ Міністерства освіти і науки України від 01 жовтня 2012 року № 1060 «Про затвердження Положення про електронні освітні ресурси». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1695-12#Text>
87. Наказ Міністерства освіти і науки України від 07.07.2000 року № 293 «Про створення Українського центру дистанційної освіти». URL: <http://www.osvita.org.ua/distance/pravo/01.html>
88. Наказ Міністерства освіти і науки України від 08 вересня 2020 року № 1115 «Деякі питання організації дистанційного навчання». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0941-20#Text>
89. Наказ Міністерства освіти і науки України від 21.01.2004 року № 40 «Про затвердження Положення про дистанційне навчання». URL: <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/z0464-04>
90. Наказ Міністерства освіти і науки України від 27.08.2018 № 938 «Про затвердження форми звітності про кількість дітей шкільного віку та інструкції щодо її заповнення» URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0998-18>
91. Наказ Міністерства охорони здоров'я України від 25.09.2020 року № 2205 «Про Затвердження санітарного регламенту для закладів

- середньої освіти». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1111-20#Text>
92. Національний звіт за результатами міжнародного дослідження якості освіти PISA-2018 / Кол. авт.: М. Мазорчук (осн. автор), Т. Вакуленко, В. Терещенко, Г. Бичко, К. Шумова, С. Раков, В. Горох та ін.; Український центр оцінювання якості освіти. Київ: УЦОЯО, 2019. 439 с. URL: https://testportal.gov.ua/wpcontent/uploads/2019/12/PISA_2018_Report_UKR.pdf
93. Національний звіт за результатами міжнародного дослідження якості освіти PISA-2022. Г. Бичко (осн. автор), Т. Вакуленко, Т. Лісова, М. Мазорчук, В. Терещенко, С. Раков, В. Горох та ін.; за ред. В. Терещенка та І. Клименко; Український центр оцінювання якості освіти. Київ, 2023. 395 с.
94. Новий освітній простір. Інформаційний посібник. URL: <https://mon.gov.ua/ua/tag/novij-osvitnij-prostir>
95. Огнев'юк В.О. На шляху до становлення нового наукового напрямку «освітологія». Освітологія – науковий напрям інтегрованого пізнання освіти: матер. Всеукр. наук.-практ. конф., 15 груд. 2010 р. / МОН України, НАПН України, ГУОН КМДА, Київ. ун-т ім. Б. Грінченка та ін.; за ред В. О. Огнев'юка. Київ, Київ. у-т ім. Б. Грінченка, 2010. С. 5–9.
96. Огнев'юк В.О. Багатомірна людина. Епоха трансформацій. Освіта. *Неперервна професійна освіта*. 2013. № 1-2. С. 6 – 11.
97. Огнев'юк С., Сисоева С. Освітологія – науковий напрям інтегрованого дослідження сфери освіти. *Рідна школа: щомісячний науково-педагогічний журнал*. 2012. 4–5. 44–51.
98. Окінавська хартія глобального інформаційного суспільства від 22.07.2000 р. URL: <https://cutt.ly/u1wPg5x>
99. Організація інклюзивного навчання дітей з особливими освітніми потребами в умовах нової української школи: [навчально-методичний посібник]. Укл. Л.І. Чопик. Вінниця, КВНЗ «ВАНО», 2019. 39 с.
100. Орлов П.І. Інформаційні системи та технології в управлінні освітою, бібл. справі: наук.-практ. посіб. Донецьк, Альфа-Прес, 2004. 292 с.
101. Освіта в Україні: виклики та перспективи: інформаційно-аналітичний збірник. Київ, 2020. 298 с.
102. Освітні втрати та освітні розриви: у чому різниця та як долати? URL: <https://osvitoria.media/experience/osvitni-vtraty-ta-osvitni-rozryvy-u-chomu-riznytsya-ta-yak-dolaty/>
103. Партин Г.О. Бухгалтерський облік: основи теорії та практики / Г. О. Партин. – К.: Т-во «Знання», 2000. – 245 с.
104. Пасічник Н.О. Моніторинг якості освіти як комплексне оцінювання освітнього процесу. *Наукові записки. Вип. 121. Серія: Педагогічні*

- науки. *Частина I*. Кіровоград: РВВ КДПУ ім. В. Винниченка, 2013. С. 50-55.
105. Перелік типів об'єктів, що підлягають моніторингу та оцінки ступеня безбар'єрності об'єктів фізичного оточення і послуг для осіб з інвалідністю у 2023 році. URL: [https://mtu.gov.ua/files/%D0%94%D0%BE%D0%B4%D0%B0%D1%82%D0%BE%D0%BA%20\(3\).docx](https://mtu.gov.ua/files/%D0%94%D0%BE%D0%B4%D0%B0%D1%82%D0%BE%D0%BA%20(3).docx)
106. Порядок ведення обліку дітей дошкільного, шкільного віку та учнів, затверджений постановою Кабінету Міністрів України від 13 вересня 2017 р. № 684 (Офіційний вісник України, 2017 р., № 76, стор. 18). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/684-2017-п>.
107. Порядок забезпечення допоміжними засобами для навчання осіб з особливими освітніми потребами у закладах освіти: постанова КМУ від 9 грудня 2020 р. № 1289. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1289-2020-%D0%BF#Text>
108. Порядок організації інклюзивного навчання у закладах загальної середньої освіти: Постанова Кабінетів Міністрів України від 15.09.2021р. № 957 із змінами, внесеними згідно з Постановами КМ № 483 від 26.04.2022, № 979 від 30.08.2022.
109. Порядок проведення моніторингу якості освіти. Наказ Міністерства освіти і науки України від 16.01.2020 р. № 54, зареєстрований в Міністерстві юстиції України 10.02.2020 р. за № 154/34437-3. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/z0154-20#n14>
110. Порядок скасування рішення про присудження ступеня вищої освіти та присвоєння відповідної кваліфікації. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/897-2021-%D0%BF#Text>
111. Посібник для вчителів the Web We Want (Інтернет, який ми хочемо). URL: <https://betterinternetcentre.org/?p=320>
112. Посібник для підлітків the Web We Want (Інтернет, який ми хочемо). URL: <https://betterinternetcentre.org/?p=297>
113. Посібник з прав людини для інтернет-користувачів та пояснювальний меморандум (Рекомендація CM/REC(2014)6 Комітету міністрів Ради Європи державам-членам щодо посібника з прав людини для інтернет-користувачів та пояснювальний меморандум). URL : <http://hr-online.org.ua/http://hr-online.org.ua>
114. Посібник з прав людини для інтернет-користувачів та пояснювальний меморандум (Рекомендація CM/Rec(2014)7 Комітету міністрів країн-членам щодо посібника з прав людини для інтернет-користувачів – пояснювальний меморандум). Перекладено українською мовою за виданням Recommendation CM/Rec(2014)6 of the Committee of Ministers to member States on a guide to human rights for Internet users – Explanatory Memorandum. Київ: Інжиніринг, 2015. 56 с.

115. Постанова Кабінету Міністрів України від 23.09.2003 року № 1494 «Про затвердження Програми розвитку системи дистанційного навчання на 2004-2006 роки». URL: <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/1494-2003-%D0%BF>
116. Практичний порадник «Стратегія розвитку освіти в громаді», розроблений шведсько-українським проектом «Підтримка децентралізації в Україні», який впроваджується компанією SKL International. URL: <https://storage.decentralization.gov.ua/uploads/library/file/186/strategy.pdf>
117. Про затвердження Методичних рекомендацій з питань формування внутрішньої системи забезпечення якості освіти у закладах загальної середньої освіти. Наказ Міністерства освіти і науки України № 1480 від 30.11.2020 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v1480729-20#Text>
118. Про затвердження плану заходів на 2023–2024 роки з реалізації Національної стратегії із створення безбар'єрного простору в Україні на період до 2030 року. Розпорядження Кабінету Міністрів України № 372-р від 25.04.2023 р. URL: <https://www.kmu.gov.ua/npas/pro-zatverdzhennia-planu-zakhodiv-na-20232024-roky-z-realizatsii-natsionalnoi-stratehii-iz-stvorennia-bezbariernoho-prostoru-v-ukraini-na-period-do-2030-roku-i250423-372>
119. Про затвердження Положення про дистанційне навчання. Наказ МОН № 466 від 25.04.13 року. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0703-13#Text>
120. Про затвердження положення про сертифікацію педагогічних працівників. Постанова Кабінету Міністрів України №1190 від 27.12.2018 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1190-2018-%D0%BF#n16>
121. Про затвердження Порядку проведення інституційного аудиту закладів загальної середньої освіти. Наказ Міністерства освіти і науки України № 17 від 09.01.2019 р. Електронний ресурс: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0250-19#Text>
122. Про схвалення Національної стратегії із створення безбар'єрного простору в Україні на період до 2030 року. Розпорядження Кабінету Міністрів України № 366 від 14.04.2021 р. Електронний ресурс: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/366-2021-%D1%80/conv#Text>
123. Програма вивчення роботи структурних підрозділів місцевих органів виконавчої влади та органів місцевого самоврядування щодо ведення обліку дітей дошкільного, шкільного віку та учнів в частині здійснення повноважень, визначених законодавством . ДСЯО, 2022.

- 124.Резолюція Ради Європи від 13.07.2001 року «Про електронне навчання». URL: http://europa.eu/documents/index_en.htm
- 125.Рекомендації для експертів із розгляду внутрішньої політики і процедур забезпечення академічної доброчесності та зовнішньої оцінки їх якості : схвалено рішенням Національного агентства із забезпечення якості вищої освіти від 07.06.2022 протокол № 9 (14). URL: <https://naqa.gov.ua/wp-content/uploads/2022/06/3.-%D0%A0%D0%B5%D0%BA%D0%BE%D0%BC%D0%B5%D0%BD%D0%B4%D0%B0%D1%86%D1%96%D1%97-%D0%B4%D0%BB%D1%8F-%D0%B5%D0%BA%D1%81%D0%BF%D0%B5%D1%80%D1%82%D1%96%D0%B2-%D0%90%D0%BA%D0%94.pdf>
- 126.Рекомендації для закладів вищої освіти щодо розробки та впровадження університетської системи забезпечення академічної доброчесності: затверджено рішенням Національного агентства із забезпечення якості вищої освіти від 29 жовтня 2019 року / Нац. агентство із забезпечення якості вищої освіти. 2019. 19 с. URL: <https://naqa.gov.ua/wp-content/uploads/2019/10/Рекомендації-ЗВО-система-забезпечення-академічної-доброчесності.pdf>
- 127.Рекомендації з академічної доброчесності для закладів вищої освіти: лист МОН від 23.10.2018 р. № 1/9-650. URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/vishcha-osvita/2018/10/25/mon.pdf>
- 128.Рекомендації щодо створення інклюзивного освітнього середовища, зокрема універсального дизайну та розумного пристосування будівель, приміщень та прибудинкових територій, в закладах дошкільної освіти (лист Міністерства освіти і науки від 25.06.2020 № 1/9-348).
- 129.Романенко Є. Комунікація як необхідна складова розвитку сучасного суспільства. *Демократичне врядування: науковий вісник*. 2012. Вип. 9. URL: <http://www.lvivacademy.com/visnik9/fail/Romanenko.pdf>
- 130.Середовище, що належить дітям: poradnik для педагогів закладів дошкільної освіти/ЮНІСЕФ, ВФ «Крок за кроком», 2019.
- 131.Сисоева С.О. Інтерактивні технології навчання дорослих: навчально-методичний посібник. НАПН України, Інститут педагогічної освіти і освіти дорослих. Київ, ВД «ЕКМО», 2011. 324 с.
- 132.Сисоева С.О. Основи педагогічної творчості. Київ, Міленіум, 2006. 346 с.
- 133.Сисоева С.О. Педагогічні технології професійної підготовки фахівців: навчальний тренінг. Київ, Університет «Україна». 2007. 185 с.
- 134.Сисоева С.О. Педагогічний експеримент у наукових дослідженнях неперервної професійної освіти. Луцьк, ВАТ «Волинська обласна друкарня», 2009. 460 с.
- 135.Соловей М.В. Підготовка магістрів до експертизи діяльності навчального закладу. *Педагогічний дискурс*. 2009. Вип. 5. С. 207–209.

136. Спільник І., Спільник П. Етичні засади діяльності у консультаційній сфері. Електронний ресурс: http://archive.nbuv.gov.ua/portal/soc_gum/Ecan/2011_8_2/pdf/spilnyk.pdf
137. Стратегічний план діяльності Міністерства освіти і науки України до 2027 року «Освіта переможців». URL: <https://mon.gov.ua/ua/strategichnij-plan-diyalnosti-mon-do-2027-roku>
138. Сук Л. К. Бухгалтерський облік: навчальний посібник / Л. К. Сук, П. Л. Сук. – К.: Знання, 2005. – 471 с.
139. Ткачук А. Скандинавський шлях. Досвід реформ адміністративно-територіального устрою і місцевого самоврядування в Данії та Швеції / Анатолій Ткачук. – К.: Логос, 2015. – 124 с.
140. Усік І. Інформаційно-аналітична система EvaluEd як інструмент розвитку антикризового менеджменту керівника закладу загальної середньої освіти. *Věda a perspektivy*. Praha. 2022. № 9(16). С. 232–245.
141. УЦОЯО. Загальна інформація про ЗЗМЯПО. URL: <https://testportal.gov.ua/zagalna-informatsiya-pochatkova/>
142. Функціонування сайту установи (закладу) освіти. Рекомендації працівникам районних (міських) методичних кабінетів (науково-методичних центрів), відповідальним за координацію освітнього веб-простору, адміністраторам сайтів установ та закладів освіти / укл.: Козлов О. Є., Тимчук О. В. Полтава: ПОІППО, 2015. 24 с.
143. Цифровий компас 2030 року: європейський підхід до цифрового десятиліття: Повідомлення Європейської комісії від 09.03.2021. URL: <https://cutt.ly/t1wDvCW>
144. Чернишов О., Чернікова Л. Єдність змістовного та особистісного. URL: <https://osvita.ua/school/method/technol/633/>
145. Що таке «освітні втрати» в західній термінології та що потрібно українській освіті, аби їх компенсувати: інтерв'ю з Русланом Гураком. URL: <https://nus.org.ua/news/shho-take-osvitni-vtraty-v-zahidnij-terminologiyi-ta-shho-potribno-ukrayinskij-osviti-aby-yih-kompensuvaty-interv-yu-z-ruslanom-gurakom/>
146. Щодо забезпечення академічної доброчесності у закладах вищої освіти: лист МОН від 26 жовтня 2017 року № 1/9-565. URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/npa/5a1fe9d9b7112.pdf>
147. Юрійчук І. Освітні втрати: що робити й куди рухатись українській освіті. URL: https://znayshov.com/News/Details/osvitni_vtraty_shcho_robyty_Y_kudy_rukhatys_ukrainskii_osviti

ДОДАТКИ

ДОДАТОК 1. ФОРМИ ДОКУМЕНТІВ, ЯКІ ВИКОРИСТОВУЮТЬСЯ ЕКСПЕРТАМИ ПРИ ПРОВЕДЕННІ ІНСТИТУЦІЙНОГО АУДИТУ

*Примітка: тексти всіх форм подаються в редакції, затвердженій
наказом Державної служби якості України від 29.03.2021 р.
№ 01-11/25 (в редакції наказу Державної служби якості освіти
України)*

1. Опитувальний аркуш керівника

Дата заповнення _____

Блок 1. Загальна інформація про заклад освіти

1.1. Повна назва закладу освіти _____

1.2. Засновник _____

1.3. Форма власності _____

1.4. Тип закладу освіти _____

1.5. Чи наявні структурні підрозділи (філії):

☐ так

_____ ;

(тип)

☐ ні

1.6. Проектна потужність будівлі/будівель _____

1.7. Кількість учнів у закладі освіти (за останні три роки)
_____/_____/_____

1.8. Кількість класів (за останні три роки):

1-4 класи _____/_____/_____

5-9 класи _____/_____/_____

10-11(12) класи _____/_____/_____

1.9. Середня наповнюваність (за останні три роки):

1-4 класи _____/_____/_____

5-9 класи _____/_____/_____

10-11(12) класи _____/_____/_____

1.10. Кількість працівників _____,
з них педагогічних працівників_____.

1.11. Якісно-кількісний склад педагогічних працівників
(за останні три роки):

Навчальний рік	Кількість педагогічних працівників						Кількість педагогічних працівників, які викладають не за фахом
	Кваліфікаційна категорія				Педагогічне звання		
	Спеціаліст вищої категорії	Спеціаліст I категорії	Спеціаліст II категорії	Спеціаліст	Учитель-методист	Старший учитель	

*

Навчальний рік	Кількість педагогічних, наукових чи науково-педагогічних працівників, які залучаються до керівництва участю учнів у науковій, навчально-дослідницькій, дослідницько-експериментальній, конструкторській, винахідницькій, пошуковій діяльності			
	Науковий ступінь, вчене звання (вказати яке саме)	Кількість працівників	Почесне звання	
			«Народний»	«Заслужений»

Блок 2. Інформація про керівника закладу

2.1. Досвід керівництва закладом освіти (років) _____

2.2. Тривалість перебування на посаді у даному закладі _____

2.3. Педагогічний стаж _____

2.4. Основні напрями професійного розвитку за останні 5 років
(можливо обрати декілька варіантів відповідей):

- ☐ організація освітнього процесу у закладі освіти;
- ☐ економічне та фінансове забезпечення діяльності закладу освіти;
- ☐ законодавче забезпечення освітньої діяльності;
- ☐ менеджмент освітньої діяльності;
- ☐ методичні аспекти викладання предметів та курсів;
- ☐ навчання дітей з особливими освітніми потребами (форми, методи, підтримка);
- ☐ профілактика ризикованої поведінки учнів;
- ☐ організація освітнього середовища;
- ☐ використання інформаційно-комунікаційних технологій в освіті;
- ☐ іноземні мови;
- ☐ інші напрями _____

Коментар до запитання _____

2.5. В яких аспектах Вам необхідна підтримка для покращення
управлінської діяльності? (вказіть максимально 3 найбільш
важливих для себе варіанти відповіді)

- ☐ організація освітнього процесу;
- ☐ матеріальне та фінансове забезпечення;
- ☐ нормативно-правове забезпечення;
- ☐ менеджерські компетентності;
- ☐ педагогічна діяльність, методична підтримка (за предметами, які ви викладаєте);
- ☐ комунікаційні компетентності;
- ☐ організація інклюзивного навчання;
- ☐ підтримка дітей з особливими освітніми потребами (методики, підходи);
- ☐ профілактика та виявлення ризикової поведінки учнів;
- ☐ профілактика та попередження насилля у дитячому колективі;
- ☐ безпечне освітнє середовище;

- ☐ навички у сфері інформаційно-комунікаційних технологій;
- ☐ знання іноземних мов;
- ☐ підходи до організації освітнього процесу у мультикультурному або багатомовному середовищі;
- ☐ інше (що саме?) _____
- ☐ жодна не потрібна _____

Коментар до запитання _____

2.6. Ви вважаєте, що працюєте максимально ефективно для забезпечення якісної роботи закладу освіти?

- ☐ погоджуюсь;
- ☐ переважно погоджуюсь;
- ☐ переважно не погоджуюсь;
- ☐ не погоджуюсь.

Коментар до запитання _____

2.7. Що з переліченого найбільше обмежує Вас у виконанні своїх посадових обов'язків як керівника закладу? (вказіть максимально 3 найбільш важливих для себе варіанти відповіді)

- ☐ бюджет;
- ☐ психологічне навантаження;
- ☐ високий рівень відповідальності;
- ☐ педагогічне навантаження;
- ☐ колектив закладу;
- ☐ комунікація з батьками;
- ☐ низька престижність праці;
- ☐ недостатня підтримка з боку засновника;
- ☐ втручання в автономію закладу;
- ☐ законодавство;
- ☐ заробітна плата;
- ☐ недостатня співучасть інших працівників у керівництві закладом;
- ☐ інше _____
- ☐ жодних перешкод не бачу;

Коментар до запитання _____

2.8. У закладі освіти створено: *(можливо обрати декілька варіантів відповідей)*

- ☐ органи самоврядування працівників закладу освіти;
- ☐ органи самоврядування здобувачів освіти;
- ☐ органи батьківського самоврядування;
- ☐ наглядову (підкувальну) раду закладу освіти;
- ☐ інші органи громадського самоврядування учасників освітнього процесу (вказіть, які саме) _____

Блок 3. Організація внутрішньої системи забезпечення якості освіти

3.1. Які складові внутрішньої системи забезпечення якості освіти викликають найбільше занепокоєння та потребують найбільшої уваги у закладі? *(вказіть максимально 3 найбільш важливих для себе варіанти відповіді):*

- ☐ стратегія (політика) та процедури забезпечення якості освіти;
- ☐ система та механізми забезпечення академічної доброчесності;
- ☐ оприлюднені критерії, правила і процедури оцінювання здобувачів освіти;
- ☐ оприлюднені критерії, правила і процедури оцінювання педагогічної діяльності педагогічних працівників;
- ☐ оприлюднені критерії, правила і процедури оцінювання управлінської діяльності керівних працівників закладу освіти;
- ☐ забезпечення необхідних ресурсів для організації освітнього процесу;
- ☐ забезпечення наявності інформаційних систем для ефективного управління закладом освіти;
- ☐ створення в закладі освіти інклюзивного освітнього середовища, універсального дизайну та розумного пристосування;
- ☐ інші _____

Коментар до запитання _____

3.2. Які з даних складових внутрішньої системи забезпечення якості освіти мають позитивну динаміку у закладі? *(вказіть максимально 3 найбільш важливих для себе варіанти відповіді):*

- ☐ стратегія (політика) та процедури забезпечення якості освіти;
- ☐ система та механізми забезпечення академічної доброчесності;
- ☐ оприлюднені критерії, правила і процедури оцінювання здобувачів освіти;

- ☐ оприлюднені критерії, правила і процедури оцінювання педагогічної діяльності педагогічних працівників;
- ☐ оприлюднені критерії, правила і процедури оцінювання управлінської діяльності керівних працівників закладу освіти;
- ☐ забезпечення необхідних ресурсів для організації освітнього процесу;
- ☐ забезпечення наявності інформаційних систем для ефективного управління закладом освіти;
- ☐ створення в закладі освіти інклюзивного освітнього середовища, універсального дизайну та розумного пристосування;
- ☐ інші _____

Коментар до запитання _____

3.3. Вам вдається реалізувати поставлені у стратегії розвитку закладу завдання?

- ☐ так, повністю;
- ☐ переважну більшість завдань;
- ☐ частину завдань;
- ☐ окремі завдання;
- ☐ не вдається реалізувати жодних завдань.

Якщо не вдається, то чому? _____

Коментар до запитання _____

3.4. Як Ви оцінюєте виконання річного плану роботи за минулий рік?

- ☐ виконаний повністю;
- ☐ повністю за винятком деяких заходів;
- ☐ частково;
- ☐ не володію інформацією.

Коментар до запитання _____

3.5. Вкажіть, які основні перешкоди завадили виконанню річного плану роботи у повній мірі?

- ☐ поставлені завищені цілі;
- ☐ низька виконавча дисципліна;
- ☐ кадровий дефіцит у закладі освіти;

- ☐ невдала структура плану;
- ☐ втручання/бездіяльність засновника закладу;
- ☐ копіювання минулорічного плану;
- ☐ інші причини _____

Коментар до запитання _____

3.6. Освітня програма закладу розроблена:

- закладом на основі типової освітньої програми;
- іншими суб'єктами освітньої діяльності, науковими установами, фізичними чи юридичними особами та затверджена у встановленому порядку;
- закладом та затверджена у встановленому порядку.

Коментар до запитання _____

3.7. Хто залучається до розроблення освітньої програми закладу? (можливо обрати декілька варіантів відповідей)

- ☐ керівник;
- ☐ керівництво;
- ☐ педагогічні працівники;
- ☐ учні;
- ☐ батьки;
- ☐ лише керівництво, учасники освітнього процесу ставляться до відома.

Коментар до запитання _____

3.8. Ваша оцінка діяльності педагогічної ради закладу освіти:

Перелік тверджень	Так	Переважно так	Переважно ні	Ні
Педагогічна рада функціонує системно і ефективно, розглядаються актуальні питання діяльності закладу, рішення приймаються колегіально і демократично				
Педагогічна рада функціонує системно, але помітна відсутність активності у педагогічних працівників під час прийняття рішень				

Тематику засідань педагогічної ради неможливо назвати актуальною				
Діяльність педагогічної ради заважає системі управлінської діяльності у закладі освіти				

Коментар до запитання _____

3.9. Як керівництво сприяє використанню в закладі освіти різноманітних форм організації освітнього процесу, інноваційної та дослідно-експериментальної роботи? (вказіть максимально 3 найбільш важливих для себе варіанти відповіді):

- ☐ ці питання є предметом розгляду на засіданнях педагогічної ради;
- ☐ організація семінарів, конференцій;
- ☐ прийняття відповідних управлінських рішень (накази, наради);
- ☐ організація майстер-класів, круглих столів, інших заходів, спрямованих на обмін досвідом;
- ☐ застосування заходів заохочення педагогічних працівників;
- ☐ пошук проектів/грантів і залучення до них педагогічних працівників.

Коментар до запитання _____

3.10. Як забезпечується дотримання академічної доброчесності у закладі освіти? (вказіть максимально 3 найбільш важливих для себе варіанти відповіді):

- ☐ розроблено та оприлюднено Положення про академічну доброчесність;
- ☐ проводиться інформаційно-просвітницька робота з учасниками освітнього процесу;
- ☐ випадки порушення академічної доброчесності розглядаються на засіданнях педагогічної ради;
- ☐ інше _____

Коментар до запитання _____

3.11. Яким чином забезпечується інформування батьків про навчальні досягнення дітей? (можливо обрати декілька варіантів відповідей):

- ☐ батьківські збори;

- ☐ індивідуальні консультації;
- ☐ електронне листування (e-mail та месенджери);
- ☐ використання інтерактивної інтернет-платформи;
- ☐ телефонна комунікація;
- ☐ письмова комунікація;
- ☐ інформаційні стенди;
- ☐ інше _____

Коментар до запитання _____

3.12. Оцініть за 4-бальною шкалою стан стосунків у закладі освіти між такими групами учасників освітнього процесу (заповнюйте комірки у таблиці нижче, керуючись такими критеріями):

- 4 - між цими групами існує довіра та взаєморозуміння, наявна постійна комунікація та співпраця, представники груп надають допомогу одне одному;
- 3 - між більшістю представників цих груп є довіра та взаєморозуміння, наявна комунікація та частково - співпраця, представники груп у більшості випадків надають допомогу одне одному;
- 2 - довіра та взаєморозуміння на невисокому рівні, комунікація між представниками цих груп епізодична, співпраця відсутня, представники груп рідко надають допомогу одне одному;
- 1 - довіра та взаєморозуміння на низькому рівні, комунікація між групами відсутня, взаємодопомога та співпраця відсутні.

Учасники освітнього процесу	Учні базової школи (5-9)	Учні профільної школи (10-11/12)	Педагогічні працівники	Батьки	Керівництво
Учні базової школи (5-9)					
Учні профільної школи (10-11/12)					
Педагогічні працівники					
Батьки					
Керівництво					

Коментар до запитання _____

Блок 4. Освітнє середовище

4.1. Визначіть складові освітнього середовища, які потребують додаткових інвестицій?

(вказіть максимально 3 найбільш важливих для себе варіанти відповіді):

- ☐ поточний ремонт приміщення закладу освіти;
- ☐ капітальний ремонт приміщення закладу освіти;
- ☐ забезпечення фізичної доступності приміщень та території закладу освіти;
- ☐ обладнання навчальних кабінетів, лабораторій;
- ☐ ремонт/оновлення: коридорів, гардеробу, актової зали, їдальні, спортивної зали, туалетних кімнат (*підкресліть необхідне*);
- ☐ організація благоустрою території закладу освіти;
- ☐ обладнання спортивного майданчику;
- ☐ забезпечення функціонування інформаційного простору;
- ☐ навчально-методичне забезпечення освітнього процесу та наочність;
- ☐ інше _____

Коментар до запитання _____

4.2. Що було зроблено керівником закладу для вдосконалення освітнього середовища (за останні три роки)? (можливо обрати декілька варіантів відповідей):

- ☐ підготовлено листи-клопотання до засновника;
- ☐ залучено благодійні/спонсорські кошти;
- ☐ участь у проектах громадського бюджету;
- ☐ участь у інших проектах;
- ☐ краудфандинг;
- ☐ залучення коштів батьків;
- ☐ інше _____

Коментар до запитання _____

4.3. Наскільки Ви погоджуєтеся із наступними твердженнями.

Перелік тверджень	Так	Переважаю так	Переважаю ні	Ні
У закладі достатньо необхідних навчально-методичних матеріалів для виконання освітньої програми				
Педагогічні працівники в цілому задоволені освітнім середовищем та умовами праці				
Батьки учнів в цілому задоволені рівнем матеріально-технічного забезпечення та умовами (комфортом) навчання дітей				
У закладі освіти достатня кількість необхідних приміщень для здійснення освітнього процесу				
Навчальні приміщення у достатній мірі обладнані усім необхідним для здійснення освітнього процесу (робочі (персональні робочі) місця вчителя, інтерактивні дошки, спортивне обладнання, місця для відпочинку тощо)				

Коментар до запитання _____

4.4. Чи почуваються учасники освітнього процесу у безпеці, перебуваючи у закладі освіти?

- ☐ так;
- ☐ переважно так;
- ☐ переважно ні;
- ☐ ні

Коментар до запитання _____

4.5. Яка робота проводиться у закладі для того, щоб здобувачі освіти та працівники закладу відчували себе у безпеці? (можливо обрати декілька варіантів відповідей):

- ☐ створено комфортні умови для навчання та праці (наявні та облаштовані на належному рівні туалетні кімнати, їдальня,

забезпечено доступ до питної води, дотримується належний температурно-тепловий режим, освітлення);

- ☐ проводяться адаптаційні заходи для учнів та працівників закладу;
- ☐ пропозиції учнів та працівників закладу враховуються при облаштуванні освітнього середовища;
- ☐ розробляються правила поведінки для всіх учасників освітнього процесу;
- ☐ організовано спільну діяльність учасників освітнього процесу;
- ☐ інше _____

Коментар до запитання _____

4.6. Чи впливають (і як саме) правила поведінки, впроваджені у закладі, на стан психологічного клімату в ньому?

- ☐ лежать в основі його забезпечення;
- ☐ суттєво впливають;
- ☐ майже не впливають;
- ☐ жодним чином не впливають;
- ☐ не досліджувалось це питання;
- ☐ інше _____

Коментар до запитання _____

4.7. Вкажіть, які випадки ризикованої поведінки учнів трапилися у закладі за останні три роки та яка робота була здійснена для їх вирішення:

Перелік видів ризикованої поведінки	Робота з учнем та/або класом	Робота з батьками	Нарада при керівнику закладу	Розгляд питання на педраді	Зверне-ння до поліції, соціаль-них служб, служб у справах дітей
Образи, вербальна агресія серед дітей					
Агресія, насилля, завдання шкоди здоров'ю					

Сексуальне насилля					
Расизм, ксенофобія					
Агресія щодо вчителя					
Агресія щодо інших працівників закладу					
Кібербулінг					
Вживання наркотичних речовин					
Куріння					
Пошкодження майна, вандалізм					
Крадіжка					
Систематичні прогули без поважної причини					
Екстремальні вуличні ігри (зачепінг, паркур тощо)					
Інше _____					

Коментар до запитання _____

4.8. Які заходи, на Вашу думку, необхідні для зменшення проявів ризикованої поведінки у закладі? (оберіть три найбільш актуальні варіанти)

- ☐ підвищення якості психологічної підтримки у закладі освіти;
- ☐ допомога сторонніх фахівців (психологи, медіатори, правозахисники, працівники правоохоронних органів);
- ☐ підвищення кваліфікації педагогічних працівників з питань профілактики ризикованої поведінки серед учнів;
- ☐ аналіз інформації про систематичні пропуски навчальних занять без поважних причин;
- ☐ розгляд питань ризикованої поведінки учнів на засіданнях педагогічної ради, семінарах, тренінгах, практикумах;
- ☐ інше _____

Коментар до запитання _____

4.9. Які механізми і заходи підтримки використовуються у закладі освіти для дітей з особливими освітніми потребами? (вказіть максимально 3 найбільш важливих для себе варіанти відповіді):

- ☐ консультації фахівців інклюзивно-ресурсного центру;
- ☐ пристосування освітнього середовища (організації освітнього процесу, адаптації/модифікація навчальних програм, оцінювання, форм та методів навчання);
- ☐ забезпечення додаткових освітніх послуг (корекційно-розвиткова робота);
- ☐ навчання педагогів;
- ☐ використання спеціального навчально-методичного обладнання та матеріалів;
- ☐ навчання відповідно до індивідуальної програми розвитку;
- ☐ наявність асистента педагога/асистента дитини;
- ☐ облаштування ресурсної кімнати;
- ☐ наявність усіх необхідних фахівців;
- ☐ інше _____

- ☐ у закладі освіти немає дітей із особливими освітніми потребами

Коментар до запитання _____

Блок 5. Учні

5.1. Як заклад використовує інформацію про результати навчання учнів? (можливо обрати декілька варіантів відповідей)

- ☐ здійснюється аналіз динаміки навчальних досягнень;
- ☐ результати аналізу навчальних досягнень (динаміки) розглядаються на засіданні педагогічної ради, нарадах при керівнику закладу;
- ☐ за результатами аналізу приймаються управлінські рішення;
- ☐ здійснюється моніторинг виконання управлінських рішень;
- ☐ проводяться семінари, конференції, круглі столи з даної проблематики;
- ☐ відсутній аналіз результатів та динаміки навчальних досягнень учнів;
- ☐ інше _____

Коментар до запитання _____

5.2. У якій мірі використовується інформація про результати навчання учнів:

Перелік тверджень	Повністю	У значній мірі	Частково	Не використовується
Для моніторингу результатів навчання				
Для оцінювання якості роботи педагогів				
Для визначення тих аспектів у викладанні/предметів і курсів, які потребують покращення				
Для підвищення іміджу закладу				

Коментар до запитання _____

5.3. Оцініть, яким, на Вашу думку, є рівень задоволеності учнів освітнім процесом:

Перелік тверджень	Так	Переважно так	Переважно ні	Ні
Переважна більшість учнів задоволена організацією освітнього процесу				
Учні в цілому задоволені освітнім середовищем та умовами навчання (комфорт)				
Учні в цілому задоволені рівнем викладацької діяльності більшості педагогів				
Учні в цілому задоволені організацією позаурочної діяльності у закладі освіти				
Учні в цілому вважають атмосферу закладу доброзичливою та сприятною для навчання та спілкування				

Коментар до запитання _____

5.4. Які заходи у закладі освіти використовуються для реалізації індивідуальних освітніх траєкторій учнів? (можливо обрати декілька варіантів відповідей)

- ☐ розроблення індивідуального навчального плану;
- ☐ співпраця з практичним психологом;
- ☐ співпраця з фахівцями інклюзивно-ресурсного центру;
- ☐ посилена комунікація з батьками;
- ☐ індивідуальні консультації та/або додаткові заняття;
- ☐ дистанційне навчання;
- ☐ дослідницько-пошукова робота учнів;
- ☐ профорієнтаційна робота з учнями;
- ☐ не виникала потреба у подібних формах роботи;
- ☐ інше _____

Коментар до запитання _____

Блок 6. Педагогічні працівники

6.1. Які управлінські рішення приймаються для підвищення професійного рівня педагогічних працівників? (можливо обрати декілька варіантів відповідей)

- ☐ сприяння підвищенню кваліфікації у різних формах;
- ☐ використання інструменту позачергової атестації;
- ☐ сприяння проходженню сертифікації;
- ☐ сприяння роботі методичних об'єднань/методичних комісій, проведення тренінгів, семінарів, конференцій;
- ☐ сприяння отриманню педагогічними працівниками другої педагогічної спеціальності;
- ☐ сприяння експертній роботі;
- ☐ сприяння інноваційній діяльності, створенню ними оригінального освітнього продукту;
- ☐ застосування різних форм матеріального і морального заохочення;
- ☐ інше _____

Коментар до запитання _____

6.2. Вкажіть, наскільки Ви погоджуєтеся із наступними твердженнями?:

Перелік тверджень	Так	Переважа-но так	Переважа-но ні	Ні
Керівництво та педагогічні працівники співпрацюють і отримують/надають зворотній зв'язок щодо їхньої діяльності				
Педагогічні працівники надають пропозиції керівництву закладу освіти щодо можливих змін для підвищення якості освітнього процесу та освітньої діяльності закладу				
Педагогічні працівники можуть без побоювань висловлювати власну думку, навіть якщо вона не співпадає з позицією керівництва				
Розбіжності, які виникають між педагогічними працівниками та керівництвом школи, вирішуються і ведуть до підвищення якості їхньої співпраці				
Керівництво та педагогічні працівники здатні до подальшої співпраці навіть за умови наявних між ними розбіжностей				

Коментар до запитання _____

6.3. Яким чином Ви сприяєте налагодженню співпраці між педагогічними працівниками? (можливо обрати декілька варіантів відповідей)

- ☐ організація спільних проектів, тренінгів, майстер-класів;
- ☐ спільне обговорення проблем та актуальних питань діяльності закладу освіти;
- ☐ спільне святкування та відзначення подій в позаурочній діяльності закладу освіти;
- ☐ сприяння організації наставництва у закладі освіти;
- ☐ сприяння роботі методичних об'єднань педагогічних працівників;
- ☐ організація спільних культурних заходів, туристичних мандрівок;
- ☐ інше _____

Коментар до запитання _____

6.4. Хто і як часто оцінює викладацьку діяльність вчителів та надає їм зворотній зв'язок?

Категорії педагогічних працівників	Декілька разів на рік	Один раз на рік	Менше, ніж один раз на рік	Ніколи
Керівник закладу освіти				
Керівництво закладу освіти				
Учителі (взаємні відвідування)				

Коментар до запитання _____

Блок 7. Загальний коментар до листа опитування

2. Перелік питань для інтерв'ю з керівником закладу освіти (завідувачем філією опорного закладу освіти)

Заклад освіти _____

Керівник / завідувач філією опорного закладу (П.І.Б.) _____

Дата проведення _____

Час проведення, год.:хв. (початок / завершення) _____ год.: _____ хв. / _____ год.: _____ хв.

№ з/п	Перелік запитань	Відповіді керівника закладу освіти/завідувача філією опорного закладу освіти
1.1.	Чи здійснюється в закладі (філії) регулярний моніторинг за дотриманням безпечного освітнього середовища (огляд приміщень, спортивної зали, території закладу, спортивних майданчиків)?	
	Якщо так, то яким чином?	
	Якщо ні, то чому?	
1.2.	Чи часто відбувається моніторинг за дотриманням безпечного освітнього середовища?	
	Якщо так, то хто в закладі (філії) відповідальний за його проведення?	
	Якщо ні, то чому?	
1.3.	Чи вживаються заходи за його результатами?	
	Якщо так, то які?	
	Якщо ні, то чому?	

2.	Чи перевищено норми наповнюваності класів у закладі (філії)?	
	Якщо так, то які управлінські рішення Вами приймаються для оптимізації наповнюваності та оптимального використання приміщень?	
	Якщо ні, то чому?	
3.1.	Чи наявні в закладі (філії) всі необхідні для освітнього процесу та виконання освітньої програми приміщення?	
	Якщо так, то чи задовольняє їх кількість потреби закладу освіти?	
	Якщо ні, то яких приміщень не вистачає і як планується вирішуватися це питання?	
3.2.	Чи оптимально використовуються наявні приміщення?	
	Якщо так, то відповідь аргументуйте	
	Якщо ні, то чи розглядається Вами можливість переобладнання приміщень?	
4.1.	Чи реалізуються в закладі освіти (філії) заходи з охорони праці та безпеки життєдіяльності?	
	Якщо так, то які саме?	
	Якщо ні, то чому?	
4.2.	Чи проводиться в закладі освіти (філії) навчання з надання домедичної допомоги?	
	Якщо так, як саме? (відповідь аргументуйте)	
	Якщо ні, то чому?	

4.3.	Чи розроблені та виконуються працівниками правила дій у разі нещасного випадку або раптового погіршення стану здоров'я учасників освітнього процесу?	
	Якщо так, то наведіть приклади їх реалізації	
	Якщо ні, то чому?	
5.	Чи забезпечені обладнанням навчальні кабінети і приміщення для виконання навчальної програми?	
	Якщо так, то наскільки? (вкажіть рівень забезпечення)	
	Якщо ні, то чому?	
6.1.	Чи забезпечена архітектурна доступність для учасників освітнього процесу, зокрема і для осіб з особливими освітніми потребами?	
	Якщо так, то наведіть приклади	
	Якщо ні, то чому?	
6.2.	Чи відбувається адаптація приміщень та території закладу освіти відповідно до умов універсального дизайну?	
	Якщо так, то як саме?	
	Якщо ні, то чому?	
7.1.	Чи є в закладі освіти (філії) бібліотека/інформаційно-ресурсний центр?	
	Якщо так, то як вона/він використовується в освітньому процесі?	
	Якщо ні, то чому?	
7.2.	Чи залучені можливості бібліотеки/інформаційно-ресурсного центру для формування інформаційно-комунікативної, соціокультурної компетентностей учасників освітнього процесу?	
	Якщо так, то як саме?	
	Якщо ні, то чому?	

7.3.	Чи забезпечена бібліотека/інформаційно-ресурсний центр доступом до мережі Інтернет?	
	Якщо так, то наскільки рівень забезпечення задовольняє потреби учнів та педагогів?	
	Якщо ні, то чому?	
8.1.	Чи є в закладі (філії) доступ до мережі Інтернет?	
	Якщо так, то чи забезпечені робочі місця педагогічних працівників доступом до мережі Інтернет?	
	Якщо ні, то чому?	
8.2.	Чи є користування мережею безпечним?	
	Якщо так, то які інструменти Інтернет-безпеки використовуються?	
	Якщо ні, то чому?	
9.	Чи створені в закладі освіти (філії) умови для харчування учнів та працівників?	
	Якщо так, то наскільки задоволені учасники освітнього процесу умовами харчування, асортиментом та якістю страв, рівнем організації харчування?	
	Якщо ні, то чому?	
10.	Чи вживаєте Ви заходи щодо покращення умов, асортименту та якості харчування?	
	Якщо так, то які саме?	
	Якщо ні, то чому?	
11.1.	Чи реалізується політика попередження та протидії булінгу (цькування)?	
	Якщо так, то як вона реалізується практично?	

Додатки

	Якщо ні, то чому?	
11.2.	Чи розроблений в закладі освіти План заходів із запобігання та протидії булінгу?	
	Якщо так, то наскільки ці заходи є дієвими?	
	Якщо ні, то чому?	
11.3.	Чи фіксуються в закладі освіти (філії) випадки булінгу щодо учнів, педагогів?	
	Якщо так, то як реагує заклад освіти (філія)?	
	Якщо ні, то чому?	
11.4.	Чи приймаються Вами рішення щодо попередження та протидії булінгу (цькування)?	
	Якщо так, то які? (відповідь аргументуйте)	
	Якщо ні, то чому?	
12.1.	Чи здійснювалося колективне розроблення стратегії розвитку закладу освіти?	
	Якщо так, то як саме та хто долучався до її розроблення?	
	Якщо ні, то чому?	
12.2.	Чи враховувалися пропозиції учасників освітнього процесу під час розроблення стратегії розвитку закладу освіти?	
	Якщо так, то яким чином? (наведіть приклади таких пропозицій)	
	Якщо ні, то чому?	
13.	Чи реалізує річний план роботи стратегію розвитку закладу освіти та враховує освітню програму?	
	Якщо так, то як саме? (наведіть приклади)	
	Якщо ні, то чому?	
14.1.	Чи існує у закладі освіти (філії) внутрішня система забезпечення якості освіти?	

	Якщо так, то: - в якому документі визначені політики і процедури забезпечення якості освіти в закладі; - хто залучався до його розроблення; - з якою періодичністю відбувається самооцінювання якості освітньої діяльності; - хто залучається до його проведення?	
	Якщо ні, то чому?	
14.2.	Чи враховуються результати самооцінювання для корегування стратегічного та поточного планування діяльності закладу?	
	Якщо так, то яким чином?	
	Якщо ні, то чому?	
15.	Чи наявні вакансії, зокрема педагогічних працівників?	
	Якщо так, то які управлінські рішення приймалися у разі наявних вакансій або їх появи протягом навчального року?	
16.	Чи використовуються в закладі освіти до педагогічних працівників заходи матеріального та морального стимулювання?	
	Якщо так, то які саме? Наскільки вони є ефективними та чи є така практика звичною для закладу?	
	Якщо ні, то чому?	
	Чи створено в закладі освіти умови для постійного підвищення кваліфікації, атестації, сертифікації	

Додатки

17.	педагогічних працівників?	
	Якщо так, то які саме? (наведіть приклади)	
	Якщо ні, то чому?	
18.	Чи вживаєте Ви заходів щодо створення належних умов діяльності закладу освіти (філії), зокрема для покращення його матеріально-технічної бази?	
	Якщо так, то яких саме?	
	Якщо ні, то чому?	
19.	Чи вдається Вам вживати заходів реагування на звернення учасників освітнього процесу?	
	Якщо так, то які саме? (наведіть приклади)	
	Якщо ні, то чому?	
20.1.	Чи створені в закладі (філії) органи громадського самоврядування?	
	Якщо так, то який порядок їх створення?	
	Якщо ні, то чому?	
20.2.	Чи впливають вони на освітній процес?	
	Якщо так, то яким чином? (наведіть приклади)	
	Якщо ні, то чому?	
20.3.	Чи співпрацюєте Ви з органами громадського самоврядування?	
	Якщо так, то в який спосіб?	
	Якщо ні, то чому?	
21.1.	Чи відбувається в закладі освіти (філії) комунікація з учасниками освітнього процесу?	
	Якщо так, то в який спосіб та як Ви її оцініте?	

	Якщо ні, то чому?	
21.2.	Чи забезпечується в закладі освіти (філії) зворотній зв'язок?	
	Якщо так, то у який спосіб?	
	Якщо ні, то чому?	
22.1.	Чи використовуються закладом освіти (філією) інформаційні ресурси для оприлюднення своєї діяльності?	
	Якщо так, то які саме?	
	Якщо ні, то чому?	
22.2.	Чи періодично ця інформація оновлюється?	
	Якщо так, то як часто?	
	Якщо ні, то чому?	
23.	Чи запроваджено в закладі освіти індивідуальна та/або дистанційна форми здобуття освіти?	
	Якщо так, то опишіть алгоритм впровадження	
	Якщо ні, то чому?	
Якого запитання не вистачає в цьому інтерв'ю?		
Поставте, будь ласка, собі це запитання і надайте на нього відповідь		

3. Перелік запитань для інтерв'ю із заступником керівника закладу освіти (заступником завідувача філії опорного закладу освіти)

Заклад освіти _____

Посада (функціональні обов'язки) _____

П.І.Б. _____

Дата проведення _____ Час проведення (початок / завершення) _____ год: _____ хв / _____ год: _____ хв

№ з/п	Перелік запитань	Відповіді заступника керівника (заступника завідувача філії опорного закладу освіти)
1.	Чи залучаєтеся Ви до складання розкладу навчальних занять?	
	Якщо так, то чим Ви керуєтеся при складанні розкладу навчальних занять?	
	Якщо ні, то чому?	
2.	Чи розробляються у закладі освіти (філії) індивідуальні освітні траєкторії учнів?	
	Якщо так, то наведіть приклади	
	Якщо ні, то чому?	
3.*	Чи є у закладі освіти діти з особливими освітніми потребами (дитина, особа, учень/учениця з ООП)?	
	Якщо ні, то чи були такі звернення взагалі?	
	Якщо так, то як організоване їхнє навчання:	

3.1.*	Чи є асистент/асистенти вчителя?	
	Якщо ні, то чому?	
3.2.*	Чи налагоджується співпраця між асистентом вчителя педагогами закладу?	
	Якщо так, то відповідь аргументуйте	
	Якщо ні, то чому?	
3.3.*	Чи є асистент дитини/асистенти дітей?	
	Якщо так, то як залучаються асистенти дітей до вирішення питань організації освітнього процесу?	
	Якщо ні, то чому?	
3.4.*	Чи залучаються (і в якій мірі) батьки осіб з ООП до питань організації освітнього процесу?	
	Якщо так, то наведіть приклади	
	Якщо ні, то чому?	
3.5.*	Чи залучаються інші фахівці, в тому числі, інклюзивно-ресурсного центру (ІРЦ)?	
	Якщо так, то які саме фахівці залучаються і до яких видів роботи?	
	Якщо ні, то чому?	
3.6.*	Чи допомагають закладу освіти (філії) органи/служби/організації в організації освітнього процесу дітей з ООП?	
	Якщо так, то які саме?	
	Якщо ні, то чому?	

3.7.	Чи виникають/виникали у закладі освіти (філії) проблеми щодо впровадження інклюзії?	
	Як що так, то як вони вирішувалися?	
	Якщо ні, то завдяки кому/чому?	
3.8.*	Чи потребує заклад освіти (філія) допомоги, підтримки щодо впровадження інклюзивного навчання?	
	Якщо так, то якої саме?	
	Якщо ні, то чому?	
4.*	Чи є в закладі освіти (філії) обладнання для забезпечення навчання дітей з ООП?	
	Якщо так, то наскільки наявне дидактичне обладнання дозволяє здійснювати навчання дітей з ООП?	
	Якщо ні, то чому?	
5.*	Чи залучає заклад освіти (філія) батьків (осіб, які їх замінюють) до розроблення індивідуальних програм розвитку та до підтримки дітей даної категорії в освітньому процесі?	
	Якщо так, то у яких формах?	
	Якщо ні, то чому?	
6.*	Чи співпрацює заклад освіти (філія) з інклюзивно-ресурсним центром щодо організації освітнього процесу та підтримки дітей з ООП?	
	Якщо так, то як відбувається співпраця?	
	Якщо ні, то чому?	
7.	Чи впливає педагогічна рада на забезпечення якості освіти?	
	Якщо так, то яка роль педагогічної	

	ради у цьому процесі?	
	Якщо ні, то чому?	
8.	Чи проводилася підготовча робота для розроблення освітньої програми?	
	Якщо так, то яка?	
	Якщо ні, то чому?	
9.	Чи використовується в закладі освіти (філії) варіативна складова навчального плану?	
	Якщо так, то які застосовуються підходи до формування варіативної складової навчального плану?	
	Якщо ні, то чому?	
10.	Чи створені в закладі освіти умови для підвищення кваліфікації педагогічних працівників?	
	Якщо так, то яка Ваша роль у створенні цих умов?	
	Якщо ні, то чому?	
11.1.	Чи проводиться в закладі освіти інноваційна діяльність (освітні проекти, дослідно-експериментальна робота)?	
	Якщо так, то як педагогічні працівники залучаються до неї?	
	Якщо ні, то чому?	
11.2.	Чи сприяють умови в закладі освіти (філії) інноваційній діяльності?	
	Якщо так, то опишіть їх	
	Якщо ні, то чому?	

12.	Чи спрямовані заплановані/реалізовані в закладі освіти (філії) заходи на формування академічної доброчесності в учасників освітнього процесу?	
	Якщо так, то наскільки вони є дієвими?	
	Якщо ні, то чому?	
13.	Чи здійснюють педагогічні працівники закладу освіти (філії) експертну діяльність ?	
	Якщо так, то яку (розробники та експерти тестових завдань ЗНО, експертиза підручників, навчальних програм, участь у сертифікації вчителів, інституційному аудиті тощо)?	
	Якщо ні, то чому?	
14.1.	Чи використовують у закладі освіти (філії) інструменти оцінювання якості освітньої діяльності?	
	Якщо так, то які саме (відвідування занять, опитування тощо)?	
	Якщо ні, то чому?	
14.2.	Чи оцінюється у закладі освіти (філії) якість педагогічної діяльності педагогічних працівників?	
	Якщо так, то за якими критеріями?	
	Якщо ні, то чому?	
15.	Чи налагоджена у закладі освіти (філії) співпраця між педагогами?	
	Якщо так, то яким чином?	
	Якщо ні, то чому?	

16.	Чи є така співпраця між педагогами ефективною?	
	Якщо так, то назвіть найефективніші та найчастіше вживані з них в освітньому процесі	
	Якщо ні, то що заважає ефективній співпраці педагогів?	
17.1.	Чи поширюють педагогічні працівники закладу освіти (філії) свій досвід?	
	Якщо так, то у яких формах?	
	Якщо ні, то чому?	
17.2.	Чи практикується у закладі освіти (філії) педагогічне наставництво?	
	Якщо так, то як саме це реалізується?	
	Якщо ні, то чому?	
18.	Чи здійснюється у закладі освіти (філії) інформування учнів, батьків про критерії, правила та процедури, за якими оцінюють їх навчальні досягнення?	
	Якщо так, то у який спосіб?	
	Якщо ні, то чому?	
19.1.	Чи здійснюється у закладі освіти моніторинг навчальних досягнень здобувачів освіти, їх динаміки?	
	Якщо так, то як саме це реалізується?	
	Якщо ні, то чому?	
19.2.	Чи використовуються результати моніторингу для підвищення якості освіти у закладі (філії)?	
	Якщо так, то в який спосіб?	
	Якщо ні, то чому?	

20.	Чи впроваджуються у закладі освіти (філії) засади формувального оцінювання?	
	Якщо так, то як саме це реалізується?	
	Якщо ні, то чому?	
21.	Чи використовуються в закладі освіти (філії) методики самооцінювання та взаємооцінювання учнів?	
	Якщо так, то опишіть досвід закладу?	
	Якщо ні, то чому?	
22.	Чи здійснюється комунікація закладу освіти (філії) з учасниками освітнього процесу?	
	Якщо так, то у яких формах?	
	Якщо ні, то чому?	
23.	Чи проводиться у закладі освіти (філії) інформаційно-просвітницька робота з батьками щодо протидії булінгу (цькуванню), запобіганню проявів насильства, забезпеченню кібербезпеки?	
	Якщо так, то як саме це реалізується?	
	Якщо ні, то чому?	
24.	Чи використовуються закладом освіти (філією) форми навчання педагогічних працівників для оволодіння ними методиками діагностики і раннього виявлення булінгу (цькування), ознак насильства?	
	Якщо так, то які саме?	
	Якщо ні, то чому?	
25.	Чи здійснюється аналіз причин відсутності учнів на навчальних заняттях?	
	Якщо так, то які заходи вживаються за результатами аналізу?	
	Якщо ні, то чому?	

26.	Чи є дієвими заходи, зазначені у Плані заходів із запобігання та протидії булінгу?	
	Якщо так, то наведіть приклади	
	Якщо ні, то чому?	
27.	Чи проводяться у закладі освіти (філії) інформаційні заходи за участі правоохоронних органів для всіх учасників освітнього процесу?	
	Якщо так, то які саме?	
	Якщо ні, то чому?	
28.	Чи повідомляє заклад освіти відповідні органи та служби у випадку виявлення фактів булінгу (цькування) та іншого насильства?	
	Якщо так, то які, наведіть приклади	
	Якщо ні, то чому?	
29.1.	Чи розроблені у закладі освіти (філії) правила поведінки?	
	Якщо так, то у якому документі вони зафіксовані?	
	Якщо ні, то чому?	
29.2.	Чи оприлюднені правила поведінки в закладі освіти (філії)?	
	Якщо так, то де з ними можна ознайомитися?	
	Якщо ні, то чому?	
29.3.	Чи поінформовані учасники освітнього процесу про правила поведінки у закладі освіти (філії)?	
	Якщо так, то як відбувається інформування?	
	Якщо ні, то чому?	
	Чи реалізуються у закладі освіти (філії) заходи та методичні підходи для адаптації новоприбулих учнів	

Додатки

30.	та учнів при переході з початкової до базової, з базової до старшої школи?	
	Якщо так, то які саме?	
	Якщо ні, то чому?	
31.	Чи реалізуються у закладі (філії) заходи для професійної адаптації педагогів?	
	Якщо так, то які саме?	
	Якщо ні, то чому?	
32.	Чи створені у закладі освіти (філії) умови для інтеграції освітнього процесу у зовнішній культурно-освітній простір (екскурсії, пізнавальні заходи, відвідування історичних місць, вивчення історії, культури краю тощо)?	
	Якщо так, то які це умови?	
	Якщо ні, то чому?	
33.	Чи застосовуються в закладі освіти різні форми організації освітнього процесу?	
	Якщо так, то наведіть приклади	
	Якщо ні, то чому?	
Якого запитання не вистачає у цьому інтерв'ю?		
Поставте, будь ласка, собі це запитання...та надайте на нього відповідь		

4. Перелік запитань для інтерв'ю з практичним психологом/соціальним педагогом

Заклад освіти _____

Посада (функціональні обов'язки) _____

П.І.Б. _____

Дата проведення _____ Час проведення, год.:хв. (початок / завершення) ____год.: ____хв. / ____год.: ____хв.

№ з/п	Перелік запитань	Відповіді практичного психолога/соціального педагога
1.	Чи є середовище закладу освіти безпечним для здобувачів освіти, вільним від психологічного та/або фізичного насильства?	
	Якщо так, то які показники про це свідчать?	
	Якщо ні, то чому?	
2.1.	Чи існує у закладі освіти План заходів із запобігання та протидії булінгу (цькуванню)?	
2.2.	Чи вживаються в закладі освіти заходи для попередження насильства?	
	Якщо так, то які?	
	Якщо ні, то чому?	
2.3.	Чи вживаються заходи для раннього виявлення ознак насильства?	
	Якщо так, то які?	
	Якщо ні, то чому?	
3.	Чи здійснюєте Ви у закладі освіти роботу щодо виявлення, реагування та запобігання проявам булінгу (цькуванню), дискримінації?	
	Якщо так, то яку?	

	Якщо ні, то чому?	
4.	Чи звертаються до Вас за допомогою учасники освітнього процесу у випадках насильства в школі?	
	Якщо так, то з яких саме видів насильства та як часто?	
	Якщо ні, то чому? (відповідь аргументуйте)	
5.	Чи реагуєте Ви на подібні звернення?	
	Якщо так, то які Ваші дії у разі надходження подібних звернень?	
	Якщо ні, то чому?	
6.	Чи є дієвими правила поведінки, оприлюднені у закладі освіти?	
	Якщо так, то відповідь обґрунтуйте	
	Якщо ні, то чому?	
7.	Чи отримують у закладі освіти (у разі потреби) психологічну, соціально-педагогічну підтримку учні, в тому числі, які опинилися в складних життєвих обставинах?	
	Якщо так, то яка частка таких дітей?	
	Якщо ні, то чому?	
8.	Чи співпрацюєте Ви зі службами/органами/організаціями для вирішення проблем пов'язаних з насильством?	
	Якщо так, то наведіть приклади співпраці	
	Якщо ні, то чому?	
9.	Яка Ваша роль у налагодженні партнерства та діалогу між учасниками освітнього процесу?	
10.	Чи вважаєте Ви середовище закладу освіти психологічно комфортним для учасників освітнього процесу? (З огляду на звернення учасників освітнього процесу та з урахуванням заходів, до участі в яких Вас було залучено)	

	Якщо так, то відповідь обґрунтуйте	
	Якщо ні, то чому?	
11.	Чи звертаються до Вас учасники освітнього процесу?	
	Якщо так, то з яких питань до Вас найчастіше звертались учасники освітнього процесу?	
	Якщо ні, то чим це обумовлено?	
12.1.	Чи вживаються Вами заходи під час адаптаційного періоду?	
	Якщо так, то які саме?	
	Якщо ні, то з чим це пов'язано?	
12.2.	Чи вживаються Вами заходи під час адаптаційного періоду педагогічних працівників (працівників)?	
	Якщо так, то які саме?	
	Якщо ні, то з чим це пов'язано?	
13.	Чи забезпечується психолого-педагогічний супровід інклюзивного навчання?	
	Якщо так, то як саме це здійснюється?	
	Якщо ні, то чому?	
14.	Чи забезпечується у закладі освіти корекційна спрямованість освітнього процесу?	
	Якщо так, то наведіть приклади	
	Якщо ні, то чому?	
15.	Чи використовуєте Ви дидактичні засоби, що є у закладі освіти, при роботі з дітьми з особливими освітніми потребами?	
	Якщо так, то які саме?	

Додатки

	Якщо ні, то чому?	
16.	Чи організована співпраця педагогів щодо навчання дітей з особливими освітніми потребами?	
	Якщо так, то як це відбувається?	
	Якщо ні, то чому?	
17.	Чи співпрацює заклад освіти з інклюзивно-ресурсним центром, у тому числі щодо психолого-педагогічного супроводу дітей з особливими освітніми потребами?	
	Якщо так, то як саме відбувається співпраця?	
	Якщо ні, то чому?	
Якого запитання не вистачає у цьому інтерв'ю? Поставте, будь ласка, собі це запитання... і надайте на нього відповідь		

5. Перелік запитань для інтерв'ю з представником учнівського самоврядування

Заклад освіти _____

Роль у шкільному самоврядуванні _____

П.І.Б. _____

Дата проведення ____ Час проведення, год.:хв. (початок / завершення) ____ год.: ____ хв. / ____ год.: ____ хв.

№ з/п	Перелік запитань	Відповіді представника учнівського самоврядування
1.1.	Чи залучалось учнівське самоврядування до вирішення питань діяльності закладу освіти?	
	Якщо так, то до яких саме питань?	
	Якщо ні, то чому?	

1.2.	Чи врахована позиція учнівського самоврядування при вирішенні цих питань?	
	Якщо так, то наведіть приклади	
	Якщо ні, то чому?	
2.	Чи залучаються члени учнівського самоврядування до розроблення річного плану роботи школи?	
	Якщо так, то у який спосіб?	
	Якщо ні, то чому?	
3.	Чи вивчалась потреба учнів щодо забезпечення комфортного освітнього середовища та необхідного обладнання?	
	Якщо так, то яким чином?	
	Якщо ні, то чому?	
4.1.	Чи враховується думка учнів у процесі розроблення розкладу навчальних занять?	
	Якщо так, то яким чином?	
	Якщо ні, то чому?	
4.2.	Чи вважають учні, що розклад складений оптимально, враховує їхні вікові особливості?	
	Якщо так, то аргументуйте відповідь	
	Якщо ні, то чому?	
5.	Чи бере участь учнівська громада у плануванні та проведенні культурно-спортивних заходів?	
	Якщо так, то у який спосіб?	
	Якщо ні, то чому?	
6.	Чи залучалось учнівське самоврядування до розроблення Плану заходів із запобігання та протидії булінгу (цькуванню)?	
	Якщо так, то яким чином?	
	Якщо ні, то чому?	

Додатки

7.1.	Чи залучалось учнівське самоврядування до розроблення правил поведінки в закладі освіти?	
	Якщо так, то як саме?	
	Якщо ні, то чому?	
7.2.	Чи забезпечує учнівське самоврядування виконання цих правил?	
	Якщо так, то яка саме роль відводиться учнівському самоврядуванню?	
	Якщо ні, то чому?	
8.	Чи запроваджені у закладі освіти проекти, ініційовані учнівським самоврядуванням?	
	Якщо так, то наведіть приклади	
	Якщо ні, то чому?	
9.	Чи залучались члени учнівського самоврядування до розроблення Положення про академічну доброчесність у закладі освіти?	
	Якщо так, то в який спосіб?	
	Якщо ні, то чому?	
10.	Чи реалізуються у закладі освіти технології дистанційного та змішаного навчання?	
	Якщо так, то яким чином?	
	Якщо ні, то чому?	
Якого запитання не вистачає у цьому інтерв'ю? Поставте, будь ласка, собі це запитання ... і надайте на нього відповідь		

6. Анкета для педагогічних працівників

Шановний вчителю!

Державна служба якості освіти України (назва відповідного територіального органу) проводить дослідження у Вашому закладі з метою оцінювання якості освітніх і управлінських процесів та вироблення рекомендацій щодо вдосконалення діяльності закладу освіти.

Саме тому, Ваша участь у дослідженні є дуже значимою та важливою.

Опитування має анонімний характер і отримані дані будуть використані лише в узагальненому вигляді.

Відповідаючи на кожне питання, вибирайте один варіант відповіді (якщо у формулюванні питання не вказано інше). Питання анкети не повинні лишатися без Вашої відповіді.

Дякуємо за участь!

Заклад освіти _____

Якщо Ваш заклад є опорним, то Ви викладаєте в:

- ☐ опорній школі;
- ☐ філії;
- ☐ в опорній школі та філії.

Дата анкетування _____

У яких класах Ви викладаєте? (можна обрати декілька варіантів відповідей)

- ☐ у 1...4; ☐ у 5...9; ☐ у 10...11 (12).

1. Яку тематику для професійного зростання Ви обирали впродовж останніх 5 років?
(можливо обрати декілька варіантів відповідей)

- ☐ законодавче забезпечення освітнього процесу;
- ☐ методичні аспекти викладання предметів та курсів;
- ☐ інклюзивне навчання;
- ☐ форми організації освітнього процесу;
- ☐ профілактика та прояви девіантної поведінки здобувачів освіти;
- ☐ психологічні особливості роботи зі здобувачами освіти різних вікових категорій;
- ☐ безпечне освітнє середовище;
- ☐ формування у здобувачів освіти громадянської позиції;
- ☐ використання інформаційно-комунікаційних технологій в освіті;
- ☐ ділове українське мовлення;
- ☐ інші напрями (вказіть, які саме)

2. За якими формами відбувалося підвищення Вашої професійної кваліфікації?
(можливо обрати декілька варіантів відповідей)

- ☐ курси ІППО;
- ☐ конференції;
- ☐ методичні семінари;
- ☐ тренінги, майстер-класи;

- ☐ вебінари;
 - ☐ онлайн-курси;
 - ☐ самоосвіта;
 - ☐ інше (вказіть, які саме)
-

3. У закладі освіти створені умови для постійного підвищення кваліфікації педагогів, їх чергової та позачергової атестації, добровільної сертифікації тощо?

- ☐ так;
- ☐ переважно так;
- ☐ переважно ні;
- ☐ ні.

4. Що перешкоджає вашому професійному розвитку? (можливо обрати декілька варіантів відповідей)

- ☐ опір з боку керівництва;
 - ☐ відсутність матеріального заохочення з боку керівництва;
 - ☐ недостатня матеріально-технічна база;
 - ☐ погані умови праці;
 - ☐ жодних перешкод;
 - ☐ інше (вказіть, що саме)
-

5. Які джерела/ресурси Ви використовуєте при розробленні календарно-тематичного планування? (можливо обрати декілька варіантів відповідей)

- ☐ зразки, що пропонуються фаховими виданнями;
 - ☐ розробки з інтернет-сайтів і блогів, що стосуються викладання конкретного предмету;
 - ☐ рекомендації Міністерства освіти і науки України;
 - ☐ досвід, запозичений у колег;
 - ☐ спільна робота з колегами;
 - ☐ власний досвід;
 - ☐ інше
-

6. Яку підтримку Ви надаєте учням у їхньому навчанні?

- ☐ мотивую до вивчення предмету, створюючи ситуацію успіху під час навчальних занять;
 - ☐ беру участь у розробці та реалізую індивідуальні освітні траєкторії для учнів;
 - ☐ надаю індивідуальні консультації;
 - ☐ даю можливість учням висловлювати власну думку, сприймаю їхні погляди, підтримую ініціативи;
 - ☐ створюю на заняттях атмосферу взаємоповаги, творчості, співпраці;
 - ☐ розробляю різноманітні завдання та пропоную дітям самостійно обрати рівень складності;
 - ☐ ніяк не підтримую;
 - ☐ інше (вказіть, що саме)
-

-
7. Для оцінювання результатів навчання учнів Ви використовуєте: (можливо обрати декілька варіантів відповідей)
- ☐ поточне;
 - ☐ формувальне;
 - ☐ самооцінювання учнями;
 - ☐ взаємне оцінювання учнів;
 - ☐ підсумкове;
 - ☐ інше (вказіть, яке саме)
-
8. Які критерії оцінювання Ви використовуєте для предмету (предметів), які викладаєте? (можливо обрати декілька варіантів відповідей)
- ☐ розробляю самостійно для кожного обов'язкового виду роботи;
 - ☐ використовую критерії, розроблені іншими педагогами;
 - ☐ використовую критерії, запропоновані МОН;
 - ☐ вважаю, що критерії не потрібні для оцінювання результатів навчання учнів.
9. Як учні дізнаються про критерії, за якими Ви оцінюєте їхні результати навчання? (можливо обрати декілька варіантів відповідей)
- ☐ інформую учнів про критерії оцінювання на початку навчального року;
 - ☐ розміщую критерії оцінювання на вебсайті або інтерактивній платформі закладу освіти;
 - ☐ інформую учнів про критерії оцінювання перед вивченням кожної теми;
 - ☐ пояснюю учням індивідуально;
 - ☐ не інформую учнів;
 - ☐ інше (вказіть, як саме)
-
10. Чи спостерігаєте Ви особистісний поступ учнів? І з чим він пов'язаний?
- ☐ аналізую рівень засвоєння учнем/ученицею навчальної теми;
 - ☐ прослідковую динаміку результатів навчання учня/учениці з предмету, з'ясовую та аналізую її причини;
 - ☐ визначаю сильні сторони учня/учениці та розвиваю їх;
 - ☐ вважаю, що роблю на заняття все можливе, щоб діти вчилися успішно;
 - ☐ вважаю, що це є обов'язком класного керівника;
 - ☐ не вбачаю в цьому доцільності;
 - ☐ інше (вказіть, що саме)
-
11. Що Ви робите для того, щоб запобігати випадкам порушень академічної доброчесності серед учнів (списування, плагіат, фальсифікація тощо)? (можливо обрати декілька варіантів відповідей)
- ☐ знайомлю учнів з основами авторського права;
 - ☐ проводжу бесіди щодо дотримання академічної доброчесності;
 - ☐ на уроках даю такі завдання, які унеможливають списування;

- ☐ використовую методичні розробки для формування основ академічної доброчесності;
 - ☐ вважаю це зайвим;
 - ☐ інше (вказіть, що саме)
-
-

12. Що саме Ви робите для забезпечення академічної доброчесності в своїй професійній діяльності?

- ☐ при використанні інформації завжди вказую використане джерело;
 - ☐ унеможливлую списування (добираю відповідні завдання, застосовую індивідуальні варіанти завдань);
 - ☐ оцінюю результати навчання учнів об'єктивно і неупереджено;
 - ☐ проводжу бесіди відповідної тематики з учнями та їхніми батьками;
 - ☐ вказую колегам на плагіат в їхніх матеріалах;
 - ☐ не вважаю за потрібне щось робити;
 - ☐ інше (вказіть, що саме)
-
-

13. Вкажіть у який спосіб Ви поширюєте власний педагогічний досвід?

- ☐ публікації на вебсайті закладу та/або засновника;
 - ☐ у блогах;
 - ☐ у професійних спільнотах соціальних мереж;
 - ☐ у матеріалах та/або виступах конференцій;
 - ☐ у фахових виданнях;
 - ☐ на освітніх онлайн платформах;
 - ☐ не маю оприлюднених розробок;
 - ☐ інше (вказіть, що саме)
-
-

14. Які форми комунікації з батьками Ви використовуєте? (можливо обрати декілька варіантів відповідей)

- ☐ батьківські збори;
 - ☐ індивідуальне спілкування з батьками;
 - ☐ не бачу сенсу в комунікації з батьками;
 - ☐ інше (вказіть, що саме)
-
-

15. Ви задоволені освітнім середовищем та умовами праці в закладі?

- ☐ цілком задоволений / задоволена;
- ☐ переважно задоволений / задоволена;
- ☐ переважно не задоволений / не задоволена;
- ☐ не задоволений / не задоволена.

16. Ви задоволені мотиваційними заходами, які практикуються у закладі освіти?

- ☐ так;
- ☐ переважно так;

- ☐ переважно ні;
- ☐ ні.

17. Психологічний клімат закладу освіти сприяє співпраці педагогів?

- ☐ так, у закладі створені всі умови для співпраці;
- ☐ в цілому так, але співпраця, переважно, є ситуативною;
- ☐ в цілому ні, співпраця з колегами практично відсутня;
- ☐ психологічний клімат закладу не сприяє співпраці.

18. Наскільки Ви погоджуєтесь із твердженнями:

Перелік тверджень	Так	Переважно так	Переважно ні	Ні
Керівництво відкрите для спілкування				
Керівництво та педагогічні працівники співпрацюють і забезпечують зворотній зв'язок щодо їхньої праці				
Керівництво враховує пропозиції, надані педагогічними працівниками щодо підвищення якості освітнього процесу				
Педагогічні працівники можуть без побоювань висловлювати власну думку, навіть якщо вона не співпадає з позицією керівництва				
Розбіжності, які виникли між педагогічними працівниками та керівництвом школи, вирішуються конструктивно				
У закладі освіти застосовуються заходи, що допомагають педагогічним працівникам адаптуватись до змін умов праці				
Права педагогічних працівників дотримуються у закладі				
Керівництво підтримує ініціативи педагогічних працівників щодо розвитку закладу і місцевої громади				

19. Вас задовольняють умови організації харчування у закладі?

- ☐ так;
- ☐ переважно так;
- ☐ переважно ні;
- ☐ ні;
- ☐ я не харчуюся у закладі.

20. У закладі освіти розроблені правила поведінки та учасники освітнього процесу дотримуються їх?

- ☐ правила поведінки у закладі освіти розроблені, учасники освітнього процесу ознайомлені з ними та дотримуються їх;
- ☐ правила поведінки у закладі освіти розроблені, учасники освітнього процесу ознайомлені з ними, але не завжди дотримуються їх;
- ☐ правила поведінки у закладі освіти розроблені, але учасники освітнього процесу не ознайомлені з ними;
- ☐ у закладі освіти відсутні правила поведінки.

21. Яка Ваша роль у запобіганні проявам дискримінації в закладі освіти?

- ☐ проводжу класні години, інформаційно-роз'яснювальну роботу;
- ☐ власним прикладом навчаю дітей толерантному ставленню та взаємоповазі;
- ☐ створюю в класі атмосферу рівності, доброзичливості, взаємодопомоги;

- ☐ у закладі освіти відсутні приклади дискримінації;
- ☐ нічого не роблю;
- ☐ інше

22. У закладі освіти реагують на Ваші звернення про випадки булінгу?

- ☐ так, завжди;
- ☐ переважно так;
- ☐ переважно ні;
- ☐ ні, ніколи;
- ☐ таких випадків не було.

23. У закладі освіти проводиться навчання, просвітницька робота за участі відповідних служб/органів/організацій для учасників освітнього процесу з метою виявлення ознак булінгу (цькування) та запобігання його прояву?

- ☐ так, регулярно проводяться з усіма учасниками освітнього процесу;
- ☐ так, проводяться регулярно, але тільки для учнів;
- ☐ так, проводяться, але не більше 1 - 2 разів на рік;
- ☐ у закладі освіти не проводяться подібні інформаційні заходи.

24. Зазначте в розробленні яких документів Ви брали участь:
(можливо обрати декілька варіантів відповідей)

- ☐ стратегія розвитку закладу освіти;
- ☐ процедури внутрішньої системи забезпечення якості освіти закладу;
- ☐ річний план роботи закладу;
- ☐ освітня програма закладу;
- ☐ положення про академічну доброчесність;
- ☐ антибулінгова програма;
- ☐ правила внутрішнього розпорядку;
- ☐ у розробленні жодного документу участі не брав/брала;
- ☐ інше (вказіть, що саме)

25. Оцініть діяльність педагогічної ради закладу освіти:

Перелік тверджень	Так	Переважно так	Переважно ні	Ні
Педагогічна рада функціонує системно та ефективно, розглядаються актуальні питання діяльності закладу, рішення приймаються колегіально і демократично				
Педагогічна рада функціонує системно, але помітна відсутність активності у педагогічних працівників під час прийняття рішень				
У діяльності педагогічної ради відсутня системність, розглядаються виключно поточні питання				
Діяльність педагогічної ради заважає системі управлінської діяльності в закладі освіти				

- 26. У закладі освіти проводяться навчання/інструктажі з охорони праці, безпеки життєдіяльності, пожежної безпеки, правил поведінки в умовах надзвичайних ситуацій, інструктажі з домедичної допомоги**
- так, регулярно проводяться навчання та інструктажі;
 - проводяться виключно інструктажі;
 - все зводиться до підпису в журналах;
 - вперше чую про такі заходи.
- 27. У закладі освіти розроблений алгоритм дій у разі нещасного випадку із учасниками освітнього процесу? Ви дотримуєтесь його?**
- алгоритм дій розроблений, усі педагогічні працівники дотримуються його у разі нещасного випадку;
 - алгоритм дій розроблений, але Ви з ним не ознайомлений/ознайомлена;
 - алгоритм дій розроблений, але я ним не користуюся, навіть за потреби;
 - не володію інформацією.
- 28. У закладі освіти проводяться інформаційні, освітні заходи, спрямовані на формування негативного ставлення до корупції?**
- так, проводяться з усіма учасниками освітнього процесу;
 - так, проводяться, але тільки для здобувачів освіти;
 - можуть проводитися лише за бажанням учасників освітнього процесу;
 - у закладі не проводяться подібні заходи.
- 29. Чи отримували Ви (у разі потреби) психологічну та соціально-педагогічну допомогу від практичного психолога та соціального педагога закладу освіти?**
- так, у разі потреби, я завжди отримував/отримувала психологічну та соціально-педагогічну допомогу;
 - у переважній більшості випадків я отримував/отримувала психологічну та соціально-педагогічну допомогу;
 - дуже рідко;
 - ні, ніколи;
 - не мав/мала такої потреби.
- 30. Якого запитання або запитань не вистачає у цій анкеті?**
- Поставте, будь ласка, собі це запитання _____
- ... і надайте на нього відповідь _____

_____Дякуємо за відповіді!

7. Анкета для батьків

Шановні батьки!

Державна служба якості освіти України (назва відповідного територіального органу) проводить дослідження у закладі, де навчається Ваша дитина.

Це потрібно, щоб зробити школу більш безпечною і комфортною для дитини та забезпечити якість її освіти.

Ваша участь у цьому дослідженні є дуже важливою, бо Ви знаєте свою дитину і те, наскільки їй добре у школі. Анкета анонімна, бо ми не збираємо персональні дані батьків, а результати опитування будуть використані лише в узагальненому вигляді.

Відповідаючи на кожне запитання, обирайте один варіант відповіді (якщо у формулюванні не вказано інше). Будемо щиро вдячні за відповіді на всі запитання анкети.

Дякуємо за участь!

Заклад освіти _____

Дата анкетування _____

У якому класі навчається Ваша дитина (без літери, лише паралель) _____

1. У якому настрої Ваша дитина, як правило, йде до школи:

- ☐ піднесеному, з радістю;
- ☐ здебільшого охоче;
- ☐ не проявляє особливих емоцій;
- ☐ здебільшого неохоче;
- ☐ пригніченому;
- ☐ відмовляється йти до школи.

2. З чим Ви пов'язуєте небажання дитини йти до школи?

- ☐ упереджене ставлення з боку вчителя (вчителів);
 - ☐ взаємини з однокласниками;
 - ☐ взаємини з іншими учнями школи;
 - ☐ упереджене ставлення з боку керівництва школи;
 - ☐ інше (вказіть, що саме)
- _____
- _____

3. У Вашої дитини виникали проблеми з адаптацією у закладі освіти?

- ☐ так;
- ☐ переважно так;
- ☐ іноді;
- ☐ ні, ніколи.

4. Вам завжди вдається поспілкуватися з керівництвом закладу освіти та досягти взаєморозуміння?

- ☐ так;
- ☐ переважно так;
- ☐ іноді;
- ☐ ні, ніколи.

5. Учителі справедливо оцінюють навчальні досягнення Вашої дитини?

- ☐ так, завжди;
- ☐ переважно так;
- ☐ іноді;

- ☐ ні, ніколи.
6. Ви отримуєте інформацію про критерії, правила та процедури оцінювання результатів навчання учнів?
- ☐ так, завжди;
☐ переважно;
☐ іноді;
☐ ні, ніколи.
7. Педагоги закладу освіти забезпечують зворотній зв'язок із Вами?
- ☐ так, завжди;
☐ переважно так;
☐ іноді;
☐ ні, ніколи.
8. Ви задоволені організацією освітнього процесу в школі?
- ☐ так, задоволений / задоволена;
☐ переважно задоволений / задоволена;
☐ переважно не задоволений / не задоволена;
☐ не задоволений / не задоволена.
9. На чію допомогу Ви найчастіше розраховуєте в школі у розв'язанні проблемних ситуацій з дитиною (можливо обрати декілька варіантів відповідей)?
- ☐ директора;
☐ заступника директора;
☐ класного керівника;
☐ шкільного психолога;
☐ соціального педагога;
☐ педагогів;
☐ інших батьків;
☐ органів управління освітою.
10. Як Ви оціните освітнє середовище за 4-бальною шкалою (1 – дуже погано ... 4 – відмінно)

Перелік тверджень	1	2	3	4
Облаштування території				
Дизайн приміщень (вестибюлі, рекреації, актова зала)				
Чистота та облаштування навчальних кабінетів				
Чистота та облаштування туалетних кімнат				
Чистота та облаштування їдальні				
Чистота та облаштування спортивної зали				
Температурний режим у закладі освіти				

11. Ваша дитина харчується у закладі освіти?
- ☐ так, завжди;
☐ переважно так;
☐ іноді;

- ☐ ні, ніколи.

12. Якщо Ваша дитина харчується у школі, то наскільки Ви задоволені харчуванням?

- ☐ повністю задоволений/задоволена;
☐ переважно задоволений/задоволена;
☐ переважно незадоволений/незадоволена;
☐ повністю незадоволений/незадоволена.

13. Якщо Ви незадоволені організацією харчування у школі, то вкажіть, що саме є причиною (можливо обрати декілька варіантів відповідей)?

- ☐ асортимент буфету (відсутність фаст-фуду, газованих напоїв, які так любить моя дитина);
☐ страви приготовлені не смачно;
☐ висока вартість;
☐ режим харчування (короткотривалі перерви, що не дають можливості для прийому їжі);
☐ відсутність у меню свіжих овочів та фруктів;
☐ у дитини особливі харчові потреби, а школа це не враховує;
☐ харчування, що пропонує шкільна їдальня не є здоровим;
☐ інше (вказіть, будь ласка, що саме)

14. Чи проводиться у закладі освіти робота з батьками щодо:

Перелік тверджень	Постійно	Часто	Іноді	Ніколи
Попередження та зниження рівня дискримінації				
Попередження та зниження рівня насилля				
Безпечне використання мережі Інтернет				
Попередження кібербулінгу				

15. Якщо Ви звертались з приводу випадків булінгу, якою була реакція закладу?

- ☐ проблема вирішувалась конструктивно і подібних випадків більше не траплялося;
☐ проблема вирішувалась конструктивно;
☐ реакція на звернення була формальною;
☐ звернення не розглянуте;
☐ я не звертався/зверталася;
☐ інше (вказіть, будь ласка, що саме)

16. Чи ознайомлені Ви з правилами поведінки, що прийняті у закладі та дотримуетесь їх?

- ☐ ознайомлений/ознайомлена і приймаю;
☐ ознайомлений/ознайомлена, але не приймаю;
☐ мене не влаштовують правила поведінки, оскільки порушують права дітей;
☐ нічого не знаю про правила поведінки.

17. У який спосіб Ви отримуєте інформацію про діяльність закладу освіти (можливо обрати декілька варіантів відповідей)?

- ☐ батьківські збори;
- ☐ інформація класного керівника;
- ☐ спільноти в соціальних мережах;
- ☐ сайт;
- ☐ інтерактивна платформа;
- ☐ важко отримати інформацію.

18. Чи порушуються Ваші права учасника освітнього процесу?

- ☐ практично не порушуються;
- ☐ інколи порушуються, але вирішуються;
- ☐ інколи порушуються і не вирішуються;
- ☐ систематично порушуються.

19. Школа враховує думку батьків під час прийняття важливих управлінських рішень?

- ☐ так, завжди;
- ☐ частково враховує;
- ☐ переважно не враховує;
- ☐ не враховує.

20. Оберіть питання, у вирішенні яких Ви брали участь? (можливо обрати декілька варіантів відповідей)

- ☐ визначення профілю навчання;
- ☐ визначення курсів за вибором і факультативів;
- ☐ визначення вибіркового навчальних предметів (інтегрованих курсів);
- ☐ визначенні освітньої програми
- ☐ інше (вказіть, що саме)

21. Чи отримували Ви (у разі потреби) психологічну та соціально-педагогічну допомогу від практичного психолога та/або соціального педагога закладу освіти?

- ☐ так, у разі потреби, я завжди отримував/отримувала психологічну та соціально-педагогічну допомогу;
- ☐ у переважній більшості випадків я отримував/отримувала психологічну та соціально-педагогічну допомогу;
- ☐ дуже рідко;
- ☐ ні, ніколи, навіть на моє прохання;
- ☐ не мав/мала такої потреби.

22. Якого запитання не вистачає в цій анкеті?

Поставте, будь ласка, собі це запитання _____
... і надайте на нього відповідь _____

_____Дякуємо за відповіді!

8. Анкета для учня/учениці

Шановний учню! / Шановна ученице!

Державна служба якості освіти України (назва відповідного територіального органу) проводить дослідження з метою оцінювання освітньої діяльності закладу, в якому Ви навчаєтесь. Саме тому Ваша участь у ньому є дуже значимою та важливою.

Просимо заповнити анкету та відповісти на запитання про Ваш особистий досвід у школі та класі. Будь ласка, уважно прочитайте кожне питання й відповідайте на нього якомога точніше. Зверніть увагу: тут немає і не може бути «правильних» чи «неправильних» відповідей. Нас цікавить Ваша особиста думка. Питання анкети не повинні залишатися без Вашої відповіді.

Ця анкета є анонімною. Тобто - відповіді, які Ви надасте, не побачать однокласники, батьки, вчителі та керівництво закладу. Жодна з Ваших відповідей не буде розголошена. Результати анкетування ми використаємо лише в узагальненому вигляді для того, щоб покращити роботу закладу освіти.

Дякуємо за участь!

Заклад освіти _____

Якщо Ваш заклад є опорним, то Ви навчаєтеся в:

О опорній школі;

О філії?

Клас _____ Дата _____.____._____

Вкажіть Вашу стать:

О чоловіча

О жіноча

Проведення (год:хв) початок ____:____ завершення ____:____

1. З яким настроєм Ви, зазвичай, йдете до школи (гімназії, ліцею)?

- ☐ у піднесеному, з радістю;
- ☐ здебільшого охоче;
- ☐ здебільшого неохоче;
- ☐ не хочу ходити до школи.

2. Якщо Ви обрали відповідь “здебільшого неохоче” або “не хочу ходити до школи”, то з чим Ви це пов'язуєте?

- ☐ потрібно рано вставати;
- ☐ далеко йти до школи;
- ☐ упереджене ставлення вчителів;
- ☐ проблеми у спілкуванні з однокласниками;
- ☐ конфлікти з іншими учнями школи;
- ☐ сімейні проблеми;
- ☐ є дні тижня перевантажені складними предметами;
- ☐ складні предмети на перших/останніх заняттях;
- ☐ багато занять (8 і більше);
- ☐ фізкультура – усередині дня;
- ☐ великий обсяг домашніх занять;
- ☐ інше (вказіть, що саме)

3. Як Ви почуваєтесь у школі (гімназії, ліцеї)?

- ☐ мені цілком безпечно та психологічно комфортно;
- ☐ мені в основному безпечно та психологічно комфортно;
- ☐ здебільшого не почуваюся в безпеці, мені психологічно некомфортно;
- ☐ не почуваюся в безпеці, мені психологічно некомфортно;
- ☐ Ваш варіант відповіді

4. Вас задовольняє розклад занять?

- ☐ так, цілком задовольняє;
- ☐ переважно задовольняє;
- ☐ переважно не задовольняє;
- ☐ цілком не задовольняє.

5. Якщо розклад занять не задовольняє, то чому?

- ☐ є дні тижня перевантажені складними предметами;
- ☐ складні предмети на перших/останніх заняттях;
- ☐ багато занять (8 і більше);
- ☐ фізкультура – усередині дня;
- ☐ великий обсяг домашніх занять;
- ☐ інше (вказіть, що саме)

6. Як Ви оціните за 4-бальною шкалою

(1 – дуже погано ... 4 – відмінно)

Перелік тверджень	1	2	3	4
Облаштування території навколо школи				
Чистота навчальних кабінетів				
Чистота туалетних кімнат				
Чистота їдальні (у разі наявності)				
Чистота у спортивній залі (у разі наявності)				
Температурний режим у школі				

7. Чи є харчування, яке пропонує шкільна їдальня/ школа, смачним та корисним (здоровим)?

- ☐ так, їжа в їдальні/в школі завжди смачна та корисна;
- ☐ як правило, їжа в їдальні/школі смачна та корисна;
- ☐ їжа несмачна;
- ☐ не знаю, бо не харчуюсь у шкільній їдальні/школі.

8. Якщо Ви не харчуєтесь у шкільній їдальні, то з якої причини?

- ☐ це для мене дорого;
- ☐ не встигаю, бо мала тривалість перерв;
- ☐ готують несмачно;
- ☐ мені потрібне особливе харчування;
- ☐ купую щось з фаст-фуду біля школи, це смачніше;

- ☐ приношу з собою бутерброди чи іншу їжу;
- ☐ інше (вказіть, що саме)

9. Інформують Вас учителі, керівництво школи щодо правил охорони праці, техніки безпеки під час занять, пожежної безпеки, правил поведінки під час надзвичайних ситуацій?

- ☐ так, регулярно, із залученням спеціальних служб (державної служби з надзвичайних ситуацій та інші);
- ☐ так, регулярно вчителі інформують під час проведення навчальних занять;
- ☐ у поодиноких випадках;
- ☐ не інформують взагалі.

10. Чи використовується під час навчання та позаурочних заходів:

Перелік тверджень	Постійно	Часто	Іноді	Ніколи
Лабораторне обладнання				
Мультимедійне обладнання (інтерактивна дошка, проектори, телевізори)				
Комп'ютерна техніка та програми та/або гаджети				
Інтернет				
Візуалізація корисної інформації (карти, графіки, формули тощо)				
Наочність (муляжі, моделі, макети, гербарії, колекції)				
Спортивна зала/спортивний майданчик				
Спортивний інвентар (м'ячі, обручі, гімнастична стінка, канат, ракетки, гімнастичні палиці, скакалки тощо)				

11. Звідки Ви отримуєте інформацію про те, що таке булінг, інші форми насильства?

- ☐ від класного керівника, вчителів;
- ☐ від психолога/соціального педагога;
- ☐ з інтернету, соціальних мереж;
- ☐ з інформаційних стендів школи;
- ☐ із вебсайту школи;
- ☐ від батьків;
- ☐ від однолітків, друзів;
- ☐ від працівників поліції та соціальних служб, які виступали в школі;
- ☐ нічого про це не знаю;
- ☐ інше

12. Чи траплялося з Вами за останній рік у школі або за її територією на регулярній основі щось із наступного:

12.1. Психологічне насильство (крик, залякування, тролінг, маніпуляції, приниження, кепкування)?

- ☐ так;
- ☐ ні.

Якщо так, то від кого зазнавали психологічного насильства? (можливо обрати декілька варіантів відповідей):

- ☐ директор;
 - ☐ заступник(и) директора;
 - ☐ класний керівник;
 - ☐ учителі;
 - ☐ однокласники;
 - ☐ інші учні школи;
 - ☐ технічний персонал школи;
 - ☐ батьки інших учнів;
 - ☐ інші особи (вказіть хто саме)
-

12.2. Фізичне насильство (побиття, завдання шкоди здоров'ю, штовхання)?

- ☐ так;
- ☐ ні.

Якщо так, то від кого зазнавали фізичного насильства? (можливо обрати декілька варіантів відповідей):

- ☐ директор;
 - ☐ заступник(и) директора;
 - ☐ класний керівник;
 - ☐ учителі;
 - ☐ однокласники;
 - ☐ інші учні школи;
 - ☐ технічний персонал школи;
 - ☐ батьки інших учнів;
 - ☐ інші особи (вказіть хто саме)
-

12.3. Економічне насильство (вимагання грошей, відбирання їжі, особистих речей)?

- ☐ так;
- ☐ ні.

Якщо так, то від кого зазнавали економічного насильства? (можливо обрати декілька варіантів відповідей):

- ☐ директор;
- ☐ заступник(и) директора;

- ☐ класний керівник;
 - ☐ учителі;
 - ☐ однокласники;
 - ☐ інші учні школи;
 - ☐ технічний персонал школи;
 - ☐ батьки інших учнів;
 - ☐ інші особи (вказіть хто саме)
-

13. Якщо Ви потерпали від випадків булінгу/цькування (систематичні, регулярні дії чи бездіяльність дорослих або інших учнів, які полягають у психологічному, фізичному, економічному, сексуальному), чи стали його свідком, то до кого Ви звертались за допомогою у школі (гімназії, ліцеї)? (можливо обрати декілька варіантів відповідей)

- ☐ ні до кого не звертався/зверталася;
 - ☐ до директора;
 - ☐ до практичного психолога;
 - ☐ до заступника директора;
 - ☐ до класного керівника;
 - ☐ до педагогів;
 - ☐ до однокласників;
 - ☐ до інших осіб (вказіть до кого саме).
-

14. Чи допомогло це звернення зупинити булінг/цькування?

- ☐ ніхто нічого не зробив;
- ☐ мені намагалися допомогти, але булінг/цькування не припинився;
- ☐ мені допомогло частково: булінг/цькування припинився на певний час;
- ☐ булінг/цькування стосовно мене припинився.

15. Керівництво школи (гімназії, ліцею) доступне та відкрите до спілкування (коли у Вас є якась пропозиція або проблема, Ви можете прийти до директора та поспілкуватися)?

- ☐ так;
- ☐ переважно так;
- ☐ переважно ні;
- ☐ ні.

16. Керівництво школи (ліцею, гімназії) реагує на Ваші звернення (скарги/пропозиції)?

- ☐ так, звернення приймаються і розглядаються;
- ☐ так, звернення приймаються, однак лише деякі з них розглядаються;
- ☐ у школі не практикується розгляд звернень;
- ☐ мені нічого не відомо про можливість звернення до керівництва школи.

17. У Вашій школі (гімназії, ліцеї) розроблені правила поведінки? Чи ознайомлені Ви з ними та дотримуетесь їх?

- ☐ так, правила розроблені, оприлюднені, я їх дотримуюся;

- ☐ так, правила розроблені, оприлюднені, але я їх не дотримуюся;
- ☐ правила не оприлюднені, але я дотримуюся загальних правил культури поведінки;
- ☐ мені нічого про це невідомо.

18. Чи дотримуються Ваші права у закладі освіти?

- ☐ так;
- ☐ переважно так;
- ☐ переважно ні;
- ☐ ні.

19. Якщо Ваші права у закладі освіти порушуються, то які саме і в чому це проявляється?

- ☐ зазнаю принижень, образ, негативних висловлювань з боку вчителів та працівників школи;
- ☐ порушується моє право на приватність особистого життя та інформації;
- ☐ забороняють висловлювати власну думку на заняттях;
- ☐ порушується право на об'єктивне і справедливе оцінювання;
- ☐ неправомірні вимоги до зовнішнього вигляду;
- ☐ право на безоплатне навчання (збираються кошти на різні потреби класу, школи, вчителів);
- ☐ обмежується право на вільне пересування школою та її територією;
- ☐ інше.

20. Інформує Вас заклад про те, як безпечно користуватися Інтернетом?

- ☐ так, проводяться інформаційні заходи;
- ☐ так, проводяться лише під час навчальних занять з інформатики;
- ☐ ні, заходи не проводились, але я дотримуюся загальноприйнятих правил безпечного користування мережею Інтернет;
- ☐ жодних заходів не проводилося.

21. Наскільки Ви погоджуєтесь з наступними твердженнями

Перелік тверджень	Так	Переважно так	Переважно ні	Ні
Учителі мене підтримують				
Учителі вірять у мене і мої успіхи				
Учителі мене поважають				
На моє прохання вчителі мені допомагають				

22. У який спосіб Ви отримуєте інформацію про критерії оцінювання результатів Вашого навчання (підстави виставлення оцінок)?

- ☐ від учителів на початку навчального року або семестру;
- ☐ під час виконання різних видів робіт на заняттях;
- ☐ через електронну пошту, месенджери;
- ☐ тільки у разі звернення до вчителя;
- ☐ не отримую, навіть у разі звернення до вчителя;
- ☐ користуюсь інформацією з інтернету;
- ☐ у жоден із зазначених способів не отримую;

- ☐ інше (вказіть, що саме)

23. Наскільки вчителі оцінюють Ваші результати навчання (1-дуже погано....4 - відмінно):

Перелік тверджень	1	2	3	4
Справедливо і об'єктивно				
Неупереджено				
Доброчесно				

24. Наскільки доступно вчителі пояснюють та аргументують виставлення оцінок?

- ☐ учителі ще до початку оцінювання завжди пояснюють, за що я можу отримати ту чи іншу оцінку, а після оцінювання завжди її обґрунтовують;
- ☐ учителі, в переважній більшості, пояснюють вимоги до оцінювання, аргументують оцінку лише на моє прохання;
- ☐ учителі дуже рідко попередньо пояснюють вимоги до оцінювання, не завжди аргументують оцінку, навіть на моє прохання;
- ☐ учителі ніколи не пояснюють вимоги до оцінювання, відмовляються обґрунтувати виставлену оцінку, навіть на моє прохання.

25. Чи здійснюєте Ви самооцінювання результатів своєї роботи під час занять?

- ☐ так, постійно;
- ☐ здебільшого, так;
- ☐ дуже рідко;
- ☐ ніколи.

26. У яких формах Ви, як правило, отримуєте зворотній зв'язок від учителів щодо Вашого навчання:

Перелік тверджень	Від усіх учителів	Від більшості вчителів	Від окремих учителів	У поодиноких випадках
Пояснення та аргументація виставлених оцінок				
Аналіз допущених помилок				
Визначення шляхів покращення результатів навчання				
Заохочення до подальшого навчання				

27. У школі оцінюють Ваші результати навчання з метою:

- ☐ відстеження Вашого індивідуального прогресу у навчанні;
- ☐ визначення рівня Ваших знань, умінь і навичок;
- ☐ для відтворення матеріалу підручника;
- ☐ мені невідомо з якою метою;
- ☐ оцінка використовується як інструмент покарання.

28. Від кого (чого) залежать Ваші результати навчання? (можливо обрати декілька варіантів відповідей)

- ☐ виключно від моєї праці та наполегливості;
- ☐ від моєї праці та батьків, які мотивують мене до навчання;

- ☐ від рівня викладання;
- ☐ від більш поблажливого ставлення вчителів;
- ☐ від моїх однокласників, які допомагатимуть мені на навчальних заняттях та з домашніми завданнями;
- ☐ від погодних умов;
- ☐ від обладнання та інтер'єру школи;
- ☐ від об'єктивного/необ'єктивного оцінювання моїх результатів навчання.

29. Ваша думка вислуховується і враховується вчителями під час проведення навчальних занять?

- ☐ так, враховується з більшості навчальних предметів;
- ☐ враховується з окремих навчальних предметів;
- ☐ більшість вчителів нав'язують свою думку як єдино правильну;
- ☐ думка учнів практично не враховується.

30. Укажіть твердження, з яким Ви найбільше погоджуєтесь:

- ☐ я відповідально ставлюсь до навчання, усвідомлюю його важливість для подальшого життя, моя школа цю відповідальність розвиває;
- ☐ я відповідально ставлюсь до навчання, усвідомлюю його важливість для подальшого життя, але школа цю відповідальність не розвиває;
- ☐ освітній процес у моїй школі не сприяє відповідальному ставленню до навчання, відповідально ставлюся до вивчення деяких предметів;
- ☐ вважаю, що школа не готує випускника до життя, тому у мене відповідальність за результати навчання відсутня.

31. Проводяться з Вами бесіди про важливість дотримання академічної доброчесності: неприпустимість списування та плагіату, необхідності вказувати джерела інформації, які використовуються тощо? (можливо обрати декілька варіантів відповідей)

- ☐ так, регулярно проводяться;
- ☐ так, але нерегулярно;
- ☐ тільки на початку навчального року;
- ☐ подібні заходи не проводились;
- ☐ не розумію, про що йдеться.

32. З якою метою Ви відвідуєте шкільну бібліотеку (інформаційно-ресурсний центр)? (можливо обрати декілька варіантів відповідей)

- ☐ для самопідготовки, консультацій, проектної роботи;
- ☐ відвідую тільки для отримання необхідної літератури та підручників;
- ☐ відвідую під час зустрічей з письменниками, виставок учнівських робіт, іншої культурної діяльності;
- ☐ не користуюсь шкільною бібліотекою.

33. Оберіть питання, у вирішенні яких Ви брали участь? (можливо обрати декілька варіантів відповідей)

- ☐ оформлення та дизайн навчальних кабінетів та інших приміщень;
- ☐ визначення профілю навчання;
- ☐ визначення курсів за вибором і факультативів;
- ☐ режим роботи школи;
- ☐ тематика гуртків;

- ☐ дозволя;
- ☐ моя думка не враховувалась щодо жодного із варіантів;
- ☐ інше (вказіть, що саме)

34. В яких ініціативах (заходах, проектах, подіях тощо) Ви берете участь?

Перелік тверджень	Постійно	Часто	Іноді	Ніколи
Які організовуються в класі				
Які стосуються усієї школи				
Ініціативи на рівні громади (району, міста/села, області)				

35. Найчастіше участь у вищезазначених заходах Ви брали:

- ☐ за власною ініціативою;
- ☐ за ініціативи однокласників;
- ☐ з ініціативи класного керівника;
- ☐ з ініціативи керівництва школи;
- ☐ за примусом.

36. Які позаурочні заходи організовуються у школі? (можливо обрати декілька варіантів відповідей)

- ☐ екскурсії;
- ☐ майстер-класи;
- ☐ пікніки на природі;
- ☐ походи в кіно;
- ☐ спортивні свята;
- ☐ відвідування кінотеатрів, театрів, музеїв, виставок тощо;
- ☐ інше (вказіть, що саме).

37. У яких формах вчителі та керівництво інформують Вас про негативне ставлення до корупції? (можливо обрати декілька варіантів відповідей)

- ☐ навчальні заняття;
- ☐ позаурочні заходи;
- ☐ бесіди;
- ☐ бесіди із запрошенням гостей;
- ☐ через електронні ресурси;
- ☐ через індивідуальну роботу;
- ☐ практично не інформують.

38. Чи отримували Ви (у разі потреби) психологічну та соціально-педагогічну допомогу від практичного психолога та соціального педагога закладу освіти?

- ☐ так, у разі потреби, я завжди отримував/отримувала психологічну та соціально-педагогічну допомогу;
- ☐ у переважній більшості випадків я отримував/отримувала психологічну та соціально-педагогічну допомогу;
- ☐ дуже рідко;
- ☐ ні, ніколи, навіть на моє прохання;

☐ не мав/мала такої потреби.

39. Якого запитання або запитань не вистачає у цій анкеті?

Поставте, будь ласка, собі це запитання _____

... і надайте на нього відповідь _____

_____ **Дякуємо за відповіді!**

9. Узагальнена таблиця критеріїв, індикаторів та інструментарію для оцінювання освітніх і управлінських процесів закладу загальної середньої освіти та внутрішньої системи забезпечення якості освіти

Критерії оцінювання	Індикатори оцінювання	Методи збору інформації	Інструментарій, що буде використано для оцінювання	Результати спостережень, вивчень та опитувань
1	2	3	4	5
Напрямок оцінювання 1. Освітнє середовище закладу освіти				
Вимога 1.1. Забезпечення здорових, безпечних і комфортних умов навчання та праці				
1.1.1. Приміщення і територія закладу освіти є безпечними та комфортними для навчання та праці	1.1.1.1. Облаштування території закладу та розташування приміщень є безпечними	1.1.1.1. Спостереження (освітнє середовище). Опитування (інтерв'ю з керівником)	1. Форма спостереження за освітнім середовищем (питання 1 - 9 п. 1.1.1.1.). 2. Перелік питань для інтерв'ю з керівником (п. п. 1.1. – 1.3.) / перелік питань для інтерв'ю з керівником закладу освіти з малою наповнюваністю дітей (п. п. 1.1. – 1.3.)	
	1.1.1.2. У закладі освіти забезпечується комфортний повітряно-тепловий режим, освітлення, прибирання приміщень, облаштування та утримання туалетів, дотримання питного режиму	1.1.1.2. Спостереження (освітнє середовище). Опитування (анкетування батьків, учнів)	1. Форма спостереження за освітнім середовищем (питання 1 - 7 п. 1.1.1.2.). 2. Анкета для батьків (п. 10). 3. Анкета для учня/учениці (п. 6)	
	1.1.1.3. У закладі освіти забезпечується оптимальне використання приміщень і	1.1.1.3. Вивчення документації.	1. Форма вивчення документації (п. 1.1.1.3.).	

	комплектування класів (з урахуванням кількості учнів, їх особливих освітніх потреб, площі приміщень)	Спостереження (освітнє середовище). Опитування (інтерв'ю з керівником)	2. Форма спостереження за освітнім середовищем (питання 1 - 3 п. 1.1.1.3.). 3. Перелік питань для інтерв'ю з керівником (п. 2) / перелік питань для інтерв'ю з керівником закладу освіти з малою наповнюваністю дітей (п. 2)	
	1.1.1.4. У закладі освіти є робочі (персональні робочі) місця для педагогічних працівників та облаштовані місця відпочинку для учасників освітнього процесу	1.1.1.4. Спостереження (освітнє середовище). Опитування (опитувальний аркуш керівника)	1. Форма спостереження за освітнім середовищем (питання 1 - 2 п. 1.1.1.4.). 2. Опитувальний аркуш керівника (питання 5 п. 4.3)	
1.1.2. Заклад освіти забезпечений навчальними та іншими приміщеннями з відповідним обладнанням, що необхідні для реалізації освітньої програми	1.1.2.1. У закладі освіти є приміщення, необхідні для реалізації освітньої програми та забезпечення освітнього процесу	1.1.2.1. Спостереження (освітнє середовище). Вивчення документації. Опитування (інтерв'ю з керівником)	1. Форма спостереження за освітнім середовищем (питання 1 п. 1.1.2.1.). 2. Форма вивчення документації (п. 1.1.2.1.). 3. Перелік питань для інтерв'ю з керівником (п. п. 3.1., 3.2.) / перелік питань для інтерв'ю з керівником закладу освіти з малою наповнюваністю дітей (п. п. 3.1., 3.2.)	
	1.1.2.2. Частка навчальних кабінетів початкових класів, фізики, хімії, біології, інформатики, майстерень/кабінетів трудового навчання	1.1.2.2. Спостереження (освітнє середовище). Вивчення документації.	1. Форма спостереження за освітнім середовищем (питання 1 п. 1.1.2.2.). 2. Форма вивчення документації (п. 1.1.2.2.).	

Додатки

	(обслуговуючої праці, технологій), спортивної та актової зал, інших кабінетів, які обладнані засобами навчання відповідно до вимог законодавства та освітньої програми	Опитування (інтерв'ю з керівником)	3. Перелік питань для інтерв'ю з керівником (п. 5) / перелік питань для інтерв'ю з керівником закладу освіти з малою наповнюваністю дітей (п. 4)	
1.1.3. Учні та працівники закладу освіти обізнані з вимогами охорони праці, безпеки життєдіяльності, пожежної безпеки, правилами поведінки в умовах надзвичайних ситуацій і дотримуються їх	1.1.3.1. У закладі освіти проводяться навчання/інструктажі з охорони праці, безпеки життєдіяльності, пожежної безпеки, правил поведінки в умовах надзвичайних ситуацій	1.1.3.1. Вивчення документації. Опитування (інтерв'ю з керівником, анкетування учнів, педагогічних працівників)	1. Форма вивчення документації (п. 1.1.3.1.). 2. Перелік питань для інтерв'ю з керівником (п. 4.1.) / перелік питань для інтерв'ю з керівником закладу освіти з малою наповнюваністю дітей (п. 5.1.). 3. Анкета для учня/учениці (п. 9). 4. Анкета для педагогічних працівників (п. 26)	
	1.1.3.2. Учасники освітнього процесу дотримуються вимог щодо охорони праці, безпеки життєдіяльності, пожежної безпеки, правил поведінки, прийнятих у закладі освіти	1.1.3.2. Спостереження (освітнє середовище, навчальне заняття)	1. Форма спостереження за освітнім середовищем (питання 1, 2.1., 2.2. п. 1.1.3.2.). 2. Форма вивчення педагогічної діяльності*	
1.1.4. Працівники обізнані з правилами поведінки в разі нещасного випадку з учнями та працівниками	1.1.4.1. У закладі освіти проводяться навчання/інструктажі педагогічних працівників з питань надання домедичної допомоги, реагування на випадки травмування або	1.1.4.1. Вивчення документації. Опитування (інтерв'ю з керівником, анкетування педагогічних працівників)	1. Форма вивчення документації (п. 1.1.4.1.). 2. Перелік питань для інтерв'ю з керівником (п. п. 4.2., 4.3.) / перелік питань для інтерв'ю з керівником закладу освіти з	

закладу освіти чи раптового погіршення їх стану здоров'я та вживають необхідних заходів у таких ситуаціях	погіршення самопочуття учнів і працівників під час освітнього процесу		малою наповнюваністю дітей (п. п. 5.2., 5.3.). 3. Анкета для педагогічних працівників (п. 26)	
	1.1.4.2. У разі нещасного випадку педагогічні працівники та керівництво закладу освіти діють у встановленому законодавством порядку	1.1.4.2. Вивчення документації. Опитування (інтерв'ю з керівником, анкетування педагогічних працівників)	1. Форма вивчення документації (п. 1.1.4.2.). 2. Перелік питань для інтерв'ю з керівником (п. 4.1.) / перелік питань для інтерв'ю з керівником закладу освіти з малою наповнюваністю дітей (п. 5.1.). 3. Анкета для педагогічних працівників (п. 27)	
1.1.5. У закладі освіти створюються умови для здорового харчування учнів і працівників	1.1.5.1. Організація харчування в закладі освіти сприяє формуванню культури здорового харчування в учнів і працівників закладу освіти	1.1.5.1. Вивчення документації. Спостереження (освітнє середовище)	1. Форма вивчення документації (п. 1.1.5.1.). 2. Форма спостереження за освітнім середовищем (питання 1 - 5 п. 1.1.5.1.)	
	1.1.5.2. Частка учасників освітнього процесу, які задоволені умовами харчування	1.1.5.2. Опитування (інтерв'ю з керівником, анкетування батьків, учнів, педагогічних працівників)	1. Перелік питань для інтерв'ю з керівником (п. п. 9, 10) / перелік питань для інтерв'ю з керівником закладу освіти з малою наповнюваністю дітей (п. п. 9.1., 9.2.). 2. Анкета для батьків (п. п. 11 - 13). 3. Анкета для учня/учениці (п. 7, 8). 4. Анкета для педагогічних працівників (п. 19)	

Додатки

1.1.6. У закладі освіти створюються умови для безпечного використання мережі Інтернет, в учасників освітнього процесу формуються навички безпечної поведінки в Інтернеті	1.1.6.1. У закладі освіти застосовуються технічні засоби та інші інструменти контролю за безпечним користуванням мережею Інтернет	1.1.6.1. Спостереження (освітнє середовище). Опитування (інтерв'ю з керівником)	1. Форма спостереження за освітнім середовищем (питання 1, 2 п. 1.1.6.1.). 2. Перелік питань для інтерв'ю з керівником (п. п. 8.1., 8.2.) / перелік питань для інтерв'ю з керівником закладу освіти з малою наповнюваністю дітей (п. п. 8.1., 8.2.)	
	1.1.6.2. Учасники освітнього процесу поінформовані закладом освіти щодо безпечного використання мережі Інтернет	1.1.6.2. Опитування (анкетування учнів, батьків)	1. Анкета для учня/учениці (п. 20). 2. Анкета для батьків (питання 3, 4 п. 14)	
1.1.7. У закладі освіти застосовуються підходи для адаптації та інтеграції учнів до освітнього процесу, професійної адаптації працівників	1.1.7.1. У закладі освіти налагоджено систему роботи з адаптації та інтеграції учнів до освітнього процесу	1.1.7.1. Опитування (опитувальний аркуш керівника, інтерв'ю із заступником керівника, практичним психологом / соціальним педагогом, анкетування батьків)	1. Опитувальний аркуш керівника (п. 4.5.). 2. Перелік питань для інтерв'ю із заступником керівника (п. 30) / перелік питань для інтерв'ю з керівником закладу освіти з малою наповнюваністю дітей (п. 38). 3. Перелік питань для інтерв'ю з практичним психологом/соціальним педагогом (п. 12.1.). 4. Анкета для батьків (п. 3)	
	1.1.7.2. Заклад освіти сприяє адаптації педагогічних працівників до професійної діяльності	1.1.7.2. Опитування (інтерв'ю із заступником керівника, практичним	1. Перелік питань для інтерв'ю із заступником керівника (п. 31) / перелік питань для інтерв'ю з керівником закладу освіти з	

		психологом/соціальним педагогом, анкетування педагогічних працівників)	малою наповнюваністю дітей (п. 39). 2. Перелік питань для інтерв'ю з практичним психологом/соціальним педагогом (п. 12.2.). 3. Анкета для педагогічних працівників (питання 6 п. 18)	
Вимога 1.2. Створення освітнього середовища, вільного від будь-яких форм насильства та дискримінації				
1.2.1. Заклад освіти планує та реалізує діяльність щодо запобігання будь-яким проявам дискримінації, булінгу в закладі	1.2.1.1. У закладі освіти розроблено план заходів із запобігання та протидії булінгу	1.2.1.1. Вивчення документації. Опитування (інтерв'ю з керівником, із заступником керівника, практичним психологом/соціальним педагогом, представником учнівського самоврядування)	1. Форма вивчення документації (п. 1.2.1.1.). 2. Перелік питань для інтерв'ю з керівником (п. 11.2.) / перелік питань для інтерв'ю з керівником закладу освіти з малою наповнюваністю дітей (п. 11.3.). 3. Перелік питань для інтерв'ю із заступником керівника (п. 26). 4. Перелік питань для інтерв'ю з практичним психологом/соціальним педагогом (п. 2.1.). 5. Перелік питань для інтерв'ю з представником учнівського самоврядування (п. 6)	
	1.2.1.2. У закладі освіти реалізуються заходи із запобігання проявам дискримінації	1.2.1.2. Вивчення документації. Опитування (інтерв'ю з практичним психологом/соціальним педагогом,	1. Форма вивчення документації (п. 1.2.1.2.). 2. Перелік питань для інтерв'ю з практичним психологом/соціальним педагогом (п. 3).	

Додатки

		анкетування батьків, педагогічних працівників, учнів)	3. Анкета для батьків (питання 1, 2 п. 14). 4. Анкета для педагогічних працівників (п. 21). 5. Анкета для учня/учениці (п.11)	
	1.2.1.3. Частка учнів і педагогічних працівників, які вважають освітнє середовище безпечним і психологічно комфортним	1.2.1.3. Опитування (інтерв'ю з практичним психологом/соціальним педагогом, анкетування учнів, педагогічних працівників, батьків)	1. Перелік питань для інтерв'ю з практичним психологом/соціальним педагогом (п. п. 1, 10). 2. Анкета для учня/учениці (п. п. 1-3, 12.1. - 12.3.). 3. Анкета для педагогічних працівників (п. 15). 4. Анкета для батьків (п. п. 1, 2)	
	1.2.1.4. Керівництво та педагогічні працівники закладу освіти обізнані з ознаками булінгу, іншого насильства та запобігання йому	1.2.1.4. Опитування (інтерв'ю із заступником керівника, анкетування педагогічних працівників)	1. Перелік питань для інтерв'ю із заступником керівника (п. 24) / перелік питань для інтерв'ю з керівником закладу освіти з малою наповнюваністю дітей (п. 11.2.). 2. Анкета для педагогічних працівників (п. 23)	
	1.2.1.5. Заклад освіти співпрацює з представниками правоохоронних органів, іншими фахівцями з питань запобігання та протидії булінгу	1.2.1.5. Опитування (інтерв'ю із заступником керівника, анкетування педагогічних працівників) та/або вивчення документації	1. Форма вивчення документації (п. 1.2.1.5.). 2. Перелік питань для інтерв'ю із заступником керівника (п. 27) / перелік питань для інтерв'ю з керівником закладу освіти з малою наповнюваністю дітей (п. 12).	

			3. Анкета для педагогічних працівників (п. 23)	
1.2.2. Правила поведінки учасників освітнього процесу в закладі освіти забезпечують дотримання етичних норм, повагу до гідності, прав і свобод людини	1.2.2.1. У закладі освіти оприлюднені правила поведінки, спрямовані на формування позитивної мотивації в поведінці учасників освітнього процесу та реалізацію підходу, заснованого на правах людини	1.2.2.1. Вивчення документації. Опитування (інтерв'ю із заступником керівника)	1. Форма вивчення документації (п. 1.2.2.1.). 2. Перелік питань для інтерв'ю із заступником керівника (п.п. 29.1. – 29.3.) / перелік питань для інтерв'ю з керівником закладу освіти з малою наповнюваністю дітей (п. п. 13.1. – 13.3.)	
	1.2.2.2. Частка учасників освітнього процесу, ознайомлених із правилами поведінки, прийнятими в закладі освіти	1.2.2.2. Опитування (анкетування батьків, учнів, педагогічних працівників)	1. Анкета для батьків (п. 16). 2. Анкета для учня/учениці (п. 17). 3. Анкета для педагогічних працівників (п. 20)	
	1.2.2.3. Учасники освітнього процесу дотримуються правил поведінки, прийнятих у закладі освіти	1.2.2.3. Спостереження (освітнє середовище). Опитування (інтерв'ю з представником учнівського самоврядування, практичним психологом/соціальним педагогом)	1. Форма спостереження за освітнім середовищем (питання 1, 2.1., 2.2. п. 1.2.2.3.). 2. Перелік питань для інтерв'ю з представником учнівського самоврядування (п. п. 7.1., 7.2.). 3. Перелік питань для інтерв'ю з практичним психологом/соціальним педагогом (п. 6)	
1.2.3. Керівник та заступники керівника (далі – керівництво)	1.2.3.1. З метою запобігання різним проявам насильства (у закладі освіти, за його межами, у тому числі	1.2.3.1. Вивчення документації.	1. Форма вивчення документації (п. 1.2.3.1.). 2. Перелік питань для інтерв'ю із заступником керівника (п. п.	

Додатки

закладу освіти, педагогічні працівники протидіють булінгу, іншому насильству, дотримуються порядку реагування на їх прояви	вдома) здійснюється аналіз причин відсутності учнів на навчальних заняттях і вживаються відповідні заходи	Опитування (інтерв'ю із заступником керівника)	23, 25) / перелік питань для інтерв'ю з керівником закладу освіти з малою наповнюваністю дітей (п. п. 11.1., 14)	
	1.2.3.2. Заклад освіти реагує на звернення про випадки булінгу	1.2.3.2. Вивчення документації. Опитування (інтерв'ю з керівником, представником учнівського самоврядування, анкетування батьків, учнів, педагогічних працівників)	1. Форма вивчення документації (п. 1.2.3.2.). 2. Перелік питань для інтерв'ю з керівником (п. п. 11.3., 11.4.) / перелік питань для інтерв'ю з керівником закладу освіти з малою наповнюваністю дітей (п. п. 11.4., 11.5.). 3. Анкета для батьків (п. 15). 4. Анкета для учня/учениці (п. 13, 14). 5. Анкета для педагогічних працівників (п. 22)	
	1.2.3.3. Психологічна служба закладу освіти здійснює системну роботу з виявлення, реагування та запобігання булінгу, іншому насильству (діагностування, індивідуальна робота, тренінгові заняття тощо)	1.2.3.3. Опитування (інтерв'ю з практичним психологом/соціальним педагогом)	Перелік питань для інтерв'ю з практичним психологом/соціальним педагогом (п. п. 2.2., 2.3., 4, 5, 9, 11)	
	1.2.3.4. Частка учасників освітнього процесу, які в разі потреби отримують у закладі освіти психологічну	1.2.3.4. Опитування (інтерв'ю з психологом/соціальним педагогом,	1. Перелік питань для інтерв'ю з практичним психологом/соціальним педагогом (п. 7) / перелік питань для інтерв'ю з керівником	

	та соціально-педагогічну підтримку	анкетування учнів, педагогічних працівників, батьків)	закладу освіти з малою наповнюваністю дітей (п.15). 2. Анкета для педагогічних працівників (п. 29). 3. Анкета для учня/учениці (п. 38). 4. Анкета для батьків (п. 21)	
	1.2.3.5. Заклад освіти у випадку виявлення фактів булінгу та іншого насильства повідомляє відповідні органи та служби у справах дітей, правоохоронні органи	1.2.3.5. Вивчення документації. Опитування (опитувальний аркуш керівника, інтерв'ю із заступником керівника, практичним психологом/соціальним педагогом)	1. Форма вивчення документації (п. 1.2.3.5.). 2. Опитувальний аркуш керівника (п. 4.7.). 3. Перелік питань для інтерв'ю із заступником керівника (п. 28) / перелік питань для інтерв'ю з керівником закладу освіти з малою наповнюваністю дітей (п. 11.5.). 4. Перелік питань для інтерв'ю з практичним психологом/соціальним педагогом (п. 8)	
Вимога 1.3. Формування інклюзивного, розвивального та мотивуючого до навчання освітнього простору				
1.3.1. Приміщення та територія закладу освіти облаштовується з урахуванням	1.3.1.1. У закладі освіти забезпечується безперешкодний доступ до будівель, приміщень закладу освіти	1.3.1.1. Спостереження (освітнє середовище)	Форма спостереження за освітнім середовищем (питання 1 – 2 п. 1.3.1.1.)	

Додатки

принципів універсального дизайну та/або розумного пристосування	1.3.1.2. У закладі освіти приміщення (туалети, їдальня, облаштування коридорів, навчальних кабінетів тощо) і територія (доріжки, ігрові та спортивні майданчики тощо) адаптовані до використання всіма учасниками освітнього процесу	1.3.1.2. Спостереження (освітнє середовище). Опитування (інтерв'ю з керівником)	1. Форма спостереження за освітнім середовищем (питання 1 – 4 п. 1.3.1.2.). 2. Перелік питань для інтерв'ю з керівником (п. п. 6.1., 6.2.) / перелік питань для інтерв'ю з керівником закладу освіти з малою наповнюваністю дітей (п. п. 6.1., 6.2.)	
	1.3.1.3. У закладі освіти використовуються ресурсна кімната, дидактичні засоби для осіб з особливими освітніми потребами (у разі наявності учнів з особливими освітніми потребами)	1.3.1.3. Спостереження (освітнє середовище, навчальні заняття). Опитування (опитувальний аркуш керівника, інтерв'ю із заступником керівника, з практичним психологом/соціальним педагогом)	1. Форма спостереження за освітнім середовищем (п. 1 – 3 п. 1.3.1.3.). 2. Форма вивчення педагогічної діяльності (Р. І. питання 1.4., 6 п. 7). 3. Опитувальний аркуш керівника (п. 4.9). 4. Перелік питань для інтерв'ю з практичним психологом/соціальним педагогом (п. 15). 5. Перелік питань для інтерв'ю із заступником керівника (п.п. 3.7., 3.8., 4) / перелік питань для інтерв'ю з керівником закладу освіти з малою наповнюваністю дітей (п. п. 16.8., 17)	
1.3.2. У закладі освіти застосовуються	1.3.2.1. У закладі освіти є асистент вчителя, практичний психолог,	1.3.2.1. Вивчення документації.	1. Форма вивчення документації (п. 1.3.2.1.).	

методики та технології роботи з особами з особливими освітніми потребами (у разі потреби)	вчитель-дефектолог, інші фахівці для реалізації інклюзивного навчання	Опитування (інтерв'ю з керівником, із заступником керівника)	2. Перелік питань для інтерв'ю із заступником керівника (п. п. 3.1., 3.7., 3.8.) / перелік питань для інтерв'ю з керівником закладу освіти з малою наповнюваністю дітей (п. п. 16.2., 16.8., 16.9.)	
	1.3.2.2. У закладі освіти забезпечується корекційна спрямованість освітнього процесу для осіб з особливими освітніми потребами	1.3.2.2. Спостереження (навчальне заняття). Опитування (інтерв'ю із заступником керівника, практичним психологом/соціальним педагогом)	1. Форма вивчення педагогічної діяльності (Р. І. питання 5 п.7). 2. Перелік питань для інтерв'ю із заступником керівника (п. 3) / перелік питань для інтерв'ю з керівником закладу освіти з малою наповнюваністю дітей (п. 16.1.). 3. Перелік питань для інтерв'ю з практичним психологом/соціальним педагогом (п. 14)	
	1.3.2.3. Педагогічні працівники застосовують форми, методи, прийоми роботи з особами з особливими освітніми потребами	1.3.2.3. Спостереження (навчальне заняття)	Форма вивчення педагогічної діяльності (Р. І. питання 1.1. - 1.3., 1.5. - 4 п. 7, Р. ІІ. питання 6)	
	1.3.2.4. У закладі освіти налагоджено співпрацю педагогічних працівників з питань навчання осіб з особливими освітніми потребами (створення команди психолого-	1.3.2.4. Вивчення документації. Опитування (інтерв'ю із заступником керівника, практичним психологом/	1. Форма вивчення документації (п. 1.3.2.4.). 2. Перелік питань для інтерв'ю із заступником керівника (п. п. 3.2., 3.4., 3.7., 3.8.) / перелік питань для інтерв'ю з керівником закладу освіти з	

Додатки

	педагогічного супроводу, розроблення індивідуальної програми розвитку тощо)	соціальним педагогом)	малою наповнюваністю дітей (п. 16.3., 16.5., 16.8., 16.9.). 3. Перелік питань для інтерв'ю з практичним психологом/соціальним педагогом (п. п. 13, 16)	
1.3.3. Заклад освіти взаємодіє з батьками, іншими законними представниками (далі - батьки) осіб з особливими освітніми потребами, фахівцями інклюзивно-ресурсного центру, залучає їх до необхідної підтримки дітей під час здобуття освіти (у разі наявності таких осіб)	1.3.3.1. У закладі освіти індивідуальні програми розвитку розроблені за участі батьків і створені умови для залучення асистента(ів) дитини в освітній процес	1.3.3.1. Вивчення документації. Опитування (інтерв'ю із заступником керівника)	1. Форма вивчення документації (п. 1.3.3.1.). 2. Перелік питань для інтерв'ю із заступником керівника (п. п. 3.3., 3.4., 5) / перелік питань для інтерв'ю з керівником закладу освіти з малою наповнюваністю дітей (п. п. 16.4., 16.5., 18)	
	1.3.3.2. Заклад освіти співпрацює з інклюзивно-ресурсним центром щодо психолого-педагогічного супроводу дітей з особливими освітніми потребами	1.3.3.2. Вивчення документації. Опитування (інтерв'ю із заступником керівника, практичним психологом/соціальним педагогом)	1. Форма вивчення документації (п. 1.3.3.2.). 2. Перелік питань для інтерв'ю із заступником керівника (п. п. 3.5., 3.6., 3.7., 3.8., 6) / перелік питань для інтерв'ю з керівником закладу освіти з малою наповнюваністю дітей (п. 16.6., 16.7., 16.9.). 3. Перелік питань для інтерв'ю з практичним психологом/соціальним педагогом (п. 17)	
1.3.4. Освітнє середовище мотивує учнів до оволодіння ключовими компетентностями	1.3.4.1. У закладі освіти формуються навички здорового способу життя (харчування, гігієна, рухова активність тощо) та	1.3.4.1. Спостереження (навчальне заняття)	Форма вивчення педагогічної діяльності (Р. І. п. 1)	

та наскрізними вміннями, ведення здорового способу життя	екологічно доцільної поведінки учнів			
	1.3.4.2. Простір закладу освіти, обладнання, засоби навчання сприяють формуванню в учнів ключових компетентностей та умінь, спільних для всіх компетентностей	1.3.4.2. Спостереження (освітнє середовище, навчальне заняття). Опитування (анкетування учнів)	1. Форма спостереження за освітнім середовищем (питання 1 – 2 п. 1.3.4.2). 2. Форма вивчення педагогічної діяльності (Р. І. питання 5 п. 5). 3. Анкета для учня/учениці (п. 10)	
1.3.5. У закладі освіти створено простір інформаційної взаємодії та соціально-культурної комунікації учасників освітнього процесу (бібліотека, інформаційно-ресурсний центр тощо)	1.3.5.1. Простір і ресурси бібліотеки/інформаційно-ресурсного центру використовуються для індивідуальної, групової, проектної та іншої роботи у рамках освітнього процесу, різних форм комунікації учасників освітнього процесу	1.3.5.1. Спостереження (освітнє середовище). Опитування (інтерв'ю з керівником, анкетування учнів)	1. Форма спостереження за освітнім середовищем (питання 1 - 2 п. 1.3.5.1). 2. Перелік питань для інтерв'ю з керівником (п. 7.1.) / перелік питань для інтерв'ю з керівником закладу освіти з малою наповнюваністю дітей (п. 7.1.). 3. Анкета для учня/учениці (п. 32)	
	1.3.5.2. Ресурси бібліотеки/інформаційно-ресурсного центру використовуються для формування інформаційно-комунікаційної компетентності учнів	1.3.5.2. Опитування (інтерв'ю з керівником, анкетування учнів)	1. Перелік питань для інтерв'ю з керівником (п. п. 7.2., 7.3.) / перелік питань для інтерв'ю з керівником закладу освіти з малою наповнюваністю дітей (п. 7.2.). 2. Анкета для учня/учениці (п. 32)	

Напрямок 2. Система оцінювання результатів навчання учнів				
Вимога 2.1. Наявність системи оцінювання результатів навчання учнів, яка забезпечує справедливе, неупереджене, об'єктивне та доброчесне оцінювання				
2.1.1. Учні отримують від педагогічних працівників інформацію про критерії, правила та процедури оцінювання результатів навчання	2.1.1.1. У закладі оприлюднюються критерії, правила та процедури оцінювання результатів навчання учнів	2.1.1.1. Вивчення документації. Спостереження (навчальне заняття). Опитування (інтерв'ю із заступником керівника, анкетування батьків, педагогічних працівників, самоаналіз учителями власної педагогічної діяльності)	1. Форма вивчення документації (п. 2.1.1.1). 2. Форма вивчення педагогічної діяльності (Р. І. питання 2 п. 3, Р. ІІ. питання 30, 30*, 31). 3. Перелік питань для інтерв'ю із заступником керівника (п. 18). 4. Анкета для батьків (п. 6). 5. Анкета для педагогічних працівників (п. п. 8, 9)	
	2.1.1.2. Частка учнів, які в закладі освіти отримують інформацію про критерії, правила та процедури оцінювання результатів навчання	2.1.1.2. Опитування (анкетування учнів)	Анкета для учня/учениці (п. 22)	
2.1.2. Система оцінювання результатів навчання учнів у закладі освіти сприяє реалізації компетентнісного підходу до навчання	2.1.2.1. Частка педагогічних працівників, які застосовують систему оцінювання результатів навчання учнів, спрямовану на реалізацію компетентнісного підходу	2.1.2.1. Спостереження (навчальне заняття)	Форма вивчення педагогічної діяльності (Р. І. питання 1, 10 п. 3, Р.ІІ. питання 2)	

2.1.3. Учні вважають оцінювання результатів навчання справедливим, неупередженим, об'єктивним, доброчесним	2.1.3.1. Частка учнів, які вважають оцінювання результатів їх навчання в закладі освіти справедливим, неупередженим, об'єктивним, доброчесним	2.1.3.1. Опитування (анкетування учнів, батьків)	1. Анкета для учня/учениці (п. п. 23, 24). 2. Анкета для батьків (п. 5)	
Вимога 2.2. Систематичне відстеження результатів навчання кожного учня та надання йому (за потреби) підтримки в освітньому процесі				
2.2.1. У закладі освіти здійснюється аналіз результатів навчання учнів	2.2.1.1. У закладі освіти систематично проводяться відстеження результатів навчання учнів	2.2.1.1. Вивчення документації. Опитування (інтерв'ю із заступником керівника)	1. Форма вивчення документації (п. 2.2.1.1.). 2. Перелік питань для інтерв'ю із заступником керівника (п. 19.1.) / перелік питань для інтерв'ю з керівником закладу освіти з малою наповнюваністю дітей (п. 19.1.)	
	2.2.1.2. За результатами відстеження здійснюється аналіз результатів навчання учнів, приймаються рішення щодо надання їм підтримки в освітньому процесі	2.2.1.2. Опитування (опитувальний аркуш керівника, інтерв'ю із заступником керівника)	1. Опитувальний аркуш керівника (п. п. 5.1., 5.2.). 2. Перелік питань для інтерв'ю із заступником керівника (п. 19.2.) / перелік питань для інтерв'ю з керівником закладу освіти з малою наповнюваністю дітей (п. 19.2.)	
2.2.2. У закладі освіти впроваджується система формувального оцінювання	2.2.2.1. Педагогічні працівники за допомогою оцінювання відстежують особистісний поступ учнів, формують у них позитивну самооцінку, відзначають	2.2.2.1. Спостереження (навчальне заняття). Опитування (інтерв'ю із заступником керівника,	1. Форма вивчення педагогічної діяльності (Р. І. питання 3 - 8 п. 3, Р. ІІІ. питання 32 - 34). 2. Перелік питань для інтерв'ю із заступником керівника (п. 20)	

Додатки

	досягнення, підтримують бажання навчатися, запобігають побоюванням помилитися	анкетування учнів, педагогічних працівників, самоаналіз вчителями власної педагогічної діяльності)	/ перелік питань для інтерв'ю з керівником закладу освіти з малою наповнюваністю дітей (п. 20.1.). 3. Анкета для учня/учениці (п. п. 26, 27). 4. Анкета для педагогічних працівників (п. п. 6, 7, 10)	
Вимога 2.3. Спрямованість системи оцінювання результатів навчання учнів на формування в учнів відповідальності за результати свого навчання, здатності до самооцінювання				
2.3.1. Заклад освіти сприяє формуванню в учнів відповідального ставлення до результатів навчання	2.3.1.1. Педагогічні працівники надають учням необхідну допомогу в навчальній діяльності	2.3.1.1. Опитування (анкетування учнів, педагогічних працівників)	1. Анкета для учня/учениці (п. 21). 2. Анкета для педагогічних працівників (п. 6)	
	2.3.1.2. Частка учнів, які відповідально ставляться до процесу навчання, оволодіння освітньою програмою	2.3.1.2. Спостереження (навчальне заняття). Опитування (анкетування учнів)	1. Форма вивчення педагогічної діяльності (Р. І. питання 1 - 4 п. 2, питання 9 п. 3). 2. Анкета для учня/учениці (п. п. 28, 30)	
2.3.2. Заклад освіти забезпечує самооцінювання та взаємооцінювання результатів навчання учнів	2.3.2.1. Педагогічні працівники в системі оцінювання результатів навчання учнів використовують прийоми самооцінювання та взаємооцінювання	2.3.2.1. Спостереження (навчальне заняття). Опитування (інтерв'ю із заступником керівника, анкетування учнів, педагогічних працівників)	1. Форма вивчення педагогічної діяльності (Р. І. питання 7 п. 3). 2. Перелік питань для інтерв'ю із заступником керівника (п. 21) / перелік питань для інтерв'ю з керівником закладу освіти з малою наповнюваністю дітей (п. 20.2.). 3. Анкета для учня/учениці (п. 25). 4. Анкета для педагогічних працівників (п. 7)	

Напрямок 3. Педагогічна діяльність педагогічних працівників закладу освіти				
Вимога 3.1. Ефективність планування педагогічними працівниками своєї діяльності, використання сучасних освітніх підходів до організації освітнього процесу з метою формування ключових компетентностей учнів				
3.1.1. Педагогічні працівники планують свою діяльність, аналізують її результативність	3.1.1.1. Частка педагогічних працівників, які використовують календарно-тематичне планування, що відповідає освітній програмі та річному навчальному плану закладу освіти, і коригують його у разі потреби	3.1.1.1. Спостереження. Опитування (анкетування педагогічних працівників, самоаналіз вчителями власної педагогічної діяльності)	1. Форма вивчення педагогічної діяльності (Р. III. питання 1 - 6). 2. Анкета для педагогічних працівників (п. 5)	
3.1.2. Педагогічні працівники застосовують освітні технології, спрямовані на формування в учнів ключових компетентностей та умінь, спільних для всіх компетентностей	3.1.2.1. Частка педагогічних працівників, які застосовують освітні технології, спрямовані на оволодіння учнями ключовими компетентностями та вміннями, спільними для всіх компетентностей	3.1.2.1. Спостереження (навчальне заняття)	Форма вивчення педагогічної діяльності (Р. I. питання 1 - 11 п. 1, Р. II. питання 1)	
3.1.3. Педагогічні працівники беруть участь у формуванні та реалізації індивідуальної освітньої	3.1.3.1. Педагогічні працівники беруть участь у розробленні індивідуальної освітньої траєкторії учнів (складають завдання, перевіряють роботи, надають консультації, проводять оцінювання результатів	3.1.3.1. Вивчення документації. Опитування (інтерв'ю із заступником керівника, самоаналіз вчителями власної педагогічної діяльності)	1. Форма вивчення документації (п. 3.1.3.1.). 2. Перелік питань для інтерв'ю із заступником керівника (п. 2) / перелік питань для інтерв'ю з керівником закладу освіти з малою наповнюваністю дітей (п. 21).	

Додатки

траєкторії учнів (у разі потреби)	навчання учнів тощо) та відстежують їх результативність		3. Форма вивчення педагогічної діяльності (Р. III. питання 42 - 44)	
3.1.4. Педагогічні працівники створюють та/або використовують освітні ресурси (електронні презентації, відеоматеріали, методичні розробки, вебсайти, блоги тощо)	3.1.4.1. Частка педагогічних працівників, які створюють та/або використовують власні освітні ресурси, розробляють дидактичні матеріали, мають публікації з професійної тематики та оприлюднені методичні розробки	3.1.4.1. Опитування (анкетування педагогічних працівників, самоаналіз вчителями власної педагогічної діяльності). Спостереження (вивчення освітніх ресурсів педагогів, розміщених на вебсайті закладу)	1. Анкета для педагогічних працівників (п. 13). 2. Форма вивчення педагогічної діяльності (Р. II. питання 3.1. - 3.5., Р. III. питання 19 - 24)	
3.1.5. Педагогічні працівники сприяють формуванню суспільних цінностей в учнів у процесі їх навчання, виховання та розвитку	3.1.5.1. Педагогічні працівники, які використовують зміст навчального предмету (інтегрованого курсу), інтегровані змістові лінії для формування суспільних цінностей	3.1.5.1. Спостереження (навчальне заняття)	Форма вивчення педагогічної діяльності (Р. I. питання 1 - 4 п. 4, Р. II. питання 4)	
3.1.6. Педагогічні працівники використовують інформаційно-комунікаційні (цифрові)	3.1.6.1. Частка педагогічних працівників, які застосовують інформаційно-комунікаційні (цифрові) технології в освітньому процесі, у тому числі, для організації	3.1.6.1. Спостереження (навчальне заняття). Опитування (самоаналіз вчителями власної	Форма вивчення педагогічної діяльності (Р. I. п. 5, Р. III. питання 7 - 18)	

технології в освітньому процесі	дистанційного навчання (у разі потреби)	педагогічної діяльності)		
Вимога 3.2. Постійне підвищення професійного рівня і педагогічної майстерності педагогічних працівників				
3.2.1. Педагогічні працівники забезпечують власний професійний розвиток і підвищення кваліфікації, у тому числі щодо методик роботи з особами з особливими освітніми потребами	3.2.1.1. Частка педагогічних працівників закладу освіти, які обирають різні види, форми та напрямки підвищення рівня своєї педагогічної майстерності	3.2.1.1. Вивчення документації. Опитування (анкетування педагогічних працівників)	1. Форма вивчення документації (п. 3.2.1.1.). 2. Анкета для педагогічних працівників (п. п. 1, 2)	
3.2.2. Педагогічні працівники здійснюють інноваційну освітню діяльність, беруть участь в освітніх проектах, залучаються до роботи як освітні експерти	3.2.2.1. Педагогічні працівники беруть участь в інноваційній роботі (розроблення/адаптація, впровадження освітніх технологій, форм, методів, засобів навчання, експериментальна робота), ініціюють та/або реалізують освітні проекти	3.2.2.1. Вивчення документації. Опитування (інтерв'ю із заступником керівника, самоаналіз вчителями власної педагогічної діяльності)	1. Форма вивчення документації (п. 3.2.2.1.). 2. Перелік питань для інтерв'ю із заступником керівника (п.п. 11.1., 11.2.) / перелік питань для інтерв'ю з керівником закладу освіти з малою наповнюваністю дітей (п. п. 22.1., 22.2.). 3. Форма вивчення педагогічної діяльності (Р. III. питання 25 - 29)	
	3.2.2.2. Педагогічні працівники здійснюють	3.2.2.2. Вивчення документації.	1. Форма вивчення документації (п. 3.2.2.2.).	

Додатки

	експертну діяльність в сфері загальної середньої освіти	Опитування (інтерв'ю із заступником керівника)	2. Перелік питань для інтерв'ю із заступником керівника (п. 13) / перелік питань для інтерв'ю з керівником закладу освіти з малою наповнюваністю дітей (п. 23)	
Вимога 3.3. Налагодження співпраці з учнями, їх батьками, працівниками закладу освіти				
3.3.1. Педагогічні працівники діють на засадах педагогіки партнерства	3.3.1.1. Частка учнів, які вважають, що їх думка має значення (вислуховується, враховується) в освітньому процесі	3.3.1.1. Опитування (анкетування учнів)	Анкета для учня/учениці (п. 29)	
	3.3.1.2. Частка педагогічних працівників, які використовують форми роботи, спрямовані на формування партнерських взаємин з учнями із застосуванням особистісно орієнтованого підходу	3.3.1.2. Спостереження (навчальне заняття)	Форма вивчення педагогічної діяльності (Р. І. п. 2, питання 1-3 п. 6, Р. ІІІ. питання 35 - 41)	
3.3.2. Педагогічні працівники співпрацюють з батьками учнів з питань організації освітнього процесу, забезпечують постійний зворотній зв'язок	3.3.2.1. У закладі освіти налагоджена конструктивна комунікація педагогічних працівників із батьками учнів (у різних формах)	3.3.2.1. Вивчення документації. Опитування (анкетування батьків, педагогічних працівників, самоаналіз вчителями власної педагогічної діяльності)	1. Форма вивчення документації (п. 3.3.2.1.). 2. Анкета для батьків (п. п. 7.9, 17). 3. Анкета для педагогічних працівників (п. 14). 4. Форма спостереження за педагогічною діяльністю (Р. ІІІ. питання 35 - 41)	
3.3.3 У закладі освіти існує	3.3.3.1. Педагогічні працівники надають	3.3.3.1. Вивчення документації.	1. Форма вивчення документації (п. 3.3.3.1.).	

практика педагогічного наставництва, взаємонавчання та інших форм професійної співпраці	методичну підтримку колегам, обмінюються досвідом (консультації, навчальні семінари, майстер-класи, конференції, взаємовідвідування занять, наставництво, публікації тощо)	Опитування (інтерв'ю із заступником керівника, анкетування педагогічних працівників)	2. Перелік питань для інтерв'ю із заступником керівника (п. п. 15 - 17.2.) / перелік питань для інтерв'ю з керівником закладу освіти з малою наповнюваністю дітей (п. п. 24.1., 24.2.). 3. Анкета для педагогічних працівників (п. 17)	
Вимога 3.4. Організація педагогічної діяльності на засадах академічної доброчесності				
3.4.1. Педагогічні працівники під час провадження педагогічної та наукової (творчої) діяльності дотримуються академічної доброчесності	3.4.1.1. Педагогічні працівники діють відповідно до принципів і визначених законом правил академічної доброчесності	3.4.1.1. Спостереження (навчальне заняття). Опитування (анкетування педагогічних працівників)	1. Форма вивчення педагогічної діяльності (Р. І. питання 4.1. - 4.3. п. 6, Р. ІІ. питання 5). 2. Анкета для педагогічних працівників (п. 12)	
3.4.2. Педагогічні працівники сприяють дотриманню академічної доброчесності учнями	3.4.2.1. Частка педагогічних працівників, які інформують учнів про принципи та визначені законом правила академічної доброчесності	3.4.2.1. Спостереження (навчальне заняття). Опитування (анкетування педагогічних працівників, учнів)	1. Форма вивчення педагогічної діяльності (Р. І. питання 4.1. - 4.3. п. 6). 2. Анкета для педагогічних працівників (п. 11). 3. Анкета для учня/учениці (п.31)	
Напрямок 4. Управлінські процеси закладу освіти				
Вимога 4.1. Наявність стратегії розвитку та системи планування діяльності закладу, моніторинг виконання поставлених завдань				
4.1.1. У закладі освіти затверджено	4.1.1.1. Стратегія розвитку закладу освіти відповідає особливостям і умовам його	4.1.1.1. Вивчення документації.	1.Форма вивчення документації (п. 4.1.1.1.).	

Додатки

стратегію його розвитку, спрямовану на підвищення якості освітньої діяльності	діяльності (тип закладу, мова навчання, територія обслуговування, формування контингенту учнів, обсяг і джерела фінансування тощо), передбачає заходи з підвищення якості освітньої діяльності	Опитування (інтерв'ю з керівником)	2. Перелік питань для інтерв'ю з керівником (п. п. 12.1., 12.2.) / перелік питань для інтерв'ю з керівником закладу освіти з малою наповнюваністю дітей (п. 25.1., 25.2.)	
4.1.2. У закладі освіти річне планування роботи і відстеження його результативності здійснюються відповідно до стратегії розвитку закладу освіти	4.1.2.1. Річний план роботи закладу освіти реалізує стратегію його розвитку	4.1.2.1. Вивчення документації. Опитування (інтерв'ю з керівником)	1. Форма вивчення документації (п. 4.1.2.1.). 2. Перелік питань для інтерв'ю з керівником (п. 13) / перелік питань для інтерв'ю з керівником закладу освіти з малою наповнюваністю дітей (п. 26)	
	4.1.2.2. Учасники освітнього процесу залучаються до розроблення річного плану роботи закладу освіти	4.1.2.2. Опитування (інтерв'ю з представником учнівського самоврядування, анкетування педагогічних працівників)	1. Перелік питань для інтерв'ю з представником учнівського самоврядування (п. 2). 2. Анкета для педагогічних працівників (п. 24)	
	4.1.2.3. Керівник та органи управління закладу освіти аналізують реалізацію річного плану роботи закладу освіти та у разі потреби корегують його	4.1.2.3. Вивчення документації	Форма вивчення документації (п. 4.1.2.3.)	

	4.1.2.4. Діяльність педагогічної ради закладу освіти спрямовується на реалізацію річного плану роботи і стратегії розвитку закладу освіти	4.1.2.4. Вивчення документації. Опитування (інтерв'ю із заступником керівника, анкетування педагогічних працівників)	1. Форма вивчення документації (п. 4.1.2.4.). 2. Перелік питань для інтерв'ю із заступником керівника (п. п. 7 - 9) / перелік питань для інтерв'ю з керівником закладу освіти з малою наповнюваністю дітей (п. 27.1., 27.2.). 3. Анкета для педагогічних працівників (п. 25)	
4.1.3. У закладі освіти здійснюється самооцінювання якості освітньої діяльності на основі стратегії (політики) і процедур забезпечення якості освіти	4.1.3.1. Заклад освіти розробляє та оприлюднює документ, що визначає стратегію (політику) і процедури забезпечення якості освіти	4.1.3.1. Вивчення документації. Опитування (інтерв'ю з керівником, із заступником керівника)	1. Форма вивчення документації (п. 4.1.3.1.). 2. Перелік питань для інтерв'ю з керівником (п. п. 14.1., 14.2.) / перелік питань для інтерв'ю з керівником закладу освіти з малою наповнюваністю дітей (п. п. 28.1, 28.2.). 3. Перелік питань для інтерв'ю із заступником керівника (п.п. 14.1., 14.2.)	
	4.1.3.2. У закладі освіти здійснюється періодичне самооцінювання якості освітньої діяльності відповідно до розроблених або адаптованих процедур	4.1.3.2. Вивчення документації	Форма вивчення документації (п. 4.1.3.2.)	
	4.1.3.3. Учасники освітнього процесу залучаються до самооцінювання якості освітньої діяльності закладу освіти	4.1.3.3. Вивчення документації. Опитування (інтерв'ю з керівником)	1. Форма вивчення документації (п. 4.1.3.3.). 2. Перелік питань для інтерв'ю з керівником (п. 14.1.) / перелік питань для інтерв'ю з	

Додатки

			керівником закладу освіти з малою наповнюваністю дітей (п. 28.1.)	
4.1.4. У закладі освіти здійснюється планування та реалізація заходів для розвитку закладу освіти, його матеріально-технічної бази	4.1.4.1. Керівник та органи управління закладу освіти відповідно до своїх повноважень вживають заходів для створення належної матеріально-технічної бази закладу освіти	4.1.4.1. Вивчення документації. Опитування (опитувальний аркуш керівника, інтерв'ю з керівником)	1. Форма вивчення документації (п. 4.1.4.1.). 2. Опитувальний аркуш керівника (п. 4.2.). 3. Перелік питань для інтерв'ю з керівником (п. 18) / перелік питань для інтерв'ю з керівником закладу освіти з малою наповнюваністю дітей (п. 29)	
Вимога 4.2. Формування відносин довіри, прозорості, дотримання етичних норм				
4.2.1. Керівник закладу освіти, його заступники сприяють створенню психологічно комфортного середовища, яке забезпечує конструктивну взаємодію учнів, їх батьків, педагогічних та інших працівників закладу освіти та взаємну довіру	4.2.1.1 Частка учасників освітнього процесу, які задоволені загальним психологічним кліматом у закладі освіти і діями керівника закладу освіти і його заступників щодо формування відносин довіри та конструктивної співпраці між ними	4.2.1.1. Опитування (інтерв'ю з практичним психологом/соціальним педагогом, анкетування педагогічних працівників, батьків, учнів)	1. Перелік питань для інтерв'ю з практичним психологом/соціальним педагогом (п. 10) / перелік питань для інтерв'ю з керівником закладу освіти з малою наповнюваністю дітей (п. п. 10.1, 10.2.). 2. Анкета для педагогічних працівників (питання 2, 4, 5 п. 18). 3. Анкета для батьків (п. 2). 4. Анкета для учня/учениці (п. п. 1, 2, 3)	
	4.2.1.2. У закладі освіти забезпечується доступ учасників освітнього процесу, представників	4.2.1.2. Вивчення документації. Опитування (інтерв'ю з керівником,	1. Форма вивчення документації (п. 4.2.1.2.). 2. Перелік питань для інтерв'ю з керівником (п. п. 21.1., 21.2.) /	

	місцевої громади до спілкування із керівником закладу освіти (особистий прийом, звернення, використання сучасних засобів комунікації тощо)	заступником керівника, анкетування батьків, учнів, педагогічних працівників)	перелік питань для інтерв'ю з керівником закладу освіти з малою наповнюваністю дітей (п. п. 30.1., 30.2.). 3. Перелік питань для інтерв'ю із заступником керівника (п. 22). 4. Анкета для батьків (п. п. 4, 9). 5. Анкета для учня/учениці (п. 15). 6. Анкета для педагогічних працівників (питання 1 п. 18)	
	4.2.1.3. Керівник закладу вчасно розглядає звернення учасників освітнього процесу та вживає відповідних заходів реагування	4.2.1.3. Вивчення документації. Опитування (інтерв'ю з керівником, анкетування батьків, учнів, педагогічних працівників)	1. Форма вивчення документації (п. 4.2.1.3.). 2. Перелік питань для інтерв'ю з керівником (п. 19) / перелік питань для інтерв'ю з керівником закладу освіти з малою наповнюваністю дітей (п. п. 10.1., 10.2.). 3. Анкета для батьків (п. 19). 4. Анкета для учня/учениці (п. п. 15, 16). 5. Анкета для педагогічних працівників (питання 2 п. 18)	
4.2.2. Заклад освіти оприлюднює інформацію про свою діяльність на відкритих загальнодоступних ресурсах	4.2.2.1. Заклад освіти забезпечує змістовне наповнення та вчасне оновлення інформаційних ресурсів закладу (інформаційні стенди, вебсайт закладу освіти/інформація на	4.2.2.1. Спостереження (освітнє середовище). Опитування (інтерв'ю з керівником, анкетування батьків)	1. Форма спостереження за освітнім середовищем (питання 1, 2 п. 4.2.2.1.). 2. Перелік питань для інтерв'ю з керівником (п. п. 22.1., 22.2.) / перелік питань для інтерв'ю з керівником закладу освіти з	

Додатки

	вебсайті засновника, сторінки у соціальних мережах тощо)		малою наповнюваністю дітей (п. 31.1., 31.2.). 3. Анкета для батьків (п. 17)	
Вимога 4.3. Ефективність кадрової політики та забезпечення можливостей для професійного розвитку педагогічних працівників				
4.3.1. Керівник закладу освіти формує штат закладу, залучаючи кваліфікованих педагогічних та інших працівників відповідно до штатного розпису та освітньої програми	4.3.1.1. У закладі освіти укомплектовано кадровий склад (наявність/відсутність вакансій)	4.3.1.1. Вивчення документації. Опитування (інтерв'ю з керівником)	1. Форма вивчення документації (п. 4.3.1.1). 2. Перелік питань для інтерв'ю з керівником (п. 15) / перелік питань для інтерв'ю з керівником закладу освіти з малою наповнюваністю дітей (п. 33)	
	4.3.1.2. Частка педагогічних працівників закладу освіти, які працюють за фахом (мають відповідну освіту та/або професійну кваліфікацію)	4.3.1.2. Вивчення документації	Форма вивчення документації (п. 4.3.1.2)	
4.3.2. У закладі освіти створено умови, які мотивують педагогічних працівників до підвищення якості освітньої діяльності, саморозвитку, здійснення інноваційної	4.3.2.1. Керівник і педагогічна рада закладу освіти відповідно до своїх повноважень застосовують заходи матеріального та морального заохочення до педагогічних працівників	4.3.2.1. Опитування (інтерв'ю з керівником)	Перелік питань для інтерв'ю з керівником (п. 16) / перелік питань для інтерв'ю з керівником закладу освіти з малою наповнюваністю дітей (п. 34)	

освітньої діяльності				
4.3.3. У закладі освіти створено умови, які сприяють підвищенню кваліфікації педагогічних працівників	4.3.3.1. Керівник і педагогічна рада закладу освіти створюють умови для постійного підвищення кваліфікації, атестації, сертифікації педагогічних працівників	4.3.3.1. Вивчення документації. Опитування (інтерв'ю з керівником, із заступником керівника)	1. Форма вивчення документації (п. 4.3.3.1). 2. Перелік питань для інтерв'ю з керівником (п. 17) / перелік питань для інтерв'ю з керівником закладу освіти з малою наповнюваністю дітей (п. 35). 3. Перелік питань для інтерв'ю із заступником керівника (п. 10)	
	4.3.3.2. Частка педагогічних працівників, які вважають, що керівник і педагогічна рада закладу освіти сприяють їхньому професійному розвитку	4.3.3.2. Опитування (анкетування педагогічних працівників)	Анкета для педагогічних працівників (п. п. 3, 4)	
4.4. Організація освітнього процесу на засадах людиноцентризму, прийняття управлінських рішень на основі конструктивної співпраці учасників освітнього процесу, взаємодії закладу освіти з місцевою громадою				
4.4.1. У закладі освіти створюються умови для реалізації прав і обов'язків учасників освітнього процесу	4.4.1.1. Частка учасників освітнього процесу, які вважають, що їхні права в закладі освіти не порушуються	4.4.1.1. Опитування (анкетування батьків, учнів, педагогічних працівників)	1. Анкета для батьків (п. 18). 2. Анкета для учня/учениці (п. п. 18, 19). 3. Анкета для педагогічних працівників (питання 7 п. 18)	
4.4.2. Управлінські рішення	4.4.2.1. Частка учасників освітнього процесу, які вважають, що їхні пропозиції	4.4.2.1. Опитування (анкетування батьків,	1. Анкета для батьків (п. 19). 2. Анкета для учня/учениці (п. 33).	

Додатки

приймаються з урахуванням пропозицій учасників освітнього процесу	враховуються під час прийняття управлінських рішень	учнів, педагогічних працівників)	3. Анкета для педагогічних працівників (питання 3 п. 18)	
4.4.3. У закладі освіти створено умови для розвитку громадського самоврядування	4.4.3.1. Керівник і педагогічна рада закладу освіти сприяють участі органів громадського самоврядування у вирішенні питань щодо діяльності закладу освіти	4.4.3.1. Опитування (інтерв'ю з керівником, представником учнівського самоврядування)	1. Перелік питань для інтерв'ю з керівником (п. п. 20.1. – 20.3.) / перелік питань для інтерв'ю з керівником закладу освіти з малою наповнюваністю дітей (п. п. 36.1. – 36.3.). 2. Перелік питань для інтерв'ю з представником учнівського самоврядування (п. п. 1.1., 1.2., 3, 5 - 7.2., 9)	
4.4.4. У закладі освіти створено умови для виявлення громадської активності та ініціативи учасників освітнього процесу, їхньої участі в житті місцевої громади	4.4.4.1. Керівник закладу освіти, його заступники, органи управління закладу освіти підтримують освітні та громадські ініціативи учасників освітнього процесу, які спрямовані на сталий розвиток закладу освіти та участь у житті місцевої громади (культурні, спортивні, екологічні проекти, заходи тощо)	4.4.4.1. Вивчення документації. Опитування (інтерв'ю із заступником керівника, представником учнівського самоврядування, анкетування учнів, педагогічних працівників)	1. Форма вивчення документації (п. 4.4.4.1.). 2. Перелік питань для інтерв'ю із заступником керівника (п. 32). 3. Перелік питань для інтерв'ю з представником учнівського самоврядування (п. 8). 4. Анкета для учня/учениці (п. п. 34 - 36). 5. Анкета для педагогічних працівників (питання 8 п. 18)	
4.4.5. Організація освітнього процесу враховує вікові особливості учнів, відповідає їхнім	4.4.5.1. Режим роботи закладу освіти враховує потреби учасників освітнього процесу, особливості діяльності закладу освіти	4.4.5.1. Вивчення документації. Опитування (анкетування батьків)	1. Форма вивчення документації (п. 4.4.5.1.). 2 Анкета для батьків (п. 8)	

освітнім потребам	4.4.5.2. У розкладі навчальних занять забезпечено розподіл навчального навантаження з урахуванням вікових особливостей учнів	4.4.5.2. Вивчення документації. Опитування (інтерв'ю із заступником керівника, представником учнівського самоврядування, анкетування учнів)	1. Форма вивчення документації (п. 4.4.5.2.). 2. Перелік питань для інтерв'ю із заступником керівника (п. 1) / перелік питань для інтерв'ю з керівником закладу освіти з малою наповнюваністю дітей (п. 32). 3. Перелік питань для інтерв'ю з представником учнівського самоврядування (п. 4.1., 4.2.). 4. Анкета для учня/учениці (п. 4, 5)	
	4.4.5.3. Розклад навчальних занять у закладі освіти сформований відповідно до освітньої програми та річного навчального плану закладу освіти	4.4.5.3. Вивчення документації. Опитування (інтерв'ю із заступником керівника)	1. Форма вивчення документації (п. 4.4.5.3.). 2. Перелік питань для інтерв'ю із заступником керівника (п. 1) / перелік питань для інтерв'ю з керівником закладу освіти з малою наповнюваністю дітей (п. 32)	
	4.4.5.4. Частка батьків і учнів, думка яких враховується при визначенні вибіркового (за вибором учнів) навчальних предметів (інтегрованих курсів)	4.4.5.4. Вивчення документації. Опитування (анкетування учнів, батьків)	1. Форма вивчення документації (п. 4.4.5.4.). 2. Анкета для учня/учениці (п. 33). 3. Анкета для батьків (п. 20)	
	4.4.5.5. У закладі освіти застосовуються різні форми організації освітнього процесу, у тому числі з використанням технологій	4.4.5.5. Вивчення документації. Опитування (інтерв'ю із заступником керівника,	1. Форма вивчення документації (п. 4.4.5.5.). 2. Перелік питань для інтерв'ю із заступником керівника (п. 33) / перелік питань для інтерв'ю з	

Додатки

	дистанційного навчання (у разі потреби)	представником учнівського самоврядування)	керівником закладу освіти з малою наповнюваністю дітей (п. 40). 3. Перелік питань для інтерв'ю з представником учнівського самоврядування (п. 10)	
	4.4.5.6. Створено та/або використовується електронна освітня платформа для комунікації між суб'єктами дистанційного навчання	4.4.5.6. Вивчення документації. Спостереження (освітнє середовище)	1. Форма вивчення документації (п. 4.4.5.6.). 2. Форма спостереження за освітнім середовищем (питання 1, 2 п. 4.4.5.6.)	
4.4.6. У закладі освіти створюються умови для реалізації індивідуальної освітньої траєкторії учнів	4.4.6.1. Керівник закладу освіти забезпечує розроблення та затвердження індивідуальних навчальних планів, запроваджує дистанційну (за наявності ресурсів) та індивідуальні форми здобуття освіти (у разі потреби)	4.4.6.1. Вивчення документації. Опитування (інтерв'ю із керівником)	1. Форма вивчення документації (п. 4.4.6.1.). 2. Перелік питань для інтерв'ю з керівником (п. 23) / перелік питань для інтерв'ю з керівником закладу освіти з малою наповнюваністю дітей (п. 41)	
Вимога 4.5. Формування та забезпечення реалізації політики академічної доброчесності				
4.5.1. Заклад освіти впроваджує політику академічної доброчесності	4.5.1.1. Керівник і педагогічна рада закладу освіти відповідно до своїх повноважень забезпечують дотримання принципів і визначених законом академічної доброчесності	4.5.1.1. Вивчення документації. Опитування (опитувальний аркуш керівника, інтерв'ю із заступником керівника, представником учнівського самоврядування)	1. Форма вивчення документації (п. 4.5.1.1.). 2. Опитувальний аркуш (п. 3.10). 3. Перелік питань для інтерв'ю із заступником керівника (п. 12) / перелік питань для інтерв'ю з керівником закладу освіти з малою наповнюваністю дітей (п. 37).	

			4. Перелік питань для інтерв'ю з представником учнівського самоврядування (п. 9)	
	4.5.1.2. Частка учнів і педагогічних працівників, які поінформовані щодо дотримання академічної доброчесності	4.5.1.2. Опитування (анкетування учнів, педагогічних працівників)	1. Анкета для учня/учениці (п. 31). 2. Анкета для педагогічних працівників (п. 12)	
4.5.2. Керівник закладу освіти і його заступники сприяють формуванню в учасників освітнього процесу негативного ставлення до корупції	4.5.2.1. Керівник закладу освіти, його заступники, органи управління закладу освіти відповідно до своїх повноважень забезпечують проведення освітніх та інформаційних заходів, спрямованих на формування в учасників освітнього процесу негативного ставлення до корупції	4.5.2.1. Опитування (анкетування учнів, педагогічних працівників)	1. Анкета для учня/учениці (п. 37). 2. Анкета для педагогічних працівників (п. 28)	

10. Форма вивчення педагогічної діяльності під час проведення інституційного аудиту в закладах загальної середньої освіти

Розділ І. Спостереження за проведенням навчального заняття

№ з/п навчального заняття Аспекти заняття/показники	НЗ 1	НЗ 2	НЗ 3	НЗ 4	НЗ 5	НЗ 6	НЗ 7	НЗ 8	НЗ 9	НЗ 10	НЗ 11	НЗ 12
Дата проведення												
Клас (у разі відвідування навчальних занять у спеціальному класі, біля цифри, що позначає клас, позначається, індекс "с")												
Предмет (курс)												
Кількість дітей з особливими освітніми потребами присутніх на навчальному занятті												
*Інструктаж з питань безпеки життєдіяльності (у разі необхідності)												

1. Під час проведення навчального заняття спостерігався розвиток і формування ключових компетентностей

№ з/п	Перелік тверджень	НЗ 1	НЗ 2	НЗ 3	НЗ 4	НЗ 5	НЗ 6	НЗ 7	НЗ 8	НЗ 9	НЗ 10	НЗ 11	НЗ 12
1.	Вільне володіння державною мовою												
2.	Здатність спілкуватися рідною мовою (у разі відмінності від державної) та іноземними мовами												
3.	Математична компетентність												

4.	Компетентності у галузі природничих наук, техніки і технології												
5.	Інноваційність												
6.	Екологічна компетентність												
7.	Інформаційно-комунікаційна компетентність												
8.	Навчання впродовж життя												
9.	Громадянські та соціальні компетентності												
10.	Культурна компетентність												
11.	Підприємливість та фінансова грамотність												

2. Робота учнів під час проведення навчального заняття

№ з/п	Перелік тверджень	НЗ 1	НЗ 2	НЗ 3	НЗ 4	НЗ 5	НЗ 6	НЗ 7	НЗ 8	НЗ 9	НЗ 10	НЗ 11	НЗ 12
1.	Усі учні працювали під час проведення навчального заняття із зацікавленням, співпрацювали між собою												
2.	Більшість учнів працювала під час проведення навчального заняття												
3.	Переважає більшість учнів були пасивними під час проведення навчального заняття (переважало монологічне мовлення вчителя/вчительки над діалогічним мовленням педагога з учнями)												

Додатки

4.	Усі учні були пасивні під час проведення заняття, не залучались до роботи (домінувало монологічне мовлення вчителя/вчительки)												

3. Оцінювання результатів навчання учнів під час проведення навчального заняття

№ з/п	Діяльність учителя/вчительки	НЗ 1	НЗ 2	НЗ 3	НЗ 4	НЗ 5	НЗ 6	НЗ 7	НЗ 8	НЗ 9	НЗ 10	НЗ 11	НЗ 12
1.	Оцінює результати навчання учнів, відповідно до розроблених критеріїв, які ґрунтуються на компетентнісному підході												
2.	Оприлюднює критерії оцінювання результатів навчання												
3.	Надає учням час на обдумування відповіді												
4.	Супроводжує відповідь учня уточнювальними запитаннями												
5.	Забезпечує зворотний зв'язок щодо якості виконання/виконаного завдання												
6.	Спрямовує оцінювання результатів навчання на індивідуальний поступ учня												
7.	Використовує прийоми самооцінювання і взаємооцінювання учнів												
8.	Відзначає досягнення учнів, підтримує в них бажання навчатися												
9.	Дає учням можливість вибору рівня навчальних завдань і напрямів навчальної діяльності												

10.	Добирає домашнє завдання, спрямоване на оволодіння ключовими компетентностями, озвучує критерії його оцінювання												

4. Спрямованість навчального заняття на формування суспільних цінностей

№ з/п	Діяльність учителя/учительки	НЗ 1	НЗ 2	НЗ 3	НЗ 4	НЗ 5	НЗ 6	НЗ 7	НЗ 8	НЗ 9	НЗ 10	НЗ 11	НЗ 12
1.	Спрямовує зміст навчального матеріалу на виховання в учнів: патріотизму, поваги до державної мови, культури, законів												
2.	Розвиває в учнів загальнолюдські цінності (соціальну емпатію, толерантність, інклюзивну культуру тощо)												
3.	Розвиває в учнів навички співпраці та культуру командної роботи												
4.	Дотримується гігієни навчання (вправи для збереження зору, постави, пальчикова гімнастика, проведення фізкультхвилинки тощо)												

5. Використання інформаційно-комунікаційних технологій, обладнання, засобів навчання

№ з/п	Діяльність учителя/учительки	НЗ 1	НЗ 2	НЗ 3	НЗ 4	НЗ 5	НЗ 6	НЗ 7	НЗ 8	НЗ 9	НЗ 10	НЗ 11	НЗ 12
1.	Використовує інформаційно-комунікаційні технології, що сприяють формуванню в учнів ключових компетентностей												
2.	Використовує електронні освітні ресурси												

Додатки

3.	Використовує медіаресурси з навчальною метою												
4.	Використовує мережу Інтернет для пошуку навчальної інформації, виконання онлайн-завдань тощо												
5.	Використовує обладнання та засоби навчання для активізації навчально-пізнавальної діяльності учнів												

6. Комунікація з учнями

№ з/п	Діяльність учителя/вчительки	НЗ 1	НЗ 2	НЗ 3	НЗ 4	НЗ 5	НЗ 6	НЗ 7	НЗ 8	НЗ 9	НЗ 10	НЗ 11	НЗ 12
1.	Застосовує особистісно орієнтований підхід:												
1.1.	Комунікація націлена на те, щоб кожен учень відчував себе особистістю												
1.2.	Прослідковується повага вчителя до кожної дитини, її цілей, запитів та інтересів												
1.3.	Спрямованість комунікації на розвиток та саморозвиток кожної дитини												
1.4.	Завдання/вправи, що пропонуються учням, враховують їх життєві інтереси та запити												
1.5.	Мотивує учнів застосовувати власний життєвий досвід та шукати різні варіанти рішень												

2.	Співпрацює з учнями на засадах партнерства:												
2.1.	Вислуховує та сприймає думки учнів, їх погляди												
2.2.	Формулювання мети/завдання/проблеми та/або її розв'язання відбувається спільно з учнями												
2.3.	Орієнтація партнерської діяльності вчителя та учня на розвиток творчої активності, творчого мислення, вміння застосувати критичне мислення в нових умовах												
3.	У роботі з учнями застосовує авторитарний підхід (нав'язування своєї думки, блокування ініціативи учнів, зневага до гідності дитини, її прав)												
4.	Дотримується принципів і визначених законодавством правил академічної доброчесності												
4.1.	Вказує джерело інформації, авторство												
4.2.	Акцентує увагу на цінності самостійного виконання завдань												
4.3.	Добирає завдання/вправи, що унеможливають списування												

7. Організація роботи з учнями з особливими освітніми потребами (за потреби)

№ з/п	Діяльність учителя/вчительки	НЗ 1	НЗ 2	НЗ 3	НЗ 4	НЗ 5	НЗ 6	НЗ 7	НЗ 8	НЗ 9	НЗ 10	НЗ 11	НЗ 12
1.	Організовує роботу під час проведення навчального заняття з урахуванням індивідуальних потреб учнів з особливими освітніми потребами:												
1.1.	Добирає доречні види діяльності (види діяльності відповідають індивідуальним можливостям учня/учениці з ООП)												
1.2.	Змінює (чергує) види діяльності, за потреби, використовує перерви у навчанні												
1.3.	Дотримується відповідності темпу навчального заняття індивідуальним навчальним можливостям учнів з особливими освітніми потребами												
1.4.	Використовує допоміжні засоби навчання, дидактичні та роздаткові матеріали для підсилення сприйняття дитиною з ООП навчальної інформації												
1.5.	Використовує спеціально розроблені завдання												
1.6.	Адаптує час, відведений на виконання завдань до індивідуальних освітніх можливостей учнів з особливими освітніми потребами												

1.7.	Адаптує освітнє середовище до індивідуальних освітніх потреб учня/учениці з ООП												
2.	Адаптує/модифікує зміст навчального матеріалу, розділяє завдання на декілька, меншої тривалості та складності, надає покрокові інструкції, застосовує частіші повторення												
3.	Залучає до спільної роботи учнів з особливими освітніми потребами												
4.	Співпрацює з асистентом учителя <i>(стосується класу з організацією інклюзивного навчання)</i>												
5.	Забезпечує корекційну спрямованість освітнього процесу <i>(стосується спеціальних класів)</i>												
6.	Використовує допоміжні (спеціальні) засоби корекції												

Розділ II. Вивчення освітніх ресурсів

та завдань, що використовують вчителі під час застосування технологій дистанційного навчання

№ з/п	Перелік тверджень	НЗ 1	НЗ 2	НЗ 3	НЗ 4	НЗ 5	НЗ 6	НЗ 7	НЗ 8	НЗ 9	НЗ 10	НЗ 11	НЗ 12
1.	Зміст завдань, які пропонуються учням, спрямовані на оволодіння ключовими компетентностями												

Додатки

2.	Завдання для учнів містять критерії оцінювання результатів їхнього навчання, що спрямовані на оволодіння учнями ключовими компетентностями												
3.	Вчитель/вчителька використовує освітні ресурси:												
3.1.	Розробки навчальних занять												
3.2.	Презентації												
3.3.	Тести												
3.4.	Завдання для самостійного опрацювання учнями												
3.5.	Завдання для підсумкового оцінювання результатів навчання учнів												
4.	Завдання, які пропонується вчителем/вчителькою, сприяють формуванню суспільних цінностей												
5.	При використанні освітніх ресурсів учитель/вчителька дотримується принципів та визначених законом правил академічної доброчесності												
6.	Пропонує батькам дітей з												

особливими освітніми потребами													
покрокові інструкції для													
виконання запропонованих													
завдань/вправ													

Розділ III. Перелік тверджень
для самоаналізу вчителем/вчителькою власної професійної діяльності
(форма заповнюється вчителем/вчителькою власноруч)

Просимо відповісти на питання, які стосуються Вашої педагогічної діяльності. Відповіді використовуватимуться в узагальненому вигляді і допоможуть надати педагогам і керівництву закладу освіти рекомендації задля поліпшення освітньої діяльності

№ з/п	Перелік запитань	Відповіді вчителя/вчительки
Планування роботи		
1.	На якому рівні Ви здійснюєте планування викладацької діяльності?: - розробляю навчальну програму з предмету (курсу); - розробляю календарно-тематичний план (далі – КТП) на основі навчальної програми; - використовую готові КТП; - не здійснюю планування	
2.	Чи аналізуєте Ви ефективність КТП, його виконання та результати планування наприкінці навчального року?	Так Ні <i>(необхідне підкреслити)</i>
3.	Якщо так, то як це впливає на Вашу роботу надалі?	
4.	Якщо ні, то чому?	
5.	Чи відчуваєте Ви втручання керівництва закладу освіти у процес розроблення КТП?	Так Ні <i>(необхідне підкреслити)</i>
6.	Якщо так, то у чому це проявляється?	
Використання освітніх ресурсів, інформаційно-комунікаційних технологій (далі – ІКТ), медіаресурсів у освітній діяльності		
7.	Чи використовуєте Ви ІКТ у процесі підготовки до проведення навчальних занять, розроблення завдань, створення освітніх ресурсів?	Так Ні <i>(необхідне підкреслити)</i>
8.	Якщо так, то в який спосіб? Наведіть приклади	

Додатки

9.	Якщо ні, то з яких причин?	
10.	Чи використовуєте Ви ІКТ під час проведення навчальних занять?	Так Ні (необхідне підкреслити)
11.	Якщо так, то які саме технології Ви використовуєте?	
12.	Якщо ні, то чим це обумовлено?	
13.	Чи використовуєте Ви ІКТ для зворотного зв'язку з учнями?	Так Ні (необхідне підкреслити)
14.	Якщо так, то в який спосіб? Наведіть приклади	
15.	Якщо ні, то з яких причин?	
16.	Чи використовуєте Ви медіаресурси в освітньому процесі?	Так Ні (необхідне підкреслити)
17.	Якщо так, то яким чином?	
18.	Якщо ні, то чим це обумовлено?	
19.	Чи розробляєте Ви власні освітні ресурси?	Так Ні (необхідне підкреслити)
20.	Якщо так, то які саме? Електронні чи паперові?	
21.	Якщо ні, то чому?	
22.	Чи оприлюднені Ваші власні електронні освітні ресурси?	Так Ні (необхідне підкреслити)
23.	Якщо так, то де оприлюднені? Чи можете Ви дати посилання на Ваші публікації?	
24.	Якщо Ви маєте розроблені власні освітні ресурси і вони неоприлюднені, то з якої причини?	
25.	Чи здійснюєте Ви інноваційну освітню діяльність у закладі освіти?	Так Ні (необхідне підкреслити)
26.	Якщо Ви займаєтесь впровадженням освітніх технологій, то яких саме?	
27.	Якщо Ви берете участь в дослідно-експериментальній роботі, то за якою темою?	
28.	Якщо Ви реалізуєте освітні проекти, то які саме?	
29.	Якщо Ви не берете участі в інноваційній роботі, то що цьому заважає?	

Застосування системи оцінювання результатів навчання учнів у практичній діяльності		
30.	Чи розробляєте Ви критерії оцінювання результатів навчання учнів під час проведення обов'язкових видів робіт?	Так Ні (необхідне підкреслити)
30 *	Чи розробляєте Ви критерії оцінювання результатів навчання учнів з особливими освітніми потребами під час проведення обов'язкових видів робіт? (У разі організації навчання дитини з ООП за адаптованою чи модифікованою навчальною програмою)	Так Ні. (необхідне підкреслити) Відповідь аргументуйте
31.	У який спосіб Ви ознайомлюєте учнів з критеріями оцінювання їхніх результатів навчання?	
32.	Чи застосовуєте Ви формувальне оцінювання під час проведення навчальних занять?	Так Ні (необхідне підкреслити)
33.	Якщо так, то які аспекти формувального оцінювання використовуються найчастіше?	
34.	Якщо ні, то з яких причин?	
35.	Чи забезпечуєте Ви зворотний зв'язок щодо навчальних досягнень учня?	Так Ні (необхідне підкреслити)
36.	Якщо так, то у який спосіб?	
37.	Якщо ні, то чому?	
Консультування, підтримка учнів, індивідуальний підхід під час реалізації індивідуальних освітніх траєкторій (у тому числі, під час використання технологій дистанційного навчання)		
38.	Чи використовуєте Ви індивідуальне або групове консультування учнів під час використання технологій дистанційного навчання?	Так Ні (необхідне підкреслити)
39.	Якщо так, то у який спосіб?: - через інтерактивну інтернет- платформу; - через месенджери	
40.	Чи визначений час, розроблений графік такого консультування або спілкування?	Так Ні (необхідне підкреслити)
41.	Якщо ні, то чому?	
42.	Чи маєте Ви змогу простежувати індивідуальну освітню траєкторію учнів?	Так Ні (необхідне підкреслити)
43.	Якщо ні, то чому?	
44.	Якщо так, то у який спосіб Вам вдається простежувати індивідуальну освітню траєкторію окремих учнів?	

8. Примітки для експерта

Поради щодо використання форми

Ця форма розроблена для вивчення і оцінювання педагогічної діяльності, системи оцінювання результатів навчання учнів під час проведення інституційного аудиту. Форма складається з трьох розділів:

- розділ I – спостереження за проведенням навчального заняття (заповнюють експерти);
- розділ II – вивчення освітніх ресурсів та завдань, що використовують вчителі під час застосування технологій дистанційного навчання (заповнюють експерти);
- розділ III – самоаналіз вчителем/вчителькою власної професійної діяльності (заповнюється вчителем власноруч)

I. Спостереження за проведенням навчального заняття

Спостереження за проведенням навчального заняття допоможе в оцінюванні якості педагогічної діяльності. Цей метод збору інформації незамінний у процесі вивчення системи оцінювання навчальних досягнень учнів, забезпечення компетентнісного підходу у викладанні, побудови взаємовідносин вчителя і учня на засадах педагогіки партнерства, ресурсного забезпечення освітнього процесу та ін. Розділ I використовується також і для спостереження за проведенням навчального заняття віддалено в синхронному режимі.

Для того, щоб спостереження за проведенням навчального заняття було інформативним та результативним, використовується уніфікована форма для фіксування результатів спостереження. Головне – не забувати, що в структурі форми спостереження обов'язково мають відображатися такі компоненти, як забезпечення компетентнісного підходу у викладанні, система оцінювання навчальних досягнень, форми роботи з дітьми з особливими освітніми потребами тощо.

Важливо звернути увагу, що за умови проведення навчального заняття у вигляді здвоєних уроків спостереження може бути інформативним лише за повним навчальним заняттям, а не одного уроку.

Важливо враховувати, що під час спостереження за навчальним заняттям зовсім необов'язково фіксувати і вивчати усі аспекти діяльності вчителя, зазначені у формі спостереження. Наприклад, при проведенні практичної роботи з індивідуальними письмовими завданнями, інформаційно-комунікаційні технології можуть не використовуватись. Також не на кожному навчальному занятті можна простежити дотримання вчителем принципів академічної доброчесності. Не у кожному класі є діти з особливими освітніми потребами.

Підкреслимо, що *форми і методи роботи з учнями, організаційні форми проведення навчального заняття* вчитель обирає самостійно. Головний результат будь-якого навчального заняття – це розвиток оволодіння учнями ключовими компетентностями на основі педагогіки партнерства та особистісно орієнтованому підході.

В умовах, коли освітня діяльність закладу вивчається віддалено з причини, наприклад, призупинення навчальних занять у зв'язку із запровадженням карантинних обмежень в регіоні, в закладі освіти може практикуватися проведення навчальних занять

в режимі онлайн. Проведення навчального заняття віддалено є, безперечно, досягненням і педагогів, і керівництва закладу. Експерту потрібно зважати, на наступне:

- відсутність методичного забезпечення проведення навчальних занять у режимі онлайн;
- навчальне заняття в режимі онлайн – це принципово відмінна освітня технологія від проведення його в класі.

Саме тому висновки за результатами спостереження навчальних занять у режимі онлайн мають бути позитивними, необхідно відмічати досягнення вчителя, його методичні знахідки, помічені під час спостереження.

Здійснювати спостереження за навчальним заняттям в режимі онлайн можна лише за згодою керівництва закладу освіти та вчителя/вчительки.

1. Розвиток і формування ключових компетентностей

Розвиток і формування ключових компетентностей є головним завданням навчального заняття. Розвиток ключових компетентностей має відбуватись на кожному навчальному занятті. Але, зрозуміло, що під час проведення конкретного навчального заняття вчитель/вчителька не зможе здійснювати формування в учнів усіх ключових компетентностей. Тому відмічаються декілька ключових компетентностей, розвиток яких був помітний під час проведення навчального заняття. Розвиток, наприклад, лише однієї компетентності не може вважатися компетентнісним підходом у викладанні. Всі ключові компетентності пов'язані між собою спільними уміннями. Також експерт відмічає ключові компетентності, розвиток яких відбувався не тільки під час викладання споріднених ключовим компетентностям предметів або курсів (тобто розвиток математичної компетентності під час проведення навчального заняття, наприклад, з історії або розвиток громадянської компетентності під час проведення навчального заняття з математики тощо).

Спілкування державною мовою (Уміння усно і письмово висловлювати й тлумачити поняття, думки, почуття, факти та погляди за допомогою слухання, говоріння, читання, письмо, застосування мультимедійних засобів. Здатність реагувати мовними засобами на повний спектр соціальних і культурних явищ – у навчанні, на роботі, вдома, у вільний час. Усвідомлення ролі ефективного спілкування)
Спілкування рідною мовою (у разі відмінності від державної) та іноземними мовами (Уміння належно розуміти висловлене рідною мовою та іноземною мовою, усно і письмово висловлювати і тлумачити поняття, думки, почуття, факти та погляди через слухання, говоріння, читання і письмо у широкому діапазоні соціальних і культурних контекстів)
Математична компетентність (Культура логічного і алгоритмічного мислення. Уміння застосовувати математичні числові та геометричні методи для вирішення прикладних завдань у різних сферах діяльності. Здатність до розуміння і використання простих математичних моделей. Уміння будувати такі моделі для вирішення проблем)
Компетентності в галузі природничих наук, техніки та технології (Наукове розуміння природи і сучасних технологій, а також здатність застосовувати його в практичній діяльності. Уміння застосовувати науковий метод, спостерігати, аналізувати, формулювати гіпотези, збирати дані, проводити експерименти, аналізувати результати)
Інноваційність (Відкритість до нових ідей, ініціювання змін у близькому середовищі (клас, школа, громада тощо), формування знань, умінь, ставлень, що є основою компетентнісного підходу, забезпечують подальшу здатність успішно навчатися, провадити професійну діяльність, відчувати себе частиною спільноти і брати участь у справах громади)

Екологічна компетентність (Уміння розумно та раціонально користуватися природними ресурсами в рамках сталого розвитку, усвідомлення ролі навколишнього середовища для життя і здоров'я людини, здатність і бажання дотримуватися здорового способу життя)
Інформаційно-комунікаційна компетентність (Впевнене, а водночас критичне застосування інформаційно-комунікаційних технологій (ІКТ) для створення, пошуку, обробки, обміну інформацією на роботі, в публічному просторі та приватному спілкуванні. Інформаційна й медіа грамотність, основи програмування, алгоритмічне мислення, робота з базами даних, навички безпеки в інтернеті та кібербезпеки. Розуміння етики роботи з інформацією (авторське право, інтелектуальна власність тощо)
Навчання впродовж життя (Здатність до пошуку та засвоєння нових знань, набуття нових вмінь і навичок, організації навчального процесу (власного і колективного), зокрема через ефективне керування ресурсами та інформаційними потоками, вміння визначати навчальні цілі та способи їх досягнення, вибудовувати свою освітньо-професійну траєкторію, оцінювати власні результати навчання, навчатися впродовж життя)
Громадянські та соціальні компетентності (Усі форми поведінки, які потрібні для ефективної та конструктивної участі у громадському житті, в сім'ї, на роботі. Уміння працювати з іншими на результат, попереджати і розв'язувати конфлікти, досягати компромісів. Повага до закону, дотримання прав людини і підтримка соціокультурного різноманіття)
Культурна компетентність (Здатність розуміти твори мистецтва, формувати власні мистецькі смаки, самостійно виражати ідеї, досвід та почуття за допомогою мистецтва. Ця компетентність передбачає глибоке розуміння власної національної ідентичності як підґрунтя відкритого ставлення та поваги до розмаїття культурного вираження інших)
Підприємливість та фінансова грамотність (Уміння генерувати нові ідеї й ініціативи та втілювати їх у життя з метою підвищення як власного соціального статусу та добробуту, так і розвитку суспільства і держави. Вміння раціонально поводити себе як споживач, ефективно використовувати індивідуальні заощадження, приймати доцільні рішення у сфері зайнятості, фінансів тощо)

2. Робота учнів під час проведення навчального заняття

Чи можливо залучити усіх учнів класу до роботи під час проведення навчального заняття? Можливо, якщо використовуються групова форма роботи, змішане навчання, практичне заняття з індивідуальними завданнями тощо. Але під час проведення уроку з переважанням фронтальної роботи з учнями цього досягнути іноді буває нелегко. Тому в ході спостереження варто звернути увагу на роботу учнів: наскільки діти залучені до роботи, чи зацікавлені темою заняття, чи співпрацюють між собою. Адже не можна вважати результативним заняття, коли більшість учнів є пасивними.

3. Оцінювання діяльності учнів під час проведення навчального заняття

Будь-яка робота учнів під час проведення навчального заняття має бути оцінена. Необов'язково шляхом виставлення балів. Вчитель має широко застосовувати у своїй роботі вербальне оцінювання навчальних досягнень учнів. У першу чергу йдеться про використання формувального оцінювання, яке дає змогу оцінити, передусім, індивідуальний поступ учня, прогрес в оволодінні ключовими компетентностями. Також варто звернути увагу на те, щоб оцінювання було спрямоване, насамперед, на роботу учня і не використовувалось з каральною метою. За необхідності вчителем/вчителькою оприлюднюються критерії оцінювання результатів навчання учнів, які мають бути чіткі і зрозумілі дітям. Критерії оцінювання результатів навчання учнів можуть оприлюднюватись у різний спосіб, у тому числі – в усній формі.

Вчитель/вчителька має оцінювати роботу або відповідь учня/учениці, спираючись на розроблені критерії оцінювання, які ґрунтуються на компетентнісному підході у викладанні. Обов'язково надавати учням час на обдумування відповіді. Відповідь учня/учениці супроводжувати питаннями «Чому?» «Яким чином?». Важливо також надавати учневі/учениці зворотний зв'язок щодо якості виконання завдання: пояснювати, що виконано правильно, а над чим слід ще попрацювати, пропонувати способи покращення результатів, а не просто констатувати виконання відміткою чи словами «добре - погано». Використання методик самооцінювання і взаємооцінювання учнів під час проведення навчального заняття свідчить про високий рівень педагогічної діяльності вчителя/вчительки.

4. Спрямованість навчального заняття на формування суспільних цінностей

Під час проведення навчального заняття простежується також його виховна складова. По-перше, зміст навчального заняття має бути спрямований на формування загальнолюдських цінностей, таких, як повага гідності, прав і свобод людини, визнання цінності демократії, розвиток навичок критичного мислення тощо.

Ефективність виховного процесу неможлива без атмосфери довіри, доброзичливості, взаємної підтримки між вчителем/вчителькою та учнями.

Виховна складова навчального заняття має органічно влітатись у зміст цього заняття. Важливо також звертати увагу на дотримання вчителем/вчителькою гігієни навчання, оскільки збереження та зміцнення здоров'я людини, формування здорового способу життя, створення умов для гармонійного фізичного та психоемоційного розвитку кожного – безперечна суспільна цінність.

5. Використання інформаційно-комунікаційних технологій, обладнання, засобів навчання

Під час спостереження за проведенням навчального заняття звертається увага на доречність використання ІКТ, обладнання і відповідних навчальних засобів. Головний критерій тут – мотивація до навчально-пізнавальної діяльності учнів. Використання технічних засобів навчання просто заради їх використання призведе до відволікання уваги учнів, втрати часу. Використання ІКТ не обов'язково має обмежуватись виключно інтерактивною дошкою або комп'ютерною презентацією. Це може бути спільний пошук інформації в мережі Інтернет, використання веб сайтів для виконання завдань онлайн тощо.

6. Комунікація з учнями

Педагогічна робота учителя має ґрунтуватись на засадах партнерства. Має прослідковуватись те, як вчитель формулює певну навчальну проблему, як організовує спільну з учнями роботу над її розв'язанням. Вчитель не «втискує» учнів у визначені ним рамки, заохочує їх до висловлення власної думки, допомагає більш точно сформулювати їхні думки, сприймає відповідь учня, навіть якщо вона не співпадає з його баченням. Під час спостереження за проведенням навчального заняття звертається увага на роботу вчителя щодо навчання учнів критичному мисленню, умінню шукати і використовувати інформацію. Завдання, які пропонуються для виконання учням, не повинні бути спрямованими на відтворення знань, переказування підручника. Вчитель має вчити учнів вказувати джерела отримання інформації під час запозичення, цитування.

Дуже важливим є особистісно орієнтований підхід у роботі з учнями. Це, насамперед, повага до особистої гідності кожної дитини, її індивідуальних життєвих цілей, запитів та інтересів. Процес, спрямований на розвиток і саморозвиток учня, становлення його як особистості з урахуванням індивідуальних особливостей, інтересів, здібностей.

7. Організація роботи з учнями з особливими освітніми потребами

Під час спостереження за проведенням навчального заняття експерт звертає увагу на методичні аспекти роботи вчителя в інклюзивному класі. Головне завдання вчителя - адаптувати освітній процес до потреб і можливостей дитини (адаптувати/модифікувати зміст навчальної програми та, відповідно, зміст завдань і вправ, що пропонуються дітям з особливими освітніми потребами; адаптувати освітній простір класу: робоче місце учня, дидактичні матеріали (демонстраційні та роздаткові), що використовуються під час проведення навчального заняття та спланувати скільки часу знадобиться дитині з особливими освітніми потребами на виконання того чи іншого завдання. Для прикладу, рівень сприйняття навчального матеріалу дитини з ООП, нерідко, відрізняється від рівня сприйняття інших дітей, які не мають особливих освітніх потреб. У таких випадках вчителю важливо обрати темп засвоєння навчального матеріалу, який відповідає потребам і можливостям дитини. Так, інформація для дітей з порушеннями інтелекту, мовлення, слуху надається повільніше. Учні/учениці надається більше часу для обдумування відповіді. Діти з порушеннями зору потребують не лише більше часу для сприйняття інформації, що візуалізована в роздаткових чи демонстраційних матеріалах, але й її аудіосупровід (коментування, озвучування матеріалу, інструкцій до виконання вправи, завдання тощо). Окрім того, вчитель повинен використовувати повторення для заповнення прогалин у сприйманні навчального матеріалу дітьми з ООП.

Для запобігання перевтоми дитини педагог повинен використовувати прийоми чергування різних видів діяльності.

Учень/учениця з ООП у навчальній діяльності не зможе обійтися без завдань індивідуального спрямування, які адаптовані до можливостей сприйняття дитини. Це стосується й добору дидактичного матеріалу. Так, наприклад, для слабозорих дітей потрібен роздатковий матеріал з інформацією зі збільшеним шрифтом (або зі шрифтом Брайля). Для дітей з порушенням слуху необхідне вилучення складного вербального матеріалу. Для дітей з інтелектуальними порушеннями важлива особлива чіткість у роздатковому матеріалі без деталей, які відволікають увагу. Для деяких категорій дітей вчитель має адаптувати освітнє середовище класу. Зокрема, це стосується дітей з розладами аутичного спектру, порушенням зорової функції, порушенням опорно-рухового апарату.

Для деяких категорій учнів з ООП необхідна модифікація змісту навчального матеріалу. Модифікації змінюють характер навчання, змінюючи зміст або понятійну складність навчального завдання. У більшості випадків модифікація виглядає як спрощення навчального матеріалу. Модифікації можуть реалізовуватися шляхом скорочення змісту навчального матеріалу або виконання лише частини завдань. Модифікований навчальний матеріал міститься в навчальному плані Індивідуальної програми розвитку дитини, з яким експерт має ознайомитися до початку роботи експертної групи.

Важливим аспектом соціалізації дітей з ООП є їх залучення до спільної роботи у ході проведення навчального заняття. Це може бути робота в парах, групі. Ефективність цієї роботи, у значній мірі, залежить від майстерності вчителя.

Робота у ході проведення навчального заняття не буде ефективною без тісної співпраці вчителя і асистента. Головне - це постійна взаємодія протягом усього навчального заняття. Також можуть застосовуватися прийоми “паралельного викладання” (для окремих груп учнів), “викладання в команді” (паралельне або почергове викладання), “підтримуюче викладання” (допомога асистента у проведенні навчального заняття).

У спеціальних класах зміст навчального заняття має бути скоригований у відповідності до нозології дітей. Окрім того, експерт вивчає використання під час проведення навчального заняття спеціальних засобів психофізичної корекції, які допомагають дітям в навчальній діяльності. Це можуть бути спеціалізовані комп’ютерні програми, слухо-мовленнєві комплекси, інтерактивна підлога, розвивальні ігри, іграшки, прилади для відтворення звуків тощо.

Особливості проведення навчального заняття в режимі онлайн

При проведенні навчального заняття в режимі онлайн залучити до роботи усіх учнів класу дуже складно. Важливо позитивно відзначати педагога, який залучає до роботи значну кількість учнів класу. Безперечно, процес проведення онлайн-заняття має супроводжуватися комунікацією вчителя/вчительки і учнів, хоча б для перевірки розуміння учнями навчального матеріалу, який пропонує вчитель. Але, зважаючи на специфіку проведення такого заняття, якщо комунікація з учнями відсутня, це не слід вважати низьким рівнем освітньої діяльності. Сам факт проведення навчального заняття у формі онлайн – це вже досягнення і вчителя, і закладу освіти.

Під час проведення навчального заняття в режимі онлайн вчитель/вчителька може використовувати різні види оцінювання і, перш за все, формувальне оцінювання учнів. Важливо для вчителя/вчительки побудувати навчальне заняття так, щоб дитина не боялася допустити помилку.

Під час проведення навчального заняття простежується також його виховна складова. По-перше, зміст навчального заняття має бути спрямований на формування загальнолюдських цінностей, таких, як повага гідності, прав і свобод людини, визнання цінності демократії, розвиток навичок критичного мислення тощо. Дуже важливо у ході проведення онлайн заняття звернути увагу учнів на необхідності взаємопідтримки, дотримання здорового способу життя, правил безпеки.

Чи можемо ми говорити про використання ІКТ під час проведення навчального заняття в онлайн режимі? Так, елементи ІКТ вчитель/вчителька може використовувати. Можна запропонувати учням посилання на медіаресурс для додаткової інформації з питань, які розглядаються під час проведення навчального заняття. Окрім того, вчитель має змогу використовувати електронні освітні ресурси у вигляді наочності, відео. Використання вчителем/вчителькою лише монологічного мовлення у ході пояснення навчального матеріалу знижує рівень засвоєння учнями теми, що вивчається.

II. Вивчення освітніх ресурсів та завдань, що використовують вчителі під час застосування технологій дистанційного навчання

В умовах застосування технологій дистанційного та змішаного навчання вчителі розробляють відповідні електронні освітні ресурси для опрацювання учнями. Виникає питання – де ці ресурси розміщуються. Наскільки зручно користуватися ними учню. У такому контексті також можливо оцінити рівень управлінської діяльності. Адже наявність єдиної у закладі освіти електронної освітньої

платформи спрощує роботу вчителів і учнів, робить її чіткою, дає можливість раціонально розподілити час. Якщо ж єдина освітня електронна платформа у закладі освіти не використовується, то вчителям доводиться самостійно здійснювати пошук подібних платформ. Як наслідок, значно ускладнюється робота як вчителів, так і учнів. Використання для передачі електронних освітніх матеріалів месенджерів або соціальних мереж обмежує можливості дистанційного і змішаного навчання. У такій ситуації важливо вияснити причину відсутності єдиної електронної платформи, відмітити це у аналітичній довідці, надати необхідні рекомендації.

Завдання, які пропонуються учням в умовах використання технології дистанційного навчання, повинні містити ретельні роз'яснення їх виконання. Під час організації навчання дітей з особливими освітніми потребами із застосуванням технологій дистанційного навчання доречним буде розміщення алгоритму виконання завдань як для учня з особливими освітніми потребами, так і покрокової інструкції для батьків.

Також освітні ресурси мають містити критерії оцінювання результатів навчання. Тільки у такому разі учень/учениця буде розуміти, що від нього/неї вимагається і яку оцінку він/вона може отримати за виконану роботу. Окрім того, наявність критеріїв оцінювання дає можливість простежити індивідуальну освітню траєкторію учня/учениці, підвищити його/її відповідальність за результати власної роботи.

Наявність електронної освітньої платформи дає можливість простежити комунікацію учителя/вчительки та учнів. Адже дистанційне навчання неможливе без консультування, необхідної підтримки учнів. Звертаємо увагу, що ця комунікація не повинна бути безперервним процесом. Якщо навчальний контент зрозумілий учням, містить необхідні роз'яснення, фокусує увагу учнів на важливих головних аспектах теми, що вивчається, містить завдання прикладного характеру, зрозумілі критерії оцінювання, то необхідності у безперервних консультаціях не буде.

Зміст освітнього контенту, що розробляється/використовується вчителем/вчителькою, має бути спрямований на оволодіння учнями ключовими компетентностями. Потрібно пам'ятати, що якщо вчитель/вчителька пропонує учням перечитати параграф підручника, якщо завдання є абстрактними, у яких відсутня прикладна складова, таке навчання не буде результативним, усе зведеться до оцінки в класному журналі, а вивчена інформація швидко забудеться. Особливу увагу потрібно звертати на зміст завдання для самостійного опрацювання учнями. Тільки наявність прикладної складової у завданнях буде мотивувати учня до навчальної діяльності та не призведе до зниження іміджу дистанційного і змішаного навчання.

Технології дистанційного і змішаного навчання дають можливість простежувати індивідуальну освітню траєкторію учнів. В умовах віддаленого навчання учні можуть самостійно обирати швидкість опанування навчальним матеріалом, вчитель/вчителька може готувати індивідуальні завдання для учнів. Якщо в освітньому контенті це прослідковується, можна говорити про високий рівень освітньої діяльності.

У ході розроблення електронних освітніх ресурсів під час організації дистанційного або змішаного навчання вчитель/вчителька може використовувати вже створені освітні ресурси або розробляти їх власноруч. Звісно, коли вчитель/вчителька власноруч розробляє освітній контент для учнів, це вказує на високий рівень освітньої діяльності. Адже у випадку самостійного розроблення ресурсів вчитель/вчителька враховує особливості учнів, розуміє, на чому акцентувати увагу. В

освітньому електронному контенті може бути поєднання освітніх ресурсів, створених самостійно вчителем/вчителькою з використанням вже готових освітніх ресурсів.

Електронні освітні ресурси, які розробляються вчителем/вчителькою, мають бути спрямовані на формування суспільних цінностей учнів. Важливо, щоб це формування не обмежувалось, скажімо, тільки історією чи українською літературою, а простежувалося у всіх навчальних предметах і інтегрованих курсах чи курсах за вибором.

Вивчаючи освітній контент, можна зробити висновок про дотримання у закладі освіти принципів академічної доброчесності. У ході розроблення/використання електронних освітніх ресурсів вчитель/вчителька може запозичувати або використовувати вже розроблені ресурси. Тому експерту слід звертати увагу на дотримання вчителем/вчителькою академічної доброчесності (зазначення використаних джерел або посилання на автора використаного освітнього ресурсу).

III. Перелік тверджень для самоаналізу вчителем/вчителькою власної професійної діяльності

Розділ III стосується основних аспектів діяльності вчителя. Ця частина заповнюється вчителями власноруч. Отримана інформація використовується експертом для оцінювання педагогічної діяльності та підготовки висновків та рекомендацій. Ця частина допоможе експерту оцінити планування вчителями власної роботи, наявність або відсутність системи оцінювання результатів навчання у закладі, використання вчителями інформаційно-комунікаційних технологій, створення і використання освітніх ресурсів, інноваційну діяльність. Відповіді вчителів стосуються не тільки проведеного навчального заняття, а й різних аспектів педагогічної діяльності. Відповіді вчителі можуть надавати письмово на друкованих бланках або в електронному форматі, заповнюючи документи в теці на Google-диску, до якого експерт має доступ. У такі способи експерти можуть аналізувати та узагальнювати відповіді педагогів.

Для самоаналізу власної професійної діяльності використовуються питання, які стосуються планування роботи, вивчення системи оцінювання результатів навчання, створення/використання освітніх ресурсів, використання інформаційно-комунікаційних технологій, використання елементів індивідуальних освітніх траєкторій учнів.

11. Форма вивчення документації під час проведення інституційного аудиту у закладах загальної середньої освіти

Заклад загальної середньої освіти (назва) _____

Дата вивчення (початок/завершення) _____ / _____

Нормативні документи	Так	Ні	Примітка (відповідає частково/потребує покращення)
Напрямок І. Освітнє середовище закладу освіти			
Вимога 1. Забезпечення здорових, безпечних і комфортних умов навчання та праці			
Критерій 1.1.1. Приміщення і територія закладу освіти є безпечними та комфортними для навчання та праці			
<i>Індикатор 1.1.1.3. У закладі освіти забезпечується оптимальне використання приміщень і комплектування класів (з урахуванням кількості учнів, їх особливих освітніх потреб, площі приміщень)</i>			
У розкладі навчальних занять відображено: - поділ класів на групи при вивченні окремих предметів; - місце проведення навчальних занять з урахуванням рівня їх вивчення та специфіки предмету.			
Звіт ЗНЗ-1 (площа орендованих приміщень, наявність та кількість навчальних приміщень)			
Журнал реєстрації наказів. У закладі освіти наявні накази про: - мережу класів; - поділ класів на групи при вивченні окремих предметів			
<i>Індикатор 1.1.2.1. У закладі освіти є приміщення, необхідні для реалізації освітньої програми та забезпечення освітнього процесу</i>			
Звіт ЗНЗ-1 (відомості про приміщення та базу) перелік навчальних кабінетів)			
Угоди (меморандуми) про співпрацю			
<i>Індикатор 1.1.2.2. Частка навчальних кабінетів початкових класів, фізики, хімії, біології, інформатики, майстерень/кабінетів трудового навчання (обслуговуючої праці, технологій), спортивної та актової зал, інших кабінетів, які обладнані засобами навчання відповідно до вимог законодавства та освітньої програми</i>			
Звіт ЗНЗ-1 (Відомості про використання сучасних інформаційних технологій)			
<i>Індикатор 1.1.3.1. У закладі освіти проводяться навчання/інструктажі з охорони праці, безпеки життєдіяльності, пожежної безпеки, правил поведінки в умовах надзвичайних ситуацій</i>			

Журнали інструктажів (журнали реєстрації первинного, позапланового, цільового інструктажів здобувачів освіти з безпеки життєдіяльності, що зберігаються в кожному кабінеті, лабораторії, майстерні, спортзалі тощо; журнал реєстрації вступного інструктажу з питань охорони праці для працівників; журнал реєстрації інструктажів з питань охорони праці на робочому місці)			
Журнал обліку навчальних занять			
Річний план роботи, журнал протоколів засідань педагогічної ради			
<i>Індикатор 1.1.4.1. У закладі освіти проводяться навчання/інструктажі педагогічних працівників з питань надання домедичної допомоги, реагування на випадки травмування або погіршення самопочуття учнів і працівників під час освітнього процесу</i>			
Річний план			
Накази керівника з основної діяльності			
Сертифікати про проходження навчальних курсів			
<i>Індикатор 1.1.4.2. У разі нещасного випадку педагогічні працівники та керівництво закладу освіти діють у встановленому законодавством порядку</i>			
Журнал реєстрації мікротравм			
Вихідна документація (письмовий запит до закладу охорони здоров'я для отримання довідки)			
Наказ про створення комісії із розслідування нещасного випадку			
Матеріали розслідування нещасного випадку (акт розслідування нещасного випадку, акт Н-Н (у разі складання) з додатками, протоколи засідання комісії із розслідування нещасного випадку, копія наказу (розпорядження) закладу освіти про вжиття запропонованих комісією із розслідування нещасного випадку заходів щодо запобігання виникненню подібних нещасних випадків)			
Заходи щодо усунення причин, що викликали нещасний випадок та щодо попередження подібних нещасних випадків			
<i>Індикатор 1.1.5.1. Організація харчування в закладі освіти сприяє формуванню культури здорового харчування в учнів і працівників закладу освіти</i>			
Щоденне меню та перспективне чотиритижневе сезонне меню			
Річний план роботи			

Вимога 1.2. Створення освітнього середовища, вільного від будь-яких форм насильства та дискримінації			
Критерій 1.2.1. Заклад освіти планує та реалізує діяльність щодо запобігання будь-яким проявам дискримінації, булінгу в закладі			
<i>Індикатор 1.2.1.1. У закладі освіти розроблено план заходів із запобігання та протидії булінгу</i>			
План заходів із запобігання булінгу			
<i>Індикатор 1.2.1.2. У закладі освіти реалізуються заходи із запобігання проявам дискримінації</i>			
Річний план роботи			
<i>Індикатор 1.2.1.5. Заклад освіти співпрацює з представниками правоохоронних органів, іншими фахівцями з питань запобігання та протидії булінгу</i>			
Річний план роботи			
<i>Індикатор 1.2.2.1. У закладі освіти оприлюднені правила поведінки, спрямовані на формування позитивної мотивації в поведінці учасників освітнього процесу та реалізацію підходу, заснованого на правах людини</i>			
Правила поведінки			
<i>Індикатор 1.2.3.1. З метою запобігання різним проявам насильства (у закладі освіти, за його межами, у тому числі вдома) здійснюється аналіз причин відсутності учнів на навчальних заняттях і вживаються відповідні заходи</i>			
Внутрішня документація			
Журнал реєстрації вихідної документації			
Вихідна документація			
Журнал протоколів засідань педагогічної ради			
<i>Індикатор 1.2.3.2. Заклад освіти реагує на звернення про випадки булінгу</i>			
Журнал звернень громадян			
Журнал нарад при директорові (у разі наявності в номенклатурі справ)			
Журнал реєстрації вихідної документації			
Вихідна документація			
<i>Індикатор 1.2.3.5. Заклад освіти у випадку виявлення фактів булінгу та іншого насильства повідомляє відповідні органи та служби у справах дітей, правоохоронні органи</i>			
Журнал реєстрації вихідної документації			
Вихідна документація			
Вимога 1.3. Формування інклюзивного, розвивального та мотивуючого до навчання освітнього простору			
Критерій 1.3.2. У закладі освіти застосовуються методики та технології роботи з особами з особливими освітніми потребами (у разі потреби)			
<i>Індикатор 1.3.2.1. У закладі освіти є асистент вчителя, практичний психолог, вчитель-дефектолог, інші фахівці для реалізації інклюзивного навчання</i>			
Штатний розпис			
Освітня програма			
Журнал реєстрації наказів, накази з кадрових			

питань			
Звіт 83-РВК			
Цивільно-правові угоди			
<i>Індикатор 1.3.2.4. У закладі освіти налагоджено співпрацю педагогічних працівників з питань навчання осіб з особливими освітніми потребами (створення команди психолого-педагогічного супроводу, розроблення індивідуальної програми розвитку тощо)</i>			
Журнал реєстрації наказів, накази з основної діяльності			
Індивідуальна програма розвитку			
Протоколи засідань команди психолого-педагогічної супроводу			
Критерій 1.3.3. Заклад освіти взаємодіє з батьками, іншими законними представниками (далі - батьки) осіб з особливими освітніми потребами, фахівцями інклюзивно-ресурсного центру, залучає їх до необхідної підтримки дітей під час здобуття освіти (у разі наявності таких осіб)			
<i>Індикатор 1.3.3.1. У закладі освіти індивідуальні програми розвитку розроблені за участі батьків і створені умови для залучення асистента(ів) дитини в освітній процес</i>			
Журнал реєстрації наказів, накази керівника з основної діяльності (щодо затвердження положення про команду психолого-педагогічного супроводу)			
Індивідуальна програма розвитку			
Протоколи засідань команди психолого-педагогічної супроводу			
<i>Індикатор 1.3.3.2. Заклад освіти співпрацює з інклюзивно-ресурсним центром щодо психолого-педагогічного супроводу дітей з особливими освітніми потребами</i>			
Документи щодо впровадження інклюзивного навчання, психолого-педагогічного супроводу учнів з особливими освітніми потребами (у тому числі угода про співпрацю, тощо)			
Журнал реєстрації наказів, накази з основної діяльності			
Журнал реєстрації вхідних, вихідних та внутрішніх документів			
Напрямок 2. Система оцінювання результатів навчання учнів			
Вимога 2.1. Наявність системи оцінювання результатів навчання учнів, яка забезпечує справедливе, неупереджене, об'єктивне та доброчесне оцінювання			
Критерій 2.1.1. Учні отримують від педагогічних працівників інформацію про критерії, правила та процедури оцінювання результатів навчання			
<i>Індикатор 2.1.1.1. У закладі оприлюднено критерії, правила та процедури оцінювання результатів навчання учнів</i>			
Освітня програма			

Протоколи засідань педагогічної ради, накази з основної діяльності			
Вимога 2.2. Систематичне відстеження результатів навчання кожного учня та надання йому (за потреби) підтримки в освітньому процесі			
Критерій 2.2.1. У закладі освіти здійснюється аналіз результатів навчання учнів			
<i>Індикатор 2.2.1.1. У закладі освіти систематично проводяться відстеження результатів навчання учнів</i>			
Річний план роботи закладу			
Протоколи засідань педагогічної ради, накази з основної діяльності			
Узагальнюючі матеріали за результатами вивчення			
Напрямок 3. Педагогічна діяльність педагогічних працівників закладу освіти			
Вимога 3.1. Ефективність планування педагогічними працівниками своєї діяльності, використання сучасних освітніх підходів до організації освітнього процесу з метою формування ключових компетентностей учнів			
Критерій 3.1.3. Педагогічні працівники беруть участь у формуванні та реалізації індивідуальної освітньої траєкторії учнів (у разі потреби)			
<i>Індикатор 3.1.3.1. Педагогічні працівники беруть участь у розробленні індивідуальної освітньої траєкторії учнів (складають завдання, перевіряють роботи, надають консультації, проводять оцінювання результатів навчання учнів тощо) та відстежують їх результативність</i>			
Протоколи засідань педагогічної ради			
Вимога 3.2. Постійне підвищення професійного рівня та педагогічної майстерності педагогічних працівників			
Критерій 3.2.1. Педагогічні працівники забезпечують власний професійний розвиток і підвищення кваліфікації, у тому числі щодо методик роботи з особами з особливими освітніми потребами			
<i>Індикатор 3.2.1.1. Частка педагогічних працівників закладу освіти, які обирають різні види, форми та напрямки підвищення рівня своєї педагогічної майстерності</i>			
Протоколи засідання педагогічної ради			
Щорічний план підвищення кваліфікації педагогічних працівників			
Журнал реєстрації наказів, накази з основної діяльності			
Сертифікати про проходження навчальних курсів			
Критерій 3.2.2. Педагогічні працівники здійснюють інноваційну освітню діяльність, беруть участь в освітніх проектах, залучаються до роботи як освітні експерти			
<i>Індикатор 3.2.2.1. Педагогічні працівники беруть участь в інноваційній роботі (розроблення/адаптація, впровадження освітніх технологій, форм, методів, засобів навчання, експериментальна робота), ініціюють та/або реалізують освітні проекти</i>			
Програма дослідно-експериментальної роботи, звіт про етапи дослідно-експериментальної роботи			

Накази з основної діяльності			
<i>Індикатор 3.2.2.2. Педагогічні працівники здійснюють експертну діяльність в сфері загальної середньої освіти</i>			
Накази з кадрових питань (накази про відрядження педагога)			
Журнал реєстрації вхідної документації			
Особова справа педагога (наявність атестаційних матеріалів та сертифікатів)			
Вимога 3.3. Налагодження співпраці з учнями, їх батьками, працівниками закладу освіти			
Критерій 3.3.2. Педагогічні працівники співпрацюють з батьками учнів з питань організації освітнього процесу, забезпечують постійний зворотній зв'язок			
<i>Індикатор 3.3.2.1. У закладі налагоджена конструктивна комунікація педагогічних працівників із батьками учнів (у різних формах)</i>			
Річний план роботи закладу			
Критерій 3.3.3. У закладі освіти існує практика педагогічного наставництва, взаємонавчання та інших форм професійної співпраці			
<i>Індикатор 3.3.3.1. Педагогічні працівники надають методичну підтримку колегам, обмінюються досвідом (консультації, навчальні семінари, майстер-класи, конференції, взаємовідвідування занять, наставництво, публікації тощо)</i>			
Річний план роботи закладу			
Напрямок 4. Управлінські процеси закладу освіти			
Вимога 4.1. Наявність стратегії розвитку та системи планування діяльності закладу, моніторинг виконання поставлених завдань			
Критерій 4.1.1. У закладі освіти затверджено стратегію його розвитку, спрямовану на підвищення якості освітньої діяльності			
<i>Індикатор 4.1.1.1. Стратегія розвитку закладу відповідає особливостям і умовам його діяльності (тип закладу, мова навчання, територія обслуговування, формування контингенту учнів, обсяг і джерела фінансування тощо), передбачає заходи з підвищення якості освітньої діяльності</i>			
Стратегія розвитку закладу			
Критерій 4.1.2. У закладі освіти річне планування роботи і відстеження його результативності здійснюються відповідно до стратегії розвитку закладу освіти			
<i>Індикатор 4.1.2.1. Річний план роботи закладу освіти реалізує стратегію його розвитку</i>			
Річний план роботи закладу			
<i>Індикатор 4.1.2.3. Керівник та органи управління закладу освіти аналізують реалізацію річного плану роботи закладу освіти та у разі потреби коригують його</i>			
Річний план роботи			
<i>Індикатор 4.1.2.4. Діяльність педагогічної ради закладу освіти спрямовується на реалізацію річного плану роботи і стратегії розвитку закладу освіти</i>			
Протоколи засідань педагогічної ради, річний план роботи, Стратегія розвитку			
<i>Індикатор 4.1.3.1. Заклад освіти розробляє та оприлюднює документ, що визначає стратегію (політику) і процедури забезпечення якості освіти</i>			

Положення, що визначає стратегію (політику) та процедури забезпечення якості освіти			
<i>Індикатор 4.1.3.2. У закладі освіти здійснюється періодичне самооцінювання якості освітньої діяльності відповідно до розроблених або адаптованих процедур</i>			
Положення про внутрішню систему забезпечення якості освіти			
Протоколи засідань педагогічної ради			
<i>Індикатор 4.1.3.3. Учасники освітнього процесу залучаються до самооцінювання якості освітньої діяльності закладу освіти</i>			
Протоколи засідань педагогічної ради			
Критерій 4.1.4. У закладі освіти здійснюється планування та реалізація заходів для розвитку закладу освіти, його матеріально-технічної бази			
<i>Індикатор 4.1.4.1. Керівник та органи управління закладу освіти відповідно до своїх повноважень вживають заходів для створення належної матеріально-технічної бази закладу освіти</i>			
Річний план роботи закладу			
Журнал реєстрації вхідних, вихідних та внутрішніх документів			
Вимога 4.2. Формування відносин довіри, прозорості, дотримання етичних норм			
Критерій 4.2.1. Керівник закладу освіти, його заступники сприяють створенню психологічно комфортного середовища, яке забезпечує конструктивну взаємодію учнів, їх батьків, педагогічних та інших працівників закладу освіти та взаємну довіру			
<i>Індикатор 4.2.1.2. У закладі освіти забезпечується доступ учасників освітнього процесу, представників місцевої громади до спілкування із керівництвом закладу освіти (особистий прийом, звернення, використання сучасних засобів комунікації тощо)</i>			
Журнал реєстрації звернень громадян			
<i>Індикатор 4.2.1.3. Керівник закладу вчасно розглядає звернення учасників освітнього процесу та вживає відповідних заходів реагування</i>			
Журнал реєстрації вихідної документації			
Накази керівника з основної діяльності, журнал реєстрації наказів з основної діяльності			
Вимога 4.3. Ефективність кадрової політики та забезпечення можливостей для професійного розвитку педагогічних працівників			
Критерій 4.3.1. Керівник закладу освіти формує штат закладу, залучаючи кваліфікованих педагогічних та інших працівників відповідно до штатного розпису та освітньої програми			
<i>Індикатор 4.3.1.1. У закладі освіти укомплектовано кадровий склад (наявність/відсутність вакансій)</i>			
Тарифікаційні списки			
*Підтвердження залучення до наукової, навчально-дослідницької, дослідницько-експериментальної, конструкторської, винахідницької, пошукової діяльності не менше двох педагогічних працівників та/або наукових чи науково-педагогічних працівників, у тому числі, для яких науковий ліцей або науковий ліцей-інтернат не є основним місцем роботи, які мають досвід підготовки до участі учнів у IV етапі			

Всеукраїнських учнівських олімпіад з базових предметів, III етапі Всеукраїнського конкурсу-захисту науково-дослідницьких робіт учнів - членів Малої академії наук, міжнародних олімпіад <i>*Цей пункт стосується діяльності наукового ліцею, наукового ліцею-інтернату</i>			
Особова справа працівників (документи, що підтверджують наявність наукового ступеню, вченого звання або почесного звання "народний", "заслужений"), заява про сумісництво у разі якщо науковий ліцей або науковий ліцей-інтернат не є основним місцем роботи або цивільно-правові угоди			
Накази з кадрових питань			
<i>Індикатор 4.3.1.2. Частка педагогічних працівників закладу освіти, які працюють за фахом (мають відповідну освіту та/або професійну кваліфікацію)</i>			
Тарифікаційні списки			
Особові справи педагогічних працівників (атестаційні листи, сертифікати, документи про освіту)			
Критерій 4.3.3. У закладі освіти створено умови, які сприяють підвищенню кваліфікації педагогічних працівників			
<i>Індикатор 4.3.3.1. Керівник і педагогічна рада закладу освіти створюють умови для постійного підвищення кваліфікації, атестації, сертифікації педагогічних працівників</i>			
Протоколи засідань педагогічної ради			
Вимога 4.4. Організація освітнього процесу на засадах людиноцентризму, прийняття управлінських рішень на основі конструктивної співпраці учасників освітнього процесу, взаємодії закладу освіти з місцевою громадою			
Критерій 4.4.4. У закладі освіти створено умови для виявлення громадської активності та ініціативи учасників освітнього процесу, їхньої участі в житті місцевої громади			
<i>Індикатор 4.4.4.1. Керівник закладу освіти, його заступники, органи управління закладу освіти підтримують освітні та громадські ініціативи учасників освітнього процесу, які спрямовані на сталий розвиток закладу освіти та участь в житті місцевої громади (культурні, спортивні, екологічні проекти, заходи тощо)</i>			
Журнал реєстрації вхідних, вихідних та внутрішніх документів			
Протоколи засідань педагогічної ради			
Накази з основної діяльності			
Укладені договори (меморандуми, угоди) про співпрацю, у тому числі щодо співробітництва, спільної діяльності з навчально-дослідницької, дослідницько-експериментальної, наукової, конструкторської, винахідницької та пошукової діяльності <i> Пункт стосується діяльності наукового ліцею, наукового ліцею-інтернату</i>			
Критерій 4.4.5. Організація освітнього процесу враховує вікові особливості учнів, відповідає їхнім освітнім потребам			
<i>Індикатор 4.4.5.1. Режим роботи закладу освіти враховує потреби учасників</i>			

<i>освітнього процесу, особливості діяльності закладу освіти</i>			
Режим роботи закладу освіти			
<i>Індикатор 4.4.5.2. У розкладі навчальних занять забезпечено розподіл навчального навантаження з урахуванням вікових особливостей учнів</i>			
Розклад навчальних занять			
<i>Індикатор 4.4.5.3. Розклад навчальних занять сформований відповідно до освітньої програми та річного навчального плану закладу освіти</i>			
Розклад навчальних занять			
<i>Індикатор 4.4.5.4. Частка батьків і учнів, думка яких враховується при визначенні вибіркового (за вибором учнів) навчальних предметів (інтегрованих курсів)</i>			
Річний план роботи			
<i>Індикатор 4.4.5.5. У закладі освіти застосовуються різні форми організації освітнього процесу, у тому числі з використанням технологій дистанційного навчання (у разі потреби)</i>			
Протоколи засідання педагогічної ради			
<i>Індикатор 4.4.5.6. Створено та/або використовується електронна освітня платформа для комунікації між суб'єктами дистанційного навчання</i>			
Протоколи засідання педагогічної ради			
Критерій 4.4.6. У закладі освіти створюються умови для реалізації індивідуальної освітньої траєкторії учнів			
<i>Індикатор 4.4.6.1. Керівник закладу освіти забезпечує розроблення та затвердження індивідуальних навчальних планів, запроваджує дистанційну (за наявності ресурсів) та індивідуальні форми здобуття освіти (у разі потреби)</i>			
Індивідуальні навчальні плани (у разі наявності)			
Особові справи учнів (наявність відповідних заяв)			
Наказ (-и) керівника з основної діяльності			
Вихідна документація (у разі організації навчання за сімейною (домашньою формою здобуття освіти)			
Протоколи засідання педагогічної ради			
Вимога 4.5. Формування та забезпечення реалізації політики академічної доброчесності			
Критерій 4.5.1. Заклад освіти впроваджує політику академічної доброчесності			
<i>Індикатор 4.5.1.1. Керівник і педагогічна рада закладу освіти відповідно до своїх повноважень забезпечують дотримання принципів і визначених законом правил академічної доброчесності</i>			
Річний план роботи			

12. Форма спостереження за освітнім середовищем під час проведення інституційного аудиту в закладах загальної середньої освіти

І. Освітнє середовище закладу освіти

Вимога 1.1 Забезпечення здорових, безпечних та комфортних умов навчання та праці

Критерій 1.1.1. Приміщення і територія закладу освіти є безпечними та комфортними для навчання та праці				
Індикатор 1.1.1.1. Облаштування території закладу та розташування приміщень є безпечними				
№ з/п	Перелік тверджень	Так (I рівень)	Ні (IV рівень)	Примітка (відповідає частково/потребує покращення)
1.	Наявність (справність) огорожі/паркану			
2.1.	Недоступність території для несанкціонованого заїзду транспортних засобів			
2.2.	Недоступність приміщення для несанкціонованого доступу сторонніх осіб			
3.	Обладнано майданчики для здобувачів освіти початкової школи			
4.	Облаштовано майданчики для заняття спортом та фізичної активності			
5.	Територія безпечна для фізичної активності здобувачів освіти: - справність обладнання; - відсутність пошкоджень покриття майданчиків; - відсутність ям; - відсутність нависання гілок, сухостійних дерев			
6.	Територія чиста, охайна, відсутнє нагромадження сміття, будівельних матеріалів, опалого листя, не ростуть дерева, кущі, рослини з колючками (біла акація, глід, шипшина тощо), отруйними плодами, листям, а також такі, що дають дрібне насіння, пух або викликають алергію			
7.	Навчальні приміщення, роздягальні, санітарні вузли для здобувачів освіти початкової школи є непрохідними відокремленими та недоступними			

	для користування здобувачами освіти інших вікових груп			
8.	Навчальні приміщення закладу освіти не розміщені в цокольних та підвальних поверхах			
9.	У приміщенні закладу освіти забезпечено: – безпечне неслизьке покриття ґанку будівлі закладу освіти з рельєфним маркуванням, огороженням і зручними поручнями вздовж сходів, що забезпечує умови доступності будівлі; – контрастне, рельєфне маркування на стінах та підлозі; – контрастне маркування ділянки поручня, які відповідають першій та останній сходинці маршу; – маркування контрастними рельєфними лініями пішохідні зони в приміщенні закладу освіти; – візуалізацію призначення приміщень; – вказівники; – відсутність захащення коридорів, рекреацій, міжсходових клітин			
Індикатор 1.1.1.2. У закладі освіти забезпечується комфортний повітряно-тепловий режим, належне освітлення, прибирання приміщень, облаштування та утримання туалетів, дотримання питного режиму				
1.	Повітряно-тепловий режим навчальних приміщень відповідає санітарним вимогам			
2.	Виконуються вимоги до режиму освітлення усіх приміщень та території			
3.	Забезпечено питний режим (кип'ячена вода, фасована вода в індивідуальному посуді, вода з установок із дозованим розливом негазованої фасованої питної води) централізоване постачання якісної питної води (питні фонтанчики)/доступність кип'яченої води (<i>підкреслити наявне</i>)			

4.	Здійснюється щоденне вологе прибирання усіх приміщень у відповідності до санітарних вимог			
5.1.	Приміщення їдальні, столи, стільці, місця для видачі готових страв чисті та регулярно миються			
5.2.	Наявні рукомийники, вода, мило, рушники (паперові/ електричні)			
6.	Облаштовані туалетні кімнати для хлопців та дівчат, працівників закладу			
7.1.	Туалетні кімнати забезпечені усім необхідним (закриті кабінки, відповідна кількість унітазів)			
7.2.	Наявні рукомийники, вода, мило, туалетний папір, рушники (паперові/електричні)			
Індикатор 1.1.1.3. У закладі освіти забезпечується оптимальне використання приміщень і комплектування класів (з урахуванням кількості учнів, їх особливих освітніх потреб, площі приміщень)				
1.	Кількість здобувачів освіти не перевищує проектну потужність приміщення закладу			
2.	Усі навчальні приміщення використовуються в освітньому процесі			
3.	Відсутні диспропорції у кількості здобувачів освіти у класах однієї паралелі (різниця між найбільшою і найменшою кількістю учнів у класі на паралелі в початковій, основній і профільній школі)			
Індикатор 1.1.1.4. У закладі освіти є робочі (персональні робочі) місця для педагогічних працівників та облаштовані місця відпочинку для учасників освітнього процесу				
1.	Кожен учитель закладу освіти має робоче (персональне робоче) місце			
2.	Облаштовані місця для відпочинку у вестибюлі, коридорах			
Критерій 1.1.2. Заклад освіти забезпечений навчальними та іншими приміщеннями з відповідним обладнанням, що необхідні для реалізації освітньої програми				
Індикатор 1.1.2.1. У закладі освіти є приміщення, необхідні для реалізації освітньої програми та забезпечення освітнього процесу				
Індикатор 1.1.2.2. Частка навчальних кабінетів початкових класів, фізики, хімії, біології, інформатики, майстерень/кабінетів трудового навчання (обслуговуючої праці, технологій), спортивної та актової зал, інших кабінетів, які обладнані засобами навчання відповідно до освітньої програми				

1.	У закладі наявні:			(вказати кількість навчальних кабінетів, з наявних, що обладнані засобами навчання відповідно до освітньої програми)
	актова зала			
	спортивна зала			
	навчальний кабінет (кабінети):			
	фізики			
	хімії			
	біології			
	географії			
	інформатики			
	іноземної мови			
	майстерні/кабінети трудового навчання (обслуговуючої праці, технологій) (підкреслити наявне)			
	кабінети початкових класів			
	STEM-лабораторії			
2.	Навчальні приміщення закладу освіти забезпечені доступом до мережі Інтернет, який дає можливість використовувати електронні освітні платформи, можливості мережі під час підготовки та проведення занять			
Критерій 1.1.3. Учні та працівники закладу освіти обізнані з вимогами охорони праці, безпеки життєдіяльності, пожежної безпеки, правилами поведінки в умовах надзвичайних ситуацій і дотримуються їх				
Індикатор 1.1.3.2. Учасники освітнього процесу дотримуються вимог щодо охорони праці, безпеки життєдіяльності, пожежної безпеки, правил поведінки, прийнятих у закладі освіти				
1.	Педагогічні працівники проводять інструктажі на початку навчальних занять (у кабінетах підвищеного ризику оприлюднено правила поведінки під час навчальних занять)			
2.1.	Учасники освітнього процесу дотримуються вимог щодо:			
	охорони праці, безпеки життєдіяльності			
	пожежної безпеки			
	правил поведінки			
2.2.	У закладі та на його території не порушуються правила заборони куріння, вживання алкогольних напоїв			

Критерій 1.1.5. У закладі освіти створено умови для здорового харчування учнів і працівників				
Індикатор 1.1.5.1 Організація харчування в закладі освіти сприяє формуванню культури здорового харчування в учнів і працівників закладу				
1.	Сервірування столів (наявність ложок, виделок, ножів, піріжкової тарілки, серветок)			
2.	Доступність для учасників освітнього процесу щоденного меню та примірного чотиритижневого сезонного меню			
3.	В асортименті їдалень відсутні: - вироби з кремом, морозиво, харчові концентрати; м'ясні продукти промислового та кулінарного виробництва; - рибні продукти промислового та кулінарного виробництва; - продукти (в т. ч. снеки) із підвищеним вмістом солі та/або цукрів понад та/або синтетичних барвників та ароматизаторів (крім ваніліну, етилваніліну та ванільного екстракту), підсолоджувачів, підсилювачів смаку та аромату, консервантів; - продукти із вмістом транс жирів); непастеризоване молоко та молочні продукти, що виготовлені із непастеризованого молока; - непастеризовані соки; - рибні, м'ясні, плодоовочеві та інші консерви промислового виробництва, (крім пастеризованих соків промислового виробництва без додавання цукрів та підсолоджувачів); - газовані напої, зокрема солодкі газовані напої та енергетичні напої; - кава та кавові напої; - гриби; - продукція домашнього виробництва			
4.	У закладах освіти організовуються умови для забезпечення харчування учнів з особливими дієтичними			

	потребами, у тому числі з непереносимістю глютену та лактози			
5.	Дотримано санітарно-гігієнічних умов на всіх етапах реалізації продукції			
Критерій 1.1.6. У закладі освіти створено умови для безпечного використання мережі Інтернет, в учасників освітнього процесу формуються навички безпечної поведінки в Інтернеті				
Індикатор 1.1.6.1. У закладі освіти застосовуються технічні засоби та інші інструменти контролю за безпечним користуванням мережею Інтернет				
1.	Наявні обмеження доступу до сайтів з небажаним змістом			
2.	У закладі використовується антивірусне програмне забезпечення			

Вимога 1.2. Створення освітнього середовища, вільного від будь-яких форм насильства та дискримінації

Критерій 1.2.2. Правила поведінки учасників освітнього процесу в закладі освіти забезпечують дотримання етичних норм, повагу до гідності, прав і свобод людини				
Індикатор 1.2.2.3. Учасники освітнього процесу дотримуються правил поведінки, прийнятих у закладі освіти				
1.	Учасники освітнього процесу взаємодіють на засадах взаємоповаги:			
	не спостерігаються випадки образливої поведінки, прояви фізичного або психологічного насильства			
	педагогічні працівники не застосовують фізичного покарання, психологічного насильства			
2.1.	Педагогічні працівники та керівництво закладу освіти здійснюють заходи із запобігання порушення правил поведінки			
2.2.	Відбувається постійне спостереження працівниками закладу за дотриманням правил поведінки учасниками освітнього процесу			

Вимога 1.3. Формування інклюзивного, розвивального та мотивуючого до навчання освітнього простору

Критерій 1.3.1. Приміщення та територія закладу освіти облаштовується з урахуванням принципів універсального дизайну та/або розумного пристосування				
Індикатор 1.3.1.1. У закладі освіти забезпечується безперешкодний доступ до будівель, приміщень закладу освіти				
1.	Забезпечено можливість безперешкодного руху територією закладу (прохід без порогів, сходів та достатньо широкий для можливості проїзду візком, з рівним неушкодженим покриттям)			

2.	Забезпечено безбар'єрний доступ до будівлі, приміщень закладу освіти: - пологий вхід/пандус/мобільні платформи; - дверний прохід, що забезпечує можливість проїзду візком; - можливість безперешкодного пересування між поверхами для людей з обмеженими можливостями; - контрастне, рельєфне маркування на стінах та підлозі; - візуалізація призначення приміщень; - вказівники; - рельєфне та контрастне маркування перед та на кінці сходової частини; - відсутність захаращення коридорів, рекреацій, міжсходових клітин			
Індикатор 1.3.1.2. У закладі освіти приміщення (туалети, їдальня, облаштування коридорів, навчальних кабінетів тощо) і територія (доріжки, ігрові, спортивні майданчики тощо) адаптовані до використання всіма учасниками освітнього процесу				
1.	Туалетні кімнати пристосовані для потреб учасників освітнього процесу: - широкий безпороговий прохід; - достатня площа туалетної кімнати; - наявність поручнів; - спеціальне санітарно-технічне обладнання; - наявність кнопки виклику для надання допомоги			
2.	Можливість вільного та зручного переміщення в навчальному кабінеті та користування меблями			
3.	Висота учнівських столів та стільців регулюється			
4.	Шафи, полиці, стелажі надійно закріплені			
Індикатор 1.3.1.3. У закладі освіти наявні та використовуються ресурсна кімната, дидактичні засоби для осіб з особливими освітніми потребами (у разі наявності учнів з особливими освітніми потребами)				
1.	У закладі освіти наявна та використовується ресурсна кімната			
2.	Оснащення ресурсної кімнати відповідає освітнім, віковим запитам дітей з особливими освітніми потребами з урахуванням індивідуальних програм розвитку, індивідуальних програм для реабілітації дітей-інвалідів			
3.	Кабінети вчителя-дефектолога, практичного психолога, навчальні кабінети оснащені дидактичними засобами для роботи з дітьми з особливими освітніми потребами			
Критерій 1.3.4. Освітнє середовище мотивує учнів до оволодіння ключовими компетентностями та наскрізними вміннями, ведення здорового способу життя				
Індикатор 1.3.4.2. Простір закладу освіти, обладнання, засоби навчання сприяють формуванню в учнів ключових компетентностей та умінь, спільних для всіх компетентностей				

1.	Простір закладу містить елементи, осередки, що зацікавлюють здобувачів освіти до пізнавальної діяльності (візуалізація на стінах, підлозі, сходах, інсталяції)			
2.	Наявне у закладі освіти обладнання та засоби навчання використовується у навчально-пізнавальній діяльності здобувачів освіти			
Критерій 1.3.5. У закладі освіти створено простір інформаційної взаємодії та соціально-культурної комунікації учасників освітнього процесу (бібліотека, інформаційно-ресурсний центр тощо)				
Індикатор 1.3.5.1. Простір і ресурси бібліотеки (інформаційно-ресурсного центру) використовуються для індивідуальної, групової, проектної та іншої роботи у рамках освітнього процесу, різних форм комунікації учасників освітнього процесу				
1.	Приміщення та облаштування бібліотеки використовуються для проведення навчальних занять, культурно-освітніх заходів			
2.	Здобувачі освіти відвідують бібліотеку під час перерв та після уроків, працюють над індивідуальними та груповими завданнями			

IV. Управлінські процеси закладу освіти

Вимога 4.2. Формування відносин довіри, прозорості, дотримання етичних норм

Критерій 4.2.2. Заклад освіти оприлюднює інформацію про свою діяльність на відкритих загальнодоступних ресурсах				
Індикатор 4.2.2.1. Заклад освіти забезпечує змістовне наповнення та вчасне оновлення інформаційних ресурсів закладу (інформаційні стенди, вебсайт закладу освіти/інформація на вебсайті засновника, сторінки у соціальних мережах тощо)				
1.	Заклад має власний вебсайт або використовує вебсайт засновника			
2.	Інформація, що розміщується на інформаційному стенді, на вебсайті закладу/сайті засновника містить:			
	2.1. Інформацію відповідно до статті 30 Закону України «Про освіту», що вчасно оновлюється			Інформація буде взята із акту, складеного за результатами проведення планового (позапланового) заходу державного нагляду (контролю) щодо дотримання суб'єктом господарювання вимог законодавства у сфері загальної середньої освіти
	2.2. Правила поведінки у закладі освіти			
	2.3. Актуальна інформація про діяльність та заплановані заходи закладу освіти			

Критерії 4.4.5. Організація освітнього процесу враховує вікові особливості учнів, відповідає їх освітнім потребам				
Індикатор 4.4.5.6. Створена та/або використовується електронна освітня платформа для комунікації між суб'єктами дистанційного навчання				
1.	У закладі освіти наявна електронна освітня платформа для дистанційного навчання			(Електронна освітня платформа може бути розроблена закладом (високий рівень організації дистанційного навчання) або використовується одна з доступних: Google Classroom, One Drive, Google Disk та інші)
2.	Кількість вчителів, які активно використовують електронну освітню платформу для комунікації з учнями			

13. АНАЛІТИЧНА ДОВІДКА
члена експертної групи під час проведення інституційного аудиту
закладу загальної середньої освіти

(назва закладу освіти)

(прізвище, ім'я та по батькові члена експертної групи)

До яких процедур залучався експерт під час проведення інституційного аудиту:

Вимога/правило напряму	Опис вимоги/правила за критеріями на підставі результатів проведених спостережень, опитувань, вивчень	Рекомендації

Член експертної групи

(підпис)

(прізвище, ініціали)

14. ЗВІТ

про проведення інституційного аудиту закладу загальної середньої освіти

(найменування суб'єкта господарювання, місцезнаходження, телефон)

(П.І.Б. керівника)

Напрями, вимоги та критерії оцінювання освітніх і управлінських процесів закладу освіти та внутрішньої системи забезпечення якості освіти	Рівні оцінювання			
	Перший (високий)	Другий (достатній)	Третій (вимагає покращення)	Четвертий (низький)
<i>Вимога 1.1. Забезпечення здорових, безпечних і комфортних умов навчання та праці</i>				
<i>Вимога 1.2. Створення освітнього середовища, вільного від будь-яких форм насильства та дискримінації</i>				
<i>Вимога 1.3. Формування інклюзивного, розвивального та мотивуючого до навчання освітнього простору</i>				
Загалом за напрямом І. Освітнє середовище закладу освіти				
<i>Вимога 2.1. Наявність системи оцінювання результатів навчання учнів, яка забезпечує справедливе, неупереджене, об'єктивне та доброчесне оцінювання</i>				
<i>Вимога 2.2. Систематичне відстеження результатів навчання кожного учня та надання йому (за потреби) підтримки в освітньому процесі</i>				
<i>Вимога 2.3. Спрямованість системи оцінювання результатів навчання учнів на формування в учнів відповідальності за результати свого навчання, здатності до самооцінювання</i>				
Загалом за напрямом ІІ. Система оцінювання результатів навчання учнів				
<i>Вимога 3.1. Ефективність планування педагогічними працівниками своєї діяльності, використання сучасних освітніх підходів до організації освітнього процесу з метою формування ключових компетентностей учнів</i>				
<i>Вимога 3.2. Постійне підвищення професійного рівня та педагогічної майстерності педагогічних працівників</i>				

<i>Вимога 3.3. Налагодження співпраці з учнями, їх батьками, працівниками закладу освіти</i>				
<i>Вимога 3.4. Організація педагогічної діяльності на засадах академічної доброчесності</i>				
<i>Загалом за напрямом III. Педагогічна діяльність педагогічних працівників закладу освіти</i>				
<i>Вимога 4.1. Наявність стратегії розвитку та системи планування діяльності закладу, моніторинг виконання поставлених завдань</i>				
<i>Вимога 4.2. Формування відносин довіри, прозорості, дотримання етичних норм</i>				
<i>Вимога 4.3. Ефективність кадрової політики та забезпечення можливостей для професійного розвитку педагогічних працівників</i>				
<i>Вимога 4.4. Організація освітнього процесу на засадах людиноцентризму, прийняття управлінських рішень на основі конструктивної співпраці учасників освітнього процесу, взаємодії закладу освіти з місцевою громадою</i>				
<i>Вимога 4.5. Формування та забезпечення реалізації політики академічної доброчесності</i>				
<i>Загалом за напрямом IV. Управлінські процеси закладу освіти</i>				

Голова експертної групи

(підпис)_____
(прізвище, ініціали)

ДОДАТОК 2.

ІНФОРМАЦІЯ З ПИТАНЬ ПРОВЕДЕННЯ ВНУТРІШНЬОГО ОЦІНЮВАННЯ ЗА ОКРЕМИМИ ЄВРОПЕЙСЬКИМИ КРАЇНАМИ

Країна	Статус і мета самооцінювання якості освіти та освітньої діяльності	Особи та інституції, які залучаються до самооцінювання	Інструменти та підтримка самооцінювання	Використання результатів самооцінювання
Бельгія (французька громада)	Не існує спеціального механізму для внутрішнього оцінювання шкіл.	Шкільна рада відповідає за моніторинг якості освіти у закладі та управлінські процеси.	Органи управління освітою надають школам різні інструменти, індикатори та методики, а школи самостійно приймають рішення щодо внутрішнього підходу до оцінювання.	Не існує системних заходів.
Бельгія (німецькомовна громада)	Школи повинні проводити внутрішнє оцінювання своєї діяльності кожні три роки, але вони можуть визначати обсяг цього процесу. Оцінюється виконання трирічного плану діяльності.	Педагогічна рада відповідає за організацію внутрішнього оцінювання; при самооцінюванні слід вивчати й враховувати думку батьків та учнів.	Школи можуть вільно обирати відповідні інструменти та підтримку для внутрішнього оцінювання, також можна використовувати керівні рамки щодо якості освіти, які використовуються при зовнішньому оцінюванні. Можна залучати зовнішніх експертів для здійснення самооцінювання.	Школа використовує результати внутрішнього оцінювання для постановки цілей і впровадження змін. Також, результати внутрішнього оцінювання використовуються в процесі зовнішнього оцінювання. Педагогічні працівники регулярно оцінюються керівником школи.
Бельгія (фламандська спільнота)	Школи не зобов'язані здійснювати самооцінювання, проте кожна школа несе відповідальність за якість	Залучаються всі зацікавлені особи.	Школи мають різні інструменти та тести, які допомагають їм отримати обґрунтоване уявлення про якість освітньої діяльності	На державному рівні не існує політики, яка б визначає, як результати мають бути використані різними учасниками. Це

Додатки

	освітньої діяльності та здійснює моніторинг якості.		закладу освіти. Міністерство освіти і науки систематизує інформацію по всім закладам освіти.	рішення залишається на розсуд шкіл.
Болгарія	Не існує жодних центральних чи місцевих нормативних актів або рекомендацій щодо внутрішнього оцінювання шкіл.			
Чеська Республіка	Хоча внутрішнє оцінювання шкіл є основою для обов'язкових щорічних звітів шкіл, не існує жодних правил, критеріїв чи термінів для внутрішнього оцінювання. Національні дослідження або джерела інформації про внутрішнє оцінювання відсутні.	Школи самостійно вирішують, хто бере участь у внутрішньому оцінюванні.	Школи можуть використовувати критерії зовнішнього оцінювання для внутрішнього оцінювання, але це не є обов'язковим. Різноманітні інструменти, які допоможуть школам у проведенні внутрішнього оцінювання доступні на веб-сайті Національного інституту освіти.	Необов'язково готувати письмовий звіт за результатами внутрішнього оцінювання, але на цих результатах базується річний звіт школи.
Данія	Кожна школа несе відповідальність за забезпечення якості освіти. Загальнодержавних вимог чи рекомендацій щодо внутрішнього оцінювання шкіл не існує.	Муніципалітети встановлюють власну політику в цій сфері.	Національне агентство з якості та нагляду координує інтернет-портал з оцінювання, який пропонує широкий спектр інструментів оцінювання дослідницьких кейсів тощо.	Не існує центральних вимог щодо використання результатів внутрішнього оцінювання. Муніципалітети самостійно визначають освітню політику з цього питання.
Німеччина	Адміністративні одиниці вимагають від шкіл проводити внутрішнє оцінювання, основною метою якого є покращення	Внутрішнє оцінювання, зазвичай, проводиться	Держава надає методичні рекомендації для проведення внутрішнього оцінювання. Методи внутрішнього оцінювання включають	Результати самооцінювання є основою для проведення зовнішнього оцінювання.

	якості шкільної освіти. Частота проведення внутрішніх оцінювань залежить від нормативно-правових актів конкретної території.	керівником школи та/або керівним комітетом, що складається з членів педагогічного колективу. Результати внутрішнього оцінювання є основою для проведення зовнішнього оцінювання	стандартні анкети для вчителів, учнів та батьків із запитаннями про їхнє ставлення до школи та аналіз даних і порівняння результатів тестування з результатами інших шкіл, що працюють в аналогічних умовах. Методи та інструменти можуть відрізнятися в різних землях.	
Естонія	Внутрішнє оцінювання школи є обов'язковим, один раз на три роки.	Школи можуть вільно вирішувати, чи залучати будь-які інші сторони.	Методи проведення внутрішнього оцінювання обираються навчальний заклад.	Звіт про внутрішнє оцінювання вказує на сильні сторони навчального закладу, а також напрями вдосконалення. Результати використовують для покращення роботи школи.
Ірландія	Внутрішнє оцінювання школи є обов'язковим, проводиться щорічно.	Кожна школа сама вирішує, кого залучати до процесу внутрішнього оцінювання.	На загальнонаціональному рівні розроблені широкі критерії, які використовуються при проведенні самооцінювання	Внутрішнє самооцінювання призначено для покращення навчання; для визначення пріоритетних цілей та способів вдосконалення; для розгляду інспекторами при зовнішньому оцінюванні.
Греція	Внутрішнє оцінювання школи є обов'язковим, проводиться щорічно.	Директор школи у співпраці з	Самооцінка школи ґрунтується на	Сама школа є основним бенефіціаром результатів самооцінювання.

Додатки

		педагогічною радою школи відповідає за здійснення шкільного самооцінювання, до проведення якого можуть долучатися учні та їхні батьки.	централізовано наданій системі оцінювання.	
Іспанія	Навчальні заклади повинні щорічно здійснювати внутрішнє самооцінювання, відповідно до рамок, визначених кожною автономією громади. Воно має формувальну мету й призначене для виявлення сильних і слабких сторін школи.	Залучаються всі зацікавлені особи.	Залучаються зовнішні ресурси й експерти.	Результати цих оцінювань не можуть бути використані для складання рейтингу шкіл або оприлюднення.
Франція	Шкільна рада може щорічно оцінювати досягнення конкретних цілей, які поставлені перед школою з метою покращення успішності учнів, але це не є обов'язковим.	Директор школи у співпраці з педагогічною радою школи.	Немає рамок або шаблонів внутрішнє оцінювання.	Директор використовує результати цієї роботи для підготовки цільового контракту (який потім подається до регіонального органу управління освітою) та шкільного плану.
Хорватія	Внутрішнє оцінювання школи є обов'язковим, проводиться щорічно.	До процесу самооцінки	Система оцінювання для самооцінювання	Школи самостійно вирішують, на яких сферах зосередитися і як

	Проте, кожна школа має значну свободу вирішувати, на яких факторах зосередитися та як використовувати результати власної самооцінки.	долучаються: керівник школи, не менше двох вчителів та не менше одного непедагогічного працівника (психолог, логопед, соціальний педагог тощо).	шкіл не передбачена жодним офіційним документом, але, тим не менш, всі школи, використовують однакові керівні принципи та шаблони звітності, видані Національним центром зовнішнього оцінювання освіти.	використовувати результати власної самооцінки.
Італія	Самооцінювання рекомендується Хартією шкільної освіти.	Школи вільні у виборі внутрішньої команди самооцінювання, яка разом з керівником школи відповідає за підготовку та проведення самооцінювання. Школа також має право приймати рішення про залучення інших зацікавлених сторін.	Системи та інструменти оцінювання, доступні для шкіл різноманітні й визначаються за вибором школи.	Результати внутрішнього оцінювання використовують самі школи для покращення власних процесів викладання, навчання та управління. Звіт про самооцінювання надається як частина процесу зовнішнього оцінювання.
Кіпр	Внутрішнє оцінювання є предметом шкільної автономії й здійснюється	Директор школи відповідає за підготовку річного шкільного	Шкільні інспектори можуть допомогти у проведенні внутрішнього оцінювання,	Регіональні та центральні органи органи влади використовують річні

Додатки

	для підготовки річного звіту директора.	звіту, але заступники директора, а також інші співробітники також можуть долучатися до цього процесу.	надаючи інструменти та підтримку.	шкільні звіти для складання узагальнюючого звіту, який може бути використаний як інструмент для прийняття управлінських рішень, а також для моніторингу шкільної системи в цілому.
Латвія	Внутрішнє оцінювання має проводитися щонайменше раз на шість років, але бажано щорічно. Основними цілями внутрішнього оцінювання є покращення якості шкіл і того, як вони функціонують, а також підготовка звіту для зовнішнього оцінювання шкіл	Залучаються всі зацікавлені особи.	Школи можуть вільно звертатися за підтримкою під час внутрішнього оцінювання до фахівців у галузі освіти у відповідних органах місцевого самоврядування. Навчальні заклади повинні аналізувати досягнення своїх учнів у централізованих національних тестах. Порівняння має здійснюватися з даними не більше ніж дворічної давнини за середніми показниками по країні.	Працівники школи використовують результати внутрішнього оцінювання для планування, визначення пріоритетів викладання та навчання. Фахівці з питань освіти органів місцевого самоврядування аналізують результати внутрішнього оцінювання, щоб покращити роботу шкіл у відповідних муніципалітетах. Центральні органи управління освітою використовують результати внутрішнього оцінювання для моніторингу якості роботи шкіл.
Литва	Внутрішнє оцінювання є обов'язковим для	Залучаються всі зацікавлені особи.	Система, що використовується для	Шкільна рада аналізує результати внутрішнього

	підвищення якості освіти та освітньої діяльності.		зовнішнього оцінювання, може також бути використана для внутрішнього оцінювання.	оцінювання та приймати рішення щодо покращення діяльності школи.
Люксембург	Рекомендується проводити внутрішнє оцінювання для покращення якості освіти.	Залучаються всі зацікавлені особи.	Надається методологічна підтримка школам на етапах збору, аналізу та інтерпретації даних самооцінювання, яке здійснюється відповідно плану розвитку школи.	Внутрішнє оцінювання спрямоване на покращення роботи школи.
Угорщина	Внутрішні шкільні процеси оцінюються під час зовнішнього педагогічного/професійного інспектування.	Не існує національного огляду щодо участі зацікавлених сторін у процесах внутрішнього оцінювання	Управління освіти розробляє інструменти зовнішнього оцінювання шкіл, якими також керуватимуться школи у проведенні внутрішнього шкільного оцінювання.	Не існує центральних керівних принципів щодо використання результатів внутрішнього оцінювання.
Мальта	Внутрішнє оцінювання - це обов'язковий безперервний процес, який базується на трирічному циклі.	Залучаються всі зацікавлені особи.	Система зовнішнього оцінювання доступна школам для внутрішнього оцінювання, проте вони не зобов'язані її використовувати, а можуть розробляти власний інструментарій.	Керівників шкіл та педагогічний персонал стимулюють використовувати результати внутрішнього оцінювання для вдосконалення школи. Зовнішні оцінювачі перевіряють чи розроблені плани дій ґрунтуються на результатах внутрішнього оцінювання. Таким чином, внутрішнє

Додатки

				оцінювання безпосередньо пов'язане із зовнішнім оцінюванням.
Польща	Внутрішнє оцінювання є обов'язковим.	Законодавство визначає, що керівник школи зобов'язаний проводити внутрішнє оцінювання у співпраці з вчителями та батьками.	Школи вільні у виборі предмета та інструментарію внутрішнього оцінювання. Вони можуть також обирати та/або розробляти власні інструменти оцінювання	Керівник школи повинен включити до річного звіту висновки з будь-якого шкільного оцінювання якості освіти, проведеного в попередньому році. Керівник школи може представити дані внутрішнього оцінювання як одне з джерел (не обов'язкове), що використовуються для зовнішнього оцінювання. Усі інші способи використання результатів оцінювання залишаються на розсуд школи.
Фінляндія	Значна увага приділяється самооцінюванню як шкіл, так і постачальників освітніх послуг. Цілі оцінювання, як правило, прописані в місцевому та шкільному навчальних планах або в річному плані.	Залучаються всі зацікавлені особи.	Міністерство освіти і культури видало критерії якості, які можуть слугувати інструментом для здійснення самооцінювання та підвищення якості на місцевому та шкільному рівнях.	Результати внутрішнього оцінювання використовуються як інструмент управління школою; вони сприяють прийняттю політичних рішень на рівні муніципалітету.

ЕКСПЕРТНА ДІЯЛЬНІСТЬ В ЗАКЛАДАХ ОСВІТИ

Навчальний посібник для здобувачів вищої освіти другого (магістерського) рівня освіти
галузі знань 01 Освіта / Педагогіка

Пасічник Наталя Олексіївна

професор кафедри математики та цифрових технологій
Центральноукраїнського державного університету імені Володимира Винниченка,
доктор історичних наук, професор

Ботузова Юлія Володимирівна

доцент кафедри математики та цифрових технологій
Центральноукраїнського державного університету імені Володимира Винниченка,
доктор педагогічних наук, доцент

Ріжняк Ренат Ярославович

професор кафедри математики та цифрових технологій
Центральноукраїнського державного університету імені Володимира Винниченка,
доктор історичних наук, професор

